

HIGHER SANSKRIT GRAMMAR.

A

HIGHER SANSKRIT GRAMMAR,

FOR THE USE OF SCHOOLS AND COLLEGES,

BY

LATE MORESHWAR RA'MCHANDRA KALE, B.A.,

Author of the ' Sāhityasārasaṅgraha, ' &c. &c.

SEVENTH EDITION,

Revised and Enlarged.

BOMBAY:

GOPA'L NA'RA'YEN & Co.;

BOOKSELLERS & PUBLISHERS, KALBADEVI ROAD,

1931

Price Rupees Four.

REGISTERED UNDER ACT XXV OF 1867.
ALL RIGHTS RESERVED BY THE PUBLISHERS,
GOPA'L NA'RA'YEN & Co.

Printed by S. V. Parulekar, at the Bombay Vaibhav Press,
Servants of India Society's Home, Sandhurst Road,
Girgaum, Bombay.

AND

Published by D. V. Mulgaokar, (Proprietor)
GOPA'L NA'RA'YEN & Co., Kalhadevi Road, BOMBAY.

DEDICATED

TO

The Rev. D. Mackichan,

M.A., D.D., L.L.D.,

Principal, Wilson College,

Sometimes Vice-Chancellor of the University
of Bombay, &c. &c.

Who will ever remain enshrined in the hearts of his pupils
for the parental solicitude shown by him for their
welfare and for the wholesome influence exercised
by his powerful personality over them fitting them
for the various spheres of life, and who will
be ever remembered by the people of
this Presidency for the conspicuous
services rendered by him to the
cause of higher education, &c.

AS A TRIBUTE OF PROFOUND RESPECT AND ADMIRATION
BY THE AUTHOR.

CONTENTS.

CHAPTER.	PAGE.
I. The Alphabet	1
II. Rules of Sandhi :—	12
1 Svarasandhi	12
2 Itasandhi	22
3 Visargasandhi	28
III. Subanta or Declension of nouns, substantive and adjective	32
1 Bases ending in vowels (Section I) ...	34
2 Bases ending in consonants (Section II) ...	54
3 Irregular bases	65
4 Words of irregular declension ...	82
IV. Pronouns and their Declension ...	87
V. Numerals and their Declension ...	102
VI. Degrees of Comparison ...	110
VII. Compounds	113
1 Dvandwa or copulative compounds ...	115
2 Tatpurusha or the Determinative com- pounds	121
3 Karmadhāraya or the Appositional com- pounds	133
4 Upapada compounds ...	144
5 Bahuvrīhi or Attributive compounds ...	147
6 Avyayibhāva or the Adverbial compounds.	160
7 General rules applicable to all compounds.	168
8 Other changes in connection with com- pounds	171
VIII. Formation of Feminine Bases ...	180
IX. Secondary Nominal Bases derived by the addi- tion of the Taddhita or Secondary affixes.	194

CHAPTER.	PAGE.
X. Gender	... 219
XI. Avyayas or Indeclinables	... 223
1 Prepositions	... 224
2 Adverbs	... 228
3 Particles	... 230
4 Conjunctions	... 231
5 Interjections	... 231
XII. Conjugation of Verbs	.. 233
1 Active Voice (Section I)	.. 235
Roots with unchangeable Bases (1st, 4th, 6th and 10th classes)...	... 241
2 Roots of the 1st, 4th, 6th and 10th classes which form their bases irregu- larly	... 248
3 Roots with changeable bases (2nd, 3rd, 5th, 7th, 8th and 9th classes)	254
2 General or,	
Non-conjugational tenses and moods	295
The two futures and conditional	
(a) First Future	, 298
(b) Second future and conditional	, 300
(c) Perfect	306
(1) Irregular bases	, 321
(2) Periphrastic Perfect	329
(d) Aorist	332
1st Variety	332
2nd	333
3rd	340
6th	344
7th	345
4th	347
5th	352

CHAPTER.	PAGE.
(c) Benedictive ...	356
Section II ...	359
(a) Passive ...	359
(b) Non-conjugational tenses and moods.	364
1 Perfect ...	364
2 Aorist ...	365
2 Derivative Verbs (Section III)	367
(a) Causals ...	368
(b) Desideratives ...	376
(c) Frequentatives ...	384
(d) Nominal Verbs ...	392
XIII. Parasmaipada and Atmanepada	399
XIV. Verbal Derivatives or Primary Nominal	
Bases ...	416
XV. Syntax :—	468
1 Concord ...	470
2 Government ...	475
3 Pronouns ...	508
4 Participles ...	510
5 Tenses and moods ...	518
6 Indeclinables ...	532
APPENDIX I :—Prosody ...	1
1 Samavrittas ...	3
2 Vishama Vrittas ...	24
APPENDIX II :—	...
Dhātukosha ...	...1-156

ABBREVIATIONS USED IN THE WORK.

—:0:—

OF THE NAMES OF THE WORKS AND GRAMMATICAL, &C.

Amara.—Amarakosh.	Sis.—Śiśupālavadha.
Bhaṭṭ. or Bhaṭṭi.—Bhaṭṭi- kāvyā.	Uttar.—Uttararāmacharita.
Bh.—Bhartrihari. Ni. Śa.— Nitiśataka. Vai. Śa.— Vairāgyaśataka.	Vop. or Bop.—Vopadeva.
Dev.—Devibhāgavata Purāṇa	A. or Atm.—Atmanepada.
Hit.—Hitopadeśa.	Abl.—Ablative.
Kād.—Kādambari.	Acc.—Accusative.
Kātyā.—Kātyāyana.	Adj.—Adjective.
D. Kāv.—Dandin's Kāvya- darsa	Adv.—Adverb.
Kir.—Kīrātārjunīya.	Avy.—Avyayibhava.
Māl.—Mālavikāgnimitra.	Bah.—Bahuvrīhi.
Mb. or Mah. Bhās.—Mahā- bhāshya of Patanjali.	Cau.—Causal.
Mah. Bhār.—Mahābhārata.	Cf.—Compare.
Meg.—Meghadūta.	Comp.—Compound.
Pān.—Pāṇini's Sūtras.	Dat.—Dative.
Rag.—Raghuvamśa of Kālī- dāsa.	Den.—Denominative.
Rām.ch.—Rāmacharita.	Des.—Desiderative.
Śāk.—Abhijñānaśākuntala of Kālidāsa.	Freq.—Frequentative.
Sid. Kau.—Siddhāntakau- mudī, Bhaṭṭoji Dik- shita's commentary on Pāṇini's sūtras.	Indecl.—Indeclinable.
&c. &c. &c.	Inst.—Instrumental.
	Loc.—Locative.
	Nom.—Nominative.
	P. or Par.—Parasmaipada.
	Pass.—Passive.
	Pot.P.—Potential participle.
	P.P.—Past Passive participle.
	Pres.p.—Present participle.
	Pron.—Pronouns.
	&c. &c. &c.

PREFACE.

—20—

The present Grammar has been prepared with a view to meet the growing wants of the Indian University students. The University examiners have been, of late, evincing a desire to exact a more thorough knowledge of the obscurer and therefore more difficult parts of Sanskrit Grammar, than was required formerly. In fact, a student of the present day, with Sanskrit for his second language, must, if he wishes to pass his University examinations with credit, acquire more than a general knowledge of the various departments of Sanskrit Grammar, while none of the grammars now accessible to the Indian student, with the exception of one or two, supply him with the necessary information on the various topics discussed in the original Sanskrit works. Dr. Bhāṇḍārkar's books, though ingeniously sketched and admirably executed, are admittedly meant to introduce a student to the vast field of Sanskrit Grammar. Dr. Kielhorn's Grammar aims more at brevity and perspicuity than at fullness of treatment with conciseness. Prof. Whitney's grammar is too elaborate, and therefore too high for the ordinary student. Prof. Monier Williams' grammar and others, though excellent in themselves, are expressly written for European students and are more suited to them than to the Indian students. I have, therefore, done my best to bring the present Grammar up to the requirements of the high standard.

Now, a few words on the scope and arrangement of the work and I will conclude. As remarked by Dr. (Now Sir) Bhāṇḍārkar* "Grammar was not an empiric study with Pāṇini and the other ancient grammarians of India." In fact in the hands of the ancient Grammarians of India, Sanskrit Grammar rose to the dignity of a science and must

* Introduction to the 3rd Ed. of the 2nd Book of Sanskrit.

be studied as such. To quote the words of the learned Doctor again "its study possesses an educational value of the same kind as that of Euclid and not much inferior to it in degree. For to make up a particular form the mind of the student has to go through a certain process of synthesis." To split up, therefore, a general rule of the ancient Indian grammarians into a number of the particular cases it comprehends, as is done by some modern writers on Sanskrit grammar, is not to build up but to destroy, not to simplify the difficulties of the student but to embarrass him. For a Grammar, then, to be practical and correct, in my humble opinion, it must be based on indigenous words understood and studied in their genuine scientific spirit. In writing the various chapters of this book (except the one on the 'Conjugation of Verbs') I have closely followed Pāṇini as explained by Bhaṭṭoji Dikshit (the Kāshikā of Vāmana being also occasionally referred to). Many of the rules given are translations of the Sūtras of Pāṇini, much matter being thus compressed into a small compass. The original Sūtras, where necessary, are given in foot-notes as help to memory. *Sandhs* and declensions are very fully treated. Compounds which play such an important part in Sanskrit literature, and which, yet, are very summarily disposed of in many grammars, have received special attention, almost everything in the Siddhānta Kaumudī being included. The formation of *feminine* bases which is not considered separately in other grammars has been treated of here in a separate chapter (VI). The seventh chapter deals with the Taddhita affixes (*i. e.* affixes forming secondary nominal bases) which, for the convenience of the student and the occasional referer, have been arranged here in an alphabetical order, each followed by a number of the derivatives formed by it. The question of gender which so much perplexes the foreigner has been dealt with in the eighth chapter, while the ninth treats of "Indeclinables." The first nine chapters thus form what may be called the first part of the book, in as much as

they deal with all that relates to the noun (declinable and indeclinable). But a special feature of the present Grammar is the chapter on the 'Conjugation of Verbs.' No part of Sanskrit Grammar is more difficult and perplexing and therefore more calculated to tire out the patience of the young student, than the conjugation of Verbs.' It is, therefore, written with a special attention to the student's difficulties. The general rules given are amply illustrated by examples. Almost all the roots which are likely to puzzle the student in conjugating them in a particular tense or mood have been fully conjugated. In the eleventh chapter, all the verbs which change their *Pada* when preceded by particular prepositions are given in an alphabetical order with illustrations where necessary. Two more chapters, one on syntax and the other on prosody, have also been added. The chapter on syntax contains almost everything given in the first 20 chapters of Prof. Apte's 'Guide to Sanskrit Composition,' the same original having been followed by both. The chapter on prosody is based on the *Uhandomanjari* and the *Vrittaraṇākara*. The book closes with a list of verbs (added at the suggestion of my publishers) containing almost all the roots in Sanskrit and giving the 3rd pers. sing. in the important tenses and moods.

Thus it will be seen that I have spared no pains to make the book as useful and as complete as possible. Also such of the technical terms used in original Sanskrit Grammars as the student always meets with in Sanskrit commentaries, are given in their proper places with their explanations.

In writing this Grammar, I have occasionally used Monier Williams's, Dr. Kielhorn's and Whitney's grammars to all of whom I make ample acknowledgments. My special thanks are due to Dr. Bhándárkar whose two books of Sanskrit were my chief guide in writing out the chapter on the 'Conjugation of Verbs,' and to the late Prof. Apte to whose excellent 'Guide to Sanskrit Com-

position,' I am indebted for some of the illustrations given in the Thirteenth chapter. I have also to thank my friend Mr. Udhavacharya Ainápure for his occasional help and for the pains he took in preparing for this Grammar the list of Verbs added at the end and carrying it through the press.

It's being the first attempt of the Author to bring into one volume the various departments of Sanskrit Grammar as full and as concisely as possible, the Author trusts that the public will take an indulgent view of the work, and pardon him for any of the inaccuracies, mistakes of typography, &c., that might have crept in notwithstanding his best care. It is a sufficient excuse for these to say that the whole volume was written and carried through the press in less than a year. Before concluding I have also to thank Mr. Vinâyaka Nârâyana, Proprietor of the firm of Messrs. Gopál Nârâyen & Co., my publishers of this Grammar, for the care with which he passed the sheets through the press.

Lastly I beg to say that I shall be very grateful for any corrections and suggestions that may be sent to me by my indulgent readers and critics and will try to profit by them if the book reaches a second edition.

Bombay,
30th April 1894. }

M. R. KA'LE.

PREFACE TO THE SECOND EDITION.

It is a matter of great pleasure to me that I have had an occasion, earlier than I anticipated, to offer to the public a second edition of my 'Higher Sanskrit Grammar'. The rapid sale of the first edition, as well as its recommendation as an optional text for its Higher Exami-

ations by the Allahábád University, shows that the work has met with the general approval of the public in spite of its many defects. The improvements made in this edition, however, are not a few. The first three chapters have been remodelled and Declension considerably simplified. A new chapter has been assigned to Numerals and Pronouns. Some of the more difficult rules under the chapter on Compounds have been split up into two or more easier ones and many important new articles added. In treating of the non-conjugational tenses, the two futures and the conditional have been placed before the Perfect, at the suggestion of some teachers. Some slight alterations and corrections, where necessary, have been made in the other chapters. As I had neither the time nor the means of consulting higher works on Grammar such as the *Manoramâ*, the *Śekhara*, &c., I am obliged to reserve for a future edition the work of making such additions and omissions as are necessary to give the book a permanent form. A chapter on the ordinary figures of speech and one on Vedic Grammar as also an index would have been useful additions. But even these I have to reserve for a future edition. Before concluding I have to thank the late Mr. N. B. Gokhale, B.A., and Mr. Jekisandás G. Baakta of Surat who made some useful suggestions. In conclusion I hope the intelligent public will receive the work with the same favour and indulgence as it did the first edition.

Bombay, 1st February, 1898. } M. R. Kále.

PREFACE TO THE THIRD EDITION.

—: o :—

This is a revised reprint of the 2nd Edition. Some alterations have been made here and there and a few errors that had found their place in the 2nd Edition corrected.

The Dhātukosha has been considerably improved, the meanings of all the important roots being given in Sanskrit along with those in English and many useful forms added. Prosody, which properly does not form a part of Grammar, has been separated from the body of the main work and given as Appendix I.

Girgaon, Bombay, }
25th October, 1905. }

M. R. Kāle.

SEVENTH EDITION.

A reprint of the 6th Edition with some additions here and there.

Bombay, }
15-8-1931. }

PUBLISHER.

A HIGHER SANSKRIT GRAMMAR.

Chapter I.

THE ALPHABET.

§ 1. Sanskrit, or the refined language, is the language of Devas or gods,* and the alphabet in which it is written is called Devanāgarī, or that employed in the cities of gods.

(a) The correct name for the Sanskrit alphabet is Daiva-nāgarī sometimes abbreviated into Nāgarī. Perhaps in the word Devanāgarī we have a history of the times when the Aryans entered and settled in Northern India. The Aryans who were much fairer in colour than the aborigines of India are the Devas referred to in the name *Devanāgarī* (from दिव् to shine, those of a brilliant complexion); and *Nagarī* means the Aryan settlements within the precincts of which the sacred language was spoken.

(b) The Sanskrit language is generally written in different parts of the country, in that alphabet which is used for the Vernacular (e. g. Bengālī, Marāthī &c.). That character, however, in which the earliest monuments are written (such as the inscriptions containing the edicts of Aśoka) and which is employed throughout Upper India is generally considered to be the real Devanāgarī.

---

* संस्कृतं नाम दैवी वागन्वाख्याता महर्षिभिः । Dandin.

§ 2. The Devanāgarī alphabet consists of *forty-two* letters or varnas, *nine* vowels or svaras, and *thirty-three* consonants or vyañjanas.*

(a) These express nearly every gradation of sound, and every letter stands for a particular and invariable sound.

Note :—This explains why there are no names, as in Greek, for the different letters of the alphabet.

* Thus given by Pāṇini :—

Vowels :—अइउऋ । ऋलृ । एओच् । ऐऔच् ।

Consonants :—ह्यवरट् । लण् । अनङ्गनश् । झभञ् । घढधष् । जङ्गद-
दश् । खफछठथचटतव् । कपय् । शषसर । हल् ।

The alphabet, it will be seen, is divided into 14 sections by Pāṇini, which are called Śivasūtrāṇi, or the sūtras revealed by Śiva. Each section ends with an indicatory letter called 'इत्' which is not to be counted among the letters of the alphabet. These "Its" serve an important purpose in Sanskrit grammar as they enable the grammarians to express several letters, or groups of letters, in a very convenient and condensed form. For any letter, with the following इत् added to it, is not only expressive of itself but of all letters that intervene between it and this इत् ; e. g. अण् means अ, इ, उ, इक् means इ, उ, ऋ, लृ, &c. Similarly अल् means technically the whole alphabet, अच् any vowel, and हल् any consonant; यण् a semivowel, हण् a soft consonant, खण् a hard consonant, जण् a soft unaspirate, झण् a soft aspirate &c. Each of these significant terms is technically called a 'प्रत्याहार'.

Since short vowels include the long and the protracted vowels (See § 3. a.) another इत् 'त' is generally employed to mark a

§ 3. The nine primary vowels consist of five simple vowels viz. अ, इ, उ, कृ and लृ, and four diphthongs viz. ए, ऐ, ओ and औ.

(a) A vowel may be *ऋतु* or short, *दीर्घ* or long, and *प्लुत* or protracted (also called *prolated* by some) according to the time required to pronounce it. * The vowels are thus divided into—

(1) Short vowels—अ a, इ i, उ u, कृ r, लृ l;

(2) Long vowels—आ â, ई î, ऊ û, कृ r' ए e, ऐ ai, ओ o, औ au; and.

(3) Protracted vowels आ ३ â 3, ई ३ î 3, ऊ ३, ए कृ ३ r' 3, ए ३ l 3, ए ३ e 3, ऐ ३ ai 3, ओ ३ o 3, and औ ३ au 3.

N. B.—As the *Pluta* or protracted vowels are not commonly to be met with in classical Sanskrit, the vowels are usually given as thirteen, represented by the thirteen signs given above under (1) and (2).

(b) Each of these vowels may be again of two kinds, *अनुजासिक* or nasalised, and *अननुजासिक* or without a nasal sound.†

(c) Vowels are also further discriminated into *उदात्त* or acute, *अनुदात्त* or grave, and *स्वरित* or circumflex. *उदात्त* is particular vowel : e. g. अ means अ, आ and आ ३, but अत् means अ (of six kinds) only; so ईत् means ई and nothing else.

* ऊकालोऽह्वस्वदीर्घप्लुतः । Pân. I. 2. 27. The crowing of the cock in the morning represents in its three stages these three kinds of vowels. The time required to pronounce a short vowel is called a *mâtrâ*. A long vowel has two *mâtrâs* and a *Pluta* vowel three.

† मुखजासिकावचनोनुजासिकः Pân. I. 1. 8.

§ 2. The Devanāgarī alphabet consists of *forty-two* letters or *varṇas*, *nine* vowels or *svaras*, and *thirty-three* consonants or *vyañjanas*.*

(a) These express nearly every gradation of sound, and every letter stands for a particular and invariable sound.

Note :—This explains why there are no names, as in Greek, for the different letters of the alphabet.

---

* Thus given by Pāṇini :—

Vowels :—अइउण् । ऋलृक् । एओङ् । ऐऔच् ।

Consonants :—ह्यवरट् । लण् । जमड् णनञ् । झभञ् । षढधष् । जङगढ-
दञ् । खफछटथचटतत् । कपय् । शषसर । हल् ।

The alphabet, it will be seen, is divided into 14 sections by Pāṇini, which are called Śivasūtrāṇi, or the sūtras revealed by Śiva. Each section ends with an indicatory letter called 'इत्' which is not to be counted among the letters of the alphabet. These "Its" serve an important purpose in Sanskrit grammar as they enable the grammarians to express several letters, or groups of letters, in a very convenient and condensed form. For any letter, with the following इत् added to it, is not only expressive of itself but of all letters that intervene between it and this इत् ; e. g. अण् means अ, इ, उ, इक् means इ, उ, ऋ, लृ, &c. Similarly अल् means technically the whole alphabet, अच् any vowel, and हल् any consonant; यण् a semivowel, हञ् a soft consonant, खर् a hard consonant, जष् a soft unaspirate, झण् a soft aspirate &c Each of these significant terms is technically called a 'प्रत्याहार'.

Since short vowels include the long and the protracted vowels (See § 3. a.) another इत् 'न' is generally employed to mark a

§ 3. The nine primary vowels consist of five simple vowels viz. अ, इ, उ, ऋ and ए, and four diphthongs viz. ए, ऐ, ओ and औ.

(a) A vowel may be **ऋक्ष** or short, **दीर्घ** or long, and **प्लुत** or protracted (also called **prolated** by some) according to the time required to pronounce it. * The vowels are thus divided into—

(1) Short vowels—अ a, इ i, उ u, ऋ r, ए l;

(2) Long vowels—आ â, ई î, ऊ û, ऋ r' ए e, ऐ ai, ओ o, औ au; and.

(3) Protracted vowels आ ३ â 3, ई ३ î 3, ऊ ३, ऋ ३ r' 3, ए ३ e 3, ऐ ३ ai 3, ओ ३ o 3, and औ ३ au 3.

N. B.—As the *Pluta* or protracted vowels are not commonly to be met with in classical Sanskrit, the vowels are usually given as thirteen, represented by the thirteen signs given above under (1) and (2).

(b) Each of these vowels may be again of two kinds, **अनुनासिक** or nasalised, and **अननुनासिक** or without a nasal sound.†

(c) Vowels are also further discriminated into **उदात्त** or acute, **अनुदात्त** or grave, and **स्वर्त्ति** or circumflex. उदात्त is

particular vowel : e. g. अ means अ, आ and आ ३, but अत् means अ (of six kinds) only; so ईत् means ई and nothing else.

* **ऊकालोज्ज्वस्वदीर्घप्लुतः** । Pân. I. 2. 27. The crowing of the cock in the morning represents in its three stages these three kinds of vowels. The time required to pronounce a short vowel is called a *mâtrâ*. A long vowel has two *mâtrâs* and a *Pluta* vowel three.

† **मुखनासिकावचनोनुनासिकः** Pân. I. 1. 8.

that which proceeds from the upper part of the vocal organs, अनुदात्त that which proceeds from their lower part, while स्वरित् arises out of a mixture of these two.* But these are ignored in classical Sanskrit. They are marked only in Vedic works: the *Udatta* is left unmarked; the *Anudatta* is marked with a horizontal line underneath; and *Svarita* has a perpendicular stroke above it. e. g. क्व १ वोऽथा; &c. Rg. V. 61. 2 रथानां न वे २ राः । &c. Rg. X. 78. 4. शतचक्रं यो ३ ह्यः &c. Rg. X. 145. 4.

Thus there are eighteen different modifications of each of the vowels अ, इ, उ, ऋ, and twelve of ए, ए, ओ and औ; for there is no long ऌ and the last four have not their corresponding short vowels.

§ 4. The consonants are divided into *spars'a* or mutes (those involving a complete closure or contact and not an approximate one of the organs of pronunciation), *Antastha* (or intermediate i. e. the Semivowels,) and *ushman* or sibilants.

These are represented by thirty-three syllabic signs arranged as below:—

(a) mutes {	(1) कवर्ग or the group क्—क k, ख kh, ग् g, घ gh, ङ n.
	(2) चवर्ग or the group चु—च् ङ, छ ङh, ज् j, झ ङh, ञ n.
	(3) टवर्ग or the group ट्—ट t, ठ th, ड d, ढ dh, ण n.
	(4) तवर्ग or the group तु—त् t, थ th, द d, ध dh, न n.
	(5) पवर्ग or the group पु—प् p, फ ph, ब् b, भ bh, म m.

उच्चैरुदात्तः । नीचैरनुदात्तः । सिमाहारः स्वरितः । Pān. 1. 2. 29, 31.

These are also called the five classes designated as *Kavarga*, *Chavarga*, *Tavarga*, *Tavarga*, and *Pavarga* respectively.

(b) Semivowels—य y, र, र, ल l, व v.

(c) Sibilants—श श् sh, स s.

(d) Sonant Aspirate—ह h.

Besides these we have two more characters occurring in the Veda, viz. ळ and ऴ (often substituted for ड and ढ; as ईळे for ईडे, मीळहुषे for मीढुषे &c.) In Maráthi ळ is generally substituted for the final ल of Sanskrit words.

§ 5. The first two letters of the five classes and the sibilants are called *sunds* or *hard consonants*. The rest are called *sonants* or *soft consonants*.

§ 6. In addition to the characters given above there are in Sanskrit two nasal sounds:—the one called *Anusvāra*, is denoted by [˙] i. e. a dot placed above the letter after which it is to be pronounced, e. g. कं; the other, called *Anunāsika* is denoted by ° i. e. a dot within a semi-circle placed above the letter after which it is to be pronounced e. g. कैं.

(a) And a sort of hard breathing is known as Visarga (generally called Visarjanīya by Sanskrit grammarians). It is denoted by the sign : i. e. two vertical dots placed after the letter after which it is to be pronounced. In pronunciation it is a harder aspirate than ह. The Visarga is not an original character but only a substitute for a final स s or र r.

(b) Jihvámūliya (जिह्वामूलिय) and Upadhmanīya (उपध्मानीय) are terms given to a sort of Semi-Visarga, when pronounced before क् ख्, and प् फ् respectively. It is written symbolically

as ~. These may be regarded as the spirants of *Kavarga* and *Paravarga* respectively.

§ 7. Some consonants are pronounced with a slight aspiration and are designated as *Alpa-prāṇa*, while others which are pronounced with a stronger aspiration are called *Mahā-prāṇa*. The first and third letters of each class, the nasals and the semi-vowels belong to the first class; the rest belong to the second class. For the sake of convenience the first and third letters of each class are sometimes called "unaspirates."

§ 8. In the following table is given a complete classification of these letters according to the organs with which they are pronounced.

(a) The organs of pronunciation are the five parts situated in the mouth, viz, the throat, the palate, the roof or upper part of the palate, the teeth and the lips.

Note.—In the following table the nether stroke (see § a 10 below) is omitted. It should be supposed to be present.

	The Five Classes.					Semi-vowels.	Sibilants.	Simple vowels St Lg.	Dip-thongs.
	Unaspirate	Aspirate.	Unaspirate	Aspirate.	Nasals.				
Gutturals	क	ख	ग	घ	ङ	ॠ	(Jiv. अ, आ	} ए, औ	ओ, औ
Palatals.	च	छ	ज	झ	ञ	य	श इ ई		
Linguals.	ट	ठ	ड	ढ	ण	र	ष ऋ ॠ		
Dentals.	त	थ	द	ध	न	ल } व	(स ल	उ, ऊ	ओ, औ
Labials.	प	फ	ब	भ	म		Upa. उ, ऊ		

* इ though not a semivowel is put here as it is a guttural.

This can be more easily remembered from its Sanskrit form which is as follows :—

अकुहविसर्जनीयां कण्ठः ।	।: कण्ठतालु ।
इचुयशानां तालु ।	ओदौतोः कण्ठौष्ठम् ।
ऋटुरषाणां मूर्धा ।	वकारस्य दन्तौष्ठम् ।
लतुलसानां दन्ताः ।	जिह्वामूलीयस्य जिह्वामूलम् ।
उपपद्माननीयानां ओष्ठौ ।	नासिकाऽनुस्वारस्य
जमढणनानां नासिका च ।	

The linguals are called cerebrals in some European Grammars. ए and ऐ are both guttural and palatal; ओ and औ are guttural and labial; व is dental and labial. The nose is the organ of pronunciation of the Anusvāra, while the root of the tongue is that of the Jihvāmūliya.

§ 9. Those letters are called सवर्ण or homogeneous whose place of pronunciation is the mouth and the effort required to pronounce them is the same or equal.* Letters which are not सवर्ण or similar are called असवर्ण or heterogeneous.

§ 10. A *svara* or vowel is that which can be pronounced without the help of any other letter; a *vyāñjana* or consonant is that which is pronounced with the help of a vowel. The consonants, therefore, are written with a slanting nether stroke to denote their imperfect character.

(a) Hence the consonants are given, in the system of Pāṇini, with an अ added to them for the sake of pronunciation.

(b) As already remarked, there are no separate names for

---

* तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम् । Pāṇ. I. 1. 9.

the letters of the Sanskrit alphabet, except the two mentioned before, viz. Anusvâra and Visarga, and Refa which is the name sometimes given to र. The word कार is therefore used as an affix to denote a particular letter; e. g. अकार the letter अ, ककार the letter 'क', &c.

§ 11. A vowel by itself or a consonant, simple or conjunct, with a vowel added to it, is called an *Akshara* or a syllable.

§ 12. The forms which the vowel signs assume when added to consonants and the changes which some letters undergo when compounded are given below, under (a) and (b).

(a) अ added to a consonant is denoted by the removal of the nether stroke; as क्+अ=क ka. The remaining vowels when compounded with a consonant become, ि, ि, ु, ु, े, े, ै, ै, respectively; as क्+आ=का kâ, क्+इ=कि ki; similarly की ki' कु ku, क् कâ, क् कr, क् कr', क् kl. के ke, कै kai, को ko, कौ kau.

Exception:—क् when following upon र remains unchanged, as क्.

(b) In compounding consonants they should be taken in the order in which they are pronounced; the last consonant takes a vowel, the preceding ones generally losing their nether and perpendicular strokes when combined e. g. *tsna* ought to be written as त्सन्, *npa* as ण्ण, &c. Some letters, however, change their form slightly and others entirely, when compounded with other consonants; e. g. ल्प lpa; त्र tra; श् ष्सा; ग्र gra, &c.; र immediately preceding another consonant (or the vowel क्) is denoted by the sign ̣ written above the following consonant as र्क rka. It is then necessarily called a रफ़ refa.

(c) In the conjuncts क्ष (क्+श्) ksh, and ज्ञ (ज्+ञ्) jña, the component elements are scarcely discernible.

(d) A few consonants are written in two ways; e. g. त्र, त्रा tra; क, क्र, kra; स्थ, स्था, stha; क्त, क्त्वा, kta; स्त्र, स्त्रा, stra.

(e) The following are the principal conjunct consonants:—

क k-ka, कण k-kṇa, क्य k-kyā, कख k-kha, क्त k-ta, कथ k-tha, कत्य k-tya, कत्र or क्र k-tra, क्त्व k-t-va, क्थन k-th-na, क k-na, कन्य k-n-ya, कम् k-ma, क्य k-ya, क्र or क्र k-ra, क्क k-la, क k-va, क्ष k-sha, क्षण k-sh-ṇa, क्षम् k-sh-ma, क्ष्य k-sh-ya, क्ष्व k-sh-va.

खन kh-na, ख्य kh-ya, ख्र kh-ra.

गघ g-dha, ग g-na, ग्य g-ya, गत्र g-ra, गत्र्य g-r-ya, गल g-la, ग्व g-va, घ gh-na, घन्य gh-n-ya, घम् gh-ma, घ्य gh-ya, गघ्र gh-ra, ग्व घ gh-va, क्क ṅ-ka, क्क ṅ-k-ta, क्क ṅ-k-sha, क्क ṅ-k-sh-va, क्क ṅ-kha, क्क ṅ-kh-ya, क्क ṅ-ga, क्क ṅ-gha, क्क ṅ-gh-ya, क्क ṅ-gh-ra, क्क ṅ-na, क्क ṅ-ma, क्क ṅ-ya.

च छ cha, छ छ cha, च छ ch-ra, च छ ch-va, च छ cha, च छ cha, च छ cha.

छ छ ch-ya, छ छ ch-ra.

ज ज ja, ज ज ja, ज ज ja, ज ज ja, ज ज ja, ज ज ja, ज ज ja.

ञ ण ṇ-cha, ण ण ṇ-cha, ण ण ṇ-ja.

ट t-ka, ट t-ta, ट t-ya, ट t-th-ya, ट t-th-ra, ट d-ga, ट d-gha, ट d-ma, ट d-ya, ट d-h-ya; ट d-h-ra.

ण n-ta, ण n-tha, ण n-da, ण n-dha, ण n-na, ण n-ma, ण n-ya, ण n-va.

त क t-ka, त क t-k-ra, त t-ta, त त t-t-ya, त त t-t-ra, त त t-t-va, त त t-tha, त त t-na, त त t-n-ya, त त t-pa, त त t-ma, त त t-m-ya, त त

t-ya, त्र or त्र t-ra, त्र्य or त्र्य t-r-ya, त्व t-va, त्स t-sa, त्सन् t-s-na,
त्सन्ध t-s-n-ya, त्स्य t-s-ya.

थन् th-na, थ्य थ-ya, थ्व थ-va.

द d-ga, द्ध d-gha, द d-da, द्य d-ya, द्ध d-dha, द्ध्य d-dh-ya,
द्ध d-dh-va, द्ध d-na, द्ध d-ba, द्ध d-bra, द्ध d-bha, द्ध्य d-bh-ya,
द्ध d-ma, द्ध d-ra, द्ध d-r-ya, द्ध d-va, द्ध्य d-v-ya, द्ध d-v-ra.

धन् dh-na, ध्य dh-n-ya, धम् dh-ma, ध्य dh-ya, ध्र dh-ra, ध्र्य
dh-rya, ध्व dh-va.

न्त n-ta, न्त्य n-t-ya, न्त्र n-t-ra, न्द n-da, न्द्र n-d-ra, न्ध n-dha
न्ध्य n-dh-ya, न्ध्र n-dh-ra, न्न n-na, न्प्र n-p-ra, न्म n-ma, न्य n-ya
च n-ra, न्स n-sa.

प्त p-ta, प्त्य t-p-ya, प्न p-na, प्प p-pa, प्म p-ma, प्य p-ya, प्र p-ra,
प्ल p-la, प्व p-va, प्स p-sa, प्स्व p-s-va.

ब्ज b-ja, द्ध b-da, द्ध्य b-dha, बन् b-na, ब्व b-ba, ब्भ b-bha, ब्य b-ya
त्र b-ra, ब्व b-va,

भन् bh-na, भ्य bh-ya, भ्र bh-ra, भ्व bh-va.

म्न m-na, म्प m pa, म्प्र m-p-ra, म्व m-ba, म्भ m-bha, म्य m-ya, म्र
m-ra, म्ल m-la, म्व m-va.

य्य y-ya, य्र y-ra, य्व y-va.

र्क r-ka, र्ख र-kha, र्ग r-ga, &c.; र्क्ष र-k-sha, र्ग्य र-g-ya, र्य्य,
r-gh-ya, र्त्य र-t-ya, &c.; र्क्ष्य र-k-sh-ya, र्त्य र-tt-ya, र्त्य र-t-s-ya
र्द्ध r-d-dh-a.

ल्क l-ka, ल्प l-pa, ल्म l-ma, ल्य l-ya, ल्ल l-la, ल्व l-va.

वन् v-na, व्य v-ya, व्र v-ra, व्व v-va.

श्च ś-cha, श्च्य ś-śya, श्च ś-na, श्य ś-ya, श्र ś-ra, श्र्य ś-r-ya, श्र ś-la,
श्व ś-va, श्व्य śv-ya, श्वा ś-śa.

श्च sh-cha, श्च्य sh-śya, श्र sh-t-ra, श्र्य sh-t-r-ya, श्र sh-t-va,
श्र sh-ṭh-ra, श्च्य sh-ṭh-ya, श्च sh-na, श्च्य sh-n-ya, श्व sh-pa,
श्व sh-p-ra, श्म sh-ma, श्य sh-ya, श्व sh-va.

स्क s-ka, ख s-kh-a, स्त s-ta, स्तय s-t-ya, स्त्र or स्त्र s-t-ra, स्त्रव s-t-va, स्थ s-tha, स्न s-na, स्नय s-n-ya, स्प s-pa, स्फ s-pha, स्म s-ma, स्य s-ya, स्त्र s-ra, स्व s-va, स्स s-sa.

ह h-na, ह h-na, ह h-ma, ह r-ha, ह h-ra, ह h-la, ह h-va.

Sometimes five consonants are found in conjunction : e. g. स्तय r-t-s-n-ya, as in कारस्तय.

§ 13. As *sandhi* is of primary importance in Sanskrit, *virāma* or pause can be indicated only at the end of a sentence. The signs of punctuation, therefore, are only two, | and ||. The former is used to mark the close of a sentence or the first half of a s'loka or poetical stanza; the latter is employed to denote the close of a s'loka.

(a) The sign called *Avagraha* (and which represents half अ Ardhākāra) is generally employed to mark the elision of short अ after ए or ओ ; e. g. तेऽपि (ते+अपि), कालोऽस्ति (कालो+अस्ति). The double mark :: is sometimes used to indicate the elision of आ after initial long आ ; तथा+आस्ते=तथाऽऽस्ते.

(b) The mark ° is sometimes used to show that something is omitted, and which is to be understood from the context ; e. g. अ° may stand for अर्जुन, °प्रार्थी for कवियशःप्रार्थी, &c.

§ 14. Short vowels when followed by a conjunct consonant are said to be *prosodially long*.

§ 15. The vowels अ, ए, ओ and the syllables अर् and अल् are called *Guna*; the vowels आ, ऐ, औ and the syllables आर् and आल् are called *Vṛddhi**. The *Guna* and *Vṛddhi* vowels and syllables that are substituted for the simple vowels will appear from the following table :—

Simple V.	अ	इ & ई	उ & ऊ	ऋ & ॠ	ऌ
Guna.	अ	ए	ओ	अर्	अल्
Vṛddhi.	आ	ऐ	औ	आर्	आल्

* वृद्धिरवित्र । अदेङ्गणः । उरण् रपरः Pāṇ. 1, 1, 2; 1, 51.

§ 16. The three semivowels य्, र्, and व् are sometimes nasalised and then they are written with the *anunāsika* sign over them, as यँ, रँ, वँ.

§ 17. The numerical figures in Sanskrit are :—

१, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, ०.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0.

These are combined to express larger figures precisely in the same way as in English; १२५ 125, ५४० 540, &c.

Chapter II.

RULES OF SANDHI.

§ 18. By *Sandhi* (from सम् together, and धा to join) is meant the coalescence of two letters coming in immediate contact with each other.*

(a) Samhitā† or sandhi is necessary in the case of the internal structure of a *pada*, prepositions and roots joined together and a compound word (समास), while in that of a sentence i. e. in the case of the finals and initials of the different words in a sentence, it depends on the will of the writer.

I SVARASANDHI, OR THE COMBINATION OF FINAL AND INITIAL VOWELS.

§ 19. If a simple vowel, short or long, be followed by a

* परः संनिकर्षः संहिता । Pân. 1. 4. 109. Samhitā is the extreme contiguity of letters.

† संहितैकपदे नित्याऽनित्या धातूपसर्गयोः । नित्या समासे वाक्ये तु सा विवक्षामयेक्षते. ॥ Sid. Kau. This couplet gives the rule for the observation of Sandhi.

similar vowel, short or long, the substitute for them both is the similar long vowel *e. g.* *दैत्य + अरि. = दैत्यारिः; अत्र + आसीत् = अत्रासीत्; यदा + अभवत् = यदाभवत्; विद्या + आतुरः = विद्यातुरः eager to gain knowledge; इति + इव = इतीव; अपि + ईक्षते = अपीक्षते; श्री + ईश. = श्रीशः; भानु + उदयः = भानूदयः; साधु + ऊचुः = साधूचुः; चमू + ऊर्जः = चमूर्जः the strength of the army; कर्तु + कर्तुः = कर्तुः, कृ + कृकारः = कृकारः; होतृ + लृकारः = होतृकारः the *lkāra* pronounced by the sacrificer (since there is no long लृ long कृ is substituted for both).

(a) If कृ or लृ be followed by a short कृ or लृ, short कृ or लृ is optionally substituted for both; † होतृ + कृकारः = होतृकारः, and also होतृकृकारः (vide § 23. sec. b.); so three forms altogether होतृकारः, होतृकृकारः and होतृलृकारः; होतृ + लृकारः = होतृलृकारः and also होतृलृकारः.

§ 20. When अ or आ is followed by इ, उ, कृ लृ, short or long, the गुण letter corresponding to the latter takes the place of both † *e. g.* उप + इन्द्र. = उपेन्द्रः Vishnu, परम + ईश्वर. = परमेश्वरः the great lord; रमा + इच्छा = रमेच्छा the wish of Rāmā; यथा + ईप्सितं = यथेप्सितम् according to wish or desire, हित + उपदेशः = हितोपदेशः friendly instruction; कृष्ण + ऊरु = कृष्णोरुः Kṛṣṇa's thigh; गङ्गा + उदकं = गङ्गावक्रम्, महा + ऊरुः = महोरुः, कृष्ण + कृद्धिः = कृष्णद्धिः Kṛṣṇa's prosperity, महा + कृषिः = महर्षिः a great sage; तव + लृकारः = तवलृकारः The *lkāra* pronounced by you.

(a) If a consonant be followed by homogeneous consonants, except the nasals, the semivowels, and ऋ, the first of them is

* अकः सवर्णे दीर्घः । Pāṇ. VI. 1. 101.

† ऋति सवर्णे ऋ वा । लृति सवर्णे लृ वा । Vārttikas on the above.

‡ आट्टणः । Pāṇ. VI. 1. 86.

optionally dropped;* कृष्ण+कृद्धिः=कृष्णद्धिः by the general rule; then कृष्णर्+ङ्+ध्+ङ्=कृष्णद्धिः by this rule, the ङ् being dropped; and also a third form कृष्णद्धिः (vide § 22, sec. d. below).

(b) A consonant of the first five classes except ञ् coming after a semivowel is optionally doubled; so तवल्कारः also becomes तवल्कारः, तवल्कारः and तवल्कारः, 4 forms altogether.

Exceptions :—Vrddhi substitute takes place in the following cases †

(a) When a word ending in अ is followed by ऊह, and प्र by ऊह, ऊढ and ऊढि; e. g. प्रष्ट+ऊहः=प्रष्टौहः, chief guess (or this may be the acc. pl. of प्रष्टवाह a young bull trained to the yoke); प्र+ऊहः=प्रौहः principal reasoning. Similarly प्रौहः full grown; प्रौढिः; but प्रौढवान् (as ऊढवान् is not mentioned in the Sûtra).

(b) अक्ष+ऊहिनी=अक्षौहिणी a complete army.‡ (The change of न् to ण् will be explained further on).

(c) When स्व is followed by ईर and ईरिन् both derived from ईर् to go; e. g. स्व+ईरः=स्वैरः, one acting wilfully; selfwilled; स्व+ईरिणी=स्वैरिणी, so स्वैरं, स्वैरी (स्वेन ईरितुं शीलमस्य इति)

* झरो झरि सवर्णे । Pân. VIII. 4. 65.

† पत्येध्यूट्सु । Pân. VI. 1. 89. The first part of the sûtra (viz. एत्येधति) forms a counter-exception to § 21. a (which see); प्रादूहोढोढ्येधेषु; ' अक्षादूहिन्यामुपसंख्यानम् ' ' स्वादिरिणिः ' ऋते च तृतीया-समासि ' प्रवत्सतरकम्बलवसनार्णदशानामृणे, ' Vartikas on the above Sûtra.

‡ Properly an army consisting of 21870 chariots, as many elephants, 65610 horse and 109350 foot. अक्षौहिण्याः प्रसंख्याता रथाना द्विजसत्तमाः । संख्या गणिततत्त्वज्ञैः सहस्राण्येकविंशतिः ॥ शतान्युपरि चैवाष्टौ तथा भूयश्च सप्ततिः । गजानां तु परीमाणमेतदेव विनिर्दिशेत् ॥ ज्ञेयं शत सहस्रं तु सहस्राणि नवैव तु । नराणामपि पञ्चाशच्छतानि त्रीणि चानघा ॥ पञ्चषष्टिः सहस्राणि तथाश्वाना शतानि च । दशोत्तराणि षट् प्रादूर्यथावदिह संख्यया ॥ Mahâ-Bhâr. Ad. P. II. 23-26.

(d) When अ is followed by कृतः and there is an Inst. Tat.; as सुख + कृत = सुखार्तः blessed with happiness (सुखेन कृतः); but परमर्तः very adorable (परमश्र्वासी कृतश्च).

(e) When the word कृण comes after प्र, वत्सतर, कम्बल, वसन and कृण; प्र + कृण = प्रार्णम्, principal debts, so वत्सतरार्णम् debt for a calf; कृणार्णम् (a debt contracted to liquidate a previous debt); दशार्णः (Name of a country; lit. the country with ten fortresses); also दशार्ण नदी (lit. the river into which ten other rivers flow).

(f) When* a preposition ending in अ is followed by a root having an initial कृ; as उप + कृच्छति = उपाच्छति; प्रार्च्छति; but if the root be a denominative, the Vriddhi is optional; प्र + कृष भूयति = प्रर्षभूयति or प्रार्षभूयति acts like a bull; but उप + कृकारीयति = उपर्कारीयति, as the कृ is long; also प्र - लकारीयति = प्रा - प्रत्कारीयति very much wishes for लृ lkára; for लृ is grammatically considered to be similar to कृ.

§ 21. When अ or आ is followed by ए or ऐ and ओ or औ ए and औ are respectively substituted for both†; कृष्ण + एकत्वं = कृष्णैकत्वम्; देव + ऐश्वर्यं = देवैश्वर्यम् the majesty of god; सा + एव = सैव she alone; भव + ओषधं = भवौषधम् medicine against birth and re-birth; विद्या + औत्सुक्यं = विद्यौत्सुक्यम् longing for knowledge.

Exceptions :—

(a) | If a preposition ending in अ be followed by a root beginning with ए or ओ, ए or ओ is substituted; प्र + एजते = प्रेजते quakes very much; उप + ओषति = उपोषति burns something near; but if the root be a denominative, vrddhi is optional; उप + एङ्कीयति = उपेङ्कीयति or उपैङ्कीयति; प्र + ओषीयति = प्रोषीयति or प्रौषीयति.

* उपसर्गादिति धातौ । Pân. VI. 1. 91. वा सुप्यापिशलेः । Pân. VI. 1. 92.

† वृद्धिरेचि Pân. VI. 1. 88. † एङि परस्परम् । Pân. VI. 1. 94.

Counter-exception:—If a form of the root *इ* to go, or *एध्* to grow, with an initial *ए*, comes after *अ*, and *एष* or *एष्य* derived from *इष्* of the 4th, 6th or 9th conj., after *प्र*, *vriddhi* takes place; *उप* + *एति* = *उपैति*, *उप* + *एधते* = *उपैधते*; (but *उप* + *इतः* = *उपेतः*; *अवेहि* know; from *अव* + *एहि* which is equal to *अव* + *आ* + *इहि*, and not *अवेहि*; *मा भवान् प्र* + *इदिधत्* = *प्रेदिधत्*); *प्र* + *एषः* = *प्रेषः* sending or directing; *प्र* + *एष्यः* = *प्रेष्यः* a servant. But *प्रेषः*, *प्रेष्यः* (from *ईष्*)

(b) *When *अ* is followed by *एव* in an indefinite sense, *ए* is substituted for both; *क्व* + *एव* = *क्वेव भोक्ष्यसे* where will you dine to-day? (The place being not definitely known); but *तवैव* (why, I shall dine at *your* house).

(c) † *अ* followed by *ओम्* and *आ* (prep.) is dropped *e. g.* *शिवाय* + *ओं नमः* = *शिवायों नमः*; *शिव* + *एहि* (*आ* + *इहि*) = *शिबेहि*.

(d) ‡The *vriddhi* is optional when the ending *अ* of a word is followed by *ओतु* a cat, or *ओष्ट* the lower lip, in a compound *स्थूल* + *ओतु* = *स्थूलोतुः* or *स्थूलौतुः*; *बिम्बोष्टः*, *बिम्बौष्टः*

(e) §The final vowel or the final consonant with the preceding vowel is dropped in the case of the following words when followed by certain words in a compound†:—*शक* the country of the *Śakas* + *अन्धु* a well = *शकन्धुः*; *कर्क* name of a country + *अन्धुः* = *कर्कन्धुः*; *कुल* + *अटा* = *कुलटा* one who moves from one mansion to another, a woman of bad character; *सीमन्* + *अन्तः* =

* एवे चानियोगे Vārtik. † ओमाडोश्च Pān. VI. 1 95.

‡ ‘ ओत्वोष्ठयोः समासे वा । ’ § शकन्ध्वादिषु पररूपं वाच्यम् Vārt.

† And also in the case of an onomatopæic wording in *अत्* followed by *इति* *e. g.* *पटत्* + *इति* = *पटिति*; but not in the case of a monosyllabic word *अद्* + *इति* = *अदिति*; and when the word is repeated, only the *त्* is optionally dropped, as *पटत्पटत्* + *इति* = *पटत्पटिति* or *पटत्पटिति*.

of bad character; सीमन् + अन्तः = सीमान्तः (the white line left by the parting of the hair on each side of the head); but सीमान्तः when the meaning of the word is 'The last line or limit of a boundary' मनस् + ईषा = मनीषा wish; so लाङ्गलीषा the pole of a plough; हलीषा; पतन् + अञ्जलिः = पतञ्जलिः name of the celebrated author of the Mahābhāṣya (a vast commentary on the sūtras of Pāṇini); lit. fit to be adored with joined hands; or according to tradition 'who fell down from the hands of a certain sage as he was offering water to the sun at the time of Sandhyā adoration' सार + अङ्ग = सारङ्गः an antelope with a spotted skin or a kind of bird; but साराङ्गः one with a beautiful skin. This is an *Ākṛti-gaṇa* i. e. words of similar formation and requiring grammatical explanation but not actually found in the *gaṇa* may be classed under it; e. g. मार्त + अण्डः = मार्तण्डः (derived from मृताण्ड) lit. born of a dead egg, the sun.

§ 22. When इ, उ, क् and ल, short or long, are followed by a dissimilar vowel, य्, व्, र्, and ल् are respectively substituted for them; e. g. इति + आह = इत्याह, सुधी + उपास्यः = सुधुपास्यः adored by the wise; मधु + अरिः = मध्वरिः the enemy of मधु i. e. Vishnu, धात् + अंशः = धावंशः a portion of the creator; ल + आकृतिः = लाकृतिः a figure like that of ल &c.

Ob.—Several of the above words may have more than one form when combined; e. g. सुधी + उपास्यः = सुधु + उपास्यः by the general rule:—

N. B. The following rules and the two (a), (b) given under § 20, though they properly form the subject of the next section, are given here to avoid confusion. Ordinary students may pass over these except sec. (b) of the present art

---

* इको यणचि Pāṇ. VI. 1. 77.

(a) A consonant except ह, preceded by a vowel, is optionally doubled, if no vowel follows*; सुधृय्+उपास्यः=सुद्धृयुपास्यः and सुधृय्+उपास्यः—

(b) When a consonant, except a nasal or a semivowel, is followed by a soft unaspirate or aspirate (3rd or 4th letter of a class) it is changed to the soft unaspirate (3rd letter) of its class†; सुधृय्+उपास्यः=सुद्धृयुपास्य

(c) Semivowels, when preceded by a letter of the first five classes except ञ are optionally doubled‡; thus सुधृय्+उपास्यः=सुधृय्+उपास्यः and सुधृय्+उपास्यः; सुद्धृय्+उपास्यः=सुद्धृय्+उपास्यः and सुद्धृय्+उपास्यः। Thus there are four forms ultimately, viz. सुधृयुपास्यः, सुद्धृयुपास्यः and सुद्धृयुपास्यः।

Similarly मधु+अरिः=मध्वरिः, मध्वरिः, मद्ध्वरिः, and मद्ध्वरिः घातृ+अंशः=घात्रंशः and घात्त्रंशः। In लृ+आकृतिः of course there is no possibility of any other form.

(d) A consonant except ह, coming after र or ह preceded by a vowel is optionally doubled‡; e. g. हरि+अनुभवः=हर्य्+अनुभवः=हर्यनुभवः by the general rule; and optionally हर्य्य्+अनुभवः=हर्य्यनुभवः (Hari's experience) by this rule; so न हि+अस्ति=न ह्यस्ति and न ह्य्यस्ति।

§ 23. (a) इ, उ, ऋ or लृ, short or long, at the end of a word followed by a dissimilar vowel except in a compound, are optionally not combined, and when so they are shortened if long × e. g. चक्री+अत्र=चक्रयत्र, Vishnu here, and चक्रि अत्र; but वापी+अश्वः=वाप्यश्वः a horse in a well, गौरी+औ (a term.) गौच्यौ.

* अनचि च। Pāṇ VIII. 4. 47.

† झलां जय झशि। Pāṇ. 4. 53. § यणो मयो द्वे वाच्ये Vārt.

‡ अचो रहाभ्यां द्वे। Pāṇ. VIII. 4. 46.

× इकोऽसवर्णे शाकल्यस्य ह्रस्वश्च।

(b) अ, इ, उ and लृ, short or long, at the end of a word followed by a short क्, are also optionally not combined, and when not combined are shortened if long*; *e. g.* ब्रह्मा + कृषिः = ब्रह्मर्षिः A Brâhmaṇa saint, and ब्रह्मकृषिः; सप्तर्षिणाम् of the seven sages, and सप्तकृषीणाम् (a comp. expression).

§ 24. ए, ओ, ऐ and औ, when followed by a vowel, are changed to अय्, अव्, आय्, and आव् respectively†; *e. g.* हरे + ए = हरये. for Hari; विष्णो + ए = विष्णवे for Viṣṇu; नै + अकः = नायकः A leader; पौ + अकः = पावकः the purifier *i. e.* fire.

(a) य् or व् at the end of a word and preceded by अ or आ is optionally dropped when followed by a vowel or a soft consonant‡; *e. g.* हरे + एहि = हरयेहि or हर एहि; विष्णो + इह = विष्णविह or विष्ण इह; अयै + उद्यतः = अयायुद्यतः or अया उद्यतः intent on getting money; युरौ + उत्कः = युरावुत्कः or युरा उत्कः longing to see the preceptor.

Note—Two vowels brought together by the disappearance of an intervening consonant or visarga do not coalesce.

(b) ओ and औ, when followed by a termination beginning with य्, become अय् and आय् respectively †; *e. g.* गो + यं = गव्यम् produced from a cow as milk, ghee &c. नौ + यं = नाव्यम् accessible by a boat, navigable.

N. B. This rule holds good, in the case of roots, only when the ओ or औ is brought in by virtue of a termination; *x e. g.* लृ + यं = लो + यं = लव्यम् fit to be lopped off. अवश्यलृ + यं = अवश्यलौ + यं = अवश्यलाव्यम् which ought necessarily to be cut off.

(c) The ओ of the word गो is also changed to अय् when followed

* ऋत्यकः Pân VII. 1. 127.

† एचोऽयवायावः Pân. VI. 1. 78. § लोपः शाकल्यस्य । Pân. VIII. 3. 19.

‡ वान्तो यि प्रत्यये । *x* घातोस्तन्निमित्तस्येव । Pân. VI. 1. 79. 80.

by the word *युति* (in the Veda and) in ordinary language when it means a particular measure of length*; *e. g.* गव्यूतिः four miles.

(d) The *ए* of the roots क्षि and जि is changed to अय् when followed by the *य* of the potential participle indicating capability† *e. g.* क्षि + य = क्षे + य = क्षय्यं what can be reduced; so जय्यं what can be conquered; but क्षेतुं जेतुं योग्यं क्षेयं (what is fit to be removed but may not be so) पायं, जेयं (what ought to be curbed but which it may not be always possible to curb as) मनः ।

§ 25. When *ए* or *ओ* at the end of a word is followed by *अ* the latter merges into the former § and the sign § is sometimes written in its place; *e. g.* हरे + अव = हरेऽव protect, Oh Hari; विष्णो + अव = विष्णोऽव.

(e) ‡If the word गो, ending in ओ, be followed by *अ*, the *अ* is optionally retained, and if by a vowel, अव is optionally substituted for ओ. गो + अग्रस् = गोग्रस्, गोअग्रस् and गवाग्रस् a multitude of cows or chief among cows; but if it be followed by इन्द्र and अक्ष it necessarily changes its ओ to अव; गो + इन्द्रः = गवेन्द्रः an excellent bull; गवाक्षः a lattice-window, similarly.

§ 26. No *sandhi* is possible in the case of × —

1 What are called the *Praghyā* exceptions; *viz.*—

(a) When a dual form (whether of a noun, pronoun or verb) ends in ई, ऊ, or ए—; *e. g.* हरी एतौ; विष्णू इमौ; गङ्गे अस्; पचते इमौ.

* गोयूतौ छंदस्युपसंख्यानम् । अध्वपरिमाणे च । Vārtikaa.

† क्षय्यजयौ शक्यार्थे । Pāṇ. VI. 1. 81.

‡ एङ पदान्तादाचि । Pāṇ. VI. 1. 109. ‡ सर्वत्र विभाषा गोः । अवङ्-स्फोटायनस्य । इन्द्रे च । Pāṇ. VI. 1. 122-24.

× ष्टुतप्रगृह्या अचि नित्यम् Pāṇ. VI. 1. 125.

— ईदूदेद्दिवचनं प्रगृह्यम् ।

(b) When ई or ऊ follows the स of the pronoun अदस्* *e. g.* अमी ईशाः these lords; असु आसाते the two sit down.

Ob The ए of the Vedic forms अस्मे and सुस्मे also does not blend with a following vowel (*ज्ञे* । Pân. 1. 1. 13.); *e. g.* अस्मे इन्द्रावृहस्पती &c. Rg. IV. 49. 4. Similarly a Vaidic word having the sense of the loc. (but not ending in the termination of the loc.) remains unaffected by a following vowel; सोमो गौरी अधिश्रितः &c. Rg. X. 12. 3. where गौरी stands for गौर्याम् the loc. term, being dropped by सुपां सुलुक् Pân. VII 1. 30.

(c) § Particles consisting of a single vowel, except आ meaning 'a little, or a limit' exclusive or inclusive or used as a preposition, when followed by a vowel, *e. g.* इ इन्द्र Oh Indra, उ उमेश, आ एवं तु मन्यसे ah, you think so; but आ + उष्णम् = ओष्णम् (a little warm) &c.

(d) When an indeclinable ends in ओ; *e. g.* अहो ईशाः. the final ओ of a noun in the vocative case optionally combines when followed by इति; *e. g.* विष्णो इति = विष्णविति, and विष्णो इति; also विष्ण इति (see § 24 a.).

N. B. All these vowels which do not blend with others, and sometimes the words in which they occur are technically called प्रगृह्यं

II. and *pluta* vowels; *e. g.* एहि कृष्ण इ अत्र गौश्चरति Come Kṛṣṇa; here is the cow grazing.

A vowel becomes *pluta* under the following circumstances:—†

(1) The last vowel of a sentence uttered in reply to a salutation from a male person other than a S'ûdra when the

* अदसो मात् । Pân. I. 1. 11. 12.

§ निपात एकाजनाङ् । ओत् । संबुद्धौ शाकल्यस्येतावन्तर्धे । Pân. I. 14-16.

† वाक्यस्य टेः प्लुत उदात्तः । प्रत्यभिवादेऽप्युद्रे । Pân. VIII. 2. 82-83.

स्त्रियां न । भोराजन्यविशा वेति वाच्यम् । Vârtikas on the latter sūtra. दूरादूते च । हेहप्रयोगे हेहयोः । Pân. VIII. 2. 84-85.

name or the family is actually mentioned; e. g. भो आयुष्मानेधि देवदत्त ३ live long, O Devadatta, which is said in reply to “अभिवाद्ये देवदत्तोहम्” I, Devadatta, bow to you; but the last ह in “भो आयुष्मती भव गार्गी” or in आयुष्मानेधि is not *pluta*; for in the 1st we have the name of a female and in the 2nd no name at all.

But if the sentence end in the word भो: or in the name of a *Kshatriya* or *Vaishya* the last vowel becomes optionally *pluta* e. g. आयुष्मान् एधि भो: or भो ३: आयुष्मानेधीन्द्रवर्मन् or वर्म ३ न् आयुष्मानेधीन्द्रपालित or त ३ ।

(2) The final vowel of a sentence addressed from a distance to a person; and that of the particles हे and है used in such a sentence; e. g. सक्तून् पिब देवदत्त ३; हे राम; राम; है ३ ।

§ 27 The particle उ, preceded by a letter of the first five classes except ञ् and followed by any vowel, is optionally changed to उ*; किञ् उक्तं किमुक्तम् and किञ् उक्तं (by § 26 c.).

II. HALSANDHI, OR THE COALESCENCE OF FINAL CONSONANTS WITH VOWELS AND CONSONANTS.

§ 28 When स् or a consonant of the dental class comes in contact with:—

(a) †स् or a consonant of the palatal class, the corresponding letter of the latter class is substituted for the former, and ञ् for स्; हरिस् + शेते = हरिश्शेते Hari sleeps; रामः + चिनोति = रामश्चिनोति Râma collects; सत् + चित् = सच्चित् Reality and knowledge; शार्ङ्गिन् + जय = शार्ङ्गिञ्जय Be you victorious, Oh Krshṇa.

Exception:—(1) Dentals coming after ञ् are not changed into the corresponding palatals; e. g. विश्वः that which spreads lustre; प्रश्नः.

* मय उजो वो वा । Pân. VIII. 3-33.

† स्तोश्चुना इचुः । शात् । हु ना हुः । Pân. VIII. 4, 40, 44, 41.

(b) *ष* or a consonant of the lingual class, *ष* is substituted for *स्* and the corresponding letter of the latter class for the former; रामस् + षष्ठः = रामषष्ठः Rāma who is sixth. रामस् + टीकते = रामटीकते Rama goes; तत् + टीका = तटीका A commentary on that; चक्रिस् + ढौकसे = चक्रिण्ढौकसे Oh Kṛṣṇa, thou goest; देष् + ता = पेष्टा one who pounds.

Exception—*(1) If a letter of the lingual class coming at the end of a word be followed by *स्* or a letter of the dental class, the *स्* as well as the dentals except the *न्* of नाम्, नवति and नगरी remain unaffected; षट् + सन्तः = षट्सन्तः six good men; (see also § 39.); षट् + तेः = षट्ते these six; but ईद्वे (since the *ट्* of ईट् is not at the end of a word) he praises. So षण्णवति Ninety-six, षण्णग्यः six towns; but सर्पिस् + तमस् = सर्पिष्टमस् abundance of ghee; as the exception excludes स्.

§ 29. If a letter of the group *त्* be followed by *ष* it does not substitute its corresponding lingual†; सत् + षष्ठः = सन्षष्ठः sixth good man.

§ 30. If a consonant, except *र* or *ह्*, coming at the end of a word, be followed by a nasal, the nasal of its class is optionally substituted for it‡; एतद् + मुरारिः = एतन्मुरारिः and एतद्मुरारिः (see § 22 sec. b.) this Murāri; षट् + मासाः = षण्मासाः and षड्मासाः six months.

N. B. If the nasal belong to a termination the change is necessary; तन्मात्रम् that alone; चिन्मात्रं mere knowledge. वाक् + मय = वाङ्मय। The word ककुद्वात् (see Rag IV. 22) is irregularly formed.

§ 31. A letter of the dental class, followed by *ल* is changed

* न पदान्तादोरनाम् । Pân. VIII. 4. 42. अनाम्रवतिनगरीणामिति वाच्यम् । Vârt.

† तोः वि. Pân. VIII. 4. 43.

‡ यरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा । Pân. VIII. 4. 45.

to ल्, the nasalised ल् taking the place of न्*; तत्+लयः=तल्लयः the destruction of that; विद्वान्+लिखति=विद्वान्लिखति a learned man writes.

§ 32. The स् of स्था and स्तम्भ् is changed into थ् when after the preposition उद्†; उद्+स्थानम्=उद्+थानम्=उत्थानम् and उद्+स्तम्भम् (see § 20. a), and then उत्थानम्, उत्थानम् rising up; similarly उत्तम्भनम् and उत्तम्भनम् upholding.

§ 33 ह् coming after any of the first four letters of a class is optionally changed to the soft aspirate (4th letter) of that class‡; वाक्+हरिः=वाग्हरिः (see b. under § 22), and by this वाग्घरिः (वाचां हरिः) the possessor of speech, Brhaspati.

§ 34. Any consonant, except a nasal or a semi-vowel, is changed to the first of its class, when followed by a hard consonant, and to the first or third when followed by nothing; वाक्, वाग्.

§ 35. इ preceded by a word ending in any of the first four letters of a class and followed by a vowel, a semi-vowel, a nasal or ह्, is optionally changed to छ्;— e. g. तद्+शिवः=तद्+शिवः; and तद्+छिवः. and then तद्+शिवः, and तद्+छिवः by the above, and finally तच्छिवः and तच्छिवः that Siva (see. a. § 28.). Similarly तच्छ्लोकेन, तच्छ्लोकेन; but वाक्श्चेतति speech falters (as च is not followed by any of the letters mentioned in the rule).

§ 36. ×स् at the end of a word is changed into an Anuswâra

* तोलि । Pân. VIII. 4. 60.

† उद् : स्थास्तम्भोः पूर्वस्य । Pân. VIII. 4. 61.

‡ अयो होन्यतरस्याम् । Pân. VIII. 4. 62.

— शश्छोऽष्टि । खरि च । Pân. VI. I. 4. 63. 55.

× मोऽनुस्वारः । नश्चापदान्तस्य झलि । Pân. VII. 3, 23, 24 and Pân. VIII. 3, 27, I. 3. 10. (see sec. b).

when followed by a consonant; e. g. हरिस् + वन्दे = हरिं वन्दे I salute Hari. But गम् + य + ते = गम्यते as ग् is not at the end of a word. The word सम्राट् is an exception (see Pân. VIII. 3. 25)

(a) ग् and ज्ञ्, not at the end of a *pada*, are turned into an Anuswára when followed by a consonant except a nasal or a semivowel or ह्; आक्रम् + स्यते = आक्रमस्यते he will overcome; यशान् सि = यशांसि (nom. pl. of यशस् fame); but मन्यते he thinks, as न् is followed here by य which is a semi-vowel; ग्रामान् + गच्छति = ग्रामान्गच्छति as न् is at the end of a *pada* (grammatical form).

(b) This change is optional in the case of ग् when ह् followed by ग् comes after it; e. g. किम् + हल्लयति = किं हल्लयति and किं हल्लयति what does he shake?; but if this ह् be followed by न्, and if by य्, इ, ल, the nasalised ग्, व्, ल्, are optionally substituted for ग्: e. g. कि + ह्रुते = किं ह्रुते or किं ह्रुते what does he conceal? किम् + ह्यः = किं ह्यः and किं ह्यः what! yesterday! so किं हल्लयति, किं हल्लयति; किं हल्लादयति and किं हल्लादयति; but अहम् + आगतः = अहमागतः।

§ 37. An Anuswára followed by any consonant except क्, ख्, ग्, स् or ह् is changed to the nasal of the class to which the following letter belongs, necessarily when in the middle, and optionally when at the end of a word*; e. g. अन्क् + इतः = अं + क् + इतः (by the preceding rule and then) अङ्कितः marked (by this); so अन्क् + इतः = अञ्जितः honoured; कृण्ठित obstructed; शान्तः calmed; युष्मिन्तः woven; त्वम् + करोषि = त्वं करोषि or त्वङ्करोषि thou doest; similarly संयन्ता or संयन्ता a restrainer; संवत्सरः or संवत्सरः a year; यं लोकम् or यल्लोकम् to which people.

§ 38. If क् and ख् be followed by a sibilant, क् and ख् respectively are suffixed to them optionally; and hard unaspirates are optionally changed into hard aspirates when followed by a

* अनुस्वारस्य ययि परसर्वर्णः । वा पदान्तस्य Pân. VIII. 4. 48-52.

sibilant ॥ ; प्राङ् + षष्ठः = प्राङ्षष्ठः, प्राङ्क्षष्ठः; प्राङ्ख्षष्ठः; the sixth man gone before; सुगण् + षष्ठः = सुगण्षष्ठः, सुगण्क्षष्ठः, सुगण्ख्षष्ठः, the sixth good counter.

§ 39. If ङ् or न् at the end of a word be followed by स्, ध् (changed to त्) is optionally inserted between them; * e. g. षड् + सन्तः = षट्सन्तः or षड् + ध् + सन्तः = षड्सन्त six good men; so सन् + सः = सन्सः or सन्सः that good man.

(a) ङ्, ण् and न् at the end of a word and preceded by a short vowel double themselves when followed by a vowel †; e. g. प्रत्यङ् + आत्मा = प्रत्यङ्गात्मा the individual soul; so सुगण्णीशः the best reckoner; सन्नच्युतः good Achyuta.

§ 40. Ob. If the ending न् of a word be followed by स्, त् is optionally inserted between them ‡ e. g. सन् + शंभुः = सन्शंभुः and सन्तुष्टंभुः Sambhu existing for all times; and सन्तुष्टंभुः = सन्तुष्टंभुः and सन्तुष्टंभुः (by § 35); then by § 28 (a) न् being changed to ञ् (and त् to च्) सन्तुष्टंभुः, सन्तुष्टंभुः and सन्तुष्टंभुः and finally by dropping च् optionally (by § 20 a.) सन्तुष्टंभुः, सन्तुष्टंभुः and सन्तुष्टंभुः.

§ 41. न् coming after र्, ष्, or क् short or long, in the same word is changed to ण् even though a vowel, a semi-vowel except ल्, a nasal, or a letter of the guttural or labial class or ह् comes between र्, ष् or क् and न्; e. g. रामेन = रामेण; पूष् + ना पूष्णा by the sun, पितृणां &c.; but राम + नाम = राम नाम (as these are two separate words). This change does not take place when न् is at the end of a word × रामान्.

॥ क्लोः कुक्कुक् शरि । Pān. VIII. 3. 28.

* डः सि धुट् । नश्च । Pān. VIII. 3. 22. 32.

† क्लो ह्रस्वादि च ङ्गुणित्यम् । Pān. VIII. 3. 32.

‡ शि तुक् । Pān. VIII. 3. 31.

÷ स्वाम्यां नो णः समानपदे । अट्कुप्वाङ्नुम्वयायेपि Pān. VIII. 4. 1. 2.

× पदान्तस्य न । Pān. VIII. 4. 37.

§ 42. स् belonging to a substitute (आदेश) or a termination (प्रत्यय) and not at the end of a grammatical form is changed to ष् when preceded by any vowel except अ or आ, a semivowel, a letter of the guttural class or इ*; *e. g.* रामे+सु=रामेः; but रामस्य as स् is preceded by अ. सुपीःसुपिसौ &c., as सु belongs to the word सुपिस्. This change takes place even if an *anuswāra* substituted for न्, a *visarga* or इ ष् or सु intervene†, *e. g.* धनुन्+सि=धनुंषि nom. pl. of धनुस् neu. a bow. पिपटीष्+सु=पिपटीषु.

§ 43. The ष् of सम् is changed to an Anuswāra and Visarga when followed by a form of the root कृ, the Anuswāra again is optionally changed to an Anunāsika; *e. g.* सम्+कर्ता=संस्कर्ता and संस्कर्ता; स् is affixed to the ending of the words सम्, पुम् and कान्‍; so संस्कर्ता and संस्कर्ता.

N. B. The word संस्कर्ता is capable of having 108 different forms as several *sūtras* are brought to bear upon it; but they are not given here as being tedious and of no material value.

Sections *a*, *b*, *c*, and *d* may be omitted by beginners.

(*a*) × The ष् of पुम् is optionally nasalised and has स् added to it as above, when it is followed by a hard consonant except a sibilant, preceding a vowel, a semivowel, a nasal or ह; पुम्+कोकिलः=पुम्+स्+कोकिलः=पुंस्कोकिलः, पुंस्कोकिलः a male *kokila* bird; so पुंस्पुत्रः; and पुंस्पुत्रः; the son, a grown up man; but पुंक्षीरम् milk for a man; पुंदासः a man-servant. Exception पुंख्यानम् the account of a man.

(*b*) न् at the end of a word (except प्रज्ञास्) followed by च्, छ्, ढ्, ढ्; or त्, थ् which is itself followed by a vowel, a semi-

* अपदान्तस्य सुर्धन्यः । इण्कोः । आदेशप्रत्यययोः । Pân. VIII. 3. 55
57, 59.

† तुम्बिसंजनीयशर्ववायेपि । Pân. VIII. 3. 58.

‡ संपुंकानां सो वक्तव्यः । Vârt.

× पुम्: खद्यम्परे Pân. VIII, 3. 6. ख्यात्रादेशे न । Vârt.

vowel, a nasal or ह, undergoes the same changes*; *e.g.* शार्ङ्गिन् + छिन्दि = शार्ङ्गिन् + स् + छिन्दि = शार्ङ्गिन् + श् + छिन्दि (by § 28, sec. a) शार्ङ्गिश्छिन्दि and शार्ङ्गिश्छिन्दि Oh Kṛishṇa, cut off; similarly चक्रिन् + त्रायस्व = चक्रिन्त्रायस्व and चक्रिन्त्रायस्व; save, Oh Kṛshṇa; but हन्ति as the न् is not at the end of a word. सन्स्वरुः a fine handle of a sword. प्रशान्तनोति a good man spreads.

(c) The न् of नृन् when followed by प् undergoes this change optionally; नृन् + पाहि = नृन्पाहि, नृःपाहि, and नृःपाहि.

(d) The न् of कान् followed by कान् also undergoes this change optionally; कान् + कान् = कांस्कान्, कांस्कान् to whom? स् or ष् is substituted for the visarga when the following sets are combined : कः + कः = कस्कः; similarly कौतस्कृतः wherefrom, आतृष्टुत्रः, सद्यस्कालः the present time, सर्पिष्कुण्डिका a ghee-pot; धनुष्कपालश्च a bowstaff; यजुष्पान्नश्च a sacrificial vessel; अयस्कान्तः a magnet; तमस्कण्डः great darkness; अयस्कण्डः; आस्करः; अहस्करः the sun.

§ 44. च् is necessarily inserted between छ् and the preceding vowel, short or long; and optionally when a long vowel at the end of a word, except that of the particle मा and the preposition आ, precedes it †; *e.g.* शिव + छाया = शिवच्छाया Śiva's shadow; so स्वच्छाया; चेच्छियते what is cut again and again; लक्ष्मी + छाया = लक्ष्मीच्छाया or लक्ष्मीच्छाया; मा + छिदत् = माच्छिदत् may he not cut; आ + छादयति = आच्छादयति he covers.

VISARGASANDHI.

§45. स् at the end of a word followed by any letter or not, the

* तद्व्यपशान् । Pān. VIII. 3. 7.

† छे च । Pān. VI. 1. 73. Properly त् is inserted, but it is changed to च् by § 28. आह्माडोश्च । दीर्घात् । पदान्ताद्वा । Pan. VI. 1. 74-76.

ष् of सजुष् and र followed by a hard consonant[‡] or by nothing, are changed to a *Visarga*, as राम पठति Râma readः. पितर=पितः Oh father. भ्रातुः कन्यका a brother's daughter.

§ 46. *Visarga*, followed by च्, झ्, ट्, ठ् and त्, थ्, themselves not followed by a sibilant, is changed to स्* *e. g.* विष्णु-
क्षाता Vishnu, the protector: हरिश्चरति, Hari walks: रामग्रीकते
Râma goes; (Vide § 28), but कः स्वरुः (as the त् is followed
by स्); and optionally when followed by झ्, ष् or स् †; रामः स्थाता
or रामस्थाता Râma who would stand; हरिः शेते or हरिदशेते &c.

(a) *Visarga*, not belonging to an indeclinable is changed to स् when preceded by अ, and to ष्, when preceded by इ or उ, short or long, and followed by the terminations पाश, कल्प, क and काम्य †; *e. g.* पयस्पाशम् Bad milk: यशस्कल्पम् little short of fame; यशस्कम् with fame, यशस्काम्यति he desires fame, but प्रातः-
कल्पम् almost dawn (where प्रातः is an indec.); सर्पिष्पाशम् bad
ghee, सर्पिष्कल्पम्, सर्पिष्कम्, सर्पिष्काम्यति If the *visarga* how-
ever, is a substitute for a final र, it is not changed to स् be-
fore काम्य§; गीः काम्यति speech desires

(b) × The *Visarga* of नमः and पुरः when prefixed as indec-
linables to verbs beginning with क् or ख् and प् or फ् is
optionally changed to स् in the case of the former and neces-
sarily in that of the latter *e. g.* नमस्करोति or नमः करोति, पुरस्करोति
puts in the front; but पुरः प्रवेष्टव्या. towns fit to be entered (as
पुर is a noun).

* विसर्जनीयस्य सः शर्पिः विसर्जनीयः Pân. VIII. 3. 34-35.

+ वा शरि । Pân V. 3 36.

‡ सोऽपदादौ । Pân VIII 3. 38 पाशकल्पककाम्योऽपि वाच्यम् । अन-
वयस्येति वाच्यम् । Vârtikas. इणः व. Pân. VIII. 3. 39.

§ काम्ये रोरेवेति वाच्यम् । Vârt.

× नमस्तुरसोर्गत्योः । Pân. VIII. 3. 40.

(c) *Visarga, preceded by इ or उ and not belonging to a termination, is changed to ए except in the case of मुहुः; often, if followed by a hard consonant of the guttural of the labial class : निः + प्रत्यह् = निष्प्रत्यहम् without obstacle. आविष्कृतम् disclosed; दुष्कृतम् a bad action; but मुहुः कृतम्; अग्निः करोति as the Visarga is substituted for स् a term, so मातुः कृपा and not मातुष्कृपा. मातुष्पुत्रः is an exception.

(d) †तिरस् optionally retains its स् when followed by क्, ख्, प्, or फ्; तिरः करोति or तिरस्करोति hides or scorns

द्विः, त्रिः and चतुः; all of them adverbs showing frequency, change their Visarga to ए optionally under the same circumstances‡; द्विष्करोति or द्वि.करोति does twice; but चतुष्कपालम् having four parts (where चतुः is not an adverb).

(e) § The ending इः or उः of a word changes its visarga to ए optionally under the same circumstances when the presence of the following word is necessary for the completion of the sense; सर्पिष्करोति or सर्पिःकरोति turns into ghee; धनुष्करोति or धनुःकरोति makes a bow; but तिष्ठतु सर्पिः पिब स्वस्त्युदम्, as there is no connection here between the words सर्पिः and पिब.

And necessarily when at the end of the first member of a compound; as सर्पिष्कुण्डिका a pot for clarified butter; but परम-सर्पिः कुण्डिका a big ghee-pot (as the word सर्पिः is an *uttara* pada).

(f) Visarga coming after the अ of a word other than an indeclinable and forming the first member of a compound is changed to स् when followed by a derivative of the roots कृ कम्, and by कंस, कुम्भ, पाश, कुशा and कर्णि × e. g. अयस्कारः an iron-smith; अयस्कामः one who desires iron; अयस्कंसम् an iron pot; अयस्पात्रम्; अयस्कुशा a bridle; अयस्कर्णा a kind of iron pot:

* इदुपधस्य चाप्रत्ययस्य Pân. VIII, 3. 41.

† तिरसोऽन्यतरस्याम् । Pân. VIII. 3. 42.

‡ द्वित्रिश्चतुरिति कृत्वोर्थे । Pân. VIII. 3. 43.

§ इहोतोः सामर्थ्ये । नित्यं समासेऽनुत्तरपदस्यस्य । Pân. VIII. 3. 44-45.

× अतः कृकर्मिकंसकुम्भपात्रकुशाकर्णाश्चनव्ययस्य । Pân. VIII. 3. 46.

but गीःकारः Brhaspati; स्वःकामः one desiring heaven (where स्वर is an indec.); यशः करोति (as there is no comp.); and परमयशःकारः producing great fame (as the word यशस् is not the first member of the com.).

(g) *The words अधः and शिरः change their visarga to स् when followed by पद under the same circumstances as those mentioned above; अधस्पदस्, शिरस्पदस् but अधःपदं when there is no comp.; परमशिरः पदस् (as शिर is the latter member उत्तरपद).

§ 47. Visarga (substituted for स् and not र्) preceded by short अ and followed by short अ or a soft consonant is changed to उ; शिवः+अर्च्यः=शिव+उ+अर्च्यः=शिवो+अर्च्यः=शिवोर्च्यः Śiva is adorable; (see § 25); देवः+वन्द्यः=देवो वन्द्य God should be saluted; but तिष्ठतु पय अ ३ श्रिदत्त (where the अ after पयः is *pluta*); प्रातः+अत्र=प्रातरत्र (for here the visarga is substituted for र्); so प्रातर्गच्छ &c.

§ 48. Visarga preceded by आ is dropped necessarily when followed by a soft consonant, and optionally when followed by a vowel; it is also optionally dropped when preceded by अ and followed by a vowel except अ; when it is not dropped it is changed to ए in both these cases; देवाः+नम्याः=देवा नम्याः; देवा+इह=देवा इह, देवायिह ।

§ 49. (a) Visarga, preceded by any vowel except अ or उ and followed by a vowel or soft consonant, is changed to र् : हरिः+जयति=हरिर्जयति Hari conquers; so भानुरुदेति the sun rises; गौरागच्छति a cow or bull comes.

Exception :—The Visarga of the particles भोः, भगोः and अधोः obeys § 48; e. g. भो+अच्युत=भो अच्युत or भोयच्युत Oh Achyuta; भगो नमस्ते Bhago ! a bow to thee; अधो याहि Oh you go.

(b) The र् of अहन्, not followed by a declensional termination, is always changed to र् but if followed by पति † and other words such as गिर, धुर &c. the change is optional and if by रूप

* अधःशिरसी पदे । Pān. VIII. 3. 47.

† अहरादीनां पत्यादिषु वा रेफः । Vārt.

and रात्रि, visarga is substituted for it; अहः, अहरहः day by day; अहःपतिः or अहर्पतिः the lord of the day, the sun; गीर्षतिः or गीष्पतिः Brhaspati; धूर्पतिः or धूष्पतिः a leader; but अहोभ्याम् Inst. dual; अहोरूपम् the form of the day गतमहो रात्रिरेषा; अहोरात्रः day and night; अहोरात्रन्तरम् a protection of Śaman to be chanted by day.

(c) 'रू or दू followed by रू or दू respectively is dropped, and the preceding अ, इ or उ if short is made long; पुनरु + रमते = पुनारमते spor. again; हरिः + रम्य = हरिरु + रम्य = हरी रम्यः Hari is graceful; but वृह + दः = वृढः (form वृह + त) p. p. of वृह् to grow.

§ 50. †(a) The सू of the nom. sing. of तद् and एतद् *mas.* is dropped before a consonant when they do not end in क or are not used in a negative Tatpuruṣa; e. g. स शंभुः, एष विष्णुः; but एषको रुद्रः this Rudra; अस्तदिश्वः that is not Śiva (a neg. Tat.); एषोत्र.

(b) † Sometimes in poetry the सू of सः and एषः is considered as not existing when followed by a vowel other than अ, so that the two vowels may combine in order to meet the exigencies of the metre: e. g. सेमानविद्धि प्रमेति य ईशिषे &c. Rg. II. 24. I

सैष दाशरथी रामः सैष राजा युधिष्ठिरः ।
सैष कर्णो महात्यागी सैष भीमो महाबलः ॥

Chapter III.

SUBANTA OR DECLENSION.

§ 51. In the present chapter *Declension* or the inflection of nouns, substantive and adjective, is considered

§ 52. The crude form of a noun (any declinable word) not yet inflected is technically called a Prātipadika (प्रातिपदिक)

* तारि । दलोमे पूर्वस्य दीर्घोऽङ्गः Pân. VIII. 3. 14. VI. 3. 111.

† एतत्तदोः सुलोपोऽङ्कोरन्वसमासे हलि । ‡ सोचि लोपे चेत्यादपूरणम् ।
Pân. VI. 1. 132, 134.

§ 53. A noun has three genders: masculine gender (mas.), a feminine gender (fem.), and the neuter (neu.). The question about the determination of the gender of nouns will be considered in a separate chapter.

§ 54. There are three numbers:—Singular (sing.), dual (du.) and plural (pl.). The singular number denotes one, the dual two and the plural three or more. ¹

§ 55. There are eight cases in each number:—Nominative (Nom. or N.), Vocative (Voc. or V.), Accusative (Acc. or A.) Instrumental (Ins. or I), Dative (Dat. or D.), Ablative (Abl. or Ab.), Genitive (Gen. or G), and Locative (Loc or L.). These express nearly all relations between words in a sentence.

N. B. These genders, numbers and cases will, for the sake of convenience, be denoted by their abbreviations enclosed into brackets after each.

§ 56. Sup (सुप्†) is the technical term for a case termination in Sanskrit. Declension consists in adding the case termination to the crude form or base.

* व्येकयोर्द्विवचनैकवचने । बहुषु बहुवचनम् । Pan. I. 4. 22. 21.

† The general terminations as given by Pāṇini are—स्वौजसमौ-
ट्ठष्ठाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाम्ङचोस्सुप् । IV. 1. 2. १. *e.* Nom.
सु औ जस्; Acc. अम् औट् शस्; Ins. टा भ्याम् भिस्; Dat. डे. भ्याम् भ्यस्;
Ab. ङसि भ्याम् भ्यस्; Gen. ङम् ओस् आस्; Loc. ङि ओस् सुप्. Some of
these terminations, as in common with Pāṇini's system of nomen-
clature, have certain *Its* (servile letters) added or prefixed to
them; *e.g.* उ in सु, ङ्ग in जस् &c. It will be easily seen that the term
सुप् is obtained by taking the first letter and the last *It* in the
sūtra.

§ 57. The following are the normal case-terminations :—

<i>Mas. and Fem.</i>				<i>Neu.</i>				
		Sing.	Dual	Plural.		Sing.	Dual	Plural.
N.	V.	स्	औ	अस्	N. A.	स्	ई	इ
A.		अस्	”	”	V.		”	”
I.		आ	भ्यास्	भिस्	The rest like the mas.			
D.		ए	”	भ्यस्				
Ab.		अस्	”	”				
G.		”	ओस्	आस्				
L.		इ	”	ह				

§ 58. The Vocative is considered to be a different aspect of the nom. and is identical with it in the dual and plural. It is, therefore, supposed to have no separate terminations of its own. In the sing. it sometimes coincides with the original stem, sometimes with the nom., at others, it differs from both.

DECLENSION OF NOUNS AND ADJECTIVES.

§ 59. Declension is for the sake of convenience divided into two classes:—

I. BASES ENDING IN VOWELS.

II. BASES ENDING IN CONSONANTS.

§ 60. The declension of adjectives does not, in general, differ from that of substantives. It will not, therefore, be given here separately; the points of difference only will be noted.

SECTION I.

1. BASES ENDING IN VOWELS.

*Notes:—*The variations and modifications, which the general terminations given above undergo when applied to several of the vowel bases are so numerous, that it has been thought

advisable not to notice them here, as being tedious, but simply to give the forms and leave the students to find them out for themselves. Every word declined here should be considered a model and words alike in form should be declined similarly to it.

Nouns ending in अ Mas. and Neu.

§ 61. राम <i>m.</i> Rāma.			ज्ञान <i>n.</i> knowledge.		
Sing.	Dual.	Plural.	Sing.	Dual.	Plural.
N. रामः	रामौ	रामाः	N. ज्ञानम्	ज्ञाने	ज्ञानानि
V. राम	"	"	V. ज्ञान	"	"
A. रामम्	"	रामान्	A. ज्ञानम्	"	"
I. *रामेण	रामाभ्याम्	रामैः	The rest like राम.		
D. रामाय	"	रामेभ्यः			
Ab. रामात्	"	"			
G. रामस्य	रामयोः	रामाणाम्			
L. रामे	रामयोः	रामेषु			

§ 62. Decline all nouns ending in अ mas. and neu. similarly.

(a) The Loc. sing. of words ending in अह् (substituted for अह्न् a day, at the end of a Tat. comp.) is optionally formed like that of nouns ending in न्; *e. g.* व्यह् has व्यह्ने, व्यह्नि or व्यहनि. So व्यह्ने, व्यह्नि or व्यहनि &c. See p. 73.

Nouns ending in आ Mas and Fem.

§ 63. गोषा *mas.* a cow-herd.

(a) Mas. nouns ending in आ take the general terminations. The final आ is dropped before a vowel termination beginning with the Acc. plu.

---

* The न of इन is changed to ण by § 41. Ins. sing. of जन is जनेन्.

N. V.	गोपाः	गोपौ	गोपाः
A.	गोपाम्	”	गोपः
I.	गोपा	गोपाभ्याम्	गोपाभिः
D.	गोपे	”	गोपाभ्यः
Ab.	गोपः	”	”
G.	”	गोपोः	गोपाम्
L.	गोपि		गोपास्तु

§ 64. Decline similarly विश्वपा the protector of the world, शंखधमा a couch-shell-blower, सोमपा one who quaffs the soma-juice, धूम्रपा one who inhales smoke, बलदा strength-giver or Indra, and other comp. nouns derived from roots ending in आ.

(a) If the latter member be not a root the final आ is not dropped; e. g. हाहा name of a Gandharva, Acc. plu. हाहान्; D. Ab. G. and L. sing. हाहै, हाहाः, हाहाः and हाहे respectively. The rest like गोपा.

§ 65. रमा *fem.* the goddess of wealth.

N.	रमा	रमे	रमाः
V.	रमे	”	”
A.	रमाम्	”	”
I.	रमया	रमाभ्याम्	रमाभिः
D.	रमायै	”	रमाभ्यः
Ab.	रमायाः	”	”
G.	”	रमयोः	रमाणाम्
L.	रमायाम्		रमास्तु

§ 66. Decline all other *fem.* nouns ending in आ similarly.

§ 67. Irregular bases:—The Voc. sing. of अम्बा, अल्ला and अक्का, all meaning ‘a mother’ is अम्ब, अल्ल and अक्क respectively.

§ 68. Several adjectives ending in अ follow the declension of pronouns, for which see the chap. on pronouns.

Nouns ending in इ and उ mas. fem. and neu.

§ 69. हरि &c.—

हरि *mas.* Hari.

	Sing.	Dual.	Plural.
N.	हरिः	हरी	हरयः
V.	हरे	,,	,,
A.	हरिम्	,,	हरीन्
I.	हरिणा	हरिभ्याम्	हरिभिः
D.	हरये		हरिभ्यः
Ab.	हरेः	,,	,,
G.	,,	हर्योः	हरीणाम्
L.	हरौ		हरिषु

मति *fem.* intellect.

	Sing.	Dual.	Plural.
N.	मतिः	मती	मतयः
V.	मते		,,
A.	मतिम्	,,	मतीः
I.	मत्या	मतिभ्याम्	मतिभिः
D.	मतये or मत्यै	,,	मतिभ्यः
Ab.	मतेः or मत्याः	,,	,,
G.	मतेः or मत्याः	मत्योः	मतीनाम्
L.	मतौ or मत्याम्	,,	मतिषु

गुरु *mas.* preceptor.

N.	गुरुः	गुरु	गुरवः
----	-------	------	-------

V.	युरो	युरू	युरवः
A.	युरुम्	युरू	युरून्
I.	युरुणा	युरुभ्याम्	युरुभिः
D.	युरवे	"	युरुभ्यः
Ab.	युरोः	"	"
G.	"	युर्वोः	युरूणाम्
L.	युरौ	"	युरुषु

धेनु *fem.* a cow.

N.	धेनुः	धेनू	धेनवः
V.	धेनो	"	"
A.	धेनुम्	"	धेनूः
I.	धेन्वा	धेनुभ्याम्	धेनुभिः
D.	धेनवे, धेन्वै	"	धेनुभ्यः
Ab.	धेनोः, धेन्वाः	"	"
G.	" "	धेन्वोः	धेनूनाम्
I.	धेनौ, धेन्वास्	"	धेनुषु

वारि *neu.* water.

N.	वारि	वारिणी*	वारीणि
V.	वारे or वारि	"	"
A.	वारि	"	"
I.	वारिणा	वारिभ्याम्	वारिभिः
D.	वारिणे	"	वारिभ्यः
Ab.	वारिणः	"	"
G.	वारिणः	वारिणोः	वारीणाम्
L.	वारिणि	"	वारिषु

* इकोऽचि विभक्तौ । Pān. VII. 1. 73. Neu nouns ending in इ, उ, ऋ or ॠ take the augment न् before vowel case terminations.

मधु *neu.* honey.

N.	मधु	मधुनी	मधूनि
V.	मधो or मधु	"	"
A.	मधु	"	"
I.	मधुना	मधुभ्याम्	मधुभिः
D.	मधुने	"	मधुभ्यः
Ab.	मधुनः	"	"
G.	"	मधुनोः	मधूनाम्
L.	मधुनि	"	मधुषु

§ 70. Adjectives ending in इ and उ when used with neuter nouns are optionally declined like mas. nouns in इ and उ in the Da. Ab. Gen. and Loc. singulars and Gen. Loc. duals; *e. g.* शुचि *neu.* white, pure; गुरु *neu.* heavy :—

शुचि *neu.*

N.	शुचि	शुचिनी	शुचीनि
V.	शुचि or शुचे	"	"
Ac.	शुचि	"	"
I.	शुचिना	शुचिभ्याम्	शुचिभिः
D.	शुचये or शुचिने	"	शुचिभ्यः
Ab.	शुचेः or शुचिनः	"	"
G.	"	"	शुच्योः or शुचिनोः शुचीनाम्
L.	शुचौ or शुचिनि	"	" शुचिषु

गुरु *neu.*

N.	गुरु	गुरुणी	गुरुणि
V.	गुरु or गुरो	"	"

Ac. गुरु	गुरुणी	गुरुणि
I. गुरुणा	गुरुभ्याम्	गुरुभिः
D. गुरवे or गुरुणे	„	गुरुभ्यः
Ab. गुरोः or गुरुणः	„	„
L. „ „	गुरवोः, गुरुणोः	गुरुणाम्
L. गुरौ or गुरुणि	„ „	गुरुषु

§ 71. Decline all other nouns and adjectives ending in इ or उ mas. fem. and neu. similarly.

§ 72. Irregular bases :—

सखि *mas.* friend.

N. सखा	सखायौ	सखायः
V. सखे	„	„
A. सखायम्	„	सखीन्
I. सख्या	सखिभ्याम्	सखिभिः
D. सख्ये	„	सखिभ्यः
Ab. सख्युः	„	„
G. „	सख्योः	सखीनाम्
L. सख्यौ	„	सखिषु

Obs. (a) The words सुसखि a good friend (शोभनः सखा), अतिसखि a close friend (अतिशयितः सखा), परमसखि a great friend, or one having a great friend (परम. सखा यस्य, परमः सखा चा), are declined like सखि in the N. V. and A. and like हरि in other cases; but अतिसखि (सखीमतिक्रान्तः one who has abandoned a female companion) is declined like हरि. *N. B.* सखी fem. is declined like नदी.

पति *mas.* a master.

N. पतिः	पती	पतयः
V. पते	„	„
A. पतिम्	„	पतीन्

I.	पत्या	पतिभ्याम्	पतिभिः
D.	पत्ने	"	पतिभ्यः
Ab	पत्युः	"	"
G	"	पत्योः	पतीनाम्
L.	पत्यौ	"	पतिषु

§ 73 Compound nouns ending with पति such as भूपति &c. are declined like हरि regularly. प्रियत्रि (प्रियाः त्रयः यस्य यस्या वा) is declined like हरि mas. & मति fem ; the Gen. plu. is optionally like that of त्रि; परमत्रीणाम्, or ०त्रयाणाम्.

§ 74 *Obs.* (a) औडुलोमि a descendant of Uduloman (उडुलोमः अपत्यं पुमान्) is declined like हरि in the sing, and dual and like राम in the plural, the original word उडुलोम being substituted;* N. औडुलोमिः औडुलोमी, उडुलोमाः &c.

(b) Words of similar derivation (see Pân. II. 4. 62. 63. 65. 66 and IV. 1. 105) also substitute their originals in the plural, e. g. गर्गस्य अपत्यं गार्ग्यः N. गार्ग्यः गार्ग्यौ गार्गाः &c.

Words ending in ई and ऊ mas. and fem.

§ 75. नदी f. a river; वधू f. a woman, a bride.

नदी fem.

N.	नदी	नद्यौ	नद्यः
V.	नदि	"	"
A.	नदीम्	"	नदीः
I.	नद्या	नदीभ्याम्	नदीभिः
D.	नद्यै	"	नदीभ्यः
Ab.	नद्याः	"	"

* From उडुलोमन् name of a sage, + इन् (इ) added अपत्यार्थं by ' बाह्वादिभ्यश्च ' Pân. IV. 1. 96, the final न् being dropped (Pân. VI. 4. 144).

G.	नद्याः	नद्योः	नदीनाम्
L.	नद्याम्	,,	नदीषु

Decline all other fem. nouns in ई similarly.

(a) The words अवी a woman in her monthly course, लक्ष्मी wealth, तरी a boat, स्तरी smoke, and तन्त्री a lute, do not drop the सू of the nom.* e. g. अवीः; लक्ष्मीः &c.

		वधूः f	
N.	वधूः	वध्वौ	वध्वः
V.	वधु	,,	,,
A.	वधूम्	,,	वधूः
I.	वध्वा	वधूभ्याम्	वधूभिः
D.	वध्वै	,,	वधूभ्यः
Ab.	वध्वाः	,,	,,
G.	,,	वध्वोः	वधूनाम्
L.	वध्वाम्	,,	वधूषु

Decline श्वश्रू a mother-in-law, चक्षू an army, कर्कन्धू the jujube tree, कफेल्हू a phlegmatic woman, यवामू rice-gruel, चम्पू a class of compositions, and other feminine nouns in ऊ similiary. अति-चम्पू mas. and fem. is declined like चम्पू except in the Acc. plu. mas. which is अतिचम्पून्.

§ 76. Mas. nouns ending in ई :—

वातं प्रमिमीति असौ वातप्रमीः ‘an antelope as fleet as the wind; fr. वात + प्रमा + ई Unādi IV. 1.—

N.	V.	वातप्रमीः	वातप्रम्यौ	वातप्रम्यः
A.		वातप्रमीम्	,,	वातप्रमीन्
L.		वातप्रम्या	वातप्रमीभ्याम्	वातप्रमीभिः
D.		वातप्रम्ये	,,	वातप्रमीभ्यः
A. b.		वातप्रम्यः	,,	,,

* अवीतन्त्रीतरीलक्ष्मीघन्त्रीश्रीणामुणादिषु । सप्तखीलिङ्गशब्दानां न सुलोपः कदाचन ॥

G.	वातप्रस्यः	वातप्रम्योः	वातप्रम्यान्
L.	वातप्रम्ये	"	वातप्रमीषु

Decline (यान्ति अनेन इति) ययी a way or horse, (पाति लोकं इति) पपी the sun, &c. similarly

Obs. Decline (बह्वचः श्रेयस्यः यस्य) बहुश्रेयसी mas. one having many good wives, and (लक्ष्मी अतिक्रान्तः) अतिलक्ष्मी mas. like नदी except in the Acc. plu. which is बहुश्रेयसीन् and अतिलक्ष्मीन् respectively. अतिलक्ष्मी fem. should be declined like लक्ष्मी.

The word वातप्रमी, derived with the affix क्तिप्, is declined like प्रधी which see.

§ 77. Root nouns in ई or ऊ *M. F. N.*

Rule of *Sandhi*—(a) The ending इ or उ, short or long, of nouns derived from roots with the affix क्तिप् (o) and of भू, is changed to इय् or उय् before the vowel terminations*; the fem. nouns of this description are optionally declined like नदी in the Da. Ab. Gen. and Loc. singulars and the Gen. plu.

(b) But if the ending इ or उ of a many-voweled noun having a root at the end be not preceded by a radical conjunct consonant or the root noun has a preposition termed गति (*e. g.* as added to the root) or a word governed by the root preceding it, it is changed to य् or व्, except in the case of सुधी and nouns ending in भू†.

धी fem.			भू fem.		
N.	धीः	धियौ	N.	भूः	भुवौ
V.	"	"	V.	"	"
A.	धियम्	"	V.	भुवम्	"

* अचि इनुधातुभ्रुवां श्वेरियह्रुवडौ । Pân. VI. 4. 77.

† एरनेकाचोऽसंयोगपूर्वस्य । ओः सुपि Pân. VI 4. 82. 83. गतिकारकेतर-पूर्वपदस्य यण् नेघ्यते । Vâr. न भ्रूसुधियोः । Pân. VI. 4. 85.

I. धिया धीभ्याम् धीभिः	I. भुवा भूभ्याम् भूमिः
D. धिये-यै , धीभ्यः	D. भुवे-वै , भूभ्यः
Ab. धियः-याः, ,	Ab. भुवः-वाः, ,
G. , , धियोः { धियाम् धीनाम्	G. , , भुवोः { भुवाम् भूनाम्
L. धियि-याम् , धीषु	L. भुवि-वाम् , भूषु

Decline similarly ही, श्री, सुश्री, Decline similarly सू, जू, सुजू, सुधी, सुद्धधी, दुधी, भी, वृश्चिकभी, &c. भू, सुभू &c.

प्रधी mas. (प्रकृष्टं ध्यायति.)

N. V. प्रधीः	प्रध्या	प्रध्यः
A. प्रध्यम्	प्रध्यौ	प्रध्यः
I. प्रध्या	प्रधीभ्याम्	प्रधीभिः
D. प्रध्ये	,,	प्रधीभ्यः
Ab. प्रध्यः	,,	,,
G. ,	प्रध्योः	प्रध्याम्
L. प्राध्यि	,.	प्रधीषु

Decline similarly वेगी (वेगं इच्छति), जलपी, उन्नी, ग्रामणी, सेनानी, &c. mas. and fem ; the Loc. sing. of nouns ending in नी is made up by adding आम्* e. g. उन्नयाम्, ग्रामण्याम्, सेनान्याम्, &c.

खलपू mas. (खलं पुनाति.)

N. V. खलपूः	खलप्वौ	खलप्वः
A. खलप्वम्	,,	,,
I. खलप्वा	खलपूभ्याम्	खलपूभिः
D. खलप्वे	,,	खलपूभ्यः
Ab. खलप्वः	,,	,,
G. ,	खलप्वोः	खलप्वाम्

* See * on page 45.

L खलप्वि

खलप्वोः

खलपूषु

Decline similarly सुहृ (सुहृ लुनाति), वृम्भू (the thunderbolt of Indra or the god of death), करभू, पुनर्भू, वर्षाभू, &c. mas. and mas. and fem.

प्रधि^x *neu.* like वारि.खलपुं *neu.* like मधु.

N. A. प्रधि प्रधिनी प्रधीनि

N. A. खलपु खलपुनी खलपूनि

V. प्रधि-धे " "

V. खलपो-पु " "

I. प्रध्या-धिना &c. optionally like the mas. before the vowel terminations.

I. खलप्वा-पुना &c. optionally like the mas. before the vowel terminations.

प्रधी *fem. mas.*(प्रकृष्टा धीः *fem.* प्रकृष्टा धीर्यस्याः यस्य वा *fem. mas.*)

Voc. sing , Da. Ab. Gen. and Loc. sings. Gen. plu. like नदी; the rest like प्रधी *mas.*; e. g.

N. प्रधीः

प्रध्यै

प्रध्यः

V. प्रधि

"

"

A. प्रध्यम्

"

"

I. प्रध्या

प्रधीभ्यः

प्रधीभिः

D. प्रध्यै

"

प्रधीभ्यः

Ab प्रध्याः

"

"

G. "

प्रध्योः

प्रधीनाम्

L. प्रध्याम्

"

प्रधीषु

Decline similarly कुमारी (कुमारीम् इच्छतीति कुमारीवै आचरतीति वा) except in the Nom. sing. which is कुमारी.

* डेरान्नद्याग्नीभ्यः । Pân. VII 3. 116. आम् is substituted for the loc. sing. in the case of words ending in नदी, आ and the word नी.

† ह्रस्वो नपुंसके प्रातिपदिकस्य । Pân. I. 2. 47. A *prātipadika* ending in a long vowel has a short vowel substituted for it when becoming *neu.*

सुधी (सुष्टु ध्यायति) *m.* and *f.* also according to

Kaiyata.

N. V. सुधीः	सुधियौ	सुधियः
A. सुधियम्	"	"
I. सुधिया	सुधिभ्याम्	सुधिभिः
D. सुधिये	"	सुधीभ्यः
Ab. सुधियः	"	"
G. "	सुधियोः	सुधियाम्
L. सुधियि	"	सुधीषु

Decline similarly सुश्री, सुद्धी, परमधी, नी &c. *mas.* and *fem.*
The L. sing. of नी is नियाम्.

स्वभू *mas.* (स्वेन भवति) self-existent.

N. V. स्वभूः		स्वभुवः
A. स्वभुवम्	"	"
I. स्वभुवा	स्वभूभ्याम्	स्वभूभिः
D. स्वभुवे		स्वभूभ्यः
Ab. स्वभुवः	"	"
G. "	स्वभुवोः	स्वभुवाम्
L. स्वभुवि	"	स्वभूषु

Decline similarly स्वयम्, परमलू, (परमश्र्वासौ लूश्च) दृग्भू, काराभू &c. *mas.* and *mas.* and *fem.*

सुधि *neu.* like वारि.

N. A. सुधि	सुधिनी	सुधीनि
V. सुधि-धे	"	"
I. सुधिया-सुधिना	&c. optionally like the <i>mas.</i>	

before the vowel terminations. G. Dual सुधियोः-नोः.

N. A. स्वभु	स्वभुनी	स्वभूनि
V. स्वभु-भो	"	"

I. सुभुवा-ना &c. optionally like the *mas.* before the vowel termination.

वर्षाभू fem.

N.	वर्षाभूः	वर्षाभवौ	वर्षाभवः
V.	वर्षाभु	"	"
A.	वर्षाभवस्	"	वर्षाभूः
I.	वर्षाभवा	वर्षाभूभ्याम्	वर्षाभूभिः
D.	वर्षाभवै	"	वर्षाभूभ्यः
Ab.	वर्षाभवाः	"	"
G.	"	वर्षाभवोः	वर्षाभूणाम्
L.	वर्षाभवास्	"	वर्षाभूषु

Decline similarly प्रसू, वीरस्, पुनर्भू a widow remarried; &c.

§ 78. *Obs.* (सखायमिच्छतीति) सखी; (सह खेन वर्तते इति सखः, तमिच्छतीति) सखी; (सुतमिच्छतीति) सुती; (सुखमिच्छतीति) सुखी, (लूनमिच्छतीति) लूनी, (क्षाममिच्छतीति) क्षामी; (प्रस्तीममिच्छतीति) प्रस्तीमी &c:—

सखी (सखायमिच्छतीति).

N.	सखा	सखायौ	सखायः
V.	सखीः	"	"
A.	सखायम्	"	सख्यः
I.	सख्या	सखीभ्याम्	सखीभिः
D.	सख्ये	"	सखीभ्यः
Ab.	सख्युः	"	"
G.	"	सख्योः	सख्याम्
L.	सख्य	"	सखीषु

सखी (सखयमिच्छतीति)

N. V.	सखीः	सख्यौ	सख्यः
A.	सख्यम्	"	"

The rest like the other सखी. Decline similiary सखी, सुती, लूनी, क्षामी, प्रस्तीमी &c.

Words like झुङ्की, पक्की should be declined like सुधी.

§ 79. स्त्री *fem.* a woman *

N.	स्त्री	स्त्रियौ	स्त्रियः	D.	स्त्रियै	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभ्यः
V.	स्त्रि	"	"	Ab.	स्त्रियाः	"	"
A.	स्त्रियम्-स्त्रीम्	"	"	स्त्रीः	G.	स्त्रियाः	स्त्रियोः
I.	स्त्रिया	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभिः	L.	स्त्रियाम्	"	स्त्रीषु

Obs. अतिस्त्रि *m. n. f.*

mas.

N.	अतिस्त्रिः	अतिस्त्रियौ	अतिस्त्रियः
V.	अतिस्त्रि	"	"
H.	अतिस्त्रियम्-अतिस्त्रिम्	"	अतिस्त्रियः-अतिस्त्रिन्
I.	अतिस्त्रिणा	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रिभिः
D.	अतिस्त्रिये	"	अतिस्त्रिभ्यः
Ab.	अतिस्त्रेः	"	"
G.	"	अतिस्त्रियोः	अतिस्त्रीणाम्
L.	अतिस्त्रौ	"	अतिस्त्रिषु

fem.

Acc. plu. अतिस्त्रियः अतिस्त्रीः; the I. D. Ab. G. and L. singulars, अतिस्त्रिया, अतिस्त्रियै—स्त्रिये, अतिस्त्रियाः—स्त्रेः--अतिस्त्रियाः-अतिस्त्रियाम्—स्त्रौ respectively; the rest like the *mas.*

neu.

Like शुचि except in the Gen. and Loc. duals forms which are अतिस्त्रियोः—षोः.

§ 80. *Mas.* words ending in ऊ not derived from roots; e. g. ब्रह्म name of a *Gandharva*.

N. V.	ब्रह्मः	ब्रह्मौ	ब्रह्मः
A.	ब्रह्मम्	"	ब्रह्मन्
I.	ब्रह्मा	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्माभिः
D.	ब्रह्मे	"	ब्रह्मभ्यः
Ab.	ब्रह्मेः	"	"

* स्त्रियाः । वाग्शासोः । Pân. VI. 4. 79. 80.

G. ब्रह्मः	ब्रह्मोः	ब्रह्मम्
L. ब्रह्मि	”	ब्रह्मेषु

Decline similarly दृम्भ् (दृम्भति इति one who strings together).

Nouns ending in क् *mas. fem. and neu.*

§ 81. Nouns derived from roots with the affix तृ (तृच् and तृत् Pân. III. 1. 133. and 2. 135), such as कर्तृ a maker, &c. and the words स्वस्त् f, नम्, नेष्टृ, क्षत्, होत्, पोत्, and प्रशास्त् as also उद्गात् change their क् to आ in the Nom. sing. and to आर् in the first five inflections. The क् is lengthened in the Acc. and Gen. pl. and changed to उर् before the Ab and Gen. sing; the Voc sing. ends in अर्.

धातृ *mas.* the creator.

N. धाता	धातारो	धातारः
V. धातः (र)	”	”
A. धातारम्	”	धातून्
I. धात्रा	धातृभ्याम्	धातृभिः
D. धात्रे	”	धातृभ्यः
Ab. धातुः	”	”
G. ”	धात्रोः	धातूणाम्
L. धातरि	धात्रोः	धातृषु

Decline similarly कर्तृ, नेष्टृ, नम्, शास्त्, उद्गात् &c

धातृ *neu*

A. धातृ	धातृणी	धातृणि
V. धात -तृ	”	”
A. धातृ	”	”
I. धात्रा-तृणा	धातृभ्याम्	धातृभिः
D. धात्रे-तृणे	”	धातृभ्यः

* अण्वन्तृच्स्वसृनण्वनेष्टृक्षत्पोत्प्रशास्त्तृणाम् । Pân VI. 4. 11. उद्गात्-
शद्रस्य भवत्येव समर्थसूत्रे ‘ उद्गातारः ’ इति भाष्यप्रयोगात् । Sid. Kau.

Ab. धातुः-तृणः	धातुभ्याम्	धातुभ्यः
G. "	धात्रोः-तृणोः	धातृणाम्
L. धातरि	"	धातृषु

Decline similarly कर्तृ, नेतृ, ज्ञातृ, &c.

स्वसृ and other fem. nouns should be declined like धातृ except in the Acc. plu. which is स्वसृ. See below.

§ 82. Nouns expressive of relationship like पितृ *m.* a father, मातृ *f* a mother, देवृ *m.* a husband's brother, &c. with the exception of नप्तृ a grandson, भर्तृ a husband and स्वसृ a sister, as also the words शंसृ one who praises (Un. II. 92), नृ a man (Un. II 98) and सव्येष्टृ a charioteer, do not change their कृ to आर् in the N. dual and plural and Acc. sing. and dual; *e. g.*

N. पिता पितरौ पितरः
V. पितः(र) " "
A. पितरम् " पितृन्
The rest like धातृ.

Decline similarly भ्रातृ.

जामातृ, देवृ, शंसृ, सव्येष्टृ and...

नृ. The Gen. plu. of नृ is

नृणाम् or नृणाम्*

N. माता मातरौ मातरः
V. मातः(र) " "
A. मातरम् " मातृन्
The rest like स्वसृ

Decline similarly यातृ a husband's brother's wife, दुहितृ a daughter, and ननान्दृ or ननन्दृ a husband's sister.

§ 83. The word क्रोष्टृ a jackal, is declined like a word ending in कृ necessary in the first five inflections and optionally before the vowel terminations beginning with the Inst. sing. except that of the Gen. plu.† *e. g.*

* नृ च । Pân. VI. 4. 9. नृ इत्येतस्य नामि वा दीर्घः स्यात् । Sid. Kau.

† नञि च नन्देः । Un. II 97 न नन्दति ननान्दा । इह वृद्धिर्ननुवर्तते इत्येके ।

* ननान्दा तु स्वसा पत्युर्ननन्दा नन्दिनी च सा' इति शङ्खार्णवः । Sid. Kau.

† नृज्वत्क्रोष्टुः विमाषा तृतीयादिष्वचि । Pân. VII. I. 95. 97.

N.	कोटा	कोटारौ	कोटारः
V.	कोटो	"	"
A.	कोटारम्	"	कोटून्
I.	कोट्रा-टुना	कोटुभ्याम्	कोटुभिः
D.	कोट्रे-टवे	"	कोटुभ्यः
Ab.	कोटु-कोटोः	"	"
G.	"	कोट्रोः-ट्रोः	कोटूनाम्
L.	कोटरि-टौ	"	कोटुषु

(a) कोटु becomes कोट् in the *fem.* also (by स्त्रियां च Pān. VIII. 1 96.) which with the *fem.* term. ई becomes कोट्री and is declined like नदी.

Obs—The word प्रियकोटु *neu.* is declined like मधु and optionally like कोटु *mas.* before the vowel terminations from the I. sing.; e. g. D. sing. प्रियकोट्रे-टवे-टुने.

Words ending in क् and ल्.

§ 84. There are no words ending in क् or ल्; therefore, the imitative sounds of the roots कृ and लृ and गम्ल् and शकल् are taken to show what the forms of such words will be, if there be need to use such words.

कृ *m.*

N. V.	की, कृः	किरौ, क्रौ	किरः, क्रः
A.	किरम्, कृम्	"	किरः, कृन्
I.	किरा, क्रा	कीर्भ्याम्, कृभ्याम्,	कीर्भिः, कृभिः
D.	किरे, क्रे	"	कीर्भ्यः, कृभ्यः
Ab.	किरः, क्रु.	"	"
G.	"	किरोः, क्रोः	किराम्, क्राम्
L.	किरि, क्रि	"	कीर्षु, कृषु

Decline लृ similarly.

गम्लृ m.

N.	गमा	गमलौ	गमलः
V.	गमद्	"	"
A.	गमलम्	"	गमृन्
I.	गम्ला	गम्लभ्याम्	गम्लभि
D.	गम्ले	"	गम्लभ्य.
Ab.	गमुल्	"	"
G.	"	गम्लोः	गमृणाम्
L.	गमलि		गम्लष्टु

Decline शकृत् similarly.

Words ending in ए and ऐ.

§ 85. Here simply the terminations should be added and *Sandhi* rules observed.

से (सह इना कामेन वर्ततेऽसौ) रै m. f. wealth.

N.	से.	सयौ	सय	N. V.	रा.	रायौ	रायः
V.	से"	"	"	A.	रायम्	"	"
A.	सयम्	"	"	I.	राया	राभ्याम्	राभि
I.	सया	सेभ्याम्	सेभिः	D.	राये	"	राभ्य
D.	सये	"	सेभ्य.	Ab.	राय	"	"
Ab.	से.	"	"	G.	"	रायोः	रायाम्
G.	"	सयो.	सयाम्	L.	रायि	"	राष्टु
L.	सयि	"	सेष्टु				

*The Kau. does not specially mention this form. Just as it stops after giving the Nom. forms in the case of words like रै, गो, स्पृतो &c., so does it do in the case of से also, implying thereby that the Voc. forms of से are also like the Nom. ones. But the Sutra एङ् ह्रस्वात्संबुद्धेः Pāp. VI. 1. 69 (एङन्तात् ह्रस्वान्ताच्च अङ्गात् हल् उप्यते सम्बुद्धेः चेत्) (Kau.) seems to apply in the present case and by dropping the final स् we get the form से.

The neu. प्ररै (प्रकृष्टा रै यस्य)

Decline similarly स्मृते (स्मृतः तत्) changed to प्ररि (by एच इ. येन) one who has thought इन्द्रश्वादेशे Pân. I. 1. 48. and I. 2. 47.) should be declined like वारि except before the consonantal terminations, when it should be declined like रै *m. f.*

N. A. प्ररि प्ररिणी प्ररीणि

I. प्ररिणा प्रराभ्याम् प्रराभिः &c.

Words ending in ओ and औ.

§ 86. Vṛiddhi (औ) is substituted for the ओ of words ending in ओ in the first five inflections except the Acc. sing; आ is substituted for ओ in the Acc. sing. and plural * Nouns ending in औ are regularly declined.

गो *mas. fem.*

a bull or a cow.

ग्लौ *mas.*

the moon.

N. & V	गौ. गावौ	गावः
V.	गाम् ,	गाः
I.	गवा गोभ्याम्	गोभिः
D.	गवे ,	गोभ्यः
Ab.	गोः ,	,,
G.	,, गवोः	गवाम्
L	गवि ,	गोषु

Decline similarly स्मृतो (स्मृतः उ शंकरः येन) and द्यो *f.* the sky. The neu. प्रद्यो (प्रकृष्टा द्योः यस्मिन् तत्) changed to प्रद्यु should be declined like मद्यु.

N. & V.	ग्लौः	ग्लावौ	ग्लावः
A.	ग्लावम्	,,	,,
I.	ग्लावा	ग्लौभ्याम्	ग्लौभिः
D.	ग्लावे	,,	ग्लौभ्यः
Ab.	ग्लावः	,,	,,
G.	,,	ग्लावो	ग्लावाम्
L.	ग्लावि	,,	ग्लौषु

Decline similarly नौ *f.* a boat, a ship. The neu. सुनौ (सुह नौ यस्मिन्) changed to सुनु should be declined like मद्यु.

* गोतो णित् । औतोऽशतोः । Pân. VII. 1. 90. VI 1. 93

SECTION II.

BASES ENDING IN CONSONANTS.

§ 87. Bases ending in any of the first four letters of a class, and in ण्, र्, ल्, ऋ, ए, and ह्. The declension of these bases consists, for the most part, in adding the general case terminations and observing the rules of *sandhi*.

§ 88. Bases ending र्, ल्, and ण्.

§ 89. (a) After final ल् the सु of the loc. is changed to णु.

(b) इ (optionally changeable to ऋ) may be optionally inserted between ण् and सु.

कमल् *mas fem. neu.* naming the goddess of wealth or a lotus
(कमलं कमलां वा आचक्षणाः—णा-णं-वा)—

Mas. and Fem.

N. & V.	कमल्*	कमलो	कमलः
A	कमलम्	”	”
I.	कमला	कमलभ्याम्	कमलिभः
D.	कमले	”	कमलभ्यः
Ab.	कमलः	”	”
G.	”	कमलोः	कमलाम्
L.	कमलि	”	कमलणु

Decline similarly सुगण्, सुगण्, *m. f* one who counts well, द्वार *f.* a door and other words ending in र् or ल्. The loc. plu. of सुगण् is सुगण्सु-ण्ड्सु, -ण्ड्सु. The Nom. sing. of द्वार is द्वाः.

Neu.

N. N. & A.	कमल्	कमली	कमलि
------------	------	------	------

The rest like the *mas.*

* See § 91. a.

Decline similarly सुगन्, वार and other words ending in ण्, र् or ल्- *e. g.*

N. A. वाः	वारी	वारि
I. वारा	वार्याम्	वारिभिः
L. वारि	वारोः	वार्षु

§ 90. Bases ending in क्, ख्, ग्, घ्, ङ्, ठ्, ड्, ढ्, त्, थ्, द्, ध्, and प्, फ्, ब्, भ्.

§ 91. (a) As a general rule the स् of the nom. singular is dropped. If there be a conjunct consonant at the end of a word the first consonant only is retained.

(b) The final letter is changed to the first or third of its class when followed by nothing, to the third when followed by a soft consonant and first when followed by a hard consonant and remains unchanged before a vowel termination.

(c) न् is prefixed to the इ of the N. & Acc. plural in the case of neuter nouns ending in a consonant except a nasal or a semi-vowel; but not in the case of a noun derived from the frequentative base.

§ 92. Paradigms :—

समिध् *f.* a holy stick.

N. & V. समित् समिधौ समिधः	Ab. समिधः	समिद्भ्याम्	समिद्भ्यः
A. समिधम्	”	G. ”	समिधोः समिधाम्
In. समिधा समिद्भ्याम् समिद्भिः	L. समिधि	”	समित्सु
D. समिधे	”	समिद्भ्यः	

Neu. सुसमिध् (शोभनाः समिधः यस्मिन्)

N. V. A. सुसमित् सुसमिधी सुसमिन्धि

The rest like समिध् *f.*

Decline similarly सर्वशक्, चित्रलिख्, भूमृत्, मरुत्, सरित्, हरित्, विश्वजित्, अग्निमथ्, तमोनुद्, दृषद्, शरद्, बेभिद्, चेच्छिद्, सुयुध्, क्षुध्, उप्, ककुभ् &c.; *e. g.*

	Nom. sing.	Nom. dual.	I. dual.	Loc. plu.
सर्वशक्	सर्वशक्-ग्	सर्वशकां	सर्वशग्भ्याम्	सर्वशक्षु
चित्रलिख्	चित्रलिक्-ग्	चित्रलिखौ	चित्रलिग्भ्याम्	चित्रलिक्षु
श्रुत	श्रुत-द्	श्रुतौ	श्रुतद्भ्याम्	श्रुतक्षु
अग्निमत्	अग्निमत्-द्	अग्निमथौ	अग्निमद्भ्याम्	अग्निमत्क्षु
तमोलुद्	तमोलुद्-द्	तमोलुदौ	तमोलुद्भ्याम्	तमोलुत्क्षु
यप्	यप्-ञ्	यपौ	युद्भ्याम्	

Neu.

N. V. A.

N. V. A.

सर्वशक्	सर्वशकी	सर्वशक्कि	अग्निमत्	अग्निमथी	अग्निमान्थि
हरित्	हरिती	हरिन्ति	तमोलुद्	तमोलुदी	तमोलुन्दि
सुयुत्	सुयुथी	सुयुन्धि	बेभित्	बेभिदी	बेभिदि

The rest like the mas.

So चेच्छिदि N. V. A. pl. &c.

§ 93. Bases ending in च्, छ्, ज्, or झ् and श्, ष्, ह्.

§ 94. (a) च् or ज् is changed to क् when followed by a hard consonant or by nothing, and to ग् when followed by a soft consonant.*

(b) The ending झ् or छ् of root-nouns and the final of व्रश्च्, भ्रश्च्, लृज्, यज्, राज्. and भ्राज् are changed to ष् when followed by any consonant except a nasal or a semi-vowel or by nothing†; the ष् is changed to द् or ड् when at the end of a word, and to ढ् when followed by a soft consonant. The ज् of परित्राज् is similarly changed to द् or ड्.

(c) But the झ् of the root-nouns दिज्, दृज्, स्पृज् and मृज् is changed to क् as also the ष् of दधृष् 'a bold or impudent man' and the क्ष् of such words as विपक्ष् &c. The झ् of नज् is optionally changed to द् or क्, as also the क्ष् of तक्ष् and गोरक्ष्. The ज् of ऋत्विज् is changed to क्

* चोः कुः । Pân VIII 2. 30 † व्रश्चभ्रश्चर पनराजभ्राजच्छशांषः ।
Pân. VIII. 2. 36.

(d) *त्* may optionally be inserted between *द्* and the loc. pl. term. सु.

(e) Before vowel terminations final *छ्* may optionally be changed to *झ्*.

§ 95. (a) *ह्* is changed to *ह्र्* when at the end of a *pada* or when followed by a consonant except a nasal or a semi-vowel. (b) In the case of roots beginning with *ह्र्* it is changed to *ध्र्* under the same circumstances; (c) when forming part of the roots *ब्रुह्*, *स्रुह्*, *रुह्* and *सिह्*, it is optionally changed to *घ्र्* i. e. to *द्* or *घ्*; (d) and in the case of the root *नह्* it is changed to *ध्र्* under the above-mentioned circumstances.*

(e) The *ह्* of उष्णिह् *f.* a kind of metre is changed to *क्* when followed by a hard consonant or by nothing, and to *ग्* before a soft consonant (Pân. III. 2, 59).

§ 96. When a mono-syllabic root (or root-noun) begins with *व्*, *ग्* or *ङ्* and ends with *घ्*, *द्*, *ध्*, *भ्* or *ह्*, the *व्*, *ग्* or *ङ्* is respectively changed to *भ्र्*, *घ्र्* or *ध्र्* before *स्* or *ध्व्* or when followed by nothing or when the final soft aspirate is changed to an unaspirate letter†.

§ 97. Paradigms—वाच् *f.* speech, राज् shining, सुह् becoming faint &c.

	वाच्				राज्		
N. V	वाक्	वाचौ	वाचः	N. V.	राट्-ङ्	राजौ	राज
A.	वाचञ्	"	"	A.	राजश्	"	"
I.	वाचा	वाग्भ्याम्	वाग्भि	I	राजा	राड्भ्याम्	राड्भि
D.	वाचं	"	वाग्भ्य	D.	राजे	"	राड्भ्य
Ab	वाचः	"	"	A.	राज	"	"

* हो ढः । दादिर्धातोर्धः । वा द्रुहसुहष्णुहष्णिहाम् । नहो घः । Pân. VIII. 2, 31-34.

† एकाचौ वशो भष् झवन्तस्य स्ध्वोः । Pân. VIII. 2, 37

I.	धीमता	धीमद्भ्याम्	धीमाद्भिः
D.	धीमते	"	धीमद्भ्य
Ab.	धीमतः	"	"
G.	धीमतः	धीमतोः	धीमताम्
L.	धीमति	"	धीमत्सु

Neu.

N. V. A.	धीमत्	धीमती	धीमन्ति
----------	-------	-------	---------

The rest like the mas.

Decline similarly गोमत् having cows, विद्यावत्, श्रीमत् बुद्धिमत् भगवत्, मघवत् *m. Indra*, भवत् *pron.*, यावत्, तावत्, एतावत्, कियत्, इयत् &c.

महत् *mas. great.*

N.	महान्	महान्तौ	महान्तः
V.	महन्	"	"
A.	महान्तश्च	महान्तौ	महतः

The rest like धीमत्.

Neu.

N. V. A.	महत्	महती	महान्ति	The rest like the mas.
----------	------	------	---------	------------------------

§ 116. Participial bases ending in अत् :—

(a) The declension of these does not differ from that of nouns in सत् except in the Nom. sing mas in which the अ of अत् is not lengthened. In the case of the dual of the Nom. Voc. and the Acc. neu. न् is inserted before the final त् necessarily in the case of the present participles of the roots of the 1st. 4th, and 10th classes, and of causal, desiderative and nominal verbs, optionally in the case of those of the 6th class, of roots ending in आ of the 2nd class, and of those of the Fut. in स्यत् or व्यत्, and not at all in the case of the remaining participles of the present tense.

	N. Sing.	N. dual.	I. dual.	Loc. plu.
देवेज्	देवेद्	देवेजौ	देवेद्भ्याम्	देवेदसु-दसु
विश्व	विद्	विशौ	विद्भ्याम्	विदसु ”
त्विष्	त्विद्	त्विषौ	त्विद्भ्याम्	त्विदसु ”
प्रच्छ	प्रट्	प्रच्छौ	प्रद्भ्याम्	प्रदसु ”
लिह	लिट्	लिहौ	लिद्भ्याम्	लिदसु ”

Irregular base :—युज् N V. युङ् युजौ युज् A. युज्म युजौ युज्
the rest like सुयुज्.

मुह mas.

N.	मुक्-द्	मुहौ	मुहः
A.	मुहम्	”	”
I.	मुहा	मुग्भ्याम्, मुङ्भ्याम्	मुग्भिः, मुङ्भिः
D.	मुहे	”	मुग्भ्यः, मुङ्भ्यः
Ab.	मुहः	”	”
G.	”	मुहोः	मुहाम्
L.	मुहि	”	मुक्षु or मुदसु or दसु

Decline similarly स्निह्, स्नुह्, नक्ष्, तक्ष्, गोरक्ष् and दुह् &c.—

	N. sing.	N. dual.	Instr. dual.	Loc. plu.
स्निह्	स्निक्-द्	स्निहौ	स्निग्भ्याम्-ङ्भ्याम्	स्निक्षु-दसु or दसु
स्नुह्	स्नुक्-ङ्	स्नुहौ	स्नुग्भ्याम्-स्तुङ्भ्याम्	स्नुक्षु-दसु or ”
नक्ष्	नक्-द्	नक्षौ	नग्भ्याम्-ङ्भ्याम्	नक्षु-दसु or ”
तक्ष्	तक्-द्	तक्षौ	तग्भ्याम्-ङ्भ्याम्	तक्षु-दसु or ”
गोरक्ष्	गोरक्-द्	गोरक्षौ	गोरग्भ्याम्-ङ्भ्याम्	गोरक्षु-दसु or ”
दुह्	धुक्-द्	दुहौ	धुग्भ्याम्-ङ्भ्याम्	धुक्षु-दसु or ”
दुह्	धुक्	दुहौ	धुग्भ्याम्	धुक्षु
यह्	युट्	यहौ	युद्भ्याम्	युदसु or दसु
बुध्	भुट्	बुधौ	भुद्भ्याम्	भुदसु

Neu.

The neu. forms of these have no peculiarities other than those mentioned above; *e. g.*

N. V. A.

घृतस्पृक्	घृतस्पृशा	घृतस्पृश	सृक्-इ	सृहा	सृह
सत्यवाक्	सत्यवाची	सत्यवाञ्चि	भुज्	भुजी	भुञ्जि
लिद्	लिही	लिहि	दधृक्	दधृषी	दधृषि
विश्वसृद्	विश्वसृजी	विश्वसृञ्जि	प्राङ्	प्राञ्छी or प्राञ्शी	प्राञ्छि or प्राञ्शि

The remaining forms like those of the *mas.* or *fem.*

IRREGULAR BASES.

§ 98. (1) The सृ of तुरासाह् 'Indra' is changed to ष before the consonantal terminations; * *e. g.*

N. V. तुराषाद् तुरासाहो तुरासाहः I. तुरासाहा तुराषाङ्भ्याम् तुराषाङ्भिः

A. तुरासाहम् ,, ,, L. तुरासाहि तुरासाहोः तुराषाङ्क्ष-दक्ष

§ 99. विश्व becomes विश्वा when followed by राद्† (that particular form of the root-noun राज्)—

N. V. विश्वाराद् विश्वराजौ विश्वराजः

A. विश्वराजम् ,, ,,

I. विश्वराजा विश्वाराङ्भ्याम् विश्वाराङ्भिः

L. विश्वराजि विश्वराजोः विश्वाराङ्क्ष-दक्ष

§ 100. The वृ of root-nouns ending in वाह् is changed to ऊ before the vowel terminations beginning with the Acc. plu.‡; *e. g.* विश्ववाह् *m* the sustainer of the universe, a lord :—

* Pân. VIII. 3. 56.

† विश्वस्य वसुराटोः । Pân. VI. 3. 128.

‡ वाह् ऊट् । सप्तसारणाच्च । Pân. VI. 4. 132. VI. 1. 108. आ and ऊ combine into औ by Pân. VI. 1. 89. See § 20.

N	V. विश्ववाद्-ङ्	विश्ववाहौ	विश्ववाह
Λ.	विश्ववाहम्	"	विश्वौह.
I.	विश्वौहा	विश्ववाङ्भ्याम्	विश्ववाङ्भिः
D	विश्वौहे	"	विश्ववाङ्भ्यः
Ab.	विश्वौहः	"	"
G.	"	विश्वौहो	विश्वौहाम्
L.	विश्वौहि	"	विश्ववाट्सु

Decline similarly हव्यवाह्, भारवाह्, भूवाह्, श्वेतवाह् &c. The Acc plu., Inst. sing. &c of भूवाह्, are भूहः, भूहा &c.

§ 101. The ह् of उपानह् *f.* 'a shoe' is changed to त् before स् and to द् before the भ् of the termination; *e. g.* Nom. उपानत्, उपानहौ, उपानहः; Ins. sing. and dual उपानहा, उपानद्भ्याम्; Loc. उपानहि, उपानहोः, उपानासु.

§ 102

अनडुह् *m.* an ox.

N.	अनड्वान्	अनड्वहौ	अनड्वहः
V.	अनड्वन्	"	"
A.	अनड्वहम्	"	अनडुह.
I.	अनडुहा	अनडुद्भ्याम्	अनडुद्भि
D.	अनडुहे	"	अनडुद्भ्यः
Ab.	अनडुहः	"	"
G.	"	अनडुहोः	अनडुहाम्
L.	अनडुहि	"	अनडुत्सुः

स्वनडुह् *new.* (शोभनः अनड्वान् यस्मिन्)

7. A. स्वनडत् स्वनड्वही स्वनड्वहि

The rest like अतडुह् *mas.*

§ 103. The words अक्षयाञ्च 'a kind of priest' and पुरोडाञ्च 'sacrificial food' change their final to स् before consonantal terminations the preceding आ becoming अ—

अवयाज्.

N. V. अवयाः	अवयाजौ	अवयाजः
A. अवयाजम्	"	"
I. अवयाजा	अवयोभ्याम्	अवयोभि
L. अवयाजि	अवयाजोः	अवयस्सु

पुरोडाशः.

N. V. पुरोडाः	पुरोडाशौ	पुरोडाशः
A. पुरोडाशम्	"	"
I. पुरोडाशा	पुरोडोभ्याम्	पुरोडोभिः
L. पुरोडाशि	पुरोडाशोः	पुरोडस्सु

Bases derived from the root अञ्च् 'to go' to worship.

§ 104. Nouns derived from the root अञ्च् 'to go' by means of such affixes as किन्, क्तिप् &c. such as प्राञ्च् (प्रा-अञ्च्) eastern, प्रत्यञ्च् (प्रति-अञ्च्) western, सम्यङ् (सह-अञ्च्) a companion, तिर्यञ्च् (तिरस्-अञ्च्) going away, सम्यञ्च् (सम्-अञ्च्) going with or well, विष्वञ्च् (विष्वञ्च्-अञ्च्) following, देवद्वञ्च् (देव-अञ्च्) adoring a deity, सर्वद्वञ्च् (सर्व-अञ्च्) going everywhere, उदञ्च् northern, अन्वञ्च् following, उदद्वञ्च्, अदह्यञ्च्, अहह्यञ्च् going to that (all these derived from अदस् + अञ्च्), गोअञ्च् &c.

(a) In the Nom sing. अञ्च् becomes अङ्. The nasal of अञ्च् is dropped before all terminations beginning with the Acc. plu. and the preceding semi-vowel is changed to its corresponding long vowel before the vowel terminations after which अ is dropped. When अञ्च् is not preceded by a semi-vowel, its अ is changed to ई if not preceded by a long vowel; otherwise it remains unchanged. तिर्यञ्च् becomes तिरिङ् under similar circumstances. In other respects these words are declined like words ending in च्.

प्राञ्च् *mas.*

N. V.	प्राङ्	प्राञ्चौ	प्राञ्चः
A.	प्राञ्चम्	प्राञ्चौ	प्राञ्चः
I.	प्राचा	प्राग्भ्याम्	प्राग्भिः
D.	प्राचे	,	प्राग्भ्यः
Ab.	प्राचः	,	,
G.	,	प्राचो	प्राचाम्
L.	प्राचि		प्राक्षु

प्रत्यञ्च् *mas*

N. V.	प्रत्यङ्	प्रत्यञ्चौ	प्रत्यञ्चः
A.	प्रत्यञ्चम्	,	प्रतीचः
I.	प्रतीचा	प्रत्यग्भ्याम्	प्रत्यग्भिः
D.	प्रतीचे		प्रत्यग्भ्यः
Ab.	प्रतीचः		,
G.	,	प्रतीचोः	प्रतीचाम्
L.	प्रतीचि	,	प्रत्यक्षु

तिर्यञ्च् *mas.*

N. V.	तिर्यङ्	तिर्यञ्चौ	तिर्यञ्चः
A.	तिर्यञ्चम्	,	तिरञ्चः
I.	तिरश्वा	तिर्यग्भ्याम्	तिर्यग्भिः
L.	तिरश्चि	तिरश्चोः	तिर्यक्षु

The forms of the rest should be similarly made up; e. g.

N sing.	N. plu.	A. plu.	Inst. duel.	Loc. pl
सध्यङ्	सध्यञ्चः	सध्रीचः	सध्यग्भ्याम्	सध्यक्षु
सम्यङ्	सम्यञ्चः	समीचः	सम्यग्भ्याम्	सम्यक्षु
विष्वङ्	विष्वञ्चः	विषूचः	विष्वग्भ्याम्	विष्वक्षु
देवद्वङ्	देवद्वञ्चः	देवद्वीचः	देवद्वग्भ्याम्	देवद्वक्षु

उदङ्	उदञ्चः	उदीचः	उदग्भ्याम्	उदक्षु
अन्वङ्	अन्वञ्चः	अनूचः	अन्वग्भ्याम्	अन्वक्षु
अदद्वाङ्	अदद्वाञ्चः	अदद्वीचः	अदद्वाग्भ्याम्	अदद्वक्षु
अदसुयङ्	अदसुयञ्चः	अदसुईचः	अदसुयग्भ्याम्	अदसुयक्षु
गवाङ्	गवाञ्चः	गोच	गवाग्भ्याम्	गवाक्षु
गोअङ्	गोअञ्चः	,,	गोअग्भ्याम्	गोअक्षु
गोङ्	गोञ्चः	,,	गोग्भ्याम्	गोक्षु

Neu.

The neu. forms should be similarly made up.

N. V. A. प्राक्	प्राची	प्राश्चि
प्रत्यक्	प्रतीची	प्रत्याश्चि
तिर्यक्	तिरश्ची	तिर्यश्चि
सध्यक्	सधीची	सध्यश्चि
सम्यक्	समीची	सम्यश्चि
विश्वक्	विषूची	विश्वश्चि
देवद्वाक्	देवद्वीची	देवद्वाश्चि
उदक्	उदीची	उदश्चि
अन्वक्	अनूची	अन्वाश्चि
अदद्वाक्	अदद्वीची	अदद्वाश्चि
अदसुयक्	अदसुईची	अदसुयश्चि
गवाक्	गोची	गवाश्चि
गोअक्	,,	गोअश्चि
गोङ्	,,	गोश्चि

The rest like the mas.

(b) When अञ्च् means 'to worship' or 'honour' the nasal of अञ्च् is not dropped and these words are regularly declined.* They drop their final च् only before the consonantal terminations; e. g.

* नाञ्चेः पूजायाम् । Pān. VI. 4. 30.

N. V.	प्राङ्	प्राञ्चौ	प्राञ्चः
A.	प्राञ्चम्	"	"
I.	प्राञ्चा	प्राङ्भ्याम्	प्राङ्भिः
D.	प्राञ्चे	"	प्राङ्भ्यः
&c. &c.			
L.	प्राञ्चि	प्राञ्चोः	प्राङ्भु or प्राङ्भु

तिर्यञ्च् *m.*

N. V.	तिर्यङ्	तिर्यञ्चौ	तिर्यञ्चः
A.	तिर्यञ्चम्	"	"
I.	तिर्यञ्चा	तिर्यङ्भ्याम्	तिर्यङ्भिः
&c. &c.			
L.	तिर्यञ्चि	तिर्यञ्चोः	तिर्यङ्भु or तिर्यङ्भु

The rest should be similarly declined.

Neu.

N. V. A.	तिर्यङ्	तिर्यञ्ची	तिर्यञ्चि
----------	---------	-----------	-----------

Irregular Bases.

§ 105. कुञ्च् a heron &c. (derived from कुञ्च् कौटिल्याल्पीभावयोः), खञ्ज् a lame man, and सुवल्ग् beautifully bounding become कुङ्, खन् and सुवल् before consonantal terminations; *e. g.*

N. sing.	N. dual.	I. dual.	Loc. plu.
कुङ्	कुञ्चौ	कुङ्भ्याम्	कुङ्भु or भु
खन्	खञ्चौ	खन्भ्याम्	खन्भु
सुवल्	सुवल्गौ	सुवल्भ्याम्	सुवल्भु

The remaining forms should be similarly made up.

Neu.

N. V. A.	कुङ्	कुञ्ची	कुञ्चि
	खन्	खञ्ची	खञ्चि

The rest like the mas.

§ 106. ऊर्ज् *m. n.* strength, is regularly declined; *e. g. m.* ऊर्ज-ग् ऊर्जो ऊर्जः *N.*; ऊर्जा ऊर्ज्या ऊर्जिः *L.*; ऊर्जि ऊर्जोः ऊर्जु *L.*

Neu.

N. V. A   ऊर्ज्   ऊर्जो   ऊर्जिः; *the rest like the *mas.*
with बहु—   बहूर्ज्   बहूर्जो   बहुर्जि or बहूर्जि †

§ 107. Nouns ending in स्. There are a few nouns derived from the roots ending in स्. They have no other peculiarity than this, that they change their स् to न् before consonantal terminations, *e. g.* प्रशस् *m. f.* one who is tranquil.

<i>N.</i>	प्रशान्	प्रशामो	प्रशामः
<i>A.</i>	प्रशामस्	"	"
<i>I.</i>	प्रशामा	प्रशान्भ्यास्	प्रशान्भिः
<i>L.</i>	प्रशामि	प्रशामोः	प्रशान्सु or प्रशांसु

Neu.

N. V. A.   प्रशान्   प्रशामी   प्रशामि

The rest like the *mas.*

Bases ending in स् :—

§ 108. The penultimate अ of nouns ending in स् is lengthened in the *Nom. sing.* if it does not belong to root nouns.†

चन्द्रमस् *m.* the moon.

<i>N.</i>	चन्द्रमाः	चन्द्रमसौ	चन्द्रमसः
<i>V.</i>	चन्द्रमः	"	"
<i>A.</i>	चन्द्रमसस्	चन्द्रमसौ	चन्द्रमसः

* नरजामा सयोगः । *Sid. Kau.* †बहूर्जि उग्रतिषेधः । अन्त्यात्पूर्वो वा तुम् । *Várt.*

‡ अत्वसन्तस्य चावातोः । *Pân. VI. 4. 14.* The penultimate vowel of nouns ending in म् or व् and in अस् not belonging to a root is lengthened when followed by सु (स्) not belonging to the *Vocative.*

I.	चन्द्रमसा	चन्द्रमोभ्याम्	चन्द्रमोभिः
D.	चन्द्रमसे	"	चन्द्रमोभ्यः
Ab.	चन्द्रमसः	"	"
G.	"	चन्द्रमसोः	चन्द्रमसाम्
L.	चन्द्रमसि	"	चन्द्रमःसु-स्तु

Decline similarly वेधस् god Brahmá, सुमनस् good-minded, दुर्मनस् ill-minded, उन्मनस् anxious-hearted &c.

मनस् *neu.* the mind.

N. V. A. मनः मनसी मनांसि

The rest like चन्द्रमस्.

Decline similarly पयस् milk, वयस् age, अवस् protection, fame &c. श्रेयस् good, सरस्, वचस्, &c.

(a) Nouns in इस्, उस् or ओस् such as उर्द्विस् flaring upwards अचक्षुस् blind, दीर्घायुस् long-living, दोस् an arm &c. are similarly declined; e. g.

	N. sing.	N. dual.	I. sing.	I. dual.	Loc. plu.
उर्द्विस्	उर्द्विः	उर्द्विणौ	उर्द्विणा	उर्द्विभ्याम्	उर्द्विण्डु-षु
अचक्षुस्	अचक्षुः	अचक्षुणौ	अचक्षुषा	अचक्षुभ्याम्	अचक्षुण्डु-षु
दीर्घायुस्	दीर्घायुः	दीर्घायुणौ	दीर्घायुषा	दीर्घायुभ्याम्	दीर्घायुण्डु-षु
दोस्	दोः	दोणौ	दोषा	दोभ्याम्	दोण्डु-षु

Neu.

N. V. A.	{ उर्द्विः अचक्षुः दोः	उर्द्विणी अचक्षुणी दोषी	उर्द्वीणि अचक्षुणी दोषि
----------	------------------------------	-------------------------------	-------------------------------

Decline similarly ज्योतिस् lustre, हविस् an oblation, चक्षुस् the eye, धनुस् a bow, &c.

सुवस् (सुदु वस्ते) one who wears a garment well.

*Mas.**Neu.*

N. सुवः सुवसौ सुवसः

N. V. A. सुवः सुवसी सुवंसि

The rest like चन्द्रमस्.

The rest like मनस्.

Decline similarly पिण्डग्रस्, पिण्डग्लस् &c.

§ 109. The Nom. sing. of अनेहस् time, पुरुदंसस् name of Indra, and उशनस् name of Śukrâchârya is अनेहा, पुरुदंसा and उशना respectively; the Voc. sing. of उशनस् is उशनन्, उशन, and उशन; the other forms are regular.

§ 110. To feminine nouns ending in स् simply add the terminations.

भास् f. splendour.

N.	भाः	भासौ	भासः
I.	भासा	भाभ्याम्	भाभिः
L.	भासि	भासोः	भास्तुः

§ 111. *Obs.* The शा of उक्थशास् uttering hymns, becomes श before the consonantal terminations, except that of the Nom. sing; e. g. Nom. उक्थशाः sing. उक्थशासौ dual.; Instr. sing. उक्थशासा; dual उक्थशोभ्याम्; Loc. plu. उक्थशःस्तु.

Irregular bases.

§ 112. सस् that falls, भवस् a destroyer, सुहिस् one who kills well, जिघास् desirous of killing. The first two change their स् to त् before consonantal terminations while the last two change their स् to न् under the same circumstances, the preceding nasal being dropped.

Mas.

N. V. sing.	N. V. dual.	I. sing.	I. dual.	Loc. plu.
सस् सत् ससौ	ससा	सद्भ्याम् सत्सु		
भवस् भवत् भवसौ	भवसा	भवद्भ्याम् भवत्सु		
सुहिस् सुहित् सुहिसौ	सुहिसा	सुहिन्भ्याम् सुहिन्सु-न्सु		
जिघास् जिघात् जिघासौ	जिघासा	जिघान्भ्याम् जिघान्सु-न्सु		

The remaining forms should be similarly made up by adding the terminations.

Neu.

N. V. A.	{ अत् ध्वत् सहित्	ससी ध्वसी सहित्सी	संसि ध्वंसि सहित्सि
----------	-------------------------	-------------------------	---------------------------

The remaining forms like those of the *mas.*

§ 113.

पुम्स् *m.* a man.

N.	पुमान्	पुमांसौ	पुमांसः
V.	पुमन्	"	"
A.	पुमांसम्	पुमांसौ	पुंसः
I.	पुंसा	पुम्भ्याम्	पुंभिः
D.	पुंसे	पुम्भ्याम्	पुम्भ्यः
Ab.	पुंसः	"	"
G.	पुंसः	पुंसोः	पुंसात्
L.	पुंसि	"	पुंसु

Neu.

सुपुम्स् (शोभनाः पुमांसः यस्मिन्).

N. V. A.	सुपुम्	सुपुंसी	सुपुमांसि
----------	--------	---------	-----------

The rest like the *mas.*

§ 114. The penultimate इ or उ of the words पिपटिष् wishing to read, सज्जुष् *m.f.* a companion, चिकीर्षिष् wishing to do, सुपिष् one stepping well, आशिष् *f.* a blessing, सुतुच्छ, cutting well, and also of गिर, speech, घुर, a yoke, पुर, a town all *fem.* is lengthened before consonantal terminations; their final is changed to *visarga* in the Nom. Sing. *e. g.* पिपटिष्—

N. V.	पिपटीः	पिपटिषौ	पिपटिषः
A.	पिपटिषम्	पिपटिषौ	पिपटिषः
I.	पिपटिषा	पिपटीभ्याम्	पिपटीभिः
D.	पिपटिषे	पिपटीभ्याम्	पिपटीभ्यः
L.	पिपटिषि	पिपटिषोः	*पिपटीषु-बु

* बुम्बिसर्जनीयशब्दवायेपि । Pán. VIII. 3. 58. The स् belonging to a term. coming after इ or उ, short or long, and after a guttural letter, is changed to ष even when either a nasal, or a *visarga* or ङ, ष् or स् intervenes.

The remaining forms should be similarly made up by adding the terminations. सञ्जुष् and the following words should be similarly declined.

	N. sing.	N. dual.	I. sing.	I. dual.	Loc. Plu.
सञ्जुष् ^f	सञ्जुः	सञ्जुषौ	सञ्जुषा	सञ्जुभ्याम्	सञ्जुषु-ःषु
चिकीर्ष्	चिकीर्षः	चिकीर्षौ	चिकीर्षा	चिकीर्ष्याम्	चिकीर्षु
सुपिस्	सुपीः	सुपिसौ	सुपिसा	सुपीभ्याम्	सुपीषु-ःषु
आशिष्	आशीः	आशिषौ	आशिषा	आशीभ्याम्	आशीषु-ःषु
सुतुस्	सुतूः	सुतुसौ	सुतुसा	सुतूभ्याम्	सुतूषु-ःषु
गिरि ^f	गीः	गिरौ	गिरा	गीभ्याम्	गीर्षु
धुरि ^f	धृः	धुरौ	धुरा	धूर्भ्याम्	धूर्षु
पुरि ^f	पूः	पुरौ	पुरा	पूर्याम्	पूरुषु

News.

N. V. A.	{	विपठीः	विपठीषी	विपठीषि
		चिकीर्षः	चिकीर्षी	चिकीर्षि
		सुपीः	सुपिसी	सुपिसि
		सुतुः	सुतुसी	सुतुसि

The remaining forms like those of the mas. or fem.

Nouns ending in अत्, मत्, and वत् :—

§ 115. अ is lengthened in the Nom. sing.*, and न् is inserted between अ and the final त् in the first five inflections. The final त् is dropped in the Nom. sing.; the अ of महत् is lengthened before this न् except in the Voc. sing.

धीमत् mas. talented.

N.	धीमान्	धीमन्तौ	धीमन्तः
V.	धीमन्	”	”
A.	धीमन्तम्	धीमन्तौ	धीमन्तः

* See ft. note n. 66

I.	धीमता	धीमद्ग्यास्	धीमद्भिः
D.	धीमते	"	धीमद्भ्य
Ab.	धीमतः	"	"
G.	धीमतः	धीमतोः	धीमताम्
L.	धीमति	"	धीमत्सु

Neu.

N. V. A.	धीमत्	धीमती	धीमन्ति
----------	-------	-------	---------

The rest like the mas.

Decline similarly गोमत् having cows, विद्यावत्, श्रीमत् बुद्धिमत् भगवत्, मघवत् *m. Indra*, भवत् *pron.*, यावत्, तावत्, एतावत्, कियत्, इयत् &c.

महत् *mas. great.*

N.	महत्	महान्तौ	महान्तः
V.	महत्	"	"
A.	महान्तस्	महान्तौ	महतः

The rest like धीमत्.

Neu.

N. V. A.	महत्	महती	महान्ति	The rest like the mas.
----------	------	------	---------	------------------------

§ 116. Participial bases ending in अत् :—

(a) The declension of these does not differ from that of nouns in अत् except in the Nom. sing mas in which the अ of अत् is not lengthened. In the case of the dual of the Nom. Voc. and the Acc. neu. न् is inserted before the final त् necessarily in the case of the present participles of the roots of the 1st, 4th, and 10th classes, and of causal, desiderative and nominal verbs, optionally in the case of those of the 6th class, of roots ending in आ of the 2nd class, and of those of the Fut. in स्यत् or व्यत्, and not at all in the case of the remaining participles of the present tense.

भवत् being.

अदत् eating.

*mas.**mas.*

N. V. भवन भवन्तौ भवन्तः
 A. भवन्तस् „ भवतः
 The rest like धीमत्

N. V. अदन् अदन्तौ अदन्तः
 A. अदन्तस् „ अदतः
 The rest like धीमत्.

Decline all other participles of the Present and Fu. Par. in the *mas.* similarly.

N. V. A. *Neu.*

भवत्—भवत्	भवन्ती	भवन्ति	} The rest like the <i>mas.</i>
अदत्—अदत्	अदती	अदन्ति	
यात्—यात्	याती-न्ती	यान्ति	
दास्यत्—दास्यत्	दास्यती-न्ती	दास्यन्ति	
तुदत्—तुदत्	तुदती-न्ती	तुदन्ति	

Decline पचत्, दीव्यत्, चोरयत्, चिकीर्षत्, बुबोधिषत्, पुत्रियत् &c., like भवत्; करिष्यत् &c. like तुदत्; सुन्वत्, तन्वत्, रुन्धत्, क्रीणत्, &c., like अदत्.

N. B. The *fem.* of these ends in ई being the same as Nom. dual of the *Neu.* and has no declensional peculiarities.

Decline बृहत् *m. n.* great, पृषत् *m.* a deer; *n.* a drop of water and जगत् the world, like अदत् *mas.* & *neu.*

(b) न् is not inserted at all in the case of the participle of the Pre. of roots of the third class and of the Parasm. frequentative and the participles शासत्, जक्षत्, चकासत्, दरिद्रत्, जाग्रत्, दीव्यत् and देव्यत्; in the case of the Nom. Voc. and Acc. plu. *neu.*, however, it is optionally inserted:—

mas.

ददत् giving.

जाग्रत् awaking.

N. V. ददत् ददतौ ददतः
 A. ददतस् „ „
 &c.

जाग्रत् जाग्रतौ जाग्रतः
 जाग्रतस् „ „
 &c.

neu.

N. V. A. ददत् ददतौ ददन्ति-ति जामत् जाग्रती जाग्रन्ति-ति
The rest like भवत्.

Nouns ending in अन् and इन्.

§ 117. न् is dropped in the Nom. sing. and before all consonantal terminations. In the case of *mas.* nouns the preceding अ is lengthened in the first five inflections and इ in the Nom. sing. only. The अ and इ are lengthened in the plu. of the Nom. Voc. and Acc. of neuter nouns. The अ is dropped before the vowel terminations beginning with that of the Acc. plu. except when it is preceded by a conjunct consonant having स् or ह् for its latter member; it is optionally dropped in the Loc. sing. of *mas.* and neuter nouns and optionally in the Nom. Voc. and Acc. dual of the latter.

In the Voc. sing. the न् of *neu.* nouns is optionally retained.

Nouns ending in अन्.

ब्रह्मन् *mas.* the creator.

N.	ब्रह्मा	ब्रह्माणौ	ब्रह्माणः
V.	ब्रह्मन्	"	"
A.	ब्रह्माणम्	ब्रह्माणौ	ब्रह्माणः
I.	ब्रह्मणा	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभिः
D.	ब्रह्मणे	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्यः
Ab.	ब्रह्मणः	"	"
G.	"	ब्रह्मणोः	ब्रह्मणाम्
L.	ब्रह्मणि	"	ब्रह्मसु

Decline similarly आत्मन् the self, यज्वन् a sacrificer, सुशर्मन् ,
कृष्णवर्मन् &c.

राजन् *mas.* a king.

N.	राजा	राजानौ	राजानः
V.	राजन्	"	"
A.	राजानम्	"	"

L.	राज्ञा	राजभ्याम्	राजभिः
D.	राजे		राजभ्यः
Ab.	राज्ञः		,,
G.		राज्ञोः	राज्ञाश्च
L.	राज्ञ-राज्ञानं	,,	राजसु

Decline similarly सीमन् *fem.* a boundary, तक्षन् a carpenter, मज्जन् *m.* marrow, गरिमन् greatness, महिमन्, लघिमन्, अणिमन् &c., सुनामन् auspicious-named, दुर्नामन्, प्रतिदिवन् a day or the sun (दि of the word is lengthened when the अ is dropped), &c.

E. g.

Nom. sing.		Acc. plu.	Loc. sing.
सीमन्	सीमा	सीन्निः	सीन्नि-मनि
तक्षन्	तक्षा	तक्षः	तक्षि-क्षणि
मज्जन्	मज्जा	मज्जः	मज्जि-उज्जनि
गरिमन्	गरिमा	गरिम्णः	गरिम्णि-मणि
महिमन्	महिमा	महिन्नः	महिन्नि-मनि
लघिमन्	लघिमा	लघिन्नः	लघिन्नि मनि
अणिमन्	अणिमा	अणिन्नः	अणिन्नि-मनि
सुनामन्	सुनामा	सुनान्नः	सुनान्नि-मनि
प्रतिदिवन्	प्रतिदिवा	प्रतिदीन्नः	प्रतिदीन्नि-दिवानि

neu.

N. V.	ब्रह्म	ब्रह्मणी	ब्रह्माणि
V.	ब्रह्मन्	,,	,,

The rest like the mas.

Decline similarly चर्मन् a hide, वर्मन् an armour, भर्मन् a house, old &c., शर्मन् happiness, नर्मन् sport, jest, जन्मन्, पर्वन् a joint &c.

नामन् *neu.*

N.	नाम	नामनी-नाम्री	नामानि
V.	नाम-न्	”	”
A.	नाम	”	”
I.	नाम्ना	नामभ्याम्	नामभिः
D.	नाम्ने	नामभ्याम्	नामभ्यः
Ab.	नाम्नः	”	”
G.	”	नाम्नोः	नाम्नाम्
L.	नाम्नि-मनि	”	नामसु

Decline similarly व्योमन् the sky, क्लोमन् the bladder, प्रेमन् love, सामन् a hymn, धामन् lustre, a house, &c.

Irregular Bases.

§ 118. पूषन्, अर्यमन् and nouns ending in हन् lengthen their अ in the Nom. sing. only; the न् of हन् is changed to ण् after इ; *e. g.*

पूषन् *mas.*, the sun.

N.	पूषा	पूषणौ	पूषणः
V.	पूषन्	”	”
A.	पूषणम्	”	पूषणः
I.	पूषणा	पूषभ्याम्	पूषभिः
D.	पूषणे	”	पूषभ्यः
Ab.	पूषणः	”	”
G.	”	पूषणोः	पूषणाम्
L.	पूषणि-षणि	”	पूषसु

वृत्रहन् *mas.*, ‘name of Indra’.

N.	वृत्रहा	वृत्रहणौ	वृत्रहणः
V.	वृत्रहन्	”	”
A.	वृत्रहणम्	”	वृत्रघ्नः
I.	वृत्रघ्ना	वृत्रहभ्याम्	वृत्रहभिः

D.	वृत्रघ्ने	वृत्रहभ्याम्	वृत्रहभ्यः
Ab.	वृत्रघ्नः	"	"
G.	वृत्रघ्नः	वृत्रघ्नोः	वृत्रघ्नाम्
L.	वृत्रघ्नि-वृत्रहणि	"	वृत्रहसु

अर्यमन् *m.* name of a deity.

N.	अर्यमा	अर्यमणौ	अर्यमणः
V.	अर्यमन्	"	"
A.	अर्यमणम् &c.	अर्यमणौ &c.	अर्यमणः &c.

Neu.

बहुपूषन्, बह्वर्यमन् बहुवृत्रहन् :—

N. V. A.	बहुपूषन्	बहुपुष्णी-पणी	बहुपूषाणि
	बह्वर्यमन्	बह्वर्यम्णी-मणी	बह्वर्यमाणि
	बहुवृत्रहन्	बहुवृत्रघ्नी-हणी	बहुवृत्रहाणि

§ 119. The व or श्वन् *mas.* 'a dog,' युवन् *mas.* 'a young man,' and मघवन् *mas.* 'name of Indra' is changed to वृ before the vowel terminations beginning with that of the Acc. plu.*

श्वन्.

N.	श्व	श्वानौ	श्वानः
V.	श्वन्	"	"
A.	श्वानम्	"	शुनः
I.	शुना	श्वभ्याम्	श्वभिः
D.	शुने	श्वभ्याम्	श्वभ्यः
Ab.	शुनः	"	"
G.	"	शुनोः	शुनाम्
L.	शुनि	"	श्वसु

* शयुवमघोनामतादिते । Pān. VI. 4. 133.

मघवन् *m.*

N.	मघवा	मघवानौ	मघवानः
V.	मघवश्	"	"
A.	मघवानश्	"	मघोनः
I.	मघोना	मघवभ्याश्	मघवभिः
&c.	&c.		
L.	मघोनि	मघोनोः	मघवस्तु

युवन्.

N.	युवा	युवानौ	युवानः
V.	युवन्	"	"
A.	युवानश्	"	यूनः
I.	यूना	युवभ्याश्	युवभिः
&c.	&c.		
L.	यूनि	यूनोः	युवस्तु

Neu.

बहुश्वन्, बहुयुवन्.

N. V. A.	बहुश्व* बहुयुव*	बहुश्वनी बहुयुनी	बहुश्वानि बहुयुवानि
----------	--------------------	---------------------	------------------------

The rest like the mas.

§ 120. अहन् *n.* meaning 'a day' changes its final to र (and finally to *visarga*) when followed by consonantal terminations or by nothing; in other cases it is declined like नामन्.

N. V. A.	अहः	अह्नी, अहनी	अहानि
I.	अह्ना	अहोभ्याश्	अहोभिः
D.	अह्ने	"	अहोभ्यः
Ab.	अह्नः	"	"

* Also the optional forms in न् in the Voc. sing.

G.	अहः	अहोः	अहाम्
L.	अहि-हनि	"	अहस्व-ः

Obs :—दीर्घाहन् when *mas.* is declined like चन्द्रमस् when it takes the consonantal terminations and like राजन् when it takes the vowel terminations; when *neu.* it is declined like अहन्.

N.	दीर्घाहाः	दीर्घाहाणौ*	दीर्घाहाणः
V.	दीर्घाहः	"	"
A.	दीर्घाहाणम्	"	दीर्घाहः
I.	दीर्घाहा	दीर्घाहोभ्याम्	दीर्घाहोभिः
D.	दीर्घाहे	"	दीर्घाहोभ्यः
Ab.	दीर्घाहः	"	"
G.	दीर्घाहः	दीर्घाहोः	दीर्घाहाम्
L.	दीर्घाहि	"	दीर्घाहस्व

Neu.

N. V. A. दीर्घाहः दीर्घाहणी-दीर्घाही दीर्घाहाणि

The rest like the *mas.*

§ 121. अर्वन् *m* a horse, except when preceded by the negative particle अन् (forming a neg. Tat.) is declined like a word ending in त् in all cases except the Nom. and Voc. singulars; e. g. N. अर्वा अर्वन्तौ अर्वन्तः; V. अर्वन् अर्वन्तौ, अर्वन्तः; A. अर्वन्तम्, अर्वन्तौ, अर्वन्तः &c. But अनर्वन् (न विद्यतेऽर्वास्य) is regularly declined like यज्वन्; अनर्वा अनर्वाणौ &c.

स्वर्वन् *neu.* is declined as स्वर्वत् स्वर्वती स्वर्वन्ति Nom. Voc. Acc.; the rest like अर्वन् *mas.*

§ 122. Words ending in इन्—

* The न् may be optionally retained (दीर्घाहानौ &c.) by Pān. VIII. 4. 11.

करिन् *mas.* an elephant.

N.	करी	करिणौ	करिणः
V.	करिन्	"	"
A.	करिणम्	"	"
I.	करिणा	करिभ्याम्	करिभिः
D.	करिणे	"	करिभ्यः
Ab.	करिणः	"	"
G.	"	करिणोः	करीणाम्
L.	करिणि	"	करिण

Decline similarly शशिन् the moon, दण्डिन् one having a stick, धनिन् a wealthy man, हस्तिन् an elephant, स्रग्विन् one having a garland, आततायिन् and all other words in इन्.

दण्डिन् *neu.*

N. A.	दण्डि	दण्डिनी	दण्डीनि
V.	दण्डिन्	"	"

The rest like the *mas.* Decline similarly स्रग्विन् *n.*, वाग्मिन् *n.*, eloquent, भाविन् *n.* &c.

Irregular Bases.

§ 123. The first five forms of पथिन् a road, मथिन् a churning handle, and ऋक्षिन् name of Indra are irregular.* They drop their इन् before vowel terminations beginning with the Acc. plu.

पथिन् .

N. V.	पन्था.	पन्थानौ	पन्थानः
A.	पन्थानम्	"	पथः
I.	पथा	पथिभ्याम्	पथिभिः
D.	पथे	"	पथिभ्यः

* पथिमथ्यृक्षामात् । इतोऽत्सर्वनामस्थाने । थोन्यः । भस्य टेलोपः । Pān. VII. 1. 85-88.

Ab.	पथः	पथिभ्याम्	पथिभ्यः
G.	पथः	पथोः	पथाम्
L.	पथि	”	पथिषु

Decline similarly मथिन् and ऋक्षिन्; the latter word, however, does not insert the न् in the first five inflections; *e. g.* Nom मन्थाः मन्थानौ मन्थानः; ऋक्षः-क्षाणौ-क्षाणः; Acc. मन्थानम् मन्थानौ-मथः; ऋक्षानम्-ऋक्षानौ-ऋक्षः

Bases ending in वस् or इवस्—

§ 124. These are the perfect participles derived from roots with the affix वस् to which the intermediate इ is prefixed in some cases. They have a न् prefixed to their final स् in the first five inflections, the penultimate अ being lengthened before it. In the Nom. sing. *m.* the स् is dropped and the Voc. sing. ends in वन्. उ is substituted for व, before which the preceding short इ, if any, is dropped, before the vowel terminations beginning with those of the Acc. plu. and before the ई of the Nom. Voc. and Acc. dual of the neuter nouns. The final स् of a root is changed to न् before वस् reappears before this उ; final स् is changed to इ before the consonantal terminations and in the Nom. Voc. and Acc. sing of the neuter.

विद्वस् *m.* a learned man.

N.	विद्वान्	विद्वांसौ	विद्वांसः
V.	विद्वन्	”	”
A.	विद्वांसम्	”	विदुषः
I.	विदुषा	विद्वद्भ्याम्	विद्वद्भिः
D.	विदुषे	”	विद्वद्भ्यः
Ab.	विदुषः	”	”
G.	”	विदुषोः	विदुषाम्
L.	विदुषि	”	विदुषु

Nou.

N. V. A. विद्वत् विदुषी विद्वांसि

The rest like the *mas*.

Decline similarly जग्मिवस् or जगन्वस् one who has gone, तस्थिवस् one who has stood, निनीवस् one who has carried, मीद्वस् bountiful, शृश्रुवस् one who has heard, सेदिवस् one who has sat, दाश्वस् honouring or serving the gods, &c. *m.* and. *n*; *e. g.*

Nom. sing.	Nom. dual.	I. sing.	I. dual
जग्मिवाद्	जग्मिवांसौ	जग्मुषा	जग्मवद्भ्याम्
जगन्वान्	जगन्वांसौ	"	जगन्वद्भ्याम्
तस्थिवान्	तस्थिवांसौ	तस्थुषा	तस्थिवद्भ्याम्
निनीवान्	निनीवांसौ	निन्युषा	निनीवद्भ्याम्
मीद्वान्	मीद्वीवांसौ	मीदुषा	मीद्वद्भ्याम्
शृश्रुवान्	शृश्रुवांसौ	शृश्रुषा	शृश्रुवद्भ्याम्
सेदिवान्	सेदिवांसौ	सेदुषा	सेदिवद्भ्याम्
दाश्वान्	दाश्वीवांसौ	दाशुषा	दाश्वद्भ्याम्

Bases in यस् or ईयस्

§ 125. Comparatives in यस् are declined like bases in वस् in the first five inflections and the Voc. sing. and like nouns in अस् in other respects; *e. g.*

श्रेयस् (comparative of प्रशस्य) more praiseworthy.

N.	श्रेयान्	श्रेयांसौ	श्रेयांसः
V.	श्रेयन्	"	"
A.	श्रेयांसम्	"	श्रेयसः
I.	श्रेयसा	श्रेयोभ्याम्	श्रेयोभिः

The rest like चन्द्रमस्. Decline all comparatives in ईयस् such as गरीयस्, लघीयस्, द्राघीयस्, &c similarly.

Nou.

N. V. A. श्रेयः श्रेयसी श्रेयांसि

The rest like मनस्. Decline *n.* nouns in ईयस् similarly.

WORDS OF IRREGULAR DECLENSION.

§ 126. अस्थि *n.* a bone, दाधि *n.* curds, सक्थि *n.* a thigh and अक्षि *n.* an eye, become अस्थन्, दधन्, सक्थन्, and अक्षन् respectively before the vowel terminations beginning with the I. sing. * and then they follow the declension of nouns in न्; in other respects they are declined like वारि.

अस्थि.

N.	अस्थि	अस्थिनी	अस्थिनि
V.	अस्थे-स्थि	"	"
A.	अस्थि	"	"
I.	अस्थना	अस्थिभ्याम्	अस्थिभिः
D.	अस्थने	अस्थिभ्याम्	अस्थिभ्यः
Ab.	अस्थनः	"	"
G.	"	अस्थनोः	अस्थनाम्
L.	अस्थिन-स्थनि	"	अस्थिषु

दाधि and the rest should be similarly declined.

§ 127. अप् *f.* water, is declined in the plural; it lengthens its अ in the N. and changes its प् to द् before consonantal terminations. आपः-अपः-अद्भिः-अद्भ्यः-अद्भ्यः-अपाम्-अप्लु.

§ 128. The words जरा *f.* old age, अजर *m.* one not getting old and निर्जर a god, optionally assume the forms जरस्, अजरस्, and निर्जरस् before the vowel terminations:—

जरा.

N.	जरा	जरे, जरसौ	जराः, जरसः
V.	जरे	"	"
A.	जरास्, जरस्	"	"
I.	जरया, जरसा	जराभ्याम्	जराभिः
D.	जरायै, जरसे	"	जराभ्यः
Ab.	जरायाः, जरसः	"	"

* अस्थिदाधिसक्थ्यक्षामनहुदात्तः । VII. 1. 75.

G.	जरायाः, जरसः	जरयोः, जरसोः	जराणाम्, जरसाम्
L.	जरायाम्, जरसि	"	जरासु

Decline निर्जर &c. like राम and चन्द्रमसु :—

N.	निर्जरः	निर्जरौ-निर्जरसौ	निर्जराः-निर्जरसः
A.	निर्जरम्-निर्जरसम्	"	निर्जरान्-निर्जरसः
I.	निर्जरेण-निर्जरसा	निर्जराभ्याम्	निर्जरैः-निर्जरसैः
	&c.	&c.	&c.
G.	निर्जरस्य-निर्जरसः	निर्जरयोः-निर्जरसोः	निर्जराणाम्-निर्जरसाम्
L.	निजरे-निर्जरसि	"	निर्जरेषु

अजर *m.* like निर्जर.

अजर *n.*

N.	अजरम्	अजरे-अजरसौ	अजराणि, अजरांसि
V.	अजर	"	"
A.	अजरम्	"	"

The rest like the *mas.*

§ 129. The words पाद्, दन्त, नासिका, मांस, हृदय, निशा, अस्त्र, यष, दोस्, यकृत्, शकृत्, उदक, आस्य*; मांस, पृतना, and सानु † optionally assume the forms पद्, दत्, नस्, मास्, हृद्, निश, असन्, यषन्, दोषन्, यकृन्, शकृन्, उदन्, आसन्, मांस, पृत्, and स्तु before all terminations beginning with the Acc. plu.

दास् *m.* an arm.

N.	V.	दो.	दोषौ	दोषः
A.		दोः	"	दोषः-दोष्णः
I.		दोषा-ष्णा	दोभ्याम्-षभ्याम्	दोभिः-षभिः
D.		दोषे-ष्णे	"	दोभ्यः-षभ्यः
Ab.		दोषः-ष्णः	"	"
G.		"	दोषोः-ष्णोः	दोषाम्-ष्णाम्
L.		दोषि-ष्णि-षणि	"	दोषु-षु-षषु

* पद्मोमास्त्रनिशसन्धुषन्धोषन्यकञ्छकन्तुदन्तासञ्छस्प्रभृतिषु । Pân.
VI. 1. 63.

† मांसपृतनासानूनां मांसृत्स्नवो वाच्याः । V&rt.

Neu.

N. V. A. दोः दोषी दोषि
The rest like *mas.*

निशा *f.* night.

N.	निशा	निशे	निशाः
V.	निशे	"	"
A.	निशाम्	"	निशाः-शः
I.	निशया-शा	निशाभ्याम्, निज्भ्याम्-ङ्भ्याम्	निशाभिः, निजिभिः-ङ्भिः
D.	निशायै-शे	"	निशाभ्यः, निज्भ्यः-ङ्भ्यः
Ab.	निशयाः-शः	"	"
G.	"	निशयोः-शोः	निशानाम्-शाम्
L.	निशायां-शि	"	निशासु, निच्छु, निदृशु-दृक्षु

सानु *Neu.* a summit, a table-land.

N.	सानु	सानुनी	सानूनि
V.	सानु-नो	"	"
A.	सानु	"	सानूनि-स्तूनि
I.	सानुना-स्तुना	सानुभ्याम्-स्तुभ्याम्	सानुभिः-स्तुभिः
D.	सानुने-स्तुने	सानुभ्याम्-स्तुभ्याम्	सानुभ्यः-स्तुभ्यः
Ab.	सानुनः-स्तुनः	"	"
G.	"	सानुनोः-स्तुनोः	सानूनाम्-स्तूनाम्
L.	सानुनि, स्तुनि	"	सानुषु-स्तुषु

सानु is also *m.* declined like गुरु with the optional forms from the Acc. pl. which is सानून्, स्तून्.

The remaining words should be similarly declined according to the declensions which their various endings follow :—

पाद *m.* a foot.

N.	पादः	पादौ	पादाः
V.	पाद	"	"
A.	पादम्	"	पादान्-पदः
I.	पादेन-पदा	पादाभ्याम्-पद्भ्याम्	पादैः-पद्भिः
L.	पादे-पदि	पादयोः-पदोः	पादेषु-पदसु

दन्त *m.* a tooth.

N.	दन्तः	दन्तौ	दन्ताः
A.	दन्तम्	"	दन्तान्-दतः
I.	दन्तेन-दता	दन्ताभ्याम्-दद्भ्याम्	दन्तैः-दद्भिः
L.	दन्ते-दति	दन्तयोः-दतोः	दन्तेषु-दत्सु

नासिका *f.* the nose.

N.	नासिका	नासिके	नासिकाः
A.	नासिकाम्	"	नासिकाः-नसः
I.	नासिकया-नसा	नासिकाभ्याम्-नोभ्याम्	नासिकाभिः-नोभिः
D.	नासिकायै-नसे	"	नासिकाभ्यः-नोभ्यः
L.	नासिकायाम्-नासि	नासिकयोः-नसोः	नासिकासु-नःसु-नस्सु

मास *m.* month.

N.	मासः	मासौ	मासाः
A.	मासम्	"	मासान्, मासः
I.	मासेन-मासा	मासाभ्याम्-माभ्याम्	मासैः-माभिः
L.	मासे-मासि	मासयोः-मासोः	मासेषु, माःसु-मास्सु.

हृदय *n.* heart.

N.	हृदयम्	हृदये	हृदयानि
A.	"	"	हृदयानि-हृन्दि
I.	हृदयेन-हृदा	हृदयाभ्याम्-हृद्भ्याम्	हृदयैः-हृद्भिः
L.	हृदये-हृदि	हृदययोः-हृदोः	हृदयेषु-हृत्सु

असृज् *n.* blood.

N.	असृक्-ग्	असृजी	असृजि
A.	असृक्-ग्	असृजी	असृजि-असानि
I.	असृजा-अस्त्रा	असृग्भ्याम्-असभ्याम्	असृग्भिः-असभिः
D.	असृजे-अस्त्रे	"	असृग्भ्यः-असभ्यः
L.	असृजि अस्त्रि-असनि	असृजोः-अस्त्रोः	असृक्षु असस्रु

यूष *m.* soup.

N.	यूषः	यूषौ	यूषाः
A.	यूषम्	”	यूषान्-यूषणः
I.	यूषेण-यूषणा	यूषाभ्याम्-यूषभ्याम्	यूषैः-यूषभिः
L.	यूषे, यूषिण-यूषणि	यूषयोः-यूषणोः	यूषेषु-यूषसु

यकृत् *n.* the liver.

N.	यकृत्-इ	यकृती	यकृन्ति
A.	”	”	यकृन्ति, यकानि
I.	यकृता-यकृता	यकृद्भ्याम्-यकभ्याम्	यकृद्भिः-यकभिः
L.	यकृति, यक्ति-यकानि	यकृतोः-यकृतोः	यकृत्यु-यकसु

शकृत् *n.* dung.

N.	शकृत्	शकृती	शकृन्ति
A.	शकृत्	शकृती	शकृन्ति-शकानि
I.	शकृता, शकृता	शकृद्भ्याम्, शकभ्याम्	शकृद्भिः, शकर्भिः
L.	शकृति, शक्ति-शकानि	शकृतोः, शकृतोः	शकृत्यु, शकसु

उदक *n.* water.

N.	उदकम्	उदके	उदकानि
A.	उदकम्	उदके	उदकानि-उदानि
I.	उदकेन-उद्गा	उदकाभ्याम्-उदभ्याम्	उदकैः, उदभिः
L.	उदके, उद्भि-उदनि	उदकयोः, उद्गोः	उदकेषु, उदसु

आस्य *n.* mouth.

N.	आस्यम्	आस्ये	आस्यानि
A.	”	”	” -आसानि
I.	आस्येन, आस्रा	आस्याभ्याम्-आसभ्याम्	आस्यैः, आसभिः
L.	आस्ये, आस्रि-आसानि	आस्ययोः, आस्रोः	आस्येषु, आससु

मांस *n.* flesh.

N.	मांसम्	मांसे	मांसानि
A.	”	”	” -मांसि

I. मांसेन, मांसा	मांसाभ्याम्, मान्भ्याम्	मांसैः, मान्भिः
L. मांसे, मांसि	मांसयोः, मांसोः	मांसेषु, मान्सु-मान्सु

पृतना *f.* an army.

N. पृतना	पृतने	पृतनाः
A. पृतनाम्	"	" -पृतः
I. पृतनया, पृता	पृतनाभ्याम्, पृद्भ्याम्	पृतनाभिः-पृद्भिः
D. पृतनायै-पृते	"	पृतनाभ्यः-पृद्भ्यः
L. पृतनायाम्, पृति	पृतनयोः, पृतोः	पृतनासु, पृतसु

§ 130. The following suffixes are sometimes added to nominal bases to express the meanings of cases.

(a) The suffix तस् added to the base of a noun gives it the sense of the Ab.*; as प्रमादतः, 'from carelessness'. वस्तुतः 'from the real state of the thing, in reality, ज्ञानतः 'from knowledge,' बहुतः &c.

(b) The suffix त्र is used to denote the meaning of the Loc.* case, and is generally added to pronominal adjectives; as तत्र 'in that place, there'; सर्वत्र 'in every place, everywhere, &c.

§ 131. A few nouns such as भूर् 'the lowest world,' स्वर् 'heaven,' संवत् 'a year of an era,' अस्तम् 'setting,' शब् 'ease,' नमस् 'a bow,' स्वास्ति 'hail, farewell' &c. are indeclinables.

Chapter IV.

PRONOUNS AND THEIR DECLENSION.

§ 132. The following 35 words are termed 'Pronouns' in Sanskrit:—सर्व, विश्व, उभ, उभय, इतर, इतम (*i. e.* the word formed by the addition of the terminations अतर and अतम to the

* पञ्चम्यास्तसिद्धः। सप्तम्यास्त्रिषु Pân. V. 3. 7. 10. By 'इतराभ्यापि दृश्यन्ते। Pân. V. 3. 14. तस्, त्वस् &c. may stand for all cases except the Nom. (though they may be used for the Nom. also).

pronouns किम्, यद्, and तद् which become क, य and त respectively before these, e. g. कतर, कतम, यतर, यतम, and ततर, ततम) अन्य, अन्यतर, इतर, त्वत्, त्व, नेम, सन, सिम, पूर्व, पर, अवर, दक्षिण, उत्तर, अपर, अधर, स्व, अन्तर; त्यद्, तद् एतद्, इदम्, अदम्, एक, द्वि, युष्मद्, अस्मद्, भवत् and किम्.

1—Personal Pronouns.

§ 133. The pronouns अस्मद् 'I,' युष्मद् 'thou', and भवत् 'your honour:'—

N. B.—The declension of the first two of these pronouns is the same in all the three genders.

अस्मद् * m. f. n.

N. अहम्	आवाम्	वयम्
A. माम्, मा	आवाम्, नौ	अस्मान्, नः
I. मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
D. मह्यम्, मे	आवाभ्याम्, नौ	अस्मभ्यम्, नः
Ab. मत्	आवाभ्याम्	अस्मत्
G. मम, मे	आवयोः, नौ	अस्माकम्, नः
L. मयि	आवयोः	अस्मात्

युष्मद् m. f. n.

N. त्वम्	युवाम्	यूयम्
A. त्वाम्, त्वा	युवाम्, वाम्	युष्मान्, वः
I. त्वया	युवाभ्याम्	युष्माभिः
D. तुभ्यम्, ते	युवाभ्याम्, वाम्	युष्मभ्यम्, वः
Ab. त्वत्	युवाभ्याम्	युष्मत्
G. तव, ते	युवयोः, वाम्	युष्माकम्, वः
L. त्वयि	युवयोः	

* युष्मदस्मदोः षष्ठीचतुर्थीद्वितीयास्थयोर्बानावौ । बहुवचनस्य वक्षसौ । तेमया-
वेकवचनस्य । त्वामौ द्वितीयायाः । Pân. VIII. 1. 20-23.

भवत् to be declined like भगवत्; भवान् भवन्तौ भवन्तः N. भवन्तस् भवन्तौ भवतः A. &c. अवभवत्, तत्रभवत् (see Syntax 'Pronouns') are similarly declined.

§ 134. (a) The optional shorter forms of the pronouns अस्मद् and युष्मद् are never used at the beginning of a sentence or of a foot of a metre; * nor can they be used immediately before the particles च्च, वा, ह or हा, अह and एव;† as मम गृहं my house, and not मे गृहम्; वेदैरशेषैः संवेद्योऽस्मान् कृष्णः सर्वदावतु (Sid. Kau.), 'may Kṛṣṇa, revered throughout or capable of being known properly from all the Vedas, always protect us; and not नः कृष्णः &c.; तवैव कृत्यमेतत् 'this is surely your deed,' and not ते एव &c. But if these particles do not connect these forms they may be used with them;‡ as हरो हरिश्च मे स्वामी (Sid. Kau.) Hara and Hari are my lords, &c.

Obs.—(b) The shorter forms may be used in a sentence having one verb; शालीनां ते ओदनं दास्यामि; but ओदनं पच तव भविष्यति as there are two verbs ‡.

(c) These shorter forms are not also used immediately after the Vocative case except when a qualifying adjective follows it; + देवास्मान् (and not नः) पाहि सर्वदा (Sid. Kau.) 'Oh God! do thou protect us always'; but हरे दयालो नः पाहि (Sid. Kau.) 'Oh merciful Hari, protect us.'

---

* पदात् । अनुदात्तं सर्वमपादादौ । Pân. VIII. 1. 17. 18. The following couplets illustrate the use of these short forms:—श्रीशस्त्वावतु मापीह दत्ता ते मेपि शर्म सः । स्वामी ते मेपि स हरिः पातु वामपि नौ विभुः ॥ सुखं वा नौ ददात्वीशः पतिर्वामपि नौ हरिः । सोऽव्यादौ नः शिवं वो नो दद्यात्सेव्योऽत्र वः स नः ॥ Sid. Kau. † न चवाहाऽहैवयुक्ते । Pân. VIII. 1. 24.

‡ युक्तग्रहणात्साक्षाद्योगेऽयं निषेधः । परम्परासम्बन्धे तु आदेशः स्यादेव । Sid. Kau.

‡ समानवाक्ये निघातयुष्मदस्मदादेशा वक्तव्याः । Vârt.

+ Pân. VIII. 1. 72. 73.

(d) The shorter forms may or may not be used when there is no अन्वादेश (the subsequent mention of a thing already mentioned); धाता ते भक्तोस्ति, धाता तव भक्तोस्ति, इति वा ।; but must be used when there is *anvades'a**; तस्मै ते नमः 'bow to thee (already described) only.'

2—Demonstrative Pronouns.

§ 135. The pronouns तद् 'that or he, she, it,' एतद् 'this,' इदम् 'this' and अदम् 'that'. The Nom. sing. of the first two is respectively सः and एवः *mas.* and सा and एषा *fem.* In other cases they become त् and एत् and are declined like nouns in अ except in the Nom. pl., D. Ab. sings, G. pl. and L. sing. the terminations of which are ई, स्मै, स्मात्, इषाम् and स्मिन् *mas.* and स्यै, स्यात्, स्याम्, साम् and स्याम् *fem.* respectively. All pronouns ending in अ are similarly declined.

तद् *mas.*

N.	सः	तौ	ते
A.	तम्	तौ	तान्
I.	तेन	ताभ्याम्	तैः
D.	तस्मै	"	तेभ्यः
Ab.	तस्मात्	"	"
G.	तस्य	तयोः	तेषाम्
L.	तस्मिन्	"	तेषु

Fem.

N.	सा	ते	ताः
A.	ताम्	"	"
I.	तया	ताभ्याम्	ताभिः
D.	तस्यै	"	ताभ्यः
Ab.	तस्याः	"	"
G.	"	तयोः	तासाम्
L.	तस्याम्	"	तासु

* एते वांनावाद्य आदेशा अनन्वादेशे वा वक्तव्याः । Vart.

Decline तद् which means the same thing as तद्, similarly,
e. g. त्वः त्वौ त्वे Nom.; त्वं त्वौ त्वान् Acc. &c.

तद् *neu.*

N. and A.	तद्	त्वे	तानि
-----------	-----	------	------

The following cases like the *mas.*

एतद् *mas.*

N. एषः	एतौ	एते
A. एतम्-एनम् *	एतौ-एनौ	एतान्-एनान्
I. एतेन-एनेन	एताभ्याम्	एतैः
D. एतस्मै	"	एतेभ्यः
Ab. एतस्मात्	"	"
G. एतस्य	एतयोः-एनयोः	एतेषाम्
L. एतस्मिन्	"	एतेषु

Fem.

N. एषा	एते	एताः
A. एताम्-एनाम्	एते-एने	एताः-एनाः
I. एतया-एनया	एताभ्याम्	एताभिः
D. एतस्यै	"	एताभ्यः
Ab. एतस्याः	"	"
G. एतस्याः	एतयोः एनयोः	एतासाम्
L. एतस्याम्	"	एतासु

Neu.

N. एतद्	एते	एतानि
A. एतद्-एनद्	एते-एने	एतानि-एनानि

The rest like the *mas.*

---

* द्वितीयादौस्वेनः । Pân. II. 4. 34. एन is optionally substituted for इदम् and एतद् in the Acc., Inst. Sing. and Gen. and Loc. Duals when there is अन्वादेश (see § 137).

Notes:—The *visarga* of सः and एवः is dropped when followed by any letter except इ in which case the usual Sandhi takes place; स गच्छतु, एव आयाति; but एवोऽगच्छत् &c. Vide § 50.

इदम् *mas.*

N.	अयम्	इमौ	इमे
A.	इमम्-एनम्	इमौ-एनौ	इमान्-एनान्
I.	अनेन-एनेन	आभ्याम्	एभिः
D.	अस्मै	"	एभ्यः
Ab.	अस्मात्	"	"
G.	अस्य	अनयोः-एनयोः	एषाम्
L.	अस्मिन्	"	एषु

Fem.

N.	इयम्	इमे	इमा.
A.	इमाम्-एनाम्	इमे-एने	इमाः-एनाः
I.	अनया-एनया	आभ्याम्	आभिः
D.	अस्यै	"	आभ्यः
Ab.	अस्याः	"	"
G.	"	अनयोः-एनयोः	आसाम्
L.	अस्याम्	"	आसु

Neu.

N.	इदम्	इमे	इमानि
A.	इदम्-एनत्	इमे-एने	इमानि-एनानि

The rest like the *mas.*

अदम् *mas.*

N.	असौ	असू	अमी
A.	असुम्	"	असून्
I.	असुना	असूभ्याम्	अमीभिः
D.	असुष्मै	"	अमीभ्यः
Ab.	असुष्मात्	"	अमीभ्यः
G.	असुष्य	असूयोः	अमीषाम्
L.	असुष्मिन्	"	अमीषु

Fem.

N असौ	अम्	अम्:
A. अमूम्	"	"
I अमुया	अमूभ्याम्	अमूभिः
D. अमुयै	"	अमूभ्यः
Ab. अमुभ्याः	"	"
G. "	अमुयोः	अमूभ्याम्
L. अमुभ्याम्	"	अमूभ्यु

Neu.

N. & A. अदः	अम्	अम्नि
-------------	-----	-------

The rest like the *mas.*

§ 136 The following couplet (*Kârikâ*) gives a rule for the correct use of these pronouns:—

इदम्स्तु सन्निकृष्टं समीपतरवर्ति चैतदो रूपम् ।
अदम्स्तु विप्रकृष्टं तदिति परोक्षे विजानीयात् ॥

इदम् is used with reference to a person or thing near at hand, and एतद् to one nearer still; अदम् is used of a person or thing at a distance, while तद् is used of one that is absent.

§ 137. The optional forms of इदम् and एतद् in the Acc, Inst. Sing. and Gen. & Loc. Duals are to be used when there is *anvâdes'a** i. e. their proper forms have already been used in a previous clause; e. g. अनेन व्याकरणमधीतं एनं छन्दोध्यापय 'he has studied grammar, teach him prosody,' अनयोः पवित्रं कुलं, एनयोः प्रसूतं स्वम्, 'The family of them both is pure, and their wealth ample.'

3—The Relative Pronouns.

§ 138. The pronouns यद् 'who, which'; *mas. fem. and neu.:* *mas.* base य; *fem.* base या.

* किञ्चित्कार्यं विधातुमुपात्तस्य कार्यान्तरं विधातुं पुनरुपादानमन्वादेशः ।
Sid. Kau.

यद् *mas.*

N.	यः	यौ	ये
A.	यम्	यौ	यान्
I.	येन	याभ्याम्	यैः
D.	यस्मै	"	येभ्यः
Ab.	यस्मात्	"	"
G.	यस्य	ययोः	येषाम्
L.	यस्मिन्	"	येषु

Fem.

N.	या	ये	याः
A.	याम्	"	"
I.	याया	याभ्याम्	याभिः
D.	यस्यै	"	याभ्यः
Ab.	यस्याः	"	"
G.	"	ययोः	यासाम्
L.	यस्याम्	"	यासु

Neu.

N. & A.	यत्	ये	यानि
---------	-----	----	------

The rest like the *mas.*

4—The Interrogative Pronouns.

§ 139. The pronoun क्तिस् *mas. fem & neu.*; *m.* base क; *fem.*

base का.

Mas.

N.	कः	कौ	के
A.	कम्	"	कान्
I.	केन	काभ्याम्	कैः
D.	कस्मै	"	केभ्यः
Ab.	कस्मात्	"	"
G.	कस्य	कयोः	केषाम्
L.	कस्मिन्	"	केषु

Fem.

N.	का	के	काः
A.	काम्		

I. कया	काभ्यः	आभ्यः
D. कस्ये	"	काभ्य
Ab. कस्याः	"	"
G. कस्याः	कयाँ	काभ्याम्
L. कस्याम्	"	काभ्य

Neu.

N. & A. किम्   के   कानि

The remaining cases like the *mas.*

5—Reflexive Pronouns.

§ 140. The sense of the reflexive pronoun is, in Sanskrit, expressed by the word आत्मन् 'self' which is invariably used in the masculine gender and singular number, and by the reflexive adverb स्वयम् *e.g.* युतं ददृशुः आत्मानं सयां स्वप्नेषु वामनैः "they all (the wives of Das'aratha) saw in dreams that they were guarded by dwarfs;" so स or सा कृतापराधमिव आत्मानमवगच्छति । राजा स्वयं समरभूमिं जगाम, &c

6—Indefinite Pronouns.

§ 141. Indefinite pronouns are formed by the addition of चित् or चन or अपि and sometimes of स्मित् to the various cases of the pronoun किम् in all the genders; *e.g.* कश्चित्, कश्चन a certain one, कोपि, केनापि, कयाचन, कयापि; कास्वित्, &c.

§ 142. The terminations given above are also added to interrogative adverbs in the sense of indefiniteness; as कदाचित् at some time, कदाचन, कतिचित् some, कश्चित् somewhere, &c.

7—Correlative Pronouns.

§ 143. Correlatives are formed by the affixes वत् added to यद्, तद् and एतद्, and यत् added to इदम् and किम् in the sense of 'as much as;' and दृश or दृश् in the sense of 'similar to'; तद्, एतद् and यद् become ता, एता and या respectively before these, and इदम् and किम् इ and कि before यत् and ई and की before दृश or दृश्; *e.g.* तावत् (तत्परिमाणमस्य), इयत् (इदं परिमाणमस्य), तादृश like that, ईदृश, like this, कियद् how much, &c.

§ 144. The affix अति is added to तद्, यद् and किम् to show number or measure *e. g.* तति 'so many', यति 'as many,' and कति 'how many'. These are declined in the plural only, and take no termination in the Nom. and Acc.; *e. g.* Nom. and Acc. कति Inst. कतिभिः the rest like हरि.

8—Reciprocal Pronouns.

§ 145. Reciprocity is expressed by the repetition of the pronominal adjectives अन्य, इतर and पर; *e. g.* अन्योन्य, इतरेतर, and परस्पर. These are generally used in the sing. and also adverbially *e. g.* परस्परेण स्पृहणीयशोभं &c. (Rag. VII. 14); परस्परं विवदन्ते &c. They are more commonly used as the first members of compounds; as अन्योन्यशोभाजननाद् बध्नुव &c. (Ku. I, 44; इतरेतरयोगाः (Sis. X. 24.) &c.

9—Possessive Pronouns.

§ 146. Possessive pronouns are formed by means of the secondary affix ईय added to तद्, एतद्, अस्मत्, and युष्मत्; and अ and ईन added to अस्मत्, and युष्मत्, changed respectively to मामक् and तावक् in the sing. and आस्माक् and यौष्माक् in the plu. before these; *e. g.*

अस्मत्
Mas.

Sing.	Plural.
मदीय 'my, mine'	अस्मदीय 'our, ours'
मामक् "	आस्माक् "
मामकीन "	आस्माकीन "

Fem.

Sing.	Plural.
मदीया my, mine'	अस्मदीया 'our, ours'
मामिका "	आस्माकी "
मामकीना "	आस्माकीना "

युष्मद्

<i>mas.</i>		<i>fem.</i>	
Sing.	Plural.	Sing.	Plural.
स्वदीय 'thy, thine.'	युष्मदीय 'your, yours.'	त्वदीया 'thy, thine.'	युष्मदीया 'your, yours.'
तावक ,,	यौष्माकं ,,	तावकी ,,	यौष्माकी ,,
तावकीन ,,	यौष्माकीण ,,	तावकीना ,,	यौष्माकीणा ,,
तद्		एतद्	
<i>mas.</i>	<i>fem.</i>	<i>mas.</i>	<i>fem.</i>
तदीय	तदीया	एतदीय	एतदीया

N. B. These are declined like nouns ending in अ, आ or ई regularly. स्व is a possessive pronoun by itself.

10—Pronominal Adjectives.

§ 147. अन्य 'another,' अन्यतर 'either of two,' इतर 'other,' एकतम 'one of many,' कतर 'who or which of two,' कतम 'who or which of many,' यतर 'who or which of two,' यतम 'who or which of many,' ततर 'that one (of two),' ततम 'that one (of many),' are declined in all the three genders like यद् *e. g.*

	<i>mas.</i>	
N. कतरः	कतरौ	कतरे
&c.	<i>fem.</i>	
N. कतरा	कतरे	कतराः
&c.	<i>neu.</i>	
N. & A. कतरत्	कतरे	कतराणि
&c.		

N. B. अन्यतम is not a pronoun, as it is not mentioned in the group सर्वादि (तत्रान्यतमशब्दस्य गणे पाठाभावाच्च संज्ञा Sid. Kau.). It is, therefore, declined like nouns ending in अ.

§ 148. Decline सर्व, विश्व, सम and सिम all having the same meaning, उभ (declined in the dual only) and उभय (which has no dual according to Kaiyata and other grammarians) both meaning 'both,' इतर and एकतर 'one of two,' like यद् except in the Nom. and Acc. sing. of the *neu.* which is formed by adding झ्; *e. g.*

सर्व *mas.* 'all.'

N	सर्वः	सर्वो	सर्वे
A.	सर्वम्	सर्वो	सर्वान्
I.	सर्वेण	सर्वाभ्याम्	सर्वैः
D.	सर्वस्मै	"	सर्वेभ्यः
Ab.	सर्वस्मात्	"	"
G.	सर्वस्य	सर्वयोः	सर्वेषाम्
L.	सर्वस्मिन्		

Fem.

N.	सर्वा	सर्वे	सर्वाः
A	सर्वाम्	"	"
I.	सर्वया	सर्वाभ्याम्	सर्वाभिः
D.	सर्वस्यै		सर्वाभ्यः
Ab.	सर्वस्याः	"	"
G.	"	सर्वयोः	सर्वासाम्
L.	सर्वस्याम्		सर्वास्तु

Neu.

N. & A.	सर्वम्	सर्वे	सर्वाणि
---------	--------	-------	---------

The rest like the *mas.*

(a)—सम when it means 'equal' is not a pronoun and is declined like nouns in अ; e. g. समः समौ समाः Nom., समाय D. sing., समानाम् G. plu. as in the Sutra of Pāṇ. यथासंख्यमनुदेशः समानाम् । 1. 3. 10.

§ 149. *Obs* :—त्व and त्व (the 10th and 11th सर्वोदित्) the one उदात्त (udatta), the other अनुदात्त (anudatta), both synonyms of अन्य are declined like सर्व. The former is of the form त्वत् according to some and then it is declined regularly by adding the terminations; e. g. स्वत् त्वतौ स्वत्. Nom. &c.

§ 150. स्व when it does not mean "a class" or "wealth" is a pronoun and is declined like सर्व* *m. f. n.*; but it forms its

* स्वमज्ञातिधनाख्यायाम् । Pan. I. 1. 35.

Nom plu. and Ab. and Loc sing. optionally like राम when *mas*; as स्वे or स्वा: 'one's own' Nom plu.; but स्वा: 'people of one's class' only (declined like राम).

§ 151. अन्तर is a pronoun (and therefore declined like सर्व *m. f*) when it means "exterior, outer; or what is to be worn out-side, as a garment"* except when followed by पुर; it is optionally declined like nouns ending in अ in the Nom. pl. and Ab. and Loc. sing. of the *mas. e. g* अन्तरे अन्तरा वा गृहाः; अन्तरे-अन्तरा वा शाटकाः (garments). But अन्तरायां पुरि.

§ 152. नेम meaning 'half' is a pronoun, but it is optionally declined like राम in the Nom. plu. *mas*; in other respects it is declined like सर्व.

§ 153. पूर्व 'prior, eastern', अवर 'posterior, western', दक्षिण 'southern,' उत्तर 'superior, northern, subsequent', अपर 'other,' and अधर 'inferior, lower,' when they denote relation in space, time or person with reference to a particular thing or point of time &c. and are not a name, are pronouns† and are then declined like सर्व, but they are optionally declined like राम in the Nom. plu. and Ab. and Loc. sing. when *mas*; *e. g.* Nom. पूर्वः पूर्वा पूर्व or पूर्वाः Ab. पूर्वात्-पूर्वस्मात् पूर्वाभ्याम् पूर्वेभ्यः; Loc. पूर्वे-पूर्वस्मिन्; &c.; but दक्षिणाः गायकाः (skilful musicians) only, and not दक्षिणे, for दक्षिण does not show any relation here; so उत्तराः कुरवः and not उत्तरे, as उत्तराः is a name here.

§ 154. एक when a numeral is declined in the sing. and द्वि in the dual only; द्वि, is considered as द्व, and they are both declined like सर्व in all the three genders; *e. g*

	एक		द्वि.	
	<i>Mas.</i>	<i>fem.</i>	<i>mas</i>	<i>fem. &c. neu.</i>
N.	एकः	एका	द्वौ	द्वे
V.	एक	एके	„	„

* अन्तरं बहिर्योगोपसंख्यानयो. । Pân. I. 1. 36. अन्तरं बहिर्योगेति गणसूत्रेऽपुगीति वक्तव्यम् । Vârt

† पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरापराधराणि व्यवस्थायामसंज्ञायाम् । Pân. 34.

A.	एकम्	एकाच्	द्वौ	द्वे
I.	एकेन	एकया	द्वाभ्याम्	The rest like
D.	एकस्मै	एकस्यै	,,	the mas.
Ab.	एकस्मात्	एकस्याः	,,	
G.	एकस्य	,,	द्वयोः	
L.	एकस्मिन्	एकस्याम्	,,	

एक *neu.* एकम् N. A. The rest like the *mas.*

एक when it does not mean 'one' is declined in the dual and plural also.

§ 155. The various meanings of एक are:—

एकोल्यार्थे प्रधाने च प्रथमे केवले तथा ।

साधारणे समानेति संख्यायां च प्रयुज्यते ॥

अल्प or little, प्रधान or chief, pre-eminent, प्रथम or foremost केवल or sole, only, साधारण or common (as अविद्युद्यकारित्वं हि आपद् एको हेतुः), समान or the same (as अयं एकान्वयो मम), and संख्या or number (one).

§ 156. प्रथम, चरम, अल्प, अर्ध, कतिपय, and words ending in the termination तय optionally form their Nom. plu. like that of pronouns; e. g. प्रथमे-प्रथमाः, कतिपये-कतिपयाः, द्वितये-द्वितयाः &c.

11—Pronominal Adverbs.

§ 157. The pronominal adverbs that are most commonly met with are derived from the pronouns तद्, एतद्, यद्, इदम्, किम्, and सर्व and the pronominal adjectives पूर्व, पर &c. by means of such affixes as तस्, ज, *ह, क &c. added in the sense of the Ab. or the Loc., दा, दानीम्, हि &c. showing time, तात्† showing point of time, place or direction, आ, आत्, आहि &c. expressing direction, या, य + &c. expressing way or manner &c.; e g.

* See § 130.

† सर्वकान्यकियत्तदः काले दा । इदमोर्हिल् । अधुना दानीं च । तदो दा च । अनद्यतनेर्हिलन्यतरस्याम् । Pân. V. 3. 15-19. 21.

‡ दिक्शब्देभ्यः सप्तमीपञ्चमीप्रथमाभ्यो दिग्देशकालेष्वस्तातिः । Pân. V. 3. 27.

+ उत्तराधरदक्षिणादातिः । दक्षिणादाच् आहि च दूरे । Pân. V. 3. 34. 36. 3. प्रकारवचने थात् । इदमस्थसुः किमश्च । Pân. V. 23-25.

तद्.....	तदा, then; तदानीम्, at that time; तर्हि then, therefore; तथा, so, तत्र, there; ततः, thence, thereupon, therefore, &c.
इदम्.....	इदानीम्, now; इत्थम्, thus; अत्र, here; अतः, therefore; इत्, from this, hence; अधुना, now; इह, here.
एतद्.....	एतार्हि, now; इत्थम् thus; अतः hence, therefore; अत्र here.
यद्.....	यर्हि, when; यदा when; यथा as; यत्र where; यतः, whence,, since, because.
किम्.....	कर्हि, when; कदा, when; कथम्, how; कुत्र, where; क, where; कुतः, where, whence; कुह, whence, how.
सर्व.....	सर्वदा, always; सदा, always; सर्वतः, everywhere, on all sides; सर्वत्र every-where, in all places.
पर.....	परतः further on, beyond, &c.
पूर्व.....	पुरः, पुरस्तात् before, in front, &c.
अधर.....	अधः, अधस्तात् or अधरस्तात्, अधरतः, अधरात् down, below.
अवर.....	अवः, अवस्तात् or अवरस्तात्, अवरतः, behind, below, downwards.
अपर.....	पश्चात्, from behind, afterwards, westward, &c.
दक्षिण.....	दक्षिणा, दक्षिणात्, दक्षिणावहि to or in the south, on the right side.
उत्तर.....	उत्तरा, उत्तरात्, उत्तराहि to or in the north, &c.

§ 158. When a pronominal word is used as the subordinate member of a compound, or is at the end of an Inst. Tat , or of a sentence having the sense of the Inst. Tat., or at the end of a Dvandwa, it is not declined like a pronoun*; e. g. अतिक्रान्तः

* संज्ञोपसर्जनीभूतास्तु न सर्वादयः । Vârt. तृतीयासमासे । द्वंद्वे च ॥ Pân. I. 1. 30. 31.

सर्वे अतिसर्वः, तस्मै अतिसर्वाय and not सर्वस्मै; so अतिकतरं कुलम्; मासपूर्वाय or मासेन पूर्वाय and not मासपूर्वस्मै; वर्णाश्रमेतराणाञ् &c.; in the case of a Dvandwa comp, however, it is optionally declined like a pronoun in the Nom. plu.,* as वर्णाश्रमेतरे or वर्णाश्रमेतराः ।

CHAPTER V.

NUMERALS AND THEIR DECLENSION.

§ 159.	Cardinals	and	Ordinals.	
			<i>mas.</i>	<i>fem.</i>
1	१ एक	प्रथम, अग्रिम, आदिम	<i>mas. neu.</i>	प्रथमा <i>fem.</i>
2	२ द्वि		द्वितीय,	० या
3	३ त्रि		तृतीय,	० या
4	४ चतुर		चतुर्थ,	० र्थी
5	५ पञ्च		पञ्चम,	० मी
6	६ षष्ठ		षष्ठ,	० ष्ठी
7	७ सप्त		सप्तम,	० मी
8	८ अष्ट		अष्टम,	० मी
9	९ नव		नवम,	० मी
10	१० दशन् †		दशम,	० मी
11	११ एकादशन्		एकादश,	० शी
12	१२ द्वादशन्		द्वादश,	० शी
13	१३ त्रयोदशन्		त्रयोदश,	० शी
14	१४ चतुर्दशन्		चतुर्दश,	० शी
15	१५ पञ्चदशन्		पञ्चदश	० शी
16	१६ षोडशन् ‡		षोडश	० शी

* विभाषा जालि । Pân I. 1. 32.

† The word पङ्क्ति also denotes ten Cf. Rag. IX. 74.

‡ षष्ठ becomes षो necessarily when followed by दत् (substituted for दन्त) and दशन्, optionally when followed by धा, after which द् is changed to ड् and ध् to द्; e. g. षोड (vide § 169. b.).

17	१७	सप्तदश, ० को	
18	१८	अष्टादश, ० को	
19	१९	नवदश or नवदश, ० को!	
		एकान्वितशत or	एकान्वितशत, ० को, ० विंशतिवत्तम, ० को or
		उनविश, ० को	उनविश, ० को, ० विंशतिवत्तम, ० को or
20	२०	विश, ० को or	विश, ० को or विंशतिवत्तम ० को
21	२१	एकविश, ० को	एकविश, ० को or विंशतिवत्तम, ० को
22	२२	द्विविश, ० को	द्विविश, ० को, ० विंशतिवत्तम, ० को
23	२३	त्रयविशति	त्रयविश, ० को, ० विंशतिवत्तम, ० को
24	२४	चतुर्विशति	चतुर्विश, ० को
25	२५	पञ्चविशति	पञ्चविश, ० को
26	२६	षड्विंशति	षड्विंश, ० को
27	२७	सप्तविशति	सप्तविश, ० को
28	२८	अष्टाविशति	अष्टाविश, ० को
29	२९	नवविशति or	नवविश, ० को, ० विंशतिवत्तम, ० को
		एकान्वितशत or	एकान्वितशत, ० को, ० विंशतिवत्तम, ० को
		उनविश, ० को	उनविश, ० को, ० अत्रविशतिवत्तम, ० को
		एकान्वितशत	एकान्वितशत, ० को, ० विंशतिवत्तम, ० को
30	३०	त्रिशत, ० को	त्रिश, ० को or त्रिशतम, ० को
31	३१	एकत्रिशत	एकत्रिश, ० को or एकत्रिशतम, ० को
32	३२	द्वित्रिशत	
33	३३	त्रयत्रिशत	
34	३४	चतुर्विशत	
35	३५	पञ्चत्रिशत	
36	३६	षट्त्रिशत	
37	३७	सप्तत्रिशत	
38	३८	अष्टात्रिशत	
39	३९	नवत्रिशत	
		एकान्वितशत &c.	
40	४०	चत्वारिंशत, ० को	चत्वारिंश, ० को or चत्वारिंशतम, ० को
41	४१	एकचत्वारिंशत	

- 42 ४२ द्वाचत्वारिंशत् or
द्विचत्वारिंशत्
- 43 ४३ त्रयश्चत्वारिंशत् or
त्रिचत्वारिंशत्
- 44 ४४ चतुश्चत्वारिंशत्
- 45 ४५ पञ्चचत्वारिंशत्
- 46 ४६ षट्चत्वारिंशत्
- 47 ४७ सप्तचत्वारिंशत्
- 48 ४८ अष्टचत्वारिंशत् or
अष्टाचत्वारिंशत्
- 49 ४९ नवचत्वारिंशत् or
एकोनपञ्चाशत् &c.
- 50 ५० पञ्चाशत् *f* पञ्चाश, ०शी or पञ्चाशत्तम ०मी
- 51 ५१ एकपञ्चाशत्
- 52 ५२ द्वापञ्चाशत् or
द्विपञ्चाशत्
- 53 ५३ त्रयःपञ्चाशत् or
त्रिपञ्चाशत्
- 54 ५४ चतुःपञ्चाशत्
- 55 ५५ पञ्चपञ्चाशत्
- 56 ५६ षट्पञ्चाशत्
- 57 ५७ सप्तपञ्चाशत्
- 58 ५८ अष्टापञ्चाशत् or
अष्टपञ्चाशत्
- 59 ५९ नवपञ्चाशत्
एकोनषष्टि &c.
- 60 ६० षष्टि *fem.* षष्टितम, ०मी
- 61 ६१ एकषष्टि एकषष्ट, ०ष्टी or एकषष्टितम, ०मी
- 62 ६२ द्वाषष्टि or द्विषष्टि
- 63 ६३ त्रयःषष्टि or त्रिषष्टि
- 64 ६४ चतुष्षष्टि
- 65 ६५ पञ्चषष्टि
- 66 ६६ षट्षष्टि
- 67 ६७ सप्तषष्टि

68	६८	अष्टाषष्टि or अष्टषष्टि	
69	६९	नवषष्टि or एकोनसप्तति &c.	
70	७०	सप्तति <i>fem.</i>	सप्ततितम, ०मी
71	७१	एकसप्तति	एकसप्तत, ०ती or एकसप्ततितम, ०मी
72	७२	द्वामसति or द्विसप्तति	
73	७३	त्रयस्सप्तति or त्रिसप्तति	
74	७४	चतुस्सप्तति	
75	७५	पञ्चसप्तति	
76	७६	षट्सप्तति	
77	७७	सप्तसप्तति	
78	७८	अष्टासप्तति or अष्टसप्तति	
79	७९	नवसप्तति or एकोनाशीति &c.	
80	८०	अशीति <i>fem.</i>	अशीतितम, ०मी
81	८१	एकाशीति	एकाशीत ०ती, or एकाशीतितम ०मी
82	८२	द्व्यशीति	
83	८३	त्र्यशीति	
84	८४	चतुरशीति	
85	८५	पञ्चाशीति	
86	८६	षडशीति	
87	८७	सप्ताशीति	
88	८८	अष्टाशीति	
89	८९	नवाशीति or एकोननवति &c.	
90	९०	नवति <i>fem.</i>	नवतितम, ०मी
91	९१	एकनवति	एकनवत, or ०ती or एकनवतितम ०मी
92	९२	द्वानवति or द्विनवति	
93	९३	त्रयोनवति or त्रिनवति	

94	९४	चतुनवति	
95	९५	पञ्चनवति	
96	९६	षण्णवति	
97	९७	सप्तनवति	
98	९८	अष्टानवति or अष्टनवति	
99	९९	नवनवति एकोनशतम् &c.	
100	१००	शत neu.	शततम mas. neu. ०मी f.
200	२००	द्विशत neu or द्वे शते	
300	३००	त्रिशत neu. or त्रीणि शतानि	
1000	१०००	सहस्र neu. or दशशत neu.	सहस्रतम ०मी or दशशती

10,000 अयुत neu. 100,000 लक्ष neu. or लक्षा fem., प्रयुत neu., कोटि fem., अर्जुद neu., अबज neu., खर्व mas. neu निखर्व mas. neu. महापद्म mas., शंकु mas., जलधि mas., अन्त्य neu. मध्य neu., and परार्ध neu. Each of these is ten times as great as the preceding.*

§ 160. The cardinal numbers between विंशति and त्रिंशन्, त्रिंशत् and चत्वारिंशत्, it will be seen, are made up by prefixing एक, द्वि, &c. up to नवन् to the lower. The ninth intermediate number may also be made up by prefixing एकोन, ऊन or एकात्र. to the higher. In these compounds द्वि, त्रि and अष्टन् are changed as द्वा, त्रयः, and अष्टा necessarily before विंशति and त्रिंशत्, and optionally before the rest except अशीति before which they remain unchanged †

* एकदशशतसहस्रायुतलक्षप्रयुतकोटयः क्रमशः ।

अर्जुदमर्जं खर्वनिखर्वमहापद्मशंकवस्तस्मात् ॥

जलधिश्चान्तं मध्यं परार्धमिति दशयुगोत्तराः संज्ञाः ।

संख्यायाः स्थानानां व्यवहारार्थं कृताः पूर्वैः ॥

† द्व्यष्टनः संख्यायामबहुव्रीह्यशीत्योः । त्रैस्त्रयः । विभाषा चत्वारिंशत्प्रभृतौ सर्वेषाम् । Pân. VI. 3. 47-49

§ 161. The cardinal numbers between 100 and 200, 200 and 300, &c are generally expressed by means of अधिक added to the number showing the excess and then optionally prefixing the whole to 100, 200, &c, *e. g.* एकाधिकं शतं or एकाधिकशतं 101, द्वादशाधिकं शतं or द्वादशाधिकशतं 112, पञ्चाशदधिकं शतं 150. &c. After 1000 this अधिक may be repeated with every multiple of ten or hundred; *e. g.* द्वि-द्वावत्यधिकाष्टशताधिकसहस्रम् 1892, एकोनचत्वारिंशदधिकषट्शताधिकसप्तसप्ततिसहस्राधिकं लक्षम् 177639, &c. Similarly उत्तर may also be used instead of अधिक *e. g.* चतुःपञ्चाशदुत्तरं सप्तशतम् 754. Or these may also be, at times, expressed by the copulative particle च as सप्त च शतानि विंशतिश्च 720.

§ 162. The Tad. affix अ* may be used, instead of अधिक, in the case of the cardinal numbers ending in दशम्, the numeral विंशति and those ending in शत i. *e.* in the case of the numerals 111-159, 211-259, 311-359, &c. and qualifying the numerals शत and सहस्र before which the final अन्, अति and अत् are dropped *e. g.* एकादशं शतम् 111, विंशं शतं 120, पञ्चाशं शतं 150, सप्तदशं द्विशतं 217, त्रिंशं त्रिशतं 330 and so on.

§ 163. The ordinals from एक, द्वि, त्रि, चतुर् and षष्ठ are irregularly formed. The ordinal from other numerals up to दशन् inclusive are formed by dropping the final न् and adding म् and after दशन् up to नवदशन् by simply dropping the न्. The ordinals from विंशति † above are formed by adding तम or by dropping the ति of विंशति and the final consonant of the rest; the compound numerals, in this latter case, change the final vowel to अ, while the simple ones ending in a vowel i. *e.* षष्टि

*तदस्मिन्नधिकमिति दशान्ताड्ड. । शदन्तविंशतेश्च । Pân. V. 2. 45. 46. शतसहस्रयोरेवेष्प्यते । Vârt.

† षट्कतिपयचतुरां शुक् । Pân. V. 2. 51; so कतिथः, चतुर्थः &c.; 'चतुरद्वयतावाचक्षरलोपश्च' Vârt. तुरीय, तुर्य, द्वितीयः । त्रैः सम्प्रसारणं च । Pân. V. 2. 54, 55

‡ विंशत्यादिभ्यस्तमङन्यतरस्याम् । षष्ट्यादेश्वासंख्यादेः । Pân. V. 3. 56, 58.

सप्तति, अशीति and नवति form their ordinals in the first way only; as एकपष्टः or एकपष्टितमः, but पष्टितम only. शत has invariably शततम.

DECLENSION OF THE NUMERALS (CARDINALS AND ORDINALS)

§ 164 एक (एका *fem.*), द्वि (द्वा *fem.*), त्रि (तिसृ* *fem.*), and चतुर (चतसृ *fem.*), are all adjectives and takes the gender, number and case of the nouns they qualify.

§ 165. एक is declined in the sing. (though it may have the dual and plural also), and द्वि in the dual alone. For further particulars see § 154. त्रि and चतुर are declined in the plu. alone. *E. g.*

त्रि		चतुर	
<i>mas.</i>	<i>fem.</i>	<i>mas.</i>	<i>fem.</i>
N. त्रयः	तिस्रः	N. चत्वारः	चतस्रः
A. त्रीन्	"	A. चतुरः	"
I. त्रिभिः	तिसृभिः	I. चतुर्भिः	चतसृभिः
D. Ab. त्रिभ्यः	तिसृभ्यः	D. Ab. चतुर्भ्यः	चतसृभ्यः
G. त्रयाणां	तिसृणां	G. चतुर्णां	चतसृणां
L. त्रिषु	तिसृषु	L. चतुर्षु	चतसृषु
<i>neu.</i>			

त्रि		चतुर्	
N. V. A.	त्रीणि	N. V. A.	चत्वारि
The rest like the <i>mas.</i>		The rest like the <i>mas.</i>	

§ 166. पञ्चन्—नवदशन्. These are also adjectives agreeing in case with the nouns to which they are applied. They are declined in the pl. and are uniform in all the three genders.

	पञ्चन्	षड्	अष्टन्
N. V. A.	पञ्च	षट्-इ	अष्टन्
I.	पञ्चभिः	षड्भिः	अष्टभिः-अष्टाभिः
Dat. & Ab.	पञ्चभ्यः	षड्भ्यः	अष्टभ्यः-अष्टाभ्यः

* त्रिचतुरोः त्रियां तिसृचतसृ । Pān. VII. 2. 99.

G.	पञ्चनाम्	षण्णाम्	अष्टानाम्
L.	पञ्चसु	षट्सु	अष्टसु-अष्टासु

सप्तन्, नवन् and the following cardinals up to नवदशन् ought to be declined like पञ्चन्.

§ 167. ऊनविंशति, विंशति and other cardinal numbers up to नवनवति are all *feminine* substantives, the numerals शत, सहस्र, &c. are all *neuter*, with the exception of लक्ष which is *neu.* and *fem.* कोटि which is *fem.* and शंकु and जलधि both of which are *mas.* and have no declensional peculiarities. They are declined in the sing. and so used with a plural noun; *e. g.* पञ्चविंशतिर्ब्राह्मणाः 25 Brāhmanas; एकादशाधिकशतेन or एकादशोत्तरेण शतेन नरैः or स्त्रीभिः by 111 men or women; एकोनसहस्रेण रूपकैः with Rs. 999 &c. They may be made to have duals and plurals by being used as fixed standards of counting; *e. g.* ब्राह्मणानां विंशतयः many twenties of Brāhmanas; द्वे शते नारीणाम् two hundreds of women &c.

§ 168. The ordinals are declined regularly except:—

प्रथम (see § 156) and द्वितीय and तृतीय which are optionally declined like pronouns in the Dat. Ab. Gen. and Loc. sing; *e. g.* द्वितीयस्मै-द्वितीयाय, &c. द्वितीयायाः-द्वितीयस्याः &c.

NUMERAL ADVERBS

§ 169. (a) सकृत् once, द्विः twice, त्रिः thrice, चतुः four times; from पञ्चन् onwards adverbs of frequency are formed by adding कृत्वः before which final न् is dropped *e. g.* पञ्चकृत्वः five times, सप्तकृत्वः seven times, &c.

(b) एकधा* or ऐकध्यम् in one way or part, द्विधा or द्वेधा or द्वैधं in two ways or parts; त्रिधा or त्रेधा or त्रैधम् in three ways, &c.; चतुर्धा in four ways, षोढा or षड्धा in six ways, सप्तधा, अष्टधा, &c.

*संख्याया विधर्थे धा। अधिकरणविचाले च। एकाद्धो ध्यमुन्नयतरस्याम्। द्वित्र्योश्च धमुञ्। एधाच्च Pān. V. 3. 42-46.

(c) एकशः one by one; द्विशः two and two, by twos; so त्रिशः शतशः &c.

§ 170. Other derivatives from the numerals:—

(a) by the Taddhita affix क which is added to numerals ending in शत् and ति e. g. पञ्चकः bought for five (rupees &c.) चत्वारिंशत्कः bought for forty; वैशतिकः bought for twenty (coins, &c.)

(b) *by means of the Tad. affix तय in the sense of “consisting of parts” or “collection”; e. g. चतुष्टय (चतुष्टयी fem.) consisting of four parts or a collection of four; so पञ्चतय (fem. यी); तय is optionally changed to अय after द्वि and त्रि e. g. द्वय or द्वितय (-यी fem.) twofold, consisting of two parts, or a pair; त्रय or त्रितय (-यी fem.) threefold or consisting of three parts, a collection of three, a triad.

(c) by means of क and अत् e. g. षट्क a collection of six, पञ्चत् collection of five, दशत् a collection of ten, a decade, &c.

Chapter VI.

DEGREE OF COMPARISON.

§ 171. तर and तम are the most common terminations of the comparative and the superlative degrees respectively.† They are added to that crude form of words which they assume, before the Inst. dual termination; e. g. भयमेतयोरतिशयेन लघुः लघुतरः, अयमेवामतिशयेन लघुतमः; similarly युवन्, —युवतर, युवतम;

* See Chap. IX. Intro. rules.

* अतिशायने तमविष्टनौ । द्विवचनविभज्योपपदे तरवीयसुनौ । तिङश्च । तरसप्तपौ घः Pân. V. 3. 55. 57. 56; I 1. 22. When *atis'aya* or excess of the one thing over many is to be shown तम and इष्ट are the affixes used; and when out of two things one is to be separated as possessing some quality in excess तर and ईयस् are affixed. तर and तम may also be added to verbs.

विद्वस्-विद्वत्तर, विद्वत्तम; प्राच्-प्राक्तर, प्राक्तम; धनिन्-धनितर, धनितम; धर्मबुध्-धर्मभुत्तर, धर्मभुत्तम; गुरु - गुरुतर, गुरुतम, &c; अति-आतिर अतितम; उत्-उत्तर, उत्तम, &c.

§ 172. Before these the final ई and ऊ of a *prātipadika* are optionally shortened, e. g. श्रीतरा or श्रितरा, श्रीतमा or श्रितमा; घेसुतरा (more lame) or घेसुतमा, घेसुतमा, &c.

§ 173. तर and तम when attached to verbs, and indeclinables forming adverbs, assume the forms of तराम् and तमाम्*; पचतितराम्, पचतितमाम्; उच्चैस्तराम्; उच्चैस्तमाम्; नितराम् नितमाम्; or सुतराम् &c; but उच्चैस्तरः adj. (higher)

§ 174. ईयस् is another termination of the comparative degree and इष्ट of the superlative. These are added to adjectives of quality only † Before these the last vowel of a word with the following consonant if any is dropped; e. g. लघु-लघीयस्, लघिष्ट; पटु, पटीयस्, पटिष्ट; महत् महीयस्, महिष्ट; &c. but पाचकतर, पाचकतम only.

§ 175. The possessive affixes at the end of words and the affix तु are dropped before ईयस् and इष्ट‡ and then these terminations are applied subject to the above rule; e. g. मतिमत् talented मतीयस्, मतिष्ट; मेधाविन्-मेधीयस्, मेधिष्ट; धनिन्-धनीयस्-धनिष्ट, कर्तृ-करीयस्, करिष्ट (अतिशयेन कर्ता); स्तोत्र-स्तवीयस्, स्तविष्ट; सो स्रजीयस्, स्रजिष्ट from स्रज्विन् one having a garland &c.

§ 176. § र is substituted for the ऋ (short) of a base preceded by a consonant before ईयस्, इष्ट and the Tad aff. इमन् e. g.

* किमेत्तिङव्ययघः दाम्ब्रव्यप्रकर्षे । Pân V. 4. 11. आम् is added to तर and तम after क्रिस्, or a word ending in ए or a *subanta* or *trīṇāntā* (तिङन्त) except when they form adjectives.

† अजादी (i. e. ईयस् and इष्ट) गुणवचनादेव । Pân. V. 3. 58.

‡ विन्मतोर्लृक् । तुरिष्टमेय सु । Pân. VI 4, 154.

§ र ऋतो हलादेर्लघोः । Pân. VI. 4. 1J1

कृश 'thin'	comp. कशीयस्	superl. कृशिष्ठ
दृढ 'strong, firm'	„ द्रढीयस्	„ द्रढिष्ठ
परिदृढ 'head, chief'	„ परिव्रढीयस्	„ परिव्रढिष्ठ
पृथु 'broad'	„ प्रथीयस्	„ प्रथिष्ठ
भृश 'much'	„ भ्रशीयस्	„ भ्रशिष्ठ
सुदृ 'soft'	„ अदीयस्	„ अदिष्ठ

§ 177. The following is an alphabetical list of the irregular comparatives and superlatives that are commonly met with:—

Positive	Comparative	Superlative
अन्तिक 'near'*	नेदियस्	नेदिष्ठ
अल्प 'little'†	अल्पायस्	आल्पष्ठ
	कनीयस्	कनिष्ठ
उरु 'wide'‡	वरीयस्	वरिष्ठ
क्षिप्र 'quick'§	क्षेपीयस्	क्षेपिष्ठ
क्षुद्र 'mean,' 'small'	क्षोदीयस्	क्षोदिष्ठ
गुरु 'heavy'	गरीयस्	गरिष्ठ
तृप्त 'restless or anxious'	} तृपीयस्	तृपिष्ठ
'satisfied'		
दीर्घ 'long'	द्राघीयस्	द्राघिष्ठ
दूर 'distant'	दवीयस्	द्विष्ठ
प्रशस्य 'praiseworthy' x	श्रेयस् or ज्यायस्	श्रेष्ठ or ज्येष्ठ
प्रिय 'dear'	प्रेयस्	प्रेष्ठ

* अन्तिकबाहयोर्नेदसाधौ । Pân. V. 3 36.

† युवाल्पयोः कननन्यतरस्याम् । Pân. 3. 64.

‡ प्रियास्थिरस्फिरउरुबहुलगुरुबृद्धतृप्तदीर्घवृन्दारकारकाणां प्रस्थस्फव-
बहिर्गर्विष्वप्द्राघिवृन्दाः । Pân. VI. 4 157. प्र, स्थ, स्फ, बर् &c. are
substituted for प्रिय, स्थिर, स्फिर, &c. respectively.

§ स्थूलद्रुयुवन्हस्वक्षिप्रक्षुद्राणां यणादिपरं पूर्वस्य च गुणः । Pân. VI 4.
156. The words स्थूल &c. drop iheir final portion beginning
with यण् (य्, र्, ल् or व्) and the preceding vowel takes guṇa.

x प्रशस्यस्य श्रः । ज्य च । दृद्धस्य च Pân. V. 3. 60-62.

बहोर्लोपो भू च बहोः । इष्ठस्य यिद् च । Pân. VI. 4. 158-159.

बहु 'much'*	भूयस्	भूयिष्ठ
बहुल "	बंहीयस्	बंहिष्ठ
बाढ 'firm, well'	साधीयस्	साधिष्ठ
युवन् 'young'	यवीयस्, कनीयस्	यविष्ठ, कनिष्ठ
विपुल 'much'	ज्यायस्	ज्येष्ठ
वृद्ध 'old'	वर्षीयस्, ज्यायस्	वर्षिष्ठ, ज्येष्ठ
वृन्दारक 'great lovely'	वृन्दीयस्	वृन्दिष्ठ
स्थिर 'steady'	स्थेयस्	स्थेष्ठ
स्थूल 'big, large'	स्थवीयस्	स्थविष्ठ
स्फिर 'much'	स्फेयस्	स्फेष्ठ
ऋक्ष 'short'	ऋसीयस्	ऋसिष्ठ

§ 178. Sometimes the terminations तर and तम are added to the comp. and super. in ईयस् and इष्ठ to intensify the meaning; as पापीयस्तर, पापीयस्तम; श्रेष्ठतर, श्रेष्ठतम.

Chapter VII.

COMPOUNDS.

§ 179. Vṛitti (वृत्ति) is the general term for any complex formation in Sanskrit requiring explanation or resolution. These Vṛittis are five in number; viz. कृद्वृत्ति or the formation of words from roots by primary affixes; तद्धितवृत्ति or the formation of derivative bases from nouns by secondary affixes; धातुवृत्ति or the formation of derivative verbs from primitive roots; समासवृत्ति or the formation of a compound word by the composition of several words; and एकशेषवृत्ति or the composition of words in which one of several nouns generally alike in form is retained. The first three will be treated in their proper places. We will treat of the last two in this Chapter.

* See note x p. 112.

§ 180. In Sanskrit simple words, whether substantives, adjectives, verbs or indeclinables, have the power of entering into combination with one another and forming what are called 'Samāśas', compound words or, in short, compounds.

(a) A compound thus formed may further be compounded with another simple or compound word, and this again may become the member of a new compound.

§ 181. In a compound, as a general rule, words are simply joined together, without any relation between the component parts being actually expressed; the whole compound word has the power to express the various relations that exist between the several parts. The last word only takes the case termination required by its grammatical position in a sentence, the remaining words (those ending in a consonant) generally assuming their crude forms before the consonantal case terminations; e. g. विद्स् + जन. = विद्जनः (see below), राजन् + पुरुषः = राजपुरुषः, &c.

§ 182. Final vowels or consonants (modified as mentioned above) of preceding members of compounds combine with the initial letters of the succeeding members according to the usual rules of Sandhi.

§ 183. In a few cases, the intermediate members retain their case endings in which case the compounds are called 'Aluk' (अलुक्), e. g. देवानांप्रियः a fool, युधिष्ठिरः name of the eldest Pāndava &c.

§ 184. The expounding of a Samāśa (i. e. giving its Vighrahavākya) consists in the expression of the various relations existing between the objects or ideas denoted by the various members of a Samāśa by means of the proper cases or subordinate sentences.

(a) When the Vighrahavākya cannot be given, or cannot be given by using the words actually compounded, the compound is called nityasamāśa (अविग्रहो नित्यसमासः अस्वपदविग्रहो वा । Śid. Kau.).

---

* From अस् with सम् to throw together.

§ 185. Compounds are divided into four principal classes:—
(1) *Dwandwa* or Copulative, (2) *Tatpurusha* or Determinative,
(3) *Bahuvrīhi* or Attributive, and (4) *Ayayībhāva* or Adverbial.

N. R. These names themselves mean nothing *i. e.* they do not denote any of the characteristics of the different compounds. They are simply proper names distinguishing the various classes from one another (to which they vaguely refer if they do so at all).

DWANDWA OR THE COPULATIVE COMPOUNDS

§ 186. A *Dwandwa* compound consists of two or more nouns which, if not compounded, would be connected by the copulative particle च (and); † as रामकृष्णौ which is equal to रामः च कृष्णः च; पाणिपादं which is the same as पाणी च पादौ च. There are three species of the *Dwandwa*; *viz.* इतरेतरद्वन्द्व, समाहारद्वन्द्व and एकशेष. ‡

* This is true only generally speaking. For there is a fifth class of compounds, *viz.* सहस्रपा- compounds not governed by any of the rules given under the four classes but explained on the general principle that any *subanta pada* may be compounded with any other *subanta pada*. According to some there are six kinds of compounds, *viz.* सुपां सुपा तिङा नाम्ना धातुनाथ तिङा तिङा । सुबन्तेनेति विज्ञेयः समासः षड्विधो बुधैः ॥ *e. g.* सुपां सुपा राजपुरुष । तिङा पर्यभूषद् । नाम्ना कुम्भकारः । धातुना कटपृः, अजस्रम् । तिङा तिङा पिबतस्वादता, खादतमोदता । तिङा सुपा कृन्तविचक्षणोति यस्यां क्रियायां सा कृन्तविचक्षणा । एहीडाद्योन्यपदार्थे इति मयूरव्यसकादौ पाठात्समासः । *Sid Kau.*

† चार्थे द्वन्द्वः । *Pân. II 2. 22.*

‡ The *Ekāśeṣha* is not strictly speaking a subdivision of *Dwandwa*. It is a separate *Vṛtti* by itself (Vide § 179). Sanskrit grammarians do not regard it as a *Dwandwa*, though it may be so regarded for the sake of convenience. 'It is not a *Dwandwa*,' remarks Bhattoji Dīkshita, 'as it does not contain more than one *subanta* (अनेकसुबन्ताभावाद्वन्द्वः).' It should be further remembered that since it is not a *samāsa*, its final vowel does not become *udātta*, as in the case of a *Dwandwa* compound.

§ 187. When the several members of a Dwandwa compound are viewed separately, it is called *Itaretara* Dwandwa, e. g. धवस्वदिरौ छिन्धि, 'cut down the Dhava and the Khadira trees' In this species each member is of equal importance i. e. has its own independent meaning. It takes the dual or the plural according as the objects denoted by it are two or more in number; the gender of the final noun is the gender of the whole;* as कुक्कुटश्च a cock मयूरी a pea-hen च कुक्कुटमयूरौ इमे (fem. dual of इवस्); but मयूरी च कुक्कुटश्च मयूरीकुक्कुटौ इमौ; रामश्च लक्ष्मणश्च भरतश्च शत्रुघ्नश्च रामलक्ष्मणभरतशत्रुघ्ना. &c.

Exceptions—अश्वश्च वडवा च अश्ववडवौ (mas. dual) a horse and a mare; अहश्च रात्रिश्च अहोरात्रः (mas. sing. day and night).

§ 188 Samâhâra Dwandwa is that species of Dwandwa which implies an aggregate or the things enumerated in which constitute a complex idea. It is always singular and *neuter*. Thus आहारनिद्राभयस् does not merely mean 'food, sleep and fear' but all that characterises animal life. In this species the meaning of the different members is subordinate to the collective sense of the whole compound.

§ 189. †A Dwandwa compound of words denoting limbs of the body of an animal, players on musical instruments, parts of an army, inanimate objects (things or द्रव्य्य and not qualities) names of rivers differing in gender, as also of countries (and not villages), and insects, and animals between which there is natural antipathy, is always of this nature; पाणी च पादौ च पाणिपादस् hands and feet; रथिकाश्च अश्वारोहाश्च रथिकाश्वारोहस् chariot-warriors and horse-men मार्देगिकाश्च पाणविकाश्च मार्देगिकपाणविकस् players on

* परवल्लिङ्गं द्वंद्वतत्पुरुषयोः । Pân. II. 4. 26.

† द्वंद्वश्च प्राणितूर्यसेनाङ्गानाम् । Pân. II. 4. 2, जातिरप्राणिनाम् Pân. II. 4. 6.; विशिष्टलिङ्गो नदीदेशोऽग्रामाः । Pân. II. 4. 7., क्षुद्रजन्तवः Pân. II. 4. 8. येषां च विरोधः शान्वातिकः Pân. II. 4. 9.

mridanga and *panava* (kinds of tabors); धानाश्च fried barley or rice शक्कुल्यश्च a kind of sweetmeat धानाशक्कुलि; but रूपं च रसश्च रूपरसौ form and flavour, as these denote qualities; गंगा च शोणश्च गंगाशोणम् the rivers Ganges and Sona; but गंगायमुने as these do not differ in gender; कुरवश्च कुरुक्षेत्रं च कुरुकुरुक्षेत्रम् names of countries; but जाम्बवशालकिन्यौ (two villages of that name); मद्राश्च केकयाश्च मद्रकेकयः (two names of the same gender); यूका a louse च लिखा a nit च यूकालिखम्; अहिश्च नकुलश्च अहिनकुलम् a snake and an ichneumon, &c.

§ 190. Names of trees, deer, grass, corn, condiments, beasts, birds, the pairs of words—अन्ध and बद्धव, पूर्व and अपर, उत्तर and अधर—and words of opposite import not qualifying things (द्वन्द्व), are optionally compounded into a Samâhâra. Dwandwa;* instances in order—वृक्षाश्च न्यग्रोधाश्च वृक्षन्यग्रोधम् -धाः; similarly रुरुवृषतम्-ताः (kinds of deer), कुशकाशम्-शाः kinds of grass, त्रीहियवम्-वाः kinds of corn, दधिघृतं-ते, गोमहिषम्-षाः, शुक्रवर्कं-काः, अश्ववडवं-वौ, पूर्वापरं-रे, अधरोत्तरं-रे; but शीतोष्णे जले-

§ 191. The names of fruits, parts of an army, herbs, deer, birds, insects, corn and grass, form a Samâhâra-Dwandwa, only when they are taken in the plural;† as बदराणि च आमलकानि च बदरामलकम्, but बदरं च आमलकं च बदरामलके; रथिकश्च अश्वारोहश्च रथिकाश्वारोहौ, &c.

§ 192. The following compounds are always what they are laid down to be (though they do not conform to the proper rules); viz.

(a) Samâhâra Dwandwas:—गावश्च अश्वश्च गवाश्वम्; पुत्राश्च

* विभाषा वृक्षमृगतृणधान्यव्यञ्जनपशुशक्कुन्यश्ववडवपुर्वापरयोत्तराणाम् । विप्रतिषिद्धं चानधिकरणवाचि । Pân. II. 4. 12, 13.

† फलसेनावनस्पतिमृगशकुनिक्षुद्रजन्तुधान्यतृणानां बहुप्रकृतिरेव द्वंद्व एकवदिति वाच्यम् । Vârtika.

पौत्राश्च; पुत्रपौत्रम्; so श्रीकुमारम्, उष्ट्रखरम् camels and asses, उष्ट्रशशम् camels and rabbits, मांससोणितम्, दर्शशरम् holy grass and reeds, तृणोदयम् grass and soft grass or shrubs, दासीदासम् &c.

(b) Itarastara Dvandwas:—दधिपयसी curds and milk, इध्मा-
बहिर्षी holy sticks and grass, सर्पिर्मधुनी, मधुसर्पिणी honey and ghee,
शुक्लकृष्णौ, अध्ययनतपसी, आद्यवसाने, उल्लखलसुसले, ऋक्सामे (ऋक् +
सामन्) Rik and the Sâman verses; वाङ्मनसे (वाक् + मनस्) speech
and mind (the न् of सामन् dropped and अ added to मनस्
irregularly by Pan. V. 4. 77).

§ 193. When words ending in कृ and implying relationship
by blood or literary avocation are compounded together, the
last but one word changes its कृ to आ. The same happens
when the word पुत्र follows a word ending in कृ under the
same circumstances; * होता च पोता च होतापोतारौ two priests so
called, होता च पोता च नेष्टा च उद्गाता च होतृपोतृनेष्टोद्गातारः, (but if
two words be taken at a time the कृ may, at every step, be
changed into आ; as होता च पोता च होतापोतारौ तौ च उद्गाता च
होतापोतोद्गातारः &c.), पिता च पुत्रश्च पितापुत्रौ, माता च पिता च
मातापितरौ, also मातरपितरौ (Pân. VI. 3. 32.), and पितरौ
(vide § 197 a).

§ 194. (a) When the names of deities well known to be
in constant association with each other are compounded, आ is
substituted for the final vowel of the preceding word, except
in the case of the word वायु×; e. g. मित्रावरुणौ, सूर्याचन्द्रमसौ,
अश्वामरुतौ, &c. but अग्निवायु or वाय्वग्नी.

(b) The word अग्नि followed by the word सोम or वरुण
lengthens its इ; as अग्नीषोमौ, अग्नीवरुणौ.

* आनङ् कृतो द्वन्द्वे । Pân. VI. 3. 25. द्वयोर्द्वयोर्द्वंद्वं कृत्वा पुनर्द्वंद्वे तु
होतापोतोद्गातारः । Sid. Kau.

× देवताद्वन्द्वे च । Pân. VI. 3. 26. वायुशब्दप्रयोगे प्रतिषेधः । Vârt.
ईदमेः सोमवरुणयोः । Pân. VI. 3. 27.

§ 195. When a Samāhāra-Dwandwa ends in a consonant of the palatal class or इ, ए or ह, अ is added to it*; वाक् च त्वक् च वाक्त्वचम् speech and skin, त्वक्त्रजम् a bark and a garland, शमीदृपदम्, वाक्त्रिषणम्, छत्रोपानहम् an umbrella and shoes, &c, But प्रावृद्धारदौ (as it is not a Sam. Dwa.).

§ 196. The following compounds are instances of irregular Dwandwas:—

(a) द्यौश्च पृथिवी च द्यावापृथिव्यौ or दिवस्पृथिव्यौ † heaven and earth; so द्यावाभूमी, द्यावाक्षमे; उषस् + सूर्य = उषासासूर्यौ the goddesses of dawn and the sun.

(b) जाया + पति = दम्पती, ‡ जम्पती and जायापती husband and wife.

(c) ¶ स्त्री च पुमांश्च स्त्रीपुंसौ, धेनुश्च अनङ्गाश्च धेन्वनङ्गहौ, अक्षिणी च भुवौ च अक्षिभुवम्, दाराश्च गावश्च दारगवम्, ऊरू च अष्टीवन्तौ च ऊर्ध्वष्टीवम् (thighs and knees), पादौ च अष्टीवन्तौ च पदष्टीवम्; नक्तं च दिवा च नक्तंविषम्, रात्रौ च दिवा च रात्रिन्दिवम्, अहनि च दिवा च अहर्दिवम्, all meaning ' day and night '.

§ 197. When several words of the same form (or dissimilar in form but of the same import ×) are compounded together, only one of them is retained with the necessary number-

* द्वेद्वाच्चुदषहान्तात्समाहारे । Pān. V. 4 106.

† दिवो द्यावा । दिवसश्च पृथिव्याम् । Pān. VI. 3. 29, 30.

‡ दम्पती is considered by some to be a word of regular formation. दम् in the Vedic literature means ' a house ' and पति ' a master '. Hence the full word दम्पती would mean ' the mistress of the house. '

¶ A final अ is added in the case of these compounds according to a Sūtra of Pān. (अचतुर V. 4. 77.) quoted further on under § 284

× विरूपाणामपि समानार्थानाम् । Vārt. वक्रदण्डश्च कुटिलदण्डश्च वक्रदण्डौ or कुटिलदण्डौ ।

e. g. रामश्च रामश्च रामौ, रामश्च रामश्च रामश्च रामाः । This is called एकशेषद्वन्द्वः. In the case of the *mas* and *fem.* genders the one of the *mas.* gender is retained,* as हंसी च हंसश्च हंसौ; similarly ब्राह्मणौ, गृह्यौ, अजौ, &c.

(a) This principle is further extended to some words dissimilar in form, as in the following examples:—भ्राता च स्वसा च भ्रातरौ, पुत्रश्च दुहिता च पुत्रौ†; माता च पिता च पितरौ (see also §193.), श्वश्रूश्च श्वशुरश्च श्वशुरौ ‡ (also श्वश्रूश्चश्वशुरौ); स च सा च तौ, स च देवदत्तश्च तौ, स च यश्च यौ or तौ×. In the case of words of the *mas. fem* and *neu.* gender that of the *neu.* gender is retained; as तच्च देवदत्तश्च ते; तच्च देवदत्तश्च यज्ञदत्ता च तानि ।

§ 198. The following rules should be observed in arranging the various members of a Dvandwa Compound:—

(a) △ A word ending in इ or उ should be placed first, and when there are more than one of such words one of these should be placed first, the rest being arranged according to the will of the speaker or writer; हरिहरौ, हरिहरयुगलः, हरियुरुहराः, &c.

(b) †† Words beginning with a vowel and ending in अ ought to precede others; as अश्वरथेन्द्राः or इंद्राश्वरथाः. This rule should have preference even over the above rule in case both would be simultaneously applicable; इंद्राग्नी.

(c) || A word that has fewer syllables should be placed

* एमान् स्त्रिया । Pân. 1. 2. 67.

† मातृपुत्रौ स्वसृदुहितृभ्याम् । पिता मात्रा । Pân. 2. 68, 70.

‡ श्वशुरः श्वश्रवा । त्यदादीनि सर्वैर्निर्दिष्टम् । Pân. 1. 2. 71. 72.

× पूर्वशेषोपि दृश्यते इति भाष्यम् । Sid. Kau. on Pân. 1. 2. 72.

△ द्वंद्वे धि । Pân. II. 2. 32. अनेकप्रातावेकत्र नियमोऽनियमः शेषे । Vârt.

†† अजायदन्तम् । Pân. II. 2. 33.

|| अल्पाक्षरम् । Pân. II. 2. 34. लघ्वक्षरं पूर्वम् । ऋतुनक्षत्राणां समानाक्षराणामानुपूर्व्येण । अभ्यहितं च । Vârt.

first and in case there are more words than one having an equal number of syllables, the one that has more short syllables should be placed first; e. g. शिवकेशवौ, ग्रीष्मवसन्तौ, कुशकाशम्, &c.; the names of seasons and stars, under this latter circumstance, should be arranged according to their astronomical order; as हेमन्तशिशिरवसन्ताः, कृत्तिकारोहिण्यौ, &c. Also a word of more important significance should precede others; as तापसपर्वतौ.

(d) * Names of the four castes of men should be arranged according to their order, beginning from the highest and so should be the names of brothers beginning from the eldest; e. g. ब्राह्मणक्षत्रियविदूशदाः; युधिष्ठिरार्जुनौ.

§ 199 In the case of words of the राजदन्तादि class that which ought to be placed first is placed last; while in the case of words of the धर्मादि group (a sub-division of राजदन्तादि) the rule is observed optionally †; शूद्रार्यम् a Śudra and an Arya, धर्मश्च अर्थश्च धर्मार्थो or अर्थधर्मो; so अर्थशब्दौ or शब्दार्थौ, अर्थकामौ or कामार्थौ, &c.

II. TATPURUSHA OR THE DETERMINATIVE COMPOUNDS.

§ 200. When a compound consists of two members and the first determines the sense of the other, that is called *Tatpurusha*.

§ 201. According to the grammatical nature of the first or attributive member the *Tatpurusha* is divided into six varieties:—

(1) *Tatpurusha* proper or the Inflectional, (2) *Nañ* or the Negative *Tatpurusha*, (3) *Karmadhāraya* or the Appositional including 'Dwigu'. (4.5) *Prādī* and *Gatī* or the Prepositional compounds, and (6) *Upapada*. These are either nouns, adjectives or abverbs.

§ 202. The final vowel of a feminine noun ending in any of

* वर्णानामानुपूर्व्येण । भ्रातृज्यायसः । Vartikas on the above Sūtra.

† राजदन्तादिषु परम् । Pân. II. 2. 31. धर्मादिवनियमः । Vârt.

the affixes आ, ई or ऊ and forming the second member of a compound used adjectively is shortened; the ओ of गो is changed to उ under the same circumstances*; e. g. प्रातः + जीविका = प्रातःजीविकः (Tat.). अतिमालः (Tat.); पञ्चयुः something bought for five cows: बहुवो नाड्यो यस्मिन् बहुनाडिः many-veined देहः (Bah.); चित्रा गावो यस्य चित्रयुः having variegated cows, &c.; but कल्याण-पञ्चमीकः as the ई is not final.

(a) If the final ई or ऊ be not a fem. termination, it remains unchanged; सुदु धीः सा सुधीः, बहुतन्त्रीर्धमनी.

1 Tatpurusha.

§ 203. The first variety consists of such Tatpurusha compounds as have the attributive member in any one of the oblique cases when dissolved. There are six sub-varieties of this corresponding to the six oblique cases

§ 204. (a) A noun in the Accusative case is compounded with श्रित, अतीत, पतित, गत, अत्यस्त, प्रातः, आपन्न, गमी, बुभुक्षु, and others †; as कृष्णं श्रितः कृष्णाश्रितः one who has resorted to Kṛishṇa (as his refuge); दुःखमतीतः दुःखातीतः one who has overcome pain; सुखं आपन्नः सुखापन्नः one who has obtained happiness, ग्रामं गमी ग्रामगमी going to a village, a passenger; अन्नं बुभुक्षुः अन्नबुभुक्षुः &c.

N. B. प्रातः and आपन्न may also be placed first; as प्रातो जीविकां प्रातःजीविकः or जीविकाप्रातः one who has obtained livelihood; similarly आपन्नजीविकः or जीविकापन्नः; प्रातःजीविका स्त्री, &c.

(b) A word expressive of the duration of an action or state is compounded with another expressive of the action or state, in the

* गोस्त्रियोरुपसर्जनस्य । Pān. I. 2. 48.

† द्वितीया श्रितातीतपतितगत्यस्तप्राप्तापन्नैः । Pān. II. 1. 24. गम्यादीनामुपसंख्यानम् । Vārtika.

Accusative case; *e. g.* सुहृते सुखं सुहृत्सुखम् 'happiness lasting for a moment'; संवत्सरं वासः संवत्सरवासः 'residence for a year' &c.

(c) The word खट्वा forms an Accusative Tatpurusha with a p. p. participle when censure is implied or contempt is to be shown†; as खट्वाम् आरूढः खट्वारूढः 'a silly fool'. *cf.* Bhatti. V. 10

(d) Sometimes a preposition or a word denoting a period of time may take the place of the Accusative‡; as सामिकृतं 'half done,' मासप्रभितः (प्रतिपञ्चन्द्रः) 'what marks the commencement of a month as the new moon.'

§ 205. A noun in the Instrumental may be compounded—

(a) × with another expressive of an effect produced by what is denoted by the noun in the Instrumental case, and with अर्थ, as शङ्खुलया खण्डः शङ्खुलाखण्डः severed by means of a knife; धान्येन अर्थः धान्यार्थः wealth obtained by means of grain.

(b) — with verbal derivatives when the Instrumental has the sense of the agent or the instrument or means of the action; as हरिणा त्रातः हरित्रातः saved by Hari; नखैर्भिन्नः नखभिन्नः torn with the nails &c

(c) with the words †† पूर्व, सदृश, सम, ऊन and words having the sense of ऊन, कलह, निपुण, मिश्र, श्लक्ष्ण and अवर; as मासेन पूर्वः मासपूर्वः; मात्रा सदृशः मातृसदृशः like his mother; पितृसमः equal to his

* अत्यन्तसंयोगे च । Pân. II. 1. 29.

† खट्वाक्षेपे । Pân. II. 1. 26.

‡ सामि । कालाः । Pân. II. 1. 27, 28.

× तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन । Pân. II. 1. 30.

— कर्तृकरणे कृता बहुलम् । Pân. II. 1. 32.

†† पूर्वसदृशसमोनार्थकलहनिपुणामिश्रश्लक्ष्णैः । Pân. II. 1. 31.

father, मापेण ऊनं मापोनं; so मापविकल (less by one *māsha*, a particular weight); वाचा कलहः वाक्कलहः a quarrel (in words); आचारनिपुणः; युद्धमित्रः, आचारश्लक्ष्णः 'thin by the discharge of religious duties' मासेन अवरः मासावर. 'younger by a month.'

(d)^{*} With another noun signifying an article of food or something eatable, the noun in the Instrumental case denoting some kind of condiment used to season it or another article of food mixed with it; as दध्ना ओदनः दध्योदनः rice mixed with curds; युडेन धानाः युद्धधानाः fried rice mixed with treacle.

(e) Sometimes स्वयं may take the place of the Instrumental as स्वयंकृतः done by one's self.

§ 206. Instances of the *Aluk* of the Instrumental† (i. e. in which the noun in the Inst. does not drop its case term.)—अञ्जसा कृतम् अञ्जसाकृतम् 'done honestly'; ओजसाकृतम् 'done with might'; पुंसाहुजः 'one having an elder brother'; जनुषान्धः 'blind from birth'; मनसायुता, मनसाज्ञायी, when proper names, otherwise मनोयुता, मनोज्ञायी, &c. आत्मन् followed by an ordinal number retains its case ending; as आत्मना पञ्चम आत्मनापञ्चमः ।

§ 207 A noun in the Dative is compounded x—

(a) with another expressive of the material of which the thing expressed by the noun in the Dative case is made; as दूपाय दारु दूपदारु, ' wood for a sacrificial post. '

(b) and with the words अर्थ, बलि, हित, सुख and रक्षित. The compound with अर्थ is a *nityasamāsa* and takes the gender and number of the noun it qualifies; द्विजाय अयं द्विजार्थः सूपः

* अन्नेन व्यञ्जनम् । भक्ष्येण मिश्रीकरणम् । Pān. II. 1. 34. 35.

† ओजःसहोम्भस्तमसस्तृतीयाया । Pān. VI. 3. 3 अञ्जस उपसंख्यानम् । Vārt. x चतुर्थी तदर्थार्थबलिहितसुखरक्षितैः । Pān. II. 1. 36.

broth for a Brâhmana; द्विजाय इयं द्विजार्था यवायूः (water-gruel) द्विजाय इदं द्विजार्थं पयः; भूतेभ्यो बलिः भूतबलिः an offering to the *bhûtas* (certain created beings); गवे हितं गोहितम् good for a cow; गवे सुखं गोसुखम्; गवे रक्षितं गोरक्षितम्.

§ 208. Instances of the *Aluk* of the Dat. परस्मैपदम्, परस्मैभाषा; आत्मनेपदम्, आत्मनेभाषा.

§ 209. A noun in the Ablative case is compounded*—

(a) with words expressive of fear or rather with the words भय, भीत, भीति and भीः; as चौराद् भयं चौरभयम् fear from a thief; वृकाद् भीतः वृकभीत. afraid of a wolf, &c.

(b) in a few cases with the words अपेत, अपोढ, मुक्त, पतित, and अपत्रस्त;† as सुखादपेतः सुखापेत. deprived of happiness; कल्पनाया अपोढः कल्पनापोढ. 'transcending thought' or 'a fool,' चक्रमुक्तः, स्वर्गपतितः 'fallen from heaven, as a sinner'; तरङ्गापत्रस्तः 'afraid of waves'.

(c) in the case of the words स्तोक a little, अन्तिक near, दूर after, and words having the sense of these, and कृच्छ्र a difficulty, there is an *Aluk* of the Ablative; ‡ as स्तोकाद् मुक्तः स्तोकान्मुक्तः; अल्पान्मुक्तः; अन्तिकादागतः; अभ्याशादागतः; दूरादागतः; विप्रकृष्टादागतः; कृच्छ्रादागतः।

§ 210. A noun in the Genitive may, as a general rule, be compounded with any other noun; राज्ञः पुरुषः राजपुरुषः the king's man (an officer or a servant).

§ 211. †† (a) It is not compounded with verbal derivatives

* पञ्चमी भयेन। Pân. II. 1. 37. भयभीतभीतिभीभिरिति वाच्यम्। Vartika.

† अपेतापोढमुक्तपतितापत्रस्तैरल्पशः। Pân. II. 1. 38.

‡ स्तोकान्तिकदूरार्थकृच्छ्राणि केन। Pân. II. I. 39.

†† वृजकाभ्यां कर्तरि। Pân. II 2 15.

ending in तृ and अक and denoting the agent of the action; अपां लृटा and not अप्लृटा; घटस्य कर्ता, ओदनस्य पाचकः &c.; but इक्षूणां भक्षणम् इक्षुभक्षिका as the अक here does not denote the agent.

Exception*.—But a compound is allowed in the case of the words याजक one who employs as sacrificing priests, पूजक, परिचारक, परिवेषक a waiter at meals, स्नापक a servant who bathes his master or brings bathing water for him, अध्यापक, उत्सादक one who destroys, होतृ, भर्तृ, when it does not mean 'a holder,' and others not very important: ब्राह्मणयाजकः, देवपूजकः, राजपरिचारकः &c.; अग्निहोता, भूभर्ता, &c. but वज्रस्य भर्ता 'the thunder-bolt-bearer'.

(b) † A specific Genitive (i. e. from which a singling out is made) is not compounded with any other words, as नृणां द्विजः श्रेष्ठः

(c) ‡ A noun in the Genitive is not compounded with ordinal numbers, words denoting qualities, words implying satisfaction present participles, past participles meaning 'honoured or approved of' or showing the place of the act, verbal indeclinables and verbal nouns ending in तव्य; e. g. सतां षष्ठः, ब्राह्मणस्य शुक्लाः (दन्ताः); काकस्य कार्ण्यम्; फलानां सुहितः 'satisfied with fruits' (an Inst. Tat. is, of course, allowed in these cases); द्विजस्य कुर्वन् कुर्वाणो वा किंकरः, सतां मतः esteemed by the good; राज्ञां पूजितः, इदमेपां आसितं (place of sitting) गतं भुक्तं वा; ब्राह्मणस्य कृत्वा, नरस्य कर्तव्यम् &c.

* याजकादिभिश्च । Pân. II. 2. 9.

† न निर्धारणे । Pân. II. 2. 10.

‡ पूरणयुगसहितार्थसद्व्ययतन्व्यसमानाधिकरणेन । तेन च पूजायाम् अधिकरणवाचिना च । Pân. II. 2. 11-13. The prohibition with respect to a word expressive of a quality (युग) is not obligatory, remarks Dīkshita; as Pân. himself uses such compounds as संज्ञाप्रमाणत्वम् &c. Hence compounds like अर्थगौरवम्, बुद्धिमान्द्वयम्, &c. are justified (अनित्योयं युगेन निषेधः तदशिष्यं संज्ञाप्रमाणत्वादित्यादिनिर्देशात् । तेनार्थगौरवं बुद्धिमान्द्वयमित्यादि सिद्धम् ।).

N B. Compounds like राजपूजितः, राजमतः, &c. ought to be considered as Instrumental Tatpuruṣhas.

Exceptions.

(1) If the word denoting a quality ends in तर it does combine with a noun in the Genitive, and the तर is dropped; सर्वेषां श्वेततरः सर्वश्वेतः whiter than all others; similarly सर्वेषां महत्तरः सर्वमहान् &c.

(2)*The words द्वितीय, तृतीय, चतुर्थ and तुर्य are compounded with nouns signifying the whole of which they are parts, and are optionally placed first, द्वितीयं भिक्षायाः द्वितीयभिक्षा, भिक्षाद्वितीयम् half of the quantity of alms; but द्वितीयं भिक्षायाः (begging alms a second time) भिक्षुकस्य.

Note —Compounds like द्वितीयभिक्षा, पूर्वकायः (see further on) &c. are not strictly Gen. Tat. as the case of the first word determines the name, but mere Tat.; some call these Nom. Tat (प्रथमतत्पुरुष).

(a) †A noun in the Genitive, used as an object in a sentence, when the agent and object of the action denoted by the nouns formed by krit affixes are both used, is not compounded; as आश्वर्यो गवां देहोऽगोपेन 'the milking of cows by one, not a cow-herd, is a wonder.'

§ 212. ‡ पूर्व, अपर, अधर उत्तर and अर्ध n are compounded with nouns in the Genitive expressive of the whole and are placed first; e g. पूर्व कायस्य पूर्वकाय. the forepart of the body; अपरकायः अधरकायः &c. अर्धं पिप्पल्याः अर्धपिप्पली; but ग्रामार्धः as (अर्ध is mas here).

N B. In order that the above rule should hold the noun expressive of the whole must denote a single object; hence पूर्वः

* द्वितीयद्वितीयचतुर्थतुर्याण्यन्यतरस्याम् । Pân.II. 2. 3.

† कर्मणि च । Pân. II 2 14.

‡ पूर्वापराधरोत्तरमेकदेशिनैकाधिकरणे । अर्धं नपुंसकम् । Pân. 11. 2. 1. 2.

the first छात्राणां, among pupils, अर्धं पिप्पलीनाम् half of a number of *pippalis* &c. and not पूर्वछात्रः &c.

§ 213. A word expressive of a part is compounded with another signifying a period of time and is placed first; मध्यं अह्नः मध्याह्नः mid-day; सायाह्नः, मध्यरात्रं &c.

§ 214.* A word expressive of a period of time that has passed since a certain occurrence is compounded with another expressive of the occurrence; as मासो जातस्तस्य स मासजातः 'one since whose birth a month has elapsed'; so द्व्यहजातः, संवत्सरसृतः &c.

§ 215† Instances of the *Aluk* of the Gen. The noun in the Genitive may retain its case ending—

(a) when reproach is to be implied, as चौरस्यकुलम्, but ब्राह्मणकुलम्. Also when देवानां is followed by प्रिय and the whole means a fool; otherwise देवप्रियः.

(b) when the words वाच्, दिश् and पश्यत् are followed by युक्ति, दण्ड and हर respectively; as वाचोयुक्तिः 'skilful speech'; दिशो-दण्डः 'a particular appearance of stars in the shape of a staff in the sky,' पश्यतोहरः 'one who robs another in his very presence while he is looking on,' hence 'a goldsmith, a rogue.'

(c) in the following cases:—दिवोदासः 'a king of Kâshi,' दिवस्पतिः 'Indra,' वाचस्पतिः lord of speech, Bṛihaspati; शुनःशेषः, शुनःपुच्छः and शुनोलाङ्गूलः 'sons of Ajigarta.'

(d) and optionally when followed by पुत्र and censure is implied; दास्याः पुत्रः or दासीपुत्रः a bastard, a knave; but ब्राह्मणीपुत्रः

* कालाः परिमाणिना । Pân. II. 2. 5.

† पठ्या आक्रोशे । Pân VI. 3. 21. देवानांप्रिय इति च सूत्रे । वाग्दि-
क्पश्यद्भ्यो युक्तिदण्डहरेषु । शेषपुच्छलाङ्गूलेषु शुनः । दिवश्च दासे ।
Vartikas. 'पुत्रेन्यतरस्याम्' Pân. VI. 3. 22.

(c)* When a word ending in कृ is compounded with another and there is the relation by blood or some kind of learning, the *aluk* is necessary; and optional when it is followed by स्वसृ and पति. The initial सृ of स्वसृ is optionally changed to इ when preceded by मातृ or पितृ and when there is *aluk*, and necessarily when there is no *aluk* in a compound; e. g. होतृ:पुत्रः, होतृरन्तेवासी, a pupil of the *hotri*; मातृ:स्वसा, or मातृ:ष्वसा and मातृष्वसा; so पितृ:स्वसा, &c. (but मातृ: स्वसा, पितृ: स्वसा when uncompounded); स्वसृपति: or स्वसृ.पति:; but होतृधनम्.

§ 216. A noun in the Locative is compounded—

(a) † with शौण्ड, धूर्त, कितव a rogue, प्रवीण, संवीत adorned, invested with, अन्तर, आधि, पटु, पण्डित, कुशल, चपल, निपुण, सिद्ध, शुष्क, पक्व, and बन्ध; as अक्षेणु शौण्डः अक्षशौण्डः skilled in dice; ईश्वरे अधि ईश्वराधीनः dependent on God (when compounded the affix ख i. e. ईन is compulsory; so the compounded form is always with अधीन); आतपशुष्कः dried in the sun; स्थालीपक्वः cooked in a pot; चक्रबन्धः a kind of poetic composition; &c.

(b) ‡ with words meaning a 'crow' when contempt is implied; तीर्थे ध्वाङ्क्ष इव तीर्थध्वाङ्क्षः said in contempt of one who is very greedy; so तीर्थकाकः; similarly नगरकाकः—वायसः &c. &c.

There are a few Loc. Tat. compounds given in the list पात्रेसमितादि having a similar sense; e. g. कूपे मण्डूक इव कूपमण्डूकः a well-abiding frog i. e. one who knows nothing of the world

* कृतो विद्यायोनिसम्बन्धेभ्यः । विभाषा स्वसृपत्योः Pân. VI. 3. 23, 24; मातृ:पितृभ्यामन्यतरस्याम् । मातृपितृभ्यां स्वसा । Pân. VIII. 3. 84, 85.

† सप्तमी शौण्डैः । सिद्धशुष्कपक्वबन्धैश्च । Pân. II. 1. 40, 41.

‡ ध्वाङ्क्षेण क्षेपे । पात्रेसमितादयश्च । Pân. II. 1. 42, 48. चकारो-
अवधारणार्थः । तेनैषां समासान्तरे घटकतया प्रवेशो न । Sid. Káu.

outside the pale of his own village; so कुंभ-उदपान-मण्डूकः; उदुम्बरकृमिः-मशकः *lit.* an insect in the fruit of the *Udumbara* tree; metaphorically it means the same as रूपमण्डूकः, रूपकच्छपः &c. In some cases there is an *aluk* of the Loc., as गेहेशूरः 'a boasting coward', गेहेव्याडः 'a braggadocio', गेहेनर्दी 'a house-hero', 'a carpet knight', पात्रेकुशलः 'clever in eating only' *i. e.* 'a good-for-nothing fellow', पात्रेसमिताः; गोष्ठेशूरः; गोष्ठेविजयीः; गेहेधृष्टः, &c.

Note:—Words of this class do not enter into further combination with other words.

(c) * with another, when they both imply a name (संज्ञा); there is an *aluk* of the Loc. term when the noun ends in a consonant or अ; as अरण्येतिलकाः *lit.* 'wild sesamum yielding no oil, hence anything not answering to one's expectations,' similarly वनेकसेरुकाः; त्वचिसारः 'a bamboo' (also त्वक्सारः, vide Si. IV. 61.). These compounds are *nitya* (obligatory) as remarked by Bhaṭṭoji (वाक्येन संज्ञानवगमान्नित्यसमासोयम्).

(d) with potential p. participles in य implying an obligation; मासेदेयं (ऋणम्); पूर्वह्लिगेयं (साम); the *aluk* by § 217 (b) below.

(e) † with p. p. participles when it expresses a part of the day or night; तत्र may take the place of the Loc.; as पूर्वह्लि कृतं पूर्वह्लिकृतम्; अपररात्रकृतम्: तत्रभुक्तम् &c; but अह्नि इष्टं; and with the p. p. participles when reproach is implied, with an *aluk* of the Loc.; as 'अवतसेनकुलस्थितं तवैतद्' 'this thy action is similar to that of a mungoose on the hot ground.' अवतसेनकुलस्थितं is used to express the inconstancy of a person.

* संज्ञायाम् । हलदन्तात्सप्तम्याः संज्ञायाम् । गवियुधिभ्यां स्थिरः । Pān. II. 1. 44. VI. 3. 9. VIII. 3. 9. 5.

† केनाहोरात्रावयवाः । तत्र । क्षेपे । Pān. II. 2. 45-47.

§ 217. Additional instances of the *aluk* of the Loc.

(a) *Aluk* is necessary in the case of the words—(1) गो and युध्. followed by स्थिर, as गविष्ठिरः, stationary in the sky, युधिष्ठिरः firm in battle; (2) हृद् and दिव् followed by स्पृश; हृदिस्पृक्, दिविस्पृक् (हृदयं दिवं च स्पृशतीति); (3) अन्त and मध्य followed by गुरु; मध्ये-गुरुः, अन्तेगुरुः and (4) words expressive of parts of the body except मूर्धन् and मस्तक and not followed by काम; कण्ठकालः, उरसिलोमा (having the hair on the breast: Bah.), but मूर्ध-मस्तक-शिश्वः, मुखे कामो अस्य सुखकामः.

(b) * When a noun in the Loc. is compounded with a verbal derivative and the whole is a name, *aluk* takes place in most cases; e. g. स्तम्बेरमः (स्तम्बे a kind of grass रमते असौ) an elephant; कर्णेजपः one who whispers into the ear, a spy; स्वचरः a heavenly being; पङ्केरुहं a lotus; कुशेशयम्, जलेशयः a fish; but कुरुचराः, सरसिजं or सरोजम् &c.

(c) There is optional *aluk* of the Loc. of a word expressive of time when compounded with काल and words ending in the affixed तर, तम and तन; पूर्वाह्न-ह्ने-काले; पूर्वाह्न-ह्ने-तरे &c. पूर्वाह्न-ह्ने तने.

(d) † When the compound is not a name, *aluk* is necessary when ज comes after प्राट्, शरद्, काल and दिव्; and optional when it comes after वर्ष, क्षर, शर and वर; as प्राट्षि-शरदि-काले-दिवि-जः; वर्षेजः or वर्षजः produced in the rainy season, &c.

Exceptions‡:—No *aluk* takes place in the case of verbal derivatives ending in इन् and the words सिद्ध, बद्ध, and स्थ in the ordinary language; as स्थण्डिलशायी 'an ascetic,' साङ्काशयसिद्धः, चक्रबद्धः; समस्थः; but कृष्णोऽस्याखरेष्ठः &c.

* तत्पुरुषे कृति बहुलम् । Pān. VI. 3. 14.

† प्राट्शरद्कालदिवां जे । विभाषा वर्षक्षरशरवरात् । Pān VI. 3. 15. 16.

‡ नेन्सिद्धबध्नातिष्ठ च । स्थे च भाषायाम् । Pān. VI. 3. 19. 20.

(e) *When a noun in the Loc. case ending in अ or a consonant and not denoting time is compounded with शय, वास and वासिन् and with बन्ध *aluk* is optional; खे-खशयः, ग्रामे-मवासः, ग्रामे-मवासी, हस्ते-स्तबन्धः, but भूमिशयः, युप्तिबन्धः &c.

2. Nañ or the Negative Tatpuruṣa.

§ 218. (a) The negative particle न changed to अ before a consonant and अन् before a vowel, may be compounded with any noun to form the Negative-Tatpuruṣa†; as न ब्राह्मणः अब्राह्मणः, one not a Brâhmaṇa; न अश्वः अनश्वः, असत्, non-existent, or not good, &c.

§ 219. The न is not changed to अ or अन् in the following cases‡-नभ्राद् ‘that which does not shine,’ ‘a cloud;’ नपात् (pre. p.) ‘one who does not protect;’ नवेदाः ‘one who does not know;’ नासत्याः [न सत्याः असत्याः न असत्याः नासत्याः x] the two Āświns, the physicians of the gods. नमुचिः [न मुच्यतीतिः] name of a demon slain by Indra; नकुलः [न कुलमस्य, for the mungoose is supposed to belong to no particular species of animals]; नखं [न खमस्य that which leaves no cavity, or does not go to heaven being burnt down with the dead body]; नपुंसकं [न स्त्री पुमान्]; नक्षत्रं [न क्षरतीति] that which does not move from its proper place, hence a star; नक्रः [न क्रामतीति that which does not go far off from water]; नाकः [न कं अकं न अकं अस्मिन्]; नग when it

* बन्धे च विभाषा । शयवासवासिष्वकालात् । Pân. VI. 3. 13. 18.

† नञ् । Pân. II.2.6. न लोपो नञः । तस्मानन्नुडचि । Pân. VI. 3. 73. 74

‡ नभ्राणनपात्रवेदानासत्यानमुचिनकुलनखनपुंसकनक्षत्रनक्रनाकेषुप्रकृत्या ॥ Pân. VI. 3. 75. नगोऽप्राणिष्वन्यतरस्याम् । Pân. VI. 3. 77.

x अत्र बहुवचनमविवक्षितं (is not the point) तेन ‘नासत्यावन्धिनौ दस्यौ’ इति सिद्धम् । Tatvabodhinî.

does not qualify an animal retains its न optionally as नगः or अगः 'a mountain or a tree,' but अगः वृषलः 'a Sudra that cannot move.'

N. B. It should be noted that some of these are Bahuvrīhi compounds.

3. KARMADHĀ'RAYA OR THE APPositionAL COMPOUNDS.

§ 220. Panini defines a 'Karmadhāraya' as समानाधिकरणः तत्पुरुषः* or Tatpuruṣha both the members of which are in the same case relation *i. e.* have the same case when dissolved.

N. B. The difference between the Tatpuruṣha proper and Karmadhāraya is this:—In the case of the former the attributive member has one of the oblique cases when dissolved, while in the case of the latter it is in apposition to the other member. It may thus be a noun or an adjective qualifying the other member.

§ 221. (a) † A word expressive of the standard of comparison (उपमान) may be compounded in a Karmadhāraya with another denoting the common quality or ground of comparison; as घन इव इयामः घनइयामः dark like a cloud. Such compounds are called उपमानपूर्वपदकर्मधारयः.

(b) ‡ Similarly a noun denoting the person or thing compared (उपमेय) may be compounded with words indicative of excellence, such as व्याघ्रः, सिंह, चन्द्र, कमल, &c. no mention of

* तत्पुरुषः समानाधिकरणः कर्मधारयः । Pân. I. 2. 42.

† उपमानानि सामान्यवचनैः । Pân. II. 1. 55.

‡ उपमितं व्याघ्रादिभिः सामान्याप्रयोगे । Pân. II. 1. 56.

§ All these words are included under what is called the group of व्याघ्र. The more important of these words are व्याघ्र, सिंह, ऋक्ष, ऋषभ, चन्दन, वृक, वृष, वराह, हस्तिन्, रुरु, पृषत्, पुण्डरीक, &c.; चन्द्र, पद्म, कमल, किसलय, &c.; *cf.* स्युरुत्तरपदे व्याघ्रपुंगवर्षभकुञ्जरा. । सिंहशार्दूलनागाद्याः पुंसि श्रेष्ठार्थगोचराः ॥ Amara III. 1. 59.

the common attribute (of similarity) being made; as पुरुषो व्याघ्र एव पुरुषव्याघ्रः a man like a tiger (i. e. as bold as a tiger); मुखं चन्द्र इव मुखचन्द्रः a moon-like face i. e. as delightful as the moon; मुखं कमलमिव मुखकमलम् &c.; these are called उपमानोत्तर-पदकर्मधारयः.

Note. 1.—The difference between the two is this:—In the former the common quality of comparison is actually expressed; while in the latter it is left to be understood; in fact if it be expressed there can be no compound; as पुरुषः व्याघ्र इव शूरः ।

Note. 2.—The above Karmadhārayas may be dissolved as मुखमेव चन्द्रः मुखचन्द्रः, मुखमेव कमलं मुखकमलम्, &c. Dissolved in either way there will be no difference in the formation of the compounds; but there will be difference both in the meaning and in the metaphor. In one case prominence will be given to चन्द्र or the moon and the figure will be ‘*upamā* (a simile),’ while in the other to मुख or the face in which case the figure will be ‘*Rûpaka**.’ Compounds like पाद एवपद्मं पादपद्मम्, विद्या एव धनं विद्याधनं, &c. are termed अवधारणापूर्वपदकर्मधारयः.

§ 222. An adjective may be compounded with the noun it qualifies in most cases † as नीलं च तदुत्पलं च नीलोत्पलं, a blue lotus &c.; कृष्णश्चासौ सर्पश्च कृष्णसर्पः where the comp. is necessary; but जामदग्न्यो रामः । Such compounds are called विशेषणपूर्वपद-कर्मधारयः.

As a general rule in such compounds the qualifying word is placed first; but there are several exceptions which are given below.

* So when the common attribute is applicable in its expressed (वाच्य) sense to the उपमेय as in मुखपद्मं सहास्यं dissolve the comp, as मुखं पद्ममिव and when to the उपमान as in मुखपद्मं विकसितं dissolve as मुखमेव पद्मम्.

† विशेषणं विशेष्येण बहुलम् । Pân. II. 1. 57.

(a) *The qualified word is placed first and is always of the *mas.* gender if it denotes a class or species, when compounded with certain adjectives, *e. g.* इभयुवाति: 'a young female elephant', अग्निरस्तोकः 'a small fire', उदम्बित्कतिपयस् 'butter-milk mixed with a little water', गोमुष्टिः 'a cow that has brought forth a calf for the first time', गोधेनुः 'a milch-cow (नवप्रसूतिका)'; गोवशा 'a barren cow', गोवेहद् (गर्भधातिनी गौः), गोवष्कयणी 'a cow whose calf is one year old,' कठश्रोत्रियः 'an *agnihotrin* Brāhmaṇa of the Kāṭha branch of the Yajurveda,' कठाध्यापकः 'a teacher of the Kāṭha branch,' † गो-मतल्लिका-मचर्चिका-प्रकाण्डं (also *mas.* according to some) —उद्दः (गवोद्द)-तल्लज 'an excellent cow'. The last mentioned five words, all of which denote excellence, retain their own gender invariably; as ब्राह्मणमतल्लिका 'an eminent Brāhmaṇa' &c.; but कुमारी मतल्लिका, as no class is meant here.

(b) † The words कडार, खञ्ज, खोड lame, काण, कुण्ठ blunt, dull, खलति bald-headed, गौर, दृद्ध, भिष्ठुक पिंग, पिंगल, तनु, जरठ hard, stiff, बधिर, कुञ्ज and बर्बर, may optionally precede the words in apposition to them; as जैमिनिकडारः or कडारजैमिनिः Jaimini who is turned tawny on account of his having practised penance in the sun.' &c.

(c) § Words expressive of the persons or things condemned

* पोटायुचितस्तोककतिपयमुष्टिधेनुवशावेहद्वष्कयणीप्रवक्त्रश्रोत्रियाध्यापकधूर्तैर्जातिः । पुंस्त्वर्कमधारयजातीयदेशीयेषु । Pān. II. 1. 65. VI. 3. 42.

† प्रशंसावचनैश्च । Pān. II. 1. 66 (मतल्लिकादयो नियतलिङ्गा न तु विशेष्यनिष्ठाः । Sid. Kau). मतल्लिकामचर्चिकाप्रकाण्डमुद्दतल्लजौ । प्रशस्तवाचकान्यमृनि । Amara.

‡ कडाराः कर्मधारये । Pān. II. 2. 38.

§ कुस्विताति कुत्सनैः । पापाणके कुत्सितैः । Pān. II. 1. 53. 54. किं क्षेपे । Pān. II. 1. 64.

or reproached are placed first; as वैयाकरणस्वसूचिः 'a bad grammarian,' 'one who has forgotten his grammar and therefore can make no use of his knowledge;' (पृष्ठः सत् प्रश्नं विस्मारयितुं खं सूचयति अभ्यासवैधर्यात्सि एकमुच्यते । Tatv.); so मीमांसकादुर्दुष्टः 'a *mīmāṃsaka* who is a sceptic' or 'an unbeliever'; except in the case of the words पाप, अणक and किम्; as पापनापितः 'a bad barber,' अणककुलालः 'a mean, silly potter,' कुत्सितः राजा किंराजः, किंसखा (कुत्सितः सखा), &c.

(d)* Words in apposition to वृन्दारक, नाग and कुञ्जर are also placed first; e. g. वृपवृन्दारकः 'an eminent king,' तापसकुञ्जरः, पुरुषनागः, &c.

(e) † कतर and कतम are compounded only when they ask a question with reference to a class (जाति family), and are placed first; e. g. कतर-कतम-कठः 'which Brāhmaṇa of the Kāṭha branch?' कतर-कतम-कलापः 'which Brāhmaṇa of the Kālāpa branch?' But कतरः पुत्रः 'which son' ?

(f) ‡ The word कुमार (and also कुमारी changed to कुमार) is placed first when compounded with one of the words श्रमणा, प्रव्रजिता, कुलटा, गर्भिणी, तापसी, दासी, अध्यापक, पण्डित, पटु, सृदु, कुशल, चपल and निपुण; as कुमारश्रमणा 'a female mendicant,' कुमारप्रव्रजिता 'a young female ascetic'; कुमारसृदुः-द्वी 'a delicate boy or girl, कुमारगर्भिणी, कुमाराध्यापकः, &c.

(g) § The words एक, सर्व, जरद, पुराण, नव and केवल; and the

* वृन्दारकनागकुञ्जरैः पूज्यमानम् । Pân. II. 1. 62.

† कतरकतमौ जातिपरिप्रश्ने Pân. II. 1. 63.

‡ कुमारः श्रमणादिभिः । Pân. II. 1. 70.

§ पूर्वकालैकसर्वजरदपुराणनवकेवलाः समानाधिकरणेन । Pân. II. 1. 49. पूर्वापरप्रथमचरमजघन्यसमानमध्यमध्यमवरीश्व । Pân. II. 1. 58. अपर-स्यार्थे पञ्चभावो वक्तव्यः । Vārt.

words पूर्व, अपर, चर, जघन्य 'hindmost,' समान, मध्य, मध्यम and वीर are always placed first in a Karmadhāraya compound. अपर when followed by अर्ध is changed to पश्च; as एकनाथ: 'sole master or lord,' सर्वज्ञैः, जरक्षैयाधिकः, 'an old logician,' पुराणमीमांसकाः, 'old *mīmamsā* philosophers,' नवपाठकाः, पूर्ववैयाकरणाः, 'the old grammarians,' अपराध्यापकः अपरश्चासौ अर्धश्च पश्चार्धः 'the hinder part or side of the body;' चरमराजः the last king,' समानाधिकरणम् 'being in the same category or predicament'; वीरैः 'a sole warrior & e. an eminent warrior', &c. The form एकवीर (found used by great writers) also may be defended.*

(h) † The words सत्, महत्, परम, उत्तम and उत्कृष्ट are compounded with another noun when they are used as terms of praise or excellence; सद्बैद्यः 'an excellent physician' महावैयाकरणः. &c. but उत्कृष्टो गौः where उत्कृष्ट means 'uplifted, or 'drawn out of.'

§ 223. ‡ Names of quarters and numerals form a Karm. compound with any *subanta* (a declinable word) but only when the whole compound is an appellation; e. g. सप्तर्षयः 'Name of a constellation of stars,' 'Ursa Major;' पञ्चजनाः†† &c., पूर्वेषुकामशमी

* कथमेक वीर इति । पूर्वकालैकेति बाधित्वा परत्वादनेन समास वीरैक इति हि स्यात् । बहुल ग्रहणाद्भविष्यति । How do you justify the form एकवीर ? For the Sūtra पूर्वापर &c. being a subsequent one ought to have preference over the preceding Sūtra पूर्वकालैक &c. and we should have वीरैकः We reply.—The form may be justified by supposing that the rule operates in most cases only (बहुलग्रहणात् and not in a few).

† सन्महत्परमोत्तमोत्कृष्टाः पूज्यमानैः । Pân. II. 1. 61.

‡ दिक्संख्ये संज्ञायाम् । Pân. II. 1. 61.

†† These are gods, men, Gandharvas, serpents, and Pitris, according to some; and Brâhmaṇas, Kshatriyas, Vaishyas, 'S'âdras and Nishâdhas or barbarians, according to others. (Vide Shankarâchārya on Brah. Su. I. 4. 11.—13.)

‘Name of a town in the east;’ उत्तरा वृक्षाः ‘Northern trees;’ पञ्च ब्राह्मणाः &c. The compound is forbidden in other cases.

(a) *But words denoting a cardinal point or numerals may be compounded with any other noun when a *Taddhita* termination is to be affixed to the compound so formed (or it conveys in addition to its sense as a *Karm* a derivative meaning such as is usually denoted by a *Tad. aff.*) or when the compound itself becomes the first member of another compound or when the compound forms a proper name; पूर्वा शाला पूर्वशाला; पूर्वस्यां शालायां भवः पौर्वशालः ‘being in the eastern hall’ from पूर्वशाला+अ (i. e. *Tad. aff.* अ added by दिक्पूर्वपदादसंज्ञायां अः । Pân. IV. 2. 107); so षष्ठ्+मातृ=षण्मातृ ‘six mothers’+*Tad.* अ=षण्मातुरः the son of six mothers; पूर्वा शाला प्रिया यस्य स पूर्वशालाप्रियः where पूर्वशाला is a पूर्वपद and not used independently; उत्तरध्रुवः, दक्षिणध्रुवः &c. which are names.

§ 224. The particle कु forms a *Karm.* compound with any other word, कुपुरुषः (कुत्सितः पुरुषः) a bad man; कुपुत्रः &c.

(a) † कु is changed to (1) कत् when followed by a noun with an initial vowel in a *Tat.* by त्रि and the nouns रथ and वद् and by तृण ‘denoting a species;’ कुत्सितोऽश्वः कदम्बः ‘bad horse;’ so कदम्बं ‘coarse food;’ but कूट्रः ‘having bad camels’ (a *Bah. comp.*), राजा; कुत्सिताः त्रयः कत्रयः ‘three inferior things;’ कद्वयः ‘a bad chariot,’ कद्वदः ‘speaking ill, a bad speaker;’ कत्तृणम् ‘a kind of fragrant grass.’

(2) To का when followed by पथिन् and अक्ष and when meaning ‘a little;’ and optionally when prefixed to पुरुष; कापथम्, काक्षः ‘a sidelong look or a frown of displeasure;’ see Bh. V. 54 (अक्षशब्देन

* तद्धितार्थोत्तरपदसमाहारे च । Pân. II 1. 51.

† कोः कत्तपुरुषेऽचि । (‘त्रौ च’ Vârt.) रथवदयोश्च । तृणे च जातौ । कापथ्यक्षयोः । ईषदर्थे । विभाषा पुरुषे । कवं चोष्णे । Pân. VI. 3. 101-107.

तत्पुरुषः अक्षिशब्देन बहुव्रीहिर्वा Sid- Kau.). ईषज्जलं काजलं 'a little water,' इषत्पुरुषः कापुरुषः, but कुत्सितःपुरुषः कुपुरुषः or कपुरुषः.

(3) And to का or क्व when followed by उष्ण; कोष्णं, कवोष्णं and कदुष्णं by (1), all meaning ' luke-warm '.

§ 225. Two adjectives may also be compounded into what is called the विशेषणोभयपदकर्मधारयः as शुक्लकृष्णः, कृष्णसारंगः.

(a), * Two participles expressive of two consecutive actions of the same individual may be compounded together, the one expressive of the previous action being placed first; आदौ स्नातः पश्चादनुलिप्तः स्नानानुलिप्तः 'first bathed and then anointed'; similarly पीतोद्वीर्णस् 'first drunk and afterwards vomited out', पीतप्रतिबद्धः, गृहीतप्रतिमुक्तः (Rag. II. 1. IV. 43), &c.

(b). In the case of the two sets of words given above (§ 222. g.) forming compounds with one another those beginning with पूर्व are placed first. In the case of एक compounded with वीर it may precede or follow it; as वीरैकः or एकवीरः; the former, however, is preferable. In the case of the first set of words viz. एक.....केवल the one succeeding precedes the one preceding when compounded together; as पुराणजरत्, केवलपुराणम्, &c.

(c) † A past participle is compounded with another with the negative particle prefixed to it; ' कृताकृतम्, ' what is done and not done, i. e. ' partially done '.

(d). ‡ The word युवन् (m. f.) enters into a Karm. comp. with the words खलति, पलित, वलित having wrinkles, and जरती, and is placed first; i. e. युवा + खलति: युवखलति: ' a young

* See Pân II. 1. 49. (पूर्वकाल-पूर्वत्वस्य ससंबन्धिकत्वात्पूर्वकालोऽपरकालेन समस्यते । Tatv. quoted above)

† केन नञ्विशिष्टेनानञ् । Pân. II. 1. 60.

‡ युवाखलतिपलितवलितजरतीभिः । Pân. II. 67.

'bald-headed man';-ती 'a young bald-headed woman'; युवजरती 'a young woman looking old'; युवपालितः 'a young man whose hair is grey', &c.

§ 226. * The word ईषत् 'little' is compounded with any other word except a verbal derivative, and even with a verbal derivative when it expresses a quality; as ईषत्पिङ्गलः 'a little brown', ईषद्भक्तम् 'reddish', &c.

§ 227. † Words ending in the terminations तव्य, अनीय, य and तुल्य and words having a similar meaning, may be compounded with any *subanta* not importing a particular kind; e. g. भोज्योष्णम् 'any hot eatable,' तुल्यश्वेतः 'of a similar white colour,' सदृशश्वेतः, &c.; but भोज्यः ओदनः as the latter word refers to a kind of food here.

§ 228. ‡ The following are the more important of the compounds given by Pân. as irregular under the class मयूरव्यंसकादि—मयूरश्वसौ व्यंसकश्च मयूरव्यंसकः 'a cunning peacock', so छात्रव्यंसकः उदक् च अवाक् च उच्चावचम्, so उच्चनीचम् 'high and low', 'great and small', निश्चितं च प्रचितं च निष्प्रचम्, नास्ति किञ्चन यस्य अकिञ्चनः, नास्ति कुतो भयं यस्य स अकुतोभयः, अन्यो राजा राजान्तरम्, अन्यो ग्रामः ग्रामान्तरम्, चिदेव चिन्मात्रं (these are *nitya-samāsas*). अश्रीत पिबत इत्येवं सततं यत्राभिधीयते सा अशनीतपिबता that in which are constantly uttered the words 'eat and drink', so पचत भुज्जता, खादतभोदता; अहं अहं इति यस्यां क्रियायामभिधीयते सा अहमहमिका, that in which are uttered the words 'I alone; I alone;', hence hard competition. &c. अहं पूर्वं अहं पूर्वमिति यस्यां क्रियायामभिधीयते सा अहंपूर्विका; so आहोपुरुषिका 'great self-conceit or pride' (Bhatti. V. 27); 'vaunting', (Bv.I. 84) &c. Also कान्दिशीक 'put to flight,' यदृच्छा 'accident,' &c.

* ईषदकृता । Pân. II. 2. 7. ईषदुणवचनेनेति वाच्यम् । Vārt.

† कृत्यतुल्याख्या अजात्या । Pân II. 1. 68.

‡ मयूरव्यंसकादयश्च । Pân. II. 1. 72.

§ 229. In some Karmadhâraya compounds the last member of the first word which is itself a compound word is dropped*; e. g. शाकप्रियः पार्थिवः शाकपार्थिवः 'a king who likes vegetables'; देवपूजको ब्राह्मणः देवब्राह्मणः &c These compounds, though they should be properly called "*Uttamapadalopi*" are popularly designated "*Madhyamapadalopi*". Any compound requiring a similar explanation is classed under this group (शाकपार्थिवादि) which is an आकृतिगण.

DWIGU OR NUMERAL APPositional COMPOUNDS.

§ 230. † When the first member of a Karmadhâraya compound is a numeral it is called 'Dwigu'.

§ 231. A Dwigu compound is possible (a) under the circumstances mentioned in § 223 (a) i. e.—

(1) when a Taddhita affix is to be added to the compound so formed; षण्णां मातृणामपत्यं षण्मातुरः 'the son of six mothers, Kâr-tikeya' (vide Ku. IX); पञ्चकपालः &c; or (2) when the compound itself becomes the first member of another compound, as पञ्चगावः धनं यस्य असौ पञ्चगवधनः, पञ्चनावप्रियः &c.

(b) And when the compound denotes an aggregate; in this case it is singular; ‡ as त्रयाणां भुवनानां समाहारः त्रिभुवनम् the three worlds (taken collectively); as पञ्चपात्रम्, पञ्चगवम्, &c.

* शाकपार्थिवादीनां सिद्धये उत्तरपदलोपस्योपसंख्यानम् । Vârt on Pân. II. 1. 60.

† संख्यापूर्वो द्वियुः । Pân. II. 1. 52.

‡ द्वियुरेकवचनम् । Pân. II. 4. I.

PREPOSITIONAL COMPOUNDS.

4. *Prādi*.

§ 232. Those Tatpurusha compounds whose first member is a preposition are termed *Prādi* by Sanskrit grammarians*; some of these prepositions combine with a following noun in the Nom., with a noun in the Acc. &c.; e. g. प्रगतः आचार्यः प्राचार्यः 'an eminent teacher', संगतः अध्वानं समध्वः 'taken to a path-way' (vide Bhatti. III. 45). प्रकृष्टो वातः प्रवातः 'strong or excessive wind,' &c.; अतिक्रान्तो मालां अतिमालः 'excelling a garland' (in fragrance or beauty), अतिक्रान्तो रथं रथिनं वा अतिरथः 'a chariot-warrior who has no rival or equal'; so अतिमात्र 'exceeding measure,' अतिसर्व &c. अवकृष्टः कोकिलया अवकोकिलः 'attracted by the cuckoo;' परिग्लानः अध्ययनान् पर्यध्ययनः 'tired of studying,' निष्क्रान्तः कौशाम्ब्याः निष्कौशाम्बिः 'gone out of Kauśāmbi;' so निर्लङ्घः &c. A compound with prepositions which govern cases (कर्मप्रवचनीय) is forbidden; वृक्षं प्रति.

5 *Gati*.

§ 233. Compounds of the following words with verbal indeclinables are called *Gati*.

(a) † The particles ऊरी, उररी, वौषट्, वषट्, स्वाहा, स्वधा, प्रादुः, आविस् and अत् and the word कारिका meaning an action; as ऊरीकृत्य, उररीकृत्य 'having accepted; वषट्कृत्य 'having uttered the word *Vashat*;' प्रादुर्भय, कारिकाकृत्य 'having done the act.'

(b) ‡ Onomatopoeic words not followed by इति, as खादकृत्य; but खादिति कृत्वा (निरटीवत्).

* कुगतिप्रादयः । Pan. II. 2. 18. प्रादयो गतायर्थे प्रथमया । अस्यादयः क्रान्तायर्थे द्वितीयया । अवादयः कृष्टायर्थे तृतीयया । पर्यादयो ग्लानायर्थे चतुर्थ्या । निरादयः क्रान्तायर्थे पञ्चम्या । कर्मप्रवचनीयानां प्रतिषेधः । Vārtikas.

† ऊर्यादिचिबिडाचञ्च । Pān. I. 4. 61. कारिकाशब्दस्योपसंख्यानम् । Vārtikas.

‡ अनुकरणं चानितिपरम् । Pān. I. 4. 62.

(c) *The words सत् and असत् showing respect and disrespect respectively, the prepositions अलं in the sense of 'adorning,' पुरः, अदः अंतः, कणे, मनः, अस्तं, अच्छ, and तिरः; as अलंकृत्य 'having adorned,' but अलं कृत्वा doing enough (पर्याप्तमित्यर्थः Sid. Kau.); पुरस्कृत्य 'placing in the front'; अद कृत्य (अदःकृत्य) अन्तर्हृत्य (मध्ये हत्वा Sid. Kau.); कणेहृत्य, as कणेहृत्य पयः पिबति 'he drinks milk to his heart's content'; अच्छोद्य 'having gone up to and spoken' (अभिमुखं गत्वा उक्त्वा च इत्यर्थः Sid. Kau.); तिरोभूय, मनोहृत्य (till disgust is produced); अस्तंगत्य, अच्छगत्य 'going towards.'

(d) †The words हस्ते, पाणौ and प्राध्वं; as हस्तेकृत्य, पाणौकृत्य, 'having married'; प्राध्वंकृत्य 'having forced to yield.'

(e) ‡The particles उपाजे, अन्वाजे, साक्षात्, मिथ्या, अमा, प्रादुः, आवि. and नमस्, the words मनसि, उरसि, (except when there is the sense of juxtaposition or extreme contact), मध्ये, and the word पदे form compounds with verbal indeclinables optionally; उपाजेकृत्य, उपाजे कृत्वा, अन्वाजेकृत्य अन्वाजे कृत्वा 'giving strength to the weak' [दुर्बलस्य बलमाधाय इत्यर्थः Sid. Kau.]; साक्षात्कृत्य-त्वा, लवणकृत्य-त्वा, उरसिकृत्य-त्वा (having accepted) मनसिकृत्य कृत्वा; but उरसि कृत्वा पाणिं शेते, मध्येकृत्य-त्वा, पदेकृत्य, पदे कृत्वा, &c.

(f) These compounds are also formed with nouns derived from roots for their second members; e. g. अस्तमयः 'setting of the sun,' पुरस्कारः 'reception, showing respect,' तिरस्कारः, सत्कारः, अलंकृतिः, &c.

§ 234. The च्वि formations (see Chap. XI.) are also classed as prepositional Tatpuruṣa compounds; as शुक्लीकृत्य having turned white what was not so before.

* Pân. I. 4. 63-71.

† Pân. I. 4. 77-78.

‡ Pân. I. 4. 73-76. (अनत्याधान उरसि मनसी ।).

6. UPAPADA COMPOUNDS.

§ 235. When the second member of a Tat. Comp. is a root-noun derived from a root which takes a particular Kṛit affix by virtue of the presence of the first member, it is called an Upapada Tat.; as कुम्भं करोतीति कुम्भकारः 'a potter;' so साम गायतीति सामगः 'one who chants a verse of the Sâman Veda;,' मांसं कामयती मांसकामा 'desirous of meat'; similarly अश्वक्रीती (अश्वेन क्रीता) 'bought for a horse', कच्छपी 'a female tortoise,' &c. The noun prefixed to the last member, such as कुम्भ, is called an *upapada*.*

N. B. The latter member of such compounds must neither be the conjugated form of a root nor a separate verbal derivative i. e. formed independently of the last member; e. g. पयोधर is not an Upapada Tat., as the word धर can be independently formed; it is a Gen. Tat. धरतीति धरः पयसां धरः पयोधरः 'a cloud' or 'the female breast.'

§ 236. Sometimes the second member of an Upapada Tat. may be a *Namulanta* or the verbal indeclinable in अम्; as स्वादुंकारं भुंक्ते 'he eats having sweetened the food;' अग्नेभोजं 'having dined first;' sometimes this compound is optional. मूलकोपदंशं or मूलकेन उपदंशं भुङ्क्ते 'he eats the condiment with a raddish,' &c.

§ 237. Some *upapadas* such as उच्चैः, नीचैः, तिर्यक्, मुखतः, &c. also optionally form compounds with the verbal indeclinable in त्वा (changeable to य); as उच्चैःकृत्य (or उच्चैः कृत्वा), तिर्यक्कृत्य, मुखतोभूय, नानाकृत्य, एकधाभूय, &c. For further particulars vide the Chapter on verbal derivatives

* तत्रोपपदं सप्तमीस्थम् । Pân. III. 1. 92. सप्तम्यन्ते पदे कर्मणीत्यादौ वाच्यत्वेन स्थितं कुम्भादि तद्वाचकं पदमुपपदसंज्ञं स्यात् । Sid. Kan.

GENERAL RULES APPLICABLE TO THE
TATPURUSHA COMPOUNDS.

§ 238. *The word अङ्गुलि at the end of a Tatpurusha compound changes its final to ऐ when preceded by a numeral or an indeclinable, as द्वे अङ्गुली प्रमाणमस्य द्व्यङ्गुलं दारु 'a piece of wood measuring two fingers,' निर्गतमङ्गुलिभ्यो निरङ्गुलम् &c.

§ 239. The following words, when at the end of a Tatpurusha, drop the final vowel, together with the following consonant if there be any, and add अ under the circumstances mentioned:—

(a) † रात्रि when preceded by a numeral, an indeclinable, a word expressive of a part of the whole, such as पूर्व, अपर, &c., or by the words सर्व, संख्यात and पुण्यः as द्वयोः रात्र्योः समाहारः द्विरात्रम् an aggregate of two nights (Dwl.); अतिक्रान्तो रात्रिमतिरात्रः that has passed a night, the dead of night; पूर्वे रात्रेः पूर्वरात्रः the first part of the night; सर्वा रात्रिः सर्वरात्रः, संख्याता रात्रिः संख्यातरात्रः, पुण्यरात्रः an auspicious night.

The same happens when रात्रि is preceded by अह् in a Dvandwa; as अहश्च रात्रिश्च अहोरात्रः.

(b) ‡ राजर्, अहर् and सखि; as परमः राजा परमराजः a great king; मद्राणां राजा मद्रराजः, उत्तमं अहः उत्तमाहः an excellent day, एकं च तदहः एकाहः; द्वयोरहोः समाहारः द्व्यहः, so त्र्यहः, सप्ताहः, &c. पुण्यं अहः पुण्याहं a holy day, सुदिनाहम्, (vide § 245. b.), कृष्णस्य सखा कृष्णसखः &c.

(c) Exceptions§—अहर् when preceded by an indeclinable, or a

* तत्पुरुषस्याङ्गुलेः संख्याव्ययादेः । Pân. V. 4. 86.

† अहः सर्वैकदेशसंख्यातपुण्याच्च रात्रेः । Pân. V. 4. 87.

‡ राजाहः सखिभ्यष्टच् । Pân. V. 4. 91.

§ अहोऽह्न एतेभ्यः । Pân. V. 4, 88.

H. S. G. 10.

word denoting a part of the whole, or by सर्व or by a numeral with a *Taddhita* affix added to the whole compound, becomes अह्; as अतिक्रान्तमहः exceeding a day (in duration) अत्यहः, पूर्वाहः forenoon, सर्वाहः the whole day, संख्याताहः, द्वयोरहोः भवः द्वयहः (-ह् *fem*), द्वयहमियः &c.; with संख्यात the change is optional; as संख्याताहः, or हः.

N. B. The*न् of the substitute is changed to ण् when preceded by र् belonging to the first member ending in अ; as सर्वाहः; but परागतं अहः पराहः (as परा ends in आ).

(d) † तक्षन् when preceded by ग्राम or कौट, and श्वन् by अति or an inanimate object with which it is compounded; e. g. ग्रामस्य तक्षा ग्रामतक्षः 'a village carpenter i. e. one not very skilful,' कुर्व्यां भवः कौट. (स्वतन्त्रः) स चासौ तक्षा च कौटतक्षः 'an independent carpenter'; अतिश्वः [वराहः] 'fleeter than a dog'; अतिश्वी (worse than a dog's life) सेवा; आकर्षः श्वा इव आकर्षश्चः 'a dog like i. e. bad or unlucky throw of dice;' but वानरश्चा 'a monkey like a dog'.

(e) ‡ सक्थि when preceded by उत्तर, सृग or पूर्व or by a word denoting an inanimate object with which it is compounded; उत्तरसक्थम् 'the upper part of the thigh', सृगसक्थम् 'the thigh of a deer,' पूर्वसक्थम्, फलकमिव सक्थि फलकसक्थम् 'a thigh like a board'.

(f) A numeral when compounded in a Tat. निर्गतानि त्रिंशतः निखिलानि वर्षाणि (चैत्रस्य) more than thirty; निर्गतः त्रिंशतोङ्गुलिभ्यः निखिलाः स्वङ्गः a sword more than thirty fingers in length.

§ 240. The following words have an अ added to them when at the end of a Tatpuruṣa compound:—

(a) गो except when a Tad. aff. is added and then dropped§; e. g.

* अहोऽदन्ताद् । Pân. VIII. 4. 7.

† ग्रामकौटाभ्यां च तक्षन् । अतेः शुनः । उपमानादप्राणिषु । Pân. V. 4. 96-97.

‡ उत्तरसृगपूर्वाच्च सक्थन् । Pân. V. 4. 98.

§ गोरतद्धितलुकि । Pân. V. 4. 92.

परमगवः an excellent bull, पञ्चागवः-(a collection of five cows)
घनः, but द्विगुः exchanged or bartered for two cows.

(b) * उरस् meaning 'chief or eminent'. अश्वानां उर इव अश्वोरसम्
'the chief of horses i. e. an excellent horse.'

(c) † The words अनस् अश्मन्, अयस् and सरस् when they de-
note a class or form names; उपानसस् (उपगतं अनः) 'a cart-load,'
महानसः 'a kitchen'; अमृताश्मः 'a kind of stone like the moon-
stone' [in this case the final अन् is dropped]; कालायसस् 'black
iron', मण्डुकसरसस् 'a lake full of frogs'; जलसरसस् 'a lake of
that name'

(d) ‡ नौ at the end of a Dwigu, except when the Tad. affix
is dropped), as द्वाभ्यां नौभ्यामागतः द्विनावरूप्यः (when the aff. is
not dropped), दिनावस् 'a collection of two boats', so त्रिनावस्
&c; but पञ्चभिः नौभिः क्रीतः पञ्चनौः, also when it is preceded by
अर्धः as नावः अर्धस् अर्धनावस् the neuter is irregular (लोकात् Sid.
Kau).

(e) § खारी (a measure of corn) under similar circumstances
takes the अ optionally, the final ई being dropped before it;
द्विखारस्-रिः अर्धखारस्-रिः.

(f) + अञ्जलि, preceded by द्वि or त्रि in a Dwigu, optionally
takes अ, except when the Tad. aff. is dropped, before which
the final इ is dropped; द्व्यञ्जलं-लि 'two handfuls'; but द्वाभ्यामञ्ज-
लिभ्यां क्रीतः द्व्यञ्जलिः ।

§ 241. †† The न् of ब्रह्मन् is optionally dropped when preced-

* अग्राख्यायासुरसः । Pân. V. 4. 93.

† अनोदमायः सरसां जातिसंज्ञयोः । Pân. V. 4. 94

‡ नावो द्विगोः । अर्धाच्च Pân. V. 4. 99. 100.

§ खार्या. प्राचाम् । Pân. V. 4. 101.

+ द्वित्रिभ्यामञ्जलेः । Pân. V. 4. 102.

†† ब्रह्मणो जानपदाख्यायाश्च । कुमहद्ब्रह्मामन्यतरस्याश्च । Pân. V. 4.
104. 105.

ed by कु and महत्; कुब्रह्मा-हः a bad Brâhmaṇa, महाब्रह्मा-हः. The न् is dropped necessarily when the compound implies the country in which the Brâhmaṇa dwells; e. g. सुराष्ट्रब्रह्मा a Brâhmaṇa dwelling in Surâshtra.

§ 242. *The word महत् is changed to महा when it forms the first member of a Karmadhâraya or a Bahuvrîhi compound, or when the termination जातीय follows; as महादेव. the great god, महाबाहुः a great arm (Tat.) or one having a great arm (Bah.); महाजातीयः; but महतः सेवा महत्सेवा (Gen. Tat.).

Exception:—When it is followed by घास, कर and विशिष्ट the change takes place necessarily; महतो महत्या वा करः महाकरः; similarly महाघास, महाविशिष्टः.

§ 243. †अष्टन् becomes अष्टा when followed by कपाल and गोरे and the compound so formed conveys the sense of ‘an oblation’ and ‘yoked to’ respectively; अष्टाकपालः ‘prepared or offered in eight pans’ (पुरोडाशः); अष्टागवं (शकटम्) ‘a carriage with eight bullocks yoked to it’.

§ 244. ‡All the rules given above for the change of the finals of the Tat. compounds do not hold good in the case of the Neg. Tat; e. g. न राजा अराजा one not a king; न सखा असखा, &c.

(a) But in the case of the word पथिन् the final इन् is optionally dropped and अ added; अपथं or अपथ्याः ‘absence of a road’. पथिन् when so modified in a Tat. is neu; § (but अपथः देशः).

* आन्महतः समानाधिकरणजातीययोः । Pân. VI. 3. 46. and the Vârtikas on it.

† अटनः कपाले हविवि । गवि च युक्ते । Vârtikas.

‡ नञ्स्त्रत्युरुपात् । पथो विभाषा । Pân. V. 4. 71. 72.

§ अपथं नपुंसकम् । Pân. II. 4. 3.

GENDERS OF TATPURUSHA COMPOUNDS.

§ 245. *As a general rule a Tatpurusha compound follows the gender of the final noun.

Exceptions † —

(a) Compounds with प्राप्त and आपन्न for their first member and the Prâdi compounds follow the gender of the words they qualify; प्राप्तजीविकः नरः, प्राप्तजीविका स्त्री, निष्कौशाम्बिः पुरुषः &c.

(b) A Tatpurusha ending in रात्र, अह्न and अह is *masculine*, except when रात्र is preceded by a numeral and अह by पुण्य and सुदिन; e. g. पूर्वरात्रः, मध्याह्नः, सप्ताहः, नवरात्रम्, गणरात्रम्, पुण्याहम्, सुदिनाहम्; also that ending in पथ (substituted for पथिन्, vide § 280) preceded by a numeral or an indeclinable; as त्रयाणां पन्थाः त्रिपथम्, विरूपः पन्थाः विपथम्, a bad or a wrong way; but सुपन्थाः, अतिपन्थाः as they do not end in पथ; (see § 285)

(c) ‡A collective Dwigu is *neu.*; but that ending in अ is generally *feminine*, and that ending in आ is optionally so in which case it takes the termination ई; पञ्चगवं a collection of five cows; त्रयाणां लोकानां समाहारः त्रिलोकी; but पञ्चपात्रम्, त्रिभुवनम्, चतुर्युगम् &c.; पञ्चानां खट्वानां समाहारः पञ्चखट्वी, पञ्चखट्वम्. The न् of final अन् is dropped and the Dwigu is optionally *feminine* पञ्चतक्षी-क्षम्, (fr. पञ्च + तक्षन् a carpener).

* परबल्लिङ्गं द्वन्द्वतत्पुरुषयोः । Pân. II. 4. 26.

† द्विगुप्राप्तापन्नालंपूर्वगणतिसमासेषु । Vârt. रात्राह्नाहाः पुंसि । Pân. II. 4. 29. संख्यापूर्वं रात्रं क्लीबम् । Sid. Kau. पुण्यसुदिनाभ्यामह्नः क्लीबतेष्टा । पथः संख्याऽव्ययादेः । Vârtikas.

‡ स नपुंसकम् । Pân II. 4 17. आकारान्तोत्तरपदो द्विगुः स्त्रियामिष्टः । आवन्तो वा । अनो नलोपश्च वा द्विगुः स्त्रियाम् । पात्राद्यन्तस्य न । Vârtikas on *ibid.*

(d) * A Tatpurusha ending in उपज्ञा and उपक्रम is of the *neuter* gender, when the idea of प्राथम्य 'being the first' of what is known or commenced (introduced) is meant to be expressed; पाणिनेरुपज्ञा पाणिन्युपज्ञं ग्रन्थः the work (grammar) first taught or composed by Pānini. नन्दोपक्रमं द्रोणः the *drona* (a measure of corn) first brought into use in the reign of King Nanda.

(e) § A Tatpurusha ending in छाया is *neuter* when the objects casting the shade are many इक्षूणां इक्षुच्छायम्.

(f) † A Tatpurusha having for its first member a synonym of राजन् (and not राजन् itself) or the words रक्षस्, पिशाच &c. and सभा for its latter member is *neuter*; as इनसभम्, ईश्वरसभम्, a king's council; but राजसभा; रक्षःसभम्, पिशाचसभम्; also that ending in सभा when it means 'a multitude'; as स्त्रीसभम् 'an assembly of women'; but धर्मसभा in the sense of धर्मशाला.

(g) × A Tatpurusha ending in सेना, सुरा, छाया, शाला and निशा is optionally *neuter*; ब्राह्मणसेना-नम्, यवसुरा-रम् malt liquor, beer, कुड्यच्छाया-यम्, the shadow of a wall; गोशाला-लम्, श्वनि-शा-शम् (the 14th day of the dark half of a month, so called because certain dogs observe a fast on this night, according to the Sâbarabhâshya).

N. B. These rules hold good in the case of Tat. alone; so दृढसेनो राजा (Bah.); असेना (Neg Tat.), परमसेना (Karm.).

* उपज्ञोपक्रमं तदाद्याचिरव्यासायाम् । Pân. II. 4. 21. उपज्ञा ज्ञानमार्थं स्यात् ज्ञात्वारंभ उपक्रमः । Amara.

§ छाया बाहुल्ये । Pân. II. 4. 22.

† सभा राजाऽमनुष्यपूर्वा । Pân. II. 4. 23. पर्यायस्यैवेष्यते Vârt-
अशाला च । Pân. II. 4. 24. अमनुष्यशब्दो रूढ्या रक्षः पिशाचादी-
नाह । Sid. Kau.

× विभाषा सेनासुराच्छायाशालानिशानाम् । Pân. II. 4. 25.

III. BAHUVRĪHI OR THE ATTRIBUTIVE COMPOUNDS.

§ 246. * A Bahuvrīhi compound consists of two or more nouns in apposition to each other the attributive member being placed first and denotes or refers to something else than what is expressed by its members. It generally attributes that which is expressed by its second member, determined or modified by what is denoted by its first member, to something denoted by neither of the two; *e. g.* महाबाहुः 'one whose arm is great;' पीताम्बरः 'one whose garment is yellow.' When dissolved it must have the pronoun यत् in any one of the oblique cases: as महाबाहुः यस्य स महाबाहुः [नलः]; पीतं अम्बरं यस्य स पीताम्बरः [हरिः]. A Bahuvrīhi compound partakes of the nature of an adjective and assumes the gender of the substantive it qualifies.

Note—In English such compounds are by no means rare ; *cf.* high-souled, good-natured, narrow-minded &c.

N. B. The difference between a Karm. and Bah. comp. is this:—In the former, one of the member alone is in apposition to the substantive it qualifies, while in the latter the whole compound is an adjective. In the former the sense is complete in the comp. itself; in the latter it is not so; *e. g.* घनश्यामः नलः, here one of the members *viz.* श्यामः is in apposition to नलः and therefore the comp. is a Karm. गंभीरनादः as a Karm. simply means गंभीरश्चासौ नादः 'a deep sound,' and the sense is complete; as a Bah. it is equivalent to गंभीरः नादः यस्य 'some one whose sound is deep'; here the sense is not complete unless it is known whose sound is meant.

§ 247. Bahuvrīhi compounds are divided into two classes, समानाधिकरणबहुव्रीहि and व्यधिकरणबहुव्रीहि. †

* अनेकमन्यपदार्थे । Pân. II. 2. 24. समस्यमानपदातिरिक्तस्य पदस्यार्थे इत्यर्थः । Tb.

† Strictly speaking this is not a division of the Bah. but an exception to the general rule. We have given it as a separate division to avoid confusion.

(a) That is a Samānādhikarāṇa Bah. in which both the members are in apposition to each other i. e. have the same case relation when dissolved. There are six kinds of this according as the यत् is in any one of the six oblique cases; e. g. प्राप्तं उदकं यं असौ प्राप्तोदको ग्रामः, ऊढः रथः येन असौ ऊढरथः अनङ्गान्, उपहृतः पशुः यस्मै स. उपहृतपशुः रुद्रः, उद्धृतः ओदनः यस्याः सा उद्धृतोदना स्थाली, पीतं अम्बरं अस्य स पीताम्बरो हरिः, वीराः पुरुषाः यस्मिन् स वीरपुरुषो ग्रामः ।

§ 248. A Vyādhikarāṇa Bah. is that whose members are not in apposition to each other i. e. are in different cases when dissolved. A Vyādhikarāṇa Bah. is not allowed in any case except in the Genitive and the Locative;* as चक्रं पाणौ यस्य स चक्रपाणिः हरिः, चन्द्रस्य इव कान्तिर्यस्य स चन्द्रकान्तिः †; so पद्मगान्धिः, शस्त्रपाणिः, &c. शशी शेखरे यस्य असौ शशिशेखरः &c.; but पञ्चभिर्भुक्तमस्य पञ्चभुक्तः is not allowed.

§ 249 Obs.—The Bah. compounds are also further divided into two kinds; तद्गुणसंविज्ञानबहुव्रीहिः and अतद्गुणसंविज्ञानबहुव्रीहिः. That in which the sense of the attributive member is also present is called *Tadguṇasamviññāna*. पीताम्बरं हरिमाह्वय is an instance of the first; here such a हरि is meant as has the yellow silk garment actually on. चित्रं गोपं आनय is of the other;

---

* सप्तमीविशेषणे बहुव्रीहौ । Pân. II. 2. 35. In a Bah. the noun in the Loc. and an adjectival word are placed first; अत एव ज्ञापकात् व्यधिकरणपदो बहुव्रीहिः । Sid.Kau.

† This is allowed by the Vârt. ‘सप्तम्युपमानपूर्वपदस्योत्तरपदलोपश्च वक्तव्यः । In a Bah. comp. the word following a noun in the Loc. or an *upamānapada* (a) noun denoting a standard of comparison) is dropped; so this ought to be properly analysed as चन्द्रस्य कान्तिः चन्द्रकान्तिः चन्द्रकान्तिरिव कान्तिर्यस्य असौ चन्द्रकान्तिः । But later grammarians, such as Vâmana, Bhattoji &c., have rejected this Vârt. altogether as of no practical value.

here what is meant is herdsman only and not his variegated cows.

§ 250. *The negative particle अ or अन् and prepositions, may, sometimes, form Bah. compounds with substantives; the verbal derivatives used to express their sense may be optionally retained; अविद्यमानः पुत्रः यस्य स अपुत्रः, प्रपतितानि पर्णानि यस्य स प्रपर्णः a tree with its leaves dropped; निर्गता घृणा यस्य स निर्घृणः ruthless; उद्धता कन्धरा यस्य स उत्कन्धरः with the neck uplifted; विगतं जीवितं यस्य स विजीवितः dead &c. Also अविद्यमानपुत्रः, प्रपतितपर्णः &c.; अस्ति क्षीरं यस्याः सा अस्तिक्षीरा गौः a milk-cow (where अस्ति is an indeclinable meaning 'having').

§ 251 † The particle सह may be compounded with a noun in the Instrumental case in a Bahuvrīhi when there is equal participation in some action; in this case सह optionally becomes स; as पुत्रेण सह सहपुत्रः or सपुत्रः.

(a) सह remains unchanged when the compound involves a blessing but is necessarily changed to स when followed by गो a cow, वत्स a calf, or हल a plough, even when a blessing is pronounced; as स्वास्ति राज्ञे सहपुत्राय, सहामात्याय, &c.; सगवे, सवत्साय, सहलाय.

§ 252. ‡ A compound of an indeclinable or a numeral or of आसप्त, अदूर or अधिक with a numeral is a Bahuvrīhi. In the

* प्रादिभ्यो धातुजस्य वाच्यो वा चोत्तरपदलोपः । नञोऽस्त्यर्थानां वाच्यो वा चोत्तरपदलोपः । Vārtikas on Pān. II. 2. 24.

† तेन सहेति तुल्ययोगे । Pān. II. 2. 28. वोपसर्जनस्य । प्रकृत्याशिषि । Pān. VI. 3. 82-83. अगोवत्सहलेष्विति वाच्यम् । Vārt. The restriction तुल्ययोगे is not universal as there are instances in which there is no equal participation; e. g. सकर्मक, सलोमक, सपक्षक &c.; hence the Vṛttikāra remarks—'प्रायिकं तुल्ययोगे इति विशेषणमन्यत्रापि समासो दृश्यते । Dīkshita also says तुल्ययोगवचनं प्रायिकम् ।

‡ संख्ययाव्ययासन्नदूराधिकसंख्याः संख्येये । Pān. II. 2. 25.

formation of such compounds the final vowel except that of बहु and गण, or the final consonant with the preceding vowel of the latter numeral and the अति of विंशति* are dropped and अ added; दशानां समीपे ये सन्ति ते उपदशः 'about ten' i. e. nine or eleven, द्वौ वा त्रयो वा द्वित्राः 'two or three'; द्वे वा त्रीणि वा द्वित्राणि; द्विः आवृत्ता दश द्विदशः 'ten repeated twice i. e. twenty'; so त्रिदशः &c.; विंशतेः आसन्नाः आसन्नविंशः 'nearly twenty', त्रिंशतः अदूराः अदूरत्रिंशः 'not far from thirty', अधिकचत्वारिंशः 'more than forty': but उपबहवः, उपगणा. † चतुर् preceded by उप or त्रि does not drop any letter but simply has an अ added to it; त्रयो वा चत्वारो वा त्रिचतुराः, चतुर्णां समीपे ये सन्ति ते उपचतुराः.

§ 253. Names of directions may form a Bahuvrīhi compound and signify the point of direction between them; दक्षिणस्याः पूर्वस्याश्च दिशोऽन्तरालं दक्षिणपूर्वा; so उत्तरपूर्वा, &c. But if the words so compounded are not the names of quarters, no compound is possible; as ऐन्द्राश्च कौबेयाश्चान्तरालं दिक् the point between the East and the North, and not ऐन्द्रीकौबेरी as these are not the names of the Eastern and Northern quarters.

§ 254. The following words drop their final vowel or the final consonant with the preceding vowel and take अ when at the end of a Bah. compound:—

(a) § अक्षि and सक्थि 'both meaning parts of the body'; जलजवत् अक्षिणी यस्य स जलजाक्षः 'one whose eyes are like lotuses'; दीर्घे सक्थिनी यस्य स दीर्घसक्थः 'one having long thighs', 'spindlelegged'; कमले इव अक्षिणी यस्याः सा कमलाक्षी (स्त्री);

* बहुव्रीहौ संख्येये ङजबहुगणात् । तिर्विंशतेर्ङिति । Pân. V. 4. 75; VI. 4. 142. त्र्युपाभ्यां चतुरोऽजिष्यते । Vart. under Pân. V. 4. 77. (see art. § 284).

† अत्र स्वरे विशेषः । Sid. Kau. (for the form is the same in both cases.)

‡ दिङ्नामान्यन्तराले । Pân. II. 2. 26.

§ बहुव्रीहौ सक्थक्ष्णोः स्वाङ्गात्वच् । Pân. V. 4. 113.

but दीर्घसक्थि शकटम् 'a cart with long poles'; स्थूलाक्षा वेणुयाहिः 'a bamboo stick with big eyelike holes'; (where अ is added by § 282 (c) and hence the *feminine* ends in आ; see *N. B.* For सक्थि see also (e) below.

N. B. The *fem.* of Bah. compounds ending in अक्ष is formed by adding आ when it qualifies an inanimate object.

(b) * अङ्गुलि, when the compound is an attribute of दारु; पञ्च अङ्गुलयो यस्य तत्पञ्चाङ्गुलं दारु (अङ्गुलिसदृशावयवं धान्यादिविक्षेपणकाष्ठम्); but पञ्चाङ्गुलिः हस्तः the hand having five fingers.

(c) † The words सूर्ध्वन् preceded by द्वि or त्रि, लोमन् preceded by अन्तर् and बहिः, and नेतृ used in apposition to the name of a constellation of stars; द्वौ सूर्धानौ यस्य स द्विसूर्ध्वः two-headed; त्रिसूर्ध्वः; but दशसूर्धा; अन्तर्लोमः; बहिलोमः; सृगो नेता यासां ताः सृग्नेत्रा रात्रयः 'nights of which the *Myiga* constellation is the leader' i.e. 'whose position in the heavens marks their advance'; so पुष्यनेत्राः &c.

(d) † *Feminine* words ending in a termination showing 'a complement of,' and the word प्रमाणी; e. g. कल्याणी पञ्चमी यासां रात्रीणां ताः कल्याणीपञ्चमा रात्रयः; 'nights whose complement is an auspicious fifth night.' स्त्री प्रमाणी यस्य असौ स्त्रीप्रमाणः 'one whose authority is a woman.'

(e) § हलि and सक्थि optionally become हल and सक्थ when preceded by अ, दुस् or सु; अहलः-लिः having no plough; असक्थः--

* अङ्गुलेर्दारुणि । Pān. V. 4. 114.

† द्वित्रिभ्यां ष सूर्ध्वः । अन्तर्बहिर्भ्यां च लोमः । Pān. V. 4. 115, 117. नेतुर्नक्षत्रे अव्यक्तव्यः । Vart.

‡ अप्पूरणीप्रमाण्योः । Pān. V. 4. 116.

§ नञ्द्रुःसुभ्यो हलिसक्थयोरन्यतरस्याम् । Pān. V. 4. 121. शक्त्योरिति पाठान्तरम् । Sid. Kan.

सूपस्य गन्धः यस्मिन् तत् सूपगन्धि भोजनम्; so घृतगन्धि a dinner in which there is a scanty supply of ghee, &c; पद्मस्य इव गन्धः यस्य तत् पद्मगन्धि 'that which has the smell of a lotus.'

(d) * नासिका becomes नस when it is preceded by a preposition or when the compound is used as a distinguishing name and it is preceded by any word except स्थूल; उद्गता नासिका यस्य स उद्गतः 'one having a prominent nose,' प्रणसः 'one having a good nose' दुरिव नासिका यस्य दुणसः † 'one whose nose is like a tree,' 'large-nosed;' but स्थूलनासिकाः नस becomes नस् optionally when preceded by खुर or खर; as खुरणसः or खुरणाः 'having a nose like a horse's hoof i. e. flat;' खरणसः-गा. 'sharp-nosed' नासिका when preceded by वि becomes ग्र or ख्य, as विगता नासिका यस्य स विग्र or विख्यः 'one having a deformed nose.'

§ 257. The following words lose their final vowel when at the end of a Bahuvrīhi:—

(a) ‡ The word पाद when it is preceded by a numeral or ह्य or when the compound involves comparison and it is not preceded by a word of the हस्त्यादि group (हस्तिव, अज, कुसूल, अश्व, कपोत, जाल, गण्ड, दासी, गणिका and some others). द्वौ पादौ यस्य द्विपाद् a biped; सुपात् fair-footed; (व्याघ्रस्य इव पादौ यस्य,) &c. but हस्तिपादः, कुसूलपादः, &c.

(b) पाद becomes पद् and the comp. takes ई in the fem. in the case of the words कुम्भपदी, and others (i. e. कुम्भपदी, एकपदी, जालपदी, सूत्रपदी, शतपदी, विपदी, द्विपदी, त्रिपदी, दासीपदी, विष्णुपदी, सुपदी, &c.;) § but कुम्भपादः mas.

* अत्र नासिकायाः संज्ञायां नसं चास्थलात् । उपसर्गाच्च । Pân. V. 4. 118. 119 वेप्रौ वक्तव्यः । ख्यश्च Vārtikas.

† पूर्वपदात्संज्ञायामगः । उपसर्गाद्बहुलम् । Pân. VIII. 4. 3. 28

‡ पादस्य लोपोऽहस्त्यादिभ्यः । संख्यास्तु पूर्वस्य । Pân. V. 4. 138. 140.

§ कुम्भपदीषु च । Pân. V. 4. 139.

(c) * दन्त necessarily when it is preceded by a numeral or सु indicating age, or when the whole compound forms a feminine name, and optionally when it is preceded by द्याव, अराक, a word ending in अम, शुद्ध, शुभ्र, वृष, or वराह; द्वौ दन्तौ यस्य स द्विदन् 'a child so small as to have two teeth only'; षड् दन्ता अस्य षोडन्; शोभना दन्ता अस्य सुदन्, सुदती (i. e. youthful) fem; but द्विदन्तः करी, सुदन्तः (having beautiful teeth) पुरुष, अयोदती, फलदती (both proper names,) &c. but समदन्ती having even rows of teeth; श्यावा (black) दन्ता यस्य स शावदन्-न्तः, अराकदन्-दन्तः having black or thick-set teeth; कुमडलाग्रदन्-न्तः, having teeth like the points of buds, शुभ्रदन्-न्तः &c.

(d) † ककुद् 'when the compound denotes a particular stage of growth;' अजातं ककुद् यस्य सः अजातककुद् 'a bull that has not got his hump as yet' i. e. 'who is very young'; also when it is preceded by त्रि and the compound designates the mountain of that name; as त्रिककुद् 'name of a mountain with three peaks'; but त्रिककुत्. 'having three humps'.

(e) § काकुद् 'the palate' (काकुद् तालु Kās.) necessarily when preceded by उत् and वि and optionally when preceded by पूर्ण; as उत्काकुत्, विकाकुत्; पूर्णकाकुत्-कुदः.

§ 258. || हृदय is changed to हृत् when preceded by मि or दुस् meaning 'a friend', or an 'enemy' respectively; शोभनं हृदयं यस्य स सहृत् 'a friend', दुर्हृत् 'an enemy'; but सहृदयः 'one who has got a good heart' i. e. 'one who is able to appreciate merits', &c; दुर्हृदयः 'a man of wicked intentions.'

* वयसि दन्तस्य दत् । स्त्रियां संज्ञायाम् । विभाषा श्यावाऽशोकाभ्याम् । अग्रान्तशुद्धशुभ्रवृषवराहेभ्यश्च । Pân V. 4. 141. 143-145.

| See Foot-note p. 102.

† ककुदस्यावस्थायां लोपः । त्रिककुत्पर्वते । Pân V. 4. 146, 147.

§ उद्भिर्णां काकुदस्य पूर्णाद्विभाषा । Pân. V. 4. 148. 149.

†† सहृद्दुर्हृदौ मित्रामित्रयोः Pân. V. 4. 150.

§ 259. * Two nouns alike in form in the Loc. and meaning 'something that can be seized,' or in the Instrumental, meaning 'weapons or things used as weapons,' may be compounded in a Bah. when the sense is 'the fight thus began' and the idea of an exchange of action is to be implied. In such compounds the final vowel of the first member is lengthened and that of the second is changed to इ. The compounds so formed are of the nature of Avyayibhāvas and are indeclinable. The final उ takes Guna substitute before the final इ; † e. g. केशेषु केशेषु युद्धी-त्वेदं युद्धं प्रवृत्तं केशकेशि 'a battle in which the warriors fight seizing each other's hair'; दण्डैश्च दण्डैश्च प्रहृत्येदं युद्धं प्रवृत्तं दण्डा-दण्डि; similarly सुधीसुधि, हस्ताहस्ति, बाहूबाहवि, सुसलामुसलि, &c.; but if the instruments used by both the parties be not the same, no compound is possible; हलामुसलि will, therefore, be wrong.

Obs.—(a) The following words also change their final to इ; द्वौ दण्डौ यस्मिन्प्रहरणे तद् द्विदण्डि; similarly द्विसुसलि, उभा-उभयाञ्जलि, उभाहस्ति, उभयहस्ति, उभा-उभयापाणि, उबाहु &c.

§ 260. † The following Bahuvrīhis are laid down as irregular. शोभनं प्रातरस्य सुप्रातः m. 'one having an auspicious morning or a day having an auspicious dawn'; see Bhatti. II. 49. शोभनं श्वः अस्य सुश्वः 'having an auspicious morrow'; शोभनं दिवास्य सुदिवः 'one who has passed a happy day', शारेरिव कुक्षिरस्य शारिकुक्षः 'having a round belly'; चतस्रोऽश्वोस्य चतुरस्र- 'four-cornered, quadrangular'; एण्या (of a female black deer) इव पादौ अस्य एणीपदः, अजपदः, प्रोष्ठस्य इव पादौ अस्य प्रोष्ठपदः having the feet like those of a bull'.

* तत्र तेनेदमिति सरूपे । Pān II. 2. 27. सप्तम्यन्ते ग्रहणविषये सरूपे पदे तृतीयान्ते च प्रहरणविषये इदं युद्धं प्रवृत्तमित्यर्थे समस्येते कर्मव्यतिहारे योत्ये स बहुव्रीहिः । Sid. Kau.

§ अन्येषामपि दृश्यते । इच् कर्मव्यतिहारे । Pān. VI. 3. 137. V. 4. 127. तिष्ठद्बुधभृतिष्विचप्रत्ययस्य पाठादव्ययीभावत्वमव्ययत्वं च । Sid. Kau. ओर्णः । Pān. VI. 4. 146.

‡ सुप्रातसुश्वसुदिवशारिकुक्षचतुरश्रेणीपदाजपदप्रोष्ठपदाः । Pān. V. 4. 120.

§ 261. *The words उरस्, सर्पिस्, उपानह, दधि, मधु, शालि-ली and दुग्, अनहुह, पयस्, नौ and लक्ष्मी when used in the singular, have a क added to them, when they form the latter member of a Bah. comp.; व्यहं (expanded, well-developed) उरः यस्य व्यहोरस्कः, प्रियसर्पिष्कः 'one fond of ghee', &c. एकः पुमान् यस्य असौ एकपुंसकः 'having one man only', &c; when दुग् and the words following it are used in the dual and the plural they take क optionally. द्विपुमान् or द्विपुंसकः &c.

(a) अर्थ takes the final क, necessarily when preceded by अन् and optionally in any other case; अनर्थकः 'useless'; but अपार्थ-र्थकं 'meaningless' वचः.

§ 262. † A fem. Bah. ending in इन् takes this क necessarily; as बहुदण्डिका नगरी 'a city having many ascetics', बहुवाग्मिका सभा 'an assembly having many eloquent speakers in it'; but बहुदण्डी or बहुदण्डिको ग्रामः (vide § 263 below), as it is mas.

§ 263. ‡ And as a general rule, when the final word of a Bah. comp. does not undergo any additions or alterations mentioned in the foregoing rules, it optionally takes the affix क. महायशस्कः-महायशाः 'of mighty glory'; but उत्तरपूर्वा, व्याघ्रपात्, सुगन्धिः &c.

§ 264. But if the last word of a Bah. compound be a fem. noun ending in ई or ऊ not capable of being changed into इय् or उय् before the vowel case termination, or if it ends in क्, क is necessarily affixed; ईश्वरः कर्ता यस्य तद् ईश्वरकतुकं जगत्, बहुनदीको देशः, रूपवती वधूः यस्य स रूपवदधुकः, &c.; but सुधीः स्त्री is an exception; बहुस्त्रीकः, सस्त्रीकः &c.

* उरःप्रभृतिभ्यः कप् । Pân. V. 4. 151. इह पुमान्, अनहुहान्, पयः, नौ-लक्ष्मीरीति एकवचनान्तानि पठ्यन्ते । द्विवचनान्तेभ्यस्तु 'शेषाद्विभाषा' इति विकल्पेन कप् । Sid. Kau. × अर्थान्नञः । Vārtika.

† इनः स्त्रियाम् । Pân. V. 4. 152.

‡ शेषाद्विभाषा । Pân. V. 4. 154.

H. S. G. 11

§ 265. The final आ is optionally shortened before क*; as बहुमालः-मालाकः-मालक*, &c.

§ 266. † No क is affixed

(a) when the whole compound is used as a name or when it ends in ईयस्, as विश्वे देवा यस्य विश्वदेवः 'whose deities are the Viswadevas'; बहवः श्रेयांसः यस्य बहुश्रेयान्. A Bah. ending in ईयस् f. (i e. ईयसी ‡) does not shorten its final vowel; e. g. बह्व्यः श्रेयस्यो यस्य बहुश्रेयसीः 'one having many excellent wives.' But अतिश्रेयसिः as a Tatpurusha.

(b) to the word भ्रातृ preceded by a term of praise; प्रशस्तो भ्राता यस्य स प्रशस्तभ्राता; but सूखभ्रातृकः one whose brother is a fool.

(c) to the words नाडि and तन्त्री both referring to the body of an animal; बहुनाडिः कायः 'the body having many arteries'; बहुतन्त्रीर्वा 'the many-veined neck'; but बहुनाडीकः स्तम्भः 'a pillar with many ornamental lines'; बहुतन्त्रीका (many-stringed) वीणा.

(d) to the final of the compound निष्प्रवाणिः (निर्गता प्रवाणी 'a weaver's shuttle' यस्य) पटः 'a new, unbleached garment.'

(e) to compounds formed according to rules §§ 251, 252, and 253; as सपुत्रः, उपबहवः, दक्षिणपूर्वा, &c.

§ 267. In the formation of a समानाधिकरणबहुव्रीहि, if the first member be a fem. noun derived from the mas. the affix आ or ई, the mas. is restored if followed by another fem. noun §; चित्रा गावः यस्य स चित्रगुः; जरती गौः यस्य स जरदुः; रूपवती भार्या यस्य स रूपवद्भार्यः; but गंगा भार्या यस्य स गंगाभार्यः; वामोरुभार्यः; कल्याणी प्रधानं यस्य स कल्याणीप्रधानः ।

* आपोऽन्यतरस्याम् । Pān. VII. 4. 15.

† न संज्ञायाम् ईयसश्च । वन्दिते भ्रातुः । नाडीतन्त्रयोः स्वाङ्गे । निष्प्रवाणिश्च । Pān. V. 4. 155-57, 159-60.

‡ ईयसो बहुव्रीहेर्नैति वाच्यम् ।

§ स्त्रियाः पुंवद्भाषितपुंस्कादनृङ् समानाधिकरणे स्त्रियामपूरणीप्रियादिद्वि । Pān. VI. 3. 34.

Exception:—(a) This change in the first member does not take place, when it is followed by an ordinal (*fem.*) or any of the words प्रिया, मनोज्ञा, कल्याणी, सुभगा, भक्ति, सचिदा, स्वसा, कान्ता, क्षान्ता, समा, चपला, दुहिता, वामा, अबला and तनया; as कल्याणी प्रिया, यस्य स कल्याणीप्रियः 'one to whom a virtuous woman is dear.' इदा भक्तिर्यस्य स इदाभक्तिः, but इदं भक्तिर्यस्य इदभक्तिः *

(b) If the first member be a proper name, an ordinal number, name of a limb of the body of an animal ending ई, name of a class, or a word having a penultimate क in a few cases, it does not undergo this change; दत्ता (a proper name) भार्या यस्य स दत्ता-भार्यः, पञ्चमीभार्यः, सुकेशीभार्यः, शूद्राभार्यः, रसिकाभार्यः, पाचिकाभार्यः, &c.; but अकेशा भार्या यस्य स अकेशभार्यः as the first word does not end in ई; पाका भार्या यस्य स पाकभार्यः &c.

IV. AVYAYĪBHĀVA OR THE ADVERBIAL COMPOUNDS.

§ 268. An Avyayībhāva comp. consists of two members the first of which is, in most cases, an indeclinable (a preposition or an adverb) and the second a noun, the whole being treated like the Nom. sing. of *neu.* nouns, the comp so formed is indeclinable; e. g. अधिहरि 'in Hari'; अन्तर्गिरि 'in a mountain,' &c.

§ 269. In forming the Avyayībhāva compounds the following rules should be observed:—

(a) The final long vowel is shortened, and the ending ए or ऐ is changed to इ and ओ to उ; गोपायति गाः पातीति वा गोपाः । तस्मिन्निति अधिगोप्, अनुविष्णु after Vishnu, उपशु near a cow, &c.

(b) †The final न् of *mas.* and *fem.* nouns in अन् is dropped; and optionally that of *neuter* nouns ending in अन्; उपराजम्; उपचर्मम्-र्म.

* स्त्रीत्वविवक्षायां तु इदाभक्तिः । Sid. Kau. लिङ्गविशेषविवक्षायां तु इदाभक्तिरित्यादि-सिद्धये प्रियादिषु भक्तिशब्दपाठः । Tb.

† अनश्च । नपुंसकादन्यतरस्याम् । Pân. V. 4. 108, 109.

(c) *अ is optionally substituted for the final of नदी, पौर्णमासी, आग्रहायणी and गिरि; उपनदम्-दि, उपपौर्णमासम्-सि, उपाग्रहायणम्-णि 'near to the full-moon day of Mārgasīrsha'; उपगिरिम्-रि.

(d) † It is also optionally added to all nouns ending in any of the first four letters of a class; उपसामिधम्-मित्.

(e) अ is attached to the final of the following nouns when compounded in an Avyaya.‡;—शरत्, विपाश्, अनस्, मनस्, उपानह, अनुहुह, दिव्, हिमवत्, दिश, इक्ष, विश, चेतस्, चतुर तद्, यद्, कियत्, जरस् (substituted for जरा) &c; शरदः समीपस् उपशरदस्, प्रतिविपाशस्, 'towards the Vipāśa,' दिशोर्मध्ये अपदिशस् between two divisions of the compass. उपजरस् towards old age, अध्यात्मस् on the soul, &c.; and to अक्षि when preceded by प्रति, पर changed to परो. सम् and अनु, the इ of अक्षि being dropped; अक्ष्णः प्रति प्रत्यक्षस् before one's eyes; अक्ष्ण परं परोक्षस् out of sight; समक्षस्, and अन्वक्षस् afterwards, forthwith.

§ 270. The indeclinables forming Avyayībhāva compounds have various senses §; e. g. (1) the meaning of case; as गोपे इति अधिगोपस् 'in the protector of the cowherd,' so हराविति अधिहरि, अध्यात्मस् &c.; (2) समीप्य or 'vicinity; as कृष्णस्य समीपमुपकृष्णस् near Kṛishṇa; so उपगवस् &c.; (3) समृद्धि or 'prosperity' as मद्राणां समृद्धिः सुमद्रस्, 'in a country wherein the Madras are in a prosperous condition,' (4) व्यृद्धि (वि+कृद्धिः) or 'bad condition,' as यवनानां व्यृद्धिः दुर्यवनस् 'when the Yavanas are in a bad condition;' (4) अभाव or absence; as मक्षिकाणामभावः निर्मक्षिकस् 'where flies are

* नदीपौर्णमास्याग्रहायणीभ्यः । गिरेश्च सेनकस्य । Pān. V 4. 110, 112.

† ब्रयः । Pān. V. 4. 111

‡ अव्ययीभावे शरत्प्रभृतिभ्यः । Pān. V. 4. 107.

§ अव्ययं विभक्तिसमीपसमृद्धिव्यृद्ध्यर्थाभावान्वयासम्प्रतिशब्दप्रादुर्भावपञ्चायथानुपूर्व्ययोगपयसाहव्यसन्पतिसाकल्यान्तवचनेषु । Pān. II. 1. 6.

utterly absent' i. e. 'perfect loneliness', or 'quiet'; so निर्जनश्च &c. (6) अत्यय or 'the close or the transgression of' as हिमस्य अत्ययः अतिहिमश्च, 'after the wintry season,' so अतिवसन्तश्च, अति-यौवनश्च, अतिमात्रश्च 'transgressing the proper limits', &c; (7) असम्प्रति or 'unfitness of time'; as निद्रा संप्रति न युज्यते इति अति-निद्रश्च 'past sleeping time'; as अतिनिद्रश्च उत्तिष्ठति पुरुषः; (8) प्रादुर्भाव or 'manifestation' as हरिशब्दस्य प्रकाशः इति हरि in which the name Hari is manifested (loudly uttered); (9) पश्चात् or 'after'; as विष्णोः पश्चात् अनुविष्णुः; (10) योग्यता* or 'fitness' as रूपस्य योग्यमनुरूपम् in a corresponding manner; so अनुयुज्यमानम् agreeably or comfortably to, favourably; &c. (11) वीप्सा or 'repetition' as अर्थम् अर्थं प्रति प्रत्यर्थम् 'in every case'; अहन्यहनीत प्रत्यहम्-ह, 'every day'; so प्रतिपर्वतश्च, &c. (12) अनतिवृत्ति or the 'non-violation of'; as शक्तिमनतिक्रम्य यथाशक्ति 'not going beyond' i. e. 'according to one's power'; so यथाविधि &c. (13) सादृश्य or 'similarity': as हरेः सादृश्यं सहरि 'like Hari.' (14) आनुपूर्व्य or 'succession in order, priority', as ज्येष्ठस्य आनुपूर्व्येण अनुज्येष्ठश्च 'according to seniority', so अनुक्रमश्च 'according to the proper order,' &c. (15) यौगपद्य or 'simultaneousness', as चक्रेण युगपत् सच्चक्रश्च 'along with the wheel'. (16) सम्पत्ति or 'power, influence,' as क्षत्राणां सम्पत्तिः सक्षत्रम् 'with the Kshatriyas in a satisfactory condition,' or 'very influential' or 'powerful.' (17) साकल्य or 'entirety, fulness'; as तृणमपि अपरित्यज्य सतृणम् 'in a manner not leaving out even grass' अग्निः; and (18) अन्त or 'end'; as अन्तेअग्निग्रन्थपर्यन्तमधीते साग्नि 'including the work on fire (which is studied last of all);, so सभाष्यश्च, &c.

§ 271. (a) ‡ यावत् showing a definite measure may be com-

* 10-13. are the senses of यथा; योग्यतावीप्सापदार्थानतिवृत्ति-सादृश्यानि यथार्थाः । Sid Kau.

‡ यथाऽसादृश्ये Pân. II. 1. 7. यथा is not compounded when it indicates similarity; यथा हरिस्तथा हरः &c.

‡ यावद्वधधारणे । Pân. II. 1. 8.

pounded with any word; *e.g.* यावन्तः श्लोकाः तावन्तः अच्युतप्रणामाः यावच्छ्लोकवत्; अच्युतप्रणामाः. 'bowing down to Achyuta as many times as there are Ślokas'; so यावान् अवकाशः तावान् अभ्यासः यावदवकाशम् अभ्यासः &c.

§ 272. * प्रति meaning 'very little' is compounded with a noun and is placed last; शाकस्य लेशः शाकप्रति 'very little vegetable'. But वृक्षं वृक्षं प्रति विद्योतते विद्युत् where प्रति means 'towards'.

§ 273. † The words अक्ष, and शलाका and a numeral, are compounded with परि and placed first to express 'loss in a game'; अक्षेण विपरीतं वृत्तं अक्षपरि, 'so as to be a loser by an unlucky throw of dice'; शलाकापरि 'an unlucky throw or movement of one of the pieces at a game played with Śalākās'; एकपरि 'loss of one throw of dice', &c.

§ 274. (a) ‡ The prepositions अप, परि and बहिः and words derived from the root अञ्च् (प्राक्, प्रत्यच्, उदच्, अवाच्, तिर्यच्, &c.), are optionally compounded with a noun in the Ablative; अपविष्णु or अपविष्णोः 'away from Viṣṇu'; परिविष्णु or परिविष्णोः; बहिर्वनम् or बहिर्वनात्; प्राग्वनम् or प्राग्वनात् 'to the east of the forest' &c

(b) § आ showing limit, inclusive and exclusive, is optionally compounded with a noun in the Ablative; and so are अनु, अभि, and प्रति all meaning 'towards' with a noun in the Accusative; आमुक्ति or आमुक्तेः 'until final liberation' संसारः; आबालं or आबालेभ्यः up to the child; हरिभक्तिः; अभ्याग्नि or अग्निमभि towards the fire शलभाः पतन्ति; प्रत्याग्नि or अग्निं प्रति, अनुवनम् or वनमनु.

* सुप्प्रतिना मात्रार्थे । Pān. II. 1. 9.

† अक्षशलाकासंख्याः परिणा । Pān. II. 1. 10. द्यूतव्यवहारे पराजये एवायं समासः । Sid. Kau.

‡ विभाषा । अपपरिबहिरञ्चबः पञ्चम्या । Pān. II. 1. 11-12.

§ आङ्मर्यादाभिविध्योः । लक्षणेनाभिप्रती आभिमुख्ये । अनुयत्समया । यस्य चायामः । Pān. II. 1. 13-16.

(c) अनु meaning 'towards' or 'alongside of,' 'lengthwise,' is also similarly compounded; अनुवनम् (वनस्य समीपं अशनर्गतः 'the thunderbolt passed) towards the forest'; गङ्गाया अनु अनुगङ्गम् वाराणसी 'Varānasi is alongside the Ganges' (गंगादैर्घ्यसदृशदैर्घ्यो-पलक्षिता इत्यर्थः S. K.)

§ 275 *The words पार and मध्य optionally form Avya. compounds with any nominal base, and are placed first, the final अ being changed to ए when thus compounded; e. g. पारे-मध्ये-गंगात् from the middle of the Gangetic stream; optionally of course, the Gen. Tat.; also गङ्गापारात्, गङ्गामध्यात्. In this case the Ab. termination is irregularly retained. If the final noun has the sense of the Loc. the final vowel may be changed to अम्; as पारे-मध्ये-गङ्गम्; cf. पारेसमुद्रम् Bhaṭṭi V. 4.

§ 276. (a) † A numeral may optionally be compounded with a noun, showing relation by blood or by some kind of learning, to form an Avya. comp; द्वौ मुनी वंश्यौ द्विमुनि, व्याकरणस्य त्रिमुनि; e. g. त्रिमुनि व्याकरणम्, 'Sans. Grammar of which the three sages, Pāṇini, Kātyāyana and Patanjali, are the authors in succession.'

(b) ‡ and with names of rivers, this comp. also shows an aggregate; सप्तगङ्गम्, द्वियमुनम्.

§ 277. †† Any noun may be compounded with the name of a river, into an Avya. comp to form a name; उन्मत्तगङ्गम्, a place where the Ganges is very boisterous.' so लोहितगङ्गम्, &c.

§ 278. The indeclinables समया, निकषा, आरात्, अभित्, परितः, पश्चात्, do not combine with any noun; समया ग्रामं, निकषा लङ्काम् &c.

§ 279. The following Avya. compounds are anomalous ¶ :—

* पारेमध्ये पश्चा वा । Pān. II. 1. 18.

† संख्या वक्ष्येन । Pān. II. 1. 19. वंशो द्विधा विद्यया जन्मना च । Sid. Kau.

‡ नदीभिश्च । Pān. II. 1. 20 समाहारे चायमिष्यते । Vārt.

†† अन्यपदार्थे च संज्ञायाम् । Pān. II. 1. 21.

¶ तिष्ठद्बुप्रभृतीनि च । Pān. II. 1. 17.

तिष्ठन्ति गावः यस्मिन् काले स तिष्ठद्द्रोहनकालः 'the time when cows stand for being milked;' see Bhaṭṭi. IV. 14. So बहुद्द्रु 'the time when cows conceive or bulls bear the plough; आयत्याः गावः अस्मिन् काले आयतीगवम् 'the evening time,' 'the time when the cows come home'; खलेयवम्, 'the time when the barley is on the thrashing ground; similarly खलेवुसम्, लूनयवम् 'when barley is reaped,' लूपनानयवम्, संहृतयवम्, &c. समभूमि 'when the ground is even; मनपदाति 'when the foot-soldiers are in right lines; सुषमम्, विषमम्, अपसमम् at the end of the year; आयतीसमम्, पापसमम् in an evil year; पुण्यसमम्, प्राहम्, प्रथम् 'when the chariots move forth,' प्रसृगम् 'when the deer comes,' विष्टगम्, प्रदक्षिणम्, संप्रति and असंप्रति

N. B.—According to all followers of Pân. compounds of this group are precluded from being further compounded though poets do not seem to respect the prohibition except in so far as to place such words at the end of these comps.; cf. प्रदक्षिण-क्रियार्हायाम् । Rag. I. 76; also IV. 25, VII 24, &c.

GENERAL RULES APPLICABLE TO ALL COMPOUNDS.

§ 280. * The words ऋच्, पुर, अप्, धुर when is does not mean 'the yoke of a carriage', and पथ्, † at the end of any compound take the suffix अ; अर्धर्चः-र्चम् 'half a Rik; विष्णुपुरं ‡ 'the town of Vishnu; विसलाप सरः 'a lake with pure water; राज्यधुरा 'the yoke of a kingdom', i. e. 'the heavy responsibilities of governing it' &c. रम्यपथो देशः 'a country with pleasant roads', &c.

(a) But in the case of ऋच् preceded by अन् or बहु the अ is added only when the compound denotes a student of the Rig Veda§; अनृचः one who does not study the Rig Veda; बहुचः 'one that has studied the Rig Vada; but अनृक् साम, 'the Sâma Veda that contains no riks; बहुक् सूक्तम् 'a hymn consisting of many riks.'

* ऋक्पूरवृःपथामानले । Pân. V. 4. 14.

† Substituted for पथिन् । ‡ क्रीबत्वं लोकात् । Sid. Kau.

§ अनृचबहुचावध्येतयेव । Sid. Kau.

(b) धुर when it refers to अक्ष 'a car' does not take this अ; अक्षधुः the yoke of a carriage; इदधुः अक्षः

§ 281. *The अ of the word अप् is changed to ई when preceded by द्वि, अन्तर्, or a preposition; and to ऊ when preceded by अनु and the compound is the name of a country; as द्विर्गता आपो यस्मिन् इति द्वीपम् a peninsula, अन्तर्गता आपो अवेति अन्तरीपम् 'an island' प्रतीपम् 'in opposition to the force of waters;' समीपम्; अनूपः † (अनुगताः आपोऽत्र) 'name of a place or country.' The change of अ to ई is optional if the preposition end in अ; प्रकृष्टा आपः † यस्मिन् प्रेपस्-प्रापम्; परेपस्-परापम् 'a pond or a tank. a passage for water.'

§ 282. †† The following words take the suffix अ before which the final vowel, with the following consonant, if any, is dropped.

(a) सामन् and लोमन् when preceded by प्रति, अनु or अव; प्रतिसामं, साम अगनुतः अनुसामः friendly; अवरं साम अवसामम् a bad hymn; प्रतिलोमम् 'in inverse order, inversely'; अनुलोमम् 'in natural order, successively, directly.'

(b) भूमि preceded by कृष्ण, उदच्, पाण्डु or a numeral; कृष्णभूमिः यस्य स कृष्णभूमः; similarly उदीची भूमिः यस्य स उदग्भूमः, पाण्डुभूमिः यस्य स पाण्डुभूमः; द्वे भूमी यस्य स द्विभूमः [प्रासादः] 'having two floors.'

(c) The words नदी and गोदावरी preceded by a numeral; पञ्चनदम्, सप्तगोदावरम्.

(d) अक्षि when used in a metaphorical sense, and not meaning

* द्व्यन्तरूपसर्गेभ्योऽप ईत् । ऊदनोर्देशे । Pān VI 3 97-98.

† नानाद्रुमलतावीरुभिर्ज्ञेयान्तर्गताः । वनेर्ध्याप्तमनूपं तत् सस्यैत्रीहिय-वादिभिः ॥

‡ अवर्णान्ताद्वा । Vārtika.

†† अच् प्रत्यन्ववपूर्वत्सामलोमः । Pān V 4. 75. कृष्णोदक्पाण्डुसंख्या-पूर्वाया भूमेरजिष्यते । संख्याया नदीगोदावरीभ्यां च । Vārtikas. अक्षोऽ-दर्शनात् । Pān. V. 4. 76. उपसर्गाद्धवनः । Pān. V. 4. 85.

the eye'; as गवामक्षीव गवाक्षः *lit.* resembling the eye of a bull hence 'a round window.'

(e) अध्वन् when preceded by a preposition; प्रगतोऽध्वानं a carriage that has reached a road, प्रकृष्टो (distant) अध्वः journey-
वा प्राध्वः ।

(f) * also नाभि in compounds like पद्मनाभः ।

§ 283. † अ is added to the finals of the following—

(a) वर्चस् preceded by ब्रह्मन् or हस्तिन्; ब्रह्मवर्चसम् 'the divine Majesty of Bramhan or the glory of a Brâhmana'; 'pre-eminence or sanctity arising from sacred knowledge'; हस्तिवर्चसम् 'the splendour or magnificence of an elephant'.

(b) तमस् preceded by अव, सम् and अन्ध; e. g. अवततं तमः अव-
तमसम् 'slight darkness'; संततं तमः संतमसम् 'great or continuous
darkness; अन्धं तमः अन्धतमसम् 'pitchy darkness.'

(c) रहस् preceded by अनु, अव or तप्त; अनुगतं रहः अनुरहसम्
'secret, solitary'; अवततं रहः अवरहसं 'a little secret,' or 'desolate';
तप्तं रहः तप्तरहसम् 'a hot secluded place.'

(d) उरस् in the Loc. and preceded by प्रति; उरसि प्रति प्रत्युरसम्
'against the breast'

(e) गो preceded by अनु, when length is implied; अनुगव यानम्
'a vehicle measuring as much as a bull in length.'

* अजिति योगविभागादन्यत्रापि । Sid. Kau.; this is obtained by separating the portion अच् from the Sâtra 'अच् प्रत्यन्वव०.' But this is no sanction for forming new compounds ending in नाभः. It is only a device used by grammarians to explain such words as नलिननाभ &c.

† ब्रह्महस्तिभ्यां वर्चसः । अवसमन्धेभ्यस्तमसः । अन्ववतप्ताव्रहसः । प्रतेरुत्सः
सप्तमीस्थात् । अनुगवमायामे । Pân. V. 4. 78. 79; 81-83.

§ 284. * अ is always added in the case of the following twentyfive compounds which are.—अविद्यमानानि चत्वारि अस्व अचतुरः destitute of four; so विचतुरः and सुचतुरः all three Bah. compounds; then eleven Dw. compounds for which see § 192 (b) the last two; and § 196 (c); रजोऽपि अपरित्यज्य सरजसम् Avya. (सरजः as a Bah.); निश्चितं श्रेयो निःश्रेयसम्, 'sure, never failing bliss'; पुरुषस्य आयुः पुरुषायुषम् 'the period of human life'; both Tat.; द्वयोरायुषोः समाहाराः द्वायुषम् 'the period of two lives'; similarly, त्रयायुषम्, both Dwigus; ऋग्यजुषम् Dw.; जातश्रासौ उक्षा च जातोक्षः 'a young bull'; महोक्षः 'a grown up bull'; वृद्धोक्षः 'an old bull'; all Karms.; श्वनः समीपम् उपश्वनम् 'near the dog', Avya. गोष्ठे श्वा गोष्ठश्चः, 'a dog in a cowpen that barks at others'; hence figuratively 'a person who idly stays at home and slanders others'. Tat.

§ 285. † The finals of compounds having for their first member सु or अति in the sense of 'praise' and किं in the sense of 'censure', remain unchanged; सुराजा 'a good king' अतिराजा 'a pre-eminent king'. अतिगौ 'an excellent bull' अतिश्वा &c. but परमराजः; गामतिक्रान्तः अतिगवः; कुस्तिता राजा किंराजा 'a bad king', किंसखा 'a bad friend'; but किंराजः, किंसखः in other cases. This prohibition does not apply to Bah. compounds सुसक्थः; स्वक्षः.

OTHER CHANGES IN CONNECTION WITH COMPOUNDS

§ 286. ‡ The word पाद् is changed to पद् when followed by आजि, आति, ग and उपहत; and to पद् necessarily when followed by हिम, काषिन्, and हाति, and optionally when followed by घोष,

* अचतुरविचतुरसुचतुरस्त्रीपुंसधेन्वनडुहवर्त्तमानवाङ्मनसाक्षिभ्रुवदारगवोर्वष्टीवपदष्टीवनक्तन्दिवरात्रिन्दिवाहार्दिवसरजसनिःश्रेयसपुरुषायुषद्वायुषत्रयायुषर्ग्यजुषजातोक्षमहोक्षवृद्धोक्षोपश्वन गोष्ठश्वाः । Pān V. 4. 77.

† न पूजनात् । Pān. V. 4. 69. स्वातिभ्यामेव । Vārt. किमः क्षेपे । Pān. V. 4. 70.

‡ पादस्य पदाज्यातिगोपहतेषु । Pān. VI. 3. 52. हिमकाषिहातिषु च । वा घोषमिश्रशब्देषु । Pān. VI. 3. 54, 56.

मिश्र, शब्द and निष्क; as पादाभ्यामजतीति पदाजिः, पद्भ्यामततीति पदातिः पद्भ्यां गच्छतीति पद्गः all meaning 'one walking on foot, a pedestrian; a foot-soldier', &c.; पदोपहतः 'beaten down by the feet'; पद्भिर्म 'coldness of the feet'; पादौ कपितुं शीलमस्य पत्कापी 'one accustomed to tax his legs, a footman'; पदा हतिः पद्धतिः a beaten-track, a way, a road; पद्भोषः or पादघोषः, पन्मिश्रः or पादमिश्रः; पच्छब्दः or पादशब्दः पक्षिष्कः or पादनिष्कः 'quarter of a Nishka' (a gold coin).

§ 287. * हृद् becomes हृद् necessarily when followed by लेख (formed with the affix अण्), and लास and the Tad. affixes य (यद्) and अ (अण्), and optionally when followed by शोक and रोग and the Tad. य (व्यञ्); हृदयं लिखतीति हृदलेखः 'heart-ache'; (यत्रि तु हृदयलेखः Sid. Kau.), हृद्लासः 'disquietude,' 'hiccough'; हृदयस्य प्रियं हृद्यं 'agreeable to the heart'; हृदयस्येदं हृदयं, हृच्छोकः or हृदयशोकः 'the pang of the heart,' हृदयरोगः, हृद्रोगः.

§ 288. (a) उदक् becomes उद necessarily (1) when it forms a proper name, also when it is final; or (2) when followed by the words पेषं, वास, वाहन, and धि; उदमेघः 'a particular cloud filled with water; उदधिः, क्षीरोदः the sea of milk; लवणोदः &c.; उदपेषं पिनिष्टि, उदवासः standing in water; उदवाहन., उदधिः 'a vessel for holding water' घटः, समुद्रे तु पूर्वेण सिद्धन् Sid. Kau.;

(b) and optionally when followed by a word beginning with a simple consonant and denoting 'a vessel to be filled up with water', and by मन्थ, ओदन, सक्तु, बिन्दु, वज्र, भार, हार, वीवध 'a yoke with a pan at each end for carrying loads' (कावड Marāthi) and गाह; उदककुम्भः or उदकुम्भः; but उदकस्थाली (as स्थाली begins with a conjunct consonant), उदकपर्वतः; उदमन्थः or उदकमन्थः barley-water; उदोदन. or उदकौदनः rice boiled with water,

* हृदयस्य हृदलेखयदण्लासेषु । वा शोकव्यग्ररोगेषु । Pân. VI. 3. 50. 51.

† उदकस्योदं संज्ञायाम् । उत्तरपदस्य चेति वक्तव्यम् । Vārt. पेषं वास वाहन-धिषु च । एकहलादौ पूरयितव्येऽन्यतरस्याम् । मन्थौदनसक्तुबिन्दुवज्रभारहार-वीवधगाहेषु च । Pân. VI. 3. 57-60.

water-meal; उदवीवध or उदकवीवधः, 'a yoke for carrying water'; उदगाहः or उदकगाहः 'plunging or bathing in water' &c.

§ 289. (a) * When the first member of a compound ends in ई or ऊ not capable of changing into इय or उव् and not belonging to a *fem.* termination or an indeclinable, the ई or ऊ is optionally shortened; ग्रामणीपुत्रः or ग्रामणिपुत्रः the son of a leader of a village; &c.; but गौरीपतिः, श्रीमद्, भूमङ्गः, शुक्लीभावः &c.

(b) But the word भ्रू followed by कुंस and कुटि is an exception; भ्रू + कुंस = भ्रू-भ्रुकुंस (भ्रुवा कुंसो भाषणं शोभा वा यस्य स त्रिविधधारी नर्तकः Sid. Kau.) an actor; भ्रू-भ्रुकुटिः the knit eyebrow; according to some, भ्रू optionally becomes भ्र when followed by कुंस or कुटिः as भ्रकुंसः and भ्रकुटिः (see ft. note).

§ 290. Obs.—† The *fem.* affix आ or ई at the end of a word forming the first member of a compound is shortened in most cases when the whole is a name or in the Veda; रेवतिपुत्रः, भरणिपुत्रः, कुमारिदारा, प्रदर्षिदा, अजक्षीरम् (as अजक्षीरेण जुहोति), शिलप्रस्थम्, &c.; but नान्दीकरः, नान्दीघोषः, फाल्गुनीपौर्णमासी, जगतीछन्दः, लोमकाग्रहम्, &c. The आ or ई is optionally shortened when followed by त्व; अजत्वं, अजात्वम्, रोहिणि-णी-त्वम्.

§ 291. Obs.—‡ The words इष्टका, इषीका and माला shorten their final when followed by चित्त, तूल and मारिन् respectively; इष्टकाचित्तम् made of bricks, पक्केष्टकचित्तम्; इषीकतूलम् 'the point of a reed,' मुखेष्ठीकतूलम्, मालभारि having or wearing garlands; उत्पलमालभारि, (cf. Māl. Mād. IX. 2.) &c.

* इको ऋत्वोऽङ्चो गालवस्य । Pān. VI. 3. 61. इयलुवङ्भाविनामव्ययानां च नेति वाच्यम् । अभ्रुकुंसादीनामिति वक्तव्यम् Vārtikas. अकारोऽनेन विधीयते इति व्याख्यान्तरम् । Sid. Kau.

† ङचापोः संज्ञाछन्दसोर्बहुलम् । त्वे च । Pān. VI. 3. 63. 64.

‡ इष्टकेषीकामालानां चित्ततूलभारिषु । Pān. VI. 3. 65.

§. 292. *Obs.*—* A nasal is inserted in the case of the following words:—सत्य, अगद and अस्तु followed by कार; धेनु by भव्या; लोक by पृणि; अनभ्याश by इत्य; भ्राद्र and अग्नि by इन्ध, तिमि by गिल or गिलगिल; and उष्ण and भद्र by करण; as सत्यङ्कारः, 'making true, earnest money,' &c; cf. Kir. XI. 50. अगदङ्कारः 'a physician,' अस्तुङ्कारः, 'efficacious,' 'admittance' (अभ्युपगमः Tat. B.); धेनुन्भव्या (भविष्यती धनुः Tat. B); लोकम्पृणः 'pervading or filling the world,' अनभ्याशमित्यः 'not to be approached, to be shunned from afar,' (दूरतः परिहर्तव्य इत्यर्थः Sid. Kau.); भ्राद्रमिन्धैः, 'one who fries or roasts in a frying-pan,' अग्निमिन्धः, 'one who kindles fire,' तिमिङ्गिलः 'e monstrous fish that swallows down Timi (a large fish said to be 100 Yojanas in length);' तिमिङ्गिलगिलः † ' a very large fish that swallows even a Timingila; ' उष्णङ्करणम् heating; भद्रङ्करणम् conferring prosperity.

§ 293. रात्रि followed by a krit affix inserts a nasal optionally; रात्रिचरः or रात्रिचरः, 'a night-rover,' 'a demon;' रात्रिमटः or रात्रयटः &c.

§ 294. † सह forming the first member of a compound; is changed to स—

(a) when the whole compound is a name, e. g. सपलाशम्; but सहयुध्वा a comrade in battle (Upapada comp.).

(b) when it means 'including a certain literary work,' or 'in addition to;' as समुहूर्ते (Avya. comp.) ज्योतिषमधीते 'he studies the science of astronomy, including that of finding out the auspicious times;' सद्रोणा खारी 'a khâri with a drona in addition to it.'

* करेसत्यागदस्य । Pân. VI. 3. 70. अस्तोश्चेति वक्तव्यम् । धेनोर्भव्या-यास । लोकस्य पृणे । इत्येऽनभ्याशस्य । भ्राद्राग्न्योरिन्धे । गिलेऽगिलस्य । गिल-गिले च । उष्णभद्रयोः करणे । Vârtikas.

† Vide Rag. XIII. 10. and Mallinâtha on it 'अस्ति मत्स्यास्ति-मिर्नाम शतयोजनमायतः । तिमिङ्गिलगिलोऽप्यस्ति तद्विलोऽप्यस्ति राघवः ।'

‡ सहस्य सः संज्ञायाश्च । ग्रन्थान्ताधिके च । द्वितीये चानुपाख्ये । Pân. VI. 3. 78-80.

(c) and when the object denoted by the latter member is not visibly seen, but is to be inferred: as सराक्षसीका (Bah-comp.) निशा 'a night in which presence of demoness is to be inferred'.

§ 295. *समान becomes स—

(a) when followed by the words ज्योतिस्, जनपद, रात्रि, नाभि, नामन्, गोत्र, रूप, स्थान, वर्ण, वयस्, वचन, and बन्धु; समानं ज्योतिः अस्य सज्योतिः a kind of mourning which lasts from the rising of the sun or a particular collection of stars to its setting. (समानं ज्योतिरस्येति बहुव्रीहिः । यस्मिन् ज्योतिषि आदित्ये नक्षत्रं वा संजातं तदस्तमयपर्यन्तमनुवर्तमानमाशौचं सज्योतिरित्युच्यते । Tat Bod); सजनपद belonging to the same country; सरात्रि, सनाभि: 'connected by the same navel, sprung from the same ancestor,' &c.

(b) when followed by the word ब्रह्मचारिन् † 'a student of the Veda who belongs to the same *S'âkhâ* or branch as another,' समानः ब्रह्मचारी सब्रह्मचारी.

(c) when followed by तीर्थ with the Tad. affix य added to it; as समानतीर्थे वासी सतीर्थ्यः 'a disciple of the same preceptor,' and optionally when followed by उदर under the same circumstances; समानोदरे शयितः सोदर्यः or समानोदर्य. 'born of the same womb,' 'a brother by whole blood.'

(d) when followed by दृक्, दृश and दृक्ष; सदृक्, सदृश, सदृक्ष ।

(e) ‡ and in the case of compounds like सपथ, सापथ्य, सजातीय, &c.

* ज्योतिर्जनपदरात्रिनाभिनामगोत्ररूपस्थानवर्णवयोवचनबन्धुषु । चरणं ब्रह्मचारिणि । तीर्थं ये । विभाषोदरे । दृग्दृशवतुषु Pân. VI. 3. 85-89. दृक्षे चेति वक्तव्यम् । Vârt.

† चरणः शाखा, ब्रह्म वेदः । तदध्ययनार्थं व्रतमपि ब्रह्म तच्चरतीति ब्रह्मचारी । Sk:

‡ समानस्य छन्दस्यसुधर्मप्रभृत्युदकेषु । Pân. VI. 3. 84. The proper meaning of this sūtra is that the word समान is changed to स in the Veda when followed by any other word than मूर्धन्, प्रभृति,

(a) When the nouns derived from the roots नह्, दत्, दृष्, व्यध्, रुच्, सह, and नन् with the aff. क्तिप् (o) follow prepositions termed *Gati* or nouns which they govern; उपानह्, नीवत् an inhabited country, a realm, प्रावृत् the rainy season, मर्मावित् piercing the vitals; so मृगावित् a hunter (cf. Bhaṭṭi II. 7). नीरुक्, अभीरुक्, क्लीपद् overpowering an assailant परीतत्. But परिहृणन् as नह् is not followed by *Kuip*.

(b) When followed by the aff. बल, and the whole is a name; कृषीबलः a husbandman.

(c) Words containing more than two vowels when followed by मत् (वत्) except in the case of अजिर, खदिर, पुलिन, हंस, कारण्डव and चक्रवाक and the whole is a name; अमरावती and इरावती which are names; but अजिरवती; ब्रीहिमती, वलयवती which is not a name. Also in the case of शर, वंश, धूम, अहि, कपि, मुनि, शुचि, and हनु; शरावती &c.

(d) When a verbal derivative with the aff. अ (घञ्) follows a preposition, in most cases, when the comp does not signify a human being; परिपाकः-परीपाकः; but निषादः one of a mountain-tribe. Similarly प्रति-ती-वंशः; प्रति-ती-कारः &c.

(e) When काश follows a preposition ending in इ; वीकाशः, नीकाशः; but प्रकाशः

(f) When अष्टन् is the first, and नर the second member of a compound, and the whole is a name; अष्टापदम् gold, अष्टापदः a spider; but अष्टपुत्रः, विन्वानरः an epithet of Savitṛi.

(g) When मित्र is the latter member and the whole is the name of a ṛishi; विन्वामित्रः, but विन्वामित्रो माणवकः ।

§ 300. "स्" is inserted in the case of the following compounds:—

* अपरस्पराः क्रियासातत्ये । आश्चर्यमनित्ये । वर्चस्केऽवस्करः । अपस्करो रथाङ्गम् । विष्किरः शकुनिर्विकिरो वा । प्रतिष्कशश्च कशेः । मस्करमस्करिणौ वेणुपरिव्राजकयोः । कारस्करो वृक्षः । पारस्करप्रभृतीनि च संज्ञायाम् । Pân. VI. 1. 144, 147, 148-152, 154, 156, 157. तद्बृहतोः करपत्योश्चोस्देवतयोः सुदत्तलोपश्च । Vârt. प्रायस्य चित्तिचित्तयोः । Vârt.

(a) अपर followed by पर when continuity of an action is implied; अपरस्पराः सार्था गच्छन्ति । सततमाविच्छेदेन गच्छन्तीत्यर्थः; but अपरपरा गच्छन्ति । अपरे च परे च सक्तदेव गच्छन्तीत्यर्थः । and in the case of आ+चर्य when wonder is meant; आश्चर्यं यदि स भुञ्जीत । But आचर्य कर्म शोभनम् ।

(b) अवकीर्यते इति अवस्करः when it means वर्चस्कं (कुत्सितं वर्चः वर्चस्कमन्तमलम् । Sid. Kau.) otherwise अवकरः; अपस्करः when it means रथाङ्गम् 'part of a carriage'; विष्किरः (or विकिरः) 'a bird'. प्रतिष्कशः (सहायः पुरोयायी वा Sid. Kau.), but प्रतिगतः कशां प्रति-कशः 'one who boldly faces the whip, a disobedient servant' &c. मस्करः 'a bamboo', but मकरः 'a shark', मस्करिन् 'an ascetic' but मकरिन् 'the sea'; कारस्करः when it means 'a particular kind of tree,' otherwise कारकरः ।

(c) in the case of the words of the पारस्करादि group, such as पारस्करः, किष्कुः, किष्किन्धा, &c. when they are names.

(d) and when the words तद् and बृहत् are followed by कर and पति and the meaning is 'a thief', and 'a deity' respectively, and इ and त् being dropped before स्; तस्करः, बृहस्पतिः. Also प्रायश्चित्तम्, प्रायश्चित्तिः, वनस्पतिः &c.

§ 301. *When the words पुरग, मिश्रक, सिध्रक, सारिक and कोटर are followed by वन in a compound they lengthen their ending vowel, and the न of वन is changed to ण (also after अग्रे); पुरगावणम्, मिश्रकावणम्, सिध्रकावणम्, सारिकावणम्, कोटरावणम्; but असिपत्रवनम्; वनस्याग्रे अग्रेवणम्.

§ 302. Ob—† The न of वन is changed to ण necessarily when preceded by प्र, and optionally when compounded with names of herbs or plants containing two or three vowels प्रवणम्, कार्ष्णवणम्, &c. ह्र्वावणम्-वनम्, शिरीषवणम्-वनम्; but देव-

* वनं पुरगामिश्रकासिध्रकासारिकाकोटराग्रेभ्यः । Pân. VIII. 4. 4.

† प्रनिरन्तः शरेष्ठुष्काप्रकार्ष्णखदिरपीयूषाभ्योऽसंज्ञायामपि । विभाषौष-धिवनस्पतिभ्यः । Pân. VIII 4. 5-6.

दारुवनम्' (as the word contains more than three vowels); exceptions:—इरिकावनम्, मिरिकावनम्, and तिमिरावनम्.

§ 303. *The न of वाहन is changed to ण when preceded by a word denoting an object that can be borne; इक्षुवाहनम्; but इन्द्रवाहनम् (इन्द्रस्वामिकं वाहनमित्यर्थः Sid. Kau.).

§ 304. † The न of पान is changed to ण necessarily when the compound implies a country and optionally when it signifies merely the act of drinking; as सुरापानाः (प्राच्याः); क्षीरपानाः (उशीनराः); but क्षीरपानम् or पानम्.

(a) न is also optionally changed to ण in the case of the following compounds:—गिरि-णदी-नदी, गिरि-णख-नख, गिरि-णड्य-नड्य, गिरिनितम्ब-णितम्ब, चक्र-णदी-नदी, चक्र-णितम्ब-नितम्ब, &c.

Chapter VIII.

FORMATION OF FEMININE BASES.

§ 305. *Feminine* bases are derived from the *masculine* by the addition of the affixes आ (टाप्, डाप्, चाप्), ई (डीप्, ङीप्, ङीत्), ऊ (ऊङ्) and ति.

§ 306. Before the affix ई—

(a) nouns ending in consonants assume that form which they take before the termination of Inst. sing.; प्रत्यञ्च्-प्रतीची, राजन्-राज्ञी, मधवन्-मधोनी, श्वन्-श्वनी, अर्यमन्-अर्यम्णी, विद्वस्-विद्वशी, &c. There are some exceptions, अर्वन्-अर्वणी &c.

* वाहनमाहितात् । Pân. VIII. 4. 8.

† पान देशे । वा भावकरणयोः । Pân. VIII. 4, 9-10 गिरिनद्यादीनां वा । Vârt.

(b) the preceding अ or ई is dropped; as गौर—गौरी, औत्स—औत्सी, पार्वती. &c.

(c) if a *Prâtipadika** end in य, part of a Taddhita affix, that य is dropped गार्ग्य + ई = गार्गी 'the daughter of Garga.' &c.

(d) the final य of the words सूर्य, तिष्य the constellation of stars called पुष्य, अगस्त्य and मत्स्य † is dropped; as सौरी, मत्सी, &c.

(e) in the case of the participles of the present and the future च् is inserted, as in the Nom. dual of the *neu*. (vide § 311. a. b.); for instances, see § 236.

§ 307. A *Prâtipadika* ending in अ and the words included in the Ajâdi group ‡ form their *feminine* in आ §; as भुञ्जान-भुञ्जाना; अज-अजा, एडका, अन्वा, चटका, मूषिका; बाला, बत्सा, होडा, मन्दा, विलाता, all meaning 'a young girl'; (of these the first five form an exception to § 313, and the second to § 308, c); आ is also added to फल when compounded with सत्, भस्त्रा, अजिन, पण and पिण्ड; to पुष्प when compounded with सत्, words ending in अच्, to काण्ड, प्रान्त, शत and एक; to शूद्र not preceded by महत्, when class is implied, and to मूल preceded by अ; संफला; भस्त्रफला, पणफला, &c all 'kinds of creeper'; सत्-पाक्-काण्ड-प्रान्त-शत-एक-पुष्पा, 'kinds of creeper' शूद्रा 'a woman of the शूद्र class,' अस्त्रला.

(a) ¶ But if the *Prâtipadika* end in क (the member of the

* हलस्तद्धितस्य । Pân VI, 4. 150. For the meaning of the term *Prâtipadika* vide § 52.

† सूर्यतिष्यागस्त्यमत्स्यानां य उपधायाः । Pân VI. 4. 149.

‡ The words included in the Ajâdi group are.—अज, एडक 'a ram', अन्व, चटक 'a sparrow', मूषक, बाल, बत्स, होड, पाक 'a young child,' मन्द, विलात, कुञ्च 'a heron,' उष्णिह्, देवविश्व 'a deity,' ज्येष्ठ, मध्यम, कनिष्ठ and कोकिल.

§ अजाद्यतष्टाप् । Pân IV. 1. 4. 4. संभस्त्राजिनपणपिण्डेभ्यः फलात् स्रद्धकाण्डप्रान्तशतैकेभ्यः पुष्पात् । शूद्रा चामहत्पूर्वा जातिः । मूलान्नञः । Vârtikas.

¶ प्रत्ययस्थात्कात्पूर्वस्यात् इदाप्यनुपः । Pân. VII. 3. 44. मामकनरकयो-रुपसंख्यानम् । त्यक्तपोश्च । Vârtikas.

termination) the preceding अ is changed to इ; सर्विका, कारिका, &c; the words मामक, नरक, and those ending in the Tad affix त्य with क suffixed to it, changed their अ to इ similarly; मामिका, नरा कयाति calls out to इति नरिका, दाक्षिणात्यिका, इहत्याका & woman of this place.

Exceptions:—*The अ is not changed to इ when the क is added to the pronouns यद् and तद्, or when it is a part of the Tad. affix त्यका, or when there is a compound, or when there is a word included in the Kshipaka group † (क्षिपकगण); as यका, सका, अधित्यका, 'a tableland', उपत्यका 'the land at the foot of a mountain', बहूपरिव्रजिकां नगरी, क्षिपका, ध्रुवका, कन्यका, &c.

(b) † अ is optionally changed to इ in the following cases.—

(1) तारका 'a star', तारिका 'able to protect', वर्णका 'a cloak, a garment,' वर्णिका (in other cases), वर्तक-वर्तका शकुनौ प्राचाम् उदीचां तु वर्तिका; अटका 'kind of Shrâddha,' अटिका (in other cases).

(2) सूतिका-सूतका, a woman recently delivered; पुत्रिका or पुत्रका, वृन्दारका or वृन्दारिका, a goddess.

(3) when the क follows upon the fem, termination आ shortened to अ and is preceded by य or क; as आर्या + क = आर्यक + आ = आर्यिका or आर्यका; चटका + क = चटकक + आ = चटकिका or चटकका &c. but संकाश्ये भवा सांकाशिका, अश्विका, शुभंयातीति शुभंयाः; अज्ञाता शुभंयाः शुभंयिका.

---

* न यासयोः । Pân. VII. 3. 45. त्यकनश्च निषेधः । क्षिपकादीनां च । Vārtikas.

† The following words are included in the क्षिपकगणः—क्षिपक 'an archer,' ध्रुवक, चरक 'a spy,' सेवक, करक 'a kind of bird, hail,' चटक; अवक 'a kind of plant,' हलक, अलका, कन्यका, and एडक.

‡ तारका ज्योतिषि । वर्णका तान्त्रिके । वर्तका शकुनौ प्राचाम् । सूतिकापुत्रिकावृन्दारकाणां वेति वक्तव्यम् । Vārtika. उदीचामातः स्थाने यकपूर्वायाः Pân. VII. 3. 46. यावन्त्यकोस्तु नित्यम् । Vārtika.

(c) This change of अ to इ is necessary when the क follows the य or क of a root सुनयिका, सुपाकिका, &c.

§ 308. (a) A* *prātipadika* ending in कर, except यत्कर, तत्कर, किंकरा and बहुकर; न्न, सर, preceded by पुरः, अग्रतः अग्रे and पूर्व; and चर preceded by सेना, दाय and words expressive of place; the words नद, चोर, देव, ग्राह, गर, प्लव, and नद, nominal bases ending in एय, nominal and verbal derivatives formed by the affix अ causing Vṛiddhi or Guṇa, such as औपगः, औत्स, कुंभकारः, भारहारः, यादृशः, तादृशः, &c. and words ending in the Tad. affixes द्वयस, दन्न, मात्र and इक (with some exceptions) and in the kṛit affix त्वर form their *feminine* in ई when they are not used adjectively; e. g. भोगकरी conducing to pleasures; एककरी &c.; पतिव्री, पित्तव्री, &c.; अग्रेसरी, &c.; सेनाचरी, कुरुचरी, a woman of the Kuru country; मत्स्यचरी, &c.; नदी, देवी, सूदी, &c.; सौपर्णेयी, वैनतेयी, &c.; ऐन्द्री, औत्सी, &c.; कुंभकारी, नगस्कारी, &c.; उरुद्वयसी-द्वी-मात्री, measuring or reaching as far as the knee; &c. आक्षिकी, लावणिकी, &c.; यादृशी, तादृशी, इत्वरी, evanescent, an unchaste woman &c.; गत्वरी &c.; but किंकरा, बहुकुरुचरा नगरी.

(b) † Also words ending in the Tad. affixes न, स्न, ईक, य (causing Vṛiddhi) and the words तरुण and तलुन; श्रैणी. पौंस्नी fit for a man; शाक्तीकी, तरुणी, तलुनी, &c. also words ending in the kṛit. affix अन causing a nasal to be inserted before it; आह्वयकरणी.

(c) § Words indicative of the stages of life except the last take the *fem.* ई; कुमारी, किशोरी, बर्करी, बधूटी, चिरण्टी (both meaning a 'a young woman'); but वृद्धा, स्थविरा &c. as these imply old age; कन्या is an exception.

* टिड्ढाणञ्द्वयसज्दन्नमात्रचतयपठकृञ्चक्ररपः । Pân. IV. 1. 15.

† Vide the Kâshikâ on Pân. III. 2. 21.

‡ नञ्स्त्रीककृद्युंस्तरुणतलुनानामुपसंख्यानम् । Vârt. यञश्च Pân. IV. 1. 16.

§ वयसि प्रथमे । Pân. IV. 1. 20. वयस्यचरम इति वाच्यम् । Vârt.

(d) *Obs*—*The words केवल, मामक, भागधेय पाप, अपर, समान, आर्यकृत, मृगङ्गल and भेषज form their *fem.* in ई when they are used as names (or in the Veda); केवली, मामकी, समानी, आर्यकृती &c ; but केवला, समाना, &c. when they are not names.

(e) The words नर्तक, खनक, रञ्जक and रजक, those derived by adding the Kṛit affixes आक. and व्र (added to certain roots) and the words included in the गौरादिगण † form their *fem.* in ई; नर्तकी, रजकी &c. कुट्टाकी one who divides or cuts; लुंटाकी robbing or stealing, घात्री, &c.; गौरी, मनुषी, शृंगी, हरिणी, मातामही, पितामही &c.; सुंदर has सुंदरा and सुंदरी.

§ 309. ‡ Some *prātipadikas* ending in the Tad. affix य insert आयन् before ई; गार्ग्ययिणी (the grand-daughter of गर्ग), लोहित्यायनी, कात्यायनी, &c.

§ 310. The following eleven *prātipadikas* form their *feminine* in ई under the circumstances mentioned §—जानपद when it qualifies वृत्ति or 'maintenance', कुण्ड when it means 'a vessel' or 'a man of a mixed class', गोण 'a full sack', स्थल 'natural site', भाज 'boiled,' नाग 'a huge elephant', and काल 'a particular colour, नील when it does not refer to a garment (or rather refers to an animal) or means 'indigo', कुश when it means 'something

* Vide Pân. V. 1. 30.

† षिद्वौरादिभ्यश्च । Pân. IV. 1. 41. The following are the more important of the words included in the गौरादि group:—गौर, मनुष्य, ऋष्य, पुट, द्रोण, हरिण, कण. आमलक, बदर, बिंब, पुष्कर, शिखण्ड, सुषम, आलिन्द, आढक, अश्वत्थ, उभय, भृङ्ग, मह, मठ, श्वन्, तक्षन्, अनडुह्, अनडवाह्, देह, देहली. रजन, आरट, नट, आस्तरण, आग्रहायण, मङ्गल, मन्थर, मण्डल, पिण्ड, हृद्, बृहद्, महत्, सोम, सौधर्म &c.

‡ सर्वत्र लोहितादिकतन्तेभ्यः । Pân. IV. I. 18.

§ जानपदकुण्डगोणस्थलभाजनागकालनीलकृशकामुककबरादृत्यमत्राश्वपनाकृत्रिमाश्रणास्थौल्यवर्णनाच्छादनायोविकारमैथुनेच्छाकेश्वेशेषु । Pân. IV. 1. 42. अनाच्छादनेऽतिन सर्वत्र किंतु । नीलादौषधौ । प्राणिनि च । संज्ञायां वा । V&rt. शोणाल्प्राचाम् । Pân. VI. 1. 43.

made of iron. कासुक 'desirous of enjoyment,' and कबर 'a knot of hair; as जानपदी [वृत्तिः], 'जानपदा नगरी'; कुण्डी अमञ्ज [a vessel] कुण्डान्या, (one that burns) गोणी आवपनं चेत्, गोणा अन्या *i. e.* 'an empty sack; स्थली अकृत्रिमा चेत्, स्थला अन्या *i. e.* ground artificially prepared; भाजी भ्राजा (rice-gruel) चेत्, भाजा अन्या; नागी स्थला चेत्, नागा अन्या, काली वर्णश्चेत्, काला अन्या; *i. e.* 'if it be a proper name; नीली अवाञ्छादनं [ओषधिविशेषो गौर्वा] चेत्, नीला अन्या नील्या रक्ता छाटी इत्यर्थं नीली or नीला (when a name), कुशी अयोविकारश्चेत् but कुशा 'a wooden peg'; कासुकी 'a woman desirous of enjoyment,' कासुका 'one anxious to meet her lover,' कबरी 'a braid of hair,' but कबरा variegated; शोण has शोणी-णा.

§ 311. * The *feminine* of nouns denoting 'a male' is formed by adding ई when the wife of that male is meant; गोपस्य स्त्री गोपी; सुद्री (sometimes सुद्राणी also) 'wife of a Śūdra'.

(a) but not of nouns ending in पालक; as गोपालिका 'the wife of a cowherd' (but गोपाल has गोपाली), अश्वपालिका 'the wife of a horse-groom'.

(b) सूर्य has सूर्या 'the divine wife of Śūrya;' but सूरि *i. e.* कुन्ती who was a mortal

§ 312. † The words इन्द्र, वरुण, भव, शर्व, रुद्र, सृष्ट, and आचार्य. हिम and अरण्य both implying 'vastness'; यव meaning 'bad or spoiled barley', यवन when the *feminine* denotes the alphabet of the Yavanas, मातुल and आचार्य form their *fem* in ई but insert आन् before this ई *e. g.* इन्द्राणी 'the wife of Indra;' वरुणानी 'the wife of Varuna', &c.; हिमानी 'a vast sheet of ice,' अरण्यानी 'an immense expanse of forests,' दृष्टो यवो यवानी, यवनानां लिपिर्यवनानी, but यवनी 'the wife of a Yavana or Yavana woman;' आचार्यानी ‡ (and not णी) 'the wife of an Āchārya or a holy

* पुंयोगादाख्यायास् । Pān. IV. 1. 48 पालकान्तात् । Vārtika. सूर्यादेवतायां चाप् वाच्यः । Vārtika.

† इन्द्रवरुणभवशर्वरुद्रसृष्टहिमारण्ययवयवनमातुलाचार्याणामाहुः । Pān. IV. 1. 49, हिमारण्ययोर्महत्वे । यवाद्वाच्ये । यवनाल्लिप्याम् । Vārtikas.

‡ आचार्यादणत्वं च । Vārtika.

teacher'; but आचार्या 'a woman who teaches; a spiritual preceptress'.

(a) * The words मातुल and उपाध्याय insert this आन् optionally; मातुलानी, मातुली; उपाध्यायानी, उपाध्यायी; 'the wife of a preceptor,' but उपाध्यायी or उपाध्याया 'a female preceptor', 'a woman who herself performs the work of an उपाध्याय'; in the case of अर्य and क्षत्रिय, आन् is optionally inserted before the ई, when no wife is meant; अर्या—अर्याणी, 'a mistress or a woman of the Vaiśya or trader class', क्षत्रिया, क्षत्रियाणी 'a woman of the Kshatriya or warrior class', अर्या 'the wife of a Vaishya'; क्षत्रियी 'the wife of a Kshatriya.'

313. † Nouns ending in अ and not having य् for their penultimate, except हय, गवय a wild ox, मुकय, मनुष्य and मत्स्य take ई when 'class' is implied e. g. वृषली 'A Śūdra female' (also the wife of a वृषल, see § 311. above); similarly ब्राह्मणी, महाचूड्री, &c., हरिणी, मृगी, औपगवी 'a woman of the औपगव class of Brāhmaṇas,' कठी 'a woman of the कठ class of Brāhmaṇas', &c., हयी; गवयी. मुकयी, मनुषी, and मत्सी (vide § 306. d.); but देवदत्ता 'a woman of that name'; अन्वा as it is one of the words included in the Ajādi group; (see § 307. and foot-note); शूद्रा 'a woman of the Śūdra class (see § 307 above).'

(a) Words ending in पाक, कर्ण, पर्ण, पुष्प, फल, मूल and बाल form their fem. in ई when kind is implied; औदनपाकी, शङ्कु-कर्णी, शालपर्णी, शंखपुष्पी, दासीफली, दर्भमूली and गोबाली all names of particular herbs.

(b) Also words ending in ई and denoting mankind; दाक्षी 'a woman of the दाक्षि family,' औदमेयी (उदमेयस्यापत्यं), but तित्तिरिः.

* मातुलोपाध्याययोरानुक् वा । या तु स्वयमेवाध्यापिका तत्र वा वाच्यः । अर्यक्षत्रियाभ्यां वा स्वार्थे । Vārtakas.

† जातेरस्त्रीविषयादयोपधात् । Pān IV. 1. 63. योपधप्रतिषेधे हयगवय-मुकयमनुष्यमत्स्यानामप्रतिषेधः । Vārtika. पाककर्णपर्णमूलबालोत्तरपदाच्च ऽतो मनुष्यजातेः । Pān. IV. 1. 64. 65.

§ 314. * *Prátipadikas* expressive of colour, having त for their penultimate and ending in an Anudatta vowel, except असित black and पलित grey, and the word पिशङ्ग form their *feminine* in ई or आ; एता or एती 'variegated' from एत; रोहिता, रोहिती; पिशङ्गी-पिशङ्गा; but असिता, पलिता, श्वेता (as the त here is Udatta).

(a) † But if the *Prátipadika* has no त for its penultimate, it simply takes ई; कल्माषी variegated, सारङ्गी; but कृष्णा कपिला (as the last vowels are not Anudatta).

§ 315. The *Feminine* of नृ and नर is नारी and that of words included in the *Shârngaravâdi* (शार्ङ्गरवादिगण) group † is formed by adding ई; as शार्ङ्गरवी, गौतमी, आतिथेयी, आशोकेयी, बैदी, पुत्री, &c.

§ 316. The *feminine* of words expressive of relationship is irregular; श्वशुर-श्वश्रू, पितृ-मातृ, &c.

§ 317. ¶ The *feminine* of पति is पत्नी meaning 'the sharer with her husband in the fruit of the sacrifices performed by him; but if it end a compound it may optionally remain unchanged except when preceded by समान, एक, वीर, पिण्ड, श्व, भ्रातृ, भद्र, and पुत्र &c before which this change is necessary; गृहपति or गृहपत्नी, the mistress of the house; or दृढपति or दृढपत्नी; दृषलपति or दृषलपत्नी &c. but समानः पतिर्यस्याः सा सपत्नी a co-wife, एकपत्नी, वीरपत्नी.

N. B.—†† If there be no compound this change does not take

* वर्णादनुदात्तात्तोपधात्तो न । Pân. IV. 1. 39. पिशङ्गानुपसंख्यानम् । असितपालितयोर्न । Vârtikas.

† अन्यतो ङीष् । Pân. IV. 1. 40.

‡ This group consists of the following words—शार्ङ्गरव, कापटव, ब्राह्मण, गौतम, आतिथेय, आशोकेय, वात्स्यायन, मौआयन, शोव्य, आश्वरथ्य, चाण्डाल, पुत्र and some others not very important.

¶ पत्युर्नो यज्ञसंयोगे । Pân. IV. 1. 33. पतिशब्दस्य नकारादेशः स्यात् यज्ञेन सम्बन्धे । वसिष्ठस्य पत्नी । तत्कर्तृकयज्ञस्य फलभोक्त्रीत्यर्थः । Sid. Kau

†† विभाषा सपूर्वस्य । नित्यं सपत्न्यादिषु । Pân. IV. 1. 34. 35.

place; as, ग्रामस्य पतिः 'the mistress of a village', and not पत्नी, similarly गवां पतिः &c.

§ 318. * The words अन्तर्वत् and पतिवत् form their *feminine* in ई but have a न् prefixed to the ई, अन्तर्वन्ती 'a woman big with a child' पतिवन्ती 'a woman whose husband is living'. But if the word पति means 'a lord or master of' ई only is added; as पतिमती पृथ्वी (the earth having a king).

§ 319 Adjectives ending in ई short or long, have no other form for the *feminine*; as शुचिः, सुधीः &c.

§ 320. † Adjectives ending in उ not preceded by a conjunct consonant, except स्वरु, take ई optionally; e. g. सृदु-सृदुः-द्वी, पदुः-द्वी, बहुः-द्वी; but स्वरुः 'a girl who chooses her husband' (पतिवरा कन्या Sid. Kan.), पाण्डुः and not पाण्ड्वी as the उ is preceded by a conjunct consonant; आरुः as it is a noun.

§ 321 ‡ A *prātīpadika* ending in उ not preceded by य and denoting mankind forms its *feminine* in ऊः e. g. कुरुः 'a woman of the Kuru country'; but अध्वर्युः 'the wife of an Adhvaryu'; also when it does not denote animal-kind §; as अलावूः, कर्कन्धुः; except in the case of रज्जु and हनु; रज्जुः; हनुः.

(a) Obs. § A *prātīpadika* ending in बाहु and used as a proper name, and the word पद्गुः also form their *feminine* in ऊः; as भद्रबाहुः 'a woman of that name'; but वृत्तबाहुः 'a woman having well-rounded arms'; पद्गुः ।

* अन्तर्वत्पतिवतोर्नुक् । Pân. IV. 1. 32.

† वतो गुणवचनात् Pân. IV. 1. 44. स्वरुसंयोगोपधानम् । Vārtika.

‡ ऊङुतः Pân. IV. 1. 66. उकारान्तादयोपधान्मनुष्यजातिवाचिनः स्त्रियाश्च स्यात् । Sid. Kan.

§ अप्राणिजातेश्वारज्ज्वादीनामुपसंख्यानम् । Pân. Vārtika.

§ बाह्वन्तात्संज्ञायाम् । Pân. IV. 1. 67. पद्गोश्च । Pân. IV. 1. 68. संज्ञायाम् । Pân. IV. 1. 72.

(b) कद्रु and कमण्डलु if used as proper names take ई; कद्रू: 'a woman of that name,' कमण्डलू; but कमण्डलु; कद्रु: in other cases.

§ 322. *If a compound has for its last member ऊरु and for its first, words signifying a standard of comparison, or one of the words संहित, शफ, लक्षण, वाम, सहित and सह, it forms its *feminine* in ऊ, रम्भोरु: रम्भे इव ऊरु यस्याः plantain-thighed; करम्भोरु: having thighs (beautifully tapering) like the fore-arm or the trunk of an elephant; सहितोरु: having well-turned thighs; शफौ खुरौ ताविव संश्लिष्टत्वादूरु यस्याः सा शफोरुः; [हितेन सह सहितौ ऊरु यस्याः सा] सहितोरु, [सहेते इति सहौ ऊरु यस्याः सा] सहोरु: 'a woman whose thighs are capable of enduring great fatigue or pain'; or 'one having excellent thighs.'

§ 323. † The *fem.* of वृषाकपि, Vishnu or Shiva, अग्नि, कुसित् or कुसिद् 'a usurer' is formed in ई before which the final vowel of these is changed to ऐ; वृषाकपायी, अग्नायी, कुसितायी or कुसिदायी.

§ 324. † The *feminine* of मनु is optionally formed by adding ई before which the final उ is changed to औ or ऐ; मनावी, मनायी or मनुः।

§ 325. ¶ A *prātipadika* ending in short ऋ or न् forms its *feminine* by the addition of ई; कर्तृ-कर्त्री, दण्डिन्-दण्डिनी, शुनी, राज्ञी, परिदिवन्-परिदिग्नी; &c.

N. B. Words like स्वसृ, ननान्द, तिसृ, दुहितृ, स्वसृ &c. being themselves *feminine* do not take this termination.

* ऊरुत्तरपदादौपम्ये । संहितशफलक्षणवामादेशश्च । Pân. IV. 1. 69. 70. सहितसहाभ्यां चेति वक्तव्यम् । Vārtika.

† वृषाकप्यभिकुंसितकुसिदानामुदात्तः । Pân. IV. 1. 37.

‡ मनोरौ वा । Pân. IV. 1. 38. मनुशब्दस्यौकारादेशः स्यादुदात्तैकारश्च Sid. Kau.

¶ कन्नेम्यो ङीप् । Pân. IV. 1. 5.

(a)*युवन् forms its *feminine* by the addition of ति before which the final न् is dropped; युवतिः

§ 326. † If *prātipadika* end in वन् it changes its न् to र् before ई; शक्रन्-शक्करी the strong one; पीवन्-पीवरी, शर्वन्-शर्वरी the night, सुत्वानमतिक्रान्ता अतिसुत्वरी, अतिधीवरी, &c.

Exception.—‡ But if a base end in वन् applied to roots ending in a soft consonant; or if a compound has such a base for its latter member, the *fem.* is formed by adding आ only, before which the preceding अन् is dropped, e. g. अवावन्+आ-अवावा & Brāhmaṇa woman (ब्राह्मणी) or a female thief; राजयुद्धा.

§ 327. § A Bahuvrīhi ending in अन् forms its *fem.* in आ optionally; as सु+पर्वन्=सुपर्वन्-र्वा, बहु+यज्वन् ज्वा, &c. but if the word ending in अन् be such as drops its अ before the आ of the Inst. sing. it takes ई also optionally; e. g. बहु+राजन्—बहुराजन्—राजा-राज्ञी &c.

(a) × If a Bah. ends in वन्, the न् is optionally changed to र्; as बहुधीवन्-बहुधीवा or बहुधीवरी a town in which there are many fishermen.

§ 328. || If a Bah. end in ऊधस् it takes the suffix ई in the *fem.* before which न् is substituted for the final अस्; पीनं ऊधः यस्याः सा पीनोन्नी having a large udder: कुण्डोन्नी (see Rag. I. 84.); also when it is preceded by a numeral or an indeclinable;

* यूनस्तिः ।

† वनोरच । Pān. VI. 1. 77, 7.

‡ अनो बहुव्रीहिः । अन उपधालोपिनोऽन्यतरस्याम् Pān. IV. 1. 12. 28.

§ वनो न हश् इति वक्तव्यम् । Vārtika.

× बहुव्रीहौ वा । Vārt. on Pān. IV. 1. 7.

|| उधसोऽनङ् । Pān V. 4. 131. बहुव्रीहिरुधसो ङीष् । संख्याव्ययादेङीष् । शमहायनान्ताच्च Pān. IV. 1. 25-27. वयोवाचकस्यैव हायनशब्दस्य ङीष्णत्वं चेष्ट्यते । Vārtika.

as द्वयुग्नी, अत्युग्नी having an udder exceedingly large; but ऊधः अतिकान्ता अत्युधाः.

(a) Similarly a Bah. ending in दामन्, and हायन denoting age, and having a numeral for its first member takes ई in the *fem.*; द्विदानी, द्विहायनी 'a girl two years old';, त्रिहायणी, &c; but द्विहायना शाला a building built two years since.

N. B.—the न of हायन is changed to ण after त्रि and चतुर only when it takes ई; चतुर्हायणी बाला; but त्रिहायना, चतुर्हायना शाला.

§ 329. * When a compound has for its second member a word denoting a limb of the body of an animal and having no conjunct consonant preceding its final vowel, the *fem.* is formed by the addition of आ or ई; अतिकेश-शी; 'a women having abundant hair'; सुकेश-शी, चंद्रमुख-खी; but सुगुल्फा having beautiful ankles; सुस्तनी or सुस्तना (स्त्री वा प्रतिमा वा;) सुमुखा शाला 'an edifice with a beautiful front'.

(a) † If the word, denoting the limb, however, be one of the words क्रोड, नख खुर, उखा, शिखा, बाल, शफ, शुक, भुज, कर &c. or have more than two syllables, the *fem.* is formed in आ alone; कल्याणक्रोडा (अश्वानामरः क्रोडा Sid. Kau.), पृथुजघना, having large hips; चटुलनयना, &c.

(b) ‡ Also when the first member is one of स, सह, or विद्यमान, the *fem.* is formed in आ necessarily; सकेशा, अकेशा, विद्यमाननासिका, सहनासिका &c.

§ 330. †† Of Bah. compounds having for their last member

* स्वाङ्गाच्चोपसर्जनादसंयोगोपधात् । Pân. IV. 1. 54.

† न क्रोडादिबह्वचः । Pân. IV. 1. 56.

‡ सहनञ्चविद्यमानपूर्वाच्च । Pân. IV. 1. 57.

†† नासिकोदरौष्ठजङ्घादन्तकर्णशृङ्गाच्च । Pân. IV. 1. 55. अङ्गगात्रकण्ठेभ्यो वक्तव्यम् । पुच्छाच्च । कबरमणिविषशरेभ्यो नित्यम् । उपमानात्पक्षाच्च पुच्छाच्च Vārtikas.

one of the words नामिका, उदर, ओष्ठ, जङ्घा, दन्त, कर्ण, गृह्ण, अङ्ग, गान्, कण्ठ and पुच्छ the *fem.* is formed either in आ or ई; तुङ्गनासिका की; कुशोदरा-री 'a woman having a slender waist;' बिम्बोष्ठी-ष्ठा 'with a lip as red as the *bimba* fruit,' दिर्घे जङ्घे यस्याः सा दीर्घ-जङ्घा-ङ्गी 'one having long legs,' hence 'a she-camel;' स्वङ्गा-ङ्गी (सोमने अङ्गं यस्याः सा) fair-bodied; सुपुच्छा-च्छी; &c.

(α) but if पुच्छ be preceded by कवच, मणि and विष, or if पुच्छ and पक्ष be used in a Bah. involving comparison, the *fem.* is formed in ई only; कवचपुच्छी, 'one having a variegated plumage' i. e. 'pea-hen', उलूकपक्षी शाला 'a hall having its sides like the wings of an owl'; उलूकपुच्छी सेना 'an army with its rear arrayed in the shape of the tail of an owl'.

§ 331. * A Bah. ending in नखं and मुख and used as proper names forms *fem.* in आ; शूर्पणखा, गोरमुख; but ताम्रमुखी a girl having a ruddy face.

§ 332. † Names of the limbs of the body, preceded by words denoting a cardinal point in a compound, form their *fem.* in ई उदङ्मुखी, &c.

§ 333. A Bah. ‡ ending in पाद् (substituted for पाद) optionally forms its *fem.* in इ before which it is changed, to पद्; व्याघ्रस्य इव पादौ यस्याः सा व्याघ्रपाद्-पदी, द्विपाद्-पदी and in आ when पाद means 'a foot of a Vedic verse'; द्विपदा ऋक्, एकपदा &c.

(α) But if पाद् be preceded by one of the words कुम्भ, शूल, तुण, हंस, काक, कृष्ण, सूकर, &c the *fem.* is necessarily formed in ई-पाद् changing into पद् as before; कुम्भपदी 'a woman whose feet are as big as a pitcher.

* नखमुखार्धंज्ञायाम् । Pân. IV. 1. 58.

† दिक्पूर्वपदान्दोष् । Pân. IV. 1. 60.

‡ पादोऽन्यतरस्या । दाहचि । Pân. IV. 1. 8, 9.

(b) In other cases the *fem.* of *prātipādika*s ending in पाद् is formed by adding आ; इस्तिपादा, अजपादा, &c.

§ 334. * A Dwigu ending in अ forms its *fem.* in ई; as त्रिलोकी; but if the ending word be one of those included in the Ajādi group (see foot-note on p. 108) its *fem.* is formed in आ; त्रिफला, त्र्यनीका (consisting of three battalions) सेना, &c.

§ 335. (a) A Dwigu ending in काण्ड† (a particular measure) and qualifying a word denoting ' a field ' has its *fem.* formed by the addition of आ, but when a Taddhita affix has been first added to it and then dropped; as द्वे काण्डे प्रमाणं यस्याः असौ द्विकाण्ड + मात्रा = द्विकाण्डा क्षेत्रभक्ति ' a piece of land 30 hands in extent ' ; but द्विकाण्डी रज्जुः ' a rope, 30 hands in length ' ; also when the ending word is one that does not denote a measure, except the words विस्त ' a tola ' , आचित ' the load of a cart, ' and कंबल्या (a weight equal to $3\frac{1}{2}$ tolas); पञ्चाभिः अश्वैः क्रीता पञ्चाश्व, द्वौ विस्तौ पचतीति द्विविस्ता स्थाली; so द्व्याचिता, द्विकंबल्या.

(b) † When the word पुरुष expressive of measurement ends a Dwigu and the Taddhita affix is added and dropped as before, its *fem.* is formed both in आ and ई; द्वौ पुरुषौ प्रमाणं अस्याः द्विपुरुषा-णी परिखा ' a ditch two purushas (13 feet) in depth ' .

§ 336. Participles (those of the Pres. and Fut.) of Parasm. roots take ई in the *fem.*, न् being inserted before त् as in the Nom. or Acc. dual of the Neu (see § 116) and so do adjectives ending in a consonant; पचन्ती; याती-न्ती, शासती, ददती, दीव्यन्ती, महती, &c.

* द्विगोः । अपरिमाणविस्ताचितकम्बल्येभ्यो न तद्धितलुकि । Pān. IV. 1. 21. 22.

† काण्डान्ताक्षेपे । Pān. IV. 1. 23.

‡ पुरुषात्प्रमाणेऽन्यतरस्याम् । Pān. IV. 1. 24.

Chapter IX.

SECONDARY NOMINAL BASES DERIVED BY THE ADDITION OF THE TADDHITA OR SECONDARY AFFIXES.

§ 337. The terminations used to form derivative bases, in Sanskrit are distinguished into two classes, (1) *Kṛit* (कृत्) or Primary Affixes and (2) *Taddhita* (तद्धित) or Secondary affixes. *Kṛit* are those affixes that are added to verbs, and the Nominal Bases formed by their means are called PRIMARY NOMINAL BASES; while TADDHITA affixes are those that are added to substantives, primary or derived from roots, and the bases formed with them are called SECONDARY NOMINAL BASES (vide § 179)

§ 338. In this chapter we will treat of the more general secondary nominal bases formed by means of the *Taddhita* affixes, reserving for a future chapter the formation of the primary nominal bases derived by means of the *Kṛit* affixes from roots.

§ 339. The *Taddhita* affixes are added in various senses. They occasion various changes in the words to which they are added. The following general observations should be paid attention to.

(a) As a general rule the first vowel of a word takes its *Vṛiddhi* substitute before the terminations अ, य, इक, ईन, एय, त्य, &c. ; as अश्वपति + अ = आश्वपति + अ.

(b) Before terminations beginning with a vowel or य (1) the final अ, आ, इ, and ई are rejected; (2) उ and ऊ take their *Guna* substitute; (3) ओ and औ obey the ordinary rules of sandhi; आश्वपति + अ = आश्वपत 'belonging to Asvapati,' &c. *m. n.*; मनु + अ = मानवः 'a descendant of Manu'; गो + य = गव्यं 'belonging to a cow', so नाव्यं fr. नौ &c.

(c) In the case of derivatives form compound words sometimes the initial vowel of the second word takes its Vṛiddhi substitute, and sometimes the Vṛiddhi is double; पूर्ववार्षिक 'belonging to the last year'; similarly सुपांचालकः &c. सौहार्द fr. सुहृद्, सौभाग्य from सुभग, &c. When these terminations are added to a Dwa comp both the words of which are the names of deities, Vṛiddhi is substituted for the initial vowel of both; आग्निमारुतं कर्म 'a sacrifice offered to Agni and the Marut deities,' &c.

(d) If the initial vowel of a word be preceded by the य् and व् of a preposition the य् or व् is first changed to द्वय् or उव् before Vṛiddhi substitute can take place; as व्याकरण + अ = विद्याकरण + अ = वैद्याकरणः; स्वश्व + अ = सुवश्व + अ = सौवश्व; similarly सौवस्तिक from श्वस्ति, सौवर fr. स्वर, &c.

(e) Before consonantal Tadd. affixes, a final न् is generally rejected; the final न् with the preceding vowel is sometimes dropped before vowel terminations and before such as begin with य; सुवन्-सुवत्वं, राजन्-राजकं, &c. आत्मन्-आत्म्य-आत्मीय. There are various exceptions to this latter part of the rule; e.g. राजन्य fr. राजन् &c.

N. B.—Other changes the student will easily note from the instances given.

§ 340. The following is a list of such of the Taddhita affixes as are commonly to be met with.

SECTION I.

MISCELLANEOUS AFFIXES

अ—is added in the sense of:—(1) ' the son of ' ; as उपगोः अपत्यं पुमान् औपगवः ' the son of Upagu ' ; so वासुदेवः from वसुदेवः पर्वतस्य अपत्यं स्त्री पार्वती ' the daughter of the mountain, '

&c. (2) 'the descendant of'; as उत्सस्य गोत्रापत्यं पुमान् औत्सः 'a descendant of Utsa', उत्सस्य गोत्रापत्यं स्त्री औत्सी 'a female descendant of Utsa', (vide § 311, 313); (3) 'dyed with,' हरिद्रया रक्तं हरिद्रं वसनं 'a garment dyed with turmeric'; (4) 'made of,' देवदारोर्विकारः देवदारवः 'made of the fir tree'; (5) 'belonging to,' &c; देवस्य अयं दैवः 'belonging to a god,' शर्कराया इदं शार्करं 'of sand': ऊर्णाया इदं और्णं वस्त्रं 'a woolen garment,' ग्रैष्मः 'belonging to the sultry season'; नैशः 'nocturnal'; सांवत्सरः 'yearly' &c.; when added to हेमन्त the final त is dropped, हैमन्तः 'autumnal,' (vide Sis. VI. 65; Kir. XVII. 12). हैमन्तः means 'agreeable in the autumnal season'; (6) 'lord of'; पृथिव्या ईश्वरः पार्थिवः 'the lord of the earth'; पञ्चालानां स्वामी पाञ्चालः 'the king of the Panchâlas'; ऐक्ष्वाकः* 'the king of the Ikshvâku race', (7) 'a collection of'; काकानां समूहः काकं; चकानां समूहः चकं 'a flock of cranes'; similarly मायूरं from मयूर 'a peacock,' कपोतं from कपोत 'a pigeon', भिक्षाणां समूहो भैक्षम्; गर्भिणीनां समूहो गार्भिणम् &c. (8) 'knowing or studying'; व्याकरणं अधीति वेद वा वैयाकरणः 'one who studies grammar, grammarian', &c. (9) and to form abstract nouns; मुनेः भावः मौनं 'silence', युवन् यौवनं 'youth'; सुहृद्-सौहार्दं 'friendship'; पृथोर्भावः पार्थ्वं 'greatness, width,' &c.

अक— forms derivatives with various significations:—(1) उत्प्रेभवः औष्ट्रकः 'produced from or relating to a camel,' ग्रीष्मे भवः ग्रैष्मकः 'produced in the hot season,' (2) कुलालेन कृतं कौलालकं 'made by a potter,' ब्रह्मणा कृतं ब्राह्मकं 'made by Brahman,' (3) आरण्यकः 'a forester,' 'a wild

* For the declension of such words vide § 74. a, b.

man'; (4) राज्ञां योग्यं राजन्यकं 'a place fit for kings to live in'; मानुष्यकं 'a country fit for men to live in'; कुरुषु जातः कौरवकः (also कौरवः*) 'an inhabitant of Kuru'; युगन्धरेषु जातः यौगन्धरकः (also यौगन्धरः*) 'inhabiting Yugandhara'; (6) पथि जातं पन्थकं 'grown on a way'; (7) पन्थानं गच्छतीति पथिकः 'a traveller'; (8) पूर्वाह्नि भवः पूर्वाह्निकः 'happening in the forenoon'; similarly अपराह्निकः 'happening in the afternoon'; (9) is added to denote 'enmity' काकोल्लुकयो वैरं काकोल्लुकिका† 'the antipathy between the crow and the owl'; similarly कुत्सकुशिकिका, &c; (10) when added to words ending in the Tad affixes signifying 'the child or the descendant', and to the words उक्षन्, उष्ट्र, उरध्र 'a ram', राजन्, राजन्य, राजपुत्र, वत्स, मनुष्य and अज, it has the sense of 'a collection of'; उपगूनां समूहः औपगवकश्च 'a number of the descendants of Upagu'; औक्षकं 'a herd of cattle', राजकं 'a collection of kings', राजन्यकं 'an assemblage of kshatriyas'; वात्सकं 'a number of calves'; मानुष्यकं, अजकं &c.; (11) it is also added to क्रम, पद, शिक्षा, and मीमांसा in the sense of 'one who has studied them'; क्रमकः 'a student who goes through a regular course of study, or one who has studied the *krama* arrangement of a sacred text', मीमांसक 'a student of the *mīmāṃsā* philosophy', &c.

आमह—is added to the words पितृ and मातृ in the sense of 'the father of'; पितुः पिता पितामहः 'a paternal grandfather'; मातामहः 'a maternal grandfather'. (1) उल is added to मातृ in the sense of 'the brother of'; मातृभ्राता मातुलः

* विभाषा कुरुयुगन्धराभ्याम् । Pān. IV. 2. 30.

† Vide *supra*. § 306. a. These are generally *fem*. There are some exceptions, as देवासुरस् 'the enmity between the gods and the demons' &c.

‘a maternal uncle’; (2) and व्य is added to पितृ and भ्रातृ in the sense of ‘the brother and the son of’ respectively; पितुः भ्राता पितृव्यः ‘a paternal uncle’; भ्रातुः पुत्रः भ्रातृव्यः ‘a nephew.’

आयन—and आयनि, are added to patronymics formed by means of Tad. affixes in the sense of ‘the child of,’ दाक्षायणः-णि ‘the son of Dākshī’; गार्ग्यायणः-णि: ‘the son of गार्ग्य, a descendant of Garga’ आयन is also added to the word कापिशि ‘name of a town’ in the sense of ‘produced in’—कापिषायनः, and optionally to द्रोण; द्रौणायनः or द्रौणिः son of Drona.

इ—has the meaning of ‘a son or a descendant of’; दाक्षिः ‘the son of Daksha’; वैयासकिः ‘the son of Vyāsa,’ &c. (In the case of the words व्यास, वरुड ‘name of a low caste,’ निषाद, चण्डाल and बिंब, the final अ is changed to अक् before this इ.)

इक [टक्, टञ्, टन्]—has various senses:—(1) रेवत्याः अपत्यं पुमान् रैवतिकः ‘the son of Revati; (2) ‘happening or given once a month, monthly, lasting for a month’, &c. मासेन दीयते इति मासिकं वेतनं पुस्तकं वा; similarly वार्षिकं आयुः &c. (3) ‘gathering together’, सैनिकाः; (4) ‘asking’; सुस्नातं पृच्छतीति सौस्नातिकः ‘one who asks another whether he had an auspicious ablution’; so सुखशयनं पृच्छतीति सौखशयनिकः ‘one who asks another whether he had comfortable sleep’. (see Rag. VI. 61 X. 14.); सौख्यसुप्तिकः &c ; (5) ‘using an instrument’; असिः प्रहरणमस्य असिकः ‘one who strikes with a sword,’ a swordsman’; धानुक्कः ‘an archer’; (6) ‘mixed with,’

* In this sense it is added to a few words only.

&c; दध्ना संस्कृत दाधिकं 'mixed with curds', मारीचिकं fr. मरीचि 'black pepper', (7) धर्मे चरतीति धार्मिक 'pious, religious', similarly अधार्मिकः. (8) उडुपेन तरतीति औडुपिकः 'a boatman'; नाविकः &c. (9) हस्तिना चरतीति हास्तिकः 'one who rides an elephant'; शकटेन चरतीति शाकटिकः 'one who drives in a carriage'; (10) दध्ना भक्षयतीति दाधिक. 'one who eats with curds'; (11) 'living upon', वेतनेन जीवतीति वैतनिकः 'one who lives upon wages'; so वाहनिकः, औपदेशिकः &c. (12) 'carrying upon'; उत्संगेन हरतीति औत्संगिकः (13) अस्तीति बुद्धिः अस्य आस्तिकः 'a believer in God and sacred writings'; नास्तिकः &c. (14) it is added to लाक्षा रोचना, शकल and कर्दम in the sense of 'dyed with', लाक्षया रक्ते लाक्षिकं 'dyed with lac'. रोचनिकः, शाकलिकः 'chequered or spotted', कार्दमिकः;-(15) वेद, न्याय, वृत्ति, लोकायत and words ending in सूत्र except कल्पसूत्र &c.; in the sense of 'one who studies them'; वेदमधीति वैदिकः 'a student of the Veda'; नैयायिकः 'one who studies Nyâya or logic', वृत्तिमधीति वार्तिकः 'one who studies a commentary' &c., लौकायतिकः 'an atheist, a student of the materialistic philosophy', सांयहसूत्रिकः; but काल्पसूत्रः; (16) to हस्तिन्, धेनु, केदार and कवच in the sense of 'a collection of'; हास्तिकं 'a herd of elephants', धैनुकं 'a herd of cows', कैदारिकं 'a collection of fields', कावचिकं 'a collection of armours';-(17) to अध्यात्मन्, अधिदेव, अधिभूत, इहलोक, परलोक, &c. in the sense of 'relating to &c.', आत्मानमधिकृत्य भवः आध्यात्मिक 'relating to the Supreme spirit', 'spiritual'; आधिदैविक 'relating to or coming from the governing deity'. आधिभौतिक. 'proceeding from the elements', ऐहलौकिक 'temporal', पारलौकिकः &c.-(18) to क्रय, विक्रय, क्रयविक्रय, and वस्त्र in the sense of 'living upon (in these cases no Vṛiddhi substitute takes place); क्रयेण जीवतीति क्रयिकः 'one who lives upon selling things, a trader', विक्रयिकः, वस्त्रिक,

'one who lives upon wages'.—(19) to words denoting musical instruments in the sense of 'playing upon'; &c. *सृदंगवादनं शिल्पमस्य मार्दगिकः* 'one whose profession is to play on a tabor', so *वैणिकः* fr. *Vinā*; similarly *वैणविकः*, *माढुकः* or *माढुकिकः*, *झार्झरिकः*, &c.—(20) to *पर्य* and the remaining words* of that group in the sense of 'walking with the assistance of'; *पर्यिकः* [*पर्येण चरति इति, येन पीठेन पङ्कवश्चरन्ति स पर्यः* Sid. Kau.]; *अश्वेन चरति अश्विकः*, *राथिकः* &c. *पथा चरति पथिकः* 'a traveller'; this is also added to words denoting inanimate things. *वारिपथिकं दारु* 'wood carried on by the force of water'; (21) to words included in the *भस्त्रादि* † group in the sense of 'bears or carries by means of' *भस्त्रया हरतीति भस्त्रिकः*, and to the word *वि-वीवध*; *वि-वीवधेन हरति वि-वीवधिकः*; also *वैवधिकः*—(22) to *कुसीद* and *दशैकादशान्* in the sense of 'lending on interest' *कुसीदिकः* 'a usurer'; *दशैकादशिकः* 'one who lends another ten rupees in order to get back eleven i. e. 'a usurer'; and (23) to *आकर्ष*; *आकर्षेण चरति आकर्षिकः* 'magnetic, attractive'.

इन्—(1) Added to *पूर्वे* or words ending in *पूर्व* and to *आद्ध* it has the sense of 'done and eaten by' respectively; *कृतपूर्वी कटं*; *आद्धमनेन भुक्तं आद्धी* 'one who has eaten at a *Śrāddha*'; (2) it is added to a few words. such as *खल*, *कुटुम्ब*, &c. in the sense of 'a collection of' with *fam.* term. ई added to it; *खलानां समूहः खलिनी* 'a multitude of thrashing floors or wicked men', *कुटुम्बिनी* 'a number

* These are *अश्व*, *अश्वत्थ*, *रथ*, *जाल*, *व्यास*, and *पाद*.

† *भस्त्रा*, *भट*, *भरण*, *शीर्ष-वे-भार*, *अंस-से-भार*, &c.

of families'. डाकिनी 'a host of female goblins or imps,'
शाकिनी, &c.

दमन् (दमनिच्)—forms abstract nouns when added to the words
पृथु, सृष्टु, महत्, तनु, पटु लघु, बहु, साधु, आशु, उरु, गुरु, बहुल,
खण्ड, दण्ड, अकिंचन, चण्ड, बाल, वत्स, होड, पाक, मन्द,
स्वादु, ह्रस्व, दीर्घ, प्रिय, वृष, ऋजु, क्षिप्र, शुद्र, अणु, दृढ, वृद्ध,
परिवृद्ध, रुश, भुश, वक्र, शीत, उष्ण, जड, बधिर, मधुर, पण्डित,
मूर्ख, नूक, स्थिर, and words expressive of colour; before
this term these undergo the same changes as before
the ईयस् of the comparative and are always *mas.*; as
प्रथिमा 'greatness', म्रदिमा 'softness' तनिमा, 'thinness'
पदिमा 'dexterity,' sharpness,' &c.; बालिमा, वत्सिमा,
होडिमा, पाकिमा 'childhood'; हासिमा, भोदिमा, द्रदिमा,
उष्णिमा, ऋशिमा, जडिमा, शुक्लिमा, &c.

इय (घ)—this is added to (1) क्षत्र in the sense of born of the
race of; क्षत्रियः;—(2) राष्ट्र in the sense of 'relating to';
राष्ट्रियः;—(3) महेन्द्र in the sense of 'an oblation offered
to'; महेन्द्रियः हविः;—(4) अग्र; अग्रियः 'foremost.'

ई (ईकक्)—is added to शक्ति and यष्टि in the sense of 'striking
with'; शक्त्या प्रहरतीति शाक्तीकः; 'a spearman' (also
शाक्तिकः); यष्टीकः 'one who strikes with a stick'.

ईन (ख, खञ्)—(1) added to कुल and words ending in कुल it
means 'born of', कुले जातः कुलीनः or कौलीनः 'of a good
family,' आह्वयकुलीनः—कौलीनः 'sprung from a noble and
rich family'; it is added to—(2) the words पार and
अवार separately or taken together in any order in the
sense of 'going'; as पारं गामीति पारीणः 'going over to the
other bank'; (when used at the end of a comp. it means,
versed or adept in; vide Bhatt. II.46). अवारीणः 'coming
over to this side (of a river, &c.);' पारावारीणः 'one who

goes to both sides or one who crosses the sea'; अवार-
पारीयः 'crossing a river,' &c.—(3) the word ग्राम in the
sense of 'rural' as ग्रामीणः;—(4) the words आत्मन्, विध्वजन्
and words ending in भोग in the sense of 'beneficial to';
आत्मने हित आत्मनीनः, विध्वजनीनः, मातृभोगीणः 'fit to be
enjoyed by a mother'; पितृभोगीणः &c.—(5) नव changed
to नू; as नवीनः;—(6) अध्वन् in the sense of 'journeying'
अध्वानं गच्छतीति अध्वनीनः 'a traveller';—(7) सर्वान्न and
अनुपद in the senses of 'eating and fastended on' respec-
tively; सर्वान्नीन. 'eating every kind of food'; *अनुपदं
बद्धा अनुपदीना (उपानत्) 'a shoe or boot of the length of
the foot';—(8) तिल and माप in the sense of 'a field of'; as
तैलीनं 'a sesamum field', मापीणं, &c.; and to सप्तपद and
हियंगु substituted for ह्य. + गोदोह; सप्तभिः पदैः अवाप्यते
माप्तपदीनं 'formed by walking together seven steps or
speaking seven words'; ह्योगोदोहस्य विकार हैयंगवीनं †
'fresh butter or ghee' (vide Rag 1. 45, Bhatti. V.12).

ईय (छ, छप्)—(1) is added in the sense of 'of or belonging to';
शालाया अयं शालीयः fr. शाला; मालीय fr माला; पाणिनीयः
'belonging to the school of Pānini'; it is added to
(2) स्वसृ and पितृस्वसृ and भ्रातृ in the senses of 'the son
of' and 'relating to,' respectively; स्वस्रियः 'a sister's son'
पैतृस्वस्रियः; भ्रात्रीयः 'fraternal';—(3) अश्व in the sense of
'relating to or a number of' आश्वियं (also आश्वं) 'rela-
ting to horses, a number of horses';—(4) when added to
the words स्व, जन, पर, देव, राजन्, वेणु and वेत्र, क् is

* Pān. V. 2. 23. and Sid. Kau.

तच्च हैयंगवीनं यद् ह्योगोदोहोद्भवं घृतम् । Amara.

inserted; स्वकीय 'one's own,' जनकीय 'of the people'
परकीय, राजकीय, वैष्णवीय, 'of a bamboo,' वैत्रकीय.

एण्य—प्रावृषेण्य 'produced in or relating to the rainy season,'
fr. प्रावृष्.

एय (ढक्, ढकञ्, ढञ्,)—is chiefly added (1) to words ending in *fem.* affix in the sense of 'the child or offspring of';
वैनतेयः 'the son of Vinatā & Garuda'; भागिनेयः 'the son of a sister'; when added to कुलटा meaning 'a poor woman', इन is inserted optionally; कौलटेयः or कौलटिनेयः, when कूलटा means 'a harlot' or 'an adulteress' एर; is optionally substituted for एय; कौलटेय. or कौलटेरः 'the son of an adulteress'; it is optionally changed to एर when added to words denoting 'a female having some kind of defect', काण्येयः-र. 'son of a one-eyed woman,' दासेय-रः 'son of a female slave';—(2) to words of two syllables ending in इ but not formed by the affix इ (इञ्), to मण्डूक and words included in the शुभ्रादि group*; आत्रेयः 'son of Atri', माण्डूकेयः 'son of Māndūkā', शौभ्रेयः 'son of Śubhra (Name of a sage), मैत्रेयः &c ;—(3) and to मातृस्वत्, and पितृस्वत्, the final क् being dropped before it; मातृस्वसेय, पितृस्वसेयः, (4) added to नदी and कलि it has various senses; आग्नेय 'son of Agni', 'relating to fire', 'having Agni for the presiding deity', &c ; it is affixed to—(5) नदी and other words in the sense of 'produced from, &c.'; नद्या इदं नद्यां भवं वा नादेयं 'riverborn'; 'rock-salt'; मादेयं fr मही 'produced from the earth', वाराणसेय &c ; (6) व्रीहि and शालि in the sense of 'a field of' व्रीहेयं, शालीयं,—(7) कुल, कुक्षि, घ्रावा, and words included in

* शुभ्र, पुर, ब्रह्मकृत, रोहिणी, रुक्मिणी, धर्मिणी, विमातृ, विधवा, शुक्र विश्, शकुनि, शुक्र, बन्धकी, &c.

the कञ्वादि group*, with different significations and with a क added to it; कौलेयकः 'a dog', pertaining to a noble family'; कौक्षेयकः 'a sword', ग्रैव्यकः 'a neck ornament', कुत्सिताः त्रयः कञ्चयः तत्र जातः काञ्चयकः, ग्रामेयकः, 'village-born, rustic'; नागरेयकः, &c. (8) कोश in the sense of 'made of'; कौशेयं 'a silken garment';—(9) पुरुष in different senses; पौरुषेयः 'man-slaughter', 'human work', 'derived from or incidental to man, composed or propounded by man'; and (10) to पथिन्, अतिथि, वसति and स्वपति in the sense of 'useful in, good for'; पथि साधु पथेयं 'what is useful on the way', i. e. 'provisions for a journey'; अतिथिषु साधुः आतिथेयः 'attentive to guests, hospitable'; वसतौ साधुः वासतेयः 'hospitable',—यी रात्रिः, स्वपते. आगतं स्वपतेयं (धनं) 'wealth, property'; vide Kir. XIV. 8.

क (कच्)—is affixed (1) to words expressive of countries in the sense of 'born or produced in'; मद्रकः 'born or produced in the Madra country';—(2) to पीत in the sense of 'dyed with'; पीतकः 'dyed yellow',—(3) in the sense of 'belonging to'; मत्क., त्वत्क., &c.—(4) 'bought for' पञ्चक. 'bought for five rupees';—(5) in the sense of 'acting' शीतकः 'one who is cold' i. e. 'slow in action,' 'a dilatory or lazy man'; उष्णकः 'an active man';—(6. 7. 8.) to express pity or diminution, or depreciation—पुत्रक. 'poor son', देवदत्तकः 'unhappy Devadatta'; ह्रस्वो वृक्षो वृक्षकः, 'a small or stunted tree'; अद्वकः a bad horse, a hack; द्यूकः 'a wicked Śūdra,' (9) and sometimes with no signification; अविक. i. e. अविः 'a ram' मणिकः 'a jewel', बालक 'a young boy'; &c.

कट (कटच्)—is affixed (1) to words denoting names of beasts, in the sense of 'a collection of'; अविकटं 'a flock of sheep'

* कञ्चि, पुष्कर, पुष्कल, कुम्भी, कुण्डिन, ग्राम. &c.

&c. (2) and in various senses to the prepositions सं, प्र, वि, नि and उत्; संकट 'narrow, impassable, crowded' &c.; प्रकट 'manifest'; विकट 'huge, fierce, large', &c.; निकट 'near, close to' &c.; उत्कट 'large, excessive, powerful' &c.

कटचा—रथकटचा 'a number of chariots'

कल्प, देश्य and देशीय (कल्पण, देश्य, देशीयर्,)—are added to express 'equality with, little inferiority to'; विदुषः ईषन्त्यन्, विद्वत्कल्पः—देश्यः—देशीयः 'almost learned'; कुमारकल्पः 'nearly equal to Kumâra in valour'; कविकल्पः, मृतकल्प 'nearly dead', &c.; these are also added to verbs; पच-तिकल्पं 'cooks tolerably well'.

चण (चणप्)	{	are added in the sense of 'reputed or remarkable for'; as विद्यया वित्तः—विद्याचणः 'remarkable or known for one's knowledge'; अस्त्रचुञ्चुः—'renowned for his skill in the use of weapons' (vide Bhaṭṭi II. 32.)
चुञ्चु (चुञ्चुप्)		

तन (ट्यु, ट्युल्)—is added to adverbs of time in the senses of relating or belonging to, 'सायं भवः सायंतनः, अद्यतनः, ह्यस्तनः प्राहेतनः, दिवातनः, दोषातनः, चिरंतनः, सनातनः,—to प्र; as प्रतनः old,—to the word नव changed to नृ; नूतनः.

तर (ट्रप्)—expresses diminution; गोणीतरा 'a small sack,' वत्सतरः 'a young calf', &c.

त्न—is similarly added to चिर, परत् 'last year', परारि 'the year before the last', प्र and नव; चिरत्नं, परत्नं, परारित्नं, प्रत्नं and नूत्नं.

ता (तल्)—forms abstract nouns स्त्रीता, पुंस्ता, समता, &c.; added to ग्राम, जन, बन्धु, सहाय, and गज it has the sense of 'a collection of; ग्रामता, जनता, बन्धुता, &c.

तिथ—बहतिथ 'manifold'.

त्य-(त्यक्) is added in the sense of 'living in, belonging to,' &c. to the words दक्षिणा, पश्चात्, पुरस्, अमा, इह, क, ह्यस्, त्वस्, and indeclinables ending in तस्; दाक्षिणात्यः a south-erner, पश्चात्यः, पौरस्यः, an inhabitant of the east; अमात्य, one who accompanies a king, a minister, इहत्यः क्रत्यः, ह्यस्त्यः, ततस्त्यः &c; also to the preposition नि, नित्यः 'eternal'.

त्यक् (त्यक्त्) is added to उप and अधि; उपत्यक्ता land at the foot of a mountain, अधित्यक्ता 'a table-land.'

त्र—is affixed to गो only: गवां समूहो गोत्रा *f.* 'a herd of kine'.

त्वं—forms abstract nouns; गोत्वं.

द्वन्न, द्वयस and मात्र* (द्वन्नच्, द्वयसच्, मात्रच्,) are added in the sense of 'measuring as much as'; जालु प्रमाणं अस्य जालुद्वन्न-द्वयसं-मात्रं उदके 'water reaching as far as the knee', &c.

न and न्न [(नञ्, तन्नञ्)—are added to स्त्री and पुंस respectively in different senses:—स्त्रैण 'womanly, *feminine*, suited to women, (*n*) womenhood' &c; पौन 'manly, heroic, fit for a man, (*n.*) manhood, virility'.

पाश—is added as a depreciatory termination; भिषक्पाशः 'a bad doctor, a quack'; वैयाकरणपाशः &c; added to केश it has the sense of 'a collection of', as केशपाशः (दक्ष and हस्त are also added to केश in the same sense).

मय (मयद्)—§ is added in the sense of (1) 'made of'; मृदः विकारः मृन्मयं 'made of earth,' काष्ठमयं 'made of wood' &c.; and (2) in that of profusion or excess 'वृत्तं प्रचुरं.

* प्रमाणे द्वयसज्जघनज्जमात्रचः । Pân. V. 2. 37.

† स्त्रीपुंसाभ्यां नञस्तञौ भवनात् । Pân. VI. 1. 87.

§ मयद् वा एतयोर्भाषायामभक्ष्याच्छादनयो Pân IV. 3 143.

बन्मिन दृतमयो यज्ञः 'a sacrifice consisting for the most part of clarified butter,' अन्नमयः &c. It is not added to words denoting 'an article of food or a covering';
e. g. मौद्रः मूषः.

य (यक्, यत्, यञ्, ण्य) — is added to nouns with different meanings:—(1) गवां समूहो गव्याः 'a herd of cattle,' वातानां समूहो वात्या, so खल्या, रथ्या, (रथानां समूह), पाद्या, धूम्या, 'a dense mass of smoke,' नृण्या, नड्या, &c (2) सभायां साधुः सभ्यः 'a courtier'; (3) सतीर्थ्या 'disciples of the same preceptor,' सोदर्य, समानोदर्य 'a brother of whole blood'; (4) forms abstract nouns राज्य, सैन्यपत्यं, वैरोहित्यं, सारथ्यं, आस्तिक्यं, &c.; it is added—(5) to the words राजन् and मनु in the sense of 'born of the race of,' राजन्य 'a man of the Kshatriya class,' मनोजात. मनुष्य. (in this case ष् is inserted) 'a man';—(6) to अश्वुर in the sense of 'the son of,' आश्वर्यः, (7) to कुल; कुल्य—'of noble descent'; (8) to वायु, ऋतु, पितृ, and उपस्य in the sense of 'having any of these for one's presiding or tutelary deity,' &c. वायुः देवता अस्य वायव्यं अस्त्रं 'a missile having Vāyu for its presiding deity,' ऋतव्यः 'worshipping the Seasons (as divinities),' पितृव्य. 'sacred to the manes, offered to the manes'; उपस्यः 'sacred to the Dawn';—(9) to दण्ड and words included under the दण्डादि group in the sense of 'deserving or meriting'; दण्ड्य 'deserving punishment,' बध्यं 'fit to be killed,' अर्घ्य 'deserving worship,' &c. In the derivatives given hereafter य should be considered as added in the sense attached to each word;—स्तेय 'theft' from स्तेन, उरस्य 'born of the breast' (also औरसः fr. उरस् +

अ) *fr.* उरस्; दन्त्यं 'wholesome to the teeth' (in this sense it is added to words denoting the limbs of the body; as कण्ठ्य 'good for the neck,' &c.); शुनं-शुन्यं 'fit for a dog' *fr.* श्वन्; नाभ्यं fit for being the central part of a wheel' *fr.* नाभि 'the nave of a wheel,' नस्य 'fit for the nose' from नासिका; रथ्य 'drawing a chariot, a horse,' युग्य 'harnessed to the yoke, a bull'; वयस्य 'of equal age, a friend'; तुल्य 'what is weighed in a balance and found equal', hence 'equal,' *fr.* तुला; न्याय्य (न्यायादनपेतं) just; पथ्यं (पाथि साधु) 'wholesome,' हृद्यं (हृदि स्पृश्यते मनोज्ञत्वाद्) 'agreeable to the heart,' धन्यः (धनं लब्ध्वा) obtaining wealth, धर्म्य (धर्मादनपेतं लब्ध्वा वा) 'consistent with *dharma*', or 'obtained justly'; जन्यं 'talk of the people,' वदय 'capable of being controlled, obedient', &c. द्रव्य (द्रोविकार.) 'wooden or of a tree'; मूल्यं (मूलेनानाम्यं Pân. IV. 4. 49.) 'price'; &c. यशस्यः (यशसा युतः) 'glorious, leading to glory'; (नाव्यं नावा तार्यं) 'fit to be crossed over in a boat'; धुर्यः (धुरं वहतीति 'a horse or bullock yoked to the pole of a carriage'; गव्यं (गवे हितं) 'proper or fit for a cow, got from a cow', &c.

र—(1) is added to कुटी, शमी and शुण्ड, as a diminutive term; ह्रस्वा कुटी-कुटीर *m. n.* 'a small hut,' शमीरः a small S'ami tree', शुण्डारः 'the trunk of a young elephant'.

शकट and शाल—are affixed to वि in the sense of 'largeness,' विशकट 'great, large'; विशाल 'extensive,' 'spacious,' &c.

§ 341. The मत्वर्थीय affixes or affixes expressive of possession have the following additional senses:—भूमन् or 'greatness, eminence,' निन्दा or 'depreciation,' प्रशंसा or 'praise,' नित्ययोग or 'constant connection, अतिशायन or 'excess over,' सम्बन्ध or 'being in connection with,' and अस्तिविवक्षा or 'to express the meaning

of 'possession'*. The instances in order are—यवमान्, कंकुदा-
वर्तिनी कन्या, रूपवान्, क्षीरिणो वृक्षः, उदरिणी कन्या, दण्डी.

SECTION II.

AFFIXES SHOWING POSSESSION. (सत्वर्थीय).

अ (अच्)—is affixed to words included in the अर्शआदि group†;
अर्शसः (अर्शांसि अस्य विद्यन्ते) 'suffering from piles';
जटा अस्यास्तीति जटः 'having matted hair'; उरसः 'having
a prominent breast.'

आट and आल—are attached to वाच् in the sense of 'speaking
much or speaking badly'; वाचाटः or वाचालः a prattler,
a garrulous or talkative person.'

आलु-हृदयालुः one who possesses a 'heart' i. e. 'a kind-hearted
man'; this is added to शीत, उष्ण and तृप् in the sense
of 'not capable of enduring'; शीतं न सहते शीतालुः 'un-
able to endure cold'; similarly उष्णालुः, तृप्तालुः (तृप्ः
पुरोडाशः तं न सहते । तृप्ं दुःखं इति माधवः S. K.).

इत—is affixed to तारका and other words ‡ in the sense of 'that

* भूमनिन्दाप्रशंसासु नित्ययोगेऽतिशायने ।

सम्बन्धेऽस्तिविवक्षायां भवन्ति मतुवादयः ॥ (Sid. Kau.)

† अर्शस, उरस्, तुन्द, चतुर, पलित, जटा, घटा, अध, कर्दम, अम्ल,
लवण, and words expressive of the deformed limbs of the body
and of colour.

‡ तदस्य संजातं तारकादिभ्य इतच् । Pân. V. 2. 36. The follow-
ing are some of the words of the तारकादि group:—पुष्प, मञ्जरी,
ऋजीष, क्षण, सूत्र, प्रचार, विचार, कुङ्कुल, मुकुल, कण्टक, मुसल, कुसुम,
कुतूहल, स्तम्बक, किसलय, पल्लव, खण्ड, वेग, निद्रा, मुद्रा, बुभुक्षा, धनुष्या,
पिपासा, श्रद्धा, अन्न, पुलक, अङ्गारक, द्रोह, दोह, सुख, दुःख, उत्कंठा, भर, व्याधि,
वर्मन्, व्रण, गौरव, शास्त्र, तरङ्ग, तिलक, चन्द्रक, अन्धक, गर्व, मुकुर, उत्कर्ष,

is obtained or possessed by'; तारका अस्य संजाताः तारकितं नमः 'the sky studded with stars'; फलानि अस्य संजातानि असौ फलितः वृक्षः; similarly पुष्पित, सुखित, दुःखित &c.

इन् and इक (इनि, ठन्)—are added to words ending in अ, and to the words of the व्रीह्यादि group*; दण्ड अस्यास्तीति दण्डिन् or दण्डिक 'one who has a staff.' धनिन्, सुखिन्, दुःखिन् &c.; व्रीहिन्, व्रीहिक, मायिन्, मायिक, शालिन्, मालिन्, &c. when added to वात and अतिसार, क is prefixed to it; वातकिन्, 'suffering from gout, rheumatic; अतिसारकिन्, 'one suffering from diarrhoea'; it is added to पुष्कर† and other words when the place is meant; पुष्करिणी 'the place where lotuses grow'; hence 'a tank or a lake'; similarly कुमुदिनी, पद्मिनी &c.; it is also added to अर्थ and words ending in अर्थ; अर्थिन् one having some object in view; धान्यार्थिन् &c; and to वर्ण-वर्णिन् 'an ascetic.'

इन—is affixed to फल, बर्ह and मल; फलिनः 'bearing fruit, fruitful', बर्हिण 'a peacock'; मलिन 'dusky'.

इल—is added to तुन्द, उदर, पिचण्ड, यव, व्रीहि and प्रज्ञा optionally,

हर्ष, रण, कुबलय, सीमन्त, ज्वर, गर, रोमाश्च, पण्डा, कज्जल, कोरक, स्थपुट, फल, शृङ्गार, भङ्गर, वकुल, शैबल, श्वभ्र, कलंक, कर्दम, कन्दल, मूच्छा, हस्तक, प्रतिविम्ब, प्रत्यय and दीक्षा.

* अत इनिठनौ । Pāṇ. V. 2. 215. The words belonging to this group are:—व्रीहि, माया, शाला, शिखा, माला, मेखला, केका, अष्टका, पताका, चर्मन्, कर्मन्, वर्मन्, दंष्ट्रा, संज्ञा, वडवा, कुमारी, नौ, वीणा, बलाका, and words ending in शार्प

† पुष्कर, पद्म, उन्पल, तमाल, कुमुद, नड, कपित्थ, बिस, सुणाल, कर्दम, शालूक, विगर्ह, कराप, शिरीष, प्रवाह, हिरण्य; कैरव, कल्लोल, तट, तरङ्ग, पङ्कज, सरोज, राजीव, नालिक, सरोरुह, पुटक, अरविन्द, अम्भोज, अञ्ज, कंनल and पयस्.

to पिच्छ, उरस्, ध्रुवक, वर्ण, उदक and पङ्क necessarily; to सिकता, शर्करा and फेन optionally; तुन्दिल 'having a protuberant belly, corpulent'; उदरिल, पिचण्डिल, (have the same sense); प्रज्ञिल 'intelligent': पिच्छिल 'slimy, slippery'; उरसिल - 'having a broad chest'; पाङ्गिल 'muddy' सिकतिल 'sandy', शर्करिल, फेनिल, &c.

उर—दन्तुर 'having projecting teeth, hence also rugged' &c. .

ऊल—is added to बल and वात in the sense of 'not enduring'; as बलूल: 'not able to face the army of the enemy', 'one who cannot withstand the strength of another'; वातूल 'one that cannot bear the wind'. When added to वात it has also the sense of 'a collection'. वातूल: 'a hurricane'.

ग्मिन्—This is added to the word वाच् in a good sense, as आट् or आल is added in a bad sense; वाग्मिन् 'eloquent, an orator.'

मत् (ङ्गुप्)—is added to कुमुद, नङ् and वेतस्; कुमुदम् 'a place abounding in lotuses'; नङ्गम् 'abounding in the *nada* grass', वेतस्वम् 'abounding in canes'.

मत् (मतुप्)—is the general term. expressing possession;* it is added in the sense of 'it has that or that is in it'; e.g. गावोऽस्यास्मिन्वा सन्तीति गोमान् 'possessing cows', &c. It is specially added to the words रस, रूप, वर्ण, गन्ध, स्पर्श, स्नेह, शब्द and स्व; रसवान्, रूपवान्, &c.; स्ववान्.

§ 342. (a) The म् of the termination मत् is changed to व when affixed to words ending in स् or अ, short or long, or having either for their penultimate†; किंवत् from किम्, विद्यावत्,

* तदास्यास्यस्मिन्निति मतुप् । रसादिभ्यश्च । Pân. V. 2, 94. 95.

† मादुपधायाश्च मतोर्वोऽयवादीभ्यः । Pân. VIII. 2. 9.

लक्ष्मीवत्, यशस्वत्. भास्वत्, &c.;* राजन्+वत्=राजन्वत्; as राजन्वान् देशः 'a country having a good or just king'; (cf. Rag. VI. 22.)=राजवत्; as राजवान् देशः 'a country governed by a king'; उदक+वत्=उदन्वत् *m.* 'the sea'; उदकवत् as उदकवान् (घटः 'a jar ') containing water.

Exceptions:—*m* is not changed to *v* in the case of the words यव, दलिम्, ऊर्मि, भूमि, कृमि, कुम्भा, वशा; द्राक्षा, ब्रजि, त्रजि, ध्वजि, नजि, हरित्, ककुद्, गरुत्, इक्षु, द्रु and मधु, as यवमान्, ऊर्मिमान्, &c.

(b) † मत् also becomes वत् when added to words ending in any of the first four letters of a class; विद्युत्वान्, तडित्वान् *m.* 'possessing lightning' i. e. 'a cloud', &c. The त् of विद्युत् &c. is not changed to द् as it is not at the end of a पद.

(c) and when the whole expresses a संज्ञा (a name); अहीवती, सुनीवती &c.

§ 343. When added to words denoting qualities मत् is dropped; ‡ e. g. शुद्धो गुणोऽस्यास्तीति शुद्धः पट्. a white (i. e. possessed of the white colour) garment, so कृष्ण. &c.

य (यप्)—is added to रूप in the sense of 'a stamped coin, or beautiful'; हिम्य 'possessing snow, snowy', गुण्य 'possessing merits'.

युस्—is added to ऊर्णा, शुभं, अहं, and शं; ऊर्णायुः 'woolen', शुभंयुः 'possessing bliss, fortunate', अहंयुः 'proud'; शंयुः 'happy'.

र—is added to पाण्डु, मधु, सुषि, ऊष, नग, मुष्क, पांसु, ख, मुख,

* राजन्वान्सौराज्ये । Pân. VIII. 2. 14. राजवानन्यत्र । Sid. Kau.

† झयः । संज्ञायाश्च । Pân. VIII. 2. 10. 11.

‡ गुणवचनेभ्यो मतुबो लुगिष्टः । Vârt.

and कुञ्ज (कुञ्जो हस्तिहनुः); पाण्डुर 'possessing paleness,' i. e. 'pale'; मधुर 'sweet,' &c.

ल (लच्)—अंसलः 'having muscular shoulders' i. e. 'strong', वत्सल 'compassionate,' फेनल 'foamy'; it is also added to words ending in आ and denoting a limb of the body of an animal; चूडालः 'having a crest'.

व—केशवः 'having beautiful and luxuriant hair,' also (केशिन्, केशिक, केशवत् in this sense); मणिवः 'a kind of serpent', हिरण्यवः 'one of the nine treasures of Kubera'; अर्णस् + व = अर्णवः 'the sea'.

वल (वलच्)—दन्तावलः 'an elephant'; शिखावलः 'a peacock'; रजस्वला, कृषीवलः 'a husbandman,' आसुतीवलः 'a sacrificial priest' 'a distiller of spirit'; परिषद्वलः 'a king'; and ऊर्जस्वलः 'powerful'.

विन्—* is added to माया, मेधा, स्रज् and words ending in स्; मायाविन् 'a magician,' &c., मेधाविन् 'talented,' स्रग्विन् 'possessing a garland,' तेजस्विन् 'lustrous,' &c; also to आमय the final अ being lengthened; आमयाविन् 'diseased'.

श—लोमशः 'hairy,' 'a monkey'; रोमशः; कपिशः 'tawny'.

N. B.—† These affixes are prohibited after Karmadhāraya compounds.

* अस्मायामेधास्रजो विनिः। Pân. V. 2, 121. आमयस्योपसंख्यानं दीर्घश्च।

† न कर्मधारयान्मत्वर्थीयः।

SECTION III.

AFFIXES FORMING ADVERBS.

अक् (अकच्)—is inserted before the final vowel of indeclinables without any change of meaning; उच्चैः-उच्चकैः; नीचैः-नीचकैः.

एन— is added to nouns indicating 'a direction' in the sense of 'not far from'; पूर्वेण ग्रामं 'to the east of the village not far from it'; अपरेण ग्रामं, &c.

तस् (तसि)—has the sense of the Ablative; आदितः 'from the beginning,' मध्यतः, स्वरतः, वर्णतः &c.; sometimes this is added in the sense of the Gen; as देवा अर्जुनतोभवन् 'the gods declared themselves on the side of Arjuna'; (तसिल्)—परितः 'on all sides'; अभितः 'on both sides'.

ना—विना 'without', नाना 'in various ways', &c.

वत्—* is affixed in the sense of 'equally with' or 'like to' when the equality or likeness refers to an action; ब्राह्मणेन तुल्यं ब्राह्मणवदधीते; but पुत्रेण तुल्यः स्थूलः and not पुत्रवत् स्थूलः; similarly क्षत्रियवत्; or (2) 'as in the case of that मथुरायामिव मथुरावत् सुग्रे प्राकारः; चैत्रस्य इव चैत्रवत् (मैत्रस्य गावः); (3) विधिमर्हति विधिवत् पूज्यते.

शस्—अल्पशः 'little by little'; बहुशः &c.

चि— is added to nouns or indeclinables to express that a person or thing, not being like what is denoted by the base to which it is added, becomes or is made like it.

* तेन तुल्यं क्रिया चेद्वतिः । तत्र तस्येव । तदर्हम् । Pân. V. 1. 115-117. कुम्बस्तिर्योगे सम्पद्यकर्तारि चिः । Pân. V. 4. 50. अभूततद्भाव इति वक्तव्यम् । Vârt.

* Before this the ending अ or आ is changed to इ, but not that of indeclinables; इ or उ is lengthened and क्त changed to री; final न् and the ending consonant of अरुस्, मनस्, चक्षुस्, चेतस्, रहस्, and रजस्, are dropped and then the preceding rules are applied to the penultimate vowel. After this the termination is dropped and the verbal or other forms of कृ, भू and अस् are added to the base regarded as a preposition; अकृष्णः कृष्ण. सम्पद्यते तं करोति (कृष्ण + च्वि = कृष्णी + च्वि = कृष्णी- + करोति) कृष्णीकरोति; न ब्रह्मा अब्रह्मा अब्रह्मा ब्रह्मा सम्पद्यते ब्रह्मीभवति; similarly गङ्गीस्यात्; दोषाभूतमहः 'the day is changed into the night'; दिवाभूता रात्रि 'the night has become like the day'; शुचीभवति, पट्टस्यात्: मात्रीभवती; मात्रीकरोति; &c, 'अरुकरोति, उन्मनीस्यात्; उच्चक्षूकरोति; विचेतीकरोति. विरजीकरोति, &c.

आ—is affixed like च्वि to (1) दुःख when the meaning is 'troubling one who ought not to be troubled', दुःखाकरोति स्वामिनश्;—(2) सुख and प्रिय in the sense of pleasing one who ought to be pleased', &c; सुखाकरोति, प्रियाकरोति गुरुं (अनुकूलाचरणेन आनन्दयति Sid. Kau.);—(3) शूल; शूलाकरोति मांसम् i. e. 'roasts it';—(4) सत्यः सत्याकरोति भाण्डं वणिक् i. e. 'settles its price'; (5) and to onomatopœic words not followed by इति and containing more than one vowel, the words being reduplicated; पटत्,—पटपटाकरोति, 'utters the words पटत्, पटत्.'

सात्—is optionally affixed like च्वि but when the change meant is complete*; (कृत्स्नं शस्त्रं अग्निः सम्पद्यते) अग्निसाद्भवति 'is

* अस्य च्वौ । Pân. VII 4. 32. अवर्णस्य ईत्स्यात् च्वौ । Sid. Kau; अव्ययस्य च्वावीत्वं नेति वाच्यम् । V&rt. च्वौ च । Pân. VII. 4. 26. अरुर्मनश्चक्षुश्चेत्तोरहोरजसां लोपश्च । Pân. V. 4. 51.

completely changed to fire'; (also अग्नीभवति); भस्म-
सात् करोति 'completely reduces to ashes'; in the case
of this affix the forms of पद् with सद् are also added;
अग्निमात्सम्पद्यते अग्निसाद्भवति शस्त्रम्, जलमात्सम्पद्यते जली-
भवति लवणम्; सात् also conveys the sense of 'making
over or delivering something to another' &c; राज-
मात्सम्पद्यते, राजसात्करोति; सात् and त्रा are similarly
added when something is to be given to another;
विप्रत्राकरोति, विप्रत्रासम्पद्यते; विप्रसात्करोति &c.

N. B.*—The derivatives formed by means of the affix सात् do
not share the properties of prepositions; the verbal indecl.,
therefore, from अग्निसात्करोति is अग्निसात्कृत्वा and not—कृत्य.

ADVERBS OF TIME IRREGULARLY FORMED FROM NOUNS:—

सामने अहनि सद्यः 'the same day'; पूर्वस्मिन्वत्सरे परत् 'last year';
पूर्वतरे वत्सरे परारि 'the year before the last'; अस्मिन्संवत्सरे ऐषमः
'this year'; परस्मिन्नहनि परेद्यवि 'the other day', अस्मिन्नहनि अद्य
'to-day'; पूर्वस्मिन्नहनि पूर्वद्युः 'yesterday'; अन्यस्मिन्नहनि अन्यद्युः 'the
'other or following day'; उभयोरह्नोः उभय-ये-द्युः 'both the days'.

Chapter X.

Gender.

§ 344. No definite rules can be laid down for the determina-
tion of the gender of words in Sanskrit. It can best be studied

---

* विभाषा साति कात्स्न्ये । Pān. V. 4. 52.

from the dictionary or from usage. The following hints, however, may be useful to the student in the majority of cases.

1 MASCULINE WORDS.

§ 345. Verbal derivatives formed by the affixes अ and न, and इ added to the roots दा and धा; *e. g.* पाकः, त्यागः, करः, गरः any beverage or drink, poison, गोचरः range, scope, यज्ञः, विघ्नः, आधिः mental pain or anguish, निधिः a treasure, &c.

Exceptions:—यात्रा *fem.* and भय, लिङ्ग, and भग all *neu.*

§ 346. Words ending in उ and those having क, द, प्, थ्, न्, म्, ख्, य्, र्, or स्, for their penultimate; as प्रभुः, भानुः, इक्षुः, स्तवकः 'a bunch of flowers' &c; घटः, पाषाणः, शोथः 'a swelling, फेनः, दीपः, स्तम्भः, सोमः, समयः, क्षुरः a razor, अङ्कुरः, वृषः, वायसः &c.

Exceptions:—Words ending in—

- (a) उ-धेनु, रज्जु (except when it ends a compound, in which case it is both *mas.* and *fem.*) कुहु-हू 'the last day of a lunar month on which the moon is invisible,' सरयु 'name of a river,' तनु, करेणु and त्रियंगु 'a kind of creeper,' which are all *fem.*; इमंशु, जातु, वस्तु 'wealth,' अश्रु, जतु 'lac,' त्रपु 'tin or lead,' तालु, दारु, मधु 'honey,' स्वादु 'relish,' वस्तु and मस्तु 'sour cream', which are all *neuter*.
- (b) क-चिबुक 'the chin,' शालूक, प्रातिपदिक, अंशुक 'a garment,' उत्सुक 'a fire brand.'
- (c) ट and ण—किरीट, छकुट, ललाट, गृङ्गाट 'a place where four roads meet;' ऋण, लवण, पर्ण, उष्ण.
- (d) थ and न—काष्ठ, पृष्ठ, रिक्थ property left at death, उक्थ 'a hymn of the Sāmaveda,' जघन, अजिन 'the hairy skin of a black antelope,' तुहिन 'snow,' कानन,

विपिन, वन, वृजिन 'sin,' बेतन, शासन, सोपान 'a flight of steps,' मिथुन, दमशान, रत, चिह्न.

(e) प, भ, म—पाप 'sin' रूप, शिल्प, पुष्प, शष्प 'tender grass', अन्तरीप 'an island', कुङ्कुम 'saffron', रुक्म gold, iron, सिध्म 'a leprous spot', युध्म 'a battle', इध्म, गुल्म (generally *mas.*), अध्यात्म knowledge of the soul.

(f) य and र—हृदय, इन्द्रिय, उत्तरीय 'an upper garment', द्वार, अम, तक्र, वक्त्र, वप्र 'lead', छिद्र, नीर, रुच्छ्र, रन्ध्र, श्वन्न, अन्न, तिमिर, विचित्र, केयूर, उदर, शरीर, कन्दर 'dry ginger', पञ्जर 'a cage', जठर, अजिर 'courtyard', वैर, चत्वर, पुष्कर, गन्धर, कुहर 'a cave', कुटीर 'a hut' (*m.* also), कुलीर 'a crab', काश्मीर 'name of a country,' अम्बर, शिशिर, तन्त्र a loom, the ritual &c.; यन्त्र, क्षत्र, क्षेत्र, मित्र, कलत्र, चित्र, सूत्र, नेत्र, गोत्र a family, अङ्गुलित्र a finger-armour, शस्त्र, शास्त्र, वस्त्र, पत्र, पात्र, शुक्र.

(g) ष and स—ऋजीष 'a frying pan,' अम्बरीष 'a frying pan,' पीयूष, पुरीष, किल्मिष 'sin, guilt,' कल्मषः 'sin, stain,' (sometimes *mas.*), बिस, ब्रुस, 'chaff' साहस which (*b. g.*) are all *neuter*.

§ 347. The words देव, दैत्य मनुष्य, पर्वत, समुद्र, स्वर्ग, मेघ, किरण, दिवस, अस्ति, शर, यज्ञ, आत्मा, नख (also *neu.*), केश, दन्न, कण्ठ, गल, स्तन, भुज, गुल्फ, and their synonyms, and words expressive of the measures of corn &c., such as कुडव, &c.

Exceptions—द्यौ *fem.*, दिव् *fem.*, खारी *fem.*, मानिका *fem.* 'a kind of weight,' त्रिविष्टप *neu*; दिन *neu*; अहर् *neu*; and अन्न *neu*.

§ 348. The words दाराः 'a wife', अक्षताः 'uninjured rice,' लाजाः 'fried rice,' असव. 'life (the vital airs in the body)' and गृहाः 'a house,' which are always used in the plural.

§ 349. The words नाडीत्रण 'sinus, a kind of ulcer', अपाङ्ग the corner of the eye, जनपद, मरुत्, गरुत् 'a wing,' ऋत्विज्, ऋषि, राशि, ग्रन्थि, छमि, ध्वान्, बलि, मौलि, रवि. कपि, मुनि, ध्वज, गज, मुञ्ज 'a kind of grass (of which the girdle of a Brāhmaṇa ought to be made), पुञ्ज, हस्त, कुन्त 'a spear' अन्त, व्रात 'a collection.' वात' दूत, घूर्त, सूत, चूत 'the mango tree', मुहूर्त, षण्ड 'a eunuch,' करण्ड मुण्ड 'name of a demon,' पाखण्ड a heretic, शिखण्ड a lock of hair, a peacock's tail, वंश, अंश, पुरोडाश 'a kind of sacrificial offering, ष्मद, कन्द, कुन्द name of Vishnu, a kind of flower (also *neu.* in this sense, sometimes), विशेष, बुद्बुद, शब्द, अर्थ, पथिन्, मथिन् churning handle,' ऋक्षिन् name of Indra, स्तम्ब, नितम्ब, पूग 'a multitude, the betel-nut tree,' पल्लव, कफ, रेफ, कटाह 'large frying pan' &c., मठ, माणि, तरङ्ग, तुरङ्ग, गन्ध, स्कन्ध, मृदङ्ग, सङ्ग, पुंख the butt-end of an arrow to which the feathers are attached, अतिथि कुक्षि and अञ्जलि.

II. FEMININE WORDS.

§ 350. Verbal derivatives formed by the terminations अनि, मि, नि, ति, ई and ऊ; as अवनिः, भूमि, ग्लानिः, गतिः, लक्ष्मीः, चन्द्रः, &c.

Exceptions:—बह्नि, आग्नि and वृणि, all *mas*

§ 351. (a) All the numerals from 20-99, monosyllabic words in ई and such as are formed by the affix ता; विशति; श्री; तनुता &c.

(b) The synonyms of भूमि, सरित्, लता and वनिता and these words themselves.

Exceptions:—स्रोतस् *n.* and यादस् *n.* both meaning a 'river'.

§ 352. The words भा, सुज् 'a sacrificial ladle,' स्रज्, दिक्, उष्णिष् 'a Vedic metre,' उपानह, प्रावृष, विष्टुष् 'a drop,' रुष्, त्विष्, तुष् नाडि, रुचि, वीचि, नालि 'a tubular vessel of the body, a hollow

lotus stalk,' किकि 'a kind of bird,' केलि, छवि, रात्रि, शङ्कुलि 'the orifice of the ear, a kind of cake,' राजि, कुटि 'a cottage,' वार्ति, मुकुटि, वृटि 'a moment,' बलि, पंक्ति, दर्वि-र्वी, वेदि-दी, खनि-नी 'a mine (of jewels &c.)' शानि-नी 'a kind of cucumber,' अभि-श्री 'the edge of a sword,' कृषि-षी, औपधि-धी, कटि-टी, अङ्गलि-ली, प्रतिपद्, आपद्, विपद्, सम्पद्, शरत्, संसद्, परिषद्, उपस्, संविद् 'knowledge, consciousness', भुद्, समिद्, आग्निद्, धुर, पुर, गिर, द्वार, त्वच्, यवाग् 'water gruel,' नौ, स्फिच् 'buttocks,' वृद्धि, खारी, तारा, धारा, ज्योत्स्ना, शलाका, and काष्ठा 'a limit or boundary.'

§ 353. अप्, सुमनस् when it means 'a flower,' समा a year, सिकता, वर्षा and अप्सरस् which are always used in the plural.*

NEUTER WORDS.

§ 354. Words ending in the Kṛit affixes अन and त and the Taddhita affixes स्व, य, एय, अक, and ईय; गमनं, हसनं, गीतं, शुक्लत्वं, धावत्यं, स्तेयं (स्तेनस्य भावः), सख्यं, कापेयं (कपेर्भावः) 'the monkey species' आधिपत्यं, औष्ट्रं (उष्ट्रस्य भावः), द्वैहायनं 'a period of two years;' पैतापुत्रकं &c.

§ 355. Words ending in इस् and उस्; in मन्, and अस्, and having two vowels in them; in त्र and such as have ल for their penultimate; सर्पिस् 'liquid ghee,' ज्योतिष्, धनुष्, चर्मन्, वर्मन् 'an armour,' यशस्, मनस्, पत्र, छत्र, &c., कुल, कल, स्थल, &c.

Exceptions:—

(a) छदिस् *fem.* 'the roof of a carriage or house' and सीमन् *fem.* 'a boundary.'

(b) भृत्र, अमित्र (न मित्रम्), छात्र 'pupil', पुत्र, मन्त्र, वृत्र 'name

*अप्सुमनस्समासिकतावर्षाणां बहुत्वं च । cf. however Sid. Kau. बहुत्वं प्रायिकम् । एकापि सिकता तैलदानेऽसमर्थेति अर्थवत्सूत्रे भाष्यप्रयोगात् । समां समां विजायते इत्यत्र समायां समायामिति भाष्याच्च । &c.

of a demon' and उष्ट्र all *mas.*; यात्रा, मात्रा, भस्त्रा 'a smith's bellows', दंष्ट्रा, वरत्रा, 'a leather strap', all *fem.*

(c) and तूल, उपल, ताल, कुसुल 'a granary or store house for corn', तरल 'the middle gem of a necklace', कम्बल, देवल 'a Brâhmana who attends on an idol', and वृषल, which are all *mas.*

§ 356. Words denoting fruits, and all numerals from शत upwards, except शङ्कु *mas.*, लक्ष which is also *fem.* and कोटि *fem.*; आम्रं, आमलकं, &c. शतं, सहस्रं &c.

§ 357. The words मुख, नयन, लोह, धन, मांस, रुधिर, कार्मुक 'a bow', &c., विवर, जल, हल, धन, बल, अन्न, कुसुम, शुल्ब 'copper', पत्तन, रण, and their synonyms.

Exception:—सीर, 'a plough', अर्थ 'wealth', ओदन 'cooked rice', आहव 'a battle', संग्राम 'a battle', all *mas.*, and आजि 'war' and अटवी 'a forest', both *fem.*

§ 358. वियत्, जगत्, पृषत् 'a drop of water' (generally used in the plural), शकृत्, यकृत् 'the liver', उदन्धित् 'butter-milk', नवनीत, अमृत, अमृत, निमित्त, बित्त, चित्त, पित्त, व्रत, रजत 'silver', वृत्त, पलित 'the greyness of hair brought on by old age', श्राद्ध, पीठ, कुण्ड, अङ्ग, अङ्ग, दधि, साक्थि 'the thigh', अक्षि, आज्य, आस्पद, कण्व 'sin', बीज, धान्य, सरय, रूप्य silver, a stamped coin, कुप्य 'a baser metal', पण्य, धिषण्य, 'a place', हव्य 'an offering offered to the gods' (opposed to the following), कव्य 'an oblation offered to deceased ancestors' (opposed to the preceding), काव्य, सत्य, अपत्य, मूल्य, शिल्प mechanical art, शिष्य 'a loop or sling made of strings', कुब्ध 'a wall', मय, हर्म्य, तुर्य, सैन्य, द्वंद्व, दुःख, बहिःश 'a fish hook', पिच्छ, कृदुम्ब, वर 'saffron', शर, 'water', and अक्ष 'an organ of sense'.

IV. WORDS MASCULINE AND FEMININE.

§ 859. गो, मणि, यष्टि, सुष्टि, पादलि 'a trumpet sounder', बस्ति 'the pelvis', शतमलि, मसि 'ink, a kind of black powder', मरीचि,

मृत्तु, सिन्धु, कर्कन्धु, क्रिष्ण 'a measure of one hand in length,' कण्डु, रेणु, रज्जु (when at the end of a comp.), दुन्दुभि, नाभि, इक्षुधि, इषु, बाहु, अशानि, अगणि, भरणि, दृति 'a leather strap,' श्रोणि, योनि, and ऊर्मि.

V. WORDS MASCULINE AND NEUTER.

§ 360 घृत, भूत, हस्त 'a kind of grass (also हस्ता)', क्षेपित 'play, joke, tremor,' ऐरावत, पुस्त 'a wooden or earthen doll', वुस्त 'roasted meat,', लोहित 'blood', शृङ्ग, अर्ध, निदाघ, उद्यम, शल्य, हह, व्रज 'the name of Gokula,' कुञ्ज, कुथ, कूर्च 'a peacock's feather, the beard,' &c, कवच, दर्प, अर्भ 'a kind of eye disease', अर्ध, दर्भ, पुच्छ, कवन्ध, औषध, आयुध, अन्त, दण्ड, मण्ड 'the scum of boiled rice,' खण्ड, जव, सैन्धव, पार्थ, आकाश, कुश, काश, अङ्कुश, कुलिश, गृह, मेह, बर्ह 'a peacock's feather,' वेह, पट, पटह, अष्टापद, 'gold' अम्बुद, दैव, ककुद, मद्रु 'name of an aquatic bird' मधु, सीधु, शीधु, साधु, कमण्डलु, सक्त 'the flour of barley first fried and then ground' (used in the pl.), शालूक 'the root of the water lily', कण्टक, अनीक, सरक, मोदक 'spirituous liquor,' also 'the act of drinking liquor (vide. Sis. XV. 80), मोदक, चषक 'a drinking cup', मस्तक, पुस्तक, तटाक, निष्क, शुष्क, वर्चस्क 'lustre, vigour' पिनाक, 'a bow, the bow of Siva,' भाण्डक, पिण्डक 'incense', &c, पुलाक 'a lump of boiled rice', वट, लोट, कुट, पट कपट, कपाट, कर्पट 'a rage,' नट 'a kind of plant', कीट, कट, रण, तोरण, कार्षापण 'a particular coin,' स्वर्ण, सुवर्ण, व्रण, चरण, वृषण, विपाण, तृण, तीर्थ (n.) 'a holy place' 'a descent into water, the stairs of a landing place. &c (m.) a respectable person' (generally used as an affix, as भारतीतीर्थ; &c.), प्रोथ 'the nose or nostrils of a horse' ग्रथ, गूथ, मान, यान, अभिधान, नलिन, उलिन, उद्यान, शयन, आसन, स्थान, चंदन, आलान 'the tie-post or the tie-chain of an elephant,' समान m. a friend, n. a letter having the same organ of utterance, भवन, वसन, संभावन, वितान a canopy, विमान, शूर्प, a winnowing basket, कुतप,* the eighth

* अहो सुहूर्ता विख्याता दश पञ्च च सर्वदा ।

तत्राटमो सुहूर्तो यः स कालः कुतपः स्मृतः ॥

muhūrta of the day, (mostly *mas.*), ' a musical instrument';
 कुणप, ' a corpse,' द्वीप, विटप, उडुप a small boat or the moon; तल्प,
 a bed, जृम्भ ' yawning,' बिंब, संग्राम, दाडिम *m.* the pomegranate
 tree; *n.* its fruit, कुसुम, आश्रम, क्षेम, क्षौम, होम, उद्दाम (*m.*)
 ' Varuṇa,' गोमय, कषाय astringent flavour or taste, मलय, अन्वय,
 अत्यय, किसलय, चक्र, वप्र, वज्र, सार, वार *n* a vessel for holding
 liquor, a mass of water; पार, क्षीर, तोमर ' an iron club, a javelin,'
 भृङ्गार ' a kind of vessel' (*Ma.* द्वारी), मन्दार, उशीर ' a kind of
 fragrant grass' (*Ma.* बाळा), तिमिर *m. n.* darkness, blindness
 iron-rust; शिशिर, कन्दर, दूष, करीष, ' dry cowdung,' मिष, विष,
 वर्ष, चमस ' sacrificial vessel of a particular shape ', असं, रस,
 निर्यास exudation of trees, उपवास, कार्पास ' anything made of
 cotton', वास, मास, कास, कंस ' a drinking cup,' मांस, द्रोण *n.* a
 wooden vessel or cup, आढक, बाण, काण्ड, वक्त्र, अरण्य, गाण्डीव
 ' the bow of Arjuna, ' शील *m.* ' a large serpent,' मूल, मङ्गल,
 साल, कमल *m.* the sârâsa bird, name of Brahmâ; तल, मुसल, कुण्डल,
 पलल *m.* ' a demon *n.* flesh ', मृणाल, बाल, निगाल ' a horse's neck, '
 पलाल ' forage ', बिडाल a cat, the eye-ball, खिल a piece of
 waste or uncultivated land, शूल, पद्म, उत्पल *m.* a kind of plant,
 शत, अयुत, प्रयुत, पत्र the blade of a sword, a knife, पात्र, पवित्र, सूत्र,
 and छत्र *m.* a mushroom; *m.* a parasol, an umbrella.

VI. WORDS FEMININE AND NEUTER.

† 361 स्तूण-गा ' the post or pillar of a house ', अचिस्, light,
 and लक्ष-क्षा one hundred thousand (according to some *n.* also).

Chapter XI.

AVYAYAS OR INDECLINABLES.

§ 362. That in an *Aryaya* whose form remaining the same in

all the genders, numbers and cases, undergoes no change.* The *Ayayas* may be divided into simple and compound ones. The latter are treated of in the chapter on compounds (*Avyayībhāvas* and a few *Bahuvrīhis* and *Tatpurusha*).

§ 363. The indeclinables comprise (I) Prepositions (II) Adverbs, (III) Particles, (IV) Conjunctions, and (V) Interjections

§ 364. Besides these there are in Sanskrit a few nouns having one inflection only which are treated as indeclinable (*nipātas*), e. g. अन्यत् another (reason), अस्तम् setting, अस्ति that exists, ओम् the well-known sacred syllable *om*, चनस् satisfaction, food, चातु coaxing, नमस् a bow, नास्ति non-existence धृत् the earth, भुवत् the sky, वदि the dark fortnight, ह्यस् happiness, शुदि or सुदि the bright fortnight, संवत् a year, स्वाहा food offered to gods, स्वधा food offered to the manes, स्वर heaven, स्वास्ति happiness &c.

I. PREPOSITIONS.

§ 365. A preposition, styled 'Upasarga or Gāti,' in Sanskrit is an indeclinable word, having an independent meaning and prefixed to verbs and also to their derivatives. These prepositions modify, intensify and sometimes totally alter the senses of roots†;

* सदृशं त्रिषु लिङ्गेषु सर्वास्तु च विभक्तिषु ।

वचनेषु च सर्वेषु यन्न व्येति तदव्ययम् ॥

स्वरादिनिपातमव्ययम् । Pān. I. 1. 37.

† धात्वर्थे बाधते कश्चित्कश्चित्तमनुवर्तते ।

तमेव विशिनष्ट्यन्य उपसर्गगतिस्त्रिधा ॥

Cf. also *Sid. Kau.* उपसर्गेण धात्वर्थो बलादन्यत्र नीयते ।

प्रहाराहारसंहारविहारपरिहारवत् ॥

Some think that prepositions have no meaning of their own, but they simply bring to light when prefixed to roots their hidden senses. (cf. *Sis. X. 15*).

e. g. प्रह् 'to strike,' आह् 'to eat, to perform as a sacrifice,' संह् 'to contract,' विह् 'to sport,' परिह् 'to avoid, &c.' Sometimes they are prefixed without any alteration in the sense.

§ 366. The following are the prepositions (*upasargas*) commonly prefixed to roots:—

अति—'beyond, over'; अतिक्रमः 'overstepping' or 'going beyond,'
अतिसर्जन 'a gift, &c.'

अधि—'over, above, &c.' अधिगमः 'going up, acquisition,' अधिकार
'high office or power,' अधिकक्षेपः 'censure,' &c.

अनु—'after, behind, along, &c.' अनुक्रमणं 'following,' अनुकृतिः
'imitation,' अनुग्रहः 'favour,' &c.

अप—'away from, away.' अपनयनं 'the act of taking away,' अपह्
'to plunder, seize' &c , अपकारः 'harm, wrong' &c.

अपि (sometimes पि)—'near to,' 'over,' 'taking to,' &c.; अपिगम्
'to be resolved into or reduced to, * , अपिधानं or पिधानं
'a covering,' अप्ययः 'destruction,' &c.

This prep. is more commonly used as an independent adverb having a cumulative force in classical Sanskrit.

अभि—'towards, near to,' &c; अभिगम् 'to go towards,' अभिजनः
'noble descent or family,' अभिमानः 'self-respect,' अभिभू
'to defeat,' &c.

अव—(sometimes व; see अपि and ft. note)—'away, down,' &c.
अव—or वगाह् 'to plunge into,' अवतारः 'descent,' अवगति
'reproached,' अवमन् to disrespect,' &c.

---

* Cf. कारणेन अपिगच्छत् कारणं, &c Shâîra Bhâshya. According to the grammarian Bhâguri the prepositions अपि and अव may optionally lose their अ-वाटि भागुरीरहोपमवाप्योरुपसर्गयोः। (Sid.Kau.)

आ—‘up to, towards, all round, a little,’ &c.; आच्छाद् ‘to cover all round,’ आकारः ‘form or shape (within due bounds),’ आकाशः ‘that which shines all round’ *i. e.* ‘ the ether ’; आकम्प ‘to shake a little,’ &c.

उत्—इ—‘upon,’ &c.; उद्गम ‘to go up,’ उद्यमः ‘industry,’ उत्सर्गः ‘pouring out, hence a gift, a general rule,’ &c.

उप—‘near to, towards, by the side of,’ &c.; उपया ‘to go near to,’ उपकृति *f.* ‘an obligation,’ उपरति *f.* ‘death,’ उपस्थानं ‘praise, worship,’ उपमिति *f.* ‘comparison,’ &c.

दुष्—र—‘bad, hard to be done,’ &c.; दुराचारः ‘bad conduct,’ दुष्कर ‘hard to be done,’ दुःसह ‘difficult to be borne,’ &c.

नि—‘in, into, great, opposed to,’ &c.; निष्ठ ‘to insult,’ निकेत ‘a house,’ निचय ‘a heap, a great collection,’ निपीत ‘drunk in,’ निदेश ‘a command,’ &c.

निस्—र—‘out of, away from, without,’ &c.; निःसृ ‘to issue out,’ निर्गम ‘a passage out,’ निर्दोषः ‘out of *i. e.* free from blame,’ निः शक ‘without doubt,’ &c.

परा—‘away, back, opposed to,’ &c.; पराकृ ‘to reject, to despise,’ पराक्रम ‘to act bravely,’ परागत ‘gone away,’ पराञ्चु ‘turn back,’ पराजय ‘what is opposed to victory; defeat,’ &c.

परि—‘all round, about,’ &c.; परिधा ‘to place all round *i. e.* to put on or wear,’ परिधिः ‘a wall &c. that surrounds,’ परिणामः ‘ripening, maturity,’ परिगणना ‘counting all round, *i. e.* a complete enumeration,’ &c.

प्रति—‘towards, back, in return, in opposition to,’ &c.; प्रतिगम ‘to go towards,’ प्रतिभाषण ‘a speech in return, an answer,’ प्रति-ती-कारः ‘an act in opposition to *i. e.* a remedy’ &c.

वि—'apart, separate from, reverse to,' &c.; विच्छल् 'to move apart,' वियुञ् 'to be separated,' विक्री opp. of क्री 'to sell,' 'to buy' &c.; sometimes this has an intensive force.

नञ्—'together with, excellent, full,' &c. संगम्, 'to be united,' संस्कारः 'perfection,' संस्कृति 'refinement,' संहारः 'destruction, contraction,' &c.

सु—'well, thoroughly,' &c. (in this sense it is opposed to दुस्); सुकृतं 'done well,' सुशासित 'thoroughly trained, well governed,' &c. It is also used in the sense of 'very, excessively; सुमहत् 'very great.'

§ 367. Two or more of these prepositions may also be combined and prefixed; e. g. अभिनिविष् 'to enter into with resolution,' सप्तुपागम् 'to come in close contact with,' &c.

§ 368. When used in a compound the verb may be omitted after the prepositions अति, अधि, अनु, अप, अव, अभि, उप, परि and प्रति; अतिक्रान्तो मालां अतिमालः &c. Vide § 232.

§ 369. There are several other words, also styled *Gati* by Sanskrit grammarians, used prepositionally. These are prefixed to certain roots only. We give the more important of them below.

(a) अच्छ* 'towards' is prefixed to वृद् and to roots implying motion; अच्छगम्य-गत्य 'going near,' अच्छपतत् 'flying towards,' अच्छोद्य 'having spoken to.'

(b) (1) अन्वाजे 'giving strength to the weak,' अलं in the sense of 'decorating,' ऊरी, उररी, ऊररी all implying 'assent, acceptance or promise,' स्वात् and similar imitative sounds, असत् and सत् in the sense of 'dishonouring or honouring,' प्राध्वं denoting 'fastening,' &c. are prefixed to कृ; अन्वाजेकरणम्, ऊरी-करणम्, असत्कारः, सत्कृत्य, स्वात्कृत्य, प्राध्वंकरणम्, &c.

* अच्छगत्यर्थवद्देशु । Pân. 1. 4. 69.

(2) नमः, प्राहुः, मिथ्या, वशे, साक्षात् and some other words may be optionally prefixed to कृ or remain separate; नमस्कारः, वशेकृ or वशे कृ 'to bring under subjection,' साक्षात् कृ or साक्षात्कृ 'to make manifest,' &c.

(c) अन्तर् is prefixed to roots meaning 'to go,' धा, भू, and similar roots; अन्तरित्य 'having disappeared,' अन्तर्धानं 'disappearance,' अन्तर्भूत, &c.

(d) अस्तस् is prefixed to roots implying motion; अस्तमयः 'setting,' अस्तंगत 'set,' अस्तंती 'to cause to set, to lead to destruction,' &c.

(e) आविः, and प्राहुः are prefixed to कृ, अस् and भू and तिरस् to भू, धा and similar roots, and optionally to कृ, आविष्करणं, आविर्भवनं 'manifestation,' प्रादुर्-आविर्भूत 'manifested,' &c.; तिरोभूय 'vanishing out of sight,' तिरोधानं 'disappearance,' &c

(f) पुरः is prefixed to कृ, भू, गम् &c.; पुरस्कृत 'placed before,' headed by, पुरोगत 'gone in the front,' &c.

§ 370. Several nouns, substantive and adjective, may be prefixed to the roots कृ, भू, and अस् to form what are called in Sanskrit 'chvi-derivatives' (vide chap. IX. See. III.) कृष्णकरणम् = कृष्णीकरणम्; धन = भूत = धनीभूतः. Such nouns are also termed '*Gati*'

§ 371. Like prepositions may be further used the words to which the Taddhita affix सात् is affixed, अग्निसात् 'to consign to flames;' भस्मसात्कृत. 'reduced to ashes,' राज-साधुता 'made over to the king.' &c. (vide p. 216.)

II. Adverbs.

§ 372. Adverbs are either primitive or derived from nouns, pronouns or numerals. As adverbs may also be further used the

Acc. sing. *usu.* of nouns and adjectives; and sometimes the sing. of other cases also; सत्यम् 'truthfully,' मृदु 'softly,' सुखम् 'happily,' लघु 'quickly,' निर्भरम्, अवश्यम्, अत्यन्तम्, बलवत् 'strongly,' भूयः, 'again' &c.; दुःखेन, 'painfully,' सुखेन, धर्मेण 'virtuously, justly,' दक्षिणेन, उत्तरेण, अक्षेपेण, चिरेण 'after a long time,' क्षणेन &c.; चिराय, चिररात्राय 'for a long time,' अर्थाय 'for the sake of,' बलात् 'forcibly,' हर्षात्, शोकात्, दूरात्, तस्मात्, कस्मात् &c.; चिरात् 'for a long time,' दूरात्, उत्तरात् &c.; स्थाने 'properly,' दूरे, प्रभाते, प्राह्णे, अग्रे, एकपदे 'at once,' सपादि, कृते, समीपे, अभ्यासे 'near,' &c.

N. B. Adverbs formed from pronouns and numerals are given in their proper places; while those formed from nouns are given in Chapter IX.

§ 373. In the following list are alphabetically arranged almost all the words used adverbially in Sanskrit.—

अकस्मात्	Suddenly, all at once.	अतीव	Exceedingly; rising superior to, with the Acc.
अग्रतस्	In front of, before.	अतीवान्याद्	भविष्यावः M. B.
अग्रे	In front of, before, ahead, at first.	अत्र	Here.
अचिरम्	} Not long since, recently, quickly.	अथ	Then, afterwards.
अचिरात्		अथ किम्	Yes.
अचिरेण		अद्वा	Truly, certainly, indeed.
अचिराय		अद्य	To-day, this day.
अजस्रम्	Ever, constantly.	अद्यत्वे	Now, now-a-days.
अज्ञानतस्	Through ignorance.	अधः	} Below, down.
अञ्जसा	Rightly, correctly, properly.	अधस्	
		अधस्तात्	
अन्तर	In, into.	अपरम्	Again, moreover.
अतः	From this, on this account &c.	अपरेद्युः	On the following day.
		अधुना	Now, at this time.

अनिशम् Incessantly, ceaselessly.

अन्तरम् } Except, without,
अन्तरा inside.

अन्तरेण Between, amidst.
अन्तरे

अन्यच्च } Again, moreover, be-
अन्यत् } sides.

अन्यत्र Elsewhere, in another place.

अन्यथा Otherwise, in a different manner.

अभिः Near, close by in the proximity of.

अभीक्ष्णम् Frequently, repeatedly.

अम् Quickly, little.

अमा Together with, in company with.

अमुत्र There, in the next world, above.

अरम् Quickly.

अर्वाक् Before.

अलम् Enough, sufficient for.
It is a prefix also.

अवम् without, on the outside.

असंख्यम् Repeatedly, often and often.

असंप्रति } Improperly, unfitly.
असाम्प्रतम् }

अह्नाय Instantly, speedily.

आनुषङ्गम् } Uninterruptedly, one
आनुषङ्गम् } after another.

आरात् Near, in the vicinity of, at a distance.

आर्यहलम् Forcibly [Pān. I. 1. 47].

आविस् Openly, before the eyes.

इतस् Hence

इतस्तत् Hither and thither, to and fro, here and there, &c.

इति In this manner, so.

इतरम् Again.

इतरेद्युस् On another day, the other day.

इतिह Thus, indeed, quite in conformity to tradition.

इत्थम् Thus, so, in this manner.

इदानीम् Just now, at this moment.

इद्धा Truly.

इह Here.

ईषत् Slightly, little.

उच्चैस् Loudly.

उत्तरम् Then.

उत्तरेद्युस् On the day following.

उपांशु Secretly, in private.

उभयतस् From both sides.

उभयद्युस् } On both days.
उभयेद्युस् }

उषा Early in the morning, at dawn.

कृतम् } Truly, Truthfully.
कथक् }

कृते without, except.

एकत्र together, in one place.

एकदा once, once upon a time.

एकधा in one way, singly, at the same time

एकपदे all at once, suddenly.

एतर्हि Now, at present

एव Just, quite.

एवम् Thus, so.

ओम् So be it.

कचित् }
कचन } I trust, hope, &c.

कथम् How, in what way.

कथञ्चन } With great difficulty,
कथञ्चित् } With great effort.

कथन्नाम How indeed, how possibly.

कदा When, at what time.

कदाचित् One time, once upon a time.

न कदाचित् Never.

कम् used as an enclitic.

कर्हि When, at what time?

कर्ह्यचित् At any time

किञ्चिद् What a pity.

किञ्च Moreover, further, again.

किञ्चन } To a certain degree,

किञ्चित् } little, somewhat.

किन्तु But, yet, nevertheless, however.

किन्तु What indeed, whether.

किम् who, what, which?;

किमुत How much more?

किमुह What, how?

किवा Or.

किंस्वित् Whether, how.

किल Verily, indeed, assuredly.

किमु What then, how much more, &c.

कुतस् Whence, from where?

कुत्र Where, in which place?

कुत्रचित् Somewhere, anywhere.

कुवित् Much.

कुषत् In the best manner.

रूपत् In a good manner.

कृतम् Enough, no more of.

केवलम् only, merely, simply.

क्व Whither, where?

कचित् In some place.

न कचित् Nowhere.

खलु Certainly, surely, indeed.

चिरम् A long time. The singular of any of the oblique cases of this word may be used adverbially in the sense of 'long,' 'for a long time,' as चिरण, चिराय, &c.

चिररात्राय For a period of many nights, long.

जातु Perhaps, sometimes.

जोषम् Silently.

ज्योक् Soon.

झटिति } Quickly, at once.
झगिति }

तद् Therefore.

तत्स् Therefore, consequently.

तत्र Then, in that case, &c.

तदा Then, at that time, in that case.

तदानीम् Then, at that time.

तथा So, in that manner, as surely as.

तथाहि As for instance, to be more plain, &c.

तस्माद् From that, therefore.

तर्हि Then, at that time.

तावत् In the first place, &c.

तिरस् } Crookedly, across, in-
तिर्यक् } directly, badly.

तूष्णीम् } Silently, without
तूष्णीकम् } speaking or noise.

तेन By that, on that account.

दिवा By day.

दिष्ट्या Fortunately, luckily.

दुस्तमम् } Ill, wickedly.

दूरम् To a distance, deeply, highly.

दोषा At night.

द्राक् } Quickly, forthwith,
द्राङ् } immediately.

ध्रुवम् Certainly.

नकिम्

Not so.

नकिर्

नक्तम् By night.

न Nor.

नवरश् But.

नह

Not so, not at all.

नहि

नाना In various ways, distinctly, separately.

नाम By name; indeed, certainly, probably, perhaps.

निकषा Near, close by.

निकामम् Very much, exceedingly, to one's satisfaction, agreeably to desire.

नूनम् Certainly, assuredly, most probably.

नो Not.

परम् Then, over, out of.

परश्चः Day after to-morrow.

परितः Around, on all sides, all round.

परेद्यवि } The other day,

परेद्युः } to-morrow.

पर्याप्तम् To one's satisfaction, sufficiently; willingly.

पशु Well, behold ! see !

पश्चाद् Behind, backwards, at last, afterwards.

पुनः Again.

पुनः पुनः Again and again, repeatedly.

पुरतस् }
पुरः } Before, in front.
पुरस्तात् }

पुरा In former times, of yore, at first.

पूर्वतः In or to the east, before, in front of &c.

पूर्वेद्युः On the former day, yesterday.

पृथक् Severally, apart from.

प्रकामम् } Exceedingly,
प्रकामतः } at will, with pleasure.

प्रगे In the morning.

प्रताम् Extensively.

प्रतम् Being exhausted.

प्रशाम्

प्रतिदिनम् Every day.

प्रत्युत On the contrary, on the other hand, rather, &c.

प्रवाहिका } On high, at the
प्रवाहकम् } same time.

प्रसह्य Forcibly, violently, exceedingly, much.

प्राक् Before, at first, in or to the east.

प्रातर In the morning.

प्राध्वम् Crookedly, in an opposite manner favourably.

प्रायः Mostly.

प्राह्णे In the noon.

प्रेत्य After death.

बलवत् } Forcibly, powerfully,
बलात् } excessively.

बहि Out, beside, except.

भाजक् Quickly.

भूय. Exceedingly, again and again.

भृशम् Greatly, exceedingly, repeatedly.

मंशु Quickly, immediately.

मनाक् A little, slightly, slowly, tardily.

माकिम् }
माकिर } except.

माचिरम् Without delay, immediately.

मिथः }
मिथो } To each other, secretly.

मिथ्या Wrongly, incorrectly, to no purpose, in vain.

मुधा To no purpose, in vain, unprofitably, wrongly.

मुहुर् Often, again and again.

मृषा Falsely, lyingly, in vain.

यत् Since.

यतः Since, for which reason, wherefore.

यत्र Where, in which place.

यथा As, namely	सनत्	} Perpetually, always.
यथाकथा Somehow	सना	
यथाक्रमम् In due order	सनात्	
यथातथा In the manner mentioned, just as required.	सनुत्	Stealthily, under cover.
यदा When	सपादि	At once, the very moment.
‘यावत् As much as, as long as	समन्तः	All round.
युक् Badly.	समम्	Equally.
युगपत् at once, simultaneously.	समया	Near.
युत् Badly	समीपम्	} Near, in one's presence.
वत् Like.	समीपे	
वाव Only.	समीचीनम्	Well, properly.
विना Except.	समुपजोषम्	joyfully, gladly.
विधु Exceedingly.	सम्प्राति	Now.
विहायसा High up in the sky.	सम्मुखम्	Face to face, in front.
वृथा In vain.	सम्यक्	Well, in a good manner.
वै Verily, to be sure.	सर्वतः	On all sides, perfectly.
शनैः Gently.	सर्वत्र	Everywhere.
शश्वत् Always.	सर्वदा	Always.
शुकम् Quickly.	सह	Together with, along with.
सकृत् Once.	सहसा	All at once, suddenly.
संक्षु Hurriedly, quickly.	सहितम्	Together with, along with.
सञ्चु Along with.	साकम्	With.
सत् Well.	साक्षात्	In the presence of, in person, in a bodily form.
सततम् Always.	साचि	crookedly, in a sidelong manner.
सदा Always.	सार्धम्	With.
सद्यः At once.	सामि	Half.

* When पुरा and यावत् are prefixed to a personal form of the Present Tense, it has the sense of the Future Tense.

साम्प्रतम् Now, at present, fitly, properly.	स्वयम् Oneself, spontaneously.
सायम् In the evening.	हि Because, indeed, surely.
सुकम् Very much	हिरुक् Without, except.
सुधा In vain, to no purpose.	हेतोः } On account of, because of, हेतौ }
सुधु Well, in a good manner.	ह्यस् Yesterday.

III. PARTICLES.

§ 374. The particles are either used as expletives or intensives; some of these are किल, खलु, च, तु, व, वै, हि, &c.

§ 375. The following particles are used with certain words —

अद्—अद्भुतं ‘a wonder’.

का—कापुरुषः ‘a bad man,’ कोष्णं ‘luke-warm,’ काजलं ‘a little water’.

कु—कुकृत्यं ‘a bad deed’.

चन }
चित् } किञ्चित्, कश्चित्, कश्चन, किञ्चन &c.

न—is generally changed to अ or अन् when prefixed to words beginning with a consonant or a vowel respectively This particle has six different senses* (1) सादृश्य ‘likeness’ or ‘resemblance’; as अब्राह्मणः ‘one not a Brāhmana, but resembling a Brāhmana’ (wearing the sacred thread, &c.) i. e. ‘a Kshatriya or a Vaisya’ (2) अभाव ‘absence or negation’; अज्ञानं ‘the absence of knowledge’; (3) अन्यत्वं ‘difference from’; as अयं अपटः ‘this is something different from a cloth’ i. e. ‘a jar’ or so; (4) अल्पता ‘little-

* These are given in the following couplet:—

तत्सादृश्यमभावश्च तदन्यत्वं तदल्पता ।
अप्राशस्त्यं विरोधश्च नञर्थः षट् प्रकीर्तिताः ॥

ness' or 'smallness'; as अनुदरा कन्या 'a girl having a slender waist'; (5) अप्राज्ञस्य 'badness, unfitness', &c.; अकार्य 'something unfit to be done', अकालः 'an improper time, not a favourable opportunity,' and lastly (6) विरोध or 'opposition'; अनीतिः 'non-morality'; immorality असुरः 'opposed to a god' i. e. 'a demon'.

स्म—is generally used as an expletive. Used with a form of the present tense of a verb, it gives in the sense of the past tense; as भवति स्म i. e. अभवत्. When used with the particle मा it has an intensive force; as मा स्म शोके मनः कथाः &c.

वित्—is added to किं and other indeclinables and asks a question or implies a doubt; किंस्वित्, अहोस्वित्, &c.

स्वी—is used with कृ and its derivatives like a preposition in the sense of 'acceptance'; स्वीकारः, स्वीकृतम्, &c.

IV. CONJUNCTIONS.

§ 376. The following are the principal conjunctions in Sanskrit—

- (a) Copulative अथ, अथो, उत, च, किंच, &c.
- (b) Disjunctive वा, वा...वा, &c.
- (c) Adversative अथवा, तु, किंतु, किंवा, &c.
- (d) Conditional चेत्, यदि, यदापि, नेत्, नोचेत्, वेद् (used in sacrificial ceremonies), &c.
- (e) Causal हि, तत्, तेत्, &c.
- (f) Interrogative आहो अहोस्वित्, उत, उताहो, किं, किन्तु, किमुत, किंस्वित्, ननु, नवा, नु, &c.
- (g) Affirmatives and negatives अङ्ग, अथ किम्, आम्, अद्धा &c.
- (h) Conjunctions of time यावत्-तावत्, यदा, तदा &c.
- (i) अथ and इति are used to mark the beginning and the close of a work respectively.

V. INTERJECTIONS.

§ 377 "The interjection is not properly a part of speech, as it does not enter into the construction of sentences. It is sudden exclamation prompted by some strong feeling or emotion. There are various utterances suited to the different emotions of the mind":—*Prof. Bain*.

(a) These are—आ, इ, उ, ए, ऐ, ओ, अह, अहह, अहो, बत, ह, हा, हाहा, &c expressive of wonder, grief or regret, &c.

(b) किम्, धिक् &c. expressive of contempt.

(c) हा, बत, &c. expressing sorrow, dejection, &c.

(d) हा, हाहा, हन्त showing grief.

(e) आ, हम्, हुम्, &c. expressive of anger, contempt, &c.

(f) हन्त, &c expressing joy

(g) There are some interjections used to call attention. Of these.

(1) some show respect; such as अङ्ग, अये, अहो, अहो, बत, उ, ए, ओ, प्याट्, भोः, हंहो, हे, है, हो, &c.

(2) and others, disrespect or contempt; as अङ्ग, अरे, अवे, रे, रेरे, अरेरे &c.

(3) The exclamations औषट्, वौषट् and वषट् are used when offering oblations to gods or manes; and

(4) स्वाहा and स्वधा when offering oblations to gods and manes respectively.

Chapter XII.

CONJUGATION OF VERBS.

§ 378. There are in Sanskrit—

(a) Two kinds of verbs, Primitive and Derivative.

(b) Six Tenses (कालाः) and four Moods (अर्थाः) which are as follow:—

TENSES	TECHNICAL NAME.	MOODS	TECHNICAL NAME.
वर्तमानः or Present	लट्	आज्ञा or Imperative	लोट्
भूतः or Aorist	लृङ्	विधि or Potential	विधिलिङ्
अनद्यतनभूतः or Imperfect	लङ्	आशीः or Benedictive	आशीलिङ्
परोक्षभूतः or Perfect	लिट्	संकेत or Conditional	लृङ्
अनद्यतन- भविष्यन्	} or 1 st Future लृट्		
भविष्यन् or 2 nd Future			लृट्

लृट् or the Subjunctive is used only in the Veda and is therefore termed 'The Vedic Subjunctive.'

Note:—The ten tenses and moods are technically called the ten *Lakaras* in Sanskrit grammars.

(c) Three Voices (प्रयोगाः), the Active Voice (कर्तरीप्र०) as रामः सत्यं भाषते. the Passive Voice (कर्मणीप्र०), as हरिणा फलं भक्ष्यते, and the Impersonal Construction (भावेप्र०) रामेण गम्यते.

* These technical names are given in the following Kārikā.

लट् वर्तमाने लोट् वेदे भूते लृङ् लृङ् लिट् स्तथा ।

विध्याशिषोस्तु लिङ् लोटौ लृट् लृट् च भविष्यति ॥

This terminology of Pānini, it will be seen, is artificial. Other grammarians use different names. The ten *Lakaras* of Pānini are according to their nomenclature, as follow.—भवति (वृत्तिः), अद्यतनी, ह्यस्तनी, परोक्षा, श्वस्तनी, भविष्यन्ती, पञ्चमी, सप्तमी, क्रियातिपत्ति and आशीः—

'Apte's Guide'.

(d) Two sets of personal terminations, the one called ' Parasmaipada,' the other ' Atmanepada.' Some roots take exclusively the Par. terminations and some the Âtm. ones; while there are others which take either. Several roots again, though Parasmaipadi, become Atmanepadi and *vice versa*, when preceded by certain prepositions or in particular senses. These will be considered in a separate chapter.

§ 379. Primitive verbs or roots are those which originally exist in the language, while derivative verbs are those which may be derived from a parent stock—a root or a noun.

§ 380. Every verb, in Sanskrit, whether primitive or derivative, may be conjugated in the ten tenses and moods given above.

(a) Transitive verbs are conjugated in the Active and Passive voices and intransitive verbs in the active and the Impersonal form.

§ 381. In each tense and mood there are three numbers, singular, dual and plural, with three persons in each

§ 382. In four of the tenses and moods given above, *viz.* the Present, the Imperfect, the Imperative and the Potential, the verbs undergo peculiar modifications (विकरण) and these are therefore called Conjugational (सर्वधातुक)* or special tenses and moods; and

---

* Strictly the term Sârvadhâtuka (belonging to the form of the verbal base) is given by Pânini to the terminations of all the tenses and moods; except those of the Perfect and the Benedictive, and to the affixes distinguished by an indicatory *ś* (शित्) *i. e.* the various conjugational signs of the 9 classes (except that of the eighth), and the terminations of the Present Participle Pars. and Âtm. All other verbal affixes *i. e.* the conjugational signs of the 8th and 10th classes, the affixes added to form the causal base and a few denominatives, the affixes स्य, ता, स, and य added to the bases of the two futures, the Desiderative and the Aor, and the Passive and the Frequentative respectively, and those forming the Past Participle (Act. and Pass.), the infinitive and the verbal indeclinables, and some others are called Ârdhadhâtuka, the remaining Non-Conju-

gational (आर्थधातुक) or general. In the former the characteristic marks and terminations of each are mostly added to a special base formed from the roots in various ways, while in the latter they are combined with the roots itself.

(a) The base (अङ्ग) of a root is that form which it assumes before the personal terminations.

§ 383 When a root is capable of taking either pada, the Paramaipada (lit word for another) should be used when the fruit or result of the action of the verb accrues to any other person or thing than the agent, and the Atmanepada (lit. word for self) when it refers to the agent. Thus देवदत्तः यजति will mean 'Devadatta sacrifices for another (his Yajamāna);' while देवदत्तः यजते will mean 'Devadatta sacrifices for himself.'

SECTION I.

ACTIVE VOICE.

I. CONJUGATIONAL

or

SPECIAL TENSES AND MOODS.

PRESENT, IMPERFECT, IMPERATIVE and POTENTIAL.

§ 384. With reference to the various moods the verbs are divided into ten conjugational classes by Sanskrit grammarians, each class being denominated after the root which begins it viz. (1) स्वादि (2) अदादि, (3) जुहोत्यादि, (4) दिवादि, (5) स्वादि, (6) तुदादि, (7) रुधादि, (8) तनादि (9) क्र्यादि and (10) चुरादि.

§ 385. The roots contained in the first nine classes and a few of the tenth are primitive roots, while almost all roots of the tenth class, the Causals, Desideratives, Frequentatives, Denominatives, and the roots रुप्, ध्रप्, विच्छ्, पण्, पन्, कृत्, and कम्, are comprised under the head of Derivative roots.

§ 386. These ten classes may again be conveniently divided into two groups, the first comprising the 1st, 4th, 6th and 10th classes, and the second the remaining. In the first the base ends in अ and remains unchanged throughout; while in the second it does not end in अ and is changeable.

I. GROUP 1.

ROOTS WITH UNCHANGEABLE BASES.

(1st, 4th, 6th and 10th classes).

§ 387. Terminations:—

Present.

Par.			Ātm.		
S.	D.	P.	S.	D.	P.
1. मि	वस्	मस्	इ	वहे	महे
2. सि	थस्	थ	से	इथे	छे
3. ति	तस्	अन्ति	टे	इते	अन्ते

Imperfect.

S.	D.	P.	S.	D.	P.
1. अम्	व	म	इ	वहि	महि
2. स्	तम्	त	थास्	इथाम्	ध्वम्
3. व्	ताम्	अन्	त	इताम्	अन्त

Imperative.

S.	D.	P.	S.	D.	P.
1. आनि	आव	आम	ऐ	आवहै	आमहै
2. —*	तम्	त	स्व	इथाम्	ध्वम्
3. तु*	ताम्	अन्तु	ताम्	इताम्	अन्ताम्

* तात् is optionally added in the 2nd and 3rd person singulars when the Imperative has a Benedictive sense.

Potential.

Par.			Âtm.		
S.	D.	P.	S.	D.	P.
1. ईयम्	ईव	ईम	ईय	ईवहि	ईमहि
2. ईः	ईतम्	ईत	ईथाः	ईयाथाम्	ईध्वम्
3. ईत्	ईताम्	ईयुः	ईत	ईयाताम्	ईरन्

Notes:—Terminations beginning with vowels may be called Vowel terminations; those beginning with consonants, consonantal terminations.

Formation of the base of the roots of the first group:—

§ 388. अ (शप्) is added on to the roots of the First or ऋवादि class* before the terminations. Before this अ the penultimate short and the final vowel of a root take their Guṇa substitute; *e. g.*

बुध् + ति = बुध् + अ + ति = बोध् + अ + ति = बोधति; जि + अ + ति = जे + अ + ति† = जयति, &c.

§ 389. य (इयन्) is added on to the final of a root of the Fourth or दिवादि class before the terminations; the radical vowel remains unchanged; *e. g.* कुप् + ति = कुप् + य + ति = कुप्यति.

§ 390. अ is added on to the roots of the sixth or तुदादि class before which the penultimate vowel remains unchanged, and the final इ, उ, short or long, क् and क् are changed to इय्, उय्, रिय्

* कर्तरि शप् । दिवादिभ्यः इयन् । तुदादिभ्यः इय् । Pân. III. 1. 68, 69, 77. Of about 2200 roots occurring in the Sanskrit language nearly half (about 1076) belong to the first class.

† Vide § 24.

and इर् respectively; *e. g.* क्षिप् + ति = क्षिप् + अ + ति = क्षिपति; धु + ति = धुव् + अ + ति = धुवति; रि + अ + ति = रियति; वृ + अ + ते = व्रियते; गृ + अ + ति = गिर + अ + ति = गिरति, &c.

§ 391. Roots of the tenth or चुरादि class* add अय before the personal terminations. Before अय (1) the penultimate short vowel (except अ) takes the Guṇa substitute; and the final vowel and the penultimate अ not prosodially long, take their Vṛiddhi substitute; *e. g.* चुर + ति = चुर + अय + ति = चोर् + अय + ति = चोरयति; भू + अय + ति = भौ + अय + ति = भाव् + अय + ति = भावयति; तद् + अय + ति = ताद् + अय + ति = ताडयति; but दण्ड् + अय + ति = दण्डयति, &c.

§ 392. (a)† The preceding अ is lengthened before a conjugational termination beginning with a semivowel, a nasal or झ or भ्; *e. g.* नयामि &c.

(b) The final अ is dropped before terminations beginning with अ; नय + अन्ति = नयन्ति, &c.

1st class.

नी P. A. 'to carry.'

Present.

	Par.			Âtm.	
1. नयामि	नयावः	नयामः	नये	नयावहे	नयामहे
2. नयसि	नयथः	नयथ	नयसे	नयेथे	नयध्वे
3. नयति	नयतः	नयन्ति	नयते	नयेते	नयन्ते

*This class contains a few primitive verbs, almost all the roots belonging to it being derivative; besides, all Causals and some Nominal verbs may be regarded as belonging to this class.

† अतो दीर्घो यञि । Pân. VII. 3. 101.

Imperfect.

§ 393. The augment अ is prefixed to roots in this tense. This अ is replaced by आ in the case of roots beginning with a vowel*; this आ forms Vṛidhi with an initial vowel; e. g. अ + इत् + त् = आ + इत् + अ + त् = ऐत्; similarly ईत्-ऐत्; उन्-औत्; ऊह्-औह्; ऋच्छ्-आच्छ् &c.

(a) When a preposition (उपसर्ग) is prefixed to a root, the augment अ or आ comes between the prep. and the roots; e. g. ह् with प्र, प्राहरत्.

बुध् P. 'to know.'	इक्ष् Â. 'to see.'
1. अबोधम् अबोधाव अबोधाम	ऐक्षे ऐक्षावहि ऐक्षामहि
2. अबोधः अबोधतम् अबोधत	ऐक्षथाः ऐक्षेथाम् ऐक्षध्वम्
3. अबोधत् अबोधताम् अबोधन्	ऐक्षत ऐक्षेताम् ऐक्षन्त

नी.

1. अनयम् अनयाव अनयाम	अनये अनयावहि अनयामहि
2. अनयः अनयतम् अनयत	अनयथाः अनयेथाम् अनयध्वम्
3. अनयत् अनयताम् अनयन्	अनयत अनयेताम् अनयन्त

Imperative.

भू P. 'to be.'	लभ् Â. 'to get.'
1. भवानि भवाव भवाम	लभै लभावहै लभामहै
2. भव or भवतात् } भवतम् भवत	लभस्व लभेथाम् लभध्वम्
3. भवतु or भवतात् } भवताम् भवन्तु	लभताम् लभेताम् लभन्ताम्

Potential.

स्मृ P. 'to remember.'

मुद् Â 'to rejoice.'

1. स्मरेयम्	स्मरेव	स्मरेम	मोदेय	मोदेवहि	मोदेमहि
2. स्मरेः	स्मरेतम्	स्मरेत	मोदेथाः	मोदेयाथाम्	मोदेध्वम्
3. स्मरेत्	स्मरेताम्	स्मरेयुः	मोदेत	मोदेयाताम्	मोदेरन्

4th Class.

तुष्ट P. 'to be pleased.'

युध् A 'to fight'

Present.

1. तुष्ट्यामि	तुष्ट्यावः	तुष्ट्यामः	युध्ये	युध्यावहे	युध्यामहे
2. तुष्ट्यसि	तुष्ट्यथः	तुष्ट्यथ	युध्यसे	युध्येथे	युध्यध्वे
3. तुष्ट्यति	तुष्ट्यतः	तुष्ट्यन्ति	युध्यते	युध्येते	युध्यन्ते

Imperfect.

1. अतुष्ट्याम	अतुष्ट्याव	अतुष्ट्याम	अयुध्ये	अयुध्यावहि	अयुध्यामहि
2. अतुष्ट्यः	अतुष्ट्यन्तम्	अतुष्ट्यन्त	अयुध्यथाः	अयुध्येथाम्	अयुध्यध्वम्
3. अतुष्ट्यत्	अतुष्ट्यताम्	अतुष्ट्यन्	अयुध्यत	अयुध्येताम्	अयुध्यन्त

Imperative.

1. तुष्ट्याणि	तुष्ट्याव	तुष्ट्याम	युध्यै	युध्यावहै	युध्यामहै
2. तुष्ट्य*	तुष्ट्यतम्	तुष्ट्यत	युध्यस्व	युध्येथाम्	युध्यध्वम्
3. तुष्ट्यतु*	तुष्ट्यन्ताम्	तुष्ट्यन्तु	युध्यताम्	युध्येताम्	युध्यन्ताम्

* Hereafter the optional form in तात् will not be given as the student can easily form them by adding तात् to the base if he has to express the sense of the Benedictive.

Potential.

1. तुष्येयम्	तुष्येव	तुष्येम	युध्येय	युध्येवहि	युध्येमहि
2. तुष्येः	तुष्येतम्	तुष्येत	युध्येथाः	युध्येयाथाम्	युध्येध्वम्
3. तुष्येत्	तुष्येताम्	तुष्येयुः	युध्येत	युध्येयाताम्	युध्येरन्

6th Class.

क्षिप् P. Â. ' to throw. '

P. *Present.* A.

1. क्षिपामि	क्षिपावः	क्षिपामः	क्षिपे	क्षिपावहे	क्षिपामहे
2. क्षिपसि	क्षिपथः	क्षिपथ	क्षिपसे	क्षिपेथे	क्षिपन्वे
3. क्षिपति	क्षिपतः	क्षिपन्ति	क्षिपते	क्षिपेते	क्षिपन्ते

Imperfect.

1. अक्षिपम्	अक्षिपाव	अक्षिपाम	अक्षिपे	अक्षिपावहि	अक्षिपामहि
2. अक्षिपः	अक्षिपतम्	अक्षिपत	अक्षिपथाः	अक्षिपेथाम्	अक्षिपध्वम्
3. अक्षिपन्	अक्षिपताम्	अक्षिपन्	अक्षिपत	अक्षिपेताम्	अक्षिपन्त

Imperative.

1. क्षिपाणि*	क्षिपाव	क्षिपाम	क्षिपै	क्षिपावहै	क्षिपामहै
2. क्षिप	क्षिपतम्	क्षिपत	क्षिपस्व	क्षिपेथाम्	क्षिपध्वम्
3. क्षिपतु	क्षिपताम्	क्षिपन्तु	क्षिपताम्	क्षिपेताम्	क्षिपन्ताम्

Potential.

1. क्षिपेयम्	क्षिपेव	क्षिपेम	क्षिपेय	क्षिपेवहि	क्षिपेमहि
2. क्षिपेः	क्षिपेतम्	क्षिपेत	क्षिपेथाः	क्षिपेयाथाम्	क्षिपेध्वम्
3. क्षिपेत्	क्षिपेताम्	क्षिपेयुः	क्षिपेत	क्षिपेयाताम्	क्षिपेरन्

* For the change of न् to ण् see § 41.

10th Class.

चुर P. A. ' to steal. '

P.	<i>Present.</i>			A.	
1. चोरयामि	चोरयावः	चोरयामः	चोरये	चोरयावहे	चोरयामहे
2. चोरयसि	चोरयथः	चोरयथ	चोरयसे	चोरयेथे	चोरयध्वे
3. चोरयति	चोरयतः	चोरयन्ति	चोरयते	चोरयेते	चोरयन्ते

Imperfect.

Par.

1. अचोरयम्	अचोरयाव	अचोरयाम
2. अचोरयः	अचोरयतम्	अचोरयत
3. अचोरयत्	अचोरयताम्	अचोरयन्

Atm.

1. अचोरये	अचोरयावहि	अचोरयामहि
2. अचोरयथाः	अचोरयेथाम्	अचोरयध्वम्
3. अचोरयत	अचोरयेताम्	अचोरयन्त

P.	<i>Imperative.</i>			A.	
1. चोरयाणि	चोरयाव	चोरयाम	चोरयै	चोरयावहै	चोरयामहै
2. चोरय	चोरयतम्	चोरयत	चोरयस्व	चोरयेथाम्	चोरयध्वम्
3. चोरयतु	चोरयताम्	चोरयन्तु	चोरयताम्	चोरयेताम्	चोरयन्ताम्

Potential.

1. चोरयेयम्	चोरयेव	चोरयेम	चोरयेय	चोरयेवहि	चोरयेमहि
2. चोरयेः	चोरयेतम्	चोरयेत	चोरयेथाः	चोरयेयाथाम्	चोरयेध्वम्
3. चोरयेत्	चोरयेताम्	चोरयेयुः	चोरयेत	चोरयेयाताम्	चोरयेरन्

The forms of other roots should be similarly made up

§ 394. * The ऋ (long) of a root, penultimate or final, when it does not take Guṇa or Vṛddhi, is changed to इर, and to उर if a labial or व् precedes; and the इ or उ is lengthened when इर or उर is followed by a consonant; e. g. जृ 4. P. 'to become old,' जीर्यति, अजीर्यत्, &c.; कृ 6. P. किरति, अकिरत्, &c; here कि does not become long as किर is followed by अ; कृत् 10. P. A. कीर्तयति-ते, अकीर्तयत्-त, &c

§ 395 The penultimate इ, उ, ऋ or लृ of a root, followed by र or व् is lengthened when a consonant follows; † e. g. उई 1. A. to measure, to play, ऊर्दते; similarly कुई, खुई, यई all A and meaning to play, हुई, to act dishonestly, to be crooked, मुई to faint; स्फुई to spread, to forget; स्फुर्ज् to thunder, to shine; उर्व्, तुर्व्, थुर्व्, दुर्व्, धुर्व् all meaning to kill, थुर्व् to try, मुर्व्, &c, all Parasm. and belonging to the 1st class, lengthen their penultimate vowel; दिव् 4 P दीव्यति; similarly सिव् has सव्यति, छिव्, छीव्यति, &c.

ROOTS OF THE 1ST, 4TH, 6TH, AND 10TH CLASSES

WHICH FORM THEIR BASES IRREGULARLY.

1st class (भ्वादयः).

रुप् 'to protect,' गोपायति †
धृप् 'to heat,' धूपायति.
विच्छ् 'to go,' विच्छायति.

पण् 'to praise,' पणायति; but पणते
when it means 'to barter or
transact business, to bet.'

* ऋत इद्धातोः । उरण् रपरः । Pân. VII. I. 100, I. 1. 51. हलि च Pân. VII. 2 77.

† 'हलि च' । रेफवान्तस्य धातोरुपधाया इको दीर्घः स्यात् हलि । Sid. Kau.

‡ गुप्धृपविच्छिपणिपनिभ्य आयः । Pân. III. 28. These roots insert आय before अ. The vowel of गुप् takes Guṇa substitute before this आय.

रुक्* U. 'to conceal, to keep secret,' युहति-ते.

कम् Â. 'to wish,' कामयते.

षिव् † P. 'to spit,' षीवति

चस् with आ 'to sip,' आचामति

आश ‡ and भ्लाश A. 'to shine;'

आशते; आशयते, भ्लाशते, भ्लाशयते.

भ्रस् P. 'to roam,' भ्रमति, भ्रम्यति, भ्राम्यति.

क्रस् P. 'to walk,' क्रामति, क्राम्यति,

लष् P. A. 'to desire,' लषति-ते,

लष्यति-ते.

धिन्व् § P. 'to please,' धिनोति.

कृण्व् P. 'to kill, to hurt,' कृणोति.

अश् ॥ P. 'to pervade,' अश्रति अक्ष्णोति.

तश् P. 'to pare,' तक्षति, तक्ष्णाति.

कत् 'to reproach,' 'to pity,' कृतीयते.

गश् ¶ P. 'to go,' गच्छति.

यश् P. 'to re-train,' यच्छति.

पा § P. 'to drink,' पिबति.

घ्रा P. 'to smell,' जिघ्रति.

ध्मा P. 'to blow,' धमति.

स्था P. 'to stand,' तिष्ठति.

मा P. 'to think,' मनति.

दा P. 'to give,' दच्छति.

दृश् P. 'to see,' पश्यति.

क् P. 'to go,' कच्छति.

* ऊदुपधाया गोह । Pân. VI. 4. 89. The penultimate उ of रुक् is lengthened in the Special Tenses and before a strong termination beginning with a vowel

† षिवृक्कुचमां णिति । Pân. VII. 3. 75. आङि चम इति वक्तव्यम् Vârt. These roots lengthen their vowel in the Special Tenses

‡ वा प्राशभ्लाशभ्रमुकमुक्कुमुत्रसिचुटिलषः । Pân. III. 1. 70. These roots take the य of the 4th class optionally in the Special Tenses

§ धिन्वि कृण्वोर च । अतो लोमः । Pân. III. 1. 87 VI. 4. 48 The roots धिन्व् and कृण्व् substitute अ for their व् and then add the augment उ (before which the अ is dropped). These are then conjugated like roots of the 5th class

॥ अश् and तश् when it means to make thin, belong to the 5th class optionally.

¶ इषुगामियमां छः । (छे च । see § 44) Pân. VII. 3. 77

§ पात्राध्मास्थानादाणदृश्यतिर्तिशदसदा पिबजिघ्रधमातष्ठमनयच्छययच्छतच्छीन सीदाः । Pân. VII. 3. 78.

सृ P. 'to run,' धावति.
 शङ् P. (*A) 'to perish,' शीयते.
 सङ् P. to sit, to perish, &c सतिदति.
 दंष्ट्र † P. to bite, दशति.
 सञ्ज् P. to adhere, सजति.
 स्वञ्ज् A. to embrace, स्वजते.

रञ्ज् P. A. to dye, रजति, रजते.
 मृज् P. to be clean, मार्जति.
 जम् A. to yawn, जम्भते.
 कृप् A. to be adequate, कल्पते.
 लस्ज् A. to blush, लज्जते.
 सस्ज् P. 'to be ready' सज्जति.

396 The following seven roots form their bases like the Desiderative in the senses indicated These are:—किट् to administer medicine, to treat as a patient चिकित्सति-ते; छुप् to censure, जुगुप्सते; तिज् to bear, to forgive, तितिक्षते, बध् to abhor, to act loathsomely, बीभत्सते; दान् to make straight, दीदांसति-ते; मान् to reason, to think, मीमांसते; शान् to sharpen, शीशांसति-ते But किट् to desire केतति; to dwell, केतयति; दान् to cut दानयति-ते &c.

§ 397. There are a few roots which add a penultimate nasal in the Special Tenses and Moods necessarily; e. g. भिट् to cut भिन्दति, अह् to go अंहते, पिङ् to roll into a ball पिण्डते, शुद् to purify, to go शुंठाति &c; and a few more which do so optionally; e. g. दृह् to be firm दर्हति-इंहति; मृच् or म्लच् to go म्रोचयति-मुंचति, म्लोचयति-म्लुंचति; लुच् to pluck लोचति, लुञ्चति all P; गुञ् A. to hum गोजते, गुञ्जते: गृज् P. to roar गर्जति, गृंजति and others less important

4th Class (दिवाद्यः).

क्रव् P. 'to go' क्राम्यति.
 जन् A. 'to be born' जायते.

शम् † P. 'to be pacific' शाम्यति.
 तम् P. 'to desire' ताम्यति.

* शङ्: शितः । Pân. I. 3. 60. शङ् is Atm. in the Special Tenses.

† दंशसञ्जस्वञ्जां शाप । रजेश्च P VI. 4 25-26. These roots drop their nasal in the Special Tenses.

‡ शाममष्टाना दीर्घः इयति । Pân. VII. 3 94. Of these भ्रम् is given under भ्वादिङ्.

दम् P 'to pacify' दाम्यति
 अम् P 'to be wearied' आम्यति.
 क्षम् P 'to endure' क्षाम्यति.
 क्लम् 'to be weary' क्लाम्यति.
 कामति.
 मद् P 'to be intoxicated' माद्यति.
 यस् P. 'to endeavour' यस्यति,
 यसति; but when followed by
 a preposition except सम् it
 belongs to the 4th class

alone; संयस्यति; संयसति, but
 प्रयस्यति only.

शो* P 'to sharpen' श्यति.
 छो P 'to cut' छद्यति.
 सो P 'to put an end to' स्यति.
 दो P 'to cut' द्यति.
 भ्रंश्-स् P 'to fall' भ्रद्यति, भ्रस्यति.
 रंश् P A 'to colour' रज्यति-ते.
 मिद् P 'to be unctuous' मेद्यति-
 द्यध् 'to strike, to pierce' विध्यति.

§ 398. The following roots belong to the 1st and the 4th classes:—भ्राञ्, भ्लाञ् (भ्रास्), काञ् all meaning to shine, डी to fly, all A. भ्रम्, क्रम्, त्रस् to fear, लष्, क्षीव् to spit, हृष् to be pleased, श्लिष् to embrace, रुष् to be angry or vexed, तसध् (1) to turn out auspiciously, (4) to succeed, all Par, सह्, 1 A. 4 P to bear, भ्र-भ्रंश् (स्) to fall, रज्ज् to be dyed, शाप् to curse, बुध् 1. P 4. A. to know, शुच् 1. P. to bewail, 4 P. A. to be afflicted, कश्, क्षम् 1 A, 4. P. and स्विद् 4 P. to perspire, 1 A. to be anointed

6th Class (तुदादयः)

इष् P 'to wish' इच्छति
 कृत् P. 'to cut' कृन्तति
 कृ P with उप or प्रति, उपस्कि-
 रति or प्रतिस्किरति
 खिद् P. to suffer pain खिन्दति.
 गृ P. to swallow गिरति, गिलति.
 कुट् P. to cut कुट्यति, कुटति
 प्रच्छ् P. to ask पृच्छति.

भ्रस्ज् P A. to fry भ्रज्जति-ते
 मस्ज् P to bathe मज्जति
 व्रश्च् P to cut: वृश्चति
 व्यच् P to deceive विच्यति.
 विच्छ् P. to go विच्छायति.
 सस्ज् P. to go सज्जति
 मुच् U to release मुञ्चति-ते.
 लिप् to anoint लिम्पति-ते.

* ओतः इयनि। Pân. 3. 71 These four roots drop their ओ before य्.

लुप् U. to break or cut लुम्पति-ते | सिच् U. to sprinkle निश्चति-ते
विद्* U. to obtain विन्दति-ते | पिच् P. to form पिशति.

§ 399 (a) The following roots belong optionally to the 1st and 6th Classes:—कृप् 1 P. 6 U. to plough, to draw, घृद् 1. A. to return, 6. P. to strike against, घुण् 1. A. 6. P. to roll, to whirl; 1. A. to take, to receive, घूर्ण् 1 A. 6 P. to reel, whirl round, move to and fro, हृद् 1 P. to divide, 6. P. to envelope, हृप्, हुम् P. to kill सद् P. to sit down, मिच् P. 1. to sprinkle, 6. to open the eyes, लद् P. 1 to stir, to churn, 6 to cover, to adhere, मृच् 1. A. to cheat, 6 U. to release, to leave &c.

(b) The following roots belong to the 4th as well as to the 6th class:—क्षिप् 4 P. 6 U. to throw, लुप् 4. P. to confound, 6. U. to take away, लुभ् P. 4 to covet, to be perplexed, 6 A. to perplex, सृज् 4 A. to let loose, to send forth, 4, 6 P. to create.

10th Class (चुरादयः)

धृ P. to 'shake' ध्रुयति.	प्री P. 'to please' प्रीणयति.
अथ्—अर्थयति, अर्थपयति.†	गण्—गणयति, गणापयति †
लज्—लज्जयति, लज्जापयति.†	वण्—वण्टयति, वण्टापयति.†

*This root belongs to the 2nd, 4th, 6th, and 7th classes, with different senses. All these are given in the following couplet.

सत्तयां विद्यते ज्ञाने वेत्ति विन्ने विचारणे ।

विन्दते विन्दति प्राप्तौ श्यन्लुक्शम्शेष्विदं क्रमात् ॥

† The following stanza from the 'Kavirahasya' gives the various classes to which this root belongs:—

धूनोति चम्पकवनानि धूनोत्यशोकं चूतं धुनाति धुवति स्फुटितानिमुक्तम् ।

वायुर्विधूनयति चम्पकपुष्परेणून् यत्कानने धवति चन्दनमञ्जरीश्च ॥

† These optional forms are according to शाकटायन and others

§ 400. The following roots of the 10th class preserve their vowel unchanged; अघ् to sin, कथ् to tell, क्षप् to send, to pass, गण् to count, गल् U. to filter, A. to throw, वच् to choose or seek, to get, ध्वन् to sound, मन् to honour, रच् to compose, रस् to taste, रङ् to forsake, शद् to speak ill of, deceive, रट् to scream, पट् to weave, (but पाटयति when it means to tear &c.), स्तन् to thunder, गद् to sound, पत् to go, कल् to count, स्वर to sound, पव् A. to go, अंस् to divide, वद् to separate, लज् to shine, कर्ण् to bore, छद् to conceal, चप् to cheat, वस् to dwell, अथ् or श्लथ् to be weak or lax, व्यप् to give, to spend, स्पृह् to desire, सृग् to seek, मृब् to bear, कृप् to pity, to be weak, कुण्, गुण् to converse with, ग्रह् A. to take (also ग्राहयति when cau. of ग्रह्), कुह् A. to astonish, to deceive, पुद् to bind or string together, स्फुद् to become manifest, सुम् to make happy, and others less common.

§ 401. Some roots of the 10th class exclusively take the Âtmanepada: i. e. even when the fruit of the action expressed by them does not accrue to the agent. These are:—अर्थ् to request, to desire, कुह् to astonish, to deceive, चित् to be conscious of, to think, दंस् to bite, दंस् (or दस् according to some) to see, to bite. ङप् or ङिप् to accumulate, तन्त्र् to support a family, मन्त्र् to counsel secretly, सृग् to search, to hunt, to seek, स्पृश् to take, to string together, तर्ज् and भर्त्स् to reprove, बस्त् and गन्ध् to injure, to hurt, विष्क् to kill (हिष्क् according to some), निष्क् to measure, लल् to desire, कण् to contract, तुण् to fill, भूण् to fear, शल् to praise, यश् to worship, स्यस् to guess, गुर् to strike, सस् to look at, to inspect, कुत्स् to reproach, त्रुद् (according to some कुद्) to cut, गल् to drop down, भल् to see, to expound, कृद् to abstain from giving, to muddle, कुद् to cut, वञ्च् to deceive, वृष् to have the power of generation, to be eminent,

सुद् to gratify, दिन् to bewail, गृ to know, विद् to know, to be conscious of, मत् to stop, यु to censure, and कुस् to smile improperly.

§ 402. The following roots belong to the 1st and the 10th classes:—

युज्. वृच् to unite, to restrain, अर्घ् to worship, ईर् to throw, ली to melt वृज् to abandon, to avoid, वृ to cover, जृ, जि to grow old, रिच् to separate, to join, शिप् to leave a residue, तप् to burn, वृप् to be pleased or satisfied, कृद् to kindle, चृप्, कृप् वृप् to kindle, वृम् to fear, अर्थ् to release, to kill, ग्री to go, ग्रन्थ् to string together, ङीक्, चीक् to endure, अर्द् to kill, हिस् to kill, अर्ह् to worship, सद् with आ to go, to assail, शुन्ध् to purify, to cleanse, छद् to cover, जुष् to satisfy, to guess, to kill, प्री to please, अग्रन्थ्, ग्रन्थ् to compose, arrange, आप् to obtain, तन् to confide, to stretch, चन् to confide, to hurt, वद् to inform, वच् to speak, मान् to honour, worship, भू A. to obtain (भवति also according to some), गर्ह् to censure, मार्ग् to seek, कण्द् to grieve, to remember with regret, सृज् to clean, सृब् to endure, धृष् to brave, to overcome, जस् to hurt, to injure, दिव् 10 A. 1. P. to torment, to beg, धुष् to aver, and some others.

II. GROUP II.

ROOTS WITH CHANGEABLE BASES.

(2nd, 3rd, 5th, 7th, 8th, and 9th Classes.)

§ 403. Terminations:—

Parasmaipada.

The terminations of the Present, the Imperfect and the Imperative are the same as those of the first group, the termi-

nation of the 2nd per. sing. of the Imperative is हि. The terminations of the Potential are as follow:—

1. याम्	याव	याम
2. यास्	यातम्	यात
3. यात्	याताम्	युस्

Ātmanepada.

Present

1. ए	वहे	महे
2. से	आथे	ध्वे
3. ते	आते	अते

Imperfect

इ	वहि	महि
यास्	आथाम्	ध्वम्
त	आताम्	अत

Imperative

1. ऐ	आवहै	आमहै
2. स्व	आथाम्	ध्वम्
3. ताम्	आताम्	अताम्

Potential

The same as those given
for the first group

§ 404. The base of the roots of the 2nd group of Conjugational classes undergoes many modifications with regard to which the terminations are divided into sets, one set is called 'strong', the other 'weak.' The base taking the strong terminations may be called 'The strong base,' and that taking the weak ones 'The weak base'.

(a) The strong terminations are:—

The singulars of all persons of the Present and the Imperfect, the third person singular and all numbers of the first person of the Imperative, in the Parasmaipada, and all numbers of the first person of the Imperative in the Ātmanepada.

(b) The rest are weak.

§ 405. Before strong terminations the penultimate short and the final vowel of the base take their Guna substitute.

Fifth, Eighth and Ninth classes

§ 406. * वु and उ are added on to the roots of the 5th and 8th classes respectively before the terminations.

§ 407 The final उ of the base is optionally dropped before क् and म् if it be not preceded by a conjunct consonant. It is changed to क् before a weak termination beginning with a vowel, if preceded by a conjunct consonant and to क् in other cases. The हि of the Imperative 2nd per. sing. is dropped after उ not preceded by a conjunct consonant.

§ 408. † In the ninth class न् is inserted between the root and the terminations न् becomes न् before the weak terminations beginning with a vowel, and नी before the weak terminations beginning with a consonant.

§ 409. (a) The penultimate nasal of a root is dropped before ना &c. as ग्रथ्नामि, ग्रथ्नीवः, ग्रथ्नीमः &c. from ग्रन्थ् 'to put together.'

(b) In the case of roots ending in a consonant, the imperative second person singular termination is आन instead of हि; as सृषाण from सृष् 'to steal'.

Paradigms.

5th Class.

सु P. A. 'to press out juice,' &c.

P.	Present.				A.
1. सुनोमि	सुनुवः, सुन्वः	सुनुमः, सुन्मः	सुन्वे	सुनुवहे, सुन्वहे	सुनुमहे, सुन्महे
2. सुनोषि	सुनुथः	सुनुथ	सुनुषे	सुन्वाथे	सुनुध्वे
3. सुनोति	सुनुतः	सुन्वन्ति	सुनुते	सुन्वाते	सुन्वते

* स्वादिभ्यः शुः । तनादिकृञ्भ्यः उः । Pân. III. 1. 73, 79.

† ऋयादिभ्यः आ । Pân. III. 1. 81.

Imperfect.

	P.			A.	
1. असुनवम्	असुनव, असुन्व	असुन्म	असुन्वि	असुनुवहि, ^१ असुन्वहि	असुनुमहि, असुन्महि
2. असुनोः	असुनुतम्	असुनुत	असुनुथाः	असुन्वाथाम्	असुनुच्चम्
3. असुनोत्	असुनुताम्	असुन्वन्	असुनुत	असुन्वाताम्	असुन्वत

Imperative.

1. सुनवानि	सुनवाव	सुनवाम	सुनवै	सुनवावहै	सुनवामहै
2. सुनु	सुनुतम्	सुनुत	सुनुष्व	सुन्वाथाम्	सुनुच्चम्
3. सुनोतु	सुनुताम्	सुन्वन्तु	सुनुताम्	सुन्वाताम्	सुन्वताम्

Potential.

1. सुनुयाम्	सुनुयाव	सुनुयाम	सुन्वीय		
2. सुनुयाः	सुनुयातम्	सुनुयात	सुन्वीथाः	सुन्वीयाथाम्	सुन्वीच्चम्
3. सुनुयात्	सुनुयाताम्	सुनुयुः	सुन्वीत	सुन्वीयाताम्	सुन्वीरन्

साध् P. 'to accomplish.'   अश् A. 'to pervade.'

Present.

1. साध्रोमि	साध्नुवः	साध्नुमः	अश्नुवे	अश्नुवहे	अश्नुमहे
2. साध्रोषि	साध्नुथः	साध्नुथ	अश्नुषे	अश्नुवाथे	अश्नुचे
3. साध्रोति	साध्नुतः	साध्नुवन्ति	अश्नुते	अश्नुवाते	अश्नुवते

Imperfect.

1. असाध्रवम्	असाध्नुव	असाध्नुम	आश्नुवि	आश्नुवहि	आश्नुमहि
2. असाध्रोः	असाध्नुतम्	असाध्नुत	आश्नुथाः	आश्नुवाथाम्	आश्नुच्चम्
3. असाध्रोत्	असाध्नुताम्	असाध्नुवन्	आश्नुत	आश्नुवाताम्	आश्नुवत

Imperative.

1. साध्रवानि	साध्रवाव	साध्रवाम	अश्रवै	अश्रवावहै	अश्रवामहै
2. साध्नुहि	साध्नुतम्	साध्नुत	अश्नुष्व	अश्नुवाथाम्	अश्नुच्चम्
3. साध्रोतु	साध्नुताम्	साध्नुवन्तु	अश्नुताम्	अश्नुवाताम्	अश्नुवताम्

Potential.

1. साध्नुयाम्	साध्नुयाव	साध्नुयाम	अश्रुवीय	अश्रुवीवहि	अश्रुवीमहि
2. साध्नुयाः	साध्नुयातम्	साध्नुयात	अश्रुवीथाः	अश्रुवीयाथाम्	अश्रुवीध्वम्
3. साध्नुयात्	साध्नुयाताम्	साध्नुयुः	अश्रुवीत	अश्रुवीयाताम्	अश्रुवीरन्

8th Class.

तन् P. A. 'to stretch.'

	<i>P.</i>	<i>Present.</i>	<i>A.</i>
1. तनोमि	तनुवः, तन्व	तनुमः, तन्मः	तन्वे
2. तनोषि	तनुथः	तनुथ	तनुषे
3. तनोति	तनुतः	तन्वन्ति	तनुते

Imperfect.

1. अतनवम्	अतनुव	अतनुम	अतन्वि	अतनुवहि	अतनुमहि
	अतन्व	अतन्म		अतन्वहि	अतन्महि
2. अतनोः	अतनुतम्	अतनुत	अतनुथाः	अतन्वाथाम्	अतनुध्वम्
3. अतनोत्	अतनुताम्	अतन्वन्	अतनुत	अतन्वाताम्	अतन्वत

Imperative.

1. तनवानि	तनवाव	तनवाम	तनवै	तनवावहै	तनवामहै
2. तनु	तनुतम्	तनुत	तनुष्व	तन्वाथाम्	तनुध्वम्
3. तनोतु	तनुताम्	तन्वन्तु	तनुताम्	तन्वाताम्	तन्वताम्

Potential.

1. तनुयाम्	तनुयाव	तनुयाम	तन्वीय	तन्वीवहि	तन्वीमहि
2. तनुयाः	तनुयातम्	तनुयात	तन्वीथाः	तन्वीयाथाम्	तन्वीध्वम्
3. तनुयात्	तनुयाताम्	तनुयुः	तन्वीत	तन्वीयाताम्	तन्वीरन्

§ 410. Irregular base:—कृ. P. A. 'to do' is changed to कर् before the strong, and कुरु before the weak terminations. The कृ of the base is dropped before व and म.

Present.

	P.			A.	
1. करोमि		कुर्मः	कुर्वे	कुर्वहे	कुर्महे
2. करोषि	कुरुथः	कुरुथ	कुरुषे	कुर्वथे	कुरुध्वे
3. करोति	कुरुतः	कुर्वन्ति	कुरुते	कुर्वाते	कुर्वते

Imperfect.

1. अकरवम्	अकुर्व	अकुर्म	अकुर्वि	अकुर्वहि	अकुर्महि
2. अकरोः	अकुरुतम्	अकुरुत	अकुरुथाः	अकुर्वाथाम्	अकुरुध्वम्
3. अकरोत्	अकुरुताम्	अकुर्वन्	अकुरुत	अकुर्वाताम्	अकुर्वत

Imperative.

1. करवाणि	करवाव	करवाम	करवै	करवावहै	करवामहै
2. कुरु	कुरुतम्	कुरुत	कुरुध्व	कुर्वाथाम्	कुरुध्वम्
3. करोतु	कुरुताम्	कुर्वन्तु	कुरुताम्	कुर्वाताम्	कुर्वताम्

Potential.

1. कुर्याम्	कुर्याव	कुर्याम	कुर्याय	कुर्वावहि	कुर्वामहि
2. कुर्याः	कुर्यातम्	कुर्यात	कुर्वाथाः	कुर्वायाथाम्	कुर्वाध्वम्
3. कुर्यात्	कुर्याताम्	कुर्युः	कुर्वात	कुर्वायाताम्	कुर्वारन्

9th Class.

क्री. P. A. 'to buy.'

Present.

	P			A	
1. क्रीणामि	क्रीणीवः	क्रीणीमः	क्रीणे	क्रीणीवहे	क्रीणीमहे
2. क्रीणासि	क्रीणीथः	क्रीणीथ	क्रीणीषे	क्रीणाथे	क्रीणीध्वे
3. क्रीणाति	क्रीणीतः	क्रीणन्ति	क्रीणीते	क्रीणाते	क्रीणते

Imperfect.

1. अक्रीणाम्	अक्रीणीव	अक्रीणीम	अक्रीणि	अक्रीणीवहि	अक्रीणीमहि
2. अक्रीणाः	अक्रीणीतम्	अक्रीणीत	अक्रीणीथाः	अक्रीणाथाम्	अक्रीणीध्वम्
3. अक्रीणात्	अक्रीणीताम्	अक्रीणन्	अक्रीणीत	अक्रीणाताम्	अक्रीणत

Imperative.

1. क्रीणानि	क्रीणावः	क्रीणाम	क्रीणै	क्रीणावहै	क्रीणामहै
2. क्रीणीहि	क्रीणीतम्	क्रीणीत	क्रीणीध्व	क्रीणीथाम्	क्रीणीध्वम्
3. क्रीणातु	क्रीणीताम्	क्रीणन्तु	क्रीणीताम्	क्रीणाताम्	क्रीणताम्

Potential.

1. क्रीणीयाम्	क्रीणीयाव	क्रीणीयाम	क्रीणीय	क्रीणीवहि	क्रीणीमहि
2. क्रीणीयाः	क्रीणीयातम्	क्रीणीयात	क्रीणीयाः	क्रीणीयाथाम्	क्रीणीध्वम्
3. क्रीणीयात्	क्रीणीयाताम्	क्रीणीयुः	क्रीणीत	क्रीणीयाताम्	क्रीणीरन्

स्तम्भ् P. 'to obstruct,' or 'to stop.'

*Present.**Imperfect.*

1. स्तम्भामि	स्तम्भीवः	स्तम्भीमः	अस्तम्भाम्	अस्तम्भीव	अस्तम्भीम
2. स्तम्भासि	स्तम्भीथः	स्तम्भीथ	अस्तम्भाः	अस्तम्भीतम्	अस्तम्भीत
3. स्तम्भाति	स्तम्भीतः	स्तम्भन्ति	अस्तम्भात्	अस्तम्भीताम्	अस्तम्भन्

*Imperative.**Potential.*

1. स्तम्भानि	स्तम्भावः	स्तम्भाम	स्तम्भीयाम्	स्तम्भीयाव	स्तम्भीयाम
2. स्तम्भान	स्तम्भीतम्	स्तम्भीत	स्तम्भीयाः	स्तम्भीयातम्	स्तम्भीयात
3. स्तम्भातु	स्तम्भीताम्	स्तम्भन्तु	स्तम्भीयात्	स्तम्भीयाताम्	स्तम्भीयुः

IRREGULAR SPECIAL BASES OF THE NINTH CLASS.

§ 411. In the case of the root क्षुब् the व् of ना is not changed to ण्; as क्षुम्भाति, क्षुम्भीतः, क्षुम्भन्ति, &c.

§ 412. The roots ज्ञा 'to know' and ज्या 'to become old'

assume the forms जा and जि respectively; as जानाति-नीति, जिनाति, &c.

§ 413. The र् of ग्रह is changed to ऋ; as ग्रहाति; अग्रहाच्च, अग्रहीव, अग्रहीम, &c. Imperf 1st. pers.

§ 414. The roots री, ली, व्ली, स्त्री, धृ, पू, छृ, कृ, कृ, गृ, जृ, नृ, पृ, भृ, मृ, वृ, शृ and स्तृ have their finals shortened necessarily, and क्षी, श्री, and व्री optionally in the Special Tenses; as धुनाति-नीति, स्तृणाति-णीति, वृणाति-णीति, &c. क्षीणाति, क्षिणाति, &c.

§ 415 The roots स्कु 'to go by leaps, to raise,' स्तम् 'to obstruct,' स्तुम् 'to stop,' स्कम् and स्कुम् 'to obstruct' belong to the 5th and 9th classes; as स्कुनाति, स्कुनीते, स्कुनोति, स्कुनुते, &c.

Second, Third and Seventh Classes.

§ 416. Special rules of Sandhi of the finals of roots and the initial letters of terminations:—

(1) The ending उ of a root takes its Vṛiddhi substitute when followed by a consonantal strong termination; as हु+मि=नौमि.

(2) The final इ or उ. short or long, of a root is changed to इच् or उच् before a vowel weak termination.

(3) The ending ङ् of roots is changed to ङ् when followed by any consonant, except a nasal or a semivowel, or by nothing; and that of roots beginning with ङ् to ध् under the same circumstances.

(4) The initial ङ् or ध् of a termination is changed to ध् after a soft aspirate (4th letter of a class).

(5) ङ् or ध् followed by स् is changed to क्.

(6) ऋ and ॠ when followed by a consonant are changed to the nasal of the class to which the following consonant belongs, and to an *anusvāra* when followed by झ, ञ्, ण् or ह्.

(7) The ending इ of a root, short or long, not preceded by a conjunct consonant is changed to ए before vowel weak terminations, when the base consists of more than one syllable.

(8) The ending इ of a root is optionally changed to ॠ or Visarga in the Imperfect second pers. sing. and the ending ॠ to ॠ or इ before the termination त् and optionally before स्.

(9) When a conjunct consonant having स् or क् for its first member is at the end of a word or is followed by a consonant except a nasal or a semivowel, the स् or क् is dropped.

N. B.—The usual Sandhi rules i. e. those given in the 2nd and 3rd Chapters should be observed.

§ 417. (1) * The second person sing. termination of the Parasm. Imperative is धि when the base ends in any consonant except a nasal or a semivowel; also in the case of the root हु 3 P. ' to sacrifice. '

§ 418. The स् and त् of the Imperfect 2nd and 3rd per. sing. are dropped after a consonant.

Second (or अदादि) Class.

§ 419. In this class the terminations are directly added to the root.

§ 420. In the case of roots ending in आ, the terminations of the third person plural of the Imperfect is optionally उस्.

Paradigms.

या P. ' to go. '

*Present**Imperfect.*

1. यामि	यावः	यामः	अयाम्	अयाव	अयाम
2. यासि	याथः	याथ	अयाः	अयातम्	अयात
3. याति	यातः	यान्ति	अयान्	अयाताम्	अयान्, अयुः

*Imperative.**Potential.*

1. यानि	याव	याम	यायाम्	यायाव	यायाम
2. याहि	यातम्	यात	यायाः	यायातम्	यायात
3. यातु	याताम्	यान्तु	यायात्	यायाताम्	यायुः

Conjugate similarly ख्या P. ' to tell, ' दा P. ' to cut, ' पा P. ' to protect, ' प्रा P. ' to fill, ' खा P. ' to eat, ' ह्या P. ' to fly, ' म्या P. ' to shine, ' मा ' to measure, ' रा ' to give, ' ला ' to give or take, ' वा ' to blow, ' आ ' to cook ' add स्ना ' to bathe '.

§ 421. In order to exemplify the rules given under §§ 416-418 we will give the forms of the regular verbs वी, वु, जाय्, ईर्, चक्ष्, कश्, दुह्, लिह् and निञ्ज्.

वी P. ' to go '

*Present.**Imperfect.*

1. वेमि	वीवः	वीमः	अवयम्	अवीव	अवीम
2. वेषि	वीथः	वीथ	अवेः	अवीतम्	अवीत
3. वेति	वीतः	वियन्ति	अवेत	अवीताम्	अवियन् (or अव्यन् according to some)

*Imperative.**Potential.*

1. वयानि	वयाव	वयाम	वीयाम्	वीयाव	वीयाम
2. वीहि	वीतम्	वीत	वीयाः	वीयातम्	वीयात
3. वेतु	वीताम्	वियन्तु	वीयात्	वीयाताम्	वीयुः

नु P ' to praise '

*Present.**Imperfect.*

1. नौमि	नुवः	नुमः	अनवम्	अनुव	अनुम
2. नौषि	नुथः	नुथ	अनौः	अनुतम्	अनुत
3. नौति	नुतः	नुवन्ति	अनौत्	अनुताम्	अनुवन्

*Imperative.**Potential.*

1. नवानि	नवाव	नवाम	नुयाम्	नुयाव	नुयाम
2. नुहि	नुतम्	नुत	नुयाः	नुयातम्	नुयात
3 नौतु	नुताम्	नुवन्तु	नुयात्	नुयाताम्	नुयुः

Conjugate similarly कृ P. ' to sound, ' क्षु P ' to seize, ' क्षृ P. ' to sharpen, ' यु P. ' to attack, ' यु P. ' to join, ' सु P. ' to possess supremacy, ' and स्तु ' to drop out, to distil '

जागृ P. ' to awake. '

*Present.**Imperfect.*

1. जागर्भि	जागृवः	जागृमः	अजागरम्	अजागृव	अजागृम
2. जागर्षि	जागृथः	जागृथ	अजागः	अजागृतम्	अजागृत
3. जागर्ति	जागृतः	जाग्रति*	अजागः	अजागृताम्	अजागरुः

*Imperative.**Potential.*

1. जागराणि	जागराव	जागराम	जागृयाम	जागृयाव	जागृयाम
2. जागृहि	जागृतम्	जागृत	जागृयाः	जागृयातम्	जागृयात
3. जागर्तु	जागृताम्	जाग्रतु	जागृयात्	जागृयाताम्	जागृयुः

* See चक्रा p. 272.

ईर् A. 'to go.'

Present.

1. ईरे	ईर्वहे	
2. ईर्षे	ईराथे	ईर्व्हे
3. ईर्ते	ईराते	ईरते

Imperfect.

ऐरि	ऐर्वहि	ऐर्महि
ऐर्थाः	ऐराथाम्	ऐर्व्वम्
ऐर्तं	ऐराताम्	ऐरत

Imperative.

1. ईरै	ईरावहै	ईरामहै
2. ईर्व्वं	ईराथाम्	ईर्व्वम्
3. ईर्ताम्	ईराताम्	ईरताम्

Potential.

ईरीय	ईरीवहि	ईरीमहि
ईरीथाः	ईरीयाथाम्	ईरीव्वम्
ईरीत	ईरीयाताम्	ईरीरन्

चक्ष् A. 'to speak.'

Present.

1. चक्षे	चक्ष्वहे	चक्ष्महे
2. चक्षे	चक्षाथे	चङ्द्वे
3. चष्टे	चक्षाते	चक्षते

Imperfect.

अचक्षि	अचक्ष्वहि	अचक्ष्महि
अचक्षाः	अचक्षाथाम्	अचङ्द्वम्
अचष्ट	अचक्षाताम्	अचक्षत

Imperative.

1. चक्षै	चक्षावहै	चक्षामहै
2. चक्ष्व	चक्षाथाम्	चङ्द्वम्
3. चक्षाम्	चक्षाताम्	चक्षताम्

Potential.

चक्षीय	चक्षीवहि	चक्षीमहि
चक्षीथाः	चक्षीयाथाम्	चक्षीव्वम्
चक्षीत	चक्षीयाताम्	चक्षीरन्

कश् A. 'to go.'

Present.

1. कश्		
2. कक्षे	कक्षाथे	कङ्द्वे
3. कष्टे	कक्षाते	कक्षते

Imperfect.

अकशि	अकक्ष्वहि	अकक्ष्महि
अकक्षाः	अकक्षाथाम्	अकङ्द्वम्
अकष्ट	अकक्षाताम्	अकक्षत

*Imperative.**Potential.*

1. कशै	कशावहै	कशामहै	कशीय	कशीवहि	कशीमहि
2. कश्च	कशाथाम्	कड्डुम्	कशीथाः	कशीयाथाम्	कशीध्वम्
3. कष्टाम्	कशाताम्	कशाताम्	कशीत	कशीयाताम्	कशीरन्

दुह् P. A. 'to milk.'

*Present.**P.**A.*

1. दोह्नि	दुहः	दुह्यः	दुहे	दुहहे	दुह्यहे
2. धोक्षि*	दुग्धः	दुग्धः	धुक्षे	दुहाथे	धुग्ध्वे
3. दोग्धि	दुग्धः	दुहन्ति	दुग्धे	दुहाते	दुहते

Imperfect.

1. अदोहम्	अदुह	अदुह्य	अदुहि	अदुहहि	अदुह्याहि
2. अधोक्-ग्	अदुग्धम्	अदुग्ध	अदुग्धाः	अदुहाथाम्	अधुग्ध्वम्
3. अधोक्-ग्	अदुग्धाम्	अदुहन्	अदुग्ध	अदुहाताम्	अदुहत

Imperative.

1. दोहानि	दोहाव	दोहाम	दोहै	दोहावहै	दोहामहै
2. दुग्धि	दुग्धम्	दुग्ध	धुक्ष्व	दुहाथाम्	धुग्ध्वम्
3. दोग्धु	दुग्धाम्	दुहन्तु	दुग्धाम्	दुहाताम्	दुहताम्

Potential.

1. दुह्याम्	दुह्याव	दुह्याम	दुहीय	दुहीवहि	दुहीमहि
2. दुह्याः	दुह्यातम्	दुह्यात	दुहीथाः	दुहीयाथाम्	दुहीध्वम्
3. दुह्यात्	दुह्याताम्	दुह्युः	दुहीत	दुहीयाताम्	दुहीरन्

दिह् to be similarly conjugated; इ and ए being substituted for उ and ओ respectively.

* For the change of द् to ध्, vide § 95.

लिङ् P. A. ' to lick. '

Present.

	<i>P</i>			<i>A.</i>	
1. लेक्षि	लिहः	लिह्य	लिहे	लिह्यहे	लिह्यहे
2. लेक्षि	लीढः	लीढ	लिक्षे	लिहाथे	लीढे
3. लेदि	लीढः	लिहन्ति	लीढे	लिहाते	लिहते

Imperfect.

1. अलेहम्	अलिह	अलिह्य	अलिहि	अलिह्यहि	अलिह्यहि
2. अलेट्-ङ्	अलीढम्	अलीढ	अलीढाः	अलिहाथाम्	अलीढम्
3. अलेट्-ङ्	अलीढाम्	अलिहन्	अलीढ	अलिहाताम्	अलिहत

Imperative.

1. लेहानि	लेहाव	लेहाम	लेहै	लेहावहै	लेहामहै
2. लीढि	लीढम्	लीढ	लिक्ष्व	लिहाथाम्	लीढम्
3. लेढु	लीढाम्	लिहन्तु	लीढाम्	लिहाताम्	लिहताम्

Potential.

1. लिह्याम्	लिह्याव	लिह्याम	लिहीय	लिहीवहि	लिहीमहि
&c.	&c.	&c.	&c.	&c.	&c.

निञ्ज् A. * ' to Purify '

Present.

1. निञ्जे	निञ्ज्वहे	निञ्जमहे	अनिञ्जि	अनिञ्ज्वहि	अनिञ्जमहि
2. निञ्जे	निञ्जाथे	निङ्ग्वे	अनिङ्ग्वथाः	अनिञ्जाथाम्	अनिङ्ग्वम्
3. निङ्गे	निञ्जाते	निञ्जते	अनिङ्ग	अनिञ्जाताम्	अनिञ्जत

*Imperfect.**Imperative.*

1. निञ्जै	निञ्जावहै	निञ्जामहै	निञ्जीय	निञ्जीवहि	निञ्जीमहि
2. निङ्ग्व	निञ्जाथाम्	निङ्ग्वम्	निञ्जीथाः	निञ्जीयाथाम्	निञ्जीवम्
3. निङ्गाम्	निञ्जाताम्	निञ्जताम्	निञ्जीत	निञ्जीयाताम्	निञ्जीरन्

Potential.

* शिं-षिञ्ज्, पिञ्ज्, पृञ्ज्, वृञ्ज्, पृञ्ज् all A. should be similarly conjugated.

IRREGULAR BASES.

Many of the roots of the 2nd class are of irregular conjugation. We will treat of them in alphabetical order.

§ 422. अद् P 'to eat' forms the 2 and 3 sing. Imperf. as आदः and आदत् respectively. In other respects it is regular.

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. अद्मि	अद्वः	अद्वः	1. आदम्	आद्व	आद्व
2. अस्मि	अथ्यः	अथ्य	2. आदः	आत्तम्	आत्त
3. अस्तिः	अत्तः	अदन्ति	3. आदत्	आत्ताम्	आदन्
<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. अदामि	अदाव	अदाम	1. अद्याम्	अद्याव	अद्याम
2. अद्वि	अत्तम्	अत्त	2. अद्याः	अद्यातम्	अद्यात
3. अन्तु	अत्ताम्	अदन्तु	3. अद्यात्	अद्याताम्	अद्युः

§ 423. अन् P. 'to breathe,' जश् 'to eat,' रुद् P. 'to weep,' श्वत् P. 'to sigh' and स्वप् P. 'to sleep,' insert the augment इ between their final and the terminations beginning with any consonant except य; in the case of 2 and 3 sing. Imperf. they insert ई or अ; e. g.

अन् ' P. to breathe. '

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. अनिमि	अनिव	अनिमः	आनम्	आनिव	आनिम
2. अनिधि	अनिथः	अनिथ	आनीः-आनः	आनितम्	आनित
3. अनिति	अनितः	अनन्ति	आनीत्-आनत्	आनिताम्	आनन्
<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. अनानि	अनाव	अनाम	अन्याम्	अन्याव	अन्याम
2. अनिहि	अनितम्	अनित	अन्याः	अन्यातम्	अन्यात
3. अनितु	अनिताम्	अनन्तु	अन्यात्	अन्याताम्	अन्युः

Conjugate स्वप्, श्वस् and रुक् similarly; as स्वपिति 3 sing. Pre., अश्वपीः-प 2. sing. Imperf.; अश्वपीत्-पत् 3 sing. Imperf.; स्वपानि 1. sing. Imp. स्वपिहि 2 sing. Imp.; स्वप्याम् 1. sing. Pot.; &c. श्वसिति 3. sing. Pre.; अश्वसीः-सः 2 sing. Imperf; अश्वसीत्-सत् 3 sing Imperf; श्वसानि 1. sing. Imp. श्वसिहि 2. sing. Imp श्वसितु 3. sing Imp; श्वस्याम् 1. sing. Pot., &c.; रोदिमि, रुदिवः रुदिमः 1 Pre; अरोदम् 1. sing Imperf. अरोदीः-दः 2 sing Imperf अरोदीत्-दत् 3. sing. Imperf.; रोदानि 1. sing. Imp. रुदिहि 2. sing. Imp. रोदितु 3. sing. Imp.; रुद्याम् 1. sing. Pot. &c.

§ 424. अस् P. (A.* rare) 'to be'—drops its अ before weak terminations and स् before a termination beginning with स् and ह्. Before 2 and 3 Imperf. it takes the augment इ. It is irregular in many respects

Present.

	<i>P.</i>			<i>A</i>	
1. अस्मि	स्वः	स्मः	हे	स्वहे	स्महे
2. असि	स्थः	स्थ	से	साथे	ध्वे
3. अस्ति	स्तः	सन्ति	स्ते	साते	सते

Imperfect.

1. आसम्	आस्व	आस्म	आसि	आस्वहि	आस्महि
2. आसीः	आस्तम्	आस्त	आस्थाः	आसाथाम्	आध्वम्
3. आसीत्	आस्ताम्	आसन्	आस्त	आसाताम्	आसत

Imperative.

1. असानि	असाव	असाम	असै	असावहै	असामहै
2. एधि	स्तम्	स्त	स्व	साथाम्	ध्वम्
3. अस्तु	स्ताम्	सन्तु	स्ताम्	साताम्	सताम्

* असु is Atmanepadi in a few cases. Cf. Bhattikāvya II.
an exchange of duty.

Potential.

1. स्याम्	स्याव	स्याम	सीय	सीवहि	सीमहि
2. स्याः	स्यातम्	स्यात	सीथाः	सीयाथाम्	सीश्वम्
3. स्यात्	स्याताम्	स्युः	सीत	सीयाताम्	सीरन्

§ 425. आस् A 'to sit—also drops its स् before ध्व—

*Present.**Imperfect.*

1. आसे	आस्वहे	आस्महे	आसि	आस्वहि	आस्महि
2. आस्ते	आसाथे	आध्वे	आस्थाः	आसाथाम्	आश्वम्
3. आस्ते	आसाते	आसते	आस्त	आसाताम्	आसत

*Imperative.**Potential.*

1. आसै	आसावहै	आसामहै	आसीय	आसीवहि	आसीमहि
2. आस्व	आसाथाम्	आध्वम्	आसीथाः	आसीयाथाम्	आसीश्वम्
3. आस्ताम्	आसाताम्	आसताम्	आसीत	आसीयाताम्	आसीरन्

Conjugate वस् A 'to dress' similarly

§ 426 The इ of the root इ P* 'to go' is changed to ग् before a weak vowel termination; एति इतः यन्ति 3 pers Pre.; आयस् ऐव ऐम 1st Pers. Imperf, ऐ. 2 sing Imperf; अयानि, इहि, एतु 1st 2 3 sings. Imp. यन्तु 3 pl Imp

इ with अधि A. † 'to study.' &c. is regularly conjugated; as

* इ P 'to go' is conjugated regularly like वी-एति ईत इयन्ति 3rd Pers Pre.; ईहि 2 sing. Imp इयन्तु 3 plural Imp.

† इ with अधि P. 'to remember' should be conjugated like इ, अधियन्ति 3rd pl. Pre Some think that it is to be conjugated like इ in the Non-conjugational tenses only According to them the third pers. plu. will be अधीयन्ति The line of Bhaṭṭi 'ससीतयो राववयोरधीयन्' III. 18 &c is quoted in support of this opinion. केचित्तु आर्धधातुकाधिकारोक्तस्येवातिदेशमाहुः । तन्मये यण । Sid. Kau.

*Present.**Imperfect.*

1. अधीये	अधीवहे	अधीमहे	अध्यैयि	अध्यैवहि	अध्यैमहि
2. अधीषे	अधीयाथे	अधीष्वे	अध्यैथाः	अध्यैयाथाम्	अध्यैवम
3. अधीते	अधीयाते	अधीयते	अध्यैत	अध्यैयाताम्	अध्यैयत

*Imperative.**Potential*

1. अध्यै	अध्ययावहे	अध्ययामहे	अधीयीय	अधीयीवहि	अधीयीमहि
2. अधीष्व	अधीयाथाम्	अधीष्वम्	अधीयीथाः	अधीयीयाथाम्	अधीयी'वम्
3. अधीताम्	अधीयाताम्	अधीयताम्	अधीयीत	अधीयीयाताम्	अधीयीरन्

§ 427 ईङ् A. 'to praise,' and ईञ् A. 'to rule' have an इ added to them before terminations beginning with सू or ध्व except that of the Imperf 2. plu.

ईङ्. A.

*Present**Imperfect.*

1. ईडे	ईडुहे	ईड्महे	ऐडि	ऐडुहि	ऐड्महि
2. ईडिषे	ईडाथे	ईडिष्वे	ऐडाः	ऐडाथाम्	ऐड्द्वम्
3. ईड्टे	ईडाते	ईडते	ऐट्ट	ऐडाताम्	ऐडत

*Imperative**Potential.*

1. ईडे	ईडावहे	ईडामहे	ईडीय	ईडीवहि	ईडीमहि
2. ईडिष्व	ईडाथाम्	ईडिष्वम्	ईडीथाः	ईडीयाथाम्	ईडीध्वम्
3. ईडाम्	ईडाताम्	ईडताम्	ईडीत	ईडीयाताम्	ईडीरन्

ईञ् to be similarly conjugated; ईशिषे ईशाथे ईशिष्वे 2 Pre.; ऐशि 1. sing. Imperf. ऐष्टा 2 sing Imperf ऐष्ट 3 sing. Imperf ऐड्द्वम् 2 pl Imperf; ईशै 1 sing Imp ईशिध्वम् 2 pl Imp ईशीत 3 sing. Pot &c.

§ 428 ऊर्णु P A. 'to cover'—substitutes Vriddhi for its इ optionally before consonantal strong terminations except those of the 2nd and 3rd sing Imperf.

*Present.**P.**A.*

1. ऊर्णोमि-ऊर्णौमि	ऊर्णुवः	ऊर्णुमः	ऊर्णुवे	ऊर्णुवहे	ऊर्णुमहे
2. ऊर्णोषि-ऊर्णौषि	ऊर्णुथः	ऊर्णुथ	ऊर्णुषे	ऊर्णुवाथे	ऊर्णुध्वे
3. ऊर्णोति-ऊर्णौति	ऊर्णुतः	ऊर्णुवन्ति	ऊर्णुते	ऊर्णुवाते	ऊर्णुवते

Imperfect.

1. और्णवम्	और्णुव	और्णुम	और्णुवि	और्णुवहि	और्णुमहि
2. और्णोः	और्णुतम्	और्णुत	और्णुथाः	और्णुवाथाम्	और्णुध्वम्
3. और्णोद्	और्णुताम्	और्णुवन्	और्णुत	और्णुवाताम्	और्णुवत

Imperative.

1. ऊर्णवानि	ऊर्णवाव	ऊर्णवाम	ऊर्णवै	ऊर्णवावहै	ऊर्णवामहै
2. ऊर्णुहि	ऊर्णुतम्	ऊर्णुत	ऊर्णुध्व	ऊर्णुवाथाम्	ऊर्णुध्वम्
3. ऊर्णोतु-ऊर्णौतु	ऊर्णुताम्	ऊर्णुवन्तु	ऊर्णुताम्	ऊर्णुवाताम्	ऊर्णुवताम्

Potential

1. ऊर्णुयाम्	ऊर्णुयाव	ऊर्णुयाम	ऊर्णुवीय	ऊर्णुवीवहि	ऊर्णुवीमहि
2. ऊर्णुयाः	ऊर्णुयातम्	ऊर्णुयात	ऊर्णुवीथाः	ऊर्णुवीयाथाम्	ऊर्णुवीध्वम्
3. ऊर्णुयाव	ऊर्णुयाताम्	ऊर्णुयुः	ऊर्णुवीत	ऊर्णुवीयाताम्	ऊर्णुवीरन्

§ 429 चकास्, P. 'to shine,'—चकास्, जक्ष्, जाय्, दरिद्रा and शास् drop the ऋ of the 3rd pers. plu. termination when added to them. In the Imperf. they take उस् as 3. pl. termination. Imp. 2 sing. of चकास् is चकाद्धि-धि.

*Paradigms.**Present**Imperfect.*

1. चकास्मि	चकास्वः	चकास्मः	अचकासम्	अचकास्व	अचकास्म
2. चकास्ति	चकास्थः	चकास्थ	अचकाः-अचकात्-द्	अचकास्तम्	अचकास्त
3. चकासि	चकास्तः	चकासति	अचकात्-द्	अचकास्ताम्	अचकासुः

*Imperative**Potential*

1. चकासानि	चकासाव	चकासाम्	चकास्याम्	चकास्याव	चकास्याम्
2. चकाद्वि-धि	चकास्तम्	चकास्त	चकास्याः	चकास्यातम्	चकास्यात्
3. चकास्तु	चकास्ताम्	चकासतु	चकास्यात्	चकास्याताम्	चकास्युः

जक्ष् P —see अन् and चकास् above:—

Paradigms.

*Present**Imperfect*

1. जक्षामि	जक्षिवः	जक्षिमः	अजक्षम्	अजक्षिव	अजक्षिम
2. जक्षिषि	जक्षिथः	जक्षिथ	अजक्षीः-अजक्षः	अजक्षितम्	अजक्षित
3. जक्षिति	जक्षितः	जक्षति	अजक्षीत्-अजक्षत्	अजक्षिताम्	अजक्षुः

*Imperative.**Potential.*

1. जक्षाणि	जक्षाव	जक्षाम	जक्ष्याम्	जक्ष्याव	जक्ष्याम्
2. जक्षिहि	जक्षितम्	जक्षित	जक्ष्याः	जक्ष्यातम्	जक्ष्यात्
3. जक्षितु	जक्षिताम्	जक्षतु	जक्ष्यात्	जक्ष्याताम्	जक्ष्युः

§ 430. दरिद्रा P. 'to be poor'—drops its आ before weak terminations beginning with a vowel and changes it to इ before those with an initial consonant.

Paradigms.

*Present.**Imperfect.*

1. दरिद्रामि	दरिद्रिवः	दरिद्रिमः	अदरिद्राम्	अदरिद्रिव	अदरिद्रिम
2. दरिद्रासि	दरिद्रिथः	दरिद्रिथ	अदरिद्राः	अदरिद्रितम्	अदरिद्रित
3. दरिद्राति	दरिद्रितः	दरिद्रति	अदरिद्रात्	अदरिद्रिताम्	अदरिद्रुः

*Imperative.**Potential.*

1. दरिद्राणि	दरिद्राव	दरिद्राम	दरिद्रियाम्	दरिद्रियाव	दरिद्रियाम

2. दरिद्रिहि दरिद्रितम् दरिद्रित दरिद्रियाः दरिद्रियातम् दरिद्रियात्
 3. दरिद्रातु दरिद्रिताम् दरिद्रितु दरिद्रियात् दरिद्रियाताम् दरिद्रियुः

§ 431. द्वि P. A. 'to hate'—takes उस् optionally in the Imperf. 3. pl. Par.

Present.

1. द्वेष्मि	द्विषः	द्विषः	द्विषे	द्विषहे	द्विष्महे
2. द्वेक्षि	द्विष्टः	द्विष्ट	द्विक्षे	द्विषाथे	
3. द्वेष्टि	द्विष्टः	द्विषन्ति	द्विष्टे	द्विषाते	द्विषते

Imperfect.

1. अद्वेषम्	अद्विष्व	अद्विम	अद्विषि	अद्विष्वहि	अद्विष्महि
2. अद्वेद्-इ	अद्विष्टम्	अद्विष्ट	अद्विष्टा	अद्विषाथाम्	अद्विड्ढुम्
3. अद्वेद्-इ	अद्विष्टाम्	अद्विषन्-अद्विषुः	अद्विष्ट	अद्विषाताम्	अद्विषत

Imperative.

1. द्वेषागि	द्वेषाव	द्वेषाम	द्वेषै	द्वेषावहे	द्वेषामहे
2. द्विङ्दि	द्विष्टम्	द्विष्ट	द्विष्व	द्विषाथाम्	द्विड्ढुम्
3. द्वेष्टु	द्विष्टाम्	द्विषन्तु	द्विष्टाम्	द्विषाताम्	द्विषताम्

Potential.

1. द्विष्याम्	द्विष्याव	द्विष्याम	द्विषीय	द्विषीवहि	द्विषीमहि
2. द्विष्याः	द्विष्यातम्	द्विष्यात	द्विषीथाः	द्विषीयाथाम्	द्विषीच्चम्
3. द्विष्यात्	द्विष्याताम्	द्विष्युः	द्विषीत	द्विषीयाताम्	द्विषीरन्

§ 432. ब्रू P. A. 'to speak'—takes the augment ई before consonantal strong terminations.

Present.

1. ब्रवीमि	ब्रूवः	ब्रूमः	ब्रुवे	ब्रूवहे	ब्रूमहे

2. ब्रवीषि-आत्थ	ब्रूथः-आहथुः	ब्रूथ	ब्रूषे	ब्रुवाथे	ब्रूष्वे
3. ब्रवीति-आह	ब्रूतः-आहृतुः	ब्रुवन्ति-आहुः	ब्रूते	ब्रुवाते	ब्रुवते

Imperfect.

1. अब्रवम्	अब्रूव	अब्रूम	अब्रुवि	अब्रूवहि	अब्रूमहि
2. अब्रवीः	अब्रूतम्	अब्रूत	अब्रूथाः	अब्रुवाथाम्	अब्रूष्वम्
3. अब्रवीत्	अब्रूताम्	अब्रुवन्	अब्रूत	अब्रुवाताम्	अब्रुवत

Imperative.

1. ब्रवाणि	ब्रवाव	ब्रवाम	ब्रवै	ब्रवावहै	ब्रवामहै
2. ब्रूहि	ब्रूतम्	ब्रूत	ब्रूष्व	ब्रुवाथाम्	ब्रूष्वम्
3. ब्रवीतु	ब्रूताम्	ब्रुवन्तु	ब्रूताम्	ब्रुवाताम्	ब्रुवताम्

Potential

1. ब्रूयाम्	ब्रूयाव	ब्रूयाम	ब्रुवीय	ब्रुवीवहि	ब्रुवीमहि
2. ब्रूयाः	ब्रूयातम्	ब्रूयात	ब्रुवीथाः	ब्रुवीयाथाम्	ब्रुवीष्वम्
3. ब्रूयात्	ब्रूयाताम्	ब्रूयुः	ब्रुवीत	ब्रुवीयाताम्	ब्रुवीरन्

§ 433. मृज् P. 'to cleanse' substitutes Vrddhi for its vowel necessarily before strong terminations and optionally before vowel weak terminations.

Present.

1. मार्ज्मि	मृज्वः	मृज्मः	अमार्ज्मम्	अमृज्व	अमृज्म
2. मार्क्षि	मृष्टः	मृष्ट	अमार्ष्ट-ई	अमृष्टम्	अमृष्ट
3. मार्ष्टि	मृष्टः	मार्जन्ति, मृजन्ति	अमार्ष्ट-ई	अमृष्टाम्	अमार्जन्, अमृजन्

Imperfect.

Imperative.

Potential.

1. मार्जाणि	मार्जाव	मार्जाम्	मृज्याम्	मृज्याव	मृज्याम

2. मृड्ढि मृष्टम् मृष्ट मृज्याः मृज्यातम् मृज्यात
 3. मार्ष्टु मृष्टाम् मार्जन्तु-मृजन्तु मृज्यात् मृज्याताम् मृज्युः

§ 434. वच् P. 'to speak'—is deficient in the 3 plu. Pre., according to some in the whole plural, and according to others in all the third person plurals.*

*Present**Imperfect.*

1. वच्मि	वच्चः	वचमः	अवचम्	अवच्च	अवचम
2. वक्षि	वक्थः	वक्थ	अवक्-ग्	अवक्तम्	अवक्त
3. वक्ति	वक्तः	...*	अवक्-ग्	अवक्ताम्	अवचन्

*Imperative.**Potential.*

1. वचानि	वचाव	वचाम	वच्याम्	वच्याव	वच्याम
2. वग्धि	वक्तम्	वक्त	वच्याः	वच्यातम्	वच्यात
3. वक्तु	वक्ताम्	वचन्तु	वच्यात्	वच्याताम्	

§ 435. वञ् P. 'to wish'—changes its व to उ before weak terminations.

*Present.**Imperfect.*

1. वक्ष्मि	उच्चः	उक्षमः	अवक्षम्	औक्ष	औक्षम
2. वक्षि	उष्टः	उष्ट	अवद्-इ	औष्टम्	औष्ट
3. वष्टि	उष्टः	उक्षन्ति	अवद्-इ	औष्टाम्	औक्षन्

*Imperative.**Potential.*

1. वक्षानि	वक्षाव	वक्षाम	उक्ष्याम्	उक्ष्याव	उक्ष्याम
2. उड्ढि	उष्टम्	उष्ट	उक्ष्याः	उक्ष्यातम्	उक्ष्यात
3. वष्टु	उष्टाम्	उक्षन्तु	उक्ष्यात्	उक्ष्याताम्	उक्ष्युः

* अयमन्तिपरो न प्रयुज्यते । बहुवचनपर इत्यन्ये । झिपर इत्यपरे । (Sid. Kan)

§ 436. विद् 'to know' takes optionally the terminations of the Perfect in the Present Tense. Its Imperative forms are optionally made up by adding आम् to it and then appending the forms of the Imperative of कृ.

*Present.**Imperfect.*

1. वेद्मि-वेद	विद्मः-विद्म	विद्मः-विद्म	अवेदम्	अविद्म	अविद्म
2. वेत्सि-वेत्थ	वित्थः-विदथुः	वित्थः-विद	अवेः, अवेत्-द्	अवित्तम्	अवित्त
3. वेत्ति-वेद	वित्तः-विदतुः	विदन्ति-विदुः	अवेत्-द्	अवित्ताम्	अविदुः

Imperative.

1. वेदानि	वेदाव	वेदाम	विदाङ्कुरवाणि		विदाङ्कुरवाम
2. विद्धि	वित्तम्	वित्त	विदाङ्कुरु	विदाङ्कुरुतम्	विदाङ्कुरुत
3. वेत्तु	वित्ताम्	विदन्तु	विदाङ्कुरोतु	विदाङ्कुरुताम्	विदाङ्कुरुवन्तु

Potential.

1. विद्याम्	विद्याव	विद्याम
2. विद्याः	विद्यातम्	विद्यात
3. विद्यात्	विद्याताम्	

§ 437. शास्* P. 'to govern, to teach,' &c.—changes its vowel to इ before consonantal weak terminations. See चकास् also p. 272.

*Present.**Imperfect.*

1. शास्मि	शिष्वः	शिष्मः	अशासम्	अशिष्व	अशिष्म
2. शास्सि	शिष्टः	शिष्ट	अशाः, अशात्-द्	अशिष्टम्	अशिष्ट
3. शास्ति	शिष्टः	शासति	अशात्-द्	अशिष्टाम्	अशासुः

*Imperative.**Potential.*

1. शासानि	शासाव	शासाम	शिष्याम्	शिष्याव	शिष्याम

* शास् with आ A. should be conjugated like आस्.

2. शायि	शायम्	शाय	शाय्याः	शाय्यातम्	शाय्यात्
3. शास्तु	शायम्	शास्तु	शाय्यात्	शाय्याताम्	शाय्युः

§ 438. शी A. 'to lie down' gunates its vowel before all terminations and prefixes *र* to the termination of the third pers. pl except that of the Potential.

*Present.**Imperfect.*

1. शये	शेवहे	शेमहे	अशयि	अशेवहि	अशेमहि
2. शेपे	शयाथे	शेव्वे	अशेथाः	अशयाथाम्	अशेव्वम्
3. शेते	शयाते	शेरते	अशेत	अशयाताम्	अशेरत्

*Imperative.**Potential.*

1. शयै	शयावहै	शयामहै	शयीय	शयीवहि	शयीमहि
2. शेव्व	शयाथाम्	शेव्वम्	शयीथाः	शयीयाथाम्	शयीव्वम्
3. शेताम्	शयाताम्	शेरताम्	शयीत्	शयीयाताम्	शयीरन्

§ 439. सू A. 'to give birth to'—does not change its vowel to Guṇa before strong terminations.

*Present.**Imperfect.*

1. सुवे	सूवहे	सूमहे	असुवि	असूवहि	असूमहि
2. सूषे	सुवाथे	सूव्वे	असूथाः	असुवाथाम्	असूव्वम्
3. सूते	सुवाते	सुवते	असूत्	असुवाताम्	असुवत्

*Impe. ative**Potential.*

1. सुवै	सुवावहै	सुवामहै	सुवीय	सुवीवहि	सुवीमहि
2. सूव्व	सुवाथाम्	सूव्वम्	सुवीथाः	सुवीयाथाम्	सुवीव्वम्
3. सूताम्	सुवाताम्	सुवताम्	सुवीत्	सुवीयाताम्	सुवीरन्

§ 440. स्तु P. A. 'to praise,' तु P. 'to grow' and रु 'to sound' have इ optionally prefixed to the consonantal terminations.

स्तु P. Â.

Present.

	Par.		Âtm.		
1. स्तौमि	स्तुवः	स्तुमः	स्तुवे	स्तुवहे	स्तुमहे
स्तवीमि	स्तुवीवः	स्तुवीमः		स्तुवीवहे	स्तुवीमहे
2. स्तौषि	स्तुथः	स्तुथ	स्तुषे	स्तुवाथे	स्तुध्वे
स्तवीषि	स्तुवीथः	स्तुवीथ	स्तुवीषे		स्तुवीध्वे
3. स्तौति	स्तुतः		स्तुते	स्तुवाते	स्तुवते
स्तवीति	स्तुवीतः	स्तुवन्ति	स्तुवीते		

Imperfect.

1. अस्तवम्	अस्तुव	अस्तुम	अस्तुवि	अस्तुवहि	अस्तुमहि
	अस्तुवीव	अस्तुवीम		अस्तुवीवहि	अस्तुवीमहि
2. अस्तौः	अस्तुतम्	अस्तुत	अस्तुथाः	अस्तुवाथाम्	अस्तुध्वम्
अस्तवीः	अस्तुवीतम्	अस्तुवीत	अस्तुवीथाः		अस्तुवीध्वम्
3. अस्तौत्	अस्तुताम्	अस्तुवन्	अस्तुत	अस्तुवाताम्	अस्तुवत
अस्तवीत्	अस्तुवीताम्		अस्तुवीत		

Imperative.

1. स्तवानि	स्तवाव	स्तवाम	स्तवै	स्तवावहै	स्तवामहै
2. स्तुहि	स्तुतम्	स्तुत	स्तुध्व	स्तुवाथाम्	स्तुध्वम्
स्तुवीहि	स्तुवीतम्	स्तुवीत	स्तुवीध्व		स्तुवीध्वम्
3. स्तौतु	स्तुताम्	स्तुवन्तु	स्तुताम्	स्तुवाताम्	स्तुवताम्
स्तवीतु	स्तुवीताम्		स्तुवीताम्		

Potential.

1. स्तुयाम्	स्तुयाव	स्तुयाम	स्तुवीय	स्तुवीवहि	स्तुवीमहि
स्तुवीयाम्	स्तुवीयाव	स्तुवीयाम			

2. स्तुयाः स्तुयातम् स्तुयात स्तुवीथाः स्तुवीयाथाम्
स्तुवीयाः स्तुवीयातम् स्तुवीयात
3. स्तुयात् स्तुयाताम् स्तुयुः स्तुवीत स्तुवीयाताम् स्तुवीरन्
स्तुवीयात् स्तुवीयाताम् स्तुवीयुः

Conjugate similarly तु and रु.

§ 441. हन् P. A. 'to kill'—drops its न् before a weak termination, beginning with any consonant except a nasal or a semi-vowel, and its अ before a vowel termination, the ह् then changing to घ्. The Imp. 2 sing. is जहि.

हन् P. 'to kill, to go'

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. हन्मि	हन्वः	हन्मः	अहनम्	अहन्व	अहन्म
2. हंसि	हथः	हथ	अहन्	अहतम्	अहत
3. हन्ति	हतः	घन्ति	अहन्	अहताम्	अघ्नन्
<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. हनानि	हनाव	हनाम	हन्याम्	हन्याव	हन्याम
2. जहि	हतम्	हत	हन्याः	हन्यातम्	हन्यात
3. हन्तु	हताम्	घन्तु	हन्यात्	हन्याताम्	हन्युः

हन् * Atm.

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. ज्ञे			अग्नि	अहन्वहि	अहन्महि
2. ह्ये	घ्राथे	ह्य्वे	अहथाः	अघ्राथाम्	अहध्वम्
3. ह्ये	घ्राते	घ्राते	अहत	अघ्राताम्	अघ्रात

This root is used in the A. in certain cases.

*Imperative.**Potential.*

1. हनै	हनावहै	हनामहै	घ्रीय	घ्रीवहि	घ्रीमहि
2. हस्व	घ्राथाम्	हध्वम्	घ्रीथाः	घ्रीयाथाम्	घ्रीध्वम्
3. हताम्	घ्राताम्	घ्रताम्	घ्रीत	घ्रीयाताम्	घ्रीरन्

§ 442. हु A. 'to take away':—

*Present.**Imperfect.*

1. हुवे	हुवहे	हुमहे	अहुवि	अहुवहि	अहुमहि
2. हुषे	हुवाथे	हुध्वे	अहुथाः	अहुवाथाम्	अहुध्वम्
3. हुते	हुवाते	हुवते	अहुत	अहुवाताम्	अहुवत

*Imperative.**Potential.*

1. हवै	हवावहै	हवामहै	हुवीय	हुवीवहि	हुवीमहि
2. हुष्व	हुवाथाम्	हुध्वम्	हुवीथाः	हुवीयाथाम्	हुवीध्वम्
3. हुताम्	हुवाताम्	हुवताम्	हुवीत	हुवीयाताम्	हुवीरन्

THIRD OR जुहोत्यादि CLASS.

§ 443. (a) The base is formed by reduplication of the root.

(b) The third personal plural termination loses its न्.

(c) The Imperfect third person plural termination is उस् (P), before which the final आ of roots is dropped and the final इ, उ and ऋ, short or long, are gunated.

Rules of Reduplication:—

§ 444. The first vowel of a root together with the initial consonant, if any, is reduplicated i. e. doubled; as पत्=पपत्, उस्व—उउस्व, &c. after reduplication.

Note—The first syllable of a reduplicated root is called 'the reduplicative syllable; e. g. the first प in पपत्, or first ड in डडस्.

§ 445. If a conjunct consonant begins a root, the first consonant only with the following vowel is reduplicated; e. g. प्रच्छ्-पप्रच्छ्.

(a) If the first member of a conjunct consonant, however, be a sibilant (श्, ष् or स्) and the second a hard consonant, the hard consonant is reduplicated. स्पर्ध्-पस्पर्ध्, द्युत्-द्युद्युत्; but स्वन-सस्वन् &c.

§ 446. A radical aspirate (2nd or 4th letter of a class) is changed to its corresponding unaspirate in the reduplicative syllable; as छिद्-चिच्छिद्, धु-दुधु, भुज्-बुभुज्, &c.

§ 447. The guttural of the reduplicative syllable is changed to the corresponding palatal (subject to the above rule) and ह् to ज्; e. g. कम्-ककम्-चकम्, खन्-खखन्-कखन्=चखन्, ह्-जुह् &c.

§ 448. A radical long vowel becomes short and ऋ is changed to अ in the reduplicative syllable; as घा-दघा, नी-निनी, कृ-चकृ &c.

§ 449. The penultimate ए or ऐ and ओ or औ become इ and उ respectively in the reduplicative syllable; सेव्-सिषेव्, दौक्—डुडौक्, &c.

Paradigms.

कि P. 'to know.'

Present

Imperfect.

1. चिकेमि	चिकिवः	चिकिमः	अचिकयम्	अचिकिव	अचिकिम
2. चिकेषि	चिकिथः	चिकिथ	अचिकेः	अचिकितम्	अचिकित
3. चिकेति	चिकितः	चिक्यति	अचिकेत्	अचिकिताम्	अचिक्युः

Imperative.

Potential.

1. चिक्रयानि	चिक्रयाव	चिक्रयाम	चिक्रियाम्	चिक्रियाव	चिक्रियाम्
2. चिक्रिहि	चिक्रितम्	चिक्रित	चिक्रियाः	चिक्रियातम्	चिक्रियात
3. चिक्रेतु	चिक्रिताम्	चिक्रयतु	चिक्रियात्	चिक्रियाताम्	चिक्रियुः

हु P. ' to sacrifice. '

Present.

Imperfect.

1. जुहोमि	जुहुवः	जुहुमः	अजुहवम्	अजुहुव	अजुहुम
2. जुहोषि	जुहुथः	जुहुथ	अजुहोः	अजुहुतम्	अजुहुत
3. जुहोति	जुहुतः	जुहति	अजुहोत्	अजुहुताम्	अजुहुतुः

Imperative.

Potential.

1. जुह्वानि	जुह्वाव	जुह्वाम	जुहुयाम्	जुहुयाव	जुहुयाम्
2. जुहुषि	जुहुतम्	जुहुत	जुहुयाः	जुहुयातम्	जुहुयात
3. जुहोतु	जुहुताम्	जुहुतु	जुहुयात्	जुहुयाताम्	जुहुयुः

ह्री P. ' to be ashamed

Present

Imperfect

1.	जिह्विः	जिह्विमः	अजिह्वम्	अजिह्वि	अजिह्वाम्
2.	जिह्विथः	जिह्वीत	अजिहेः	अजिहीतम्	अजिहीत
3.	जिह्वीतः		अजिहेत्	अजिहीताम्	अजिह्वयुः

Imperative.

Potential.

1. जिह्वयाणि	जिह्वयाव	जिह्वयाम्	जिह्वियाम्	जिह्वियाव	जिह्वियाम्
2. जिह्वीहि	जिह्वीतम्	जिह्वीत	जिह्वीयाः	जिह्वीयातम्	जिह्वीयात
3. जिहेतु	जिह्वीताम्	जिह्वियतु	जिह्वीयात्	जिह्वीयाताम्	ति

IRREGULAR BASES:—

§ 450 The vowel of the roots मा, हा 'to go' भृ, पू or पृ 'to fill' and ऋ is changed to इ in the reduplicative syllable.

§ 451. The इ of the reduplicative syllable of निज्, विज् and

विष्, takes its Guna substitute before all terminations and the radical ङ is not gunated before vowel strong terminations.

§ 452. दा and धा drop their आ after reduplication before weak terminations; दध् becomes दत् before स्, ध्व, त and थ. The Par. Imperative 2 per. singulars are देहि and धेहि respectively.

§ 453. भी optionally shortens its vowel before consonantal weak terminations.

(a) मा and हा 'to go' assume the forms मिम् and जिह् before vowel terminations and मिमी and जिही before consonantal terminations.

§ 454. हा 'to abandon' assumes the forms जहि or जही before consonantal weak terminations except in the Pot. and जह् before vowel terminations and those of the Pot. The Imp. 2 sing. forms are जहाहि, जहिहि and जहीहि

Paradigms.

ऋ Par. 'to go.'

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. इयमि	इयुवः	इयुमः	ऐयरम्	ऐयुव	ऐयुम
2. इयथि	इयुथः	इयुथ	ऐयः	ऐयुतम्	ऐयुत
3. इयति	इयुतः	इयुति	ऐयः	ऐयुताम्	ऐयरुः
<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. इयराणि	इयराव	इयराम	इयुयाम्	इयुयाव	इयुयाम
2. इयुहि	इयुतम्	इयुत	इयुयाः	इयुयातम्	इयुयात
3. इयर्तु	इयुताम्	इयुतु	इयुयात्	इयुयाताम्	इयुयुः

धा P. Â. 'to place, to hold.'

Present.

1. दधामि	दध्वः	दध्मः	दधे	दध्वहे	दध्महे
----------	-------	-------	-----	--------	--------

2. दधासि	धत्थः	धत्थ	धत्से	दधाते	धद्धे
3. दधाति	धत्तः	दधति	धत्ते	दधाते	दधते

Imperfect.

1. अदधाम्	अदध्व	अदध्म	अदधि	अदध्वहि	अदधमहि
2. अदधाः	अधत्तम्	अधत्त	अधत्थाः	अदधाथाम्	अधद्धुम्
3. अदधात्	अधत्ताम्	अदधुः	अधत्त	अदधाताम्	अदधत

Imperative.

1. दधानि	दधाव	दधाम	दधै	दधावहै	दधामहै
2. धेहि	धत्तम्	धत्त	धस्त्व	दधाथाम्	धद्धुम्
3. दधातु	धत्ताम्	दधतु	धत्ताम्	दधाताम्	दधताम्

Potential.

1. दध्याम्	दध्याव	दध्याम	दधीय	दधीवहि	दधीमहि
2. दध्याः	दध्यातम्	दध्यात	दधीथाः	दधीयाथाम्	दधीच्वम्
3. दध्यात्	दध्याताम्	दध्युः	दधीत	दधीयाताम्	दधीरन्

दा is similarly conjugated. The forms of दा will be obtained by changing ध् to द् wherever it occurs.

निज् P. Â. 'to cleanse.'

Present.

1. नेनेजि	नेनिज्वः	नेनिज्मः	नेनिजे	नेनिज्वहे	नेनिज्महे
2. नेनेक्षि	नेनिक्थः	नेनिक्थ	नेनिक्षे	नेनिजाथे	नेनिग्ध्वे
3. नेनेक्ति	नेनिक्त्रतः	नेनिजति	नेनिक्ते	नेनिजाते	नेनिजते

Imperfect.

1. अनेनिजम्	अनेनिज्व	अनेनिज्म	अनेनिजि	अनेनिज्वहि	अनेनिज्महि
2. अनेनेक्-ग्	अनेनेक्त्तम्	अनेनेक्त्त	अनेनेक्त्थाः	अनेनेजाथाम्	अनेनेग्ध्वम्
3. अनेनेक्-ग्	अनेनेक्त्ताम्	अनेनेजुः	अनेनेक्त्त	अनेनेजाताम्	अनेनेजत

Imperative.

1. नेनिजानि	नानजाव	नेनिजाम	नेनिजै	नेनिजावहै	नेनिजामहै
2. नेनिग्वि	नेनिक्तम्	नेनिक्त	नेनिक्व	नेनिजाथाम्	नेनिग्वम्
3. नेनेक्त	नेनिक्ताम्	नेनिजतु	नेनिक्ताम्	नेनिजाताम्	नेनिजताम्

Potential.

1. नेनिज्याम्	नेनिज्याव	नेनिज्याम	नेनिजीय	नेनिजीवहि	नेनिजीमहि
2. नेनिज्याः	नेनिज्यातम्	नेनिज्यात	नेनिजीथाः	नेनिजीयाथाम्	नेनिजीध्वम्
3. नेनिज्यात्	नेनिज्याताम्	नेनिज्युः	नेनिजीत	नेनिजीयाताम्	नेनिजीरन्

Conjugate विज् P. A. similarly.

पृ P. 'to fill, to protect.'

*Present.**Imperfect.*

1. पिपर्मि	पिपृवः	पिपृमः	अपिपरम्	अपिपृव	अपिपृम
2. पिपर्मि	पिपृथः	पिपृथ	अपिपः	अपिपृतम्	अपिपृत
3. पिपति	पिपृतः	पिपृति	अपिपः	अपिपृताम्	अपिपृरुः

*Imperative.**Potential.*

1. पिपराणि	पिपराव	पिपराम	पिपृयाम्	पिपृयाव	पिपृयाम
2. पिपृहि	पिपृतम्	पिपृत	पिपृयाः	पिपृयातम्	पिपृयात
3. पिपृत्	पिपृताम्	पिपृतु	पिपृयात्	पिपृयाताम्	पिपृयुः

पृ P. 'to protect, to fill.'

*Present.**Imperfect.*

1. पिपर्मि	*पिपूर्वः	पिपूर्मः	अपिपरम्	अपिपूर्व	अपिपूर्म
2. पिपर्मि	पिपूर्यः	पिपूर्य	अपिपः	अपिपूर्याम्	अपिपूर्य
3. पिपति	पिपूर्यः	पिपूरति	अपिपः	अपिपूर्याम्	अपिपूरुः

Imperative.

Potential

1. पिपराणि	पिपराव	पिपराम	पिपूर्याम्	पिपूर्याव	पिपूर्याम
2. पिपूर्हि	पिपूर्तम्	पिपूर्त	पिपूर्याः	पिपूर्यातम्	पिपूर्यान्
3. पिपर्तु	पिपूर्ताम्	पिपुस्तु	पिपूर्यात्	पिपूर्याताम्	पिपूर्युः

भी P. ' to fear. '

Present.

Imperfect.

1. बिभेमि	बिभीवः	बिभीमः	अबिभयम्	अबिभीव	अबिभीम
	बिभिवः	बिभिमः		अबिभिव	अबिभिम
2. बिभेषि	बिभीथः	बिभीथ	अबिभेः	अबिभीतम्	अबिभीत
	बिभिथः	बिभिथ		अबिभीतम्	अबिभीत
3. बिभेति	बिभीतः	बिभ्यति	अबिभेत्	अबिभीताम्	अबिभ्युः
	बिभितः			अबिभीताम्	

Imperative.

Potential.

1. बिभयानि	बिभयाव	बिभयाम	बिभीयाम्	बिभीयाव	बिभीयाम
			बिभियाम्	बिभियाव	बिभियाम
2. बिभीहि	बिभीतम्	बिभीत	बिभीयाः	बिभीयातम्	बिभीयात्
	बिभिहि	बिभितम्	बिभियाः	बिभियातम्	बिभियात्
3. बिभेतु	बिभीताम्	बिभ्यतु	बिभीयात्	बिभीयाताम्	बिभीयुः
	बिभिताम्		बिभियात्	बिभियाताम्	बिभियुः

भृ. P. Â. ' to hold; to maintain. '

Present.

1. बिभर्मि	बिभृवः	बिभृमः	बिभ्रे	बिभृवहे	बिभृमहे
2. बिभर्षि	बिभृथः	बिभृथ	बिभृषे	बिभ्राथे	बिभृष्वे
3. बिभर्ति	बिभृतः	बिभ्रति	बिभृते	बिभ्राते	बिभ्रते

Imperfect.

1. अबिभरम्	अबिभृव	अबिभृम	अबिभ्रि	अबिभृवहि	अबिभृमहि
------------	--------	--------	---------	----------	----------

2. अबिभः	अबिभृतम्	अबिभृत	अबिभृथाः	अबिभ्राथाम्	अबिभृध्वम्
3. अबिभः	अबिभृताम्	अबिभरुः	अबिभृत	अबिभ्राताम्	अबिभ्रत

Imperative.

1. बिभराणि	बिभराव	बिभराम	बिभरै	बिभरावहै	बिभरामहै
2. बिभृहि	बिभृतम्	बिभृत	बिभृध्व	बिभ्राथाम्	बिभृध्वम्
3. बिभर्तु	बिभृताम्	बिभ्रतु	बिभृताम्	बिभ्राताम्	बिभ्रताम्

Potential.

1. बिभृत्याम्	बिभृत्याव	बिभृत्याम	बिभ्रीय	बिभ्रीवहि	बिभ्रीमहि
2. बिभृत्याः	बिभृत्यातम्	बिभृत्यात	बिभ्रीथाः	बिभ्रीयाथाम्	बिभ्रीध्वम्
3. बिभृत्यात्	बिभृत्याताम्	बिभृत्युः	बिभ्रीत	बिभ्रीयाताम्	बिभ्रीरन्

मा Â. ' to measure, to sound. '

*Present.**Imperfect.*

1. मिमे	मिमीवहे	मिमीमहे	अमिमि	अमिमीवहि	अमिमीमहि
2. मिमीषे	मिमाथे	मिमीध्वे	अमिमीथाः	अमिमाथाम्	अमिमीध्वम्
3. मिमाते	मिमाते	मिमते	अमिमीत	अमिमाताम्	अमिमत

*Imperative.**Potential.*

1. मिमै	मिमावहै	मिमामहै	मिमीय	मिमीवहि	मिमीमहि
2. मिमीध्व	मिमाथाम्	मिमीध्वम्	मिमीथाः	मिमीयाथाम्	मिमीध्वम्
3. मिमीताम्	मिमाताम्	मिमताम्	मिमीत	मिमीयाताम्	मिमीरन्

विष् P. Â. ' to pervade. '

Present.

1. वेवेष्मि	वेवेष्मः	वेवेष्मः	वेवेष्मि	वेवेष्महे	वेवेष्महे
2. वेवेक्षि	वेवेष्टः	वेवेष्टः	वेवेक्षे	वेवेष्टाते	वेवेष्टु
3. वेवेष्टि	वेवेष्टः	वेवेष्टाति	वेवेष्टे	वेवेष्टाते	वेवेष्टते

Imperfect

1. अवेविषम्	अवेविष्व	अवेविष्म	अवेविषि	अवेविष्वहि	अवेविष्महि
2. अवेवेद्-ङ्	अवेविष्टम्	अवेविष्ट	अवेविष्टाः	अवेविषाथाम्	अवेविड्ढम्
3. अवेवेद्-ङ्	अवेविष्टाम्	अवेविष्टुः	अवेविष्ट	अवेविषाताम्	अवेविषत

Imperative

1. वेविषाणि	वेविषाव	वेविषाम	वेविषै	वेविषावहै	वेविषामहै
2. वेविष्टि	वेविष्टम्	वेविष्ट	वेविक्ष्व	वेविषाथाम्	वेविड्ढम्
3. वेवेष्टु	वेविष्टाम्	वेविष्टु	वेविष्टाम्	वेविषाताम्	वेविषताम्

Potential.

1. वेविष्याम्	वेविष्याव	वेविष्याम	वेविषीय	वेविषीवहि	वेविषीमहि
2. वेविष्याः	वेविष्यातम्	वेविष्यात	वेविषीथाः	वेविषीयाथाम्	वेविषीध्वम्
3. वेविष्यात्	वेविष्याताम्	वेविष्युः	वेविषीत	वेविषीयाताम्	वेविषीरन्

हा P. ' to abandon '

Present.

1. जहामि	जहीवः	जहीमः	अजहाम्	अजहीव	अजहीम
	जहिवः	जहिमः		अजहिव	अजहिम
2. जहासि	जहीथः	जहीथ	अजहाः	अजहीतम्	अजहीत
	जहिथ	जहिथ		अजहितम्	अजहित
3. जहाति	जहीतः	जहति	अजहात्	अजहीताम्	अजहुः
	जहितः			अजहिताम्	

*Imperfect.**Imperative.*

1. जहानि	जहाव	जहाम	जह्याम्	जह्याव	जह्याम
2. जहाहि	जहीतम्	जहीत	जह्याः	जह्यातम्	जह्यात
जहीहि	जहितम्	जहित			
जहिहि					
3. जहातु	जहीताम्	जहतु	जह्यात्	जह्याताम्	जह्युः
	जहिताम्				

Potential.

Seventh or रुधादि Class.

§ 455. In this class the base is formed by inserting न between the radical vowel and the final consonant before the strong and न् before the weak terminations.

§ 456. (a) The original nasal of a root is dropped.

(b) In the case of the root रुह्, न is changed to ने before consonantal strong terminations.

Paradigms.

अञ्ज P. ' to anoint,' &c.

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. अनञ्जि	अञ्ज्वः	अञ्जमः	आनजम्	आञ्ज्व	आञ्जम्
2. अनञ्जि	अङ्कथः	अङ्कथ	आनक्-ग्	आङ्कम्	आङ्क
3. अनञ्जि	अङ्कतः	अञ्जन्ति	आनक्-ग्	आङ्काम्	आङ्कन्
<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. अनञ्जानि	अनञ्जाम्	अनञ्जाम	अञ्ज्याम्	अञ्ज्याव	अञ्ज्याम्
2. अङ्कयि	अङ्कम्	अङ्क	अञ्ज्याः	अञ्ज्याताम्	अञ्ज्यात
3. अनञ्जतु	अङ्कताम्	अञ्जन्तु	अञ्ज्यात्	अञ्ज्याताम्	अञ्ज्युः

इन्ध् A. ' to anoint,' &c.

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. इन्ध्वे	इन्ध्वहे	इन्ध्वहे	ऐन्धि	ऐन्ध्वहि	ऐन्ध्वहि
2. इन्ध्वे	इन्धाथे	इन्ध्वे	ऐन्ध्वा.	ऐन्ध्वाथाम्	ऐन्ध्वम्
3. इन्ध्वे*	इन्धाते	इन्ध्वते	ऐन्ध्व	ऐन्ध्वाताम्	ऐन्ध्वत
<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. इन्ध्वै	इन्धावहै	इन्ध्वामहै	इन्धीय	इन्धीवहि	इन्धीमहि
2. इन्ध्वे	इन्धाताम्	इन्ध्वम्	इन्धीथाः	इन्धीयाथाम्	इन्धीष्वम्
3. इन्ध्वाम्	इन्धाताम्	इन्ध्वताम्	इन्धीत	इन्धीयाताम्	इन्धीरन्

* Also इन्ध्वे, ऐन्धाः, ऐन्ध्वम्, इन्ध्वम्, इन्ध्वाम्, &c. See § 20 (a)

भुङ् P. Â. ' to pound. '

Present.

1. भुणद्मि	भुङ्:	भुङ्मः	भुङ्ते	भुङ्महे	भुङ्महे
2. भुणस्ति	भुङ्थः	भुङ्थ	भुङ्ते	भुङ्थाये	भुङ्ध्वे
3. भुणति	भुङ्तः	भुङ्दन्ति	भुङ्ते	भुङ्दाते	भुङ्दते

Imperfect.

1. अभुणदम्	अभुङ्	अभुङ्म	अभुङ्दि	अभुङ्महि	अभुङ्महि
2. अभुणः	अभुङ्ताम्	अभुङ्ता	अभुङ्थाः	अभुङ्थायाम्	अभुङ्ध्वम्
अभुणत्-द्					
3. अभुणत्-द्	अभुङ्ताम्	अभुङ्दन्	अभुङ्ता	अभुङ्दाताम्	अभुङ्दत

Imperative.

1. भुणदामि	भुणदाव	भुणदाम	भुणदै	भुणदावहे	भुणदामहे
2. भुङ्धि	भुङ्ताम्	भुङ्ता	भुङ्त्व	भुङ्थायाम्	भुङ्ध्वम्
3. भुणतु	भुङ्ताम्	भुङ्दन्तु	भुङ्ताम्	भुङ्दाताम्	भुङ्दताम्

Potential.

1. भुङ्याम्	भुङ्याव	भुङ्याम	भुङ्दीय	भुङ्दीवहि	भुङ्दीमहि
2. भुङ्थाः	भुङ्थातम्	भुङ्थात	भुङ्दीथाः	भुङ्दीयाथाम्	भुङ्दीध्वम्
3. भुङ्यात्	भुङ्याताम्	भुङ्द्युः	भुङ्दीत	भुङ्दीयाताम्	भुङ्दीरन्

भिद् P. A. to break, उन्द् P. to be wet, सिद् A. to suffer pain, छिद् P. A. to cut, छुद् P. A. to shine, to play; कृत् P. to spin, to surround; तृद् P. A. to kill, to disregard; and सिद् P. A. to know, to consider, should be similarly conjugated. उनन्ति 3rd. sing. Pre of उन्द्; कृणन्ति 3 sing Pre. of कृत्, &c.

तृह् P. ' to kill. '

Present.

Imperfect.

1. तृणेहि	तृहः	तृहः	अतृणहम्	अतृह	अतृह
-----------	------	------	---------	------	------

2. नृणाञि	नृणः	नृणः	अनृणेद्-इ	अनृण्डम्	अनृण्ड
3. नृणेदि	नृणः	नृहन्ति	अनृणेद्-इ	अनृण्डाम्	अनृहन्

*Imperative.**Potential.*

1. नृगहन्ति	नृणहाव	नृणहाम	नृह्याम्	नृह्याव	नृह्याम
2. नृण्डि	नृण्डम्	नृण्ड	नृह्याः	नृह्यातम्	नृह्यात
3. नृणेद्	नृण्डाम्	नृहन्तु	नृह्यात्	नृह्याताम्	नृह्यः

पिप् P. ' to grind. '

*Present.**Imperfect.*

1. पिनप्ति	पिप्थः	पिप्थः	अपिनषम्	अपिप्थ	अपिप्थम्
2. पिनाञि	पिप्थः	पिप्थ	अपिनद्-इ	अपिष्टम्	अपिष्ट
3. पिनाष्टि	पिप्थः	पिप्थन्ति	अपिनद्-इ	अपिष्टाम्	अपिषन्

*Imperative.**Potential.*

1. पिनपागि	पिनपाव	पिनपाम	पिप्याम्	पिप्याव	पिप्याम
2. पिण्डि	पिष्टम्	पिष्ट	पिप्याः	पिप्यातम्	पिप्यात
3. पिनष्टु	पिष्टाम्		पिप्यात्	पिप्याताम्	पिप्युः

शिष् ' to distinguish ' should be similarly conjugated

युज् P. Â. ' to join. '

Present

1. युनाञ्जि	युञ्जः	युञ्जः	युञ्जे	युञ्ज्वहे	युञ्ज्वहे
2. युनाञि	युङ्क्थः	युङ्क्थ	युङ्क्षे	युञ्जाथे	युङ्क्थ्वे
3. युनाञ्ति	युङ्क्थः	युञ्जन्ति	युङ्क्षे	युञ्जाते	युञ्जते

Imperfect.

1. अयुनजम्	अयुञ्ज्व	अयुञ्जम्	अयुञ्जि	अयुञ्ज्वहि	अयुञ्जमहि
2. अयुनक-ग्	अयुङ्क्थम्	अयुङ्क्थ	अयुङ्क्थाः	अयुञ्जाथाम्	अयुङ्क्थ्वम्
3. अयुनक-ग्	अयुङ्क्थाम्	अयुञ्जन्	अयुङ्क्थ	अयुञ्जाताम्	अयुञ्जत

Imperative.

1. युनजानि	युनजाव	युनजाम	युनजै	युनजावहै	युनजामहै
2. युङ्धि	युङ्क्षम्	युङ्क्ष	युङ्क्ष्व	युञ्जाथाम्	युङ्क्ष्वम्
3. युनक्तु	युङ्क्षाम्	युञ्जन्तु	युङ्क्षाम्	युञ्जाताम्	युञ्जताम्

Potential.

1. युञ्ज्याम्	युञ्ज्याव	युञ्ज्याम	युञ्जीय	युञ्जीवहि	युञ्जीमहि
2. युञ्ज्याः	युञ्ज्यातम्	युञ्ज्यात	युञ्जीथाः	युञ्जीयाथाम्	युञ्जीध्वम्
3. युञ्ज्यात्	युञ्ज्याताम्	युञ्ज्युः	युञ्जीत	युञ्जीयाताम्	युञ्जीरन्

Conjugate similarly भञ्ज् P. 'to break,' भुञ्ज् P. 'to enjoy,'
 A. 'to eat,' बिञ्ज् P. 'to shake, to ramble,' and वृञ्ज् P. 'to avoid'

रिच् P. Â. 'to evacuate.'

Present.

1. रिणचिम्	रिच्वः	रिच्यः	रिचे	रिच्वहे	रिच्यहे
2. रिणक्षि	रिक्थः	रिक्थ	रिक्षे	रिचाथे	रिग्वे
3. रिणक्ति	रिक्तः	रिचन्ति	रिक्ते	रिचाते	रिचते

Imperfect.

1.	अरिच्व	अरिच्य	अरिचि	अरिच्वहि	अरिच्यहि
2. अरिणक्-ग्	अरिक्तम्	अरिक्त	अरिक्थाः	अरिचाथाम्	अरिग्वम्
3. अरिणक्-ग्	अरिक्ताम्	अरिचन्	अरिक्त	अरिचाताम्	अरिचत

Imperative.

1. रिणचानि	रिणचाव	रिणचाम	रिणचै	रिणचावहै	रिणचामहै
2. रिग्धि	रिक्तम्	रिक्त	रिक्श्व	रिच्चाथाम्	रिग्वम्
3. रिणक्त्	रिक्ताम्	रिचन्तु	रिक्ताम्	रिच्चाताम्	रिचताम्

Potential.

1. रिच्याम्	रिच्याव	रिच्याम	रिचीय	रिचीवहि	रिचीमहि
-------------	---------	---------	-------	---------	---------

2. रिंच्याः रिंच्यातम् रिंच्यात रिंचीथाः रिंचीयाथाम् रिंचीध्वम्
 3. रिंच्यात् रिंच्याताम् रिंच्यायुः रिंचीत रिंचीयाताम् रिंचीरन्

Conjugate similarly विच् P. A. 'to separate,' तञ्च् P. 'to contract' and वृच् 'to touch.'

रुध् P. Â. 'to obstruct.'

Present.

1. रुग्धि	रुञ्चः	रुन्धः	रुधे	रुन्ध्वहे	रुन्धमहे
2. रुगत्ति	रुद्धः*	रुद्ध	रुन्तसे	रुन्धाथे	रुन्ध्वे
3. रुगद्धि	रुद्धः	रुन्धन्ति	रुद्धे	रुन्धाते	रुन्धते

Imperfect.

1. अरुग्धम्	अरुञ्च	अरुन्ध	अरुन्धि	अरुन्ध्वहि	अरुन्धमहि
2. अरुगत्-ट्	अरुद्धम्	अरुद्ध	अरुद्धाः	अरुन्धाथाम्	अरुन्ध्वम्
अरुगः					
3. अरुगत्-ड्	अरुद्धाम्	अरुन्धन्	अरुद्ध	अरुन्धाताम्	अरुन्धत

Imperative.

1. रुग्धानि	रुग्धाव	रुग्धाम	रुग्धै	रुग्धावहै	रुग्धामहै
2. रुन्धि	रुद्धम्	रुद्ध	रुन्तस्व	रुन्धाथाम्	रुन्ध्वम्
3. रुगद्धु	रुद्धाम	रुन्धन्तु	रुद्धाम्	रुद्धाताम्	रुद्धताम्

Potential.

1. रुन्ध्याम्	रुन्ध्याव	रुन्ध्याम	रुन्धीय	रुन्धीवहि	रुन्धीमहि
2. रुन्ध्याः	रुन्ध्यातम्	रुन्ध्यात	रुन्धीथाः	रुन्धीयाथाम्	रुन्धीध्वम्
3. रुन्ध्यात्	रुन्ध्याताम्	रुन्ध्यायुः	रुन्धीत	रुन्धीयाताम्	रुन्धीरन्

हिंस् P. ' to kill. '

Present.

Imperfect.

1. हिंस्मि	हिंस्वः	हिंस्मः	अहिंसम्	अहिंस्व	अहिंस्म
2. हिंस्सि	हिंस्थः	हिंस्थ	अहिन्ः-त्-द्	अहिंस्तम्	अहिंस्त
3. हिंस्ति	हिंस्तः	हिंसन्ति	अहिन्त्-द्	अहिंस्ताम्	अहिंसन्

Imperative.

Potential.

1. हिंसानि	हिंसाव	हिंसाम	हिंस्याम्	हिंस्याव	हिंस्याम
2. हिंन्वि	हिंस्तम्	हिंस्त	हिंस्याः	हिंस्यातम्	हिंस्यात
3. हिंस्तु	हिंस्ताम्	हिंसन्तु	हिंस्यात्	हिंस्याताम्	हिंस्युः

II. GENERAL

OR

NON-CONJUGATIONAL TENSES AND MOODS.

§ 457. In the General Tenses and Moods and in the formation of verbal derivatives generally, the augment इ is prefixed (necessarily or optionally) to terminations beginning with any consonant except य in the case of certain roots. Such roots as take the augment इ necessarily are called *Set* (स+इद् i. e. with इ); such as take it optionally are called *Wet* (वा+इद्), and those that do not, are called *Anit* (अन्+इद् i. e. without इ).

§ 458. (a) Roots of more than one syllable, derived roots and roots of the 10th class are always *Set*.

(b) Of all monosyllabic roots ending in a vowel those given in the following couplet (Kârikâ) are *Set* and the rest *Anit*.

“ ऊर्दन्तैर्यौतिरुक्षुशस्तिरुक्षुष्विडीङ्श्रिभिः ।

वृद्धञ्भ्यां च विनैकाचोऽजन्तेषु निहताः स्मृताः ॥

i. e. roots ending in long ऊ and long ऋ, the roots शु, रु, क्षु

शी, स्तु, उ, झ, वि, डी, भ्रि, इ IX. cl. A. and इ V. cl. P. A. are Set (excepting these, all monosyllabic roots ending in a vowel are Anit).

(c) Of monosyllabic roots ending in a consonant the following 102 are *Anit*; and the remaining *Set*

* शक्ल पच् छुचि रिच् वच् विच् । सिच् प्रच्छि त्यज् निजिर्भजः ।
मञ्ज् भुज् भ्रम्ज् मस्जि यज् युज् रुज् । रञ्ज् विजिर् स्वञ्सिञ्ज् सञ्जः ॥
अङ् झुङ् खिङ् छिङ् तुदि नुदः । पथ भिङ् विथतिर्विनङ् ।
शङ्सदी स्विथतिः स्कन्दि । हदी कुध् क्षुधिबुध्यती ॥
बन्धिर्युधिरुधी राधि । व्यध् रुधः साधिसिध्यती ।
मन्यहन्नाप् क्षिप् छुपि तप् । तिपस्तृप्यतिटृप्यती ॥
लिप् लुप् वप् शप् स्वप् चूपि यम् । रभ् लभ् गम् नम् यमो रमिः ।
कुशिर्देशिदृशी दृश् सृश् । गिश् रुश् लिश् विश् स्पृशः कृषिः ॥
विष् तुष् द्विष् दुष् एष्य पिष् विष् । शिष् शुष् दिल्प्यतयो घसिः ।
वसतिर्दहदिदिदुहो नह मिह रुह लिह बहिस्तथा ॥
अनुदात्ता हलन्तेषु धातवो द्वयधिकं शतम् ॥

(d) The following roots are *Wet*:—

स्वरतिः स्रयते स्रते पञ्चमे नवमे च धुञ् ।
तनक्तिर्द्विश्चतिश्चान्तावनक्तिश्च तनक्तिना ॥ १ ॥

* The following couplet gives the endings of these roots and their number in each:—

कचलजा दधनपा नमशाः वसडाः क्रमात् ।
कैचकैर्णैर्देः खंडो^{१३} गर्धर्जैर्देखर्जाः स्मृताः ॥

The first line gives the ending consonants and thus enables the students to know at once which root is Set and which is Anit; e. g. कुद् may be at once known to be a set root as द् does not occur in the first line. The second line gives the number of roots ending in a particular consonant. Thus roots ending in क् are क् i. e. one (क् being the first consonant) in number; roots ending in च् are च् i. e. 6, (च् being the 6th consonant); roots ending in छ् are छ् i. e. one, in number; and so on.

मार्ष्टि मार्जति जान्तेषु दान्तौ क्लिद्यति स्यन्दते ।
 रध्यति. सेधतिर्धान्तौ पान्ताः पञ्चैव कल्पते ॥ २ ॥
 गोपायतिस्तृप्यतिश्च त्रपते दृप्यतिस्तथा ।
 मान्तौ क्षाम्यति क्षमतेऽभ्रुते क्लिश्नाति नश्यति ॥ ३ ॥
 शान्तास्त्रयोथाक्षतिश्च निष्कुष्णातिश्च तक्षति ।
 त्वक्षतिश्च षकारान्ता ह्यथ हान्ताश्च गाहते ॥ ४ ॥
 पदद्वये गृहतिश्च ऋकारोपान्त्यगर्हते ।
 तुहतिर्तुहतिर्दुह्यतयो बृहति मुह्यति ॥ ५ ॥
 स्तुहति स्निह्यति स्तुह्यत्येते वेद्वा हि धातवः ।
 अजन्तानां तु थल्येव वेद स्यादन्यत्र सर्वदा* ॥ ६ ॥

§ 459. Roots ending ए, ऐ, and ओ are to be treated as roots ending in आ. Also the roots मि 5. A. 'to throw', की 9 P. A. 'to kill,' and दी 4. A. 'to perish,' before a termination causing Guna or Vrddhi; ली 9 P. 4 A. 'to adhere or cling to' changes its vowel to आ optionally under the same circumstances

§ 460 Roots of the tenth class preserve their अय् (i. e. अय with the final अ dropped) with all the changes that the root undergoes before it in the general tenses.

§ 461. The roots गृप्, धृप्, बिच्छ्, पण्, पन्, कश्, and ऋत् preserve their conjugational bases optionally.

§ 462. अस् and वृ substitute for themselves भू and वच् respectively.

§ 463 Neither Guna nor Vrddhi is substituted for the vowel of a few roots of the 6th class even before a strong termination except the अ of the 1st and 3rd person sing. of the Perfect, the अय् of the causal and the इ of the 3rd pers. sing. of the Passive

* These couplets as well as those bearing on the 2nd variety of the Aorist are composed by Mr. Chintāmana Ātmārām Kelkar, the present learned S'astri at the Poona Training College.

Aorist. These are कुद्, उद्, कुच्, युच्, छुर्, रुद्, उद्, लुद्, रुर्, यर्, न्, ध्, क्, and a few more not often to be met with.

§ 464. The root भ्रञ्ज् assumes the forms भ्रज्ज् and भर्ज् in the Non-conjugational Tenses.

§ 465. The penultimate ऋ of रुञ्ज् and दृञ्ज् is changed to र् before a consonantal strong termination in the General Tenses.

§ 466. The intermediate इ is weak in the case of the root विञ् 6. A. 7 P; and optionally so in the case of ऊर्ण्.

§ 467. The roots दीधी 2 A. 'to shine' and वेदी 2 A. 'to go' do not take Guṇa or Vṛddhi before any termination. They also drop their final vowel before the intermediate इ and य्. दरिद्रा also drops its अ before a non-conjugational termination except in the Desiderative and the Aorist where it retains it optionally.

THE TWO FUTURES AND CONDITIONAL.

(1) First Future (लुद्)

Also called Periphrastic Future.

§ 468. Terminations:—

Parasm.			Âtm.		
1. तास्मि*	तास्वः	तास्मः	1. ताहे	तास्वहे	तास्महे
2. तासि	तास्यः	तास्य	2. तासे	तासाथे	ताव्हे
3. ता	तारौ	तारः	3. ता	तारौ	तारः

§ 469. To these terminations the augment इ is prefixed in the

---

* The forms of the First Future may be derived by adding to the Nom. sing. of the noun of agency derived with the affix तु the forms of the Present Tense of the root अस् 'to be' in the 1st and 2nd persons. The forms of the Nom. are the forms of the 3rd pers.

case of Set roots, optionally in the case of Wet roots, and not fixed at all in that of Anit roots.

§ 470. All these terminations are strong. The final vowel and the penultimate short of a root therefore take their Guṇa substitute before these.

§ 471. Anit roots with a penultimate क् change it to र optionally before a strong termination beginning with any consonant except a nasal or a semi-vowel; सृप्-सर्सास्मि, ज्ञप्सास्मि &c.

दा P. Â. ' to give &c., '

1. दातास्मि	दातास्वः	दातास्मः	1. दाताहे	दातास्वहे	दातास्महे
2. दातासि	दातास्यः	दातास्य	2. दातासे	दातासाथे	दातास्ये
3. दाता	दातारौ	दातारः	3. दाता	दातारौ	दातारः

नी P. A. ' carry '—नेतास्मि, नेतास्वः, नेतास्मः &c, नेताहे, नेतास्वहे, नेतास्महे, &c.

पद P.—पतितास्मि, पतितास्वः, पतितास्मः &c.

ईक्ष् A.—ईक्षिताहे, ईक्षितास्वहे, ईक्षितास्महे &c.

IRREGULAR BASES.

§ 472. The roots इष्, सह् 1 A., लुभ्, रिष् and रुष् admit इ optionally in the First Future; e g. 1 sing एषितास्मि, एषितास्मि, सहिताहे, सोढाहे; लोभितास्मि, लोब्धास्मि; रोषितास्मि, रोषितास्मि; रोषितास्मि, रोषितास्मि.

§ 473. कृप् is optionally Parasm. in the First Future and when so it rejects इः कल्पिताहे, कल्पिताहे; कल्पितास्मि 1 sing. &c.

§ 474. The augment इ as added to ग्रह् is long in all Non-conjugational Tenses, except in the Perfect; ग्रहीतास्मि 1 sing

§ 475. The intermediate इ is optionally lengthened in the case of वृ and roots ending in क्, except in the Perfect, the

Benedictive Atm and the Aorist Par; वरितास्मि, वरीतास्मि, 1 sing. कृ-कृगितास्मि, करीतास्मि 1 sing.

§ 476. न् is inserted before the ending consonant of the root मस्ञ् before which स् is dropped, and after the vowel of नङ्, when they are followed by any consonant except a nasal or a semi-vowel: मङ्का &c.; नङ्ता, नञिता. The स् of मस्ञ् is changed to ज्ञ when not dropped

§ 477. वी is substituted for अञ् 1 P. 'to go' necessarily before any non-conjugational termination, and optionally before such as begin with any consonant except घ्, वेता, अजिता; वेध्यति, अजिध्यति &c.

(2) Second Future (लृट्) and (3) Conditional (लृङ्).

§ 478. Terminations of the Second Future:—

<i>Parasm.</i>			<i>Atmane</i>		
1. स्यामि*	स्यावः	स्यामः	1. स्ये	स्यावहे	स्यामहे
2. स्यसि	स्यथः	स्यथ	2. स्यसे	स्यथे	स्यथ्वे
3. स्यति	स्यतः	स्यन्ति	3. स्यते	स्येते	स्यन्ते

§ 479. Terminations of the Conditional:—

1. स्याम†	स्याव	स्याम	1. स्ये	स्यावहि	स्यामहि
2. स्यः	स्यतम्	स्यत	2. स्यथाः	स्येथाम्	स्यथ्वम्
3. स्यत्	स्यताम्	स्यन्	3. स्यत	स्येताम्	स्यन्त

§ 480. त् is substituted for the ending स् of a root when followed by any non-conjugational termination beginning with स्.

* These terminations, it will be seen, are obtained by adding those of the Present to स्य with its अ lengthened before initial म and व, and dropped before a vowel.

† These are obtained similarly by adding the terminations of the Imperfect to स्य the usual rules of Sandhi being observed.

§ 481. इ is to be prefixed, or not, or optionally to the terminations given above, according as the root is Set or Anit or Wet. Before the terminations the final vowel and the penultimate short take their Guṇa substitute.

§ 482 In the Conditional the augment अ is prefixed to the root as in the Imperfect

Paradigms.

Second Future

शक् 5 P.

लभ् P.1 Â.

1. शक्यामि	शक्यावः	शक्षामः	1. लप्स्ये	लप्स्यावहे	लप्स्यामहे
2. शक्यसि	शक्यथः	शक्ष्यथ	2. लप्स्यसे	लप्स्येथे	लप्स्यध्वे
3. शक्यति	शक्यतः	शक्ष्यन्ति	3. लप्स्यते	लप्स्येते	लप्स्यन्ते

Conditional

1. अशक्यम्	अशक्याव	अशक्ष्याम	1. अलप्स्ये	अलेप्स्यावहि	अलप्स्यामहि
2. अशक्यः	अशक्यतम्	अशक्ष्यत	2. अलप्स्यथाः	अलप्स्येथाम्	अलप्स्यध्वम्
3. अशक्यत्	अशक्यताम्	अशक्ष्यन्	3. अलप्स्यत	अलप्स्येताम्	अलप्स्यन्त.

ग्रह्--ग्रहीष्यामि-ष्ये; अग्रहीष्यम-ष्ये &c.

IRREGULAR BASES

§ 483 गम् P. हन् and Anit roots ending in ऋ admit इ in the Second Future and the Conditional; गम् P (also that substituted for इ 'to go' and with अधि 'to remember') also admits it in the Desiderative, गमिष्यामि, हनिष्यामि, करिष्यामि, &c. Sec. Fu. 1 sing अगमिष्यम्, अकरिष्यम्, अहनिष्यम्, &c Con 1 sing.

§ 484 The roots कृप्, वृत्, वृध्, शृध् and स्यन्द् optionally take Parasmaipada terminations in the Second Future, Conditional and the Desiderative. They reject the augment इ when Parasmaipadi; कल्पिष्ये, कल्प्स्ये, कल्प्स्यामि; वर्तिष्ये, वत्स्यामि; वर्धिष्ये,

वत्स्यामि; शर्धिष्ये, शत्स्यामि; स्यन्दिष्ये. स्यन्त्स्ये, स्यन्त्स्यामि 1 sing 2nd Fut; अकल्पिष्ये, अकल्प्ये, अकल्प्यम्; अवर्तिष्ये, अवर्त्स्यम्; अवर्धिष्ये, अवर्त्स्यम्; अशर्धिष्ये, अशत्स्यम्, अस्यान्दिष्ये, अस्यन्त्स्ये, अस्यत्स्यम् 1. sing. Cond

§ 485. The roots कृत्, चृत्, छृद्, ऋद् and नृत् take इ optionally when followed by an *ārdhadhātuka* (Non-conjugational termination) beginning with सू except in the Aorist; कृत्-कर्तिष्यामि, कत्स्यामि; अकर्तिष्यम्, अकत्स्यम् Cond &c.

§ 486. In the case of इ with अधि, गा is optionally substituted for इ in the Conditional and the Aorist. इ is substituted for the final vowel of the verbs दा 3 P. A 1 P. धा, दो, दे, धे, मा, स्या, गा (substituted for इ 2 P and इ with अधि,) पा, हा, and सो before a consonantal weak termination. All terminations added to गा substituted for इ are weak

Paradigms.

1. अध्यैष्ये	अध्यैष्यावहि	अध्यैष्यामहि
2. अध्यैष्यथाः	अध्यैष्येथाम्	अध्यैष्यध्वम्
3. अध्यैष्यत	अध्यैष्येताम्	अध्यैष्यन्त
1. अध्यगीष्ये	अध्यगीष्यावहि	अध्यगीष्यामहि
2. अध्यगीष्यथाः	अध्यगीष्येथाम्	अध्यगीष्यध्वम्
3. अध्यगीष्यत	अध्यगीष्येताम्	अध्यगीष्यन्त

§ 487. We give below the first pers sing of some of the roots of more difficult conjugation The student should find out the various rules by which he should arrive at them.

Roots.	1st Future	2nd Future.	Conditional.
भू	भवितास्मि	भविष्यामि	अभविष्यम्
	स्तरितास्मि	स्तरिष्यामि-ष्ये	अस्तरिष्यम्-ष्ये
	स्तरीतास्मि	स्तरीष्यामि-ष्ये	अस्तरीष्यम्-ष्ये

Roots.	1st Future	2nd Future.	Conditional
वस् to dwell	वस्तामि	वत्स्यामि	अवत्स्यम्
वद्	दग्धास्मि	धक्ष्यामि	अधक्ष्यम्
नद्	नद्धास्मि	नत्स्यामि	अनत्स्यम्
वद्	वोढास्मि*	वक्ष्यामि	अवक्ष्यम्

Wet roots:—

अञ्	अजिनास्मि	अजिष्यामि	आजिष्यम्
	अङ्क्तास्मि	अङ्क्ष्यामि	आङ्क्ष्यम्
अद्	अशिताहे	अशिष्ये	आशिष्ये
	अष्टाहे	अक्ष्ये	आक्ष्ये
क्लिङ्	क्लेदितास्मि	क्लेदिष्यामि	अक्लेदिष्यम्
	क्लेत्तास्मि	क्लेत्स्यामि	अक्लेत्स्यम्
क्लिङ्	क्लेशितास्मि	क्लेशिष्यामि	अक्लेशिष्यम्
	क्लेश्यास्मि	क्लेश्यामि	अक्लेश्यम्
क्षन्	क्षमिताहे	क्षमिष्ये	अक्षमिष्ये
	क्षन्ताहे	क्षंस्ये	अक्षंस्ये
गाह्	गाहिताहे	गाहिष्ये	अगाहिष्ये
	गाढाहे	घाक्ष्ये	अघाक्ष्ये
गुप्	गोपितास्मि	गोपिष्यामि	अगोपिष्यम्
	गोप्तास्मि	गोप्स्यामि	अगोप्स्यम्
	गोपायितास्मि	गोपायिष्यामि	अगोपायिष्यम्
गुह्	गूहितास्मि	गूहिष्यामि	अगूहिष्यम्
	गोढास्मि	घोक्ष्यामि	अघोक्ष्यम्
तक्ष्	तक्षितास्मि	तक्षिष्यामि	अतक्षिष्यम्
	तष्टास्मि	तक्ष्यामि	अतक्ष्यम्

* For the change of अ to ओ in this and in सोढाहे see ft.-note p. 317.

Roots	1st Future	2nd Future	Conditional.
त्रप्	त्रपिताहे, त्रप्ताहे	त्रपिष्ये, त्रप्स्ये	अत्रपिष्ये, अत्रप्स्ये
वू	धवितास्मि, धोतास्मि	धविष्यामि, धोष्यामि	अधविष्यम्, अधोष्यम्
तृह्	तर्हितास्मि, तर्ढास्मि	तर्हिष्यामि, तर्क्ष्यामि	अतर्हिष्यम्, अतर्क्ष्यम्
मुह्	मोहितास्मि, मोढा-ग्वा-स्मि	मोहिष्यामि, मोक्ष्यामि	अमोहिष्यम्, अमोक्ष्यम्
मृज्	मार्जितास्मि, मार्ष्टास्मि	मार्जिष्यामि, मार्क्ष्यामि	अमार्जिष्यम्, अमार्क्ष्यम्
रध्	रधितास्मि,* रद्धास्मि	रधिष्यामि, रत्स्यामि,	अरधिष्यम्, अरत्स्यम्
व्रश्	व्रश्चितास्मि, व्रष्टास्मि	व्रश्चिष्यामि, व्रक्ष्यामि	अव्रश्चिष्यम्, अव्रक्ष्यम्
स्निह्	स्नेहितास्मि, स्नेढास्मि स्नेग्वास्मि†	स्नेहिष्यामि, स्नेक्ष्यामि	अस्नेहिष्यम्, अस्नेक्ष्यम्
स्वृ	स्वरितास्मि, स्वर्तास्मि	स्वरिष्यामि‡	अस्वरिष्यम्
कु	कुतास्मि	कुष्यामि	अकुष्यम्
कुट्	कुटितास्मि	कुटिष्यामि	अकुटिष्यम्
धू 6 cl.	धुवितास्मि	धुविष्यामि	अधुविष्यम्
धूप्	धूपितास्मि, धूपायितास्मि	धूपिष्यामि धूपायिष्यामि	अधूपिष्यम् अधूपायिष्यम्
विच्छ्	विच्छितास्मि विच्छायितास्मि	विच्छिष्यामि विच्छायिष्यामि	अविच्छिष्यम् अविच्छायिष्यम्
ऋत्	अर्निताहे, ऋतीयिताहे	अर्तिष्ये, ऋतीयिष्ये	आर्तिष्ये, आर्तीयिष्ये
कम्	कमिताहे, कामयिताहे	कमिष्ये, कामयिष्ये	अकमिष्ये, अकामयिष्ये
जम्	जम्मिताहे*	जम्मिष्ये	अजम्मिष्ये
मि-मी	मातास्मि-हे	मास्यामि, मास्ये	अमास्यम्, अमास्ये
दी	दाताहे	दास्ये	अदास्ये
ली	लेतास्मि, लातास्मि	लेष्यामि, लास्यामि	अलेष्यम्, अलास्यम्
चृत्	चर्तितास्मि	चर्तिष्यामि, चर्त्स्यामि	अचर्तिष्यम्, अचर्त्स्यम्

* See ft. note p. 320. † See ft. note p. 323. ‡ स्वृ is set in the 2nd Fut. and the Condi.

छृद् छदितास्मि-हे	छर्दिष्यामि-ष्ये	अच्छर्दिष्यम्-ष्ये
	छर्स्यामि त्स्ये	अच्छर्त्स्यम्-त्स्ये
नृद् P. A. & नृत् P are similarly conjugated		
ऊर्णु ऊर्णवितास्मि-हे	ऊर्णविष्यामि-ष्ये	और्णविष्यम्-ष्ये
ऊर्णुवितास्मि-हे	ऊर्णुविष्यामि-ष्ये	और्णुविष्यम्-ष्ये
दरिद्रा दरिद्रितास्मि	दरिद्रिष्यामि	अदरिद्रिष्यम्
दीधी दीधिताहे	दीधिष्ये	अदीधिष्ये
वेवी is similarly conjugated.		

(4) THE PERFECT (लिट्)

§ 488. There are two kinds of Perfect, Reduplicative and Periphrastic.

§ 489. The Reduplicative Perfect is formed of all monosyllabic roots beginning with consonants, as well as of those beginning with the vowels अ or आ, and इ, उ, and क short.

Exceptions—दृ, अय्, कृ, आस्. These take the Periphrastic Perfect necessary.

§ 490. The Periphrastic Perfect is formed of all roots beginning with any vowel except अ or आ which is naturally or prosodically long, and of roots of more than one syllable (roots of the 10th class and other derivative roots included). Exceptions:—ऊर्णु and कृच्छ्र which take the Reduplicative Perfects.

§ 491. The roots लप्, विद्, जाय्, भी, ही, भृ, हु, and दरिद्रा take both the perfects.

THE REDUPLICATIVE PERFECT.

§ 492. The root is reduplicated according to the rules laid down in §§ 444—449.

§ 493.

Terminations.

Parasmaipada.	Ātmanepada.
1. अ	व
व	म
म	ए
ए	वे
वे	मे

2. थ	अथुस्	अ	से	आथे	वे
3. अ	अतुस्	उस्	ए	आते	इरे

§ 494. The Parasmaipada singular terminations are strong; the rest weak. Before the strong terminations the penultimate short vowel takes its Guna substitute. The final vowel and penultimate अ take Vṛddhi necessarily in the third and optionally in the first person singular. In the 2nd person singular the final vowel takes Guna and the penultimate अ remains unchanged.

§ 495. *Special rules about the admission of the intermediate इ before the terminations व, म, थ, से, वहे, महे, ध्वे; see (§ 457).

(a) All roots, whether set or anit, except कृ, सु, भृ, वृ, स्तु, द्रु, लु, and ध्रु, admit इ. But कृ with सम्, and वृ admit it before थ; as संचस्करिथ, ववरिथ.

(b) Anit roots ending in short क, except क, reject it before थ; as सस्मर्थ from स्मृ; but आरिथ from क.

(c) Anit roots with a final vowel or with a penultimate अ admit it optionally before थ.

§ 496. When initial इ or उ of a root takes Guna or Vṛddhi substitute, the reduplicative इ or उ is changed to इय् or उय्; otherwise the two vowels combine to form long ई or ऊ; as इएय् + अ = इयेय, उओय् + अ = उओय; ईषिव; &c.

§ 497. The final उ, short or long, is changed to उय् before a vowel weak termination and इ to इय् or य् as it is preceded by a conjunct consonant or not; as दुधू + इव = दुधुयिव 1 dual; निनी + इव = निन्य + इव = निन्यिव, शिश्रि + इव = शिश्रियिव, &c.

* कृष्टभृवृस्तुद्रुस्तुध्रुवो लिटि । Pán. VII. 2. 13.

अजन्तोऽकारवान्वायस्तास्यनिद् थलि वेडयम् ।

कदन्त ईट्ठङ् नित्यानिद् काद्यन्यो लिटि सेङ् भवेत् ॥ (Sid. Kau.)

§ 498. Roots ending in आ take औ instead of अ in the 1st and 3rd per. sing and drop their final आ before vowel weak terminations, and before such as take the augment इ; as ददौ, ददिव, ददिम 1st Per. ददाथ, ददिथ 2. Per. sing. of दा.

§ 499. Guṇa is substituted for the final vowel of roots ending in क preceded by a conjunct consonant, and in long क् and of the roots क्. कच्छ् and जाय्; as सस्मरिव 1 dual of स्मृ, &c. झृ, दृ and पृ optionally take the Guṇa substitute before the weak terminations. and shorten their vowel when they do not; as झश्रिव, झश्रिव. 1 dual of झृ. &c.

§ 500. Monosyllabic roots, having a short अ for their penultimate, change it to ए and drop the reduplicative syllable before the weak terminations and before थ् when it takes इ, provided their initial letter undergoes no change in the reduplication, e. g. पत् 1st dual पपत् + इव = पेत् + इव = पेटिव, पेटिथ 2 sing, शेकिथ, शशक्थ 2. sing. of शक्, but ननन्दिथ 2nd dual of नन्द् as the अ here is prosodially long.

Exceptions:—Roots beginning with व and the roots शस् and दद्.

§ 501. न् is inserted after the reduplicative syllable in the case of roots beginning with अ and ending in a conjunct consonant and in that of अङ् 'to pervade' and कच्छ् 'to go' The reduplicative अ is changed to आ; अञ्ज् अअञ्ज् + अ = अ + न् + अञ्ज् + अ = आनञ्ज् + अ = आनञ्ज, similarly आनर्द् 1 sing. of अर्द्, आनर्शे of अर्श, &c.

§ 502 The change of a semi-vowel to its corresponding vowel is called Samprasâraṇa. Samprasâraṇa generally takes place before weak terminations in the case of the following roots—वच्, यञ्. वर. वह वस् 'to dwell,' वे न्ये, ह्ये, थि, वद्, स्वप्, ज्या, वश्, व्यच्, प्रच्छ्, द्रश्च्, भस्च्, ग्रह् and व्यध् In the case of the Perfect the roots प्रच्छ्, द्रश्च् and, भस्च् form an exception.

§ 503 Before the strong terminations of the Perfect Samprasârana takes place in the reduplicative syllable only. In this case the initial conjunct consonant of a root is reduplicated as it is ; १. *e.* स्वप्-स्वस्वप् &c.

(*a*) The vowel following the Samprasârana is dropped.

§ 504 The roots that reject *इ* altogether in the Perfect—

कृ P. Â. ' to do '

1. चकार, चकर	चकृव	चकृम	चक्रे	चकृवहे	चकृमहे
2. चकर्त्त	चकृथुः	चक्र	चकृषे	चक्राथे	चकृद्धे†
3. चकार	चकतुः	चक्रुः	चक्रे	चक्राते	चक्रिरे

Conjugate similarly *सृ*, *शृ*, and *वृ* except in the 2nd per. sing. which is *ववरिथ*.

But कृ with सम्*

1. सञ्चस्कार, सञ्चस्कारिव†	सञ्चस्कारिम	सञ्चस्करे	सञ्चस्कारिवहे	सञ्चस्कारिमहे
सञ्चस्कर				
2. सञ्चस्कारिथ	सञ्चस्कारथुः	सञ्चस्कर	सञ्चस्कारिषे	सञ्चस्काराथे
			सञ्चस्कारिध्वे-द्धे‡	
3. सञ्चस्कार	सञ्चस्कारतुः	सञ्चस्करुः	सञ्चस्करे	सञ्चस्काराते
			सञ्चस्कारिरे	

* सपरिम्यां करोती भूषणे । समवाये च । उपात्पतियत्नवैकृतवाक्याध्याहारेषु च Pan. VI. 1. 137—139. स् is prefixed to the root कृ after the prepositions सम् and परि when it means to ornament or collect together ; and after the preposition उप in the above sense, as well as in the senses of ' imparting an additional quality to a thing without destroying the thing itself (सतो गुणान्तराधानं प्रतियत्नः Kâs. on Pan H. 3. 53.) or preparing as food, or supplying what is implied.'

† The ऋ is changed to Guṇa as it is preceded by a conjunct consonant now (Vide § 499 Sid. Kau. on Pan VII. 1. 10-11.)

‡ The घ् of the terminations षिध्वम्, ध्वम्, and ध्वे of 2nd per. pl. of the Benedictive, the Aorist and the Perfect, is changed to द्ध when preceded by any vowel except अ or आ or by य्, र्, ल्, व् or ह्. When the intermediate इ is added, this change is optional, if the इ be preceded by one of the consonants given above.

स्तु P. Â.

1. तुष्टाव-तुष्टव	तुष्टव	तुष्टुम	तुष्टवे	तुष्टुवहे	तुष्टुमहे
2. तुष्टोथ	तुष्टुवथुः	तुष्टुव	तुष्टुपे	तुष्टुवाथे	तुष्टुद्वे
3. तुष्टाव	तुष्टुवतुः	तुष्टुवुः	तुष्टुवे	तुष्टुवाते	तुष्टुविरे

Conjugate similarly ढु, झु, झु.

§ 505. Roots that admit इ—

(1) Set roots ending in a vowel.

वृ 9. Â. ' to choose. '

1. ववार-ववर	ववरिव	ववरिम	1. ववरे	ववरिवहे	ववरिमहे
2. ववरिथ	ववरिथुः	ववर	2. ववरिपे	ववराथे	ववरिध्वे-द्वे
3. ववार	ववरतुः	ववरुः	3. ववरे	ववराते	ववरीरे

स्तृ, गृ, भृ &c. are similarly conjugated; तस्तार-तस्तर, तस्तरिव &c.

वृ 9 P. ' to tear, ' &c

क्षु 2 P. ' to sharpen. '

1. शशार	शशारिव	शशारिम	1. चुक्ष्णाव	चक्ष्णुविव	चक्ष्णुविम
शशार	शश्रिव	शश्रिम		चुक्ष्णव	
2. शशारिथ	शशारिथुः	शशार	2. चुक्ष्णाविथ	चुक्ष्णुवथुः	चुक्ष्णुव
	शश्रिथुः	शश्र			
3. शशार	शशारतुः	शशारुः	3. चुक्ष्णाव	चुक्ष्णुवतुः	चुक्ष्णुवुः
	शश्रतुः	शश्रुः			

स्तु is similarly conjugated

Conjugate similarly वृ and वृ.

रु 2 P. Â. ' to warble, to go, ' &c.

1. रुराव	रुर्विव	रुर्विम	1. रुखे	रुखिवहे	रुखिमहे
रुव					
2. रुरविथ	रुर्विथुः	रुव	2. रुखिपे	रुखाथे	रुखिध्वे-द्वे
3. रुराव	रुर्वतुः	रुर्वुः	3. रुखे	रुखाते	रुखिरे

Conjugate similarly यु P. जु P.

शी 2 Â. 'to lie down.'

1 शिश्ये	शिश्यिबहे	शिश्यिमहे
2 शिश्यिषे	शिस्याथे	शिश्यिष्वे-हे
3 शिश्ये	शिस्याते	शिश्यिरे

श्रि P. Â. 'to resort to.'

1 शिश्राय शिश्रियिब शिश्रियिम	1 शिश्रिये शिश्रियिबहे शिश्रियिमहे
शिश्य	
2 शिश्रियिथ शिश्रियिथुः शिश्रिय	2 शिश्रियिषे शिश्रियाथे शिश्रियिष्वे-हे
3 शिश्राय शिश्रियतुः शिश्रियुः	3 शिश्रिये शिश्रियाते शिश्रियिरे

(2) Anit roots ending in a vowel :—

दा 1. P. Â. 'to give.'

1 ददौ ददिव ददिम	1 ददे ददिवहे ददिमहे
2 ददाथ-ददिथ ददथुः दद	2 ददिषे ददाथे ददिष्वे
3 ददौ ददतुः ददुः	3 ददे ददाते ददिरे

जै P. 'to sing.'

1 जगौ जगिव जगिम.
2 जगाथ-जगिथ जगथुः जग
3 जगौ जगतुः जगुः

All other roots ending in आ, ए, ऐ, and ओ are similarly conjugated दै—3rd per. दध्यौ, दध्यतुः, दध्युः; दो 'to cut' 3rd per. ददौ, ददतुः, ददुः &c.

इ 2 P. 'to go.'

1 इयाय-इयय ईयिव ईयिम
2 इयथ-इययिथ ईयथुः ईय
3 इयाय ईयतुः ईयुः

इ 1 P. 'to go' is regular; इयाय-य, इयिव इयिम &c ई 1. 2. P. 4 A. 'to go' takes the peri. perf.

नी P. Â. 'to carry.'

Par.

Âtm.

1 निनाय-निनय	निन्यिव	निन्यिम	See शी 'to lie down above.'
2 निनयिथ-निनेथ	निन्यथुः	निन्य	
3 निनाय	निन्यतुः	निन्युः	

स्मृ P. 'to remember.'

1 सस्मार-सस्मर	सस्मरिव	सस्मरिम
2 सस्मर्थ	सस्मरथुः	सस्मर
3 सस्मार	सस्मरतुः	सस्मरुः

मि 5 P. Â. 'to throw.'

मी 9. P. Â. 'to destroy.'

1 ममौ मिम्यिव	मिम्यिम	1 मिम्ये मिम्यिवहे	मिम्यिमहे
2 ममाथ मिम्यथुः	मिम्य	2 मिम्यिषे मिम्याथे	मिम्यिष्वे-ढे
ममिथ			
3 ममौ मिम्यतुः	मिम्युः	3 मिम्ये मिम्याते	मिम्यिरे

ली. 9 P. 4 Â. 'to adhere.' 1. P. 'to melt.'

Par.

Âtm.

1 लिलाय, लिलय, ललौ	लिल्यिव	लिल्यिम	
2 लिलेथ, लिलयिथ	लिल्यथुः	लिल्य	
ललाय, ललिय			
3 लिलाय, लिलौ	लिल्यतुः	लिल्युः	Like शी.

(3) Anit roots ending in a consonant:—

शक् 5 P. 'to be able.'

1 शशाक-शशक	शेकिव	शेकिम
2 शेकिथ-शशक्थ	शेकथुः	शेक
3 शशाक	शेकतुः	शेकुः

पच् P. Â. 'to cook.'

1. पपाच-पपच	पेचिव	पेचिम	1. पेचे	पेचिवहे	पेचिमहे
2. पेचिथ, पपक्थ	पेचथुः	पेच	2. पेचिषे	पेचाथे	पेचिध्वे
3. पपाच	पेचतुः	पेचुः	3. पेचे	पेचाते	पेचिरे

मुच् 6 P. Â. 'to release.'

1. मुमोच	मुमुचिव	मुमुचिम	1. मुमुचे	मुमुचिवहे	मुमुचिमहे
2. मुमोचिथ	मुमुचथुः	मुमुच	2. मुमुचिषे	मुमुचाथे	मुमुचिध्वे
3. मुमोच	मुमुचतुः	मुमुचुः	3. मुमुचे	मुमुचाते	मुमुचिरे

रिच् 1 P. 'to separate.' Â. 'to purge.'

1. रिरेच	रिरिचिव	रिरिचिम	1. रिरिचे	रिरिचिवहे	रिरिचिमहे
2. रिरेचिथ	रिरिचथुः	रिरिच	2. रिरिचिषे	रिरिचाथे	रिरिचिध्वे
3. रिरेच	रिरिचतुः	रिरिचुः	3. रिरिचे	रिरिचाते	रिरिचिरे

Conjugate विच् 7 P. A., सिच् 6. P. A., निज् 3 P. A., विज् 3. P. A., भुज् 7. P. A., युज् 7 P. A., क्षुद् 7. P. A. and others having इ or उ for their penultimate, similarly; सिच्—सिषेच 1 sing. सिषिचिव dual; सिषेचिथ 2 sing &c., क्षुद्—क्षुक्षोद 1 sing. क्षुक्षोदिथ 2 sing. &c.

प्रच्छ् 6 P. 'to ask.'

1 पप्रच्छ	पप्रच्छिव	पप्रच्छिम
2 पप्रच्छिथ-पप्रष्ट	पप्रच्छथुः	पप्रच्छ
3 पप्रच्छ	पप्रच्छतुः	पप्रच्छुः

त्यज् 1 P. 'to abandon.'

1 तत्याज	तत्यजिव	तत्यजिव
तत्यज		
2 तत्यजिथ	तत्यजथुः	तत्यज
तत्यक्थ		
3 तत्याज	तत्यजतुः	तत्यजुः

भञ्ज् 7 P. 'to break or to destroy.'

1 वभञ्ज	वभञ्जिव	वभञ्जिम
2 वभञ्जिथ	वभञ्जिथुः	वभञ्ज
3 वभञ्ज	वभञ्जतुः	वभञ्जुः

भ्रज् 6. P. Á. 'to fry.'

1 वभ्रज	वभ्रजिव	वभ्रजिम	1 वभ्रजे	वभ्रजिवहे	वभ्रजिमहे
वभ्रज्ज	वभ्रज्जिव	वभ्रज्जिम	वभ्रज्जे	वभ्रज्जिवहे	वभ्रज्जिमहे
2 वभ्रजिथ	वभ्रजिथुः	वभ्रज	2 वभ्रजिषे	वभ्रजाथे	वभ्रजिष्वे
वभ्रज्ज-वभ्रज्ज					
वभ्रज्जिथ	वभ्रज्जिथुः	वभ्रज्ज	वभ्रज्जिषे	वभ्रजाथे	वभ्रज्जिष्वे
3 वभ्रज	वभ्रजतुः	वभ्रज्जुः	3 वभ्रजे	वभ्रजाते	वभ्रजिरे
वभ्रज्ज	वभ्रज्जतुः	वभ्रज्जुः	वभ्रज्जे	वभ्रजाते	वभ्रजिरे

सृज् 4. Á. 6. P.

1 ससृज	ससृजिव	ससृजिम	1 ससृजे	ससृजिवहे	ससृजिमहे
2 ससृजिथ	ससृजिथुः	ससृज	2 ससृजिषे	ससृजाथे	ससृजिष्वे
ससृज्					
3 ससृज	ससृजतुः	ससृजुः	3 ससृजे	ससृजाते	

दृश् 1. P. 'to see.'

should be conjugated like सृज्; ददर्शिथ, ददृष्ट 2 sing.

छिद् 7. P. Á. 'to cut.'

1 चिच्छेद	चिच्छिदिव	चिच्छिदिम	1 चिच्छिदे	चिच्छिदिवहे	चिच्छिदिमहे
2 चिच्छेदिथ	चिच्छिदिथुः	चिच्छिद्	2 चिच्छिदिषे	चिच्छिदाथे	चिच्छिदिष्वे
3 चिच्छेद	चिच्छिदतुः	चिच्छिदुः	3 चिच्छिदे	चिच्छिदाते	चिच्छिदिरे

पद् 4. A. 'to go.'

शद् 1. 6. P. 'to decay.'

1 पेदे	पेदिवहे	पेदिमहे	I शशाद-शशद	शेदिव	शेदिम
--------	---------	---------	------------	-------	-------

2 पेदिषे	पेदाथे	पेदिष्वे	2 शेदिथ-शशत्थ		
3 पेदे	पेदाते	पेदिरे	3 शशाद	शेदतुः	शेदुः

Conjugate मन् A, सद् P., तप् P. शप् P., A., यप् P, रभ् A., लभ् A, नम् P., यस् P., रश्च A., दह् P, नह् P. similary; मन्-मेनिषे 2 sing, सद्-सेदिथ-ससत्थ 2 sing, नम्-नेमिथ-ननन्थ 2 sing, दह् देहिथ-ददग्ध 2 sing., नह्-नेहिथ-ननद्ध, &c

स्कन्द् 1 P. ' to drop ' बन्ध्. 9 P. ' to bind. '

1 चस्कन्द	चस्कन्दिव	चस्कन्दिम	1 वबन्ध	वबन्धिव	वबन्धिम
2 चस्कन्दिथ	चस्कन्दथुः	चस्कन्द	2 वबन्धिथ	वबन्धथुः	वबन्ध
	चस्कन्थ			वबन्ध	
3 चस्कन्द	चस्कन्दतुः	चस्कन्दुः	3 वबन्ध	वबन्धतुः	वबन्धुः

गध् 4. 5. P. ' to grow, to accomplish ' स्पृश् 6 P. ' to touch. '

1 रराध	रराधिव	रराधिम	1 पस्पर्श	पस्पृशिव	पस्पृशिम
2 रराधिथ	रराधथुः	रराध	2 पस्पर्शिथ	पस्पृशथुः	पस्पृश
3 रराध	रराधतुः	रराधुः	3 पस्पर्श	पस्पृशतुः	पस्पृशुः

सृश् and कृश् are similarly conjugated.

(4) Set roots ending in a consonant.

नन्द् 1 P. ' to be glad '

वन्द् 1 A ' to salute. '

1 ननन्द	ननन्दिव	ननन्दिम	1 ववन्दे	ववन्दिवहे	ववन्दिमहे
2 ननन्दिथ	ननन्दथुः	ननन्द	2 ववन्दिषे	ववन्दाथे	ववन्दिष्वे
3 ननन्द	ननन्दतुः	ननन्दुः	3 ववन्दे	ववन्दाते	ववन्दिरे

नृत् 4. 1 P. ' to dance. '

सृद् A. 1. ' to rejoice. '

1 ननर्त	ननृतिव	ननृतिम	1 सुमुदे	सुमुदिवहे	सुमुदिमहे
2 ननर्तिथ	ननृतथुः	ननृत	2 सुमुदिषे	सुमुदाथे	सुमुदिष्वे
3 ननर्त	ननृततुः	ननृतुः	3 सुमुदे	सुमुदाते	सुमुदिरे

अर्द् 1 P. ' to afflict. '

ऋच्छ् 6. P. ' to go '

1 आनर्द	आनर्दिव	आनर्दिम	1 आनच्छ	आनर्च्छिव	आनर्च्छिम
---------	---------	---------	---------	-----------	-----------

2 आनर्दिथ	आनर्दथुः	आनर्द	2 आनर्च्छिथ	आनर्च्छथुः	आनर्च्छे
3 आनर्द	आनर्दतुः	आनर्दुः	3 आनर्च्छे	आनर्च्छतुः	आनर्च्छुः

अर्च 1. P. 'to worship.' ऋज् 1. A. 'to go, to acquire' &c.

1 आनर्च	आनर्चिव	आनर्चिम	1 आनृजे	आनृजिवहे	आनृजिमहे
2 आनर्चिथ	आनर्चथुः	आनर्च	2 आनृजिषे	आनृजाथे	आनृजिष्वे
3 आनर्च	आनर्चतुः	आनर्चुः	3 आनृजे	आनृजाते	आनृजिरे

वम् P. 'to vomit.'

दद् Â. 'to give.'

1 ववाम-ववन	ववामिव	ववामिम	1 दददे	दददिवहे	दददिमहे
2 ववमिथ	ववमथुः	ववम	2 दददिषे	दददाथे	दददिष्वे
3 ववाम	ववमतुः	ववमुः	3 दददे	दददाते	दददिरे

कुद् 6. P. 'to be crooked.' स्फुर् 6. P. 'to flash forth.'
'to cheat.' 'to throb.'

1 चुकोट, चुकुटः	चुकुटिव	चुकुटिम	1 पुस्फोरे	पुस्फुरिव	पुस्फुरिम
2 चुकुटिथ	चुकुटथुः	चुकुट	2 पुस्फुरिषे	पुस्फुराथे	पुस्फुरिष्वे
3 चुकोट	चुकुटथुः	चुकुटुः	3 पुस्फोरे	पुस्फुरतुः	पुस्फुरुः

§ 506. Roots taking सम्प्रसारण (regular and irregular)—

यज् 1. P. Â. 'to worship.'

1 इयाज-इयज	ईजिव	ईजिम	1 ईजे	ईजिवहे	
2 इयजिथ-इयज्	ईजथुः	ईज	2 ईजिषे	ईजाथे	
3 इयाज	ईजतुः	ईजुः	3 ईजे	ईजाते	ईजिरे

वच् † 1. 2. P. 'to speak.'

वस् 1. P. 'to dwell.'

1 उवाच, उवच,	उचिव	उचिम	1 उवास-उवस	उषिव	उषिम
--------------	------	------	------------	------	------

* Roots of the कुटादि class (see § 463) retain their vowel unchanged optionally in the 1st pers. sing. of the Perf.; नू-नुनाव, नुनव 1st sing.

† वच् as a substitute for वृ may also be conjugated in Atm.
e. g. ऊचे, ऊचिवहे, ऊचिमहे, 1 Per &c.

2 उवचिथ-उवक्थ	ऊचथुः	ऊच	2 उवसिथ-उवस्थ	ऊषथुः	ऊष
3 उवाच	ऊचतुः	ऊचुः	3 उवास	ऊषतुः	ऊषुः

वप् 1. P. Â. 'to sow seed.'

1 उवाप-उवप	ऊपिव	ऊपिम	1 ऊपे	ऊपिवहे	ऊपिमहे
2 उवपिथ-उवपथ	ऊपथुः	ऊप	2 ऊपिषे	ऊपाथे	ऊपिध्वे
3 उवाप	ऊपतुः	ऊपुः	3 ऊपे	ऊपाते	ऊपिरे

वह् 1. P. Â. 'to carry.'

1 उवाह-उवह	ऊहिव	ऊहिम	1 ऊहे	ऊहिवहे	ऊहिमहे
2 उवहिथ, उवोह*	ऊहथुः	ऊह	2 ऊहिषे	ऊहाथे	ऊहिध्वे-ह्वे
3 उवाह	ऊहतुः	ऊहुः	3 ऊहे	ऊहाते	ऊहिरे

वद् 1. P. 'to speak.' (Â. in some senses).

1 उवाद-उवद	ऊदिव	ऊदिम	1 ऊदे	ऊदिवहे	ऊदिमहे
2 उवदिथ	ऊदथुः	ऊद	2 ऊदिषे	ऊदाथे	ऊदिध्वे
3 उवाद	ऊदतुः	ऊदुः	3 ऊदे	ऊदाते	ऊदिरे

स्वप् 2. P. 'to sleep.'

ज्या 2 P. 'to grow old.'

1 सुष्वाप, सुष्वप	सुषुपिव	सुषुपिम	1 जिज्यौ	जिज्यिव	जिज्यिम
2 सुष्वपिथ	सुषुपथुः	सुषुप	2 जिज्यिथ	विज्यथुः	जिज्य
सुष्वपथ			जिज्याथ		
3 सुष्वाप	सुषुपतुः	सुषुपुः	3 जिज्यौ	जिज्यतुः	जिज्युः

वश् 2. P. 'to desire.' द्यच् 6. P. 'to deceive,' 'to surround.'

1 उवाश-उवश	ऊशिव	ऊशिम	1 विव्याच	विविचिव	विविचिम
			विव्यच		

*When the ह् substituted for the ह् of the roots सह् and वह् is dropped, the preceding अ is changed to ओ and not to आ; ववह् + थ = उवह् + थ = उवह् + थ, by § 416, 3, 4 = उवह् + ह् = उवोह्

2 उवशिथ	ऊशथुः	ऊश	2 विव्यचिथ	विविचथुः	विविच
3 उवाश	ऊशतुः	ऊशुः	3 विव्याच	विविचतुः	विविचुः

ग्रह 9. P. Â. 'to take.'

1 जग्राह-जग्रह	जगृहिव	जगृहिम	1 जगृहे	जगृहिवहे	जगृहिमहे
2 जग्रहिथ	जगृहथुः	जगृह	2 जगृहिषे	जगृहाथे	जगृहिष्वे-ट्टे
3 जग्राह	जगृहतुः	जगृहुः	3 जगृहे	जगृहाते	जगृहिरे

व्यध् 4. P. Â. 'to pierce.'

1 विव्याध-विव्यध	विविधिव	विविधिम
2 विव्यचिथ, विव्यद्ध	विविधथुः	विविध
3 विव्याध	विविधतुः	विविधुः

श्वि* 1. P. 'to swell.'

1 शिश्वाय, शिश्वय	शिश्विमिव	शिश्विमिम
शुशाव, शुशव	शुशुमिव	शुशुमिम
2 शिश्वयिथ, शुशविथ	शिश्विमथुः, शुशुवथुः	शिश्विम, शुशुव
3 शिश्वाय, शुशाव	शिश्विमतुः, शुशुवतुः	शिश्विमुः, शुशुवुः

वे† (Regular).

1 ववौ	वविव	वविम	1 ववे	वविवहे	वविमहे
2 ववाथ, वविथ	ववथुः	वव	2 वविषे	ववाथे	वविष्वे-ट्टे
3 ववौ	ववतुः	ववुः	3 ववे	ववाते	वविरे

वे (Irregular).

1 उवाय	ऊयिव	ऊयिम	1 ऊये	ऊयिवहे	ऊयिमहे
उवय	ऊविव	ऊविम	ऊवे	ऊविवहे	ऊविमहे

* श्वि is to be optionally considered as श्वु in the Perfect.

† वे optionally assumes the form उवय् before the strong, and ऊय् or ऊव् before the weak terminations of the Perfect.

2 उवयिथ	ऊयथुः	ऊय	2 ऊयिषे	ऊयाथे	उयिष्वे-हे
	ऊवथुः	ऊव	ऊविषे	ऊवाथे	ऊविष्वे-हे
3 उवाय	ऊयतुः	ऊयुः	3 ऊये	ऊयाते	ऊयिरे
	ऊवतुः	ऊवुः	ऊवे	ऊवाते	ऊविरे

व्ये* P. Â.

1 विव्याय, विव्यय	विब्यिव	विब्यिम	1 विव्ये	विब्यिवहे	विब्यिमहे
2 विव्ययिथ	विब्यथुः	विब्य	2 विव्यिषे	विब्याथे	विब्यिष्वे-हे
3 विव्याय	विब्यतुः	विब्युः	3 विव्ये	विब्याते	विब्यिरे

हे† P. Â. 'to call.'

1 जुहाव जुहव	जुहुविव	जुहुविम	1 जुहुवे	जुहुविवहे	जुहुविमहे
2 जुहविथ, जुहोथ	जुहुवथुः	जुहुव	2 जुहुविषे	जुहुवाथे	जुहुविष्वे-हे
3 जुहाव	जुहुवतुः	जुहुवुः	3 जुहुवे	जुहुवाते	जुहुविरे

§ 507. Wet roots:—

§ 508. The roots स्तृ, सू and धृ admit इ necessarily before consonantal terminations except थ; स्तृ-सस्वरिव 1 dual, सस्वरिथ, सस्वर्थ 2 sing.; दुधविथ, दुधोथ 2 sing. of धृ, &c.

तञ् 1. 7. P. 'to shrink, to contract.' व्रश्च् 6 P. 'to cut.'

1 ततञ्च	ततञ्चिव	ततञ्चिम	1 व्रश्च	व्रश्चिव	व्रश्चिम
	ततञ्च्व	ततञ्चम्		व्रश्च्व	व्रश्चम्
2 ततञ्चिथ	ततञ्चथुः	ततञ्च	2 व्रश्चिथ	व्रश्चथुः	व्रश्च
	ततञ्च्य			व्रश्च	
3 ततञ्च	ततञ्चतुः	ततञ्चुः	3 व्रश्च	व्रश्चतुः	व्रश्चुः

तञ् is similarly conjugated.

* व्ये becomes विव्यु before strong terminations and विवि before the weak ones in the Perf. † हे is to be considered as हृ in the Perf.

मृज् 1 2. P. 'to purify.'

1 ममार्ज	ममृजिव	ममृजिम
	ममृज्व	ममृज्म
	ममार्जिव	ममार्जिम
2 ममार्जिथ	ममृजथुः	ममृज
ममार्ष्टि	ममार्जथुः	ममार्ज
3 ममार्ज	ममृजतुः	ममृजुः
	ममार्जतुः	ममार्जुः

अञ् 7. P. 'to anoint.'

1 आनञ्ज	आनञ्जिव	आनञ्जिम
		आनञ्ज्व
		आनञ्ज्म
2 आनञ्जिथ	आनञ्जथुः	आनञ्ज
	आनञ्ज्वथ	
3 आनञ्ज	आनञ्जतुः	आनञ्जुः

क्लिद् 4 P. 'to be wet.'

1 चिक्रेद्	चिक्रेदिव	चिक्रेदिम
	चिक्रेद्व	चिक्रेद्वम
2 चिक्रेदिथ	चिक्रेद्वथुः	चिक्रेद्व
चिक्रेद्वथ		
3 चिक्रेद्	चिक्रेद्वतुः	चिक्रेद्वुः

स्यन्द 1. Â 'to distil.'

1 सस्यन्दे	सस्यन्दिवहे	सस्यन्दिमहे
	सस्यन्द्वहे	सस्यन्द्वमहे
2 सस्यन्दिषे	सस्यन्दाथे	सस्यन्दिध्वे
	सस्यन्त्से	सस्यन्द्वे
3 सस्यन्दे	सस्यन्दाते	सस्यन्दिरे

रध्* 4. P. 'to destroy.'

1 ररन्ध	ररन्धिव-रेध्व	ररन्धिम-रेध्वम
2 ररन्धिथ-ररद्ध	ररन्धतुः	ररन्ध
3 ररन्ध	ररन्धतुः	ररन्धुः

सिध् 1 P.

1 सिषेध	सिषिधिव-ध्व	सिषिधिम-ध्वम
2 सिषेधिथ,	सिषिध्वथुः	सिषिध्व
	सिषद्ध	
3 सिषेध	सिषिध्वतुः	सिषिध्वुः

क्लृप् 1. P. 'to be able.'

1 चक्लृपे	चक्लृपिवहे	चक्लृपिमहे
	चक्लृप्वहे	चक्लृप्महे
2 चक्लृपिषे	चक्लृपाथे	चक्लृपिध्वे
चक्लृप्से		चक्लृप्व्वे
3 चक्लृपे	चक्लृपाते	चक्लृपापे

तृप् 4. P. 'to be pleased.'

1 ततर्प	ततृपिव	ततृपिम
	ततृप्व	ततृप्म
2 ततर्पिथ,	ततृप्थुः	ततृप्
तत्रप्य,† ततर्प्य		
3 ततर्प	ततृपतुः	ततृपुः

इप् is similarly conjugated.

* रध् and जध् insert a nasal when their final is followed by a vowel. रध्, however, does not do it in the Aorist or when it takes इ, except in the Perf. † See § 471.

त्रप् 1. Â. 'to be ashamed.'

1 त्रेपे*	त्रेपिवहे	त्रेपिमहे
	त्रेवहे	त्रेप्महे
2 त्रेपिपे	त्रेपाथे	त्रेपिवे
	त्रेप्से	त्रेव्वे
3 त्रेपे	त्रेपाते	त्रेपिरे

क्षम् 1. A. 'to forgive.'

1 चक्षमे	चक्षमिवहे	चक्षमिमहे
	चक्षव्वहे	चक्षम्महे
2 चक्षमिपे	चक्षमाथे	चक्षमिव्वे
	चक्षंसे	चक्षम्म्वे
3 चक्षमे	चक्षमाते	चक्षमिरे

क्लिश् P. 'to be afflicted.'

1 चिक्लेश	चिक्लिशिव	चिक्लिशिम
	चिक्लिश्च	चिक्लिश्म
2 चिक्लेशिथ	चिक्लिशथुः	चिक्लिश
	चिक्लेष्ट	
3 चिक्लेश	चिक्लिशतुः	चिक्लिशुः

अब् 1 P. 'to occupy.' कुष् with निर् 9 P. 'to tear, to expel.'

1 आनक्ष	आनक्षिव	आनक्षिम
	आनक्ष्व	आनक्ष्म
2 आनक्षिथ	आनक्षथुः	आनक्ष
	आनष्ट	
3 आनक्ष	आनक्षतुः	आनक्षुः

क्षम् 4. P. 'to forgive.'

1 चक्षाम	चक्षमिव	चक्षमिम
	चक्षम	चक्षव्व†
2 चक्षमिथ	चक्षमथुः	चक्षम
	चक्षन्थ	
3 चक्षाम	चक्षमतुः	चक्षमुः

अश् 5. Â. 'to pervade.'

1 आनशे	आनशिवहे	आनशिमहे
	आनश्चहे	आनश्महे
2 आनशिषे	आनशाथे	आनशिष्वे
	आनक्षे	आनङ्ग्वे
3 आनशे	आनशाते	आनशिरे

नश् 4. P. 'to perish.'

1 ननाश	नेशिव	नेशिम
	नेश्च	नेश्म
2 नेशिथ	नेशथुः	नेश
	ननंष्ट‡	
3 ननाश	नेशतुः	नेशुः

त्वब् and तब् 'to pare' should be similarly conjugated.

* See § 512.

† Roots ending in स् change to न् when followed by स् or व्.

‡ See. § 476.

गाह् 1. Â. 'to enter.'

1 जगाहे	जगाहिवहे	जगाहिमहे
	जगाह्वहे	जगाह्वहे
2 जगाहिषे	जगाहाथे	जगाहिष्वे-
जघाक्षे	जघाट्टे	
3 जगाहे	जगाहाते	जगाहिरे

गृह् 1. Â. 'to take.'

1 जगृहे	जगृहिवहे	जगृहिमहे
	जगृह्वहे	जगृह्वहे
2 जगृहिषे	जगृहाथे	जगृहिष्वे-ट्टे
जघृक्षे	जघृट्टे	
3 जगृहे	जगृहाते	जगृहिरे

गर्ह् 2 A. is Set and should be conjugated as such. गर्ह् 10 P. A. takes the Periphrastic Perf.

गुह् 1. P. Â. 'to conceal.'

1 जुगूह	जुगूहिव	जुगूहिम
	जुगूह्व	जुगूह्व
2 जुगूहिथ	जुगूहथुः	जुगूह
जुगूढ		
3 जुगूह	जुगूहतुः	जुगूहुः

1 जुगृहे	जुगृहिवहे	जुगृहि
	जुगृह्वहे	जुगृह्वहे
2 जुगृहिषे	जुगृहाथे	जुगृहिष्वे-ट्टे
जुघृक्षे		जुघृट्टे*
3 जुगृहे	जुगृहाते	जुगृहिरे

तृह् 6. P. 'to kill.'

1 ततर्ह	ततृहिव	ततृहिम
	ततृह्व	ततृह्व
2 ततर्हिथ	ततृहथुः	ततृह
ततर्ह		
3 ततर्ह	ततृहतुः	

तृह् 6. P. 'to kill.'

1 ततृह	ततृहिव	ततृहिम
	ततृह्व	ततृह्व
2 ततृहिथः	ततृहथुः	ततृह
ततृह		
3 ततृह	ततृहतुः	ततृहुः

द्रुह् 4. P. 'to bear malice.'

1 दुरोह	दुद्रुहिव	दुद्रुहिम
	दुद्रुह्व	दुद्रुह्व

स्तृह् 6. P. 'to hurt, to kill.'

1 तस्तर्ह	तस्तृहिव	तस्तृहिम
	तस्तृह्व	तस्तृह्व

* When ह् or र् is dropped, the preceding अ, इ or उ is lengthened.

2 दुद्रोहिथ, दुद्रोह, दुद्रोगध*	दुद्रुह्युः दुद्रुह	2 तस्तर्हिथ तस्तृह्युः तस्तृह तस्तर्ह
3 दुद्रोह	दुद्रुहतुः दुद्रुहः	3 तस्तर्ह तस्तृहतुः तस्तृहः

दुह् is similarly conjugated
दुदुहिथ दुदुह् I dual, दुहोहिथ,
दुमोह, दुमोगध 2 sing. &c.

वृह् is similarly conjugated
ववर्हिथ-ववर्ह 2nd sing, ववृहिथ,
ववृह् 1 dual.

स्निह् 4. P. ' to love. '

1 सिष्णेह	सिष्णिहिथ	सिष्णिहिम
	सिष्णिह	सिष्णिह्
2 सिष्णेहिथ	सिष्णिह्युः	सिष्णिह
सिष्णेह, सिष्णेगध		
3 सिष्णेह	सिष्णिहतुः	सिष्णिहः

स्तुह् is to be similarly conjugated.

IRREGULAR BASES

§ 509. The roots अग्रन्थ्, ग्रन्थ्, इम्न्, and स्वडञ् drop their nasal optionally before the terminations of the Perfect. अग्रन्थ्, ग्रन्थ्, इम्न् obey § 500, even before the strong terminations when their nasal is dropped.

अग्रन्थ्			ग्रन्थ्		
1 शग्रन्थ	शग्रन्थिव	शग्रन्थिम	1 जग्रन्थ	जग्रन्थिव	जग्रन्थिम
श्रेथ	श्रेथिव	श्रेथिम	श्रेथ	श्रेथिव	श्रेथिम
2 शग्रन्थिथ	शग्रन्थ्युः	शग्रन्थ	2 जग्रन्थिथ	जग्रन्थ्युः	जग्रन्थ
श्रेथिथ	श्रेथ्युः	श्रेथ	श्रेथिथ	श्रेथ्युः	श्रेथ
3 शग्रन्थ	शग्रन्थ्युः	शग्रन्थ्युः	3 जग्रन्थ	जग्रन्थ्युः	जग्रन्थ्युः
श्रेथ	श्रेथ्युः	श्रेथ्युः	श्रेथ	श्रेथ्युः	श्रेथ्युः

* The final ह् of the roots दुह्, मुह्, स्निह्, and स्तुह् is changed to च् or ढ् when followed by any consonant except a nasal or a semi-vowel or by nothing.

इम् P.

स्वञ्ज Â.

1 ददम्	ददमिव	ददमिम	सस्वञ्जे	सस्वञ्जिवहे	सस्वञ्जिमहे
देभ	देमिव	देमिम	सस्वजे	सस्वजिवहे	सस्वजिमहे
2 ददमिथ	ददमिथुः	ददम्भ	2 सस्वञ्जिपे	सस्वञ्जाथे	
देमिथ	देमिथुः	देभ	सस्वजिपे	सस्वजाथे	सस्वजिध्वे
3 ददम्भ	ददम्भतुः	ददम्भुः	3 सस्वञ्जे	सस्वञ्ज्जाते	सस्वञ्जिरे
देभ	देभतुः	देभुः	सस्वजे	सस्वजाते	सस्वजिरे

* 510. The अ of the roots गम्, हन्, जन्, खन् and घस्, is dropped before vowel weak terminations except those of the 2nd variety of the Aorist; the ह् of हन् is then changed to घ्; and जन् and घस् become ज् and झ् respectively.

गम्

हन्

1 जगान	जगमिव	जगमिम	1 जघान	जघ्निव	जघ्निम
जगन्			जघ्नन्		
2 जगमिथ	जगमिथुः	जगम्	2 जघनिथ	जघ्नथुः	जघ्न
जगन्थ			जघ्नन्थ		
3 जगाम	जगमतुः	जगमुः	3 जघान	जघ्नतुः	जघ्नुः

जन् Â.

घस्

1 जञे	जञिवहे		Conjugated in the
2	जञाथे	ज	Perf. as a substitute
3 जञे	जञाते	जञिरे	of अद्, which see.

खन् P. Â.

1 चखान, चखन्	चखिनव	चखिनम	1 चख्ने	चखिनवहे	चखिनमहे
2 चखानिथ	चखिनथुः	चखन्	2 चखिनेथे	चखिनाथे	चखिनिध्वे
3 चखान	चखिनतुः	चखन्तुः	3 चख्ने	चखिनाते	चखिनिरे

§ 511. घस् is optionally substituted for अद् in the Perfect.

1 आद	आदंव	आदम
जघास, जघस	जक्षिव	जक्षिम
2 आदिथ*	आदथुः	आद
जघासिथ	जक्षथुः	जक्ष
3 आद	आदतुः	आदुः
जघास	जक्षतुः	जक्षुः

§ 512 † The roots तृ, फल्, भज्, वृ and राध् when it means 'to offend or to injure' necessarily, and जृ, भ्रम्, व्रस्, फण्, 1. P. to go, राज्, भ्राज्, भ्राज्, स्वस् and स्वच् optionally obey § 500.

तृ 1 P. 'to cross.'

फल् 1 P. 'to bear fruit.'

1 ततार-ततर	तेरिव	तेरिम	1 पफाल, पफल	फेलिव	फेलिम
2 तेरिथ	तेरथुः	तेर	2 फेलिथ	फेलथुः	फेल
3 ततार	तेरतुः	तेरुः	3 पफाल	फेलतुः	फेलुः

भज् 1. P. Â. 'to serve.' &c.

1 बभाज, बभज	भेजिव	भेजिम	1 भेजे	भेजिवहे	भेजिमहे
2 भेजिथ, बभक्थ	भेजथुः	भेज	2 भेजिषे	भेजाथे	भेजिष्वे
3 बभाज	भेजतुः	भेजुः	3 भेजे	भेजाते	भेजिरे

राध् 5. P. with अप.

1 अप-रराध	अप-रोधिव	रोधिम
2 अप-रोधिथ	अप-रोधथुः	अप-रोध
3 अप-रराध	अप-रोधतुः	अप-रोधुः

जृ 4. P. 'to be old.'

भ्रम् 1. 4. P. 'to wander.'

1 जजार	जजरिव	जजरिम	1 बभ्राम	बभ्रमिव	बभ्रमिम
जजर	जेरिव	जेरिम	बभ्रम	भ्रेमिव	भ्रेमिम

* Vide § 515 † तृफलभजव्रपश्च । राधो हिंसायाम् । वा जृभ्रमुन्नसात् । फण च क्षतानाम् । Pān VI. 4. 122-125.

2 जजरिथ	जजरथुः	जजर	2 बभ्रमिथ	बभ्रमथुः	बभ्रम
जेरिथ	जेरथुः	जेर	भ्रेमिथ	भ्रेमथुः	भ्रेम
3 जजाग	जजरतुः	जजरुः	3 बभ्राम	बभ्रमतुः	बभ्रमुः
	जेरतुः	जेरुः		भ्रेमतुः	भ्रेमुः

भ्राज् 1. A. 'to shine.'

स्यम् 1. P. 'to sound.'

1 बभ्राजे	बभ्राजिवहे	बभ्राजिमहे	1 सस्याम	सस्यमिव	सस्यमिव
भ्रेजे	भ्रेजिवहे	भ्रेजिमहे		सस्यम	स्येमिव
2 बभ्राजिषे	बभ्राजाथे	बभ्राजिष्वे	2 सस्यमिथ	सस्यमथुः	सस्यम
भ्रेजिषे	भ्रेजाथे	भ्रेजिष्वे		स्येमिथ	स्येथुः
3 बभ्राजे	बभ्राजाते	बभ्राजिरे	3 सस्याम	सस्यमतुः	सस्यमुः
भ्रेजे	भ्रेजाते	भ्रेजिरे		स्येमतुः	स्येमुः

भ्राज्, भ्राश्, राज् are to be similarly conjugated.

§ 513 ब्रू forms its base irregularly as बभ्रूव—

1 बभ्रूव	बभ्रूविव	बभ्रूविम	1 बभ्रूवे	बभ्रूविवहे	बभ्रूविमहे
2 बभ्रूविथ	बभ्रूवथुः	बभ्रूव	2 बभ्रूविषे	बभ्रूवाथे	बभ्रूविष्वे
3 बभ्रूव	बभ्रूवतुः	बभ्रूवुः	3 बभ्रूवे	बभ्रूवाते	बभ्रूविरे

§ 414. जि and हि are respectively changed to गि and घि; and चि optionally to क्ति, after the reduplicative syllable in the Perf. and the Desiderative.

जि

हि

1 जिगाय	जिगियव	जिगियम	1 जिघाय	जिघियव	जिघियम
जिगय				जिघय	
2 जिगेथ	जिग्यथुः	जिग्य	2 जिघेथ	जिघ्यथुः	जिघ्य
जिगायिथ				जिघयिथ	
3 जिगाय	जिग्यतुः	जिग्युः	3 जिघाय	जिघ्यतुः	जिघ्युः

चि.

1 चिक्राय-चिक्रय	चिक्रियव	चिक्रियम
चिचाय-चिचय	चिचियव	चिचियम

2 चिकयिथ-चिकेथ	चिकयथुः	चिकय
चिचयिथ-चिचेथ	चिचयथुः	चिचय
3 चिकाय-चिचाय	चिकयतुः-चिचयतुः	चिकयुः-चिच्युः

§ 515. अद्, ऋ and ह्ये admit इ necessarily before थ.

ऋ

1 आर	आरिव	आरिम	For अद् and ह्ये see p. p. 325, 319;
2 आरिथ	आरथुः	आर	
3 आर	आरतुः	आरुः	

मरुज्.*

1 ममज्	ममजिव	ममजिम
2 ममजिथ, ममड्क्थ	ममजथुः	ममज्
3 ममज्	ममजतुः	ममज्जुः

† अज् 'to go.'

1 विवाय, विवय	विव्यिव, आजिव	विव्यिम, आजिम
2 विवयिथ, विवेथ	विव्यथुः	विव्य
आजिथ		
3 विवाय	विव्यतुः	विव्युः

§ 516. इ 'to go' lengthens its reduplicative इ before the weak terminations.

For the forms see p. 311.

§ 517. The base of इ with अधि 'to study' is अधिजगा.

1 अधिजगे	अधिजगिवहे	अधिजगिमहे
2 अधिजगिषे	अधिजगाथे	अधिजगिग्वे
3 अधिजगे	अधिजगाते	अधिजगिरे

§ 518. ऊर्णु forms its base as ऊर्णुन्. Its vowel is optionally not gunated before a strong termination when it takes इ.

* See § 476.

† See § 477.

Par.

1 ऊर्णुनाव, ऊर्णुनव	ऊर्णुनुविब	ऊर्णुनुविम
2 ऊर्णुनुविथ ऊर्णुनविथ	ऊर्णुनुवथुः	ऊर्णुनुव
3 ऊर्णुनाव	ऊर्णुनुवतुः	ऊर्णुनुवुः

Âtm.

1 ऊर्णुनुवे	ऊर्णुनुविबहे	ऊर्णुनुविमहे
2 ऊर्णुनुविपे	ऊर्णुनुवाथे	ऊर्णुनुविध्वे-ट्टे
3 ऊर्णुनुवे	ऊर्णुनुवाते	ऊर्णुनुविरे

519. ख्या and क्शा are optionally substituted for च्भ in the Perfect, and necessarily in the other Non-conjugational tenses.

ख्या and क्शा take both the Padas.

Par.

1 आचख्यौ	आचख्यव	आचख्यम
आचक्शौ	आचक्शव	आचक्शम
2 आचख्याथ, आचख्यथ	आचख्यथुः	आचख्य
आचक्शाथ, आचक्शथ	आचक्शथुः	आचक्श
3 आचख्यौ	आचख्यतुः	आचख्युः
आचक्शौ	आचक्शतुः	आचक्शुः

Âtm.

1 आचचक्षे	आचचक्षिवहे	आचचक्षिमहे
आचख्ये	आचख्यिवहे	आचख्यिमहे
आचक्शे	आचक्शिवहे	आचक्शिमहे
2 आचचक्षिपे	आचचक्षाथे	आचचक्षिध्वे
आचख्यिषे	आचख्याथे	आचख्यिध्वे-ट्टे
आचक्शिषे	आचक्शाथे	आचक्शिध्वे
3 आचचक्षे	आचचक्षाते	आचचक्षिरे
आचख्ये	आचख्याते	आचख्यिरे
आचक्शे	आचक्शाते	आचक्शिरे

§ 520. अ् is prefixed to vowel weak terminations in the case of दी 4. A. 'to obey.'

1 दिदीये	दिदीयिवहे	दिदीयिमहे
2 दिदीयिपे	दिदीयाथे	दिदीयिध्वे-द्धे
3 दिदीये	दिदीयाते	दिदीयिरे

§ 521. दे 1. A. 'to protect' assumes as its base the form दिग् in the Perfect. दिग्ये, दिग्विवहे, 1 sing. and dual दिग्विध्वे-द्धे 2 pl.

§ 522. द्युत् after reduplication assumes the form दिद्युत्; दिद्युते, 1 sing., दिद्युतिषे 2 sing.

§ 523. पी is substituted for प्ये 'to grow fat' in the Perfect and in the Frequentative; पिप्ये 1 sing., पिप्यिध्वे-द्धे 2 pl.

§ 524. The root न्यश् takes Samprasârana in the reduplicative syllable in the Perfect; विन्यथे 1 & 3 sing., विन्यथिषे 2 sing.

§ 525. For the forms of विज्, see § 466, विवेज 1 sing., विविजिथ विविजथुः विविज 2 per &c.

PERIPHRASTIC PERFECT

§ 526. The Periphrastic Perfect is formed by adding आम् to the root and then adding the forms of the reduplicated Perfect of कृ, भू, or अस् as terminations; when the forms of कृ, are added, a Parasmaipadi root takes the Parasmaipadi forms and an Atmanepadi one takes the Atmanepadi forms.

§ 527. Before आम् the final vowel and the penultimate short except that of विद्, take their Guna substitute

Paradigms.

ईङ् 2. Â. 'to praise.'

1 ईडांचके	ईडांचकृवहे	ईडांचकृमहे
ईडामास	ईडामासिव	ईडामासिम

ईडांवभूव	ईडांवभूविव	ईडांवभूविम
2 ईडांचकृपे	ईडांचक्राथे	ईडांचकृद्वे
ईडामासिथ	ईडामासथुः	ईडामास
ईडांवभूविथ	ईडांवभूवथुः	ईडांवभूव
3 ईडांचक्रे	ईडांचक्राते	ईडांचक्रिरे
ईडामास	ईडामासतुः	ईडामासुः
ईडांवभूव	ईडांवभूवतुः	ईडांवभूवुः

इभ्, इग्, ऊर्, &c. are similarly conjugated.

दय् 'to give.'

1 दयांचक्रे	दयामास	दयांवभूव
2 दयांचकृषे	दयानामिथ	दयांवभूविथ
3 दयांचक्रे	दयामास	दयावभूव

अय्—is similarly conjugated.

आस्.

1 आसांचक्रे	आसांचकृवहे	आसांचकृमहे
2 आसांचकृपे	आसांचक्राथे	आसांचकृद्वे
3 आसांचक्रे	आसांचक्राते	आसांचक्रिरे

also आसामास, आसांवभूव &c.

कास्—is similarly conjugated.

उष् 1. P. 'to burn.'

1 उवोष	ऊषिव	ऊषिम
ओषांचकार, &c.	ओषांचकृव, &c.	ओषांचकृम, &c.
2 उवोषिथ	ऊषथुः	ऊष
ओषांचकार्थ, &c.	ओषांचक्रथुः, &c.	ओषांचक्र, &c.
3 उवोष	ऊषतुः	ऊषुः
ओषांचकार, &c.	ओषांचक्रतुः, &c.	ओषांचक्रुः, &c.

विद् 2. P. 'to know.'

1 विवेद	विविदिव	विविदिम
विदामास, &c.	विदामासिव, &c.	विदामासिम, &c.

2 विवेदिथ	विविदथुः	विविद
विदामासिथ, &c.	विदामासथुः, &c.	विदामास, &c.
3 विवेद	विविदतुः	विविदुः
विदामास, &c.	विदामासतुः, &c.	विदामासुः, &c.

जागृ 2. P. 'to awake.'

1 जजागार, जजागर	जजागरिव	जजागरिम
जागरामास, &c.	जागरामासिव, &c.	जागरामासिम, &c.
2 जजागरिथ	जजागरथुः	जजागर
जागरामासिथ, &c.	जागरामासथुः, &c.	जागरामास, &c.
3 जजागार	जजागरतुः	जजागरुः
जागरामास, &c.	जागरामासतुः, &c.	जागरामासुः, &c.

गृप्—जुगोप, गोपायांचकार, &c. 1 sing. जुगुपिव, जुगुप्व, गोपायांच-
कृव, &c. dual; जुगोपिथ, जुगोप्थ गोपायांचकर्थ, &c. 2 sing.

धृप्—दुधृप, or धृपायांचकार, &c. 1 sing-

विच्छ्—विचिच्छ, or विच्छायाश्चकार, &c. 1 sing.

पण्—पेणे or पणायांचकार (पणयांचक्रे according to Bopadeva)
&c. 1 sing

पन्—पेने or पनायांचकार, &c. 1 sing.

ऋत्—आनर्त or ऋतीयांचक्रे &c. 1 sing.

§ 528. When आम् is added to the roots भी, ह्री भृ and हु they
are first reduplicated as in the third conjugation; e. g. -

भी 3. P. 'to fear.'

1 बिभाय, बिभय	बिभ्यिव	बिभ्यिम
बिभयांचकार-चक्र, &c.	बिभयांचकृव, &c.	बिभयांचकृम, &c.
2 बिभयिथ, बिभेथ	बिभ्यथुः	बिभ्य
बिभयांचकर्थ, &c.	बिभयांचक्रथुः, &c.	बिभयांचक्र, &c.
3 बिभाय	बिभ्यतुः	बिभ्युः
बिभयांचकार, &c.	बिभयांचक्रतुः &c.	बिभयांचक्रुः &c.

ही 3 P. 'to be ashamed.'

1 जिहाय, जिह्य	जिहियिष	जिहियिष
जिहयांचकार-चक्र, &c.	जिहयांचकृव,	जिहयांचकृम, &c.
2 जिहयिथ-जिह्येथ	जिहियथुः	जिहिय
जिहयाचक्र्य &c.	जिहयाचक्र्यु. &c.	जिहयाचक्र, &c.
3 जिह्याय	जिहियतुः	जिहियुः
जिहयांचकार, &c.	जिहयांचकतुः, &c.	जिहयांचकृ, &c.

म्—वभार, वभर, विभरांचकार-वभूव-रामास 1 sing हु-जुहाव, जुहव;
जुहवांचकार-वभूव—वामास 1 sing &c.

(5) THE AORIST लृट्.

§ 529. There are seven Varieties or Forms of the Aorist. The augment अ is prefixed to the root as in the Imperfect.

First Variety or Form.

§ 530. The terminations of the First Variety are the same as those of the Imperf., except that of third person plural which is उम् —

1 अम्	व	म
2 स्	तम्	त
3 त्	ताम्	उम्

§ 531. The radical आ is dropped before उम्.

§ 532. इ, स्था, दा, धा, and roots assuming the forms of दा and धा (Vide § 459), पा 'to drink' and श्रु take this Variety.

§ 533. The roots प्रा, घे, शो, सो, and ज्ञो belong to this Variety optionally. They optionally take the Sixth Form. घे takes the Third Form also.

Paradigms.

स्था P.

शो P.

1 अस्थाम् अस्थाव अस्थाम

1 अशाम् अशाव अशाम

2. अस्थाः अस्थातम् अस्थात 2. अशाः अशातम् अशात
3. अस्थात् अस्थाताम् अस्थुः 3. अशात् अशाताम् अशुः

§ 534. भू takes अन् instead of उत्स् in the 3rd per. pl. and changes its vowel to ऊच् before the vowel terminations; e. g. अभूवस्, असूव, अभूम 1st pers.; जभूत्, अभूतास्, अभूवन् 3rd per.

§ 535. गा is substituted for इ in the Aorist, अगास्, अगाव, अगाम 1st per.; इ with आधि 'to remember' अध्यगास्, अध्यगाव, अध्यगाम, &c.

§ 536. This Variety is exclusively Parasmaipadi. दा, धा, and स्था take the fourth Variety in the Atm. भू when Atm. takes the fifth; and इ with अधि Atm. the fourth.

Second Variety or Form.

§ 537. In this Variety अ is added on to the root and then the terminations of the Imperf. of the first group of conjugational classes are added; viz.

Par.			Atm.		
1. अम्	व	म	1. इ	वहि	महि
2. स्	तम्	त	2. थास्	इथाम्	ध्वम्
3. त्	ताम्	अन्	3. त	इताम्	अन्त

§ 538. The preceding अ is dropped before अस्, अन्, and अन्त and lengthened before व and म. The radical vowel except a final क्, short or long, and the क् of दृक्, does not undergo Guna or Vrddhi substitute.

§ 539. This Variety is Parasmaipada with a few exceptions such as क् with सस्, ख्या, वच्, and अस् 'to throw' with a preposition. The roots लिप्, सिच्, and ह्वे take this form in the Par. and optionally in the Atm, in which they also take the Fourth Form

§ 540. The penultimate nasal of a root is dropped; as अङ्ग-अङ्गश्त्, स्कन्द्-अस्कदत्, &c.

§ 541. The roots अस्, ख्या, पत्, वच्, शास्, श्वि and ह्वे become अस्थ्, ख्य, पन्त्, वोच्, शिष्, श्व, and ह्व, respectively; e. g. आस्थन्, अख्यत्, अवोचत्, अशिषत्, &c. 3rd sing.

§ 542. The roots giving the following couplets (Kārikāf belong to this Variety necessarily:—

ख्यातीयती ससर्तिहे कान्तौ शक्नोतिशक्यती ।
 उच् मुच् वक्तिः शिचिश्चान्ता लुट्यतिः पततिस्तथा ॥ १ ॥
 दान्ताः क्तिद् द्विद् मदि मिदो विदन्तिः शदस्दिस्विदः ।
 ऋधिकृवी क्षुधिगृवी रधिः शुभ्यतिसिध्यती ॥ २ ॥
 आकुगौ गुप्यतिडिपी युप् रप् लिम्पतिलुप्यती ।
 लुम्पतिः सर्पतिः पान्ताः क्षुभ्यतिस्तुभ्यतिर्नभिः ॥ ३ ॥
 लुभ्यतिश्च भकारान्ता मान्ताः क्लाम्यतिक्षाम्यती ।
 गमिस्तमिर्दिमभ्रमी शाम्यतिः भ्राम्यतिः समिः ॥ ४ ॥
 शान्ताः पञ्च कृशिनशी भृशिर्भ्रशतिवृश्यती ।
 तुष्यतितृष्यतिदुपः पिनष्टिः पुष्यतिः ष्लुषिः ॥ ५ ॥
 रिष्यरप् चवोष्टिवुषो व्युषिः सह शिनष्टिना ।
 शुष्यथिर्हृष्यतिः पान्ताः सान्ता अस्यतिकुस्यती ॥ ६ ॥
 घसिजसी तसिदसौ बस्यतिर्बिस्यतिर्व्युसिः ।
 मस्मुसी यस्वसिविसो वुस्यतिः शास्तिरित्यपि ॥ ७ ॥
 दुह्यमुह्यन्निहिस्तुहो लुड्यड्विकरणा भवेत् ।
 नवाशीतिश्च धातूनां परस्मैपदिनामियम् ॥ ८ ॥
 समियर्तिः ख्यातिवक्ती अस्यतिश्चोपसर्गयुक् ।
 आत्मनेपदिनोऽपीमे ह्वयतिर्लिपिसिञ्चती ॥ ९ ॥
 एते विभाषयाड्वन्त आत्मनेपदिनो यदा ।

ख्या P. with सम् Â.

1 अख्यम्	अख्याव	अख्याम	1 अख्ये	अख्यावहि	अख्यामहि
2 अख्यः	अख्यतम्	अख्यत	2 अख्यथाः	अख्येथाम्	अख्यध्वम्
3 अख्यत्	अख्यताम्	अख्यन्	3 अख्यत	अख्येताम्	अख्यन्त

क्र 3 P. ' to go Â. with सम्

1 आरम्	आराव	आराम	1 समारे	समारावहि	समारामहि
2 आरः	आरतम्	आरत	2 समारथाः	समारथाम्	समारध्वम्
3 आरत्	आरताम्	आरन्	3 समारत	समारताम्	समारन्त

सृ P. ' to go '

1 असरम्	असराव	असराम
2 असरः	असरतम्	असरत
3 असरत्	असरताम्	असरन्

1 P. A.

1 अहम्	अहाव	अहाम	1 अहे	अहावहि	अहामहि
2 अहः	अहतम्	अहत	2 अहथाः	अहथाम्	अहध्वम्
3 अहत्	अहताम्	अहन्	3 अहत	अहेताम्	अहन्त

वच् 2. P. (also that substituted for वृ Par. and Âtm.)

1 अवोचम्	अवोचाव	अवोचाम	1 अवोचे	अवोचावहि	अवोचामहि
2 अवोचः	अवोचतम्	अवोचत	2 अवोचथाः	अवोचथाम्	अवोचध्वम्
3 अवोचत्	अवोचताम्	अवोचन्	3 अवोचत	अवोचेताम्	अवोचन्त

सिच् 6 P. Â.

1 असिचम्	असिचाव	असिचाम	1 असिचे	असिचावहि	असिचामहि
2 असिचः	असिचतम्	असिचत	2 असिचथाः	असिचेथाम्	असिचध्वम्
3 असिचत्	असिचताम्	असिचन्	3 असिचत	असिचेताम्	असिचन्त

लिप्.

1 अलिपम्	अलिपाव	अलिपाम	1 अलिपे	अलिपावहि	अलिपामहि
2 अलिपः	अलिपतम्	अलिपत	2 अलिपथाः	अलिपेथाम्	अलिपध्वम्
3 अलिपत्	अलिपताम्	अलिपन्	3 अलिपत*	अलिपेताम्	अलिपन्त

* लिप्, सिच् and ह्वे (also take the fourth Variety in the Âtm)
अलिप्त, असिक्त अह्लास्त.

अस् 4. P.

Â. with परि.

1 आस्थम् आस्थाव आस्थाम	1 पर्यास्थे पर्यास्थावहि पर्यास्थामहि
2 आस्थः आस्थतम् आस्थत	2 पर्यास्थथाः पर्यास्थेथाम् पर्यास्थध्वम्
3 आस्थत् आस्थताम् आस्थन्	3 पर्यास्थत पर्यास्थेताम् पर्यास्थन्त

We give below the 3rd per. sing. of the rest.

Roots.

Roots.

अक्* (5 4 P. A.) अगक्तु	शुध्—अशुधत्
उच् 4 P 'to collect'—औच्चत्	सिध्—असिधत्
सुच्—असुचत्	आप्—आपत्
लुद् 4. P 'to wallow.'—अलुदत्	कुप्—अकुपत्
पत्—अपत्तत्	गुप्—4. P 'to be confused'—अगुपत्.
क्लिद् 4. P 'to be wet'—अक्लिदत्	डिप्—4 P. 'to throw'—अडिपत्
श्विद् 4 P. 'to be oily'—अश्विदत्	युप्—अयुपत्
मद्—अमदत्	रुप्—अरुपत्
मिद् 1 1. A 4 P 'to be unctuous, to melt'—अमिदत्	लुप्†—4. 6 P. A —अलुपत्
विद् † 6. P A—अविदत्	सृप्—असृपत्
शद् 1 P. 'to perish, to decay'—अशदत्	भुम्—अभुमत्
सद्—असदत्	तुम्—'to kill,—अतुमत्
स्विद्—अस्विदत्	नम्—4. P. 'to kill—अनमत्
कध्—4 5. P 'to prosper'—आर्धत्	लुम्—अलुमत्
कृध्—अकृधत्	कृम्—अकृमत्
क्षुध्—अक्षुधत्	गम्—अगमत्
गृध् 4. P. 'to covet'—अगृधत्	तम्—अतमत्
रघ् 4. P. 'to hurt'—अरघत्	दम्—अदमत्
	भ्रम्—अभ्रमत्

* शक् 4. A takes the Fourth, as well as the Fifth Variety, in the Atm. अशक्त, अशक्ति 3rd sing.

† विद् A takes the Fourth or Fifth Variety. अवित्त, अवेदिष्ट 3rd sing.

‡ लुप् takes the Fourth Form in the Atm; अलुप्त.

शस्—अशमत्	शुष् 4. P. 'to be dry'—अशुषत्
श्रस्—अश्रमत्	दृष्—अदृषत्
सस् 1. P. 'to be confused or agitated.'—असमत्	कुस् 4. P. 'to embrace'—अकुसत्,
कृश 4. P. 'to be thin'—अकृशत्	घस्—1. P. 'to eat'—अघसत्
नश 4. P. 'to fall'—अनशत्	जस् 4. P. 'to release'—अजसत्
भृश 4. P. 'to choose'—अभृशत्	तस् 4. P. 'to fade away'—अतसत्
भ्रंश 4. P. 'to choose'—अभ्रंशत्	दस् 4. P. 'to decay, to perish'—अदसत्
वृश 4. P. 'to choose'—अवृशत्	वस् 4. P. 'to be straight'—अवसत्
तृष्—अतृषत्	विस् 4. P. 'to go, to direct'—
तृष् 4. P. 'to be thirsty'—अतृषत्	आविस्
दृष् 4. P. 'to be spoiled,' &c	व्युस् 4. P. 'to throw'—अव्युसत्
पिष्—अपिषत् [अदृषत्	मस् 4. P. 'to weigh, to change form'—अमसत्
पुष्—अपुषत्	
पुष्—4. P. 'to burn'—अपुषत्	सुस् 4. P. 'to cut'—असुसत्
रिष् 4. P. 'to injure, to kill'—	यस् 4. P. 'to strive'—अयसत्
अरिषत्	वस्—same as वस्
रुष् 4. P. 'to be angry or vexed'—अरुषत्	विस्—same as विस्
विष्* 3. P. A. to spread through'—अविषत्	बु(वु)स्—अबु(वु)सत्
बुष्—अबुषत्	शास्—अशिषत्
व्युष् 4. P. 'to divide'—अव्युषत्	दृह—अदृहत्
शिष्—अशिषत्	सृह—असृहत्
	स्निह—अस्निहत्
	स्वह—अस्वहत्

§ 543 The following roots belong to the 2nd Variety optionally; they optionally take the Fourth or Fifth Variety according as they are Anit or Set.

श्रयतिर्जीर्यतिशुची ग्लुचिग्लुञ्चिमुचिम्लुचः ।

रिणक्तिश्च विनाक्तिश्च चान्तास्त्वथै च शुच्यतिः ॥ १ ॥

नेनेक्तिश्च युनक्तिश्च वेवेक्तिस्फोटती चुतिः ।

च्युतिजुती श्रोततिश्च इच्युतिर्दान्ता रुदादयः ॥ २ ॥

* विष् Atm. takes the Seventh Variety, अविक्षत्.

क्षुदिच्छिदी क्षुदितृदी वुन्दतिश्च भिनत्तिना ।
 रुदिस्कन्दी बोधतिश्च रुगादिश्च तृपिर्दपिः ॥ ३ ॥
 स्तन्नातिः स्तन्नोतिदृशी घोपतिश्छिद्यती उहिः ।
 तोहतिर्दोहतिवृही चत्वारिंशदियं लुडि ॥ ४ ॥
 विभाषणाङ्किकरणा परस्मैपदिनी यदा ।

Roots. 3rd sing. Optional forms. Roots. 3rd sing. Optional forms

श्वि	अश्वत्	अशिष्वित्*	श्चुत्—अश्चुत्	अश्चोतीत्
		अश्वयात्	श्च्युत्—अश्च्युत्	अश्च्योतीत्
जृ	अजरत्	अजारीत्	क्षुद्—अक्षुद्	अक्षौत्सीत्, अक्षुत्
शुच्	अशुचत्	अशोचीत्	छिद्—अच्छिद्	अच्छैत्सीत्,
ग्लुच्	अग्लुचत्	अग्लोचीत्		अच्छित्त
ग्लुञ्च्	अग्लुञ्चत्	अग्लुञ्चीत्	छृद्—अच्छृद्	अच्छर्दीत्,
म्रच्	अम्रुचत्	अम्रोचीत्		अच्छर्दिष्ट
म्लुच्	अम्लुचत्	अम्लोचीत्	तृद्—अतृद्	अतर्दीत्, अतर्दिष्ट
रिच्—अरिच्	अरैदीत्, अरिक्त		वुन्द्—अवुद्	अवुन्दीत्, अवुन्दिष्ट
विच्—अविच्	अवैक्षीत्, अविक्त			
शुच्—अशुचत्	अशोचीत्, अशो- चिष्ट		भिद्—अभिद्	अभैत्सीत्, अभित्त
			रुद्—अरुद्	अरोदीत्
निज्—अनिजत्	अनैक्षीत्, अनिक्त		स्कन्द्—अस्कन्दत्	अस्कान्त्सीत्
युज्—अयुजत्	अयौक्षीत्, अयुक्त		बुध्—अबुधत्	अबोधीत्, अबोधिष्ट
विज्—अविजत्	अवैक्षीत्, अविक्त		रुध्—अरुधत्	अरौत्सीत्, अरुद्ध
स्फुद्—अस्फुटत्	अस्फोटीत्		तृप्—अतृपत्	अताप्सीत्, अत्रा- प्सीत्, अतर्पीत्
चुत्—अचुत्	अचोतीत्			
च्युत्—अच्युत्	अच्योतीत्		हप्—अहपत्	आदाप्सीत्, अद्राप्सीत्
जुत्—अजुत्	अजोतीत्, अजोतिष्ट		स्तम्स्—अस्तम्	अस्तम्भीत्

* श्वि takes the Third and Fifth Varieties besides the 2nd.

Roots. 3 sing. Optional forms. Roots. 3 sing. Optional forms.

दृश्—अदर्शत्	अद्राक्षीत्	तृह्—अतुहत्	अतोहीत्
श्लिप्—अश्लिपत्	अश्लिक्षत्	दुह्—अदुहत्	अदोहीत्
बुप्—अबुपत्	अघोपीत्	वृह्—अवृहत्	अबर्हीत्
उह्—औहत्	औहीत्		

§ 544. The following 25 roots, which are all Atmanepadi, are conjugated in the Parasmaipada when they belong to this Variety. In the Atmanepada they take the Fourth or Fifth Variety according as they are Anit or Set.

रुचिर्घुटिस्ठिडो लोठते घुतिवृत्श्वितः ।

क्ष्वेदते मेदते स्यन्दिः स्वेदते च वृधिः सृधिः ॥ १ ॥

कल्पते क्षुभ्तुभिनभः शोभते संभते भ्रशिः ।

भ्रंशिध्वंसी भ्रंसिस्त्रंसी रुचादिः पञ्चविंशतिः ॥ २ ॥

आत्मनेपदिनी नित्यं लुडि त्वेपा विभाषया ।

अडं परस्मैपदिनी भजन्यन्यत्र सिज्वती ॥ ३ ॥

Roots. 3 sing. Optional forms. Roots. 3sing. Optional forms.

रुच्—अरुचत्	अरोचिष्ट	वृध्—अवृधत्	अवर्धिष्ट
घुट्—अघुटत्	अघोटिष्ट	सृध्—असृधत्	असृधिष्ट
रुट्—अरुटत्	अरोटिष्ट	क्लप्—अक्लपत्	अक्लिपष्ट, अक्लप्स
लुट्—अलुटत्	अलोटिष्ट	क्षुभ्—अक्षुभत्	अक्षोभिष्ट
लुठ्—अलुठत्	अलोठिष्ट	तुभ्—अतुभत्	अतोभिष्ट
घुत्—अघुत्तत्	अघोतिष्ट	नभ्—अनभत्	अनभिष्ट
वृत्—अवृत्तत्	अवर्तिष्ट	शुभ्—अशुभत्	अशोभिष्ट
श्वित्—अश्वितत्	अश्वेतिष्ट	संभ्—असंभत्	असंभिष्ट
क्ष्विद्—अक्ष्विदत्	अक्ष्वेदिष्ट	भ्रश्—अभ्रशत्	अभ्रशिष्ट
मिद्—अमिदत्	अमेदिष्ट	भ्रंश्—अभ्रशत्	अभ्रंशिष्ट
स्यन्द्—अस्यदत्	अस्यन्दिष्ट,	ध्वंस्—अध्वसत्	अध्वंसिष्ट
	अस्यंत्त	भ्रंस्—अभ्रसत्	अभ्रंसिष्ट
स्विद्—अस्विदत्	अस्वेदिष्ट	संस्—असंसत्	असंसिष्ट

THIRD VARIETY OR FORM

§ 545. Terminations:—

The same as those of the 2nd Variety.

§ 546. Roots of the tenth class, causals, some derivatives, the root कस् and the roots श्रि, हु, and सु when expressing the agent, take this Variety necessarily, and the roots धे and न्वि do it optionally.

§ 547. (a) The root is first reduplicated and then the augment अ and the terminations are added as in the 2nd Variety.

(b) Final इ and उ are changed to इप् and उप् before अ and final ओ is dropped.

Paradigms.

श्रि P. Â. 'to go,' &c.

Par.

1 अशिप्रियम्	अशिप्रियाव	अशिप्रियाम्
2 अशिप्रियः	अशिप्रियतम्	अशिप्रियत
3 अशिप्रियन्	अशिप्रियताम्	अशिप्रियन्

Âtm.

1 अशिप्रिये	अशिप्रियावहि	अशिप्रियामहि
2 अशिप्रियथाः	अशिप्रियेथाम्	अशिप्रियध्वम्
3 अशिप्रियत	अशिप्रियेताम्	अशिप्रियन्त

हु—अहुहुवत् 3 Sing.; सु—असुसुवत् 3 Sing; कस्—अचकमत.
(अचीकमत also, when it takes आग्; see § 461 and § 548.)
3 sing न्वि-अनिन्विपत् (see p. 338. foot-note); धे—अदधत्.
(धे also takes 1st and 6th Varieties besides this).

§ 548. Roots of the tenth Class and Causals:—

(a) The अ of the base is dropped (the vowel changes taking place before it being retained) and a short vowel substi-

tuted for the long one (ए and ऐ being shortened to इ, and ओ and औ to उ).

The base so modified is then reduplicated according to the general rules; भाव्य (Cau B of भू) = भाव् = भव् = बभव् after reduplication; चेतय् (from चित्) = चेत = चित् = चिचित् &c.

(b) इ is substituted for the अ of the reduplicative syllable if the syllable following it be short, and not prosodially long; the इ of the reduplicative syllable is lengthened if not followed by a long syll. or a conjunct consonant; thus बभव् = बिभव् = बीभव्: चिचित् = चीचित्; स्वल् = चस्वल् = चिरस्वल्, the इ is not lengthened as it is followed by a conjunct consonant; स्पन्द् = पस्पन्द् only, as प is followed by a syllable prosodially long.

(c) Roots having a penultimate क्, short or long, optionally preserve it, the long क् being changed to the short one; वृत् causal base वर्तय् = वर्त् after dropping अय and वृत् by this: वर्त् = ववर्त्; वृत् = ववृत् = विवृत् = वीवृत्: कृत्-कीर्तय् = कीर्त् and कृत् by this; कीर्त्—चिकीर्त्; कृत्—चीकृत्.

(d) To the base so prepared the augment अ is to be prefixed and the terminations added, P. & A., as in the 2nd Variety:—अबीभवत्-त् from भू; अचीचितत् from चित्, अचिस्वल्-त् from स्वल्; अपस्पन्दत्-त् from स्पन्द्; अववर्त्-त्, अबीवृत्-त् from वृत्; अचिकीर्त्-त्, अचीकृत्-त् fr. कृत्; अपपृथत्-त्, अपीपृथत्-त् from पृथ्, &c.

N. B. The Atm. form in त् when not given should be supposed to be understood.

§ 549. Bases with initial vowels:—

(a) If a root begins with a vowel and ends in a single consonant, the consonant is reduplicated and इ added to it in the reduplicative syllable: अइ = अइइ = आटिइ = आटिटत्-त्, आप् = आपिपत्-त्, अह् = औजिहत्-त्; &c.

(b) If it ends in a conjunct consonant with न्, इ or र् for its first member, the second member of the conjunct is redupli-

cated. उन्द्=उन्द्द्=उन्दिद् and finally औन्दिदत्-त 3 sing.; similarly आट्टिटत्-त from अट् (considered as अट्द्, otherwise आट्टिट्), आर्जिहत्-त from अर्ह; आर्जिजत्-त from अर्ज, &c.

(c) The roots ऊन्, अङ्, अङ्ग, अन्ध्, अंस्, अर्थ् Atm. and some others, substitute अ for इ in the reduplicative syllable; 3 sing. औननत्, आश्वकत्, आञ्जगत्, आन्दधत्, आंससत्, आर्तथत्, &c

§ 550. Roots ending in उ, short or long, substitute उ (changeable to ऊ like ई) for इ in the reduplicative syllable, provided it be not (immediately) followed by a labial consonant or a semivowel or ज्, followed by अ or आ; हु-अनूनवत्-त, कू-अचू-कवत्-त, दू-अदूदवत्, द्यु-अदुद्यवत्-त, &c. But घृ-अपीपवत्-त, भू-अबी-भवत्-त, लु 'to hasten' अजीजवत्, बध् 'to bind'—अमीमवत्, रु 'to bind' अयीयवत्, रु-अरीरवत्-त; लृ-अलीलवत्, &c.

(a) The roots गृ, शु गृ, पु 'to go' गृ 'to swim' and च्यु optionally retain the इ: असिस्रवत् or असुस्रवत्, अशिश्रवत् or अशुश्रवत्, अदिद्रवत् or अदुद्रवत्, अपिप्रवत् or अपुप्रवत्, अपिप्लवत् or अपुप्लवत्, अचिच्यवत् or अचुच्यवत्-त.

§ 551. The roots भ्राज्, भास्, भाष्, दीप्, जीव्, मील्, पीड्, कण् 'to mean' चण् 'to sound,' 'to go,' रण् 'to sound,' भण्, वण् 'to sound,' श्रण् 'to give' लृप् 6. P. A 'to cut,' हेद् 'to harass,' हे, लृद्, लृद् and लृप् 4. P; shorten their penultimate optionally; 1. sing.:—अवि-भ्रजस् or अबभ्राजस्, अवीभसस् or अवभासस्, अवीभषस् or अबभाषस्, अदीदिपस् or अदिदीपस्, अजीजिवस् or अजिजीवस्, अमीमिलस् or अमि-मीलस्, अपीपिडस् or अपिपीडस्, अचीकणस् or अचकाणस्, अचीचणस् or अचचाणस्, अरीरणस् or अरराणस्, अवीभणस् or अबभाणस्, अवी-वणस् or अववाणस्, अशिश्रणस् or अशश्राणस्, अल्लुपस् or अल्लोपस्, अजीहिटस् or अजिहेटस्, अजृहवस् or अजुहावस् (see § 553 below), अल्लुटस् or अल्लोटस्, अल्लुठस् or अल्लोटस्; &c.

§ 552. The अ of the reduplicative syllable of स्तृ, ट्, त्वर्, प्रथ्, अद् 'to pound, to wish,' स्तृ, and स्पर्, is not changed to इ; वेष्ट् 1. A.

‘to surround’ and चेष्ट् optionally change their इ to अ; 1 sing असस्मरम्, अददस्म, अतत्वरम्, अपप्रथम्, अमम्रदम्, अतस्तरम्, अपस्पशम्; वेष्ट्—अविवेष्टम्, अववेष्टम्; चेष्ट्—अचिचेष्टम्, अचचेष्टम्.

§ 553. The roots ह्वे and स्वप् cau. take Samprasârana; ऋि does it optionally; ह्वे-हु-हाव्य्—हाव् or हव्, then जुहव्, जुहाव् by 550; then अजुहावम्, अजुहवम्; स्वप्—स्वाप्य्—स्वाप्—सुप्—सुष्टुप्—सूष्टुप्; असूष्टुपम्; ऋि—अश्रावम्, अश्रिष्यम् 1st sing

§ 554. The roots given under § 400 preserve their vowel unchanged; i. e. do not substitute इ in the reduplicative syllable, &c. कथ्—अचकथत्, वर्—अववरत्, शब्—अशशब्दत्, र्ह्—अररहत्, पत्—अपपत्, स्पृह्—अपस्पृहत्, सूच्—अडसूचत्.

§ 555. The roots शास्, एज्, काश्. क्रीड्, क्षीब्, खाद्, खेल्, डौक्, ताश्, दाश्, देव्, नाथ्, प्रोथ्, बाध्, याच्, योथ्, राध्, राज्, लाघ्, लेप्, लोक्, लोच्, वेप्, वेल्, श्लाघ्, श्लोक्, सेक्, सेव्, हेष्, and others less important, do not shorten their penultimate; 3 sing. अशशासत्, ऐजिजत्, अचकाशत्, अचिक्रीडत्, अचिक्षीवत्, अचखादत्, अचिखेल्, &c.

§ 556. Roots which form their Causal Aorist irregularly:—इ with अधि ‘to study,—अध्यापिपत्, अध्यजीगपत्, (इ with अधि ‘to remember’ अध्यजीगमत्).

ईर्ष्य् ‘to envy’—ऐर्षिष्यत्-त, ऐर्षियत्-त

ऊर्ण्—और्ण्ववत्

गण्—अजगणत्, अजीगणत्

घ्रा—अजिघ्रपत्, अजिघ्रिपत्

चकास्—अचीचकासत्, अचचकासत्

शुत्—अदुशुत्-त

पा ‘to drink’ अपीप्यत् (पा ‘to protect’ forms its Causal Aorist regularly as अपीपलत्).

स्था—अतिष्ठिपन्-त.

स्फुर—अपुस्फुरत्-त.

Paradigms.

कृ 'to do.'

Par.

Âtm.

1 अचीकरम्	अचीकराव	अचीकराम	अचीक्रे	अचीकरावहि	अचीकरामहि
2 अचीकरः	अचीकरतम्	अचीकरत	अचीकरथाः	अचीक्रेथाम्	अचीकरध्वम्
3 अचीकरत्	अचीकरताम्	अचीकरन्	अचीकरत	अचीक्रेताम्	अचीकरन्त

त्रप्.

1 अतित्रपम्	अतित्रपाव	अतित्रपाम	अतित्रपे	अतित्रपावहि	अतित्रपामहि
2 अतित्रपः	अतित्रपतम्	अतित्रपत	अतित्रपथाः	अतित्रपेथाम्	अतित्रपध्वम्
3 अतित्रपन्	अतित्रपताम्	अतित्रपन्	अतित्रपत	अतित्रपेताम्	अतित्रपन्त

चुर.

1 अचूचुरम्	अचूचुराव	अचूचुराम	अचूचुरे	अचूचुरावहि	अचूचुरामहि
2 अचूचुरः	अचूचुरतम्	अचूचुरत	अचूचुरथाः	अचूचुरेथाम्	अचूचुरध्वम्
3 अचूचुरत्	अचूचुरताम्	अचूचुरन्	अचूचुरत	अचूचुरेताम्	अचूचुरन्त

SIXTH VARIETY OR FORM.

(Only Parasmaipadi)

N. B.—The Sixth and the Seventh Varieties are given here before the Fourth and Fifth as it is more convenient to do so.

§ 557. Terminations of the Sixth Form:—

1 सिपम्	सिध्व	सिष्म
2 सीः	सिष्टम्	सिष्ट
3 सीद	सिष्टाम्	सिष्टुः

§ 558. Roots ending in आ (including those that change their final to आ), the roots यस्, रस् P. (i. e. with वि, आ, परि) and नस्

take this Variety. यञ् with उप or उद्, A. and रञ् A. take the fourth Variety.

§ 559. The roots ending in अत् which are restricted to the First, Second and Third Varieties do not take this Variety.

PARADIGMS

यञ्.

1 अयंसिषम्	अयंसिष्व	अयंसिष्म
2 अयंसीः	अयंसिष्टम्	अयंसिष्ट
3 अयंसीत्	अयंसिष्टाम्	अयंसिष्टुः

विरम्—व्यरंसिषम्, व्यरंसिष्व, व्यरंसिष्म &c; नम्—अनंसिषम्, अनंसिष्व, अनंसिष्म, &c; शो—अशांसिषम्, &c; छो—अच्छांसिषम्, &c.; मि or मी—अमांसिषम्, अमांसिष्व, अमांसिष्म, &c.; ली—अलांसिषम् अलांसिष्व, अलांसिष्म, &c.

SEVENTH VARIETY OR FORM.

(Parasm. and Atm.)

§ 560. Terminations:—

	Par.	Âtm.
1 सम्	साव साम	1 सि सावहि सामहि
2 सः	सतम् सत	2 सथाः साथाम् सध्वम्
3 सत्	सताम् सन्	3 सत साताम् सन्त

§ 561. Anit roots ending in झ्, ष्, स् and ह् and having ड्, ज्, ञ् or ळ् for their penultimate take this Form इङ् is an exception; it therefore takes the Fourth Variety.

§ 562. चृङ्, स्पृङ् and कृङ्, 1 P. 6 P. A. optionally belong to this Variety.

§ 563 The roots कुह्, दिह्, लिह्, and गृह् when Atmanepadi drop the initial स or सा of the terminations of the 1st dual, 3rd sing. and 2nd sing and pl. optionally.

PARADIGMS.

दिश् P. A.

1 अदिक्षम्	अदिक्षाव	अदिक्षाम	1 अदिक्षि	अदिक्षावहि	अदिक्षामहि
2 अदिक्षः	अदिक्षतम्	अदिक्षत	2 अदिक्षथाः	अदिक्षाथाम्	अदिक्षध्वम्
3 अदिक्षन्	अदिक्षताम्	अदिक्षन्	3 अदिक्षत	अदिक्षाताम्	अदिक्षन्त

दिह् P. A.

1 अधिक्षम्	अधिक्षाव	अधिक्षाम	1 अधिक्षि	अधिक्षावहि अदिह्वहि	अधिक्षामहि
2 अधिक्षः	अधिक्षतम्	अधिक्षत	2 अधिक्षथाः अदिग्धाः	अधिक्षाथाम्	अधिक्षध्वम् अधिग्ध्वम्
3 अधिक्षन्	अधिक्षताम्	अधिक्षन्	3 अधिक्षत	अधिक्षाताम्	अधिक्षन्त

दृह् is to be similarly conjugated.

1 अलिक्षम्	अलिक्षाव	अलिक्षाम	1 अलिक्षि	अलिक्षावहि अलिह्वहि	अलिक्षामहि
2 अलिक्षः	अलिक्षतम्	अलिक्षत	2 अलिक्षथाः अलीढाः	अलिक्षाथाम्	अलिक्षध्वम् अलीढम्
3 अलिक्षन्	अलिक्षताम्	अलिक्षन्	3 अलिक्षत	अलिक्षाताम्	अलिक्षन्त

गुह्* P. A.

1 अघुक्षम्	अघुक्षाव	अघुक्षाम	1 अघुक्षि	अघुक्षावहि अगुह्वहि	अघुक्षामहि
2 अघुक्षः	अघुक्षतम्	अघुक्षत	2 अघुक्षथाः अगूढाः	अघुक्षाथाम्	अघुक्षध्वम् अगूढम्

* गुह् being a Wet root optionally takes the Fifth Variety.
अघ्राहिषम्, अघ्राहिषि, &c.

3 अघुक्षत् अघुक्षताम् अघुक्षन् 3 अघुक्षत अघुक्षताम् अघुक्षन्त
अगूढ

Roots. 1 sing.

रिश्—अरिक्षम्

रूश्—अरूक्षम्

लिश्—अलिक्षम्, अलिक्षि

विश्—अविक्षम्

कुश्—अकुक्षम्

क्लिश्*—अक्लिक्षम्, अक्लेशिषम्

स्पृश्—अस्पृक्षम्, अस्पर्क्षम्
अस्प्राक्षम्

मृश्—अमृक्षम्, अमार्क्षम्, अम्राक्षम्

कुष् with निर्—निरकुक्षम्, निर-
कोषिषम्

कृष्—अकृक्षम्, अकृक्षि, अकार्षम्,
अक्राक्षम्, अकृक्षि

Roots 1 sing.

त्विप्—अत्विक्षम्, अत्विक्षि

द्विप्—अद्विक्षम्, अद्विक्षि

विष्—अविक्षम्

श्लिष्—अश्लिक्षम्

गृह्—अगृक्षि—अगर्हिषि

मिह्—अमिक्षम्

तृह्—अतृक्षम्

स्तृह्—अस्तृक्षम्, अस्तर्हिषम्

बृह्—अभृक्षम्, अवर्हिषम्

वृह्—अवृक्षम्, अवर्हिषम्

रह्—अरक्षम्

FOURTH VARIETY OR FORM.

§ 564. Terminations:—

Parasm.

Âtm.

1 सम्	स्व	स्म	1 सि	स्वहि	स्महि
2 सीः	स्तम्	स्त	2 स्थाः	साथाम्	ध्वम्
3 सीत्	स्ताम्	सुः	3 स्त	साताम्	सत

§ 565. (a) Anit roots not belonging to any of the preceding Varieties take this Form. Anit roots that optionally take any of the preceding Varieties and Wet roots optionally belong to this Variety.

* Wet roots which belong to this Variety, as Anit, optionally take the 5th as Set.

Exceptions:—

(1) स्तु and ह, when Parasmaipadi, belong to the Fifth Variety.

(2) Roots ending in कृ preceded by a conjunct consonant may take Fourth or Fifth Form in the Atmanepada.

(3) अऊञ् and धृ Par. take the Fifth Form only. धृ A. may take the Fourth or the Fifth Form.

(4) Of Set roots हृ and those ending in कृ (long) when Atm. belong to either (4th or 5th Variety). स्तु, and क्रस् when A. belong to the Fourth.

§ 566 (a) In the Parasmaipada the radical vowel takes its Vrddhi substitute; नी-अनैषीत्; कृ-अकार्षीत्; भऊञ्-अभांक्षीत्, &c.

(b) In the Atmanepada, Guna is substituted for final इ or उ, short or long; final कृ and the penultimate vowel remain unchanged; final कृ is changed to ईर् or ऊर् in accordance with § 394; चि-अचेष्ट, नी-अनेष्ट, च्यु-अच्योष्ट, सू-असोष्ट, कृ see below, भिद्-अभित्त, स्तृ-अस्तीर्ष्ट, वृ-अवर्ष्ट.

(c) The Panultimate कृ of Anit roots is optionally changed to र; कृप्-अकार्षीत् or अक्राक्षीत्.

§ 567. After a short vowel, and after a consonant except a nasal or semi-vowel, the स् of terminations beginning with स्त and स्थ is dropped; ह-अहत 3 sing.; कृ-अकृथाः 2 sing.; क्षिप्-अक्षिप्याः अक्षिप्तः; कृव-अकृष्ट 3rd sing. &c.

Paradigms.**पञ्च**

1 अनाक्षम्	अपाक्ष	अपाक्षम्	अपक्षि	अपक्षहि	अपक्षहि
2 अपाक्षीः	अपाक्तम्	अपाक्त	अपक्थाः	अपक्षाथाम्	अपगध्वम्
3 अपाक्षीत्	अपाक्तान्	अपाक्षुः	अपक्त	अपक्षाताम्	अपक्षत

Conjugate similarly other Anit roots ending in consonants; क्षिप्-अक्षेप्तस् P. 1. sing.; अक्षिप्ति Atm. 1. sing.; युज्-अयौक्षस्,

अयुक्षि 1. sing. P. & A.; सृज्-अन्नाक्षम्* 1 sing. अन्नाष्टम् 2nd dual; दृष्ट्-अन्नाक्षम्; with सम् A. समदृक्षि 1 sing.; प्रच्छ्-अन्नाक्षम् 1 sing.; अप्राक्षीः अप्राष्टम् अप्राष्ट 2 per. &c; रुध्-अरौत्सम् 1 sing; अरौत्सीः 2 sing.; अरौद्धम् 2 per. dual., &c; A. अरुत्सि 1st sing.; अरुद्ध, अरुत्साताम् 3rd sing. and dual; दह्—अधाक्षम् 1 sing.; अदाग्धम् 2nd dual.

जि P. with वि Âtm.

1 अजैषम्	अजैष्व	अजैष्म	व्यजेषि	व्यजेष्वहि	व्यजेष्महि
2 अजैषीः	अजैष्टम्	अजैष्ट	व्यजेष्टाः	व्यजेषाथाम्	व्यजेद्वम्
3 अजैषीत्	अजैष्टाम्	अजैष्टुः	व्यजेष्ट	व्यजेषाताम्	व्यजेष्टत

Conjugate similarly चि, नी, ली, † &c.; श्रु, यु, १. P. A. &c; चि—अचैषम्, अचेषि 1 sing.; ली १. P. 4. A. अलैषम् 1 sing; अलेषि, अलासि, 1 sing.; श्रु—अश्रौषम्, &c

कृ P. Â.

1 अकार्षम्	अकार्ष्व	अकार्ष्म	अकृषि	अकृष्वहि	अकृष्महि
2 अकार्षीः	अकार्ष्टम्	अकार्ष्ट	अकृथाः	अकृषाथाम्	अकृद्वम्
3 अकार्षीत्	अकार्ष्टाम्	अकार्ष्टुः	अकृत	अकृषाताम्	अकृष्टत

स्तृ P. A. is similarly conjugated. Conjugate वृ A. similarly.

वृ Â.

1 अवूर्षि	अवूर्ष्वहि	अवूर्ष्महि
2 अवूर्षीः	अवूर्षाथाम्	अवूर्ष्वम्
3 अवूर्ष्ट	अवूर्षाताम्	अवूर्षत

स्तृ Â.

1 अस्तीर्षि	अस्तीर्ष्वहि	अस्तीर्ष्महि
2 अस्तीर्षीः	अस्तीर्षाथाम्	अस्तीर्ष्वम्
3 अस्तीर्ष्ट	अस्तीर्षाताम्	अस्तीर्षत

धृ A.

1 अधोषि	अधोष्वहि	अधोष्महि
---------	----------	----------

कृष् † P.

1 अकार्षम्	अकार्ष्व	अकार्ष्म
अक्राक्षम्	अक्राक्ष्व	अक्राक्ष्म

* Vide § 465.

† Also take the 6th Variety when it substitutes अ for its final.

‡ कृश्, सृश् and वृश् also take the 7th Variety; तृप् and दृप् take the 2nd and 5th besides this.

2 अधोष्ठाः	अधोपाथाम्	अधोद्वम्	2 अकाक्षीः	अकार्षम्	अकार्षे
			अकाक्षीः	अकार्षम्	अकार्ष
3 अधोष्ट	अधोपाताम्	अधोषत	3 अकाक्षीत्	अकार्षाम्	अकार्षुः
			अकाक्षीत्	अकार्षाम्	अकार्षुः

मृज्

Ātm. अकृक्षि, &c.

1 अमार्क्षम्	अमार्क्षे	अमार्क्षे	Conjugate similarly	तृप्, टृप्, स्पृश्, &c.
2 अमार्क्षीः	अमार्क्षम्	अमार्ष्टे	तृप्-अताप्सीत्,	अत्राप्सीत् ; &c.
3 अमार्क्षीत्	अमार्क्षाम्	अमार्क्षुः	स्पृश्-अस्पाक्षीत्,	अस्पाक्षीत् ; &c.
			मृज्-अमार्क्षीत्,	अम्राक्षीत् ; &c.

* वस् 1 P.

1 अवात्सम्	अवात्स्व	अवात्सम्
2 अवात्सीः	अवात्तम्	अवात्त
3 अवात्सीत्	अवात्ताम्	अवात्सुः

वह P. Â.

1 अवाक्षम्	अवाक्ष्व	अवाक्षम्	अवाक्षि	अवक्ष्वहि	अवक्षमहि
2 अवाक्षीः	अवोढम्	अवोढ	अवोढाः	अवक्षाथाम्	अवोढुम्
3 अवाक्षीत्	अवोढाम्	अवाक्षुः	अवोढ	अवक्षाताम्	अवक्षत

† गाह् A.

क्रम् with प्र.

1 अघाक्षि	अघाक्ष्वहि	अघाक्षमहि	1 प्राक्रंसि	प्राक्रंस्वहि	प्राक्रंस्महि
2 अगाढाः	अघाक्षाथाम्	अघाढुम्	2 प्राक्रंस्थाः	प्राक्रंसाथाम्	प्राक्रंन्वम्
3 अगाढ	अघाक्षाताम्	अघाक्षत	3 प्राक्रंस्त	प्राक्रंसाताम्	प्राक्रंसत

क्षम् to be similarly conjugatd
अक्षंसि 1 sing. &c.

* वस्-Vide § 480. अवात्+स्ताम्=अवात्+स्ताम्=अवात्ताम् 3rd dual. वस् A. takes the 5th Variety since it is Set.

† Also takes the 5th Variety.

Irregular Aorist or the Fourth Form.

§ 568. दा, धा, and roots assuming the forms of दा and धा (Vide § 459) and स्था substitute इ for their final vowel in the Atm. This इ does not take its Guṇa substitute. In the Parasm. these roots take the first Variety (vide § 532).

§ 569. हन् (with आ A.) drops its nasal before the terminations.

It takes the Fifth Form optionally both in the Parasm. and Atm. in which case वध् is substituted for it.

§ 570. गम्, and यम् with उप 'to marry,' optionally drop their nasal, when they take the Atm. terminations. यम् when it means 'to give out' (as the faults of others) necessarily drops its nasal

§ 571. The third person sing of पद् is अपादि. वुच् 4. A. takes the termination इ optionally in the 3rd sing. before which the penultimate उ takes Guṇa.

Paradigms.

हन् Â (with आ)

1 आहसि	आहस्वहि	आहस्महि
2 आहथाः	आहसाथाम्	आहध्वम्
3 आहत	आहसाताम्	आहसत

यम् with उद् & आ.

1 उदायसि	उदायस्वहि	उदायस्महि
2 उदायथाः	उदायसाथाम्	उदायध्वम्
3 उदायत	उदायसाताम्	उदायसत

गम् with सम्.

1 समगंसि	समगंस्वहि	समगंस्महि
2 समगंस्थाः	समगंसाथाम्	समगन्ध्वम्
3 समगंस्त	समगंसाताम्	समगंसत

1 समगसि	समगस्वहि	समगस्महि
2 समगथाः	समगसाथाम्	समगध्वम्
3 समगत	समगसाताम्	समगसत

यम् with उप to be similarly conjugated ; उपायंसि, उपायसि 1 sing ; उपायंस्वहि, उपायस्वहि 1 dual, उपायंस्थाः, उपायथाः 2 sing. ' &c.

बुध्.

1 अभुत्सि	अभुत्स्वहि	अभुत्स्महि
2 अबुद्धाः	अभुत्साथाम्	अभुध्वम्
3 अबुद्ध, अबोधि	अभुत्साताम्	अभुत्सत

पठ्.

1 अपत्सि	अपत्स्वहि	अपत्स्महि
2 अपत्थाः	अपत्साथाम्	अपध्वम्
3 अपादि	अपत्साताम्	अपत्सत

इ with अधि *

1 अध्यगीषि	अध्यगीष्वहि	अध्यगीष्महि
2 अध्यगीष्ठाः	अध्यगीषाथाम्	अध्यगीद्धम्
3 अध्यगीष्ट	अध्यगीषाताम्	अध्यगीषत
1 अध्यैषि	अध्यैष्वहि	अध्यैष्महि
2 अध्यैष्ठाः	अध्यैषाथाम्	अध्यैद्धम्
3 अध्यैष्ट	अध्यैषाताम्	अध्यैषत

स्था—	समस्थिषि	1 sing
दा—	अदिषि	”
धा—	अधिषि	”
मी—	अमासि	”

FIFTH VARIETY OR FORM.

§ 572. Terminations:—These are obtained by prefixing the augment इ to the terminations of the Fourth Variety, dropping the स्र in the case of the 2nd and 3rd per. sing.; *e. g.*

* Vide § 486.

Par.			Atm.		
1 इष्म्	इष्	इष्म	1 इषि	इष्वाहि	इष्महि
2 ईः	इष्टम्	इष्ट	2 इष्टाः	इषाथाम्	इध्वम्
3 ईत्	इष्टाम्	इष्टुः	3 इष्ट	इषाताम्	इषत

§ 573. All roots not restricted to any of the preceding Varieties take this Variety. Consequently it is peculiar to Set roots (Vide § 565).

§ 574. (a) In the Parasmaipada, the final radical vowel and the penultimate अ of roots ending in र् or ल् and that of वृद् and वृज् take their Vṛddhi substitute necessarily; लृ-अलाविषम्; चर्-अचारिषम्; फल्-अफालिषम्, &c.

(b) The penultimate short vowel of a root takes its Guna substitute; ब्रुध्-अबोधिषम्, &c.

(c) Vṛddhi is optionally substituted for the penultimate अ, not prosodially long, of roots having an initial consonant and not ending in र् or ल्; पद्-अपठिषम्, अपाठिषम्; गद्-अगादिषम्-अगादिषम्.

(d) But the vowel of roots ending in ह्, ख्, य्, and of the roots क्षण्, श्वस्, जाय्, वि, कृ 'to cover, to surround,' चद्, 'to break, to pierce,' चद्, 'to ask, to beg,' पथ् 'to go or move,' मथ् 'to churn,' लग् 'to stick or cling to,' हस् and हृस् 'to sound or to be diminished,' does not take its Vṛddhi substitute.

(e) In the Atmanepada the radical vowel takes its Guna substitute; लृ-अलविष्ट.

Paradigms.

स्तु-अस्ताविषम् 1 sing.	अस्तावीत् 3 sing.	स्तु-अस्तरिषि 1 sing.	अस्तरिष्ट 3 sing.
सु-असाविषम् 1 sing.	असावीत् 3 sing.	वृ and वृ-अवारिषम् 1 sing.	अवारीत् 3 sing.
धृ-अधाविषम्, अधविषि 1 sing.			

स्तृ—अस्तारिषम्. Par. अन्तरिषि, स्तृ—अस्ताविषम् 1 sing. अस्ता- अस्तरिषि* Atm. 1 sing. वीत् 3 sing	
अस्तरिष्ठाः—रीष्ठाः 2 sing. मृज्—अमार्जिषम् 1 sing. अमार्जीत्	
वृ, वृ A —अविरिषि-अवरीषि 1 sing. 3 sing.	
अवरिष्वहि, अवरीष्वहि, &c. हृन्—अवधिषम्, अवधिषि 1 sing.	
अवरिष्ठाः or अवरीष्ठाः Par and Atm. (See § 569).	
2 sing. &c. क्रम्—अक्रमिषम् 1 sing. अक्रमीत्	
	3 sing.

For the optional forms of these roots see the preceding Variety.

न्वि—अन्विषम् 1sing. अन्वयीत्	Â. P.
3 sing	युप्—† अगोपायिषम्, अगोपिषम्
जाय्—अजागरिषम् 1 sing. अजा- गरीत् 3 sing.	1 sing.
अञ्—आञ्जिषम् 1 sing. आञ्जीत्	तृप्—अतर्पिषम् 1 sing. अतर्पीत्
3 sing.	3 sing.
व्रज्—अव्राजिषम् 1 sing. अव्राजीत्	स्यन्—अस्यमिषम् 1 sing. अस्यमीत्
3 sing.	3 sing.
विज्—7. P † अविजिषम् 6. A. अविजिषि 1 sing.	क्षम्—अक्षमिषि 1 sing. अक्षमिष्ट
	3 sing.
भण्—अभाणिषम्, अभणिषम् 1 sing.	व्यय्—अव्ययिषम्, अव्ययिषि 1 sing.
वद्—अवादिषम् 1 sing. अवादीत्	क्षर्—अक्षारिषम् 1 sing.
3 sing.	ह्लात्—अह्लालिषम् 1 sing.
श्वस्—अश्वसिषम् 1 sing. अश्वसीत्	गाह्—अगाहिषि 1 sing. अगाहिष्ट
3 sing.	3 sing
ग्रह्—अग्रहीषम्, अग्रहीषि 1 sing.	यह्—अग्रहीषम् ×, अग्रहीषि 1 sing.

Irregular Aorists of the Fifth Form.

§ 575. The roots दीप्, जन्, पूर, ताय् and प्याय् optionally substitute इ for इष्ट (third person sing. Atm.).

* See § 475.

† Vide § 466. ‡ Vide § 461.

× Vide p. 249 foot-note † ; यह् also takes 7th Variety.

§ 576 Roots of the 8th class ending in **न्** or **ञ्** drop their nasal and substitute optionally **थास्** and **त** for the terminations **इष्टः** and **इष्ट** of the 2nd and 3rd person sing. **Atm.** **सन्** lengthens its vowel after dropping **न्**.

§ 577. The vowel of ऊर्णु takes Vrddhi optionally in the Parasm. *i e* optionally takes Guṇa substitute; also it optionally remains unchanged before **इ** (Vide § § 466, 518).

§ 578. The **आ** of दरिद्रा is optionally dropped in the Aorist; consequently it takes the Sixth and the Fifth Varieties.

PARADIGMS.

ऊर्णु

Para:m.

1 और्णुविषम्	और्णुविष्व	और्णुविष्म
2 और्णुवीः	और्णुविष्टम्	और्णुविष्ट
3 और्णुवीत्	और्णुविष्टाम्	और्णुविष्टुः
1 और्णुविषम् और्णुविष्व और्णुविष्म और्णुविषम् और्णुविष्व और्णुविष्म		
2 और्णुवीः और्णुविष्टम् और्णुविष्ट और्णुवीः और्णुविष्टम् और्णुविष्ट		
3 और्णुवीत् और्णुविष्टाम् और्णुविष्टुः और्णुवीत् और्णुविष्टाम् और्णुविष्टुः		

Atm.

1 और्णुविषि	और्णुविष्वहि	और्णुविष्महि
2 और्णुविष्टाः	और्णुविषाथाम्	और्णुविष्वं-द्वम्
3 और्णुविष्ट	और्णुविषाताम्	और्णुविषत
1 और्णुविषि	और्णुविष्वहि	और्णुविष्महि
2 और्णुविष्टाः	और्णुविषाथाम्	और्णुविष्वं-द्वम्
3 और्णुविष्ट	और्णुविषाताम्	और्णुविषत

दरिद्रा—अदरिद्रिषस्, अदरिद्रीत्. ताञ्—अतायिषि; अतायिष्ट, अतायि.

जन्—अजनिषि; अजनिष्ट, अजनि. प्याय्—अप्यायिषि; अप्यायिष्ट, अ-

दीप्—अदीपिषि 1 sing. अदीपिष्ट—प्यायि.

अदीपि 3 sing.

पूर—अपूरिषि, अपूरिष्ट, अपूरि.

Roots of the 8th Class.

ऋण्—आर्णिषम् 1 sing. Par.
 आर्णिषि 1 sing. Atm.
 आर्णिष्ठाः, आर्थाः; आर्णिष्ट,
 आर्त 2 & 3 sing. Atm.

शिण्—अक्षेणिषम् 1 sing. Par.
 अक्षेणिषि 1 sing. Atm.
 अक्षेणिष्ठाः, अक्षिथाः; अक्षेणिष्ट,
 अक्षित 2 & 3 sing. Atm.

घृण्—अघर्णिषम्, अघर्णिषि 1 sing.
 Par. Atm. अघर्णिष्ठाः, अघृथाः;
 अघर्णिष्ट, अघृत 2 & 3 sing.
 Atm.

तृण्—अतर्णिषम् 1 sing. Par.
 अतर्णिषि 1 sing. Atm.
 अतर्णिष्ठाः, अतृथाः; अतर्णिष्ट,
 अतृत 2 & 3 sing. Atm.

Roots of the 8th Class

तन्—अतानिषम्, अतनिषम् Par.
 अतनिषि Atm. 1 sing. अत-
 निष्ठाः, अतथाः; अतनिष्ट, अतत
 2 & 3 sing. Atm

मन्—अमनिषि 1 sing अमनिष्ठाः,
 अमथाः; अमनिष्ट, अमत 2 &
 3 sing.

वन्—अवानिषम्, अवनिषम् 1 sing.
 Par. अवनिषि 1 sing. Atm.
 अवनिष्ठाः, अवथाः; अवनिष्ट,
 अवत 2 & 3 sing. Atm.

सन्—असानिषम्, असनिषम् 1 sing.
 Par. असनिषि, 1 sing. Atm.
 असनिष्ठाः, असाथाः; असनिष्ट,
 असात 2 & 3 sing. Atm.

(6) THE BENEDICTIVE (आशीर्लिङ्).

§ 579. The Parasmaipada terminations of this mood may be obtained by prefixing यास् to those of the Imperfect, dropping its final स् before the स् and त् of the 2nd and 3rd per. sings.; and the Atmanepada ones by prefixing स् to the terminations of the Atm. Potential and also to the त् and थ् occurring in them. These, therefore, are:—

Parasm.			Ātmane.		
1 यासम्	यास्व	यास्म	1 सीय	सीवहि	सीमहि
2 याः	यास्तम्	यास्त	2 सीष्ठाः	सीयास्थाम्	सीध्वम्
3 यात्	यास्ताम्	यासुः	3 सीष्ट	सीयास्ताम्	सीरन्

(a) Parasmaipada.

§ 580. The Par. terminations are weak and therefore occasion

no Guṇa or Vṛddhi change in the root. All roots reject the augment इ.

§ 581. The final इ or उ is lengthened; final क short is changed to रि, and final क changed to ईर् or to ऊर् when preceded by a labial or व् before the Par. terminations of the Benedictive, and the य of the Passive; जि—जीयात्, स्तु—स्त्यात्, कृ—क्रियात्, कृ—कीर्यात्, वृ—व्यात्, &c

§ 582. Final क preceded by a conjunct consonant and the root क are changed to Guṇa under the same circumstances; स्मृ—स्मर्यात्, कृ—अर्यात्.

§ 583. Roots capable of taking Samprasâraṇa take it. शास् substitutes इ for its vowel.

§ 584. A penultimate nasal is generally dropped. Some of the roots dropping their nasal thus are—अञ् अञ्ज्, भञ्ज्, रञ्ज्, सञ्ज्, स्वञ्ज्, ग्रन्ध्, मन्ध्, उन्ध्, स्कन्ध्, स्यन्ध्, इन्ध्, बन्ध्, दम्भ्, स्तम्भ्, देश्, ध्रेश्, श्रेश् and तृह्.

§ 585. दा, धा and roots assuming these forms, मा, स्था, गै, पा, 'to drink', हा, 'to abandon' and सो, change their final to ए. Final आ (original or substituted ; see § 459), if it be preceded by a conjunct consonant, is changed to ए optionally : दा—देयात्, पा—पैयात्, गै—गेयात्, ग्ला—ग्लेयात्, ग्लावात् &c ; but पा to 'protect, पायात्.

Âtmanepada.

§ 586. (a) इ is prefixed to the terminations after Set roots and optionally after Wet ones.

(b) Roots ending in क preceded by a conjunct consonant, the root वृ and roots ending in कृ admit of इ optionally.

§ 587. The Atm. terminations, are strong. Before these radical vowel takes its Gṇa substitute, but when the inter-

mediate ङ is not prefixed to the terminations, the final क remains unchanged and क् is changed to इर्, or to उर् if a labial or व् precedes, चि—चेपीष्ट, यु—धोपीष्ट, लृ—लविपीष्ट. स्तृ—स्तरिपीष्ट, or स्तीर्पीष्ट. पृ—पग्निपीष्ट or पूर्वीष्ट, &c.

Paradigms.

चि.

Par.			Âtm.		
1 चीयासम्	चीयास्व	चीयास्म	1 चेपीय	चेपीवहि	चेपीमहि
2 चीयाः	चीयास्तम्	चीयास्त	2 चेपीष्ठाः	चेपीयास्थाम्	चेपीद्वम्
3 चीयात्	चीयास्ताम्	चीयासुः	3 चेपीष्ट	चेपीयास्ताम्	चेपीरन्

भू P. Â

1 भूयासम्	भूयास्व	भूयास्म	1 भविषीय	भविषीवहि	भविषीमहि
2 भूयाः	भूयास्तम्	भूयास्त	2 भविषीष्ठाः	भविषीयास्थाम्	भविषीध्वन्द्वम्
3 भूयात्	भूयास्ताम्	भूयासुः	3 भविषीष्ट	भविषीयास्ताम्	भविषीरन्

कृ. P. Â.

1 क्रियासम्	क्रियास्व	क्रियास्म	1 कृषीय	कृषीवहि	कृषीमहि
2 क्रियाः	क्रियास्तम्	क्रियास्त	2 कृषीष्ठाः	कृषीयास्थाम्	कृषीद्वम्
3 क्रियात्	क्रियास्ताम्	क्रियासुः	3 कृषीष्ट	कृषीयास्ताम्	कृषीरन्

स्तृ Par.

क्क Par.

1 स्मर्यासम्	स्मर्यास्व	स्मर्यास्म	1 अर्यासम्	अर्यास्व	अर्यास्म
2 स्मर्याः	स्मर्यास्तम्	स्मर्यास्त	2 अर्याः	अर्यास्तम्	अर्यास्त
3 स्मर्यात्	स्मर्यास्ताम्	स्मर्यासुः	3 अर्यात्	अर्यास्ताम्	अर्यासुः

स्तृ Â.

1 स्तरिषीय	स्तरिषीवहि	स्तरिषीमहि	1 स्तृपीय	स्तृषीवहि	स्तृषीमहि
------------	------------	------------	-----------	-----------	-----------

- 2 स्तरिपीठाः स्तरिपीयास्थाम्   2 स्तृषीठाः स्तृषीयास्थाम्
                          स्तरिपीध्वम्-द्वम्   स्तृषीध्वम्-द्वम्
 3 स्तरिषीष्ट स्तरिषीयास्ताम् स्तरिषीरन्   3 स्तृषीष्ट स्तृषीयास्ताम् स्तृषीरन्
 Conjugate स्तृ Par. like स्तृ

1 sing

स्तृ-स्तीर्यासम्, स्तरिषीय, स्तीर्याय	वप्-उप्यासम्, वप्सीय
वृ-वूर्यासम्, वरिषीय, वूर्याय	वह्-उह्यासम्, वक्षीय
दा-देयासम्, दासीय	वे-ऊयासम्, वासीय
धा-धेयासम्, धासीय	व्ये-वीयासम्, व्यासीय
घ्रा-घ्रा-घ्रे-यासम्, घ्रासीय	ह्वे-हूयासम्, ह्वासीय
वच्-उच्यासम्	ग्रह्-गृह्यासम्, ग्रहीषीय
स्वप्-सुप्यासम्	व्रश्-वृश्च्यासम्
प्रच्छ-पृच्छ्यासम्	शास्-शिष्यासम्
भ्रज्-भृज्यासम्, भ्रक्षीय, भक्षीय	शी-शायिषीय
यज्-इज्यासम्, यक्षीय	हन्-वध्यात्

Irregular Benedictives.

§ 588 ई 'to go'—ईयासम्; but shortens its ई after a preposition; समियासम्; Atm. एषीय. ऊह् also, when joined with prepositions. shortens its ऊ before weak terminations beginning with य्; ससुह्यासम्,

SECTION II.

THE PASSIVE

§ 589. Every root in every one of the ten conjugational classes may take a Passive form conjugated like an Atmanepadi root of the 4th Class *

* The only difference is in the accent; in the Passive it falls on य्, whereas in the case of the primitive verbs of the 4th class, Atm., it falls on the radical syllable.

§ 590. There are three kinds of Passive Verbs:—(1) the Passive properly so called (कर्मणि प्र०), as रामेण द्रव्यं दीयते; (2) an Impersonal Passive. (भावे प्र०), as गम्यते ' it is gone; ' and (3) a Reflexive (कर्मकर्तरि प्र०), as ओदनः पच्यते ' rice is cooked '.

CONJUGATIONAL TENSES.

§ 591. Formation of base:—

(a) य is added to the root, which is weak i. e. no Guna or Vrddhi substitute takes place before it; नी—नीय, भिद्—भिद्य.

(b) Before य roots undergo the same changes as they do before the Par. terminations of the Benedictive; जि—जीय, कृ—क्रिय, स्मृ—स्मर्य, कृ—अर्य, कृ—कीर्य, पृ—पूर्य, बन्ध्—बध्य, (but निन्द्—निन्द्य), वच्—उच्य, ग्रह्—ग्रह्य, &c.

(c) The final आ (original or substituted) of दा ' to give, ' दे, दो, घा, घे, मा, गै, पा ' to drink, ' सो and हा ' to abandon, ' is changed to ई; in other cases it remains unchanged; दा and दो—दीय, गै—गीय, हा—हीय; but दा ' to cut, to purify '—दाय, ज्ञा—ज्ञाय, ध्यै—ध्याय.

§ 592. The passive base is conjugated like a root of the 4th class in the Atm.; e. g.

" It might even be suspected, that the occasional assumption of an Intransitive signification and a Parasmaipada inflexion by a passive verb, was the cause which gave rise to a 4th class of Primitive verbs as distinct from the Passive. Instances are certainly found of passive verbs taking Parasmaipada terminations, and some passive verbs (e. g. *gydyate*, ' he is born, ' fr. *jan*; *pūryate*, ' he is filled, ' fr. *pr.*; and *tapyate* ' he is heated, ' fr. *tap*) are regarded by native grammarians as Atmane. verbs of cl. 4. Again, many roots appear in class 4 as Intransitive verbs, which also appear in some one of the other nine as Transitive. For example, *yuj*, ' to join ' when used in a Transitive sense, is conjugated either in cl. 7, or in the Causal; when in an Intransitive, in cl. 4. So also *push*, ' to nourish, ' *kshubh*, ' to agitate, ' *Klish* ' to vex ' ; *Sidh*, ' to accomplish. '

Monier Williams.

भू 'to be'

Present.

1 भूये	भूयावहे	भूयामहे
2 भूयसे	भूयेथे	भूयध्वे
3 भूयते	भूयेते	भूयन्ते

Imperfect.

1 अभूये	अभूयावहि	अभूयामहि
2 अभूयथाः	अभूयेथाम्	अभूयध्वम्
3 अभूयत	अभूयेताम्	अभूयन्त

Imperative.

1 भूयै	भूयावहै	भूयामहै
2 भूयस्व	भूयेथाम्	भूयध्वम्
3 भूयताम्	भूयेताम्	भूयन्ताम्

Potential.

1 भूयेय	भूयेवहि	भूयेमहि
2 भूयेथाः	भूयेयाथाम्	भूयेध्वम्
3 भूयेत	भूयेयाताम्	भूयेरन्

बुध् *Present.*

1 बुध्ये	बुध्यावहे	बुध्यामहे
2 बुध्यसे	बुध्येथे	बुध्यध्वे
3 बुध्यते	बुध्येते	बुध्यन्ते

Imperfect.

1 अबुध्ये	अबुध्यावहि	अबुध्यामहि
2 अबुध्यथाः	अबुध्येथाम्	अबुध्यध्वम्
3 अबुध्यत	अबुध्येताम्	अबुध्यन्त

Imperative.

1 बुध्यै	बुध्यावहै	बुध्यामहै
2 बुध्यस्व	बुध्येथाम्	बुध्यध्वम्
3 बुध्यताम्	बुध्येताम्	बुध्यन्ताम्

Potential.

1 बुध्येय	बुध्येवहि	बुध्येमहि
2 बुध्येथाः	बुध्येयाथाम्	बुध्येध्वम्
3 बुध्येत	बुध्येयाताम्	बुध्येरन्

§ 593. (a) The roots खन्, जन्, तन्, and सन्, optionally drop their न् and at the same time lengthen their अ; खन्—खन्यते, खायते, &c.

(b) शी 'to lie down' and श्चि form their bases as शाय्य and शूय.

(c) ऊह shortens its ऊ when a preposition is prefixed to it.

(d) दरिद्रा, दीधी and वेवी drop their final vowel before य.

(e) वृ and अस् substitute वच् and भू for themselves; घस् and भज् also substitute अद् and वी respectively.

§ 594. To assist the student, the 3rd sing. pre. of some roots, regular and irregular, are given below.

Roots.	3 sing.	Roots.	3 sing.
प्रा	प्रायते	धे	धीयते
ज्या	जीयते	वे	ऊयते
दा I. P. 3. U.	दीयते	व्ये	वीयते
दा 2. P.	दायते	हे	हूयते
धा	धीयते	गे	गीयते
पा 'to drink'	पीयते	पै	पायते
पा 'to protect'	पायते	दो	दीयते
मा	मीयते	सो	सीयते

Roots. 3 sing.

हा P.	हीयते
हा Â.	हायते
चि	चीयते
श्चि	श्चयते
मि	मीयते
मी	मीयते
शी	शय्यते
ऊर्णु	ऊर्णयते
ऋ	अर्यते
कृ	क्रियते
जागृ	जागर्यते
स्मृ	स्मर्यते
वृ	वूर्यते
स्तृ	स्तर्यते
कृ	कीर्यते
स्तृ	स्तीर्यते
दे	दीयते
तन्	तायते, तन्यते
पन्	पनाय्यते, पन्यते
गुप्	गुण्यते, गोप्यते गोपाय्यते
वप्	उप्यते
स्वप्	सुप्यते
कम्	कम्यते, काम्यते
चुर्	चोर्यते
दिब्	दीव्यते
वश्	उश्यते
&c.	&c.

Roots. 3 sing.

वच्	उच्यते
वृश्च्	वृक्ष्यते
व्यच्	विच्यते
प्रच्छ्	पृच्छयते
विच्छ्	विच्छयते, विच्छाय्यते
भ्रस्ज्	भृज्जयते
यज्	इज्यते
पण्	पणाय्यते, पण्यते
ऋत्	ऋत्यते, ऋतीयते
अद्	अद्यते
वद्	उद्यते
इन्ध्	इध्यते
व्यध्	विध्यते
बन्ध्	बध्यते
रुध्	रुध्यते
सन्	सायते, सन्यते
जन्	जायते, जन्यते
वस्	उष्यते
वस्	' to dress ' वस्यते
अस्	भूयते
शास्	शिष्यते
संस्	सस्यते
वन्द्	वन्द्यते
वह्	उह्यते
ग्रह्	गृह्यते
ऊह्	with सम् समुह्यते
&c.	&c.

NON-CONJUGATIONAL TENSES AND MOODS.

(1) The Perfect.

§ 595. (a) The Reduplicative Perfect of a root in the Passive is formed in the ordinary way, every root being considered Atmanepadi ; नी—नित्ये; खू—बभूवे; निन्द=निनिन्दे; अश्—आलशे; गम्—जग्मे; &c.

(b) The Periphrastic Perfect of the Passive does not differ from that of the Active, except in that the Auxiliary verbs take Atmanepadi terminations necessarily; ईक्ष्—ईक्षांचक्रे, ईक्षांबभूवे, ईक्षामासे; कथयांचक्रे-बभूवे, कथयामासे &c.

(2, 3) The two Futures, (4) the Conditional and (5) the Benedictive.

§ 596. (a) The forms of the two Futures, Conditional and the Benedictive of the Passive are made up in the same way as those of the Active, every root being supposed Atmanepadi ; बुध्—बोधिताहे, बोधिष्ये, अबोधिष्ये, बोधिषीय; तुद्—तोत्ताहे, तोत्स्ये, अतोत्स्ये; &c.

(b) Roots ending in a vowel * and the roots हन्, ग्रह्, and दृक् optionally form the two Futures, the Conditional and the Benedictive of the Passive by changing their vowel to Vṛddhi and appending the Atmanepada termination of those tenses with ह् prefixed to them invariably ; in the case of roots ending in आ (and in ए, ऐ and ओ changeable to आ) य् is inserted between the root and this ह्; दा—दायिताहे, दाताहे; दायिष्ये, दास्ये; अदायिष्ये, अदास्ये; दायिषीय; दासीय; and similarly ह्वे—ह्वायिताहे, ह्वाताहे; &c. नी—नायिताहे, नेताहे; नायिष्ये, नेष्ये; अनायिष्ये, अनेष्ये; नायिषीय, नेषीय; हन्—घातिताहे, † हन्ताहे; घानिष्ये, हनिष्ये; अघानिष्ये, अहनिष्ये; घानिषीय, वधिषीय, 1 sing.; ग्रह्—ग्राहिताहे, महीताहे; ग्राहिष्ये, महीष्ये; अग्राहिष्ये, अमहीष्ये; ग्राहिषीय, महीषीय &c. दृक्—दर्शिताहे, द्रष्टाहे; दर्शिष्ये, द्रक्ष्ये; अदर्शिष्ये, अद्रक्ष्ये; दर्शिषीय, दृक्षीय, &c.

* न् and घ् take Vṛddhi in this case though it is usually forbidden with them; see § 463; दृक् takes Guna only.

† The ह् of हन् is changed to घ् immediately before न् and before an affix containing a mute न् or ण्, i. e. य of the Passive, &c.

(6) The Aorist.

§ 597. (a) The Passive of the Aorist of roots belonging to the 4th, 5th and 7th Varieties, is made up similarly by appending the Atmanepada terminations to the base; कृ—अकृषि; धा—अधिषि; पच्—अपक्षि; दिक्ष्—अदिक्षि; द्विष्—अद्विषि, &c.

(b) Roots belonging to the first, second, third and sixth Varieties take the fourth, fifth or seventh Variety in the Passive, in accordance with the general rules; स्था—अस्थिषि 1 sing.; ख्या—अख्यासि; जृ—अजरिषि; श्रि—अश्रयिषि; लु—अल्लोषि; नस्—अनंसि, &c.

(c) The third per. sing. of the Aorist Passive of all roots is formed by adding इः—

(1) Before this इ the penultimate (prosodially) short vowel takes its Guṇa substitute and penultimate अ except that of जन् and of Set roots ending in अम् except चम् with आ, कम्, and वम्, and the final vowel take their Vṛddhi substitute; भिद्—अभेदि; but निन्द्—अनिन्दि; तुद्—अतोदि; कृष्—अकार्षि; वद्—अवादि; पद्—अपादि; but जन्—अजनि; गम्—अगामि; but दम्—अदमि; &c. चम् with आ—आचामि; कम्—अकामि, &c. नी—अनायि; स्तु—अस्तावि; लृ—अलावि; कृ or कृ—अकारि.

(2) Roots ending in आ original or substituted (i. e. of roots in ए, ऐ, ओ) insert य् before this इ; दा—अदायि; धे—अधायि; गे—अगायि; शो—अशायि, &c.

(3) रध्, जम् and रम् insert a nasal before their final consonant, so that their penultimate अ cannot take Guṇa or Vṛddhi substitute; अरन्धि, अजम्भि, अरम्भि.

(4) लम् without a preposition does the same optionally and with a preposition necessarily; अलम्भि, अलाभि; but प्रालम्भि.

(5) भञ्ज् 'to break' forms अभञ्जि or अभाजि; शम्—अशामि and अशामि in the sense of 'to observe (10 A.).'

(6) वृज् takes Vṛddhi; गृह् lengthens its vowel; अमार्जि, अगृहि.

(7) इ 'to go' has अगायि; with अधि A., अध्यायि or अध्यगायि.

(d) The roots at § 461 will have two forms; छुप-अगोपि, अगोपायि, विच्छ-अविच्छि, अविच्छायि &c.; ऋत्-आर्ति or आर्तियि 3 sing.

(e) § 596 (b) holds good in the Passive Aorist except in the 3rd sing.; the optional forms must be made up by appending the Atm terminations of the 5th Variety as the roots necessarily take इ; दा—अदिषि, अदायिषि; नी—अनेषि, अनायिषि; छ—अकृषि, अकारिषि; हन्—आहासि, अघानिषि; अवधिषि; 1 sing; ग्रह—अग्रहीषि, अग्राहिषि 1 sing. &c.

§ 598. Roots of the tenth Class—

(a) The अय् (i. e. अय with the final अ dropped) is optionally dropped in the General Tenses, except the Perfect. The Aorist forms, except that of the 3rd sing., are made up by adding the terminations of the Fifth Form; चुर 1 sing. चोरयांचक्रे—बभूवे, चोरयामासे Perf; चोरयिताहे चोरिताहे, 1st Fu. चोरयिष्ये, चोरिष्ये 2nd Fu.; अचोरयिषि, अचोरिषि, Aor. चोरयिषीय, चोरिषीय Ben.

(b) Roots which do not lengthen thier penultimate अ (see also § 603) lengthen it optionally in the general Tenses of the Passive, except in Perf., when अय् is dropped; कथ्—अकथयिषि, अकथिषि; Aor. 1 sing., &c.

(c) The 3 per. sing. of the Pass. Aorist is formed by dropping अय् necessarily and adding इ; चोरय-अचोर्-अचोरि; पीड्-अपीडि; पृ-अपारि, &c.; रह्—अराहि, अराहि Aor. 3 sing; रम्—अरमि, अरामि Aorist, 3rd sing. &c.

PARADIGMS.

बुध् 1 P. 'to know.'

Perfect.

1st Future.

1 बुबुधे	बुबुधिवहे	बुबुधिमहे	1 बोधिताहे	बोधितास्वहे	बोधितास्महे
2 बुबुधिषे	बुबुधाथे	बुबुधिध्वे	2 बोधितासे	बोधितासाथे	बोधिताध्वे
3 बुबुधे	बुबुधाते	बुबुधिरे	3 बोधिता	बोधितारौ	बोधितारः

2nd Future.

1 बोधिष्ये	बोधिष्यावहे	बोधिष्यामहे
2 बोधिष्यसे	बोधिष्येथे	बोधिष्यध्वे
3 बोधिष्यते	बोधिष्येते	बोधिष्यन्ते

Conditional.

1 अबोधिष्ये	अबोधिष्यावहि	अबोधिष्यामहि
2 अबोधिष्यथाः	अबोधिष्येथाम्	अबोधिष्यध्वम्
3 अबोधिष्यत	अबोधिष्येताम्	अबोधिष्यन्त

Aorist.

1 अबोधिषि	अबोधिष्वहि	अबोधिष्महि
2 अबोधिष्ठाः	अबोधिषाथाम्	अबोधिष्वम्
3 अबोधि	अबोधिषाताम्	अबोधिषत

Benedictive.

1 बोधिषीय	बोधिषीवहि	बोधिषीमहि
2 बोधिषीष्ठाः	बोधिषीयास्थाम्	बोधिषीध्वम्
3 बोधिषीष्ट	बोधिषीयास्ताम्	बोधिषीरन्

N. B. The Passive forms of roots of the tenth class do not differ from the Passive forms of Causals for which see the forms of बुष् cau. Pass. given in the next section.

SECTION III.

DERIVATIVE VERBS (प्रत्ययान्तधातवः)

and

THEIR CONJUGATION.

§ 599. The Derivative Verbs are divided into four classes :—

(1) Causals or Nijantas (निजन्तः); (2) Desideratives or Sannantas (सन्नन्त); (3) Frequentatives or Yanantas (यङन्त);

and (4) Denominatives or Nāmadhātus (नामधातवः). The formation and the conjugation of these will be given in the present section.

I CAUSALS.

§ 600. Any root belonging to any one of the Conjugational classes may have causal form which is conjugated like a root of the Tenth class.

§ 601. The Causal of a root implies that a person or a thing causes or makes another person or thing to perform the action, or to be in the condition, denoted by the root. It is also employed, sometimes, to convert an intransitive verb into a transitive one.

(a) Formation of the Causal Base.

§ 602. The Causal Base of a root is formed like that of a root of the Tenth class. In the case of roots of the Tenth class the causal form is identical with the primitive. The Causal form takes either pada. Thus from बुध् comes the causal base बोधय, बोधयति-ते 'he causes to know'; भुक्ष-क्षोभयति 'he shakes or agitates,' गण-गणयति 'he causes to count,' नी-नाययति 'he makes another lead or carry'; कृ 'to do' and कृ to scatter—कारयति 'he causes to do or scatter' कृत्-कीर्तयति, &c.

§ 603. Roots ending in अस्, except अस् 'to go' &c., कश् 'to love,' चस् 'to eat,' शस् when it means 'to see' and यस् when it does not mean 'to eat,' and the roots* marked with an indicatory म् do not change their vowel; i. e. their vowel takes its Guna substitute; गम्-गमयति, क्रम्-क्रमयति, घट्-घटयति, जन्-जनयति,

* These are:—वट्, व्यट्, प्रट्, प्रस्, 'to spread,' वट् 'to pound,' स्वट् 1 A. 'to destroy, to cut,' क्षञ्ज् 1 A. 'to go,' दक्ष्, कम् 1 A. 'to pity,' कण्ड्, कण्ड् 1 A., त्वट्, ज्वट्, गट् 1 Par. 'to distil,' हेट् 'to surround,' वट्, मट् 'to speak,' नट् 'to dance,' स्तक् 1 P. 'to resist,' चक् 1 P. 'to shine,' कक् 1 P. 'to laugh,' रक् 1 P. 'to doubt,' लक् 1 P. 'to cling to,' हृक्, लृक्, सृक्, स्तृक्, all meaning 'to cover,' कग्, अक्, अग् 'to move in a zigzag manner,' कण्, रण् 1 P. 'to go,' चण्, शण्, अण्,

व्यथ—व्यथयति; जृ—जरयति; आ*—अपयति, जा*—जपयति, &c. but कम्—कामयते; चम्—चामयति, शम् ‘to see’ शामयति; but शमयति in other cases; यम्—यामयति, &c.; but यस् ‘to eat’—यमयति.

(a) The roots वस्, नस्, वस्, ज्वल्, हृल्, and ह्यल्, lengthen their vowel optionally when not preceded by a preposition; नमयति, नामयति, but प्रणमयति, &c.

§ 604. Roots ending in आ (ए, ऐ or ओ changeable to आ; see § 459) and the roots कृ ‘to go,’ ह्री ‘to be ashamed,’ री ‘to go,’ (9 cl.), ‘to flow’ (4. cl. A.) and व्ली ‘to choose, to go,’ insert the augment ए before अय and their vowel takes Guṇa substitute; दापयति fr. दा, दे or दी; धापयति fr. धे; गापयति fr. गै, &c. कृ—अर्पयति; ह्री—द्वेपयति, री—रेपयति, व्ली—व्लेपयति.

§ 605. (a) मि ‘to throw,’ मी ‘to destroy,’ दी ‘to perish,’ जि to conquer,’ and क्री ‘to buy,’ also insert ए, but after changing their final vowel to आ; मापयति, दापयति, जापयति. क्रापयति.

(b) The roots क्षै, आ or औ ‘to cook’ and ज्ञा (mit.), shorten their vowel necessarily, and ग्लै and ज्ञा optionally, before the inserted ए when not preceded by prepositions; क्षपयति, &c. ज्ञपयति, (पशुं संज्ञपयति slays; प्रज्ञपयति शरं &c.); but ज्ञापयति, ग्लपयति, ग्लापयति; क्षपयति, स्नापयति; but प्रग्लापयति, उपस्नापयति only.

§ 606. शो ‘to pare, to sharpen,’ छो ‘to cut,’ सो ‘to finish,’ ह्ये

P. ‘to give,’ अथ्, कथ्, कथ् कथ्, all P. and meaning ‘to injure,’ ‘to kill,’ चन्, ‘to kill,’ वन्, P. ‘to honour,’ ज्वल्, ‘to shine,’ हृल्, ह्यल्, ‘to shake,’ ‘to move,’ स्तृ, वृ I P., ‘to fear,’ नृ ‘to guide,’ आ ‘to cook, to boil,’ ज्ञा ‘to kill, to gratify, to sharpen, to manifest,’ चल्, छद्, ‘to live or to be’ (छादयति in other senses), लड् ‘to sport, to loll the tongue,’ मड् ‘to be poor, to reduce,’ ध्वन्, स्वन्, जन्, जृ, कश् ‘to be crooked, to shine,’ रश्, रस्, कश्, गस्, and फण् 1 P. ‘to go.’

* See § 605 (b).

'to call,' व्ये 'to cover,' वे 'to weave,' सै 'to waste away,' and पा 'to drink' insert य् instead of प्, शाययति, साययति, वाययति, पाययति, &c

(a) पा 'to protect' and वे when it means 'to shake,' insert ल् and ज् respectively before अय; पालयति 'he protects,' वाजयति 'he shakes.'

§ 607. The roots जम्, रध्, रम्, and लम् insert a nasal before their final; जम्भयति-ते, रन्धयति-ते, &c.

§ 608. The roots गुप्, विच्छ्, धृप्, पण्, पन्, and कृत् have two forms in the causal; गोपयति-ते, गोपाययति-ते; विच्छयति-ते, विच्छाययति-ते; &c.

§ 609. दीधी, वेवी and दरिद्रा drop their final vowel before अय्; दीधयति-ते, वेवयति-ते, दरिद्रयति-ते.

§ 610 The following roots form their Causal base anomalously:—

इ 'to go'—

क्नू or क्नुय् 'to sound,' &c.

क्ष्माय् 'to tremble'

गूह् 'to conceal'

चि 5 cl. 'to collect'

„ 10 cl.

जाग्र् 'to awake'

दुष्—'to sin, to be unchaste'

धृ 'to shake'

प्री 'to please'

भी 'to fear.'—

गमयति, with अधि 'to remember.'—
अधिगमयति,—'to study' अध्यापयति.
with प्रति-प्रत्याययति.

क्नोपयति 'he causes to sound.'

क्ष्माययति „ „ „ tremble.

गूहयति „ „ „ conceal.

चापयति-ते चाययति-ते,, collect.

चपयति-ते चययति-ते „ „

जागरयति he rouses

दुषयति-ते he causes to sin,
but दुषयति-ते, दोषयति-ते in
the sense of 'he corrupts or
makes depraved.'

धृनयति-ते he causes to shake.

प्रीणयति „ „ „ please.

भाययति-ते he frightens with.

भापयते, भीषयते he inspires fear.

भस्ज्—‘to fry’—भजयति-ते, भजयति-ते he causes to fry.

मृज्—‘to wipe’—मार्जयति.

रञ्ज्—‘to dye’—रञ्जयति he dyes or paints: also in the sense of ‘he propitiates or satisfies’: cf. ‘ब्रह्मापि नरं रञ्जयति’ Bh. Nī Śa. 3. But रञ्जयति only, in the sense of ‘he hunts deer’; (Vide Kir. VI. 34).

रुह्—‘to grow’—रोहयति-ते, रोपयति-ते he plants or causes to grow.

ला—‘to take’ and } लालयति-ते, विलापयति-ते; and लीनयति,
ली—‘to embrace,’ } लापयति in the sense of ‘melting an
‘to adhere’ } unctuous substance’

वा—‘to blow’—वापयति he causes to blow or move.

वाजयति he shakes.

स्मि to smile’—विस्माययति he causes a smile by, or astonishes or frightens by. विस्मापयते he astonishes.

वी— वापयति, वाययति he causes to conceive;
वाययति-ते in other senses.

शद् ‘to fall’—शातयति he causes to fall, cuts down.
शादयति he causes to go.

सिध् ‘to be accomplished’ } साधयति he accomplishes or prepares.
सेधयति, he makes perfect, &c. with reference
to sacred rites or things only; as सेधयति तापसं
तपः &c.

स्फाप्—‘to swell’—स्फावयति, he causes to swell.

स्फुर्—‘to tremble; to shine forth.’ स्फोरयति, स्फारयति he causes to tremble or shine

हन् ‘to strike or kill’—घातयति he causes to strike, &c.

(b) Conjugation of the Causal Base.

§ 611. The Causal base is conjugated like the base of a root of the 10th or Churādi class in all the ten Tenses and Moods of

the Parasmaipada, the Atmanepada and the Passive. The अय् with the final अ dropped is retained, as remarked before, in the General Tenses, except the Aorist and the Benedictive, and is dropped before the य् of the Passive. The formation of the Aorist of causals has been fully explained along with that of the roots of the Tenth class, at § 548-556.

§ 612. Paradigms of all the Tenses and Moods in the Par. Atm. and Pass. of बुध्, Causal base बोधय्.

Special Tenses.

Present.

Par.			Atm.		
1 बोधयामि	बोधयावः	बोधयामः	1 बोधये	बोधयावहे	बोधयामहे
2 बोधयसि	बोधयथः	बोधयथ	2 बोधयसे	बोधयेथे	बोधयस्वहे
3 बोधयति	बोधयतः	बोधयन्ति	3 बोधयते	बोधयेते	बोधयन्ते

Imperfect.

P.

1 अबोधयम्		अबोधयाम
2 अबोधयः	अबोधयतम्	अबोधयत
3 अबोधयत	अबोधयताम्	अबोधयन्

A.

1 अबोधये	अबोधयावहि	
2 अबोधयथाः		
3 अबोधयत	अबोधयेताम्	अबोधयन्त

P.

Imperative.

A.

1 बोधयानि	बोधयाव	बोधयाम	1 बोधये	बोधयावहे	बोधयामहे
2 बोधय	बोधयतम्	बोधयत	2 बोधयस्व	बोधयेथाम्	बोधयस्वम्
3 बोधयतु	बोधयताम्		3 बोधयताम्	बोधयेताम्	बोधयन्ताम्

	P.	Potential.	A.
1 बोधयेयम्	बोधयेव बोधयेम	1 बोधयेय बोधयेवहि बोधयेमहि	
2 बोधये:	बोधयेतम् बोधयेत	2 बोधयेथा: बोधयेथाथाम् बोधयेष्वम्	
3 बोधयेत्	बोधयेताम् बोधयेयु:	3 बोधयेत बोधयेयाताम् बोधयेरन्	

General Tenses.

Perfect.

Par.

1 बोधयांचकार—चकर *	बोधयांचकृव	बोधयांचकृम
2 बोधयांचकर्त्तुः	बोधयांचकृत्युः	बोधयांचक्र
3 बोधयांचकार	बोधयांचक्रतुः	बोधयांचक्रुः

Atm.

1 बोधयांचक्रे *	बोधयांचकृवहे	बोधयांचकृमहे
2 बोधयांचकृषे	बोधयांचक्राथे	बोधयांचकृद्वे
3 बोधयांचक्रे	बोधयांचक्राते	बोधयांचक्रिरे

1st Future.

Par.

1 बोधयितास्मि	बोधयितास्वः	बोधयितास्मः
2 बोधयितासि	बोधयितास्थः	बोधयितास्थ
3 बोधयिता	बोधयितारौ	बोधयितारः

Atm.

1 बोधयिताहे	बोधयितास्वहे	बोधयितास्महे
2 बोधयितासे	बोधयितासाथे	बोधयिताष्वे
3 बोधयिता	बोधयितारौ	बोधयितारः

2nd Future.

Parasm

1 बोधयिष्यामि	बोधयिष्यावः	बोधयिष्यामः *
---------------	-------------	---------------

* Also बोधयामास, बोधयांबभूव &c.

2 बोधयिष्यसि	बोधयिष्यथः	बोधयिष्यथ
3 बोधयिष्यति	बोधयिष्यतः	बोधयिष्यन्ति

Atm.

1 बोधयिष्ये	बोधयिष्यावहे	बोधयिष्यामहे
2 बोधयिष्यसे	बोधयिष्येथे	बोधयिष्यध्वे
3 बोधयिष्यते	बोधयिष्येते	बोधयिष्यन्ते

Conditional.

Par.

1 अबोधयिष्यम्	अबोधयिष्याव	अबोधयिष्याम, &c.
---------------	-------------	------------------

Atm.

1 अबोधयिष्ये	अबोधयिष्यावहि	अबोधयिष्यामहि, &c.
--------------	---------------	--------------------

Par.

Aorist.

Atm.

1 अबूबुधम्	अबूबुधाव	अबूबुधाम	1 अबूबुधे	अबूबुधावहि	अबूबुधामहि
2 अबूबुधः	अबूबुधतम्	अबूबुधत	2 अबूबुधथाः	अबूबुधेधाम्	अबूबुधध्वम्
3 अबूबुधत्	अबूबुधताम्	अबूबुधन्	3 अबूबुधत	अबूबुधेताम्	अबूबुधन्त

Benedictive.

Parasm.

1 बोध्यासम्	बोध्यास्व	बोध्यास्म
2 बोध्याः	बोध्यास्तम्	बोध्यास्त
3 बोध्यात्	बोध्यास्ताम्	बोध्यासुः

Atm.

1 बोधयिषीय	बोधयिषीवहि	बोधयिषीमहि
2 बोधयिषीष्ठाः	बोधयिषीयास्थाम्	बोधयिषीध्वम्-ङ्गम्
3 बोधयिषीष्ठ	बोधयिषीयास्ताम्	बोधयिषीरन्

Passive.

Present

Imperfect

1 बोध्ये	बोध्यावहे	बोध्यामहे	1 अबोध्ये	अबोध्यावहि	अबोध्यामहि
2 बोध्यसे	बोध्येथे	बोध्यध्वे	2 अबोध्यथाः	अबोध्येधाम्	अबोध्यध्वम्
3 बोध्यते	बोध्येते	बोध्यन्ते	3 अबोध्यत	अबोध्येताम्	अबोध्यन्त

*Imperative.**Potential*

1 बोध्ये	बोध्यावहै	बोध्यामहै	1 बोध्येय	बोध्येवहि	बोध्येमहि
2 बोध्यस्व	बोध्येथाम्	बोध्यध्वम्	2 बोध्येथाः	बोध्येयाथाम्	बोध्येध्वम्
3 बोध्यताम्	बोध्येताम्	बोध्यन्ताम्	3 बोध्येत	बोध्येयाताम्	बोध्येरन्

Perfect.

1 बोधयांचक्रे-बभूवे	बोधयांचकृबहे-बभूविवहे	बोधयांचकृमहे-बभूविमहे
बोधयामासे	बोधयामासिवहे	बोधयामासिमहे
2 बोधयांचकृषे-बभूविषे	बोधयांचक्राथे-बभूवाथे	बोधयांचकृद्वे-बभूविध्वे-द्वे
बोधयामासिषे	बोधयामासाथे	बोधयामासिध्वे
3 बोधयांचक्रे-बभूवे	बोधयाचक्राते-बभूवाते	बोधयांचक्रिरे-बभूविरे
बोधयामासे	बोधयामासाते	बोधयामासिरे

1st Future.

1 बोधयिताह,	बोधयितास्वहे,	बोधयितास्महे,
बोधिताह	बोधितास्वहे	बोधितास्महे
2 बोधयितासे,	बोधयितासाथे,	बोधयिताध्वे,
बोधितासे	बोधितासाथे	बोधिताध्वे
3 बोधयिता,	बोधयितारौ,	बोधयितारः,
बोधिता	बोधितारौ	बोधितारः

2nd Future.

1 बोधयिष्ये,	बोधयिष्यावहे,	बोधयिष्यामहे,
बोधिष्ये	बोधिष्यावहे	बोधिष्यामहे
2 बोधयिष्यसे,	बोधयिष्येथे,	बोधयिष्यध्वे,
बोधिष्यसे	बोधिष्येथे	बोधिष्यध्वे
3 बोधयिष्यते,	बोधयिष्येते,	बोधयिष्यन्ते,
बोधिष्यते	बोधिष्येते	बोधिष्यन्ते

Conditional.

1 अबोधयिष्ये	अबोधयिष्यावहि	अबोधयिष्यामहि
अबोधिष्ये	अबोधिष्यावहि	अबोधिष्यामहि
2 अबोधयिष्यथाः	अबोधयिष्येथाम्	अबोधयिष्यध्वम्
अबोधिष्यथाः	अबोधिष्येथाम्	अबोधिष्यध्वम्
3 अबोधयिष्यत	अबोधयिष्येताम्	अबोधयिष्यन्त
अबोधिष्यत	अबोधिष्येताम्	अबोधिष्यन्त

Benedictive.

1 बोधयिषीय,	बोधयिषीवहि,	बोधयिषीमहि
बोधिषीय	बोधिषीवहि	बोधिषीमहि
2 बोधयिषीष्ठाः,	बोधयिषीयास्थाम्,	बोधयिषीध्वम्-द्वम्
बोधिषीष्ठाः	बोधिषीयास्थाम्	बोधिषीध्वम्
3 बोधयिषीष्ट,	बोधयिषीयास्ताम्,	बोधयिषीरन्
बोधिषीष्ट	बोधिषीयास्ताम्	बोधिषीरन्

Aorist.

1 अबोधयिषि,	अबोधयिष्वहि,	अबोधयिष्महि,
अबोधिषि	अबोधिष्वहि	अबोधिष्महि
2 अबोधयिष्ठाः,	अबोधयिषाथाम्,	अबोधयिध्वम्-द्वम्
अबोधिष्ठाः	अबोधिषाथाम्	अबोधिध्वम्
3 अबोधि	अबोधयिषाताम्,	अबोधयिषत,
	अबोधिषाताम्	अबोधिषत

For the various irregularities, &c. see the third Variety

11. DESIDERATIVES.

§ 613. Any primitive root of the ten classes, as well as any causal base, may optionally* take a Desiderative form

* Or the notion of desire may be conveyed by means of a sentence; i. e. पिपटिषति or पठितुमिच्छति 'he wishes to read,' &c.

which, like the causal base, is conjugated in all the ten Tenses and Moods of three voices.

§ 614 The Desiderative expresses the notion that a person or thing wishes (or is about) to perform the action, or to be in the condition denoted by the root or the desiderative base; *पिपठिषति* ' he wishes to study ' from *पठ्*; *मृक्षति* ' he is about to die ' fr. *मृ*; &c.

615. There are a few primitive roots, which, though they take a Desiderative form, do not convey a desiderative sense (See § 396). As these are looked upon as primitive roots, new Desiderative bases may be derived from them according to the rules given below; as *जुयुप्तिषते* ' he wishes to censure ' from *जुयुप्* &c.

§ 616. The Desiderative base is formed by reduplicating the root or base according to the general rules of reduplication given at § 444-449 and § 549 (a) (b), and by adding *स्* (which may be changed to *ष्* according to the rules of Sandhi) to it. The *अ* of the reduplicative syllable is changed to *इ*; e. g. *पठ्-पपठ्-पिपठ् + स् = पिपठिष्* by the following rule.

N. B. The *स्* of a primitive root is not changed to *ष्* when the characteristic *स्* is changed to *ष्*; *सि-सिसीष्*, *सिच्-सिसिच्* (*क + ष*); *स्मि-सिस्मयिष्*; *सू-सुसूष्*; but *स्था-तिष्ठास्*; *सावच्* cau. of *सू-सुषावयिष्*; *स्तु*, however, forms *तुष्टति*.

Note:—(1) A root takes a Desiderative form only when the agent of the wish and of the action expressed by the root is the same; so *शिष्याः पठन्तु इति इच्छति गुरु* and not *पिपठिषति*; also the sense of the root must be the object of the wish: *गमनेन इच्छति* cannot, therefore, be equal to *जिगमिषति*

Note:—(2) Though the Desiderative form of a root is not to be found often used in classical language in its character of a verb, yet nominal and participial derivatives from it are not uncommonly to be met with.

§ 617. To this **स्** the augment **इ** is to be prefixed after **Set** roots, optionally after **Wet** ones and not after those that are **Anit**, subject to the following exceptions:—

(1) Roots ending in **उ** or **ऊ**, **क्** and **ल्** short, and the roots **ग्रह्** and **गृह्** do not take **इ**; **लु-लुनृष**; Vide § 618. (d); **भू-भुभृष**, &c.

Exceptions:—**क्** ‘to go,’ **दृ** A. ‘to respect,’ **धृ** 6 A. ‘to hold,’ and **पू** A. ‘to purify,’ admit of **इ** (see also 4 below)

(2) **स्मि**, **अञ्ज्**, **प्रच्छ्**, **अश्** take **इ** necessarily.

(3) **वृत्**, **वृध्**, **गृध्**, **स्यद्** and **क्लृप्** do not admit of **इ** in the Par. (see § 484) In the Atm. they admit **इ**, the last two do so optionally; **वृत्-विवृत्सति**, **विवर्तिषते**, &c.

(4) Roots ending in long **क्** and **इक्** and the roots **दरिद्रा**, **अि-ऊर्ष**, **यु**, **भृ**, **दृ**, **सृ**, **क्लृप्** ‘to prosper,’ **दम्भ्**, **भस्ज्** **ज्ञप्** (i. e. **ज्ञप्** of the 10 cl. and optional Can. Base of **ज्ञा**), **सन्** ‘to give,’ **तन्**, **पत्**, **ऊत्**, **वृत्**, **वृद्**, **तृद्**, and **वृत्** (Vide § 485.) take **इ** optionally.

Exceptions:—**क्लृ** ‘to scatter,’ **गृ** ‘to swallow,’ take **इ** necessarily The intermediate **इ** is not lengthened in the case of these roots; **चिकरिष्**, &c.

(5) The roots **क्रम्**, **गम्** and **सु** take **इ** in the Par. and reject it in the Atm.

§ 618. The radical vowels undergo the following changes before **स्**—

(a) The **स्** with **इ** is strong and without **इ** weak.

The usual rule as to **Guna** substitute holds good in the one case and does not in the other; **वृत्-विवर्तिष**, **विवृत्स**; **ह-दिदरिष**, &c.

(b) The final **इ** and **उ** and the penultimate **अ** of **हन्** and **गम्** (substituted for **इ** 2 Par. ‘to go,’ and for **इ** with **अधि** ‘to

remember' or 'to study') are lengthened and final ऋ, short or long, changed to ईर्, or to ऊर् after labials or व when the स्र is unaugmented; जि-जिगीष, हु-हुद्रुष, कृ-चिकीर्ष, वृ-तितीर्ष, सु-सुसुर्ष, पु-पुपुर्ष, &c

(e) The roots रुद्, विद् and मुष् do not change their vowel to Guṇa; and the roots ग्रह्, स्वप् and प्रच्छ take Samprasāraṇa; रुदिष्, विविदिष्, सुमुषिष्, जिघृक्ष्, सुषुप्त्, पिपृच्छिष्.

(n) Roots with an initial consonant, and having इ or उ short for their penultimate, and ending in any consonant, except य् or र्, change their vowel to Guṇa optionally when इ is prefixed to स्र; युव्-दियुतिष्, दियोतिष्; मुद्-सुमुदिष् or सुमोदिष् &c

§ 619 The formation of Desiderative bases of causals and of roots of the Tenth class does not differ from that of primitive roots

Art § 550. should be attended to in forming Desideratives from Causals and roots of the Tenth class.

§ 620 Roots in their Desiderative forms take the same terminations, Parasm or Atmane. that they do in the primitive. The roots ज्ञा, श्रु, स्व् and दृश् take Atm. terminations in the Desiderative.

§ 621. The following roots form their Desiderative bases irregularly:—

Roots.	Desider. base.	Third pers sing. Pre
अद् 'to eat'	जिघत्स	जिघत्सति
आप्	ईप्स्	ईप्सति
इ 'to go'	जिगमिष्	जिगमिषति
इ with अधि 'to study'	आधिजिगांस्	आधिजिगांसते
इ with प्रति 'to be convinced'	प्रतीषिष्	प्रतीषिषति
इ—	एषिषिष्	एषिषिषति
उ 'to sound'	ऊषिष्	ऊषिषति
ऊर्ण—	ऊर्णूष्	ऊर्णूषति-ते

Roots.	Desider. base	Third pers. sing. Pre
	ऊर्णुविप्	ऊर्णुविषति—ते
	ऊर्णुनविष्	ऊर्णुनविषति—ते
ऋ—	अरिदिप्	अरिदिषति
ऋष् 'to prosper'	ईत्स्	ईत्सति
	अदिधिप्	अदिधिषति
गम्—	जिगमिष्	जिगमिषति
„ with सम्, A	संजिगांस्	संजिगांसते
गृ—'to swallow'	जिगरिष्	जिगरिषति
	जिगलिष्	जिगलिषति
चि 'to gather'	चिचीष्	चिचीषति
	चिकीष्	चिकीषति
जि 'to conquer'	जिगीष्	जिगीषति
ज्ञप् 10 cl. & optional)	ज्ञीप्स्	ज्ञीप्सति
Cau. Base of ज्ञा—}	जिज्ञापयिष्	जिज्ञापयिषति
ज्ञाप् opt. cau B. of ज्ञा	जिज्ञापयिष्	जिज्ञापयिषति
तन् 'to stretch'	तितंस् or तितांस्	तितंसति, तितांसति
	or तितनिष्	तितनिषति
तृह् 'to kill'	तितृक्ष्	तितृक्षति
	तितृहिष्	तितृहिषति
दम्भ	धिप्स्, धीप्स्	धिप्सति, धीप्सति
	दिदंभिप्	दिदंभिषति
दरिद्रा	दिदरिद्रास्	दिदरिद्रासति
	दिदरिद्रिष्	दिदरिद्रिषति
दा 'to give'	दित्स्	दित्सति
दे 'to protect'	—	दित्सते
दो 'to cut'	—	दित्सति
दिष्	दुद्युष्, दिदेविष्	दुद्युषति, दिदेविषति
चा	धित्स्	धित्सति

Roots.	Desider. base.	3rd pers. sing Pre.
धे	धित्सु	धित्सति
नश्	निनङ्क्षु	निनङ्क्षति
	निनशिषु	निनशिषति
पत्	पित्सु	पित्सति
	पिपतिषु	पिपतिषति
पद्	पित्सु	पित्सते
पू A.	पिपविषु	पिपविषते
भ्रृज्	बिभर्क्षु	बिभर्क्षति
"	बिभ्रक्षु	बिभ्रक्षति
"	बिभर्जिषु	बिभर्जिषति
"	बिभ्रज्जिषु	बिभ्रज्जिषति
मृत्	मिमङ्क्षु (also मिमज्जिषु) मिमङ्क्षति (मिमज्जिषति)	
मा 'to measure'	मित्सु	मित्सति
मि 'to throw'	"	"
मी 'to destroy'	"	"
मे 'to barter'	"	मित्सते
मुञ्	मोक्षु	मोक्षते 'he desires for liberation.'
	मुमुक्षु	मुमुक्षति 'he wishes to be free.'
	मिमृक्षु	मिमृक्षति
	मिमार्जिषु	मिमार्जिषति
यु	युयुषु	युयुषति
	यियविषु	यियविषति
रभ	रिप्सु	रिप्सते
राध 'to injure, to kill'	रित्सु	रित्सति
to propitiate'	रिरात्सु	रिरात्सति
लभ्	लिप्सु	लिप्सते
शक्	शिक्षु	शिक्षति

Roots. 3 sing. Pre

वृध्—विवृत्सति, विवर्धयते
 स्यन्द्—सिष्यन्सति, सिष्यन्दिषते.
 सिष्यन्सते
 कृप—चिक्लप्सति, चिक्लिषते,
 चिक्लप्सते

Roots. 3 sing. Pre

पु, पिप्रावयिषति-ते, पुप्रावयिषति-ते
 पु, पिप्लावयिषति-ते, पुप्लावयिषति-ते
 चु, चिच्यावयिषति ते, चुच्यावयि-
 षति-ते
 &c. &c. &c.

III. FREQUENTATIVES.

§ 625. A Frequentative or Intensive form may be derived from any monosyllabic root of the first nine classes, beginning with a consonant. The Frequentative or Intensive is used to signify the repetition or the intensity of the action denoted by the verb from which it is derived *

Exceptions:—

§ 626 (a) † A Frequentative may be formed from अद् 'to go,' कृ 'to go, अश् 'to eat' and ऊर्णु 'to conceal,' though these begin with a vowel: and from सूच् cl. 10 'to hint,' सूज् cl. 10 'to string together,' and मृज् cl. 10. though they belong to the 10th cl.

(b) The Frequentative of roots signifying motion conveys the notion of tortuous motion and not of repetition. ‡ The Frequentative of roots लुर् 'to cut,' सद् 'to sink down,' चर् 'to go' जप् 'to mutter prayers,' जम् 'to yawn,' दह् 'to burn,' दंश् 'to bite,' and गृ 'to swallow,' imply reproach on the manner of doing the act § लोलुप्यते 'he cuts awkwardly,' सासद्यते 'falls down badly,' चञ्चर्यते &c

* घातोरेकाच्चो हलादेः क्रियासमभिहारे यङ् । Pān III 1. 23 पानः पुन्यं
 भृशार्थश्च क्रियासमभिहारः । तस्मिन्धोत्ये यङ् स्यात् । Sid. Kau

† सूचिसूत्रिमव्यव्यर्थदृष्टोतिभ्यो यङ् वाच्यः । Vart. on the above.

‡ नित्यं कौटिल्ये गतौ । Pan. III. 1. 23.

§ लुपसद्चरजमदहदशङ्भ्यो भावगर्हायाम् । Pan III. 1 24

§ 627. There are two kinds of Frequentative bases derived from roots; both are formed by a peculiar reduplication of the root; but in one the affix य (यङ्) is added to the root before reduplication takes place, and the base is conjugated in the Atm. alone; in the other the affix य is dropped (यङ्लुक्) and the base is conjugated in Parasm. only (in the Atm. also, according to some grammarians). It will be convenient to call the one of the Atm. Frequentative, and the other the Parasm. Frequentative

ATMANEPADA-FREQUENTATIVE.

§ 628. The Atm. Frequentative base is formed by adding य to the root before which it undergoes the same changes as before the य of the Passive; दा—दीय, चि—चीय, नी—नीय, भू—भूय, स्मृ—स्मर्य, ऋ—अर्य, कृ—कीर्य, धे—धीय &c; भिद्—भिय, पू—पूर्य, बन्ध्—बध्य, नन्द्—नन्य, &c.

(a) द्रा and धमा change their vowel to ई, and ऋ preceded by one radical consonant is changed to री, and not to रि; द्रा—व्रीय, धमा—धमीय, कृ—क्रीय.

(b) The roots व्यच्, व्यध्, स्पस्, स्वप्, ग्रह्, प्रच्छ्, भ्रस्च् and व्रश्च् take Samprasāraṇa; ज्या and व्ये substitute ई, and ह्वे, ऊ for their final vowel; शास् becomes शिष् and प्याय् पीः व्यच्-विच्य स्वप्-सुप्य, ग्रह्-गृह्य, ह्वे-ह्व्य, ज्या, जीय, शास्-शिष्य, प्याय्-पीय.

(c) § 395 should be observed.

§ 629. The form in य derived as above is reduplicated according to the general rules of reduplication.

(a) If a root begins with a vowel, the following syllable is reduplicated.

(b) The vowels इ and उ of the reduplicative syllable take

their Guna substitute and the अ of the reduplicative syllable is lengthened; पुनः पुनरतिशयेन वा भवति बोध्यते; पच्-पापच्यते &c.

दा-दीय by § 628 दिदीय by reduplication देदीय by 629 b+ते=देदीयते

जः-ज्ञाय ,, जज्ञाय ,, जाज्ञाय ,, +ते=जाज्ञायते

धे-धीय ,, दिधीय ,, दधीय ,, ,, =देधीयते

भू-भूय ,, बुभूय ,, बोभूय ,, ,, =बोभूयते

ऋ-अर्य ,, अर्य by § 629 (a) अरार्य ,, ,, =अरार्यते

कृ-क्रीय ,, चिक्रीय by reduplication चेक्रीय ,, ,, =चेक्रीयते

पृ-पूर्य ,, पुपूर्य ,, ,, पोपूर्य ,, ,, =पोपूर्यते

अट्-अट्य ,, अट्य by § 629 (c) अटाट्य ,, ,, =अटाट्यते

अश-अश्य ,, अशश्य ,, ,, अशाश्य ,, ,, =अशाश्यते

व्रज्-व्रज्य ,, व्रज्य by reduplication वाव्रज्य ,, ,, =वाव्रज्यते

similarly ढौक्-ढौक्व्यते, व्यच्-व्यच्यते, स्वप्-सोष्यते, शास्-शोश्यते, प्याय्-पेपीयते, &c; घ्रा-घ्रीय-जिघ्रीय-जेघ्रीयते; ध्मा-देध्मीयते &c.

§ 630. When a root ends in a nasal preceded by अ and the nasal is not dropped, न् (changeable to an Anuswara or the nasal of the class to which the letter following it belongs) is inserted between the reduplicative अ and the first radical consonant; the अ of the reduplicative syllable remains unchanged (against § 629 b.).

यस्-यस्य, यस्य=यंस्यते or यंस्यते, जन्-जन्य-जजन्य=जंजन्यते or जज्जन्यते, but when जन्=जाय्, the A. Freq. base is जाजाय, 3rd sing. जाजायते.

(a) The same rule applies to the roots चर्, फल्, जप्, जभ्, दह्, दंश्, भञ्ज् and पश्. चर् and फल् after inserting न् change the अ of the following syllable to उ; चर्=चर्च-चर्चर्=चंचुर्च or चञ्चुर्च=चंचूर्यते or चञ्चुर्यते by § 394. फल्=फल्फ=फफल्फ=फंफुल्फते or फंफुल्फते; दह्=दह्य-ददह्य=दंदह्यते or दन्दह्यते जप्-जंजप्यते or जज्जप्यते.

(6) नी is inserted after the अ of the reduplicative syllable (which then remains unchanged) in the case of the roots वञ्च्, वंस्, ध्वंस्, भ्रंस्, कस्, पत्, पद् and स्कन्द्; वञ्च्-वञ्च्य-ववञ्च्य-वनीवञ्च्यते, वंस्-वस्य-सनीवस्यते; ध्वंस्=द्वनीध्वस्यते, भ्रंस्=बनीभ्रस्यते. कस्=कनीकस्यते, पत्=पनीपत्यते, पद्=पनीपद्यते, स्कन्द्=कनीस्कद्यते.

§ 631. When a root contains a penultimate कृ (लृ) original or brought in by *samprasāraṇa* the syllable री is inserted between the अ of the reduplicative syll. (which remains short against § 629 6) and the radical consonant; वृत्=वृत्य=ववृत्य=वरीवृत्यते, प्रच्छ्=प्रृच्छ्य=परीप्रृच्छ्यते, नृत्=नरीनृत्यते, ग्रह्=जरीग्रह्यते.

Conjugation of the Atm. Freq. Base.

§ 632. In the Conjugational Tenses the Atm. Freq. Base is conjugated like the Conjugational base of the 4th class in Atm. In the General Tenses, and in all the Tenses of the Passive, the base loses its final अ when the final य् is preceded by a vowel, and drops the य् itself, when it is preceded by a consonant. As regards the Perfect, the Fre. Base takes the Periphrastic Perfect. In the Aorist the Atm. terminations of the 5th form are added. In the remaining Tenses the Atm. terminations with the intermediate इ prefixed to them are added as usual. The passive is also formed like the Passive of derived verbs.

§ 633. Paradigms:—The 3 sing. of बोधुग्र the Atm. Freq. Base of the root बुध् and देदीय that of the root दा.

Tenses.	Active.		Passive.	
Present.	बोधुयते	देदीयते	बोधुयते	देदीयते
Imperfect.	अबोधुयत	अदेदीयत	अबोधुयत	अदेदीयत
Imperative.	बोधुयताम्	देदीयताम्	बोधुयताम्	देदीयताम्
Potential.	बोधुयेत	देदीयेत	बोधुयेत	देदीयेत

Tense.	Active.		Passive.
Perfect.	बोध्याचक्रे, &c.	देदीयाचक्रे, &c.	Like the Active.
Aorist.	अबोधयिष्ट	अदेदीयिष्ट	अबोधयि अदेदीयि
F. Future.	बोधयिता	देदीयिता	Like the Active.
Sec. Future.	बोधयिष्यते	देदीयिष्यते	„
Conditional.	अबोधयिष्यत	अदेदीयिष्यत	„
Benedictive.	बोधयिषीष्ट	देदीयिषीष्ट	„

N. B. Irregular Atm. Fre. Bases will be given under § 639.

PAR. SMAIPADA FREQUENTATIVES.

The Parasm Frequentative is peculiar to the Veda. Its forms are very rarely to be met with in Classical composition.

Formation of the Base.

§ 634 The root is reduplicated according to the general rules of reduplication; the vowels इ and उ (if the reduplicative syllable take their guna substitute, and the अ of the reduplicative syllable is lengthened; दा-ददा-दादा; शि-शि-शि-शेशि, भू-बुभू-बोभू; कृ-चकृ-चाकृ; विद् विविद्-वेविद्; बुध्-बुबुध्-बोबुध् &c.

§ 635. The rules § 630 (a) (b) apply likewise to the Parasm Frequen. Base; यच्च-ययच्च or यय्यच्च; दह्-ददह् or दन्दह्; वञ्च्-वनीवञ्च् &c.

§ 636. इ or the syllable रि or री is inserted between the अ of the reduplicative syllable and the radical consonant of roots ending in short ऋ or having it for their penultimate; similarly ल् or लि or ली is inserted in the case of कृप्; वृत्=ववृत्-ववृत् or वरिवृत् or वगीवृत्; कृ-चकृ, or चरिक् or चरीक्; कृप्-चलकृप्, or चलिकृप् चलीकृप्; दृश्-ददृश्, दरिदृश् or दरीदृश्.

Conjugation of the Parasm. Fre. Base

§ 637. In the Conjugational Tenses the Parasm. Frequentatives

follow the conjugation of the special base of a root of the 3rd class, इ is optionally prefixed to the terminations of the singulars of the Present, of the 2nd and 3rd singulars of the Imperf. and of the 3rd sing. of the Impera; when इ is prefixed to these, a penultimate short vowel does not take Guna; दा-दादाति or दादेति; वृत्-वर्वति or वरिवति or वरीवति or वर्वतीति or वरिवृतीति or वरीवृतीति, कृ-चर्कति or चर्करीति, चरिर्कति or चरिर्करीति, चरीर्कति or चरीर्करीति.

§ 638 As regards the formation of the Non-conjugational tenses grammarians seem to be at variance. The Perfect follows the usual rules for the polysyllabic roots. In the remaining tenses the augment इ is always prefixed except in the Benedictive.

As this form of the Freq. is mostly confined to the Veda details are not given here.

Paradigms.

बोभू or बोभव् from the root बू.

Present.

Imperfect.

1 बोभोमि or बोभवीमि	बोभूवः	बोभूतः	अबोभवम्	अबोभूव	अबोभूत
2 बोभोषि or बोभवीषि	बोभूथः	बोभूथ	अबोभोः or अबोभवीः	अबोभूतम्	अबोभूत
3 बोभोति बोभवीति	बोभूतः	बोभुवति	अबोभोत् or अबोभवीत्	अबोभूताम्	अबोभवुः

Imperative

Potential.

1 बोभवानि	बोभवाव	बोभवाम	1 बोभूयाम्	बोभूयाव	बोभूयाम
2 बोभूहि	बोभूतम्	बोभूत	2 बोभूयाः	बोभूयातम्	बोभूयात
3 बोभोतु or बोभवीतु	बोभूताम्	बोभुवतु	3 बोभूयात्	बोभूयाताम्	बोभूयुः

Perfect.

1 बोभवांचकार, चक्र, &c. बोभव or बोभाव or बोभूव	बोभवांचकृव, &c. बोभुविव, बोभूविव	बोभवांचक्रम &c. बोभुविम or बोभूविम
2 बोभवांचकर्थ, &c. बोभविथ बोभूविथ	बोभवांचकथुः बोभुवथुः &c. बोभूवथुः	बोभवांचक बोभुव बोभूव
3 बोभवांचकार, &c. बोभाव	बोभवांचकतुः बोभुवतुः, बोभूवतुः	बोभवांचकुः बोभुतुः, बोभूतुः

Aorist.

1 अबोभूवम् अबोभाविषम्	अबोभूव अबोभाविष्व	अबोभूम अबोभाविष्म
2 अबोभोः अबोभवीः अबोभूः or अबोभूवीः अबोभावीः	अबोभूतम् अबोभाविष्टम्	अबोभूत अबोभाविष्ट
3 अबोभवीत्, अबोभोत् अबोभवीत्, अबोभूत् अबोभावीत्	अबोभूताम् अबोभाविष्टाम्	अबोभूतुः अबोभुतुः अबोभाविषुः

1st Future.

1 बोभवितास्मि &c.	बोभवितास्वः &c.	बोभवितास्मः &c.
----------------------	--------------------	--------------------

2nd Future.

1 बोभविष्यामि &c.	बोभविष्यावः &c.	बोभविष्यामः &c.
----------------------	--------------------	--------------------

Conditional.

1 अबोभविष्यम् &c.	अबोभविष्याव &c.	अबोभविष्याम &c.
----------------------	--------------------	--------------------

Benedictive.

1 बोभूयासम् &c.	बोभूयास्व &c.	बोभूयास्म &c.
Tenses.	<i>Atmanepada.</i>	Passive.
Pre.	बोभूते	बोभूयते
Imperf.	अबोभून्	अबोभूयत
Imp.	बोभूताम्	बोभूयताम्
Pot.	बोभुवीत	बोभूयेत
Perf.	बोभवांचक्रे &c.	बोभवांचक्रे
1st Fu.	बोभविता	बोभविता or बोभाविता
2nd Fu.	बोभविष्यते	बोभविष्यते or बोभाविष्यते
Con.	अबोभविष्यत	अबोभविष्यत or अबोभाविष्यत
Aor.	अबोभविष्ट	अबोभावि
Bened.	बोभविषीष्ट	बोभविषीष्ट or बोभाविषीष्ट

§ 639. The following roots form their Frequentative irregularly.

Roots.	Atm Fre.	Par. Freq.
ऊर्ण् to cover	ऊर्णोन्त्यते	
कु 1 cl. to sound	कोकूयते	
खन् to dig	चङ्खन्त्यते or चंखन्त्यते or चाखायते	चंखनीति चङ्खन्ति, &c.
गृ to swallow	जेगित्यते	जागर्ति
चर् to walk	See § 630 a.	चञ्चरीति or चञ्चर्ति
चाय् to worship	चेकीयते	चेकीयति or चेकेति
जन् to be born	See § 630 a.	जज्जनीति or जज्जन्ति, &c.
द्युत् to shine	देद्युत्यते	देद्युतीति or देद्योति
फल् to expand	See § 630 a.	पंफुलौति or पंफुलति

शी to lie down	शाशय्यते	शेशयीति or शेशेति
श्वि to swell	शेश्वियते or शेशय्यते	शेश्वयीति or शेश्वेति
सन् to obtain	संसन्यते or सासायते	संसनीति or संसन्ति
हन् to injure	जेषीयते	जघनीति or जघन्ति
in other cases	जड्घन्यते or जघ्न्यते	

IV. NOMINAL VERBS.

§ 640. Verbs are formed from nominal bases by means of certain affixes. These are not very much in common use and are generally used in the Present Tense. They have various meanings. They sometimes convey the notion of performing, practising, or using, or treating like the thing or quality expressed by the noun and are used transitively; sometimes they express the idea of acting, behaving or becoming like the person or thing expressed by the noun; and at others they yield the sense of desiring or wishing for the thing expressed by the noun. These will be arranged here under four heads, according to the affixes by which they are derived.

(a) By means of the affix य (क्यच्) and
Conjugated in Parasm.

§ 641. When the sense of 'wish' is to be expressed, a nominal verb may be derived from any *Subanta* or nominal stem by affixing य to it. The derivative verbal base derived in this manner is conjugated in the Parasm. only.

§ 642. Before this य,

(1) final अ and आ are changed to ई; पुत्रं आत्मनः इच्छति—पुत्रीयति (पुत्र+य=पुत्री+य+ति) 'he wishes for a son.'

(2) final इ and उ are lengthened; कवि—कवीयति 'he wishes for a poet.'

(3) final क् is changed to री; कर्तृ—कर्त्रीयति.

(4) final ओ and औ are changed to अच् and आच्; गो-गन्वति; नौ-नान्वति.

(5) a final nasal is dropped and the preceding vowel is changed like an original final vowel; राजन्-राजीयति 'he wishes for a king.'

(6) in other cases the final consonant remains unchanged; वाच्-वाच्यति 'he wishes for words,' दिव्-दिव्यति (दीव्यति according to some) 'he wishes for heaven, समिध्-समिध्यति 'he wishes for holy sticks,' &c.

(7) The Tad. affix expressing 'a descendant of' is dropped and then the changes mentioned above take place; गार्ग्यं (the son of गर्ग) आत्मनः इच्छति गार्गीयति (गार्ग्य + य + ति = गार्ग + य + ति = गार्गी + य + ति), &c.

§ 643. The consonant स् and the syllable अस् are inserted between any nominal stem and the affix य; मधु आत्मन इच्छति मधुस्यति or मध्वस्यति 'he wishes for honey'; so दधिस्यति, दध्यस्यति, &c. Final अ is dropped before अस्; पुत्रस्यति.

(a) अस् is inserted after वृष and अश्व when the sense to be conveyed is that of longing for them, after क्षीर and लवण when the one is desired to be drunk and the other to be licked; वृषस्यति गौः 'the cow longs for the ox,' अश्वस्यति बद्धवा 'the mare longs for the horse,' क्षीरस्यति बालः 'the child desires to drink,' लवणस्यति उट्टः 'the camel wishes for licking the salt.' But वृषीयति 'he desires to have a bull,' अश्वीयति 'he wishes for a horse,' क्षीरीयति, लवणीयति.

§ 644. The affix य is not added to nouns ending in स् and to indeclinables; कमिच्छति, स्वारिच्छति (he longs for heaven).

§ 645. अशन has अशनायति ' he wishes to eat,' and अशनीयति 'he wishes to possess food,' उदक has उदन्यति, 'he wishes to drink water' and उदकीयति ' he wishes to possess water,' and धन has

धनायति 'he wishes to acquire money,' and धनीयति 'he wishes to be wealthy,'

§ 646. This form of the Nominal verb has not always a desiderative meaning.

(a) The affix य is added in the sense of 'treating or considering like,' पुत्रीयति छात्रम् 'he treats the pupil as a son,' विष्णूयति द्विजम् 'he treats the Brâhmaṇa like Vishnu,' प्रासादीयति कुट्यां भिक्षुः 'the beggar considers his hut a palace,' कुरीयति प्रासादे राजा 'the king in his palace considers himself to be in a hut'

(b) It is added to नमस्, वरिवस् and चित्र in the senses of 'adoring,' 'serving' and 'striking with wonder' respectively, नमस्यति देवान् 'he adores the gods', वरिवस्यति गुरुम् 'he serves the preceptor', चित्रियते लोकान् 'he strikes the people with wonder' It is also added to तपस् in the sense of 'practising,' तपस्यति

§ 647. In the general tenses the affix य (क्यच् and क्यङ् to be given hereafter) is dropped when preceded by a consonant, समिधांचकार Perf. 1 sing. समिधिता, समिधिष्यति 1st. and 2nd Fu. 3 sing from समिध्यति, but पुत्रीयांचकार from पुत्रीयति.

(b) By means of the affix काम्य (काम्यच्) and conjugated in Par.

§ 648. To express the sense of wishing for that which is denoted by the noun; the affix काम्य is also added like the above and the base so derived conjugated in the Par. as before, पुत्रकाम्यति 'he wishes for a son,' यशस्काम्यति 'he wishes for fame,' सपिष्काम्यति 'he wishes for ghee.'

§ 649. The restriction given at § 644 does not hold good in the case of this affix, किंकाम्यति, स्वकाम्यति.

(c) By means of the affix क्तिप् (o) and conjugated in Par.

§ 650. Nominal bases are formed without the addition of any affix: the characteristic signs of the tenses and moods and the

personal terminations being added immediately to the nominal base. The bases thus derived convey the notion of acting or behaving like that which is expressed by the noun, and are conjugated in the Parasm.

§ 651. The penultimate अ of a noun ending in a nasal is lengthened. The base is treated like a root of the 1st conjugation, its last vowel only taking Guna before this अ; अ (name of Vishṇu) इव आचरति—अति 'he acts like Vishṇu.' कृष्ण—कृष्णति 'he acts like कृष्ण' (कृष्णामि 1st sing.), कवि—कवयामि 'I act the poet or behave like a poet,' वि—वयति 'he behaves like a bird,' माला—मालाति 'he or it acts like a garland' (Perf. मालांच० &c.), पितृ—पितरति 'he acts like a father.' सू—भवति 'acts like the earth' (Perf. बुभाव, &c. as भू is the base), राजर्—राजानति 'he acts like a king,' पथिन्—पथीनति 'it serves as a road,' &c. So इदामति from इदम्, ऋक्षीणति from ऋक्षिन् name of Indra.

(b) The words अवगल्भ (a bold man), होड (a child) and क्लीब take the affixes क्यङ् and क्लिप् optionally and are conjugated in the Atmane. अवगल्भते or अवगल्भायते, होडते or होडायते, क्लीबते or क्लीबायते.

(d) By means of the affix य (क्यङ्) and conjugated in the Atm.

§ 652. The affix य (क्यङ्) is added in the same sense as above to nominal stems and the nominal verbs so derived are conjugated in the Atm.

§ 653. Before this affix the final अ of a nominal base is lengthened, आ remains unchanged, other final letters undergo the same changes as they do before the other य (क्यच्). The final स् of a noun is changed to आ optionally and that of अस्सरस्

and ओजस् necessarily. कृष्ण इव आचरति, कृष्णायते 'he acts like कृष्णः;' यशस्—यशायते, यशस्यते 'he behaves like one who is famous,' विद्वस्—विद्वायते, विद्वस्यते 'he acts like a learned man, &c.; but ओजस्-ओजायते 'acts like one who is lustrous' (powerful); अप्सरस्-अप्सरायते 'she behaves like an Apsaras.'

(a) A feminine noun not having क for its penultimate drops its fem. term., कुमारीव आचरति—कुमारायते 'he behaves like a girl,' हरिणीव आचरति हरिणायते 'she acts like a female deer'; सुर्वीव आचरति सुर्वायते 'acts like a stout woman' But पाचिका इव आचरति पाचिकायते 'she acts like a female cook,' and not पाचकायते.

(b) सपत्नी has सपत्नायते. सपत्नीयते and सपत्तीयते she acts like a co-wife, युवाति has युवायते 'she behaves like a young woman.'

§ 654 The affix य is added to a few nouns, such as भृश 'much,' मन्द 'slow,' पण्डित 'learned,' सुमनस् 'generous-minded,' उन्मनस् 'agitated,' &c. in the sense of 'becoming what it was not before,' or 'what it was not like to before,' भृशः भवति भृशायते 'what was not much now becomes much,' उन्मनायति 'he (who was not agitated before) becomes agitated,' similarly सुमनायते &c.

§ 655. The following are the different senses in which the affix क्यङ् is used in the particular cases given below.

(a) It is added to सत्र, कष्ट, कृच्छ्र and गहन in the sense of 'desirous of committing sin,' पापं चिकीर्षति—सत्रायते, कष्टायते, &c., added to कष्ट it has also the sense of 'prompt in', कष्टाय क्रमते—कष्टायते (पापं कर्तुमुत्सहते इत्यर्थः, Sid Kau.).

(b) to रोमन्थ used objectively, रोमन्थायते 'is ruminating.'

(c) to वाष्प 'tears,' ऊष्मन् 'heat,' and फेन, in the sense of 'sending forth, vomiting,' वाष्पायते 'he sheds tears,' उष्मायते 'gives out heat,' फेनायते 'sends forth foam.'

(d) to सुख and others in the sense of 'experiencing or enjoying,' सुखं वेदयते सुखायते 'he enjoys happiness'; but परस्य सुखं वेदयते 'he shows the happiness of another.'

(e) to शब्द, वैर, कलह, अभ्र, कण्व 'sin', सुदिन 'a fair day', दुर्दिन 'a cloudy day' and नीहार 'fog, heavy dew,' in the sense of 'making or doing;' शब्दं करोति शब्दायते 'he makes a sound' (also शब्दयति cau.), सुदिनायते &c.

(e) By means of the affix क्यप् (य) and conjugated in Parasm. and Atm.

§ 656 The affix य is added to लोहित and some other words and to words ending in the affix आ (डाच्) and the nominal base thus formed is conjugated in the Parasm. and Atmane; e. g. लोहित—लोहितायति-ते 'becomes red.' पटपटायते 'utters the sound *Patpat.*'

(f) By means of the affix इ (णिङ् and णिच्) and conjugated in Parasm. and Atm.

§ 657. Verbal bases are formed from the nouns given below by the addition of the affixes इ (णिङ्), and इ (णिच्) with various senses; those derived by means of णिङ् are conjugated in the Atm. and those by णिच् in the Par; e. g. पुच्छं with वि, उत्, and परि—उत्पुच्छयते 'raises the tail,' विपुच्छयते, परिपुच्छयते; सम्भाण्डयते 'collects together the vessels'; सञ्जीवरयते भिक्षु. 'the mendicant collects together or wears tattered garments,' छुण्ड—छुण्डयति माणवकम् 'he shaves Mānavaka', मिश्र—मिश्रयति अन्नम् 'he mixes boiled rice with (curds, curry, &c.);' श्लक्ष्ण—श्लक्ष्णयति वस्त्रम् 'he weaves cloth of a very thin texture,' लवणयति व्यञ्जनम् 'mixes salt with condiments,' व्रतयति पयः 'he observes the vow of living upon milk only,' व्रतयति शूद्रान्नम् 'he observes the vow of

abstaining from eating food at a Shudrā's house; वस्त्र-संबन्धयति 'he clothes with a garment; हल-हलयति 'he uses a large plough; कलि-कलयति 'he quarrels!'; कृत-कृतयति (कृतं गृह्णाति Sid. Kau). तूस्त 'sin or hair or matted hair,' (तूस्तं केशा इत्येकं जटीभूता. केशा इत्यन्ये पापमित्यपरे। Sid. Kau)—तूस्तयति 'ties into a braid the hair,' &c

§ 658. इ is changed to आपि when added to सत्य, अर्थ and वेद. सत्यं करोति आचष्टे वा सत्यापयति; अर्थापयति, वेदापयति.

§ 659. इ is further added in the following cases;—सेनया अभियाति—अभिपेणयति; लोमानि अनुमार्ष्टि—अनुलोमयति; वीणया उपगायति—उपवीणयति, श्लोकैः उपस्तौति—उपश्लोकयति; त्वचं गृह्णाति—त्वचयति; चर्मणा संनहति—संचर्मयति; वर्णं गृह्णाति—वर्णयति; चूर्णैः अवध्वंसते—अवचूर्णयति; एनीमाचष्टे—एनयति (declares her variegated); &c., &c.

The various changes taking place here before the affix य् the student will easily notice as irregularities.

(g) By means of the affix य् (यक्).

§ 660. There are several roots* which are also *Pratipadihas* and which may be regarded as Nominal verbal bases derived from those *Pratipadihas* by means of the affix य् (यक्). The more important of these are given below:—

कण्डू-कण्डूयति-ते he scratches.	सपर-सपर्यति he worships.
मंतु-मंतूयति he offends against,	मिषज्-मिषज्यति treats medically.
he becomes angry, also	इक्षुध-इक्षुध्यति it contains arrows.
मंतूयते according to चन्द्र.	गद्गद-गद्गयति he stammers.
बल्यु-बल्यूयति he becomes hand-	केला, खेला-केलायति, खेलापति
some, mild or gentle, honours	he sports or becomes merry.
असु-असूयति-ते (अस्यति) he is	हृणी-हृणीयते he is angry or
jealous, he envies, &c.	feels ashamed.

* In the Kaumudi these roots are classed separately under the head of 'कण्डूदिगण' or the group of roots beginning with कण्डू.

लेला—लेलायति he shines.	रेखा—रेखायति he approaches.
उषस्—उषस्यति it dawns.	मही—महीयते he is adored, &c.
मेधा—मेधयति he is quick in understanding,	तिरस्—तिरस्यति he disappears.
सुख—सुखयति feels happy.	अगद्—अगद्यति he becomes healthy.
दुःख—दुःखयति feels unhappy.	उरस्—उरस्यति he becomes powerful.
	पयस्—पयस्यति it spreads.

CHAPTER XIII.

Parasmaipada and Atmanepada.

§ 661 As already remarked there are two Padas in Sanskrit, the Parasmaipada and the Atmanepada. The Parasm. denotes that the fruit of the action accrues to some one different from the agent, as पचति 'he cooks for another,' कारयति 'makes some one do something for another, &c.' The Atm. denotes that the fruit of the action is कर्तृगामि i. e. it accrues to the agent, पचते 'he cooks for himself,' कारयते 'he makes another do something for himself,* &c.

(a) If, however, there be a word showing the accrual of the fruit of the action to the agent, the Atm. is optionally used, as स्वं यज्ञं यजते or यजति 'he offers his own sacrifice,' स्वं कटं कुरुते or करोति 'he weaves his own mat,' स्वं यज्ञं कारयति-ते &c

(b) When the causal form of a transitive verb is used reflexively, or when the object in the primitive sense becomes

---

* This distinction, however, seems to be very little observed in practice. Even the best Sanskrit writers are found using both the Padas promiscuously. It cannot even be supposed that this distinction is meant to be observed where a root admits of both the Padas. The Dashakumāracharita and the Kādambari afford several instances in which the two Padas are used exactly in the same sense.

the agent in the causal, the *Atm* is used except in the sense of 'remembering with eagerness, &c.' भक्ता भवं पश्यन्ति 'devotees see Bhava;' भवो भक्तां दर्शयति 'Bhava shows himself to his devotees,' but स्मरति वनयुलं कोकिलाः; स्मरयति वनयुलः (कोकिलं); उरकंठा पूर्वकस्मृतौ विषयो भवतीत्यर्थ (Sîd. Kau.). Vide Sîd Kau. on Pār. 1. 3. 67.

(c) When the agent of the action denoted by a verb cannot be other than an animal, the causal of the verb takes the *Par*. even when the action refers to the agent as कृष्णः शेते 'Krishna sleeps,' गोपी कृष्णं शाययति 'the cowherdess lulls Krishna to sleep,' but फलं पतति 'the fruit falls down.' वायुः फलं पातयति 'the wind causes the fruit to fall down,' &c.

(d) In the case of verbs meaning 'to eat,' except अद्, and 'to move,' their causals take the *Parasm*. even when the fruit of the action refers to the agent; निगारयति, आशयति 'makes another eat,' चालयति, कम्पयति, 'he shakes' &c.

Exceptions to (c) and (d)—to (c) दम् 'to pacify,' यम् with आ 'to draw in' यस् with आ 'to endeavour,' परिमुह् 'to faint,' रुच् 'to shine,' वद् 'to speak,' वस् 'to dwell,' and धे 'to drink;' to (d)—पा 'to drink,' नृत् 'to dance;' in the case of these roots the usual rule holds good; दमयति, दमयते; शमयति-ते &c.

§ 662. When the notion of कर्मव्यतिहारः i. e. doing what is not proper for one to do, or the exchange of duties is to be implied. the *Atm*. is used, ब्राह्मणः सस्यानि व्यतिलुनीते 'the Brāhmana reaps corn' (which is the work of a Śūdra and not his): धर्मः व्यतिस्ते 'the religious duty is changed' (as when a Śūdra discharges the duties enjoined upon a Vaisya, &c. संप्रहरन्ते राजानः 'the kings exchange blows.

(a) But verbs implying motion, or meaning to kill, the roots हस् and other similar roots do not take the *Atm*. even when an exchange of action is implied, व्यतियच्छन्ति, व्यतिघ्नन्ति, व्यतिहसन्ति, व्यतिजल्पन्ति.

§ 663. The Causals of the roots बुध्, युध्, जृध्, इ with अधि, पु, हु, and वृ are Parasm: बोधयति पद्मम्, योधयति काष्ठानि, नाशयति दुःखम्, जनयति सुखम्, अभ्यापयति, प्रावयति प्रापयंतीत्यर्थः (Sid. Kau.); द्रावयति विलापयतीत्यर्थः (Sid. Kau.). स्त्रावयति स्यन्दयतीत्यर्थः (Sid. Kau.).

664. The following is an alphabetical list of the roots that change their proper Pada after certain prepositions under the circumstances given in each case.

अस्—when preceded by a preposition is conjugated in either Pada; बन्धं निरस्यति-ते.

इ with अधि—in the causal takes the Parasm. अभ्यापयति.

ऊह्—when preceded by a preposition is conjugated in either Pada; पापं अपोहति-ते 'he destroys sin;' तदपोहति 'discards;' सस्-हति-ते 'he gathers together.'

ऋ with सम् is Atm.; समारन्त ममाभीष्टाः Bh. VIII. 16; 'all my desires have come to me i. e. are gratified.'

ऋच्छ् with सम्—is Par. when used transitively, and Atm. when used intransitively; ससृच्छति 'he collects;' ससृच्छते 'is collected.'

क्—without a preposition admits of either Pada. It is Parasm. with अनु and परा*; अनुकरोति भगवतो नारायणस्य। (Kâd.); तां हनुमान्पराकुर्वन् &c. (Bhaṭṭi. VIII. 50.); it is Atm. with preposition in following senses:—(1) गन्धन † or 'hurting,' 'killing,' as उत्कुरुते 'informs against (with a view to injure);' (2) अवक्षेपण or 'censuring, overcoming;' उदाकुरुते श्येनो बर्तिकां 'the hawk reproves the snail;' (3) सेवन or 'serving, attending

* अनुपराभ्यां कृञः। Pân. 1. 3. 79.

† गन्धनावक्षेपणसेवनसाहसिक्यप्रतियत्नप्रकथनोपयोगेषु कृञः Pân. I, 3. 32.

upon;' as हरिष्कुरुते 'he serves Hari;' (4) साहसिक्य or 'acting violently,' 'outraging;' as परदारान् प्रकुरुते 'outrages another's wife;' (5) प्रतियज्ञ or 'imparting an additional quality' (सतो गुणान्तराधानम् Kāshikā); as एधः उदकस्य उपकुरुते 'fuel imparts heat to water;' (6) प्रकथन or reciting;' as गाथाः प्रकुरुते 'recites stories from the Vedas;' (7) उपयोग or 'applying to use;' as शतं प्रकुरुते (धर्मार्थे शतं विनियुक्ते इत्यर्थः) 'devotes a hundred (Rupees, &c) to holy purposes;' cf. also Bhaṭṭi. VIII. 18,—with अधि* it is Atm. in the sense of 'forgiving or overpowering;' शत्रुं अधिकुरुते 'forgives or overpowers his enemy;' but मनुष्यानधिकरोति शास्त्रं 'the S'āstra authorises men.' With वि† it is Atm. when used transitively; छात्रा विकुर्वते 'pupils study;' स्वरान् विकुरुते गायकः 'the musician varies the tones;' but चित्तं विकरोति कामः 'Love affects the mind;' विकुर्वे नगरे तस्य Bh. VIII. 21. कृ with उप in the sense of 'helping or doing good to' is used in both the Padas; न हि प्रदीपौ परस्परस्य उपकुरुतः (Shār. Bhā.) 'two strong lights do not indeed help (i. e. serve to intensify) each other;' सा लक्ष्मीरुपकुरुते यया परेषाम् 'that is wealth by means of which one obliges another' (Kir VII. 28.).

The Causal of कृ is Atm. when मिथ्या is prefixed to it; पदं मिथ्याकारयते 'mispronounces the accent on the syllable.'

कृ—'to scatter' with अप‡ is Atm. in the sense of 'turning up or scratching with joy,' or turning up with the intention of making an abode or for maintenance (by quadrupeds or birds); in this sense सू is prefixed to कृ; अपस्किरते वृषो हृष्टः 'the bull turns up the ground in joy;' similarly अपस्किरते कुक्कुटो भक्ष्यार्थी; अपस्किरते (digs a hole for lying in) श्वा आश्रयार्थी; cf. छायापस्किरमाण-विष्किर &c. (Up. II. 9).

* अघेः प्रहसने Pân. 1. 3. 33.

† वेः शब्दकर्मणः । अकर्मकाच्च । Pân. 1. 3. 34-35.

‡ अपाच्चतुष्पाच्छकुनिष्वालेखने Pân. VI. 3. 142. अपात्किरतेः सुहृत् स्यात् । सुहृदि हर्षादिव्वेव वक्तव्यः । Sid. Kan.

When the root has its original sense, the Par. is used and स् is not inserted: कुडुमानि अपकिरति स्त्री 'the woman scatters flowers;' अपकिरति गजो धूलिम् ।

क्रञ्—when not preceded by a preposition is conjugated in both the Padas. But it is used in Atm. by itself when the meaning is 'free movement, energy, development or increase,' &c.; ऋचि क्रमते बुद्धिः 'his intellect moves freely in (i. e. proves very powerful in mastering) the Rigveda;' क्रममाणोरिसंसदि 'moving unobstructed in the assembly of the enemy' (Bh. VIII. 22); अध्ययनाय क्रमते 'shows ability or energy for studying,' न रञ्जनाय क्रमते जडानाम् । Vikra. I. 16 क्रमन्तेऽस्मिन् शास्त्राणि 'the Shāstras find enlargement in him or are satisfactorily mastered by him.' In the same senses it is Atm. when preceded by उप and परा only (i. e. is Par. if preceded by any other prep.) उपक्रमते, पराक्रमते cf. इत्युक्त्वा खे पराक्रन्त (showed his might); परीक्षितुमुपाक्रन्त (made bold) राक्षसी तस्य विक्रमम् । Bh. VIII. 22-23; but संक्रामति (शास्त्रेषु बुद्धिः). When preceded by आ it is Atm. in the sense of 'the ascending or the rising of a heavenly body;' आक्रमते सूर्यः 'the sun rises;' but आक्रामति धूमो हर्म्यतलात् 'the smoke issues forth from the upper terrace.' Also when preceded by वि, in the sense of 'a graceful movement of the feet, or ascending,' साधु विक्रमते बाजी 'the horse moves gracefully;' but विक्रामति सन्धिः 'the joint splits,'—and by प्र and उप in the sense of 'beginning,' प्रक्रमते, as in वक्तुं मिथः प्राक्रमतैवमेनम् । Kum. III. 2. 'thus began to talk with him in private;' but प्रक्रामति 'goes,' उपक्रामति 'comes near.'

क्री—'to buy' is Atm. when the prepositions अव, परि and वि are prefixed to it (with वि it means 'to sell'), अवक्रीणीते, परिक्रीणीते cf. Bh. VIII. 8. कृतेनोपकृतं वायोः परिक्रीणानमुत्थितम् ।

*वृत्तिसर्गतायनेषु क्रमः। उपपराभ्याम् । आङ् उद्गमने। ज्योतिरुद्गमन इति वाच्यम् । Vārt. वेः पादविहरणे । प्रोपाभ्यां समर्थाभ्याम् । अनुपसर्गाद्वा । Pān. 1. 2. 38-43.

† परिव्यवेभ्यः क्रियः Pān. 1. 3. 18.

क्रीड्*—‘to play’ is Atm. after the prepositions अनु, आ, परि and सम्, अनु-आ-परि-सं-क्रीडते, but not when अनु governs a noun, as माणवकमनुक्रीडति i. e. ‘plays with Māṇavaka.’ क्रीड् with सम् is Par. when it means ‘to creak as a wheel,’ as संक्रीडति चक्रम्.

क्षिप्—‘to throw’ is Par when preceded by the prepositions अभि, प्रति and अति; अभिक्षिपति ‘throws up,’ अतिक्षिपति ‘throws out,’ प्रतिक्षिपति ‘throws back.’

क्षु—with सम् is Atm; संक्षुते शस्त्रं ‘whets or sharpens his weapon;’ उत्कंठां संक्षुते ‘dispels anxiety.’

गच्छ्—with सम् is Atm. in the sense of ‘to be proper, unite with, join;’ वाक्यं संगच्छते, सखीभिः संगच्छते, &c., but ग्रामं संगच्छति goes to a village.’ In the Causal it takes the Atm. in the sense of ‘having patience or waiting,’ आगमयस्व तावत् ‘have patience first’.

गृह्—‘to be greedy’ is Atm in the Cau. when the sense is ‘to deceive,’ माणवकं गर्हयते ‘he deceives Māṇavaka;’ but श्वानं गर्हयति ‘he makes the dog greedy.’

गृह्—with सम् is Atm. when the meaning is ‘to pledge one’s word, to promise, to proclaim;’ संगिरते शब्दं ‘he pledges his word;’ शतं संगिरते ‘he promises 100 (Rupees, &c.),’ संगिरते स्वामिनो गुणाम् ‘proclaims the merits of his master;’ but संगिरति घ्रासं ‘he swallows down a mouthful.’ If it (i. e. गृ 6 Con.) be preceded by अव, it is Atm. अवगिरते शोणितं पिशाचः ‘the fiend drinks blood.’

चर्—‘to walk’ with उद् is Atm. when used transitively;

* क्रीडोत्सुसंपरिभ्यश्च Pân., 1. 3. 21. अनोः कर्मप्रवचनीयान् । Sid. Kan.

† अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः । Pân. 1. 3. 80.

‡ समो गम्युच्छिभ्याम् । Pân. 1. 3. 29.

§ अवाद्भ्यः समः प्रतिज्ञाने । Pân. 1. 3. 51-52.

§ उदश्चरः सकर्मकात् । समस्तृतीयायुक्तात् । दाणश्च सा चेच्चतुर्थ्यर्थे । Pân. 1. 3. 53-75.

‘धर्ममुच्चरते’ he transgresses his duty.’ पानशौण्डाः पयःक्षीबा दृन्दै-
रुद्वचरन्त च । Bhaṭṭ. VIII. 31; but वाष्पमुच्चरति ‘vapour rises up.’
With सम् or समुदा it is Atm. when used with the instrumental
of a vehicle; रथेन संचरते ‘he moves in a chariot’ (See Bh.
VIII. 32); क्वचित्पथा संचरते सुगणां Rag. XIII. 19. ‘now passes
through the path of gods;’ रथेन समुदाचरते.

जन्—in the Causal takes the Parasm. जनयति.

जि*—when preceded by वि and परा in the sense of ‘to con-
quer,’ and ‘to defeat’ or ‘to find unbearable,’ respectively, is
Atm. विजयते, शत्रून् पराजयते, अध्ययनात् पराजयते ‘gets tired of
study;’ खं पराजयमानोसौ ‘filling up the sky, &c’ तां पराजयमानां
स प्रीतिः ‘her who was getting disgusted with,’ &c. Bhaṭṭ.
VIII. 9. 71.

ज्ञां—‘to know’ used intransitively by itself is Atm. सर्पिषो
जानीति (सर्पिषा उपायेन प्रवर्तते Sid. Kau. i. e. ‘proceeds to perform
a sacrifice having obtained ghee for it); with the preposition
अप it is Atm. in the sense of ‘denying;’ as शतं अपजानीति denies
a hundred;’ with प्रति in the sense of ‘acknowledging or
promising,’ and with सम् in the sense of ‘expecting,’ it is also
Atm.; शतं प्रतिजानीति ‘acknowledges a hundred;’ हर्त्वापारोपणेन
कन्यादानं प्रतिजानीति ‘promises the hand of his daughter by (i. e.
on the condition of) the drawing of Hara’s bow;’ शतं संजानीति
‘looks for a hundred;’ मातरि मातुर्वा संजानाति ‘thinks of his
mother.’ When this is used without a preposition and when
the fruit accrues to the agent it takes the Atm. मां जानीते;
when a preposition is prefixed to it and it is used transitively,
it takes the Par. स्वर्गलोकं न प्रजानाति ब्रह्मः. In the Desiderative
this root takes the Atm.

तप्—‘to heat’ with वि or उद्, when used intransitively, is

* विपराभ्यां जेः । Pân. 1. 3. 19.

† अपह्ववे ज्ञः । अकर्मकाच्च । सम्प्रतिभ्यामनाध्याने । Pân. 1. 3. 44-46;

‡ उद्भिभ्यां तपः । Pân. 1. 3. 27. स्वाङ्गकर्मकाच्चेति वक्तव्यम् । Vârt.

Atm. उत्तपते or वितपते सूर्यः; when used transitively it is Atm. if it has a limb of the body of the agent for its object; उत्तपते or वितपते पाणि 'he warms his hand, but उत्तपति सुवर्णं सुवर्णकारः 'a goldsmith heats gold', चैत्रो मैत्रस्य पाणिमुत्तपति; when it means 'to practise penance' it is Atm. and is conjugated like a root of the fourth class.

According to some तप् with अनु is Atm; अनुतपते 'repents.'

दा—*to give' (3 cl.) by itself takes either pada; but when preceded by आ it is Atm. in any other sense than opening (the mouth, &c.); धनं आदत्ते 'accepts money;' विद्यां आदत्ते 'acquires knowledge;' नादत्ते भवतां स्नेहेन या पल्लवं (Śāk.) 'does not pluck your foliage through affection;' but मुखं व्याददाति 'opens his mouth;' विपादिकां व्याददाति वैद्यः 'the doctor opens the tumour on the root;' नदीकुलं व्याददाति 'breaks open the bank of a river;' but if the mouth belongs to another the exception is removed; व्याददते पतङ्गस्य मुखं पिपीलिकाः 'ants break open the mouth of a moth' (Māh. Bhār.).

दा—'to give' (I cl.) when preceded by the preposition सम् singly or coupled with any other preposition takes the Atm. provided it is used with the Instrumental in the sense of the Dative; दास्या संयच्छते or संप्रयच्छते 'gives (something) to the maid-servant;' but दास्या धनं संप्रयच्छति विप्राय 'gives wealth to a Brâhmaṇa through his maid-servant'

दृश्—'to see preceded by उप and used intransitively takes the Atm.; संप्रदश्यते 'sees (thinks) well,' this root takes the Atm. in the Desiderative; दिदृक्षते 'wishes to see.'

दृ—'to run' is Par. in the Cau.

नह्—with सम् is Atm. in the sense of 'preparing, being ready

---

*आङ्गो दोऽनास्यविवरणे । Pân. 1. 3. 20. आस्यग्रहणमविवक्षितम् Sid. Kau. पराङ्गकर्मकाच्च निषेधः । Vârt.

for,' युद्धाय संनह्यते 'prepares for battle; cf. छेतुं वज्रमणीं शिरी-
षकुसुमप्रान्तेन संनह्यते Bha.

नाथ*—'to beg or solicit for any thing' is used in the Par. in the sense of 'to hope for,' 'to wish well' or 'to give blessings to,' it is exclusively Atm. सर्पिषो नाथते सर्पिर्मे स्यादित्याशास्ते इत्यर्थः । Sid. Kau. मोक्षाय नाथते मुनिः (Bhop.)

In " नाथसे किमु पति न भूताम् " Kir. XIII. 59. the root is used in the Atmanepada. But Bhaṭṭoji Dīkshīt supposes that the reading here should be नाथसे and not नाथसे. Mammata also in his Kāvya-prakāśha finds fault with the Atm. use of this root when criticising the verse दीन त्वामनुनाथते कुचयुगं पत्रादृतं मा कथाः &c. and says that नाथते should be नाथति.

नी|—'to lead or carry' with a preposition or with the prepositions उद्, उप or वि is Atm in the following senses.—

(1) सम्मानन or 'showing regard for;' शास्त्रे नयते 'gives instruction in the conclusions of the Śāstra' (तेन च शिष्यसम्माननं फलितम् Sid. Kau.), (2) उत्सृजन or 'raising up;' दण्डमुन्नयते उत्क्षिपतीत्यर्थः ; (3) आचार्यकरण or 'initiating into sacred rites,' माणवकं उपनयते विधिना आत्मसमीपं प्रापयतीत्यर्थः । उपनयनपूर्वकेणाध्यापनेन हि उपनंतरि आचार्यत्वं क्रियते (Sid. Kau.); (4) ज्ञान or 'ascertaining the real nature of;' तत्त्वं नयते निश्चिनोतीत्यर्थः ; (5) भृति or 'employing on wages;' कर्मकरानुपनयते 'employs labourers on wages;' (6) विगणन or 'paying off as a debt, taxes' &c; करं विनयते राज्ञे देयं भागं परिशोधयतीत्यर्थः, and (7) व्यय or 'spending or applying to good use;' शतं विनयते धर्मार्थं विनियुक्ते इत्यर्थः (Sid.

* आशिषि नाथः । Vārtika.

† सम्माननोत्सृजनाचार्यकरणज्ञानभृतिविगणनव्ययेषु नियः । कर्तृस्थे चाशरीरे कर्मणि । Pān. I. 3. 36-37 नियः कर्तृस्थे कर्मणि यदात्मनेपदं प्राप्तं तच्छरीरावयविन्न एव स्यात् । सूत्रे शरीरशब्देन तदवयवो लक्ष्यते । तेनेह न गडुं विनयति । कथं तर्हि विगणय्य नयन्ति पौरुषमिति । कर्तृगामित्वावि-
वक्षायां भविष्यति । Sid. Kau.

Kau.). नी with वि is Atm. when the object is something other than a limb of the body but exists in the agent; as कोपं विनयते; but हुरोः क्रोधं विनयति शिष्यः; गण्डं विनयति (turns aside).

हु—with आ* is Atm. आहुते 'he praises.'

प्रच्छ*—with आ is Atm. in the sense of 'taking leave of'—
"आपृच्छस्व प्रियसखमसुम्" Meg. 10. 'take leave of this thy dear friend,' also with the preposition सम् when used intransitively, संपृच्छते 'he ascertains.'

भुञ्ज्—[†]is Atm. except in the sense of 'protecting,' ओदनं भुङ्क्ते 'eats food,' बुभुजे पृथिवीपालः पृथिवीमेव केवलात् 'the protector of the earth enjoyed (experienced the pleasure from the possession of) the earth alone;' वृद्धो जनो दुःखशतानि भुङ्क्ते 'old people suffer hundreds of miseries;' महीं भुनक्ति 'protects the world.'

सृष्—with परि is Par.; परिसृष्यति 'endures;' but आसृष्यते 'he touches.'

यस्—[‡]with आ is Atm. either when used intransitively or has a limb of the body of the agent for its object; आयच्छते तरुः 'the tree spreads;' आयच्छते पाणिम् 'stretches forth the hand;' but आयच्छति कृपाद्रज्जुं 'draws up the rope from the well'; preceded by सम्, उद् and आ it is Atm. except when it has a literary work for its object; वस्त्रं आयच्छते 'puts on a garment;,' भारमुचच्छते 'lifts up a load;,' व्रीहीन् संयच्छते 'gathers rice;,' but उद्यच्छति वेदम् 'tries hard to learn the Veda'. यस्—with उप is Atm. in the sense of 'accepting, or espousing a girl;,' दानं उपयच्छते 'accepts the

* आङि लुप्रच्छयोः । Vārtika.

† भुजोऽनवने । Pân. 1. 3. 65. अवन इति वक्तव्येऽनवन इति पर्युदासग्रहणादवनमिन्न उपभोगादावर्थेपि आत्मनेपदविधानार्थमिदम् ।

‡ आङो यमहनः । Pân. 1. 3. 28. समुदाहृत्यो यमो ग्रन्थे । Pân. 1. 3. 75. उपायमः स्वीकरणे Pân. 1. 3. 2. 56. विभाषोपयमने । Pân. 1. 2. 16.

gift given;’ उपयच्छते कन्यां ‘marries a girl’; in the Aorist this drops its nasal optionally; राम सीतां उपायत (See Uttar. III. 112). उपायंस्त; but परस्य भार्या उपयच्छति ‘makes another’s wife his own.’

युज्*—preceded by प्र or उप, or generally by a prep. beginning or ending with a vowel, and does not refer to sacrificial vessels, is Atm. प्रयुंक्ते, उपयुंक्ते, प्रयुज्जानः प्रिया वाचः (Bh. VIII. 39): but यज्ञपात्राणि प्रयुनक्ति ‘arranges the sacrificial vessels;’ य इमां आश्रम-धर्मे नियुंक्ते (S’âk.) ‘who appoints her to the duties of the hermitage;’ अन्वयुंक्तं गुरुमीश्वरः क्षितेः Rag. XI 62. ‘the lord of the earth asked his preceptor;’ पणवन्धसुखान्युजानजः षडुपायुंक्तं ‘Aja employed the six expedients beginning with peace.’ Rag. VIII. 21.

युध्—in the Cau. takes the Par.

रम्†—‘to sport’ changes its Pada when preceded by the prepositions वि, आ and परि; वत्सैतस्माद्विरम ‘cease, oh child, from this’ (Uttar. I. 33). रात्रिरेव व्यरंसीत् Ibid. I. 27. आरमति, विरामोस्त्विति चारमेत् Manu II 79. परिरमति; क्षणं पर्यरमत्तस्य दर्शनात् ‘was for a moment delighted with his sight.’ With उप it is Par.; यज्ञदत्तं उपरमति रमयतीत्यर्थः (Sid. Kau.) When intransitively used it takes either Pada; उपरमति-ते ‘sports’; cf. उपारं-सीच्च सम्पश्यन्; नात्र सीतित्युपारंस्त, &c. Bhaṭṭ. VIII. 54. 55.

ली—‘to melt, to embrace’ is Atm. in the cau. in the sense of ‘adoring, defeating or deceiving;’ जटाभिर्लापयते ‘is adorable on account of his matted hair;’ दण्डेन लापयते वा ‘the dog is defeated by means of a stick;’ इयेनो वर्तिकाहुल्लापयते वञ्चयतीत्यर्थः (over-powers); मौख्येण लापयते ब्राह्मणः ‘the Brâhmana is deceived by reason of his folly.’ बालहुल्लापयते वञ्चयतीत्यर्थः ।

वञ्च्†—in the cau is Atm. in the sense of ‘deceiving;’ माणवकं वञ्चयते ‘deceives Mânavaaka;’ but अहिं वञ्चयति ‘avoids a serpent.’

* प्रोपाभ्यां युजेरयज्ञपात्रेषु । Pân. I. 3. 64. स्वरान्तोपसर्गादिति वक्तव्यम् । Vârtika.

† व्याद्परिभ्यो रमः । उपाच्च । विभाषाऽकर्मकाद् । Pân. I. 3. 83-85.

‡ गृध्रिवञ्चयोः प्रलम्भने Pân. 1. 3. 69.

वद्—†‘to speak’ is Atm. in the following senses:—(1) भासन or ‘showing brightness (proficiency in);’ शास्त्रे वदते ‘is adept in the Śāstra;’ (2) उपसंभाषा or ‘conciliating or coaxing’ (generally preceded by उप); भृत्यानुपवदते सांत्वयतीत्यर्थः; (3) ज्ञान or ‘knowledge’ शास्त्रे वदते ‘knows the Śāstra;’ (4) यत्न or ‘effort, toil;’ क्षेत्रे वदते ‘labours in the field;’ (5) विमति or ‘disagreement, quarrel,’ (generally preceded by वि in this sense); विवदन्ते; परस्परं विवदमानानां शास्त्राणां ‘of mutually conflicting Śāstras;’ and (6) उपमन्त्रण or ‘coaxing, requesting;’ दातारं उपवदते ‘praises the donour;’ &c; with संप्र it is Atm. in the sense of ‘distinct and loud speech (as that of men gathered together);’ संप्रवदन्ते ब्राह्मणाः ‘the Brāhmanas are speaking aloud together;’ but संप्रवदन्ति पक्षिणः; वरतनु संप्रवदन्ति कुक्कुटाः ‘oh beautiful one, the cocks are crowing;’ with अनु it is Atm. when used intrasitively; अनुवदते कठः कलापस्य ‘the Katha Brāhmaṇa imitates (speaks on the side of or recites like) the Kalāpa Brāhmaṇa;’ but उक्तं अनुवदति ‘reproduces what is said;’ अनुवदति वीणा ‘the lute imitates the notes (indistinctly);’ with विप्र it is optionally Atm. in the sense of ‘disagreeing or disputing;’ विप्रवदन्ति-न्ते वैद्याः the physicians disagree; with अप it is Atm. in the sense of ‘reviling, reproaching, refusing,’ when the fruit of the action refers to the agent; अपवदते धनकामो अन्यायं ‘greedy of wealth reviles others unjustly;’ so न्यायमपवदते ‘refuses justice;’ but अपवदति ‘reproaches’ (when the result does not refer to the agent); cf. नार्तोप्यपवदेद्विप्रान् Manu. IV. 236; when the fruit of the action is indicated as referring to the agent the Atm. is optional; स्वपुत्रं अपवदति-ते वा (Sid. Kau. on Pan. 1. 3. 77); वद् with उप in the sense of ‘advising or speaking stealthily,’ when used transitively, is Atm. शिष्यं उपवदते ‘gives advice to his pupil;’ परदारान् उपवदते ‘speaks stealthily with another’s wife.

† भासनोपसंभाषाज्ञानयत्नविमत्युपमन्त्रणेषु वदः। व्यक्तवाचां सन्तुष्टारणे । अनोरकर्मकात्। विभाषा विप्रलापे। अपाद्वदः। Pān. 1. 3. 47-50, 73.

वह—*is both Par. and Atm. but with प्र is restricted to the Par ; प्रवहति.*

विद्*—‘to know’ (2nd cl.) with सम् is Atm. when used intransitively in the sense of ‘knowing of, being aware of,’ and adds इ to द् optionally in the 3rd per. plural; संविदते or संविदते ‘they know well;’ *cf.* के न संविदते वायोमैनाकाद्रिर्यथा सखा Bh. VIII. 17.; ‘who do not know that the mountain Maināka is the friend of Vāyu?’ but संवित्: सहयुध्वानौ तच्छक्तिं खरदूषणौ Bhaṭṭ. V. 37, as it is used transitively. It is also Atm. with सम् in the sense of ‘recognising;’ as संवित्ते.

विश्र्—*with नि is Atm. निविशते; किष्किन्धाद्रिं न्यविशत &c. Bhaṭṭ VI. 143. Also when अभि is prefixed to नि, अभिनिविशते सन्मार्गे (Sid. Kan.) ‘takes to a good path;’ see Bh. VIII. 80.*

शप्—*meaning ‘to reproach or to abuse’ takes the Atm. even when the fruit of the action does not accrue to the agent; कृष्णाय शपते ।*

शिक्ष्—*takes the Atm. in the sense of ‘wishing to study;’ धनुषि शिक्षते ‘wishes to study archery.’*

श्रु—†† ‘to hear’ with सम् is Atm. when used intransitively; संगृणुते ‘hears well;’ संगृणुष्व कपे (Bhat. VII. 16.) ‘Listen with heed, oh monkey;’ *cf.* हिताक्ष यः संगृणुते स किं प्रभुः Kir. 1. 5; but शब्दं संगृणोति ‘he hears the sound.’ This root takes the Atm. in the Desiderative, except when आ or प्रति precedes it, शुश्रूषते; but आ—प्रति—शुश्रूषति.

स्था§—*with सम्, अव, प्र and वि is Atm., संतिष्ठते: सुदौ परिभवत्रासान्*

* विदिप्रच्छिस्वरतीनामुसंख्यानम् । Vārtika. वेत्तेर्विभाषा Pān. VII.1.7

† नेविशः Pān. I. 3. 17. † शप उपालम्भे । Vārtika.

§ शिक्षेजिज्ञासायाम् Vārtika. †† अतिश्रुदृशिभ्यश्चेति वक्तव्यम् । Vārtika.

§ समवप्रविभ्यःस्थः । Pān.1.3 22 आङ् प्रतिज्ञायामुपसंख्यानम् Vārtika प्रकाशनस्थेयाख्ययोश्च । उदोनूर्ध्वकर्मणि । Pān. 1, 323. 24 ईहायामेव । Vārtikas. उपान्मन्त्रकरणे । Pān. 1. 3. 25. उपादेवपूजासङ्गतिकरणमित्र-करणपथिष्विति वाच्यम् । वा लिप्सायाम् । Vārtikas. अकर्मकाच्च । Pān. 1. 3. 26.

संतिष्ठते (Mud. 1. 36.) 'fearing an outrage does not abide by one who is mild,' see Mrch. 1. 36. (In the sense of standing still, &c. it is used in the Par. क्षणं न संतिष्ठति जीवलोकः क्षयोद्वाभ्यां परिवर्तमानः । Hariv.); क्षणमप्यवतिष्ठते श्वसन् (जन्तुः) 'if a being remains breathing though only for a moment;' अनीत्वा पङ्क्तान् धूलिमुदकं नावतिष्ठते । Sis. 11. 34. प्रतिष्ठते See Ragh. IV. 6; Kum. III. 22. वितिष्ठते; पदैर्भुवं व्याप्य वितिष्ठमानं Sis. IV. 4; with आ it is Atm. in the sense of 'laying down a proposition, asserting solemnly;' शब्दं नित्यं आतिष्ठते 'Affirms that sound is eternal;' जलं विषं वा तव कारणादास्थास्ये (Mah. Bhâ.) 'for thy sake I will drink water or poison;' in the sense of 'observing' it takes the Par. when used transitively; विधिमातिष्ठति 'observes the vow.' स्था is Atm. by itself in the sense of 'disclosing one's intention or abiding by;' गोपी कृष्णाय तिष्ठते, आशयं प्रकाशयति इत्यर्थः । संशय्य कर्णादिषु तिष्ठते यः Kir. III. 14; 'who, when in doubt, takes recourse to Karṇa and others (as the deciders of the matter in hand).' With उद् it is Atm. except in the sense of 'getting up or getting by right;' मुक्तावुत्तिष्ठते 'earnestly thinks of (aspires to) absolution;' (See Kir. XI. 13. and Sis. XIV. 17); but पीडा-दुत्तिष्ठति; ग्रामाच्छतमुत्तिष्ठति 'a hundred is yielded to him by a village (as tax, &c.).' With उप it is Atm. in the sense of:— (1) 'worshipping with the recital of holy texts,' आग्नेय्याग्नीध्र-मुपतिष्ठते 'worships the Âgnidhra fire with the recital of Vedic texts,' ये सूर्यमुपतिष्ठन्ते मन्त्र. Bh. VIII. 13, but भर्तारमुपतिष्ठति यौव-नेन (or पतिमुपतिष्ठति नारी Vop.) where the meaning is 'to approach for intercourse, to serve,' See Bhaṭṭ. V. 68, (2) 'waiting upon, worshipping (a divine being)' आदित्यमुपतिष्ठते; (the Atm. use of the root in 'स्तुत्यं स्तुतिभिरर्थाभिरुपतस्थे सरस्वती' Rag. VI. 6. is to be explained, thinks Bhattoji Dīkshita, by the fact that the king is considered to be a divine being), (3) 'uniting or joining; गङ्गा यमुनामुपतिष्ठते; (4) 'forming friendship with' रथिकानुपति-ष्ठते मित्रीकरोतीत्यर्थः (Sid. Kan.); and (5) 'to lead to' पन्थाः सुघ्नं उप-तिष्ठते 'this way leads to Sruḡhna.' When a desire to get something is implied स्था with उप takes either Pada; भिक्षुकः प्रभुमुपतिष्ठति-ते

'a beggar waits on a lord (with desire of getting something).' When it is used intransitively it takes the Atm; भोजनकाल उप-
तिष्ठते 'comes at the dinner time.'

सु—*is* Atm. in the Desiderative; सुस्वर्षते.

बु—*is* Par. in the causal; ब्रावयति.

सु—*with* सम् and आ *is* Atm.; संस्वरते 'roars so as to terrify;'
हुतं संस्वरिषीष्टास्त्वं Bhaṭṭ. IX. 28; आस्वरते 'utters a loud sound.'

हन्*—*with* आ when used intransitively or when it has a limb
of the body of the agent for its object *is* Atm.; आहते 'kills or
dashes down;'[†] स्वशिर आहते 'strikes his own head;'[‡] but परस्य शिर
आहन्ति (Sid. Kau.)

हृ—*with* अनु *is* Atm. in the senses of 'following the habits
of, acquiring the natural quality of;'[§] पैतृकमन्वा अनुहरन्ते 'horses
always follow the gait of their progenitors;'^{||} so मातरं गाविः
अनुहरन्ते; in the sense of 'acquiring a new quality by imitation '[¶]
it takes the Par. पितरमनुहरति 'imitates his father.'

ह्वे—उप, preceded by उप, नि, वि, and सम् and used intransiti-
vely *is* Atm. उप—नि—वि—सं—ह्वयते; *with* आ it *is* Atm. in the
sense of 'challenging;'[‡] कृष्णश्चाणूरमाह्वयते 'Kṛishṇa challenges
Oḥāṇura to battle;'[§] आह्वत चेदिराण्डुरारिं Sis. XXI. 1; but
उन्नमाह्वयति.

The following *Karikās*, extracted from the A'khyātachan-
drikā are subjoined here, with some alterations here and there,
as a help to the student in remembering much of what is given
in the present chapter.

आत्मनेपदपरस्मैपदविवेकवर्गः ॥

भावे कर्मणि सर्वस्माद्धातोः स्यादात्मने पदम् ॥

दिङ्प्रत्यस्तथानुदात्तेभ्यो भूयते प्यायते तु दिक् ॥ १ ॥

* आङो यमहनः । Pân 1. 3. 28. कथं तर्हि आजघ्न विषमविचेचनस्य वक्षः
इति मारविः । अहर्ध्वं मा रयूत्तममिति मट्टिश्च । प्रमाद एवायमिति भागवृत्तिः
प्राप्येत्यध्याहारो वा । Sid. Kau. † हरतेर्गतिताच्छील्ये Vārtika.

‡ निसह्यपविम्यो ह्वे; स्पर्धायामाङः Pân. 1. 3. 30, 31.

क्रियाव्यतिहृतौ तद्व्यतिस्ते व्यतिपिञ्जते ॥
 शब्दार्थहृत्प्रकाराहगतिर्हिसार्थकान्न तत् ॥ २ ॥
 व्यतिभ्यां जल्पति हसत्येवं हन्तीत्यमूर्दिशः ॥
 नात्र संप्रवदन्ते संप्रहरन्ते निषेधनम् ॥ ३ ॥
 द्विश्चान्यतरेतरोपपदान्नात्मनेपदम् ॥
 अन्योन्यस्य व्यतिलुनन्त्येपा दिङ् निपराद्विशोः ॥ ४ ॥
 परिव्यवेभ्यः क्रीणातेर्जयतेर्विपरापरात् ॥
 आडो दोङ्गविकासस्वास्यप्रसारणयोर्न हि ॥ ५ ॥
 गमेः क्षमायां णेराडि नुपृच्छयोः क्रीडतेरनोः ॥
 पर्याङ्भ्यां च समोऽकूजे जिज्ञासायां शकेः सनः ॥ ६ ॥
 अपरिकरतेर्हरतेर्गतताच्छील्य आशिषि ॥
 नाथेः शपेस्तु शपथे स्थो निर्णीतो प्रकाशने ॥ ७ ॥
 प्रतिज्ञायां चावसंविप्रादुदोऽनूर्ध्वचेष्टने ॥
 देवार्चासंगकरणमैत्रोषु पथि कर्तृके ॥ ८ ॥
 धात्वर्थे मन्त्रकरणेऽकर्मके चोपपूर्वकात् ॥
 वा लिप्सायां समः पृच्छिगमृच्छिस्त्रुवेत्तितः ॥ ९ ॥
 दशोर्तेश्चार्कर्मकेभ्य आङ् पूर्वाभ्यां यमेर्हनः ॥
 उद्विभ्यां तपते स्माङ्गकर्मकेभ्योप्यथास्यतेः ॥ १० ॥
 ऊर्ध्वा सोपसर्गाभ्यां हुः संनिव्युपपूर्वकात् ॥
 आङस्तु स्पर्धतेः सूचनावक्षेपणसेवने ॥ ११ ॥
 प्रतियत्नप्रकथनोपयोगे साहसे कृजः ॥
 अधेः प्रहसने वेस्तु शब्दकर्मण्यकर्मकात् ॥ १२ ॥
 पूजाचार्यकृतिज्ञानोत्सज्जने च भृतौ व्यये ॥
 नियो विगणने कर्तस्थे तु चामूर्तकर्मणि ॥ १३ ॥
 वृत्त्युत्साहस्फीततासु क्रमेस्तद्वत्परोपयोः ॥
 ज्योतिरुद्गमने त्वाडो वेः पादविहृतार्थकात् ॥ १४ ॥
 आरम्भणर्थे प्रोपाभ्यां विभाषानुपसर्गकात् ॥
 अपह्वेकर्मकाच्च ज्ञोऽनाध्याने समः प्रतेः ॥ १५ ॥

यत्नोपसान्वनज्ञानभासनेषूपमन्त्रणे ॥
 विमत्तौ चापि वदतेः समनुभ्यां त्वकर्मकात् ॥ १६ ॥
 व्यक्तवाचा सहोक्तौ च विप्रलापे विभाषया ॥
 ग्रोऽत्रात्मनः प्रतिज्ञाने चरेरुदि सकर्मकात् ॥ १७ ॥
 समस्तृतीयायुक्तास्वीकरणे तूपयच्छतेः ॥
 तृतीया चेच्चतुर्थ्यर्थे दाणः शिति शदेर्मृडः ॥ १८ ॥
 लिङ्लुङ्गोश्च कृञ् प्राग्वदामो यस्तु प्रयुज्यते ॥
 सनः श्रुस्मृदृशिज्ञाभ्यो नानोर्ज्ञो नाङ् प्रतेः श्रुवः ॥ १९ ॥
 अयज्ञपात्रेषु युजेरजाद्यन्तोपसर्गतः ॥
 समः क्षणौतेरनवने भुनक्तेरथ णेरणौ ॥ २० ॥
 यत्कर्म णौ स कर्ता चेद्भवेदाध्यानवर्जिते ॥
 यथा रोहयते हस्ती स्वयं दर्शयते नृपः २१ ॥
 भीष्म्योः प्रयोजकाङ्गीतिस्मययोर्वञ्चतेर्गृधेः ॥
 प्रलम्भने लियः पूजान्यकूः योर्वञ्चनेऽपि च ॥ २२ ॥
 मिथ्याशब्दोपपदतः पौनःपुन्ये कृजो णिचः ॥
 फले च कर्त्रभिप्राये स्वरितेतो जितो णिचः ॥ २३ ॥
 पचते कुस्ते ब्रूते घटं कारयते तथा ॥
 अपाद्वदः समादुद्भयो यमेरग्रन्थगोचरे ॥ २४ ॥
 ज्ञश्चोपसर्गरहिताच्छब्दान्तरगतौ तु वा ॥

॥ इति आन्मनेपदाधिकारः ॥

॥ अथ परस्मैपदाधिकारः ॥

परस्मैपदमन्यस्मात्कृजोऽप्यनुपरापरात् ॥ २५ ॥
 क्षिपोऽभिप्रत्यतिभ्यः प्राद्वहेर्मृषिवहोः परेः ॥
 व्याङ्परिभ्यो रम उपाद्विभाषा चेदकर्मकः ॥ २६ ॥
 आहारचलनार्थाणेरण्यन्ते यद्यकर्मकः ॥
 चित्तवत्कर्तृको यद्वत्तोषयत्येष पार्थिवः ॥ २७ ॥
 प्रुद्रुस्तुजन्युधबुधेड्नशिभ्यश्च णिचोथ न ॥
 दम्भायमायसपरिमुहो न रुचिवद्वसः ॥ २८ ॥

नृतिधेट्पिबतिभ्यश्च क्यषन्ताच्च विभाषया ॥
 वा बुतादेर्लुङिद्भ्यः स्यसर्नोर्लुङि कल्पतेः ॥ २९ ॥
 परस्मैपदमन्यस्मात्तथा शिष्टप्रयोगतः ॥

CHAPTER XIV.

VERBAL DERIVATIVES

or

PRIMARY NOMINAL BASES.

Derived by means of the Kṛt Affixes.

§ 665. The Kṛt affixes (Vide § 337) are added to roots or to their modified forms to form nouns, adjectives, and indeclinables; *e. g.* कृ—कार, कर्तृ, करण, कुर्वत्, करिष्यत्, चकृवस्, कृत्वा कर्तुम् &c. These are called Kṛdantas or Primary Nominal Bases as distinguished from the Secondary Derivatives formed with the Taddhita affixes.

§ 666. There is a peculiar class of Kṛt or Primary affixes technically designated by Sanskrit grammarians—*Unādi* or those beginning with the affix उण् *i. e.* the affix उ with the mute or indicative letter ण्, so called from the words कारु, वारु, &c. in the first Sūtra being derived with the affix. These Unādi affixes form primary nouns, like other Kṛt affixes form verbal roots, but are classed separately because their application is limited, because the nouns derived by their means are either formed irregularly, or the connection between their senses and the meanings of roots from which they are supposed to be derived is not so clearly discernible as in the case of other primary derivatives; *e. g.* अश्रुते अश्वानं व्याप्नोतीति वा अश्वः 'a horse' which is derived either from अश्रु 'to pervade,' or from अश्वन् 'road;' and आप with वि, &c.; कारु 'an artisan' from कृ 'to do,' &c.

SECTION I.

PARTICIPLES (Declinable and Indeclinable)

1. Participles (Declinable)

(a) Participles of the Present Tense

§ 667. The participle of the present Parasm. is formed by the addition of the affix अत् to that form of a root, primitive or derivative, which it assumes before the third person plural termination of the Present Tense. If the base ends in अ, the अ is dropped; e g.

भू (1 cl.)—भव्+अन्ति Pre. 3rd pl. भव्+अत्=भवत् Pre. P being
 स्था (1 cl.)—तिद्+अन्ति ,, तिद्+अत्=तिष्ठत् ,, standing
 द्विष् (2 cl.)—द्विष्+अन्ति ,, द्विष्+अत्=द्विषत् ,, hating.
 similarly from

अद् (2 cl.) अदत् eating.	रुध् (7 cl.) रुन्धत् preventing.
या (2 cl.) यात् going	कृ (8 cl.) कुर्वत् doing.
हु (3 cl.) जुह्वत् sacrificing	तन् (8 cl.) तन्वत् stretching, &c.
दिष् (4 cl.) दीव्यत् playing.	क्री (9 cl.) क्रीणत् buying.
सु (5 cl.) सुन्वत् extracting.	सुष (9 cl.) सुष्णत् stealing, &c.
तुद् (6 cl.) तुदत् giving pain.	चुर (10 cl.) चोरयत् stealing.
बोधय् cau of बुध्, बोधयत् causing to know.	
बुबोधिष् desid. of बुध्, बुबोधिषत् desiring to know.	
दित्स desid. of दा, दित्सत् desiring to give.	
चेक्षिप् freq. of क्षिप्, चेक्षिपत् throwing again and again.	

&c. &c. &c. &c. &c.

(a) The term. अत् is optionally changed to वस् when added to the root विद्; विद्वत् or विद्वस् 'knowing.'

(b) The affix अत् when added to द्विष् and सु 'to extract Soma juice in a sacrifice' has the sense of an agent; as द्विषत् m. 'an enemy.' यज्ञे सर्वे सुन्वन्तः 'all are the extractors of Soma juice in a sacrifice.'

(c) When affixed to अह् it has the sense of 'fitness, respect;'
अर्हत् 'one deserving respect, respectable.'

(d) इ 2 P. and घृ cau. take the affix अत् when the idea of difficulty is not present; अधीयत् 'studying without experiencing any difficulty;' धारयत् 'holding or bearing with ease;' but कृच्छ्रेण अधीति, कृच्छ्रेण धारयति.

§ 668. The declension of the Participles in अत् has been treated of in § 116.

§ 669. The participles of the Present, Atm. is formed by adding आन् to the root which undergoes the same changes before it, as before the termination अते or अन्ते of the 3rd pl. pre. आन् is changed to मान, in the case of roots of the 1st, 4th, 6th and 10th classes, and all derived roots, or rather when the base ends in अ, before which the अ of the base remains unchanged; e. g. एध् (1. cl.) एधमान 'growing;' वन्द् (1 cl.) वन्दमान 'saluting;' शी (2. cl.) शयान 'lying down;' द्विष् (2. cl.) द्विषाण, हन् with आ (2. cl.) आघ्नान 'killing;' धा (3. cl.) दधान 'holding;' हु (3. cl.) जुह्वान; दिष् (4. cl.) दीव्यमान 'playing;' सु (5. cl.) सुन्वान 'extracting;' तुद् (6. cl.) तुदमान 'giving pain;' रुध् (7. cl.) रुन्धान 'obstructing;' कृ (8. cl.) कृर्वाण 'doing;' तन् (8. cl.) तन्वान 'stretching;' क्री (9. cl.) क्रीणान 'buying;' चुर (10. cl.) चोरयमाण 'stealing;' &c. बुध् (1. cl.)—cau. बोधयति-बोधयमान 'causing to know;'—desiderative बुबोधिपति-बुबोधिषमाण 'being desirous to know;' &c.

§ 670. (a) The आ of आन् is changed to ई in the case of the root आस् (2. cl.) 'to sit;' Pre. P. आसीन.

(b) आन् added to the roots पृ and यज् forms nouns; e. g. पवमानः 'that which purifies, hence, the wind' (cf. Rag. VIII. 9.) also, 'one of the sacred fires;' यजमानः 'one who sacrifices.'

§ 671. * The termination आन् may be added to any root

* ताच्छील्यवयोवचनशक्तिषु चानञ् । Pân. III. 2. 126.

in the sense of 'in the habit of' or 'to show a particular standard of age, or capacity to do a thing; e. g. भोगं भुञ्जानः 'one habituated to enjoy pleasures;' कवचं विभ्राणः 'of a sufficient age i. e. young enough to bear armour;' शत्रुं निह्नानः 'able to kill the enemy,' &c.

§ 672. The participle of the Pre. Passive is formed by adding मान to the Passive base in य; e. g. बुध्यमान 'who or what is known,' अद्यमान 'what is eaten,' दीयमान 'who or what is given,' चीयमान 'who or what is gathered,' क्रियमाण 'what is done,' कृ-कीर्यमाण 'what is scattered,' चोर्यमाण 'who or what is stolen' बुध-—cau. Pass. बोध्यमान 'who or what is caused to know,' Des. Pass. बुबोधिष्यमाण 'who or what is desired to know,' &c.

§ 673. The participles formed according to § 669 are declined like nouns ending in अ m f and n

(b) Participles of the Perfect.

§ 674. The terminations of the Perf. and the Past participles are weak, and therefore the radical vowel does not take its Guna substitute before these. The penultimate nasal is generally dropped (see § 584).

§ 675. The participle of the Perf. Par. and Atm. is formed by adding वस् and आन generally to that form of the root which it assumes before the termination of the 3rd per. plural. If this form consists of one syllable only or when the root ends in आ, वस् has the intermediate इ added to it. इ is optionally prefixed to वस् in the case of the roots गस्, हस्, हृस्, विस् and विद् (6 cl.); जन् and खन्, and गस् and हन् when they do not take इ, form this participle from that base which they would assume before the 2nd per. sing. termination, e. g.

PARASMAIPADA.

Root	Perf. Base (3rd pl)	Pers. Ptc.
इ to go	ईय्	ईयिवस् who or what went
आ ,	आर	आरिवस् ,, ,

Roots	Perf. Base (3rd pl.)	Perf. ptc.
नी	to carry	निनी
		निनीवस् who or what carried.
पच्	to cook	पेच्
		पेचिवस् „ cooked.
वच्	to speak	ऊच्
		ऊचिवस् „ spoke.
यज्	to sacrifice	ईज्
		ईजिवस् „ sacrificed.
भञ्ज्	to break	वभञ्ज्
		वभञ्ज्वस् „ broke.
अस्	to throw	आस्
		आसिवस् „ threw
स्तु	to praise	तुष्टु
		तुष्टुवस् „ praised.
कृ	to do	चकृ
		चकृवस् „ did.
भिद्	to split	विभिद्
		विभिद्वस् „ split.
दा	to give	दद्
		ददिवस् „ gave &c.
घस्	to eat	जश्
		जक्षिवस् „ ate.
दृश्	to see	ददृश्
		ददृशिवस् or ददृश्वस् „ saw.
विद्	to know, &c.	विविद्
		विविद्वस् or विविदिवस् „ knew, &c.
विश्	to enter	विविश्
		विविशिवस् or विविश्वस् „ entered.

जन् has जजन्वस्, खन्-चखन्वस्, गम्-जग्मिवस् or जगन्वस्, and हन्-जहिवस् or जयन्वस्.

(1) In the case of roots beginning with अ, न् is not inserted as it is in the Perfect; अञ्ज्-आजिवस्,

(a) For the declension of these participles see § 124.

ATMANEPADA.

नी	to carry	निनी	निन्यान्
दा	to give	दद्	ददान्
पच्	to cook	पेच्	पेचान्
यज्	to sacrifice	ईज्	ईजान्
कृ	to do	चकृ	चक्राण्
वच्	to speak	ऊच्	ऊचान्
स्तु	to praise	तुष्टु	तुष्टुवान्
श्रु	to hear	शुश्रु	शुश्रुवाण्
&c.		&c.	&c.

(b) These are declined like nouns ending in अ m f n.

§ 676 Roots ending in क् (तृ and जृ included) form their Perf. P. irregularly; वस् is added to the root, which then undergoes the changes mentioned in § 394, and is finally reduplicated when a root is Atm. it is first reduplicated and आन afterwards added, the final क् changing as before; e. g. कृ + वस् = क्रीर्वस्, by reduplication चिक्रीर्वस्; कृ—by reduplication चकृ + आन = चकिराण; similarly तृ—तितीर्वस्; ततिराण; जृ—जिशीर्वस् जशि-राण; पू—पुपुर्वस्, पपुराण, &c.

§ 677. The Perfect participle is not frequently used. The only participles that are most commonly to be met with are those formed from the roots सद्, वस्, स्था and श्रु.

§ 678. The participles of the Periphrastic Perfect Par. and Atm. are formed by the addition of the Perf. Participial forms of the auxiliary verbs कृ, अस् or भू to the base in आम् e. g. दयामासिवस्, उदांभूवस्. गण्—गणयामासिवस्, गणयांभूवस् &c.

(c) Past Passive Participles.

§ 679. The Past Passive Participle is formed by the addition of the affix त् to the root; e. g. स्ना-स्नात 'bathed,' जि-जित 'conquered,' नी-नीत 'carried,' श्रु-श्रुत 'heard,' भू-भूत 'become,' ह-हृत 'taken away,' त्यज्-त्यक्त 'abandoned,' चिद्-चित्त, 'thought or meditated upon,' &c.

§ 680. Roots capable of taking Samprasāraṇa take it before the affix त्.

§ 681. The affix त् is weak.

Exceptions:—

(a) The roots शी, स्विद् 1 cl., मिद्, द्विद्, घृष् and सृष् admit of the Guṇa change before त् when इ is prefixed to it; पू 1. A also does the same when it takes इ (see § 686b).

(b) Such of the roots of the 1st class as have उ for their penultimate change their vowel to Guṇa optionally, when the affix त् is added with the intermediate इ, and the P. P. Participle is used impersonally, or when it conveys the sense of beginning to perform the action or undergoing the condition expressed by the root; हृद् 'to delight' हृदित, but 'to begin to delight' प्रहृदित or प्रमोदित; प्रहृदितं or प्रमोदितं साधुना; प्रहृदितः or प्रमोदितः साधुः; similarly, बुद्-प्रबुदित or प्रयोदित &c.

§ 682. The Penultimate radical nasal is generally dropped. (See § 674).

§ 683. The augment इ is prefixed to this त् in the case of certain roots, optionally in the case of some and not at all in the case of others.

§ 684. As a general rule, all roots ending in a vowel, and such as take the इ optionally before any termination, and Anit roots ending in consonants generally, do not take इ; the rules of Sandhi given in the foregoing chapters that are applicable in particular cases ought to be observed.—

Roots.	P. P. Ptc	Roots.	P. P. Ptc.
पा—पात protected		त्यज्—त्यक्त abandoned.	
अग्नि—अग्नित resorted to		भस्ज्—भष्ट fried.	
नी—नीत carried.		यज्—इष्ट sacrificed	
श्रु—श्रुत heard.		बुध्—बुद्ध awakened.	
भू—भूत become.		व्यध्—विद्ध pierced.	
कृ—कृत done.		स्वप्—सुप्त slept.	
ऊर्ण्—ऊर्णत covered.		लब्—लब्ध obtained.	
वे—उत woven		बन्ध्—बद्ध bound.	
व्ये—वीत covered		दृक्—दृष्ट seen.	
ह्वे*—ह्वत called &c.,		कुक्—कुष्ट cried out &c.	

* ह्वे substitutes ऊ for its व.

Roots.	P P Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
वच्—उक्त	spoken	दंश्—दष्ट	bitten
गृह्—गूढ	concealed	द्विष्—दिष्ट	hated, &c.
मृज्—मृष्ट	wiped off, &c.	शास्—शिष्ट	governed
सिद्—सिद्ध	accomplished, &c.	दह्—दग्ध	burnt
तृप्—तृप्त	satisfied	बह्—ऊढ	borne
नश्—नष्ट	perished, &c.	सह्—सोढ	endured
वृध्—वृद्ध	grown	ध्वंस्—ध्वस्त	destroyed
वृत्—वृत्त	happened, completed, &c.	लिह्—लीढ	licked
शक्—शक्त	able	सुह्—सुग्ध or मूढ	fainted
सिच्—सिक्त	sprinkled	नह्—नद्ध	bound
प्रच्छ्—पृष्ट	asked	स्रंस्—स्रस्त	dropped

Exceptions:—

(a) शी, जाय, स्था and दरिद्रा take इ; the final vowel of the first two takes Guna substitute, and the last two drop their final; शयित, जागरित; स्थित, दरिद्रित.

(b) पत् takes इ though it admits of इ optionally in the Desiderative; पतित.

(c) The Anit roots वच् and भुध admit इ before त and त्वा; उषित, क्षुधित.

§ 685. Set roots (subject to § 684), and all derived roots admit of इ; roots of the Tenth Class and causals reject their final अय, Par. Frequentatives their final अ, and Atm.

Frequentatives their य:—

Roots	P P. Ptc.	Roots	P. P. Ptc.
शङ्क्—शङ्कित	'suspected.'	कथ्—कथित	'told'
वद्—उदित	'spoken'	प्रथ्—प्रथित	'spread.'

Roots. P. P. Ptc.

एध्—एधित 'increased'

कम्प्—कम्पित 'shaken.'

लुब्—लुपित 'stolen; deceived'

ग्रह्—ग्रहीत 'taken.'

Roots. P. P. Ptc.

बोधय् can Base of बुध्, बोधित
'made to know.'चिकीर्ष des. b. of कृ, चिकीर्षित
'desired to do.'बोबुध्य Atm. Fre Base of बुध्,
बोबुधित 'frequently known'बोभूय—Par. Fre. Base of भू,
बोभूयित.

Exceptions:—इन्ध्, कृष्, 'to go, to kill,' &c., चित् 'to know, to observe,' &c., लुप्, वृप्, दीप्, मृप्, and यत्; इद्ध्, कृष्ट्, चित्त, लुष्ट, वृस्त, दीप्त, मत्त, यत्त.

N. B. There are many Set roots which reject the intermediate इ but as some of them form their P. P. participles in न and others irregularly, they will be given in their proper places.

§ 686. The following roots insert इ optionally:—

(a) दस्, शस्, एस्, दस्, स्पृस्, छद्, जप्, रुष, अस्, बुष, with सम्, स्वन् with आ, and हृष् 4. 1. Par. when used with लोमन् 'the hair,' or when it means 'to be surprised or disappointed;' दान्त, दमित; (see § 696 a.); शान्त, शमित; पूर्ण (see 688), पूरित; दस्त 'wasted, perished,' दासित; स्पष्ट, स्पशित; छन्न, छादित; जप्त, जपित; रुष्ट, रुषित; आन्त (See § 696 a), अमित; सङ्बुष्ट सङ्बुषित; आस्वान्त, आस्वनित; हृष्ट-हृषित-लोमन् 'horripilated with joy,' हृष्टो-हृषितो मैत्रः विस्मितः प्रतिहतो वा.

(b) क्लिप् and पृ take इ optionally before त and त्वा; क्लिष्ट, क्लिशित; पृत, पवित.

(c) The following roots admit of इ optionally before त when the P. P. Participle is used impersonally, or conveys the sense of beginning to perform the action or to undergo the state expressed by the root; तृप्, त्वर्, धृष्, फल्, भिद्, सूच्छ्, स्विद्, 1. 4. cl. स्फुच्छ्, स्फुर्ज्. क्षिब्ध् and क्षिब्ध् 1. 4. P. 1 A.; स्विद्-प्रस्वे-

दितः or प्रस्विन्नः चैत्रः 'Chaitra has begun to perspire;' प्रस्वेदितं or प्रस्विन्नमनेन 'he has perspired,' &c : स्विद् 4 cl. has स्विदित also.

N. B. When the participle is not used in the sense given above these roots reject इ; क्षिब्—क्षिण्ण; 'perspired, sounded inarticulately,' &c.

§ 687. (a) अञ्च् in the sense of 'to worship' takes इ; अञ्चित 'worshipped;' but अक्तः 'gone'; with सम्-सक्त (समक्तौ शकुने पादौ)

(b) धृष् and शस् reject इ when they express the idea of 'immodesty or rudeness;' धृष्ट 'rude,' विशस्तः 'ill-mannered;' but धर्षित overpowered, trifled with,' &c, विशसित 'tormented or ill-treated'

§ 688 न* is substituted for त when it immediately follows a final इ or र; this final इ is also changed to नः भिद्-भिन्न, शृ-शर्णि; सुर्व-वर्ण (See § 698)

Exceptions.—

(a) भिद् has भित्त when it means 'a part, a portion,' भिन्न in other senses

(b) विद् 6 P. A. takes त in the sense of 'fit for enjoyment or famous;' वित्तं 'wealth, property,' वित्तः 'famous'; विन्न in other cases.

(c) मङ्, पुर् and सूच्छ्; मत्त, पूर्त 'filled,' (also पूर्ण when it means the same as पू), मूर्त.

§ 689. Roots ending in आ* (ए, ऐ and ओ changeable to आ) and beginning with a conjunct consonant containing a semi-vowel also substitute न for त; द्रा 'to run, to sleep,' द्राण; ग्लै 'to fade,' ग्लान; स्थै-स्त्यान 'collected to a mass,' &c

Exceptions:—ख्या 'to name,' &c. ध्यै 'to contemplate,' ह्ये and ह्ये; ख्यात, ध्यात, वीत and हूत.

§ 690. *The roots given at § 414 and ज्या substitute न for त.

* रदायां निष्ठातो नः पूर्वस्य च दः । संयोगदेरातोधातोर्णवतः । त्वादिभ्यः ।
Pán VIII 2. 42-44

Roots	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
री to flow, to move	रीण	जृ to grow old	जीर्ण
ली to melt, etc.	लीन	हृ to tear	दीर्ण
व्ली to go, to hold	व्लीन	नृ to lead	नीर्ण
घ्री to go, to move	घ्रीन	पृ to fill, to gratify	पूर्य
धृ to shake	धृन	भृ to bear, to nourish	भूर्य
धृ to destroy	धृन	मृ to hurt, to kill	मूर्य
लृ to cut	लृन	चृ to choose	चूर्य
कृ to go	ईर्ण	वृ to tear asunder	शीर्ण
कृ to scatter	कीर्ण	स्तृ to scatter	स्तीर्ण
गृ to utter a sound, to praise, etc.	गीर्ण	ज्या to grow old	जीन

§ 691. दृ and घृ 'to sound indistinctly,' substitute न for त and lengthen their vowels; दून 'gone,' गून.

§ 692. The following roots substitute न for त:—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
ढी 4 A. to fly	ढीन. उड्डीन	वै to dry, to be languid	वान
दृ to torment	दून	व्री 4 A. to move, to cover	व्रीण
धी to hold, to accomplish	धीन	व्वि 1. P. to grow, to swell	व्वन
ली 4. A.	लीन	सृ 4. A. to bring forth.	सून
मी 4 A. to give pain	मीन	to produce	सून
दी ,, to perish, to waste	दीन	भञ्ज् to break	भञ्ज
री ,, hurt	रीण	भुञ्ज् 6 P.	भुञ्ज
हा to go	हान्	मस्ज् 6 P.	मञ्ज
हा to abandon	हीन	रुञ्ज् ,, to break	रुञ्ज
विञ्ज्—	विञ्ज, उद्दिञ्ज	लञ्ज् 6. A.	लञ्ज
व्रञ्ज्—	व्रञ्ज	लस्ज् to be ashamed	”
स्फुञ्ज् 1. P.	स्फुञ्ज	स्कन्द—with वि	विस्कन्द
		with परि	परिस्कन्द-ष्कण्ण
		विद् 4. A.	विन्न

§ 693. (a) ऋ* when it means 'to incur debt' substitutes न; ऋण 'debt; but ऋत, 'gone.'

(b) क्षि, when the P. P. Participle has an active sense, substitutes न and lengthens its इ; क्षीण, reduced, emaciated; but when a curse is implied, or pity expressed, the change is optional; क्षीणायुः or क्षितायुः भव i. e. 'die;' क्षीण or क्षितः अयं तपस्वी 'oh, the poor ascetic has grown thin' but क्षितः कामो मया.

(c) † दिव् takes न when it does not mean 'to gamble,' द्यूत 'a sport in which nothing is staked.' but द्यूतं 'gambling.'

(d) † वा with निरू takes न except when it has वात for its subject; निर्वाणोऽग्निः 'the fire is extinguished;' निर्वाणो मुनिः the sage is absolved; but निर्वातः वातः

(e) इयै takes न when the notion of touch is not present; संश्यानो वृश्चिकः 'a scorpion contracted through cold;' when it means 'to be coagulated or cold' its इ takes संप्रसारण (ई); शीनं घृतं, but शीतं उदकं and not शीनं as the idea of touch is present here; also when preceded by प्रति; प्रतिशीनं घृतं, &c.; with अभि and अव the change is optional; अभिश्यानं or अभिशीनं घृतं, अवश्यानो or अवशीनो वृश्चिकः; but समवश्यातः

§ 694 The roots लुद्, विद्, 6. A., उन्द्, त्रै, घ्रा and ह्री take न or त; लुन्न or लुत्त, विन्न or वित्त, घ्राण or घ्रात, घ्राण or घ्रात and ह्रीण or हीत.

§ 695. प्याय् has पीन when it is used with 'one's own limbs.' पीनं मुखं, and प्यान or पीन in other cases, as प्यानः or पीनः स्वेदः; when it is preceded by a preposition, ई is not substituted for its vowel; प्रप्यानः; but when it is used with अन्धु or ऊधस् with the preposition आ, ई is necessarily substituted; आपीनः अन्धुः, आपीनं ऊधः.

* ऋणमाधमर्ण्ये । Pân. VIII. 2. 60. † दिवोऽविजिगीषायाम् : निर्वाणोऽवाते । Pân. VIII. 2. 49-50

§ 696. (a) Roots ending in a nasal lengthen their penultimate vowel before a weak termination beginning with any consonant except a nasal or a semivowel, or before the affix क्तिप्
जस्—शान्त्, क्रस्—क्रान्त, &c

(b) Anit roots ending in a nasal, the root वृ 1. P. and the eight roots of the 8th class—तृन् and others (see p. 355) drop their nasal before a weak termination beginning with any consonant except a nasal or a semivowel:—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots	P. P. Ptc.
मृन् 'to think', &c.	मत	नृन् 'to bow'	नत
हृन् 'to strike,'	हत	यृन् 'to restrain'	यत
रृन् 'to sport'	रत	वृन् 1. P. 'to sound,	
गृन् 'to go'	गत	to serve,' &c.	वत
तृन्	तत	घृन् 'to shine'	घृत
क्षृन्	क्षत	तृन् 'to graze'	तृत
कृन्	कृत	वृन् 'to beg'	वत

§ 697. The roots खृन्, जृन् and सृन्, drop their nasal and at the same time lengthen their vowel; खात, जात, सात.

§ 698. A radical वृ preceding or following a vowel is sometimes changed to ऊ before त or न; when it is preceded by रृ it is dropped; वृ—ऊर्ण, त्वृ—तूर्ण, तुर्वृ—तूर्ण, सिवृ—स्यत, विवृ—वृत् or वृत्त (See § 693, c.).

§ 699. The following roots (some forming their P. P. P. irregularly) reject इ in the limited sense attached to each:—

क्षुम्—क्षुब्ध 'a churning handle.'	विरेभृ—विरिब्ध 'a note.'
स्वन्—स्वान्त 'the mind.'	फण्—फण्ट; 'a decoction easily prepared.' (अनायाससाध्यः कषायविशेष. Sid. Kau.)
ध्वन्—ध्वान्त 'darkness.'	
लग्—लग्न 'attached.'	
म्लेच्छ्—म्लिष्ट 'indistinct.'	वाह्—वाढ 'much.'

In their usual senses they have क्षुभित, ध्वनित, लगित, म्लेच्छित, विरोधित, फणित and वाहित.

§ 700. दा 'to give,' and दे, form their P. P. Ptc. as दत्त; the द् of दत्त is dropped after a preposition ending in a vowel; प्रत्त-अवत्त &c; in this latter case the preceding इ or उ is lengthened; नीत्त, सूत्त, &c.; द may optionally be retained also; प्रदत्त, अवदत्त, सुदत्त,* &c.

§ 701. The following roots form their P. P. Participles irregularly:—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
अद् to eat.	जग्ध, अन्न	ज्यो to instruct.	जीत
अद् with सम्, नि or वि	समर्ण, न्यर्ण, व्यर्ण	दो to cut.	दित
with अभि in the sense of 'being near.'	अभ्यर्ण	to be bulky or strong.	दृढ
in other cases	अर्दित	दृह् otherwise	दृहहित
ऊय् 1. A. to weave.	ऊत	धा to put.	हित
कष् to be difficult or painful.	कष्ट, as कष्टं व्याकरणम्. The study of grammar is very difficult; कष्टं वनं &c.; but कषितं सुवर्णम् 'gold rubbed on the touchstone.'	धाव् to cleanse	धौत or धावित
		क्षे to suck	धीत
		पच् to cook.	पक्त
		पा to drink.	पीत
		पूय् to stink, to putrify.	पूत
		फल् to expand.	फुल्ल
		मव् to bind.	मृत
		मा to measure.	मित
		मे to barter.	
		मूर्च्छ् to faint.	मूर्त or मूर्च्छित
कुश् to be lean.	कुश	लाघ् with उत्	उल्लाघ 'convalescent'
क्षीब् to be intoxicated.	क्षीब		
क्नुय् to stink.	क्नुत		
क्ष्माय to shake	क्ष्मात	वृ (वृ) ह् or वृं (वृं) ह् परिवृढ a master,	
क्षै to be thin	क्षाम	with परि [परिवृढ (वृ) हित or परिवृढं (वृं) हित &c. 'grown, increased']	
गै to sing	गीत	शो 'to sharpen,'	शात or शित
छा to split	छात or छित		

* अवदत्तं विदत्तञ्च प्रदत्तञ्चादिकर्मणि । सुदत्तमनुदत्तञ्च निदत्तमिति चेष्यते ॥

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
गिन् 'to go, to become dry.'	सुत	स्यै with प्र	प्रस्तीत or प्रस्तीम
ह्लाद् 'to delight'	ह्लेत्		'sounded.
आ to cook (also	भूत 'boiled'	स्ता with नि	निष्णात 'clever.'
अप् can. of आ)	(when it quali- fies क्षीर or हवि')	with नदी	नदीष्ण, 'skilful, experienced, cle- ver.' (lit. one who knows the dangerous spots in a river); but
स्तम् with प्रति and नि	प्रतिस्तब्ध, निस्त- ब्ध (here the स् is not changed to ष).		निस्नात, नदीस्नात in other cases.
स्फाद्य 'to grow'	स्फीत		

§ 702. (a) The roots सु and यज् take the affix वत् like त in an active sense; सुन्वन् 'one who extracted Soma juice,' यज्वन् 'one who has offered a sacrifice,' अत् is added to जृ optionally in the same sense; जीर्ण or जरन् 'one who has become old' (also जीर्णवत्).

§ 703. The participles in त or न follow the Declension of nouns in अ.

§ The P. P. participles have not always a passive force:—

§ 704.* The affix त added to roots having the sense of 'sitting or going, or eating' shows the place where the action takes place; इदं मुकुन्दस्य आसितं 'this is the place where Mukunda to sit,' इदं यातं रमापते: 'this is the path by which the husband of Ramâ used to pass,' भुक्तं एतत् अनन्तस्य 'this is the place where Ananta took his food,' &c.

§ 705. The P. P. Participles of roots implying motion, of intransitive roots, and of the roots शिष्, शी, स्था, आस्, वस् 'to dwell,' जन्, रुह, and जृ 4. cl. have an active sense; गतोऽहं मद्रपुरम् 'I went to Madras,' म्लानो बालः 'the boy has become languid,' लक्ष्मीमाश्लियो हरिः 'Hari embraced Lakshmi,' शेषमधिशयितः 'slept on Sesha,' वैकुण्ठ-

* अधिकरणे च ध्रौवैगतिप्रत्यवसानार्थेभ्यः । Pân. III. 4, 48.

मधिष्ठितः 'dwelt in Vaikuntha,' शिवमुपासितः 'served Shiva,' हरि-
दिनमुपोषितः 'observed a fast on the day sacred to Hari,' राममनु-
जातः 'was born after Rāma,' गरुडमारुढः sat on Garuda; विश्वमनु-
जीर्णः 'grew old after the world'

§ 706 P. P. Participles have sometimes the sense of neuter abstract nouns; as जल्पितं 'speech', शयितं 'sleep', हसितं 'laughing,' similarly स्थितं, गतं, etc.; See Bhatt VII. 125.

§ 707. The P. P. Participles of roots meaning 'to think or to wish,' 'to know,' 'to adore,' and of the roots इन्द्र, भी etc. have the sense of the present Tense; राज्ञः मतः, 'he is honoured by the king,' सतां पूजितः इन्द्रः अग्निः 'the fire is kindled,' so भीतः etc

(d) Past Active Participles.

§ 708 Past Active participles are derived from the P. Passive Participles in त or न by adding to them the affix वत्; e.g.

Roots.	P. P. Ptc.	P. Ac. Ptc.
भू to be	भूत	भूतवत् one or that has been
कृ to do	कृत	कृतवत् " " done
कृ to scatter	कीर्ण	कीर्णवत् " " scattered
छिद् to cut	छिन्न	छिन्नवत् " " cut
etc.	etc.	etc. etc.

(e) Participle of the Future Tense.

§ 709. The Participle of the Simple Future, Active as well as Passive, is formed from the third person singular form of the Second Future of a root. The Parasma. Ptc. is formed simply by dropping the final इ, and the Atm. and the Passive one by substituting मान for the final ते; e. g.

Participles.

Roots.	Par.	Atm.	Passive.
दा—	दास्यत्	दास्यमान	दास्यमान or दायिष्यमाण
भू—	भविष्यत्	भविष्यमाण	भविष्यमाण or भाविष्यमाण

Roots.	Par.	Atm.	Passive.
चुर्—चोरयिष्यत्		चारायिष्यमाण	चोरयिष्यमाण or चोरिष्यमाण
गम्—गमिष्यत्		संगमिष्यमाण	गामिष्यमाण
जि—जेष्यत्		विजेष्यमाण	जेष्यमाण, जायिष्यमाण
कृ—करिष्यत्		करिष्यमाण	करिष्यमाण, कारिष्यमाण
श्रु—श्रोष्यत्		संश्रोष्यमाण	श्रोष्यमाण, श्राविष्यमाण
एध्—A.		एधिष्यमाण	एधिष्यमाण
तुद्—तोत्स्यत्		तोत्स्यमाण	तोत्स्यमाण

Similarly पिपठिष् Desi. Base of पद्—पिपठिष्यत्, पिपठिष्यमाण &c.: बोधू Fre. B. of भू—बोभविष्यत्, बोभविष्यमाण, &c.

§ 710. These Participles are declined like words ending in त् and अ.

(f) Potential Participles (and Verbal Adjectives).

§ 711. The Potential Participle is formed by means of the affixes *तव्य, अनीय, त and rarely एलिम, added to a root or derivative verb. This is Passive when the verb is transitive and impersonal when the verb is intransitive. It is also used like an adjective when denoting fitness, &c.

(1) Participles in तव्य and अनीय.

§ 712. The affixes तव्य or अनीय are added to roots or derivative bases in the sense of 'must be fit to be,' &c. Before these the ending vowel and the penultimate short of a root take their Guṇa substitute. Before तव्य Set roots take इ, Anit roots do not, and Wet roots take it optionally. Before अनीय penultimate क् is always changed to अर् and not to र (as it sometimes does); e. g.

*तव्यत्तव्यानीयरः । Pán. III. 1. 96. केलिमर उपसंख्यानम् । Vártika.

Roots.

Pot. Ptc.

दा—दातव्य, दानीय	what must or ought to be given.
चि—चेतव्य, चयनीय	what must or ought to be searched into, &c.
नी—नेतव्य, नयनीय	carried.
श्रु—श्रोतव्य, श्रवणीय	heard
भू—भवितव्य, भवनीय	been.
कृ—कर्तव्य, करणीय	done.
बुध—बोधितव्य, बोधनीय,	
बोद्धव्य	known
मुच्—मोक्तव्य, मोचनीय	released.
सृज्—*मार्ष्टव्य, मार्जनीय	wiped.
सृज्—स्रष्टव्य, सर्जनीय	created.
भस्ज्—भर्ष्टव्य, भर्जनीय,	
भ्रष्टव्य, भ्रजनीय	fried.
भिद्—भेत्तव्य, भेदनीय	split.
निन्द्—निन्दितव्य, निन्दनीय]	censured.
गृह्—गोढव्य, गूहनीय,	
गूहितव्य †	concealed.

§ 713. The final अय of roots of the tenth class and of causals, the final अ of Atm. Freq. Bases, when the य is preceded by a vowel and the whole य when it is preceded by a consonant, are dropped before अनीय. To Desiderative bases it is added without any change *e. g.*

कथ्—	कथनीय	what must, or ought to be told.
चुर—	चोरणीय	stolen.
बोधय cau. of बुध्—	बोधनीय	made to know.
बोबुध्य Atm.		
Freq. Base of	बोबुधनीय	known frequently.

* The क् of सृज् is changed to आर् against § 712.

† The उ of गृह् is lengthened instead of being Gupated before a strong termination beginning with a vowel.

बोध्य—Atm freq.

Base of भू—बोध्यनीय what must or ought to be frequently.

बुबोधिष Desi. Base

of बुभ् बुबोधिषणीय ,, ,, desired to know.

(2) Participles in य (यत्, क्यप् and ण्यत्).

By means of यत् (य).

§ 714 The affix य (यत्)* is added on to roots ending in a vowel in the sense of 'fit for, or fit to be, or ought to be.' Before this य the radical vowel undergoes Guṇa substitute and final आ (ए, ऐ and ओ changeable to आ) is changed to ए.

दा—देय what is fit or ought to be given.

धे—धेय ,, ,, sucked.

गै—गेय ,, ,, sung.

छो—छेय ,, ,, cut.

चि—चेय ,, ,, collected.

नी—नेय ,, ,, led or carried.

§ 715. Roots having अ for their penultimate and ending in a consonant of the labial class take the affix य; शप्—शप्य; लभ्—लभ्य; रम्—रम्य, &c.

(a) When लभ् is preceded by आ, न् (changed to ख्) is inserted between ल and भ्; आलभ्—आलंभ्य 'what ought or is fit to be killed;' न् is also inserted when लभ् is preceded by उप if the meaning be 'to praise;' उपलंभ्यः साधुः 'a Sādhu ought to be praised;' but उपलभ्यं धनं 'wealth ought to be acquired.'

§ 716. The roots तक् 'to laugh at,' शक् 'to kill,' चक् 'to look for, to ask,' यत् 'to strive,' जक्, शक् and सह take the affix य; तक्यं 'what is fit to be laughed at,' शक्यं 'what ought to be killed;' &c.

§ 717. The roots गद्, मद्, चर् and यस्, take the affix य when not preceded by a preposition; गद्—गद्य 'what ought to be spoken

or told;’ मय, चर्य, यम्य. चर् with आ may take this affix, if it does not mean ‘a preceptor;’ in which case it takes the affix ण्यत् (य) आचार्यो देशः ‘a country fit to be gone to, but आचार्यः ‘a preceptor.’

§ 718. The roots वद् implying reproach, पण् meaning ‘to transact business,’ and वृ 9 Atm. not denoting limit or restraint, take the suffix य; as अवचं वार्प ‘sin is reprehensible or merits condemnation;’ but अनुयं (अन् + वद् + क्यप् i. e. य) छुनाम ‘the name of a preceptor ought not to be uttered (out of respect),’ पण्य गौः ‘a cow is saleable;’ but पाण्यः (पण् + ण्यत् i. e. य) ब्राह्मणः ‘a Brāhmaṇa deserving praise;’ वर्य ‘that can be chosen or sought after;’ as शतेन वर्या कन्या ‘hundred men (i. e. any one) can seek the hand of a girl;’ but वृत्या (वृ + क्यप् i. e. य) कन्या ‘to be married by a particular man.

§ 719. The root वह् not denoting an instrument for carrying, and ऋ in the sense of ‘a master or a Vaishya’ take यः वह्यं ‘a carriage or a vehicle;’ but बाह्य (वह् + ण्यत्) ‘what can be borne;’ अर्यः ‘a master or a Vaishya;’ but आर्य (ऋ + ण्यत्) ‘fit to be approached or adored ’

§ 720 सू with उप in the sense of ‘being conceived’ takes the affix य; as उपसर्या गौः गर्भाधानार्थं वृषभेण उपगन्तुं योग्येत्यर्थः. (Sid. Kau.) but उपसर्या (उपसृ + ण्यत्) काशी प्राप्तव्या इत्यर्थः (Sid. Kau.).

§ 721 जृ takes this affix with the negative particle prefixed to it and forms अजर्य ‘what cannot grow old’ but this must qualify संगतं ‘friendship;’ cf तेन संगतसार्थेण रामाचर्यं कुरु दुतम् । Bhatti. VI. 53. In सृगैरजर्यं जरसोपदिष्टमदेहबन्धाय पुनर्वबन्ध । Rag. XVIII. 7, the word संगत must be considered as understood. If it does not qualify संगत, it will take the affix तु; as अजरिता कम्बल..

§ 722. हृ takes the affix यत् optionally, before which वध् is substituted for it; हृ + य = वध्य = ‘what ought to be killed;’ it optionally takes ण्यत्, in which case घात् is substituted for it; घात्यः.

By means of the affix क्यप् (य)

§ 723. The roots इ 1 2. P. 'to go,' स्तु, शास्, वृ 5. P. A. वृ, जुष्, and roots having क short for their penultimate, except कृप् and चृत्, take the affix क्यप् (य) in the same sense as यत्. When a root ends in a short vowel, त् is inserted between the final vowel and the affix य; e. g. इ-इत्य 'worthy of being approached;' स्तुत्य 'deserving praise;' शास्-शिस्य 'fit to be instructed;' वृत्-वृत्य; वृ-आहत्य; जुष्-जुष्य 'worthy of being served;' वृत्-वृत्य; वृध्-वृध्य 'fit to be increased as wealth, &c.' but कल्प्य (कृप्+यत्) 'able;' चृत्-चर्त्य (चृत्+यत्) 'that ought to be teased or hurt.'

§ 724 According to Vāmana, the roots शस्, दुह् and गृह् take this affix optionally; शस्-शस्य 'praiseworthy;' दुह्-दुह्य, गृह्-गृह्य; optionally they take the affix यत् (to be given hereafter); शंस्य, दोह्य, गोह्य.

§ 725. वृज् also takes this affix optionally; वृज्य 'what is fit or ought to be cleansed;' optionally it takes यत् before which the final ज् is changed to गु; मार्ग्य.

§ 726. (α) भू when it has a Subanta prefixed to it and is without a preposition takes the affix क्यप् impersonally; ब्रह्मणो भावः ब्रह्मभूय 'identity with Brahman.' When no Sabanta is used prepositionally with it, it takes the affix यत्; भव्य or प्रभव्य.

(α) वद् under similar circumstances takes either क्यप् or यत् in a passive sense or impersonally; ब्रह्मोद्यं or ब्रह्मवद्यं 'expounding the Veda' (ब्रह्म वेदः तस्य वदनं Sid Kan.).

727. खच् takes this affix, but drops its न् and adds ई to its penultimate vowel खच्+य=ख+य=ख+ई+य=खेय 'what is fit or ought to be dug or excavated.'

728. भृ 1 cl. takes this affix when the participle so derived does not form a name; भृत्याः those who ought to be nourished or maintained, hence servants, &c; but भार्याः (भृ+यत्) a class of Kshatriyas; when सम् precedes भृ, क्यप् and यत् are added optionally संभृत्याः or संभार्याः.

N. B. The word भार्या meaning 'a wife' ought to be derived from भृ of the 3rd class and affix ण्यत्.

§ 729. *The following seven words are irregularly formed with the affix क्यप् in the sense given in each case—राजसूयः (राजन् + सू × क्यप्) राजा सोतव्यः अभिषेकद्वारा निष्पादयितव्यः । यद्वा लतात्मकः सोमः राजा स सूयते कण्ड्यते अत्र इत्यादिकरणे क्यप् । निपादनाद्दीर्घः; also राजसूयम्; सूर्यः (सृ + क्यप्, or सू 6 P 'to incite,' 'to impel' + क्यप्) सरति आकाशे । कर्तरि क्यप्, निपातनादृत्वं । यद्वा धू प्रेरणे तुदादिः; सुवति कर्मणि लोकं प्रेरयति क्यपो रुद् । मृषोद्य 'falsehood' (from मृषा + वद् + क्यप्); रोचते इति रुच्यः; कुप्यं (any base metal) fr. रुप + क्यप् । रुपेरादेः कृत्वं च संज्ञायाम् । सुवर्णरजतमिश्रं धनं कुप्यम् । Cf. Kir. I. 35. Manu. VII. 96. रुप् in other cases takes the affix ण्यत्; गोप्यं 'what ought to be concealed' कृष्टे स्वयमेव पच्यन्ते कृष्टपच्याः कर्मकर्तरि । शुद्धे तु कर्मणि कृष्णपाक्याः । 'growing in cultivated ground;' न व्यथते अत्यथ्यः 'not feeling pain.'

§ 730. (a) The following two words which are the names of two rivers are derived by means of this affix; भिनत्ति कूलं भिवः from भिद् + क्यप्; उज्ज्वत्युदकं उज्ज्व्यः, उज्ज् + क्यप्; see Rag XI. 8. In other cases these roots take the affix तु; भेत्ता, उज्जिता.

(b) Similarly the words पुष्यः and सिध्यः; both the names of the constellation Pushya, are derived from पुष् and सिध् respectively with the affix क्यप्; पुष्यन्त्यस्मिन्नर्थाः पुष्यः, सिध्यन्त्यस्मिन् सिध्यः.

§ 731. The roots घृ, नी and जि, preceded by वि, take this affix, when they are connected with the words मुञ्ज, कल्क and हल respectively, विपूयो मुञ्जः. The Munja grass to be prepared for weaving into a rope' (मुञ्जादिकरणाय शोधयितव्य इत्यर्थः Sid. Kau); विनीयः कल्कः 'sin which ought to be destroyed;' विजित्यो

राजसूयसूयमृषाद्यरूप्यकुप्यकृष्टपच्यव्यथ्याः । Pān. III I. 114. Vide Sid Kau. on the same.

† Cf. मित्रो जनान्यातयति ब्रुवाणो, &c. Rīg III 59. 1.

हलि: 'The plough to be pulled with great force;' बलेन ऋष्टव्यः, in other cases these take the affix यत्; विपत्य, विनेय, जेय.

§ 732. The following words are derived from the root ग्रह् with the affix क्यप्:—अवग्रहां, प्रग्रहां, पदं 'two technical terms in grammar;' गृह्यकाः 'birds restrained from free motion, such as parrots, &c.;' पञ्जरादिवन्धेन परतन्त्रीकृता इत्यर्थः । Sid Kau. ग्रामग्रह्या सेना 'an army stationed outside a village'; आर्यैर्गृह्यते आर्यग्रहः तत्पक्षाश्रित इत्यर्थः (Sid. Kau.) ' siding with the noble. ' See Rag. II. 43.

§ 733. The roots कृ and वृ take both क्यप् and ण्यत्; कृत्य, कार्य; वृत्य, वर्य 'what ought to be chosen, best,' &c.

§ 734. युज् in the sense of 'to be harnessed' takes the affix क्यप् and changes its final to ग्; युग्यः गौः ' a bull to be harnessed to the yoke;' in other senses it takes the affix ण्यत्-योज्य.

By means of the affix ण्यत्.

§ 735. Roots ending in कृ, and those ending in a consonant take the affix ण्यत् (य) in the same sense as यत्. Before this affix the ending च् and ज् of a root are changed to कृ and ग् respectively and the final vowel and the penultimate अ take Vriddhi substitute;; any other penultimate vowel generally takes Guna.

कृ—कार्ये 'what ought to be done,' धृ—धार्ये ' what ought to be worn,' &c.; ग्रह्—ग्राह्यं, इम्—दाभ्यं 'what ought to be impelled,' &c.; वच्—वाक्यं 'what is arranged, a sentence,' पच्—पाक्यं 'what is to be cooked,' सृज्—सृज्यं ' what is to be purified,' &c.

§ 736. The root वस् when preceded by अमा 'with' takes the affix ण्यत् before which the penultimate अ is optionally changed to Vriddhi; अमा सह वसतोऽस्यां चन्द्रार्कौ अमावस्या or वास्या 'the day on which the sun and the moon are with each other i. e. are in conjunction.'

(a) सृज् when preceded by पाणि or the preposition समव takes the affix ण्यत्; as पाणिभ्यां सृज्यते पाणिसर्ग्या रज्जुः; similarly समवसर्ग्या-

§ 737. (a) The roots यञ्, याच्, रुच्, प्रवच्, त्यज्, and पच् do not change their च् or ज् to क् or ग् before एयत्; याज्यम् याच्यम्; रोच्यम्, प्रवाच्यम् (ग्रन्थविशेषः), अर्च्य, त्याज्य, पाच्य.

(b) वच् does not change its च् to क् before एयत् when the meaning is 'what ought to be spoken out, speech,' वाच्यं; but वाक्यं; a sentence.'

(c) वञच् when it means 'to go' does not change च् to क्; वञ्च्यम्; when it means 'to bend' the च् is changed to क्; वङ्क्यं काष्ठम्.

(d) युज् when it is preceded by प्र and नि, takes the affix एयत् in the sense of 'what is possible or capable of;' and does not change its ज् to ग्; प्रयोक्तुं शक्य प्रयोज्यः, नियोक्तुं शक्यः नियोज्यः भृत्यः ।

(e) भुज् has भोज्यं meaning 'food,' and भोग्यं 'what is fit to be enjoyed.'

§ 738. Roots ending in उ, short or long, take the affix एयत् in the sense of 'what ought or must necessarily be done;' लृ—लान्यं 'what must necessarily be cut off;' पान्यं 'what must necessarily be purified; सू with आ—आसान्यं, यु 'to mix,' यान्य, &c.

(a) The roots वप्, रप्, लप्, भप् and चप् also do the same; वाप्यं 'what must necessarily be sown;' राप्यम्, 'what must be spoken of distinctly;' लाप्यम्, भाप्यम्, चाप्यम्.

§ 739. The following words are irregularly derived by means of the affix एयत्; आनारयः 'what ought to be brought from the Gârhapatya i. e. the Dakshinâgni;' (fr. नी with आ) दक्षिणाग्निविशेष एवेदम् । स हि गार्हपत्यादानीयतेऽनित्यश्च सततमज्वलनात् । (Sid. Kau. ;) but आनेय in other cases; as 'a jar,' प्रणरयाः (fr. नी with प्र) चोर. प्रीत्यनर्ह इत्यर्थः (Sid. Kau); 'disgusted with worldly pleasures;' as प्रणारयोन्तेवासी विरक्त इत्यर्थः । but प्रणेय in other cases.

740 मीयते अनेन इति मार्यं 'a measure' (fr. मा); सम्यङ् नीयते होमार्थमग्निं प्रति इति सान्नाय्यं (from. नी with सम्) द्विविधेषः 'a kind of offering (See Sis XI. 41)'; निचीयतेऽस्मिन्धान्यादिकं

निकायः निवासः (fr चि with नि); धीयते अनया समिदिति धाय्या (fr. धा) ऋकृः कुण्डेन पीयते (अस्मिन् सोमः) कुण्डपायः क्रतुः; संचायतेऽसौ संचायः (a sacrifice); परिचायः, उपचायः, समुह्यः (particular places for depositing the sacrificial fire); परिचयस्, उपचयस्, संवाह्यस् in other cases; चीयते असौ चित्यः आग्निः; अग्नेः चयनं अग्निचित्या.

§ 741. The roots भू and गै take the affix यत्; वच् and स्था take अनीय; and जन्, घृ and पत् take ण्यत्, in an active sense; भवतीति भव्यः (also भव्यमनेन); गायतीति गेयः 'one who sings' (also गेयं साम अनेन); प्रवचनीयः 'one who speaks' उपस्थानीय 'one who stands by'. जन्वः, प्लव्यः, पात्यः.

(3) By means of केलिम् (एलिम्).

§ 742. A few transitive roots take the affix एलिम् having the same force as the affix य; पचेलिम् fr. पच्, 'fit to ripen or to be cooked; as पचेलिमा माषाः; भिदेलिमाः (fr. भिद्) सरलाः 'the pine trees ought to be felled;' &c.

§ 743. The declension of these Participles follows that of nouns ending in अ.

II. INDECLINABLE PARTICIPLES.

(a) Indeclinable Past Participles.

§ 744. The Indeclinable Past Participles are of the nature of gerunds. They fall under two heads:—(1) Those derived by affixing त्वा to the simple root; and (2) Those derived by means of य् affixed to the root compounded with prepositions or words used prepositionally; गम्—गत्वा 'having gone;' भू with अनु—अनुभूय 'having experienced;' &c.

I Indeclinable Participles formed with त्वा.

§ 745. The indeclinable Past Participle or gerund in त्वा is formed of all roots or derivative verbal bases to which no preposition (nor a prepositional word) is prefixed. The affix त्वा is of the same nature as the त् of the Past Passive Participle, so

that all the changes that take place before त generally also take place before त्वा. In other words from the P. P. Ptc. of a root, separate the त or न from it, add त्वा instead, and this will be the form of the gerund in त्वा *e g.*

Roots.	P. P. Ptc.	1nd. P. Ptc.
ज्ञा to know	ज्ञात	ज्ञात्वा
दा to give	दत्त	दत्त्वा
स्था to stand	स्थित	स्थित्वा
हा to go	हान	हात्वा
हा to abandon	हानि	हीत्वा
धा to place	हित	हित्वा
जि to conquer	जित	जित्वा
धू to purify	पवित or पूत	पवित्वा or पूत्वा
भू to be	भूत	भूत्वा
कृ to do	कृत	कृत्वा
तृ to cross	तीर्ण	तीर्त्वा
पू to fill	पूर्ण	पूर्त्वा
त्रै to protect	त्रात	त्रात्वा
मुच् to release	मुक्त	मुक्त्वा
अद् to eat	जग्ध	जग्ध्वा
छो to cut	छात, छित	छात्वा, छित्वा
दृश् to see	दृष्ट	दृष्ट्वा
क्षुध्* to be hungry	क्षुधित	क्षुधित्वा, क्षोधित्वा
वस्* to dwell	उषित	उषित्वा
वच् to speak	उक्त	उक्त्वा
वह् to carry	ऊढ	ऊढ्वा
यज् to sacrifice	इष्ट	इष्ट्वा
वप् to sow	उप्त	उप्तवा
बन्ध् to bind	बद्ध	बद्ध्वा
बुध् to know	बुद्ध	बुद्ध्वा
शास् to rule	शिष्ट	शिष्ट्वा

---

* See § 684 (c); § 750.

§ 746. When the intermediate इ is inserted, the preceding vowel takes its Guṇa substitute; शि—शयित्वा, कु—कवित्वा, जागृ—जागरित्वा, &c.

(a) The roots तृष्, सृष्, कृष् and ऋत् take Guṇa optionally; तृषित्वा or तर्षित्वा, सृषित्वा or मर्षित्वा, कृषित्वा or कर्षित्वा, ऋत्—ऋतित्वा or अतित्वा

(b) But the roots मृद्, सृद्, युध्, कुष्, सुष्, and क्लिश्, the roots mentioned at § 463 and विज्, 7 cl. do not take Guṇa; मृद्—मृडित्वा 'having rejoiced;' मृद्—मृदित्वा 'having covered,' कृषित्वा, सुषित्वा, क्लिश्—क्लिषित्वा or क्लिष्टा; कुद्—कुडित्वा, विज्—विजित्वा, &c.

§ 747. Wet roots, except व्रश्च् which takes इ necessarily, and स्तृ, सू and धृ which reject इ, the five roots given under § 472 and the roots marked with an indicatory उ* admit of इ optionally before त्वा e. g.

Roots.	Ind. P. Ptc. or Ger.
सृञ् to cleanse	मार्जित्वा, सृष्ट्वा
गाह् to enter	गाहित्वा, गाढ्वा

* The following are the more important of the roots marked with उ; अच् 1 P. A. अञ्च् 1. 10. P. A. अस् 4 P. कञ्, कम् 5. P. 1. A. कुञ्, क्रम् 1. P. कृञ् 4. P. क्षञ् 8. P. A. क्षिञ् 8. P. A. क्षिच् 1. 4. P. क्षीच् 1. P. क्षेद् 1. P. खञ् 1. P. A. गृध् 4 P. ग्रस् 1. A. गुच् 1. P. ग्लुच् 1. P. ग्लुञ्च् 1. P. घृण् 8. P. A. घृष् 1 P. चञ्च् 1. P. चस् 1. 5. P. छुद् 7. 5. A. जम् 1. P जस् 4. P. 10 P. A. तञ्च् 1. P. तद् 8. P. A. 1. P. A. 10 P. वृण् 8. P. A. दम्भ् 5. P. दस् 4. P. दिद् 4. P. 10. A. धाव् 1. P. A. ध्वंस् 1. A. धृष् 1 P. धुष् 1. P. वस् 4. P. सृश् 4. P. भस् 1. 4. P. भंश् 1. A. 4. P. भंस् 1. A. मश् 8. A. सृष् 1. P. सुच्, सुञ्च्, म्लुच्, म्लुञ्च्, 1. P. यस्, युप्, रुप्, लुप्, all of the 4th cl. P. वञ्च्, 1 P. A. वन् 8. P. वस्. 4 P. विष् 1. P. वृत् 1. 4 A. 10. P. A. वृष् 1 A. 10. P. A. वृष् 1. P. शस् 4. P. A. शस् 1. P. शंस 1. P. शास् 1. P. 2. P. A. शृध् 1. P. A. श्रम्भ् 1. P. अश् 4. P. शिष् 1. 4. P. श्लिष् 1. P. सच् 1. P. 8. P. A. छिच् 1. 4 P. सिध् 1. 4. P. स्कम्भ्, स्तम्भ्, 4. 9. P. स्थस् 1 P. संस् 1. A. स्निच् 4. P. and हृष् 1. P.

Roots.	Ind. P. Ptc. or Ger.
गृह् to conceal	गृहित्वा, गृहित्वा, गृद्धा
गृप् to protect	गोपायित्वा, गोपित्वा, गुपित्वा, गुप्त्वा
इष् to desire	एषित्वा or इष्ट्वा
सह् to endure	सहित्वा or सोढ्वा
लुभ् to covet	लोभित्वा or लुब्ध्वा
अञ्च् to go, to worship	अक्त्वा having gone, अश्रित्वा having worshipped
क्षण् to kill	क्षत्वा, क्षणित्वा
खन् to dig	खनित्वा, खात्वा
तन् to stretch	तनित्वा, तत्वा
दम् to tame	दमित्वा, दान्त्वा
शम् to pacify	शमित्वा, शान्त्वा
क्रम् to go &c.	क्रमित्वा, क्रन्त्वा, क्रान्त्वा*
वस् 4 P. to be straight, &c.	वसित्वा, वस्त्वा
वृत् 1 A. to be	वर्तित्वा or वृत्त्वा &c &c.

But व्रश्च्—व्रश्चित्वा, रृश्—रृश्चित्वा, सू—सूत्वा, धू—धूत्वा.

§ 748. The roots श्वि, डी, शी, पू and जृ, Set roots ending in consonants, roots of the 10th class and all derivative verbs, admit इ before त्वा; roots of the 10th cl. preserve their अय् before त्वा; श्वि-श्वयित्वा, डी-डयित्वा, जृ-जरीत्वा or जरित्वा, वृन्-वर्तित्वा, व्यच्-विचित्वा, लज्ज्-लजित्वा, जीव्-जीवित्वा, &c., चुर्-चोरयित्वा; कथ्-कथयित्वा, बुध्-cau. बोधयित्वा; desi. बुबोधयित्वा; Atm fre. बोबुधित्वा, &c.

§ 749. (a) The roots स्कद् and स्यन्द् do not drop their nasal; स्कन्द्-स्कन्त्वा; स्यन्द्-स्यन्त्वा, स्यन्दि-त्वा.

(b) The penultimate nasal of roots ending in थ् or फ् and that of वञ्च् 'to roam abroad,' 'to deceive' and लुञ्च् 'to tear out,' are optionally dropped, ग्रन्थ्-ग्रन्थित्वा, ग्रथित्वा, गुम्फ्-गुम्फित्वा, गुफित्वा; वञ्च्-वञ्चित्वा, वचित्वा, वक्त्वा; लुञ्च्-लुञ्चित्वा, लुचित्वा.

* The अ is lengthened optionally before त्वा.

(c) Roots ending in ज् such as भज्, रज्, सज्, स्यज् &c. and the root तञ्च् optionally drop their nasal before त्वा; भज्—भक्त्वा or भक्त्वा, रज्—रक्त्वा or रक्त्वा; अज्—अजित्वा, अडत्वा or अक्त्वा.

(b) मस्ज् and नश् insert a nasal optionally; मक्त्वा or मक्त्वा; नश्चित्वा, नंष्ट्वा or नष्ट्वा.

§ 750 Guna is optionally substituted for the penultimate इ and उ, roots beginning with any consonant and ending in any except य् or व् when त्वा has इ prefixed to it; लिम्—लिखित्वा or लेखित्वा; क्लिद्—क्लिदित्वा or क्लेदित्वा (also क्लित्वा); लुप्—6. P. लुभित्वा or लोभित्वा; युत्—युतित्वा, योतित्वा; रिप्—रिपित्वा, रेपित्वा and रिष्ट्वा; so रुष्, &c., but दिव्—देवित्वा, द्युत्वा.

2. Indeclinable Participles formed with य्.

§ 751. When a root is compounded with one or more prepositions or words prefixed to verbs like prepositions, the indeclinable participle is formed by affixing य् immediately to it; the य् is changed to त्य after a short radical vowel (even when it combines with the final vowel of a preposition to a long vowel); e g.

दा with आ—आदाय
चि with निस्—निश्चित्य
जि with परा—पराजित्य
नी with वि—विनीय
भू with अनु—अनुभूय
इ with अधि—अधीत्य

इ with प्र—प्रेत्य
कृ with सम्—संस्कृत्य
कृ with द्विधा—द्विधाकृत्य
भिद् with निस्—निर्भिद्य
प्लुत् with उत्—उत्प्लुत्य
&c. &c. &c.

§ 752. The rules given at § § 394, 395, 459, 502 and 587 apply to the roots also in the gerund in य्—

दिव् with प्र—प्रदीव्य
कृ with अव—अवकीर्य
पृ with आ—आपूर्य

वच् with प्र—प्रोच्य
वस् with प्र—प्रोष्य
ग्रह् with वि—विगृह्य

बन्ध् with नि—निबध्य
 मि, मी, मा and
 मे* with अनु—अनुमाय
 त्रै with परि—परित्राय
 दे with आ—आदाय

ह्वे with आ—आहूय
 दी with उप—उपदाय
 ली with वि—विलीय or विलाय
 &c. &c. &c.

§ 753. Roots of the 8th class ending in a nasal, except सन् and the roots मन्, वन् and हन्, drop their nasal necessarily; गम्, नम्, यम् and रम् do it optionally; तन् with वि—वित्त्य; मन् with अव—अवमत्य; यम् with नि—नियम्य or नियत्य; रम् with वि—विरम्य or विरत्य; नम् with प्र—प्रणम्य or प्रणत्य, &c

§ 754. The roots खन्, जन् and सन् have respectively निखन्य-निखाय; प्रजन्य-प्रजाय; and प्रसन्य-प्रसाय.

§ 755. क्षि lengthens its इ before the affix य and जाय changes its final vowel to गुण; प्रक्षीय; प्रजागर्य.

§ 756. वे, ज्या and व्ये do not take Samprasârana; प्रवाय; प्रज्याय 'having become old;' उपन्याय 'having covered;' but व्ये with परि or सम्, takes Samprasârana optionally; परिव्याय or परिवीय; संव्याय or संवीय.

§ 757. The roots mentioned under § 486 do not change their आ to ई; प्रयाय, प्रधाय, प्रमाय, &c.

§ 758. Roots of the Tenth class and Causals preserve their अय् before य, if it be preceded by a short penultimate vowel; if not, it is dropped; चोरय-प्रचोर्य; बोधय-प्रबोध्य; कृ—cau. विकार्य; नी cau. with आ—आनाय, &c; but गण्-विगणय, प्रणमय, प्रकथय, प्रवेभिदय 'having again and again caused to be broken.'

§ 759. (a) आप् cau. may retain its अय् optionally-प्राप्य or प्रापय.

§ 760. Desiderative bases add य immediately and Freq. bases add it after dropping their य, when it is preceded by a consonant and dropping the final अ when it is preceded by a vowel; बुध्-प्रबुधोधिष्य; Fre. प्रबोबुध्य; भू Fre. प्रबोभूय्य &c.

* मे changes its final to इ optionally; so अनुमित्य also.

(b) THE ADVERBIAL INDECLINABLE PARTICIPLE

OR

The Gerund in अम्.

§ 761. There is another Indeclinable Participle having the same sense as that in त्वा, formed with the affix अम्. Before this the root or the derivative verbal base generally undergoes the same changes as it does before the इ of the Pass. Aorist 3rd sing.; नी-नायम् 'having carried or led'; दा-दायम् 'having given'; भू-भावम्, भिद्-भेदम्, ग्रह-ग्राहम्, गम्-गमम्, &c.

§ 762. This Participle is generally used at the end of compounds; स लोष्टघातं इतः 'he was pelted to death;' बन्दिग्रहं गृहीता (Vik. I.) 'She was taken a captive;' स मूलघातं न्यवधीदरीश्व (Bhatti. I. 2.) 'He totally exterminated his enemies, &c.'

§ 763. The participles in त्वा and अम् * when repeated yield the sense of repetition of the action or condition expressed by the verb; स्मृत्वा स्मृत्वा or स्मरं स्मरम् 'having repeatedly remembered; पीत्वा पीत्वा or पायं पायम् 'having drunk again and again;' similarly भुज्-भुक्त्वा भुक्त्वा or भोजं भोजम्; श्रु-श्रुत्वा श्रुत्वा or आवं आवम्, गम्-गत्वा गत्वा or गामं गामम् or गमं गमम्, लभ्-लब्ध्वा लब्ध्वा or लभ्मं लभम् or लाभं लाभम्, प्रलभ्मं प्रलभम्, जाग्र-जागरं जागरम्, † &c.

* आभीक्ष्ये णसृज् । Pān III. 4. 22.

† At the end of compounds this may not be repeated and yet have the sense of repetition; as in

‘लतानुपातं कुसुमान्यगृह्णात नयवस्कन्दसुपास्पृशच्च ।

कुतूहलाचारुशिलोपवेशं काकुत्स्थ ईपत्समयमान आस्त ॥’ Bhatti. II. 11

The descendant of Kakutstha, smiling gently, repeatedly bending down the creepers would pluck their flowers, wading through every stream (that he came across), would sip the waters, and seating himself on every charming slab would remain there (in admiration of the scenery).

§ 764 The Gerund अस् does not, in many instances, express the notion of repetition.

§ 765. This gerund or the one in त्वा is used with the words अग्रे, प्रथमं and पूर्वं, used as prepositions, although the notion of repetition is not present in these compounds; अग्रेभोजं-भुक्त्वा वा व्रजति 'having first eaten he goes out.' so प्रथमंभोजं or भुक्त्वा पूर्व-भोजं or भुक्त्वा व्रजति.

§ 766. The gerund in अस् of the root कृ is used *

(a) with the noun governed by it, if it be compounded with it prepositionally when censure is implied; चौरकारं आक्रोशात् (चौरशब्दं उच्चार्येत्यर्थः) 'cries out (he is) a thief, a thief.' In this case स् is added to the noun governed.

(b) with the words स्वादु, लवण, and संपन्न, स् being added to these as before; अस्वादुं स्वादुं कृत्वा भुंक्ते स्वादुं-लवणं-सम्पन्नं—कारं भुंक्ते 'he eats having sweetened or seasoned his food.'

(c) with the words अन्यथा, एवं, इत्थं, and कथं, provided the root कृ loses its sense; अन्यथाकारं ब्रूते 'he speaks in a different manner;' एवंकारं भुंक्ते 'he eats thus:' similarly इत्थंकारं, कथंकारस्, but शिरोन्यथा कृत्वा भुंक्ते.

(d) with the particles यथा and तथा when an angry reply is given; यथाकारं भोक्ष्ये तथाकारं भोक्ष्ये किं तवानेन (Sid. Kan.); 'I will eat in this manner, I will eat in that manner, what have you do with that?'

§ 767. The Gerund of the roots दृश् and विद् † is compounded with their objects and expresses totality; कन्यादर्शं वरयति 'chooses as many girls as he sees, i. e. all of them;' ब्राह्मणवेदं

* कर्मण्यक्रोशे कृजः खसृज् । स्वादुमि णसृज् । अन्यथैङ्कथमित्थंसिद्धा-
प्रयागश्चेत् । यथायथयोरसूयाप्रतिवचने । Pân. III. 4. 25—28.

† कर्मणि दृशिबिदोः साकल्ये । Pân. III. 6. 29.

भोजयति, यं यं ब्राह्मणं जानाति लभते विचारयति वा तं सर्वं भोजयति इत्यर्थः (Sid. Kau.) 'he feeds every Brāhmaṇa that he knows or comes across or remembers i. e. all of them.'

(a) *The gerunds of विद् 'to get' and जीव् 'to live' are joined with यावत् in the same sense; यावद्वेदं भुङ्क्ते 'eats what he gets.'

(b) † With the words चर्मन् and उदर the gerund of पूर is used; चर्मपूरं स्तृणाति; उदरपूरं भुङ्क्ते 'eats so as to fill his belly.'

§ 768. This gerund of पिब् is used with शुष्क, चूर्ण and रूक्ष; ‡ शुष्कपेषं पिनाष्टि शुष्कं पिनाष्टीत्यर्थः (Sid. Kau.); so चूर्णपेषं पिनाष्टि 'he grinds to powder;,' रूक्षपेषम्.

§ 769. ¶ With the words समूल, अकृत and जीव are used respectively the gerunds in अस् of the roots हन्, कृ and ग्रह् in a cognate sense; समूलघातं हन्ति 'kills destroying the roots i. e. totally'; अकृतकारं करोति 'does what ought not to have been done;,' जीवग्राहं गृह्णाति 'captures him so as to preserve him i. e. alive.'

(a) The gerund of हन् and पिब् is used with words signifying instruments (of action); पादघातं हन्ति=पादेन हन्ति 'strikes (kicking) with foot;,' उदपेषं पिनाष्टि=उदकेन पिनाष्टि 'grinds with (using) the water.

(b) Similarly the gerund of वृत् and ग्रह् is used with हस्त and its synonyms, and that of पुष् with स्व; हस्तवर्तं वर्तयति; so करवर्तम्, हस्तेन घुलिकां करोतीत्यर्थः। Sid. Kau.; हस्तग्राहं गृह्णाति; similarly पाणिग्राहम्, करग्राहम्, &c.

* यावति विन्दजीवोः। Pān. III. 4. 30.

† चर्मोदरयोः पूरेः। Pān. III. 4. 31.;

‡ शुष्कचूर्णरूक्षेषु पिबः। Pān. III. 4. 35.

¶ समूलाकृतजीवेषु हन्कृग्रहः। करणे हनः। स्नेहने पिबः। हस्ते वर्तिग्रहोः। स्वे पुष्। Pān. III. 4. 36-40.

§ 770. * The gerund of बन्ध् is used with words denoting peculiar arrangements of stanzas, &c., चक्रबन्धं वध्नाति, क्रौञ्चबन्धं बद्धः. सुरजबन्धं बद्धः, मयूरिकाबन्धम्, अट्टालिकाबन्धम्, &c.

§ 771. † With the words जीव and पुरुष used subjectively the gerunds of नश् and वह् are used; जीवनांशं नश्यति जीवो नश्यतीत्यर्थः. पुरुषवाहं वहति पुरुषो वहतीत्यर्थः.

(a) ‡ The gerunds of शुष् and पूर are used with ऊर्ध्व similarly; ऊर्ध्वशोषं शुष्यति, वृक्षादिरूध्व एव तिष्ठन् शुष्यतीत्यर्थः । ऊर्ध्वपूरं पूर्यते, ऊर्ध्वमुख एव घटादिर्वर्षोदकादिना पूर्णो भवतीत्यर्थः । Sid. Kan.

(b) †† Sometimes the Gerund in अस् is used with words denoting a standard of comparison; घृतनिधायं निहितं जलं 'the water was kept with as much care as ghee,' अजकनाशं नष्टः अजक इव नष्ट इत्यर्थः ।

§ 772. § The gerund in अस् of roots having the sense of हिंस् 'to strike,' &c. are used with words denoting the instrument when the object of the gerund and of the principal verb is the same; दण्डोपघातं गाः कालयति i. e. दण्डेनोपघातं 'he collects together cows beating (them) with a stick;' दण्डताडम्; but दण्डेन चोरमाहत्य गाः कालयति.

(a) The gerunds of पीड्, रुध् and कर्ष्, with उप, are used with nouns having the sense of the Loc. or the Inst.; पान्थोपपीडं शेते i. e. पान्थभ्यां उपपीडम्; ब्रजोपरोधं गाः स्थापयति i. e. ब्रजेन ब्रजे उपरोधं वा; पाण्युपकर्षं धानाः संगृह्णाति i. e. पाणादुपकर्षं पाणिनोपकर्षं वा । Sid. Kan.

(b) Similarly केशग्राहं युध्यन्ते i. e. केशेषु गृहीत्वा; हस्तग्राहं i. e.

*अधिकरणे बन्धः । संज्ञायास् Pân. III. 4. 41, 42.

† कर्त्रोर्जीवपुरुषयोर्नशिबहोः । Pân. III. 4. 43.

‡ ऊर्ध्वे शुषिपूरोः । Pân. III. 4. 44.

†† उपमाने कर्मणि च । Pân. III. 4. 45.

§ हिंसार्थानां च समानकर्मकाणाम् । सप्तम्यां चोपपीडरुधकर्षः । समासचौऽप्रमाणे च । अपादाने परीप्तायास् । द्वितीयायां च । Pân. III. 4. 48-53.

हस्तेन गृहीत्वा; द्व्यङ्गुलोत्कर्षे खण्डिकां छिनत्ति i. e. द्व्यङ्गुलेन द्व्यङ्गुले वा उत्कर्षम् ।

(c) Nouns having the sense of the Ablative and the Accusative are used with this gerund of a root when haste or hurry is intended; शय्योत्थायं धावति 'runs having quickly got up from the bed;' यष्टिग्राहं युध्यन्ते; लोटमाहम्, &c.

§ 773. *A root may be used in its gerundive form in अस् with its object prefixed to it if that object be a part of the body which can be severed without fatal effects; भ्रूविक्षेपं कथयति 'nar-rates contracting the eyebrows; but शिर उक्षिप्य (not शिरउक्षेपम्) as the severance of the head would cause death.

(a) Similarly when a part of the body is completely hurt or pressed in the action, the gerund in अस् is used with that part; उर-प्रतिपेपं युध्यन्ते i. e. कुत्ससुरः पीडयन्तः 'afflicting the whole bosom;' उरोविदारं प्रतिचस्करे नखैः ।

§ 774. †The roots विश्, पत्, पद्, and स्कन्द are used in their gerundive forms in अस् in the sense of 'complete occupation or pervasion or repetition' with nouns which if not compounded would have stood in the Acc.; गेहानुप्रवेशमास्ते गेहं गेहमनुप्रवेशम् । गेहमनुप्रवेशमनुप्रवेशम् । so गेहानुप्रपातम्, गेहानुप्रपादम्, गेहानु-स्कन्दम्, &c.

§ 775. (a) † The gerunds of अस् and तुष् are used with nouns denoting a period of time intervening between the repetition or performance of the action; द्व्यहात्यासं or द्व्यहमत्यासं गाः पाययति 'he makes the cows drink water allowing two days to intervene, i. e. every third day' अथ पाययित्वा द्व्यमहतिक्रम्य पुनः पाययतीत्यर्थः । (Sid. Kau.); similarly द्यहर्षम् or द्यहंतर्षम्.

* स्वाङ्गेभ्यवे । (येन विना न जीवनं तदध्रुवम् । Sid. Kau.) परिक्रिश्यमाने च । Pân. III. 4. 54, 55.

† विशिषतिपदिस्कन्दां व्याप्यमानासेव्यमानयोः Pân. III. 4. 56. गेहादिद्रव्याण विद्यादिक्रियाभिः साकल्येन संबन्धो व्याप्तिः । क्रियायाः पौनःपुन्यमासेवनम् । Sid. Kau.

‡ अस्त्यतितृपोः क्रियान्तरे कालेषु ।

(b)* Similarly the gerunds of दिङ् with आ, and ग्रह् are used with नामन् and in the sense of the Acc.; नामदेशमाचष्टे; नामग्राहं मामाह्वयति, &c.

(c) The gerund of भू may optionally be used after तूष्णीं and अन्वच्; तूष्णींभूय-भूत्वा-भावं; अन्वग्भूय, अन्वग्भूत्वा, अन्वग्भावस्.

(c) The Infinitive.

§ 776. The Infinitive is formed by the affix तुम् with the same effect as the त्ता of the Future; *e. g.*

Roots.	Infinitive	Roots.	Infinitive.
इ to go	एतुम्	ग्रन्थ् to compose	ग्रन्थितुम्
एध् to grow	एधितुम्	पच् to cook	पक्तुम्
दा to give	दातुम्	व्रश्च् to cut	व्रश्चितुम् or व्रष्टुम्
नी to carry	नेतुम्	गृह् to cover	गृहितुम् or गोढुम्
कृ to do	कर्तुम्	सह् to bear	सहितुम् or सोढुम्
भू to be	भवितुम्	चुर् to steal	चोरयितुम्
धृ to shake	धवितुम् or धोतुम्	बुध् Cau.	बोधयितुम्
वृ to choose	वरितुम् or वरीतुम्	Desi.	बुबोधयितुम्
गै to sing	गातुम्	Atm. Freq.	बोबुधयितुम्
गम् to go	गन्तुम्	&c.	&c. &c.

SECTION II.

VERBAL NOUNS FORMED BY MEANS

of

Various Kṛt Affixes.

§ 777. In the following list are alphabetically arranged almost all the common Kṛt affixes forming nouns (substantive and adjective) with various significations from roots or derivative bases. अ—(अच्, अण्, अप्, कञ्, खच्, खश्, खल्, घ, घञ्, ट, टक्, ड, ण, and श):—

*नाम्न्यादिशिग्रहोः । Pān III. 4. 57. 58.

अच्—denoting 'the agent' is added to—पच् and other roots; पचतीति पचः 'one who cooks;' चर्—चरः, चुर—चोरः सू—भवः, नद्—नदः (नदी);—to भृ and पच्, when the words जार and श्वच् are prefixed to them respectively; जारभरा 'an adulteress;' श्वपचः 'a Chândâla'—to हृ when the noun governed by it is used prepositionally and when the idea of difficulty is not present or when the whole compound denotes 'age;' अंशं हरतीति अंशहरः 'one entitled to a share, a heir'; but भारहारः 'a load-bearer' (भार + हृ + अण्); कवलहरः 'a young child;' also when आ is prefixed to it in the sense of 'in the habit of.' पुष्पाणि हर्तुं शीलमस्य असौ पुष्पहरः;—to the root ग्रह् when the words शक्ति 'a missile,' लांगल 'a plough,' अंकुश 'an iron hook,' तोमर 'a javelin,' याष्टि 'a stick,' घट, घटी and घनुष् are prefixed to it; शक्तिं गृह्णातीति शक्तिग्रहः 'one armed with a spear,' &c; लांगलग्रहः &c.; also when सूत्र is prefixed to it and the root is used in the sense of 'wearing'; सूत्रग्रहः 'wearing a sacred thread;' but सूत्रग्राहः (सूत्र + ग्रह् + अण्) 'one who takes in his hand a sacred thread;'—to अर्ह् when a noun used objectively is prefixed to it; पूजामर्हतीति पूजार्हो ब्राह्मणः 'a Brâhmana deserving worship;'—to रश् and जर् when the words स्तम्ब and कर्ण in the Loc. are prefixed to them respectively; स्तम्बेरमः 'an elephant,' कर्णेजपः 'one who whispers into the ear, a spy;'—to any root when the word शं is prefixed, शंकरः, शंभवः, शंवदः &c.,—to शी when a word showing the place of action precedes, खे शेते ख- (खे) शयः 'dwelling in the sky,' so हृच्छयः 'dwelling in the heart, i. e. Madana'; also when words like पार्श्व उदर, पृष्ठ, &c. and उत्तान, &c. precede, पार्श्व—उदर—पृष्ठ—शयः 'sleeping on the sides,' &c., उत्तानशयः 'lying on the back with the face upwards.' so अवमुख्यशयः (अवनतो मुखी अस्य तथा शेते) i. e. 'with the face downwards.' When added to roots ending in हृ and to some others it forms abstract nouns, चि—चयः 'a collection,' जि—जयः, भी—भयं, वृष्—वर्षः 'a shower of rain.' &c.

अण्—is added to roots when the words forming their objects are prefixed to them, कुम्भकारः 'a potter,' भारहारः—When a su-

banta is prefixed to हन् with सस्, the न् of this root is changed to द् optionally; वर्णसंघातः or-टः 'a collection of words.'

अप्—is added to roots ending in उ and ऋ short or long; it sometimes forms abstract nouns, sometimes shows the place or the instrument of action denoted by the root; स्तु—स्तवः praise, यु—यवः barley, पू—पवः, सू—भवः, कृ—करः the instrument of doing anything *i. e.* the hand, गृ—गरः poison, दृ—द्रः fear, वृ—वरः a boon &c., स्तु with वि—विष्टरः a tree or a seat, विस्तरः otherwise; हन् with सस् takes this affix; संघः a collection; गस् also takes it, गमः अद् preceded by a preposition takes this affix and is changed to घस्; निघसः, प्रघसः, विघसः &c; food or eating; (when no preposition precedes it takes घञ्—घासः); the roots जप् and व्यध् not preceded by a preposition take अप्: जपः muttering prayers, व्यधः the act of piercing; (but when a preposition precedes, they take घञ्; as उपजापः secret whispering into the ear, separation, &c.); the roots स्वन् and हस् by themselves take अप् or घञ्; स्वन्-स्वनः or स्वानः sound; हस्-हसः or हासः; with a preposition they take the latter only; प्रस्वानः; प्रहासः &c.; यस् without any preposition or with the preposition उप, नि, वि and सस् takes either अप् or घञ्; यमः or यामः restraint, control, &c, उपयमः or यामः marriage; similarly नियमः or नियामः &c.; the roots गद्, नद्, पद् and स्वन्, with नि take अप् or घञ्; निगद्: or निगाद् speech, निनद्: or निनाद्: sound, &c कण् with or without नि takes अप् or घञ्; कण् or काण, निकण् or-काण. the sound of a lute; the root मद् when a word other than a preposition is prefixed to it takes अप्; with a preposition it takes घञ्; घनमदः the pride of wealth, उन्मादः madness, insanity; but when preceded by प्र or सस् it takes अप् when the meaning is joy; प्रमदः or संमदः; in other cases it takes घञ्; प्रमादः, संमादः carelessness, oversight, a blunder. The affixes अप् and घञ् are added to several other roots too numerous to note here; the difference between these is that घञ् occasions Vriddhi of the preceding vowel, अप् does not

क— is added to roots having इ, उ, ऋ, or ल for their penultimate, and to the roots प्री and कृ and denotes the agent; लिख- लिख one who writes, क्षिप्-क्षिपः; one who throws, बुध्-बुधः &c. प्री-प्रियः one who pleases; कृ-किरः one who scatters; it is also added to roots ending in आ with or without any preposition, the final आ being dropped; ज्ञा-ज्ञः or प्रज्ञः one who knows, wise; ह्वे-ह्वः or आह्वः one who calls; also when a subanta is used prepositionally with it; दा-गोदः one who gives cows or cuts the hair; पा-द्विपः (द्वाभ्यां पिवतीति) an elephant; when added to स्था it has various meanings; समस्थः happy, विषमस्थः placed in difficulties; प्रस्थः a measure of corn, &c. This is also added to ग्रह्-ग्रहं a house, गृहाः a wife, a house.

कञ्— is added to दृश् not meaning 'to see' when a pronoun precedes it; तत् + दृश् = अ = तादृश्: like that; also when the words समान and अन्य precede; सदृश्: like to, अन्यादृश्: like another. स is added similarly; सदृक्षः, तादृक्षः &c.

सच् and स्वच्— Before these the अ of the noun forming the object of the root with which it is used prepositionally inserts the syllable स after it स्वच् is added to the root वद् after प्रिय and वश्; प्रियं वदतीति प्रियवद्: 'one who speaks sweetly; वशंवद्: 'subject to the influence of, obedient to the will of;— कृ after the words क्षेम, प्रिय, भद्र, and भय; क्षेमं— प्रियं-भद्रं-करः doing good, &c.; भयंकरः causing fear, dreadful, अभयंकरः;— to the root गस् after a subanta; विहङ्गमः passing through the sky, a bird;— to the roots भृ, तु, दृ, जि, धृ, सह, तप् and दस् when the whole is a name; विश्वंभरः God; रथंतरं a portion of the Sâma Veda; पतिंवरा a bird who chooses her husband; शञ्जयः an elephant, युगंधरः name of a mountain; परंतपः name of a king; अरिंदम name of a king;— to यस् after वाच्, वाचंयमः one who restrains his speech for the observation of a vow;— to the roots सह् and दृ after the words सर्व and पुर respectively; सर्वसहा the earth, पुरंदरः Indra;— to कष् after the words सर्व, कल, अभ्र and करीष; सर्वकषः all destroying, all powerful;

also a rogue; कूलंकषा (a river) sweeping away its banks; अभ्रंकषः dashing against, coming in collision with the clouds as the wind; करीषंकषा blowing away dry cowdung, as a strong wind or gale खड्ग is added to एज् cau. as in जनमेजय making the people tremble with fear; name of a king,—to अज्, धे, तुद् and हा 'to go' after the words वात, शुनी, तिला and शर्द्ध flatulence; वातमज् facing the wind, a kind of deer; शुनिंधयः a kitten; तिलंतुदः an oilman; and शर्द्धजहाः causing flatulence (माषा) a kind of bean;—to धे and धमा after the words स्तन and नाडी, respectively स्तनंधयः a baby sucking breast; नाडिं- (डीं) धमः a goldsmith;—to तुद् after विधु and अरुध्; विधुंतुदः the afflictor of the moon *i. e.* Ráhu; अरुंतुदः (अरुंषि मर्माणि तुदतीति) wounding the vital parts, painful;—to पच् after words showing measure as प्रस्थंपचा स्थाली खारिपचः कटाह. and after मित and नख-मितंपचः one who cooks measured corn, a miser; नखंपचा nail-scorching (as यवायुः);—to दृश् and तप् after the words असूर्य and ललाटः असूर्यपद्म्या. those who do not see the sun *i. e.* the queens of a king who are shut up in the harem; ललाटंतपः scorching the forehead;—to दृश्, मद् and धमा after उग्र, इरम् and पाणि respectively; उग्रंपद्म्य of a fierce aspect, इरंमद् lightning; पाणिंधमः a road (shrouded in such darkness that one has to clap one's hands for driving away serpents &c. that may be in the way); to मन् meaning 'to consider oneself' as, पण्डितंमन्य, a pedant, who considers himself a Pandita; गंमन्यः one who considers himself a cow *i. e.* who is very humble; &c.

खल—*is added to any root with ईषत्, दुर् or सु prefixed to it when the idea of ease or difficulty is present, ईषत्करः done easily; दुष्कर done with difficulty; सुकर done easily, so दुःशासन, दुर्योधन, &c. &c.*

घ—*is added in the sense of the place or the instrument of the action or forms abstract nouns; कृ with आ-आकरः a mine; खन् with आ, आखनः a spade; पण् with आ, आपणः a place of traffic; कष्—निकषः a touch-stone; चर—गोचरः a pasture-ground; संचरः a path; वह्—वहः a shoulder; निगमः that by which the*

people are guided, the Veda; व्रजः and व्यजः a fan. Before this छाद् not preceded by more than one preposition becomes छद्; दन्तच्छदः the lip, प्रच्छदः, but सप्तपच्छादः.

घञ्—added to roots ending in consonants has almost a universal application and a variety of senses; before this the final च् or ज् are changed to क् or ग्, पच्—पाकः food; कम्—कामः desire; श्रम—विश्रामः rest; सृ—सारः strength, substance, with अति—अति— or अतीसारः dysentery; हृ—हारः a necklace, पद्—पादः a foot; भू—भावः being, a thing &c; विश्व—वेशः a house; रुज्—रोगः a disease; स्पृश्—स्पर्शः touch; इन्ध्—एधः fuel; श्रन्ध्—प्रश्रन्धः laxity; चि—चायः (चीयतेऽस्मिन्नच्चादिकं) the body, with नि—निकायः a house, &c;—to रु when preceded by a preposition, विरावः the warbling of birds (otherwise रव). The roots स्फुर and स्फुल् change their vowel to आ before this; स्फारः or स्फालः the throbbing of the hand, &c. रु and ह्रु preceded by आ take both घञ् and अप्; आरावः or—रवः a loud sound; आप्लावः—प्लवः a deluge. Sometimes the affixes घञ् and अप् are used in different senses; नी—नाय chief, प्रणयः friendship, kindness; परिणायः the act of moving a piece at chess, draughts, &c. परिणयः marriage: इ with नि—न्याय justice, न्ययः ruin; ग्रह् with अव or नि—अवग्राहः or निग्राहः impediment, separation; अवग्रहः a grammatical mark; चोरस्य निग्रहः the confinement of a thief; but अवग्राहः—ग्रहः draught, want of rain; चि after पुष्प take the affix घञ् when the whole means 'gathering flowers with the hands' पुष्पचाय, but पुष्पचयः 'collecting flowers with a stick' &c.; it is also added to भुज् and उज् with नि; भुजः the hand; न्युज्जः hump-backed, the Nyagrodha tree.

ट— is added—to the root कृ preceded by दिवा, भास्, यत्, तत्, किम्, a numeral, and nouns governed by it; दिवा करोतीति दिवाकरः, भास्करः the sun, यत्करः &c :—to सृ preceded by पुरः, अग्रतः, अग्रे, and पूर्वः, पुरःसरः, अग्रतःसरः a leader, &c; and to चर् preceded by भिक्षा, सेना, दाय and words showing the place of action; भिक्षाचरः a beggar, सेनाचरः a soldier, &c.

हृक्—is affixed to हन् preceded by जाया or पति, हन् changing to ह्र the whole meaning ‘bearing an inauspicious mark’; a husband causing the death of his wife—जायाह्नः bearing a mark on his body indicative of the death of his wife, similarly पतिह्री;—this is also added to हन् when the agent of the action is not a man; पित्तघ्नं checking bile, such as ghee; पतिह्री (पाणि-रेखा), &c.;—to हन् preceded by हस्तिन् and कपाट in the sense of ‘having the power to do what is denoted by the root;’ हस्तिघ्न ‘one able to kill an elephant,’ &c.;—and preceded by पाणि and ताड in the sense of ‘one having the skill;’ पाणिघ्न ‘one who beats time with the hand, also a drummer (beating a drum with the hand);’—to पा ‘to drink’ and गै if not preceded by a preposition; सोमपः ‘one who drinks the Soma juice’; साम गायतीति सामगः ‘one who chants the Sâma Veda’; but सामसंभायः (when a prep. precedes it); पा ‘to protect’ takes अ; क्षीरपा ब्राह्मणी, &c.

ङ—is affixed to गम् preceded by अन्त, अत्यन्त, अध्वन्, दूर, पार, सर्व, अनंत, सर्वत्र, पन्न creeping on the ground,’ उरस् and विहायस् and denotes the agent; to गम् preceded by दुर and सु and shows the place of action, before this the final consonant with the preceding vowel or the final vowel of a root is dropped; अन्तं गच्छतीति अन्तगः ‘one who goes to the end;’ अध्वगः ‘a traveller;’ पन्नगः, उरोगः ‘a serpent;’ विहायस् is changed to विह—विहगः ‘a bird,’ दुर्गः ‘a fortress,’ &c.;—to हन् when a blessing is implied’ तव पुत्रः शत्रुहः भवेत् ‘may thy son be the destroyer of his enemies;’—also to हन् with अप after the words क्लेश and तमस्; क्लेशापहः ‘removing pain, consoling, a son;’ तमोपहः ‘the dispeller of darkness, the sun,’—to जृन् preceded by a word having the sense of the Loc. or of the Ab. and not denoting a class, or when it is preceded by a preposition and the whole is a name; मंदुरजः ‘born in a stable;’ सरसिजं ‘a lotus,’ संस्कारजः ‘produced after some operation;’ अदृष्टजः &c; प्रजाः, अनुजः ‘a younger brother;’ the words द्विजः, अजः, ब्राह्मणजः &c. are also formed by means of this affix; this is also added to खद् with परि; परिखा ‘a ditch’

ण—is added to roots ending in आ which insert य before it; दा-दायः ‘one who receives a share,’ धा-धायः ‘one who holds,’ &c—to इयै when preceded by अव and प्रति, अवश्यायः ‘mist, frost,’ प्रतिश्यायः ‘a catarrh or cold;—to इ, सु, सो and ह् preceded by a preposition; अत्यायः ‘violation,’ संज्ञायः ‘oozing, trickling,’ अवसायः ‘end,’ अवहारः ‘a thief, a seamonster;—to लिह, श्लिष, गृह्, व्यध, श्वस् and भू; लेहः ‘a lambative, an electuary,’ श्लेषः ‘an embrace,’ ग्राह. ‘an alligator,’ व्याधः ‘a bunter,’ श्वासः ‘respiration,’ मावः ‘a thing;—to नी and दु not preceded by a preposition; नायः ‘a leader,’ दावः ‘a forest-fire;—to ज्वल्, चल्, जल्, टल् ‘to be confused’, तल् ‘to smell,’ हल्, पल्, बल्, पुल, कुल्, शल्, हुल्, पल्, कथ, पथ, नथ, वस, भ्रस्, क्षर, सह, शद्. कुश, बुध्, and कस्, (these may also take अच्); ज्वालः (or ज्वलः), flame or blaze,’ &c.—to शील्, कस् and भक्ष्, when their objects are prefixed to them; मांसशीलः ‘one who keeps flesh,’ मांसकमः ‘one who wishes for flesh,’ मांसभक्षः ‘one who eats flesh;—to ईश्, क्षस् and चर् with आ, सुखप्रतीक्षः ‘one desiring happiness,’ बहुक्षमः ‘forgiving much’ कल्याणाचारः ‘good-conducted;—to ह्वे, वे and मा after their objects; स्वर्गे ह्वयते स्वर्गहायः, तंतुवायः ‘a weaver, धान्यमायः ‘measure of corn;—to अद् with नि, न्यदः ‘food.’

झ—is added to पा, प्रा, धमा, घे, and दृश्; पा-पिबः ‘one who drinks,’ प्रा-जिघ्रः ‘one who smells; दृश्-पश्यः ‘one who sees;—to दा and धा 3 cl.; दा-ददः ‘one who gives,’ धा-दधः ‘one who holds;—to लिप् and विद्; लिपः ‘one who plasters,’ विन्दः ‘one who knows;’ also when the former is preceded by नि and the latter by गो and other words; निलिम्प. ‘a god;’ गोविन्दः ‘name of Vishnu,’ अरविन्दः ‘a lotus;—to the Cau. of चिद्, पू, एज् with उत्, and घृ; चेतयः ‘one who thinks or knows,’ पारयः ‘one who fills;’ उदेजयः ‘one who makes another tremble,’ cf. Bhatti. 1. 25. धारयः ‘one who holds;’ added to all roots it forms abstract *fem.* nouns; कृ-क्रिया ‘an act;’ इष्-इच्छा ‘a wish;’ परिचर्-परिचर्या ‘service;’ शृग-शृगया ‘hunting;’ अट्-अटाट्वा ‘rambling;’ जागृ-जागर्या ‘wakefulness, &c.’

अ- forms abstract nouns from derivative bases; कृ-चिकीर्षा a desire to do; पुत्रकाम्या a desire to have a son, &c. Also from roots ending in a consonant having a long vowel for their penultimate; ईह-ईहा desire, ऊह-ऊहा a guess; reasoning, &c. अद्- similarly forms abstract nouns; it is added to roots marked with an indicatory इ and to भिद् and others; जृ-जरा old age; जप्-जपा shame, &c.; भिद्-भिदा distinction; separation; चिद्-चिन्ता contemplation, anxiety; मृज्-मृजा cleansing &c.—to कृप् which changes its र् to कृ-कृपा mercy; to roots ending in आ if a preposition or the words अत् and अन्तर् precede, दा-प्रदा giving gift, भा-प्रभा lustre, &c. धा with अत्-अद्धा faith; with अन्तर्-अन्तर्धा disappearance.

कुक्—(कुक्, एवल्. वृज्, वृक्, वृत्)—

कुक्—is added to रज्ज्; रजकः 'a washerman.'

एवल्—io affixed to all roots and denotes the agent of the action; कृ-कारकः one who makes, acting, &c.; पच्-पाचकः one who cooks; हन्-घातकः दा-दायकः, धा-धायकः, &c; it is added to शस् and other roots of that group; but in this case the preceding vowel is not lengthened शस्-शमकः, दस्-दमकः, वधकः a killer, जनकः a father, &c. Added to some roots it forms the name of diseases; छृद्-प्रच्छदिका vomiting; बृह्-प्रवाहिका dysentery; diarrhoea; चर्च्-विचर्चिका itch, scab, &c; sometimes it is added to denote the meanings of roots आस्-आसिका sitting, शी-शायिका sleeping, &c.; sometimes it has the sense of futurity, कृष्णं दर्शको याति he goes desirous of seeing Krishna; सतां पालकः &c.

वृज्—is added to निन्द्, हिस्, क्लिश्, खाद्; नश् with वि, क्षिप् with परि रद्, बद्, व्ये, भाष् 'and स् in the sense of the 'agent,' or 'in the habit of,' निन्द्—निन्दकः 'one who blames or is in the habit of blaming or censuring others,' हिस्—हिसकः, क्लिश्-क्लेशकः &c.; —to दिव् and कृश् preceded by आ; आदिवकः 'a gambler,' आक्रोशकः 'one who calls out or vociferates, reviler.'

शुन्—is added to गृ, लृ and लृ in the sense 'skilful in,' शु—प्रवकः
 लृ—सरकः, 'skilful in walking;' लवकः 'skilful in cutting;' this
 may be added to any root when the idea of a blessing is to be
 conveyed; जीवकस्त्वं भूयाः 'mayest thou live for many years,'
 नन्दकस्त्वं भूयाः 'mayest thou be the giver of delight.'

श्रुन्—is added to वृत्, खन् and रज् in the sense of 'one who knows
 the art of,' नर्तकः 'one who knows the art of dancing,' खनकः
 'a digger,' 'a miner,' रञ्जकः 'a dyer.'

अथु—(अथुच्)—वेप्-वेपथुः 'tremor;' द्वि—अथुथुः 'swelling, a
 tumour,' दु—दवथुः 'pain, anxiety,' &c

अन्—(अयुत्, युच्, ल्यु, ल्युद्)—

अयुत्—is affixed to गै and हा; गायनः 'a singer,' हायनः 'a year,' 'a
 kind of rice'

युच्—is affixed to verbs meaning 'to go or to sound,' चल—चलनः
 'one who moves,' रु-रवणः 'one who makes a sound,' so शब्दनः &c.
 It is also affixed to verbs meaning 'to ornament, to deck, and to
 be angry,' भूष्-भूषणः serving as an ornament मण्ड-मण्डनः,
 क्रुध-क्रोधनः, रुष-रोषणः angry, irascible—to लु, लृ, शृ, ज्वल्, शुच्,
 लष्, पत्, पद्; लु-जवनः 'a swift walker:' सृ-सरणः 'one who
 goes' शृध-गर्धनः 'a glutton;' ज्वलनः 'that which blazes,
 fire;'—to some other roots ending in a consonant, वृत्-वर्तनः,
 वृध-वर्धनः &c.: to the freq of कृस् and दृस्, चक्रमणः, दंष्ट्रमणः
 'one who goes again and again,' it also forms fem. abstract
 nouns with the causals of roots and the verbs अन्थ, घट्, वन्द्
 and इष् not meaning 'to wish,' कृ-कारणा 'doing action,'
 ह-हारणा, आस्—आसना, अन्थ—अन्थना, घट्-घटना, वन्द् वन्दना,
 विद्-वेदना. इष् with अनु-अन्वेषणा 'searching.'

ल्यु— is affixed to नन्द and other roots; नन्दनः 'one who delights, a
 son,' मद्—मदनः 'he who exhilarates, the god of love,' साध्—
 साधनः 'one who accomplishes,' सह्—सहनः 'one who bears,'
 सृद्—मधुसदनः 'the killer of Madhu,' अर्द्—जनार्दन 'the
 chastiser of the sinful,' भी—विभीषणः 'terrifier, name of
 Ravana's brother.'

ल्युट्—is added to all nouns to form *neu.* abstract nouns; सह—सहनं endurance, हस्—हसनं laughing, शी—शयनं sleeping, पापानं drinking, भुज्—भोजनं, साध्—साधनं, &c. This is also added in the sense of 'the instrument of an action'; व्रश्च्—व्रश्चनः an instrument for cutting; an axe, &c; दुह्—गोदोहनी a milk vessel (here it shows the place of action of Adhikarana).

आक—(षाकत्)—is affixed to जल्, भिष्, कुट् लुट् and वृ in the sense of 'in the habit of;' जल्पाकः (जल्पितुं शीलमस्य) 'a prattler; भिष्—भिक्षाकः 'a beggar,' कुट्टाकः 'he who divides or cuts,' लुंटाकः 'a robber;' वराकः 'a poor man.'

आरु—शृ-शरारु destructive, hurtful; वंद्—वंदारु praising, a panegyrist.

आलु—is added to the cau. of स्पृह्, ग्रह् and पत्, to द्य् and to the words निद्रा, तन्द्रा and श्रद्धा, स्पृह्यालु longing for, desirous of; दयालु compassionate; निद्रालु disposed to sleep; तन्द्रालु; श्रद्धालु: 'full of faith.'

इ—(इक्, इञ्, इण्, कि)—

इक्—रुष्—कृषिः 'one who tills the ground'; गृ-गिरिः a mountain.

इञ्—is added to वप् and other roots; वापिः a well; वासिः a dwelling.

इण्—is added to अज् and other roots of the group; आजिः a battle, आतिः &c.

कि—is added to the roots दा and धा and others assuming these forms; धा—उपाधिः fraud, condition, &c.; निधिः a treasure, संधिः a joint, peace, &c.; जलधिः the sea (here it is used in the sense of अधिकरण).

इत्र्—(इत्रच्) is added to क्, लृ, धृ, सू, खन्, सद्, and चर्; क—अरित्रं a rudder, helm; an oar; लवित्रं a sickle; धवित्रं a fan made of the deer's skin; सवित्रं cause of generation; खनित्रं a spade; सहित्रं patience, forbearance; चरित्रं.

इन्—(इनि, धिनुण्, णिनि)—

इनि—is affixed to जु with प्र, जि, इ, क्षि, श्रि with वि, वस्. व्यञ् with आ, अस् with अभि, सू with परि and सू with प्र; प्रजविन् swift-going; जयिन् a conqueror; दरिन् timid. &c., क्षयिन् wasting away; it is also added to क्री with वि when the noun governed by it is prefixed to it and when the idea of censure or reproach is to be conveyed; तैलविक्रयी. सोमविक्रयी, &c.

यिनुण्—is affixed to त्यज्, रञ्ज, भज्, दुष्, द्विष्, दुह् दुह्, युज्, यस् with आ, यस्, क्रीड् and सुष् with आ: स्तु, दिव्, क्षिप् रद्, वद, दह्, सुह्, all with परि; स्तज्, पच् ज्वर्, all with सम्; बिच् and चर् with वि; लप्. स्तु-मन्य. वद्, वस् all with प्र; चर् with अति and अप; हन् with अभि, रुध् with अनु; and denotes the agent; त्यज्—त्यागिन् one who abandons, रागिन् full of passion, impassioned, a lover; भागिन् one who takes a share, दोषिन् one who blames; similarly द्वेषिन्, द्रोहिन्, &c.; this is also added to शस् and the other roots of that group but without occasioning any change in the roots; शस्—शमिन् tranquil; मद्—मदिन्; but मद् with उत् or प्र—उन्मादिन्. प्रमादिन्.

णिनि—is added to the roots of the गृह् group in the sense of 'the agent;' गृह्णातीति ग्राहिन् 'one who takes;' स्था-स्थाविन्, सि with वि—विषयिन् 'a sensualist;' राघ् with अप—अपराधिन् 'one who is guilty;' भू with परि—परिभाविन् 'one who defeats;' &c.;—to हन् when preceded by कुमार and शीर्ष; कुमारं हन्तीति कुमारघातिन् 'one who murders a child,' शीर्षघातिन् 'one who cuts off the head.' This is added to any root, when the subanta other than one denoting a class, precedes it, in the sense of 'in the habit of,' 'disposed to'; उष्णभोजिन् (उष्णं भोक्तुं शीलमस्य) 'one who eats hot things,' साधुकारिन् 'one who acts well,' ब्रह्मवादिन् 'one who expounds the Vedas or the nature of Brahman;'—to मद् after any subanta. पण्डितमानिन् 'one who considers himself a Pandita,' दर्शनीयमानिन् 'one who considers himself handsome,' &c.; this is added in the sense of the Past Tense to यज् preceded by the name of a sacrifice; सोमयाजिद्, 'one who has performed the Soma sacrifice;' so

अग्निष्टोमयाजिन्; and to हुन् when the noun governed by it is prefixed to it; पितृव्यघातिन् 'one who has killed his uncle.' This is also added to a root when a noun signifying a standard of comparison is prefixed to it; उद्गक्रोशिन् 'one who utters a sound like that of a camel'; द्वाक्षराविन् 'one who cries like a crow;' this is also added when the observance of a vow is to be indicated; स्थण्डिलशायिन् 'one who observes the vow of sleeping on the altar;' also in the sense of 'necessity' or the payment of a debt; अवश्यभाविन् 'what takes place of necessity;'; शतंदायिन् 'one who pays off a debt of Rs. 100'

इष्णु—(इष्णुच्, खिष्णुच्) is added to कृ with अलं and निरा, जन् with प्र, पच्, पत् and मद् all with उत्, रुच्, त्रप् with अप, दृष्ट, सह, and चर् in the sense of 'in the habit of, possessed of the properties of,' or 'expert in' 'acting well;' अलंकरिष्णु 'decorating, skilled in decorations; निराकर्तुं शीलमस्य निराकरिष्णुः (see Bhatti. V. 1.) 'repudiating, turning aside,' उत्पतिष्णु 'clever in flying up;' वर्तिष्णु, वर्धिष्णु, सहिष्णु, रोचिष्णु, &c; it is found added to some other roots also by poets; e. g प्रभविष्णु 'powerful,' आजिष्णु 'resplendent,' क्षयिष्णु, &c

इष्णु and उक्—(खिष्णुच्, खुक्त्) are added to भू with the words आढ्य, सुभग, स्थूल, पलित, नम्र, अंध and प्रिय prefixed to it in the sense of अभूतद्भावं 'being what a thing or person was not before;' अनाढ्य. आढ्यः संजातः आढ्यं भविष्णु or—भावुकः becoming rich not being rich at first, (see Bhatti. III. 1) so आढ्यं, करणम् &c.

उ (उ, and डु)

उ—is added to Desiderative bases to form nouns; चिकीर्षु, desirous of doing; विजिगीषु desirous of conquering, &c.; and to शंस् with आ, भिष्, विद्, and इष्; आशंसुः desirous, hopeful. भिक्षुः a beggar; विद्, one who knows, knowing; इच्छुः wishing. डु—is added to भू with वि, प्र, and सम्; विभुः all-pervading, mighty, प्रभुः able, संभुः creating; also to हु—मित्तु that which

moves to a measured distance; शतद्रुः which runs in a hundred streams, Name of a river.

उक—(उकञ्)—is affixed to लष्, पत्, पद्, स्था, भ्, वृष्, हन्, कम्, गम्, and नृ and denotes the agent; लष्—लापुकः sporting, glittering पातुकः falling भ्—भावुकः happening, living; हन्—घातुकः कम्—कामुकः amorous.

उर—(कुरच्)—is affixed to विद्, मिद्, and छिद्; विदुरः who knows, knowing; भिदुरः 'breaking, brittle;' छिदुरः 'cutting.'

ऊक—(रूक) is added to जागृ and the Fre. Bases of यज्, जप् and दंश; जागरूक 'watchful,' &c. (vide Bhatti. II. 22. Rag. XIV. 85. Sis. XX 36); पुनः पुनः अतिशयेन वा यजनशीलः; यायजूकः 'one who performs sacrifices frequently' (see Bhatti. II. 20.); पुनः पुनः अतिशयेन वा जपतीति जंजपूकः 'one who mutters prayers repeatedly, an ascetic;' पुनः पुनः अतिशयेन वा दंशतीति दंशजूकः 'biting frequently, a serpent, demon' (vide Bhatti I. 26).

किन्, क्तिप् and क्तिञ्—Derivatives are formed with these affixes which are added to roots and then dropped; the difference between the first two is that in the case of the latter त् is inserted between it and the root, if it ends in a short vowel.

किन्—is affixed to स्पृश् preceded by a *subanta*; धृतस्पृश् 'one who touches ghee; मन्त्रस्पृश् 'one who touches anything after reciting a holy verse,' &c. except when the *subanta* means water: उदकस्पर्शः 'one who touches water' and not उदकस्पृश्. The following words are to be accepted as they are; यज्—ऋविज् (ऋतौ ऋतौ यजते) sacrificing regularly at every season; a priest who officiates at a sacrifice; धृप्—दधृप्—proud, haughty; वृज्—वृज् a garland: दिश्—दिश् a direction; स्निह्—उष्णिह् name of a metre, words like प्राचीन derived from the roots अञच् and the words युज् and क्रञच् ought to be considered as derived by means of this affix.

क्रिप्—this is added to a root with or without any preposition prefixed to it; सूते असौ सू or प्रसूः one who brings forth, a mother; सद्—युसद्: those who sit in heaven, the gods; द्विप्—प्रद्विप् a powerful enemy; युज्—अन्वयुज् the constellation of stars called ‘Aswini;’ नी—सेनानी the leader of an army; राज्—विराज् the creator; चि—अग्निचित् one who consecrates the sacred fire, a householder; जि—इन्द्रजित् the conqueror of Indra, name of Râvâṇa’s son; स्तु—देवस्तुत् he who praises the gods; छु—सोमसुत् the extractor of Soma juice, कृ—कर्मकृत्, भाषाकृत्, टीकाकृत्, &c. This is also added to दृश्, स्पृश्, and मृज् when the object governed by them is prefixed to them; सर्वदृश् seeing all; मर्मस्पृश् touching the vitals; बिन्वस्मृज् the creator of the universe;—to अद् and हन्; क्रव्याद् a flesh-eater, a demon; ब्रह्महन् the Killer of a Brâhmana;—to छाद् changed to छद्; तनुच्छद् a garment. Before this affix roots ending in a nasal lengthen their penultimate; as शम्—प्रशाम् tranquil; तन्—प्रतान् one who stretches, &c., except in the case of roots गम्, नम्, यम्, and तन्, which drop their nasal and then obey the general rule; अध्वानं गच्छतीति अध्वगत् a traveller; परि तनोतीति—परीतत् stretching on all sides; सुनत् yielding, poor; संयत् well restrained, &c; the आ of शास् is changed to इ before this; मित्रं शास्तीति—मित्रशिष one who gives advice to his friend; आशिष् a blessing; गृ forms गिर speech; the roots भ्रंस्, झंस्, and ध्वंस् drop their nasal and insert त् before their final; वाहन्नत् dropping down from a vehicle, उखास्रत् dropping down from a vessel; पर्णध्वत् falling down from a leaf; before this affix दिव् changes its व् to ड and other roots change their व् to ऊ; अक्षयुत् (अक्षैर्दीव्यति) a gambler; वे-ऊः a weaver; अक्-ऊः a protector; this forms Vṛiddhi with a preceding अ; जन + ऊ = जनौ the protector of the people, ज्वर्—जूर feverish, त्वर्—तूर swift-going; before this affix च् or छ् following र् is dropped; मूर्च्छ्—मूर swooned; धुर्व्—धूर hurting, injuring; अक्षध्व what troubles, i. e. presses heavily on the axle of a carriage, hence the cart-load; the following words are irregularly

derived; वच्—वाच् speech, प्रच्छ्—प्राच्छ् one who asks; पु-कटप्रः acting by will, name of Shiva, a kind of worm, a gambler; &c; श्री-श्रीः wealth; व्रज्—परिव्राज् an ascetic; दिव्—विद्युत् lightning; गम्—जगत् the world; ध्वै—धी the intellect.

तिव्—is affixed to भज् which lengthens its अ before it; अंशभाज् one who takes a share; प्रभाज् devoted to, worshipping, &c.

ति—(क्तिच्) forms *fem.* abstract nouns; कृ—कृति an act, &c; स्तु—स्तुति praise; गम्—गति gait, &c; रम्—रति sport; नम्—नति a bow; स्था—स्थिति state; गै—गीति a song, &c; पा—पीति drinking; पच्—पक्ति cooking; यज्—इष्टिः a sacrifice, &c. It is added to the roots श्रु, त्यज्, स्तु and इष् in the sense of 'the instrument of'; श्रुतिः the instrument of hearing *i. e.* the ear, &c. To the root पद् with सम् or वि, क्तिच् or क्तिप् is added; सम्पत्तिः or सम्पत्, prosperity; विपत्ति or विपद् adversity; नि instead of ति is added to roots ending in कृ and to लृ and others; कृ—कीर्णः scattering. The following words are to be taken as they are:—सो—साति end; हव्—हेति a weapon; कृत्—कीर्ति fame.

तृ—(तृच्, तृव्)—तृच्—is affixed to all roots and denotes the agent; कृ—कर्तृ a doer; गम्—गन्तृ, पच्—पक्तृ, सह्—सोह् or सहितृ, इष्—एष्टृ or एषितृ &c; क्रम्—क्रान्तृ or क्रान्द or क्रमितृ one who goes, &c., होतृ 'one habitually sacrificing' (हव्) &c

त्र—ष्टृच् is added to दा or दो, नी, शास्, यु, युज्, स्तु, तुद्, सिच्, मिह्, पत्, पद्, नह् and दंश् and shows the instrument of the action denoted by the root; दा or दो—दात्रं an instrument for cutting, a sickle. नेत्रं the instrument of guidance *i. e.* the eye, शस्—शस्त्रं a weapon, शास्—शास्त्रं, यु—योत्रं, युज्—योक्त्रं the rope by which an animal is tied to the pole of a carriage, स्तु—स्तोत्रं a hymn of praise, तु—तोत्रं a whip, सिच्—सेक्त्रं a watering pot, मिह्—मेढ्रं, पत्—पत्रं a vehicle, the wing of a bird, &c. नह्—नध्री a leather-strap, दंश्—दंष्ट्रा the jaw; it is also added to—पू in the sense given—पोत्रं the snout of a hog, a ploughshare, the thun-

derbolt, a garment;—पवित्रं an instrument for purifying, a sort of ring of *lusha* grass worn on the fourth finger on religious occasions, and to धै and धा, धात्री: a mother, a foster mother, the earth, name of a tree, Emblic myrobalan.

त्रिप्—(त्रिप्) is added to a few roots; पत्र—पाकित्रमः (पाकेन निवृत्तः) ripened, matured; कृत्रिम artificial from कृ, दत्रिमः produced by gift (see Bhatti. I 10, 13).

थक्—गै—गाथकः a singer.

न—(नङ्, नन्)—

नङ्—is added to यज्, याच्, यत्, विच्छ्, प्रच्छ्, and रक्ष्; यज्ञः a sacrifice, यात्रा beggary, यत्नः an effort, विद्म्य. going, lustre, प्रश्न a question, रक्षणः protector.

नन्—स्वप्नः sleep, a dream.

मज्—(नजिङ्)—is added to स्वप्, तृप्, and धृप्, in the sense of 'in the habit of;' स्वप्नज् sleepy, तृणज् thirsty, धृणज् bold, confident.

तु—(क्तु)—is added to त्रस्, गृध्, धृष् and क्षिप् in the sense of 'in the habit of;' त्रस्तु timid, गृध्तु covetous, greedy, धृष्टु bold, क्षिप्तु throwing, casting.

मर—(क्मरच्)—सृ-सृमर going, a kind of deer, घस्—घस्मर and अङ्—अङ्गर voracious, gluttonous, glutton.

य—(क्यप्)—is added to ब्रज्, यज् and कृ and forms *fem.* abstract nouns; ब्रज्या asceticism, an attack, इज्या a sacrifice, कृत्या doing; it also takes झ and क्तिन्; क्रिया, कृतिः; it is affixed to अज्, (not changed to वी in this case) with सञ्, सङ् and पत् with नि, मन्, विद्, सु, शी, भृ and इ in the sense of either the place or the instrument of the action denoted by the roots; समज्या assembly, निषधा a couch, a market place, the hall where an assembly meets, निपत्या slippery ground, मन्था the nape of the neck, विद्या, सुत्या a sprinkling with the Soma juice, शय्या a bed, भृत्या wages, इत्या a vehicle.

र—is affixed to नम्, कम्प्, स्मि, कम्, हिंस्, and दीप्; नञ् bowing down, yielding, कम्प् shaking, tremulous, स्मेस् smiling, कञ् desirous, beautiful, हिंस् injurious, murderous, दीप् shining. The word अजम् *adv.* is also derived from जस् with न (changed to अ) and र

रु—is added to दा, धे सि, दाद् and रुद्: दा—दारु: 'one who gives or eats;' धे—धारु. 'one who drinks;' सेरु: 'one who binds,' दाहु: 'one who goes or destroys;' रुहु: 'one who goes or takes rest.'

वन्—(कनिप्)—पारद्वन् from दृश् 'one who has seen the other side, hence, adept in,' राजयुध्वन्, 'one who has fought with a king'; similarly राजकृत्वन्, सहयुध्वन्, and सहकृत्वन्.

वर—(क्कृप्) is affixed to the roots इ, जि, नश् and रु; इत्वर going, cruel, जित्वर victorious, नश्वर perishable, fleeting; it is also added to गम्; गत्वर transient, going.

CHAPTER XV.

SYNTAX.

§ 778. Syntax deals with the mode of arranging words in sentences. Of the three divisions of Syntax—Concord, Government and Order, the Syntax of Sanskrit is mainly concerned with the first two. Syntax in English depends principally upon the last. In Sanskrit and other cognate Languages which are rich in inflection, the relation, which one word bears to another in a sentence is determined by its grammatical form, and no change occurs in the meaning of the sentences, how-so-ever the order of words be changed. But in English and other languages, deficient in inflection, 'order' is everything. Change the order of words and there is a corresponding change in the meaning. In Sanskrit, therefore, the mere order

of words is not of material importance, though a perfect arbitrariness in that respect is not allowable Sanskrit Syntax also takes further into account the meaning and use of participles, the various tenses and moods, and participles * These will be treated of in their proper order.

THE ARTICLE.

§ 779. There are no articles in Sanskrit corresponding to the English Definite and Indefinite articles The words कश्चित् and एक, however, are often used in the sense of 'a certain' and the pron. तद् *m. f. n* as equivalent to 'the,' कश्चित् नरः a certain man; एकः पान्थः a traveller, स राजा the king, &c.

§ 780. As already remarked (See § 54) there are three numbers in Sanskrit: a singular number, denoting a single individual, a dual number denoting two, and a plural number denoting more than two. Besides these general senses—

---

* As the great bulk of Sanskrit literature is thrown in the form of verse, the laws of Syntax will be found not to be always observed by the poets. In ordinary prose writings the usual order of words in a sentence is, first the subject with its adjuncts, then the object with its adjuncts, then the adverbs and other indeclinables (extensions of the predicate) and lastly the predicate. The chief characteristics of Sanskrit style are, in the words of Prof. Max Müller, 'the predominance of co-ordination, the use of the Locative Absolute, a fondness for compounds and indeclinable participles supplying the place of subordinate clauses, the frequent employment of the Past Participle instead of the finite verb, a predilection for passive forms, and the absence of the indirect construction and of the subjunctive mood. For the latter reason the use of the tenses and moods is comparatively simple, on the other hand, the use of the cases, being much less definite than in Latin and Greek presents some difficulties.'

M. Williams' Grammar for Beginners.

(a) The singular may be used to denote a class; सिंहः नृपद्राजः the lion is the king of beasts; बुद्धिमन्तु नरः श्रेष्ठः &c.

(b) The dual sometimes denotes a male and a female of the same class; पितरौ parents; चटकौ a male and a female of sparrow.

(1) Note:—Words like द्वय, द्वितीय, युग, द्वंद्व, &c. meaning 'a pair,' &c. which are dual in sense but singular in form ought to be always used in the singular, except when several pairs are meant.

(2) Note:—Words like हस्तौ, नेत्रे, पादौ, &c. should always be used in the dual in Sanskrit.

(c) The plural, like the singular, may represent a class, ब्राह्मणाः पूज्याः (or ब्राह्मणः पूज्यः) Brāhmaṇas (i. e. the Brāhmaṇa class) are adorable.

(1) The plural is not unfrequently used as a mark of respect or reverence. इति श्रीशंकराचार्याः; so (says) the venerable Shankarâchârya; इति आचार्यपादाः this is the opinion of the revered preceptor, &c.

(2) In the first person, great personages and writers sometimes use the plural instead of the singular; वयमपि भवत्यौ किमपि पृच्छामः we (i. e. I,) too ask you something; इति तु वयं but we (i. e. I, the writer) hold this opinion; वयमपि च गिरामिदमहे we rule over speech (i. e. language).

(3) Words like दाराः, गृहाः, अक्षताः, सिकताः, आपः, प्राणाः, लाजाः, &c. are always used in the plural, though some of them are singular in sense.

(4) Names of countries which are really the names of the people inhabiting them, must be used in the plural; स विदेहान् उपावयौ he went to Videha, &c.

But in the case of compounds ending in words denoting a country, such as देश, विषय, &c. the sing must be used; अस्ति मगधदेशे पाटलिपुत्रं नाम नगरम् there is a town called Pâtaliputra in the country of Magadha.

(5) The plural of proper nouns denotes a family or race as in English; जनकानां रघूणां च यन्कृत्स्नं गोत्रमङ्गलम् Uta.

SECTION I.

CONCORD.

§ 781. Concord is the agreement of words in a sentence as regards gender, number, person or tense

The concords deserving notice in Sanskrit are three:—(1) Concord of the verb with the Subject; (2) Concord of the Adjective with the Substantive; and (3) Concord of the Relative with its Antecedent.

CONCORD OF THE VERB WITH THE SUBJECT.

§ 782. The verb must agree with its subject in number and person; आसीत् राजा नलो नाम there was a king, Nala by name; अहं गच्छामि I go; ब्राह्मणौ गच्छतः two Brâhmaṇas go, &c.

§ 783. (a) When two or more subjects differing in number are connected by 'and' the verb must be plural; तत् कुन्ती च राजा च भीष्मश्च सह बन्धुभिः । ददुः श्राद्धं तदा पाण्डोः &c. Mah. Bhâ. Sometimes the verb agrees with the nearest subject in number, सा च सत्यवती देवी गान्धारी च यशस्विनी । राजदारैः परिवृता गान्धारी चापि निर्ययौ ॥ Mah. Bhâ. अहश्च रात्रिश्च उभे च सन्ध्ये धर्मोपि जानाति नरस्य वृत्तम् ॥

(b) But when they are connected by 'or' and are all sing. the verb will be singular, and when the subject differ in number the verb will agree with the one nearest to it; रामः गोविन्दो वा व्रजतु 'Let Râma or Govinda go,' स वा इमे बालका वा आम्रं गृह्णन्तु 'let him or these boys take the mango fruit.'

§ 784. (a) When a verb agrees with two or more subjects of different persons connected by 'and,' the first person has preference over the second or third, and the second over the third; त्वमहं रामश्चैतत्करिष्यामः Râma, you and I shall do this: एवं रामश्च पाठशालां गच्छतम्.

(b) But when the subjects are connected by 'or', the verb

agrees with the one nearest to it स वा वयं वा तत्संपादयामः he or we accomplish that; अहं रामोथवा राजा लक्ष्मणो वा मरिष्यति either I or King Râma or Lakshmana will perish.

§ 785. The predicate may not always be a finite verb; but a participle, or an adjective or a noun may take its place.

(a) When a participle is used as the predicate it must agree with the subject in number and gender; स तदुक्तवान् he said that, स तदुक्तवती she said that, तेषां बन्धनानि छिन्नानि their bonds were cut off, कार्यं कृतं the work is done, लता छिन्ना the creeper is cut; &c.

(b) When an adjective or a noun is used as the predicate, a form of the roots अस् or भू may be used with it or may be omitted; the adjective used predicatively agrees with the subject in number and gender; words like आस्पदः, पात्रः, भाजनः, स्थानः, पदः &c. retain their gender and number; सुभृत्यः दुर्लभः a good servant is difficult to be obtained, सुपुत्रः पितुः गर्वास्पदम् a good son is the object of his father's pride, सम्पदः पदमापदां riches are the abode of miseries, स तु तस्या अभिमानभूमिः &c; in these cases the verb agrees with the subject in number and not with the noun used predicatively; सम्पदः आपदां पदं सन्ति and not अस्ति, &c.

§ 786. When a substantive or an adjective is used predicatively with verbs of incomplete predication such as 'to grow, to seem, to be, to appear,' &c. the substantive or adjective so used must agree with the subject in case; एष मे निश्चयः this is my resolve; स भूपतिः प्रजागरुक्षः लक्ष्यते that king seems emaciated through wakefulness; प्रभुर्भूषुर्भुवनत्रयस्य desirous of being the lord of the three worlds.

(a) The same applies to transitive roots of incomplete predication used passively; तेन मुनिना स मूषकः बिडालः कृतः by that sage the mouse was made (transformed into) a cat, &c.; त्वयो हि विष्णुः मन्यते a king is thought to be Vishnu.

§ 787. When an indeclinable used with an adjectival force takes the place of the verb, the object governed by it is put in the Nominative case. * विषदृक्षोपि संबर्ध्य स्वयं च्छेत्तुमसांप्रतम् (Kum. II. 55.) it is not fit to cut down even a poisonous tree having first reared it up; here the indeclinable असांप्रतं is equivalent to न युज्यते and the whole sentence to दृक्षं संबर्ध्य तं च्छेत्तुं असाम्प्रतं (न युज्यते) योपि विषदृक्षः स्यात् ।

Concord of the Adjective with the Substantive.

§ 788. An adjective, participial or qualitative, must agree with the substantive it qualifies in gender, number and case; रूपवान् पुरुषः a handsome man; रूपवती स्त्री a beautiful woman; महत्संकटम् a great calamity; एते मयूराः, तानि पुस्तकानि; गच्छन्ती नारी, &c.

But numeral adjectives of fixed gender and number remain unchanged:—शतं ब्राह्मणाः a hundred Brâhmanas; शतं स्त्रियः a hundred women, विंशति बालकानि twenty children.

§ 789 When an adjective qualifies two or more substantives it agrees with them in their combined number; when the substantives differ in gender, the adjective will be *masculine* when the substantives are *masculine* and *feminine*; and *neuter* when they are *masculine*, *feminine* and *neuter* राजा राज्ञी च स्तुत्यचरितौ स्तः the king and his queen are of laudable conduct; धर्मः कामश्च दर्पश्च हर्षः क्रोधः सुखं वयः । अर्थादेतानि सर्वाणि प्रवर्तन्ते न संशयः fulfilment of duty, satisfaction of desires, pride, anger, happiness and long life, all these proceed undoubtedly from wealth.

(a) Sometimes the adjective takes the gender of the majority of the substantives; दृद्धौ च मातापितरौ साध्वी भार्या सुतः शिशुः । अप्यकार्यशतं कृत्वा भर्तव्या मनुजब्रवीत् ॥ aged parents, a good wife and a young son should be maintained even by doing a hundred foul deeds; so has Manu spoken (laid down).

* निपातेनाभिहिते कर्माणि न विभक्तिपरिगणनस्य प्रायिकत्वात् । Vâman.

(b) And sometimes it takes the gender and number of the substantive nearest to it when the particle च is used; उद्वेगः कलहः कण्डूः सेव्यमाना च वर्धते dejection, quarrel and an itching sensation prevail all the more they are attended to; यस्य वीर्येण कृतिनो वयं च भुवनानि च (कृतीनि) by whose valour we have become happy and so have the three worlds.

§ 790. When a past or potential passive participle is used as predicate with a noun in apposition to the subject, the participle agrees with the subject; कृताः शरव्यं हरिणा तवासुराः (S'ak. VI.) the demons are made the marks of your arrows by Hari.

CONCORD OF RELATIVE WITH ITS ANTECEDENT.

§ 791. The relative agrees with its antecedent in gender, number and person, the cases of the relative and its antecedent being determined by their relation to their respective clauses; यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः he who has wealth has a noble family; यस्य बुद्धिर्बलं तस्यः यद्येन युज्यते लोके बुधस्तत्तेन योजयेत् what, which is fit to be united with anything, a wise man should unite with it &c.

§ 792. When the relative has for its predicate a noun differing in gender from the antecedent the relative generally takes the gender of the antecedent noun, the demonstrative pronoun following that of the noun it qualifies; परगुणासहिष्णुत्वं हि यत्स दुर्जनानां स्वभावः—non-endurance of the merits of another is but the nature of the wicked; शैत्यं हि यत्ता प्रकृतिर्जलस्य.

§ 793. The relative pronoun यत् *neu. sing* is used like the English 'that' to introduce a clause, the gender of the demonstrative pronoun being the same as that of the antecedent noun; यद्विद्वान् अपि नरः अन्यान् विगणयति स धनमद् एव it is the pride of wealth that even a learned man slights another; सत्योयं जनप्रवादः यत्संपत्संपदमनुवध्नातीति it is a true saying that one good fortune follows another.

*Obs:—*Sometimes the antecedent noun or pronoun is omitted and has to be inferred from the gender and number of the relative; e. g. धनेन किं यो न ददाति याचके i. e. तस्य धनेन, &c. what is the use of wealth to him who does not bestow it on mendicants, &c.

SECTION II.

GOVERNMENT.

§ 794. The only portion of Syntax treated separately in Sanskrit grammars is the Kârakaprakaraṇa or the chapter on Government. Kâraka is the name given to the relation subsisting between a noun and a verb in a sentence. There are six Kârakas in Sanskrit belonging to the first seven cases, except the Genitive, which is, therefore, not a Kâraka case. These are कर्ता, कर्म, करण, संप्रदान, अपादान and अधिकरण.

§ 795. There are several indeclinables in Sanskrit which also govern cases. Cases governed by indeclinables are called Upapadavibhaktis, as distinguished from those governed by verbs which are called Kâravibhaktis. In cases where both are possible the latter predominates over the former (उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्बलीयसी); as in मुनित्रयं नमस्कृत्य although नमस् alone would govern the Dative.

§ 796. The Nominative, as in English and other languages is simply the naming case, its office, when used by itself, is to express the crude form of a word, gender, measure and number and nothing more.* When used with a verb it forms its subject.

THE ACCUSATIVE CASE.

§ 797. The Accusative denotes the object i. e. the person or thing upon whom or which the effect of an action takes place:

* प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा Pân. II 3. 46.

हरिं सेवते he worships Hari; ग्रामं गच्छन् तृणं स्पृशति going to a village he touches grass. *

§ 798. All transitive verbs govern an Accusative; पुष्पाण्यव-
चिनोति collects flowers; अप एव ससर्जदौ (the creator) created
water first, &c. Several transitive verbs govern what is called
in English a factitive object besides a direct object, त्वामामनन्ति
प्रकृतिं त्वामेव पुरुषं विदुः Kum. II. 13 they consider thee to be
Prakriti, they know thee to be Purusha; कुमारं नेतारं कृत्वा having
made Kumâra the leader (of the forces): नाम्ना तमात्मजन्मानं अजं
चकार made his son Aja by name.

§ 799. † Intransitive roots govern the Accusative nouns
denoting space or country, or duration of time and distance;
कुरुर् स्वपिति he sleeps in the country of the Kurus; तत्र कति-
पयान् दिवसान् अवसत् there he dwelt for some days; गोदोहमास्ते
he sits down till a cow is milked; कोशं प्रतिष्ठते he walks for a
Kośa; कोशं कुटिला नदी the course of the river is winding for a
Kośa; but मासस्य द्विधीते studies twice a month; कोशस्यैकदेशे पर्वतः
the hill is situated in a part of a Kośa.

§ 800. Roots having the sense of motion, real or metaphori-
cal govern the Accusative of the place to which it is directed.
ग्रामं गच्छति goes to a village; अधिज्यधन्वा विचचार दावम् with his
bow strung he roamed all over the forest; आनन्दस्य परां कोटिमध्य-
गच्छन् they reached the highest point of joy; मनसा कृष्णमेति
goes to Kṛishṇa (thinks of him) mentally; इति चिन्तयन्नेव स निद्रां
ययौ while thus pondering he sank into sleep.

(a) When the motion is real, the Dative may also be used;
ग्रामाय ग्रामं वा गच्छति; but not of words denoting 'a road;'

* But when the relation of object and verb is expressed by
the passive termination the noun forming the object is put in
the nominative case; हरिः सेव्यते.

† कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे । Pân. II. 3. 5.

पन्थानं गच्छति only; but उत्पथेन पथे गच्छति he reaches the main road by taking a by-path.

§ 801. The roots* शी, स्था and आस्, with अधि, govern the Accusative of the place where the action takes place; अधि-शेते अधितिष्ठति अध्यास्ते वा वैकुण्ठं हरिः; शिलापट्टमधिशयाना reclining on a stone-slab; अर्धासनं गोत्रभिदोधितस्थौ occupied half of Indra's seat; अध्यास्तं सर्वर्तुसुखामयोध्याम् lived in Ayodhyâ delightful in all seasons.

§ 802. † विद् with अभिनि governs the Accusative; अभिनि-विशते सन्मार्गम् he pursues the path of goodness; धन्या सा गणिकादारिका यामेव भवन्मनोऽभिनिविशते happy is that harlot girl on whom you have fixed your mind (see Bhaṭṭi. VIII. 80.). Rarely this governs the Loc. अभिनिविशते पापे fondly resorts to sin. विद् with a preposition governs the Acc. but with उप meaning 'to sit' takes the Loc. आसनेऽस्मिन्दुपविश sit on this seat.

§ 803. ‡ The root वस् preceded by the prepositions उप, अनु, अधि and आ governs the Accusative case; उप-अनु-अधि-आ-वसति वैकुण्ठं हरि. Hari dwells in Vaikuntha; दृग्यमन्त्रवसदनं he dwelt in a dreary forest; but वस् with उप meaning 'to abstain from food' is used with the Loc; उपवसति वने रामः Râma observes a fast in the forest.

§ 804. ¶ The particles उभयतः, सर्वतः, उपर्युपरि, अधोऽधः, अध्याधि and धिक्; अभितः, परितः, समया, निकषा, हा and प्रति meaning 'to, and अन्तरा 'between,' and अन्तरेण 'without,' 'regarding to,' govern the Accusative; उभयतः कृष्णं गोपाः the cowherds are on both

* अधिशिङ्स्थासं कर्म । Pân. I. 4. 46. † अभिनिविशश्च Pân. I. 4. 47.

‡ उपान्वध्याङ् वसः । Pân. I. 4. 48.

¶ उभयतस्तसौ कार्या धियुपर्यादिषु त्रिषु । द्वितीयाच्चेडितान्तेषु ततोऽन्यत्रापि दृश्यते । अभित परित समया निकषा हा प्रतियोगेपि । Vârtikas on Pân. I 4 48. अन्तरान्तरेण युक्ते Pân. II. 3. 4.

sides of Krishna-सर्वतः प्रासादं जाग्रति दंडधारिणः guards keep vigil on all sides of the palace उपर्युपरि लोकं हरिः Hari is over all the worlds; अधो अधो लोकं पातालः Pâtâla is below the world. अध्यधि लोकम्; धिग्वो जालमान् fie upon you rogues; धिक्सानुजं कुरुपतिं fie upon the lord of the Kurus, with all his brothers; (धिक्) is used sometimes with the Nom. and sometimes with the Voc. धिगर्थाः कटसंश्रयाः fie upon wealth which is attended with troubles; धिक् मूर्खं fie upon thee fool; रक्षांसि वेदिं परितो निरास्थ-दङ्गान्ययाक्षीदभितः प्रधानम् (Bhatṭi I. 12) he dispelled the demons from around the altar and offered sacrifices to the minor deities arranged round the principal one. अभितस्तं पृथ्वास्तुः स्नेहेन परितस्तरे Kir. XI. 8. ग्रामं समया-निकषा व्रजति goes near to the village. Vide Sis. I. 68, VI. 73. हा कृष्णभक्ते woe to him who is not a devotee of Krishna; मन्दैत्सुख्योस्मि नगरगमनं प्रति I have but a faint desire to go to the town; अन्तरा त्वां मां हरिः हरिमन्तरेण न सुखं happiness is not possible without Hari; देवीं वसुमतीमन्तरेण with reference to queen Vasumati

Some of the indeclinables given above are used with the Genitive; e. g. उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा (he stood) very high above all by his lustre, like the sun, &c.

§ 805. * The following prepositions are used with the Accusative.

(a) अति 'superior to, higher than,' अनु 'just after, after, by the side of, inferior to,' अभि 'close to' and उप 'near, inferior to;' e. g. अति देवान् कृष्णः Krishna excels gods in might; अतिरामं गोविन्दः Govinda is superior to Râma; जपमनु प्रावर्षत् it rained just after the muttering of prayers; सर्वं मामनु ते every thing

---

* कर्मप्रवचनीययुक्ते द्वितीया Pân. II. 3. 8. Prepositions used by themselves and governing nouns are called Karmaprayachanîya.

तृतीयार्थे । हीने । उपोधिके च । लक्षणेऽर्थभूताख्यानभागीप्सास्तु प्रतिपर्यन्तः । अभिरभागे । Pân. 1. 4. 85-87. 90. 91.

of thee is after mine; अनु पितरं गच्छति सुतः the son imitates his father; न भवान् अनु रामं चेत् if you are not inferior to Râma; so अनु हरिं सुराः, भक्तो हरिं अभि the devotee is close to Hari; उपशूरं न ते वृत्तं your act is not like that of a hero (*lit.* is inferior to his); उपहरिं सुराः &c

(b) The prepositions अभि, अनु, परि and प्रति are used with the Accusative when they refer to particular things; गिरि—अभि—अनु—परि—प्रति—विद्योतते विद्युत् the lightning flashes towards the mountain; also when they mean 'to every one,' &c. वृक्षं दृक्षमभि—अनु—परि—प्रति—सिंचति waters each and every tree; so अभि—अनु—परि—प्रति स्त्रीं स्त्री जातमन्मथः ।

(c) अनु, परि and प्रति also govern the Accusative when they imply 'one's own share;' लक्ष्मीः हरिमनु-परि-प्रति Lakshmi is the proper share (property) of Hari.

§ 806 The roots given in the following Kârikâ govern a double Accusative—

दुह्याच्पचद्दण्डरुधिप्रच्छिच्चिद्वशास्तुजिमथ्मुषाम् ।

कर्मयुक्स्यादकथितं तथा स्यान्नीहृकृष्वहास ॥

∴ the roots दुह् to milk, पच् to cook, दण्ड् to punish, रुध् to obstruct, प्रच्छ् to ask, चि to collect, दू to speak, शास् to instruct, जि to win (as a wager), मन्थ् to churn, and मुष् to steal; as also नी, हृ, and कृष् and बर्ह्; and the synonyms of these; गां दोग्धि पयः he milks (draws milk from) the cow, बलिं याचते वसुधां he begs the earth of Bali; तण्डुलानोदनं पचति he cooks rice (into food); similarly गर्गान् शतं दण्डयति, व्रजमवरुणद्धि गां, माणवकं पन्थानं पृच्छति, वृक्षं अवचिनोति फलानि, माणवकं धर्मं ब्रूते—शास्ति, शतं जयति देवदत्तं, सुधां क्षीरनिधिं मथ्नाति, देवदत्तं शतं मुष्णाति, ग्राममजां नयति—हरति—कृषति—बहति वा; So माणवकं धर्मं भाषते—वक्ति वा, बलिं वसुधां भिक्षते, &c. Vide Bhatti. VI. 8-10

§ 807. * When these verbs are used in the passive, the secondary object in the case of the first twelve roots and the principal one in that of the last four is put in the Nominative case, the other Accusative remaining as before; धेनुः पयो दुह्यते, दशम्य रामं ययाचे कौशिकेन, उदधिः सुधां ममन्थे देवैः &c, तेन गावः ग्रामं नीयन्ते हियन्ते कृष्यन्ते उह्यन्ते वा, &c.

§ 808. † In the case of the causals of roots implying 'motion,' 'knowledge,' 'eating,' roots having some literary work for their object, intransitive roots and the roots हृञ् and जल्, भाष् with आ; लप् with वि, ग्रह् and श्रु, their subject in the primitive sense is put in the Accusative case.

ज्ञानगमयत्स्वर्गं वेदार्थं स्वानवेदयत् ।

आशयच्छामृतं देवान्वेदमध्यापयद्विधिम् ।

आसयत्सलिले पृथ्वीं यः स मे श्रीहरिर्गतिः ॥ Sid. Kau.

That venerable Hari is my refuge who despatched the enemies (of gods) to the next world, explained the meaning of the Vedas to his (followers), made the gods drink nectar, taught Veda to the Creator and seated the earth (made it rest) on waters.

दर्शयति हरिं भक्तान् he makes the devotees see Hari; जल्पयति भाषयति विलापयति धर्मपुत्रं देवदत्तं, पुत्रं विद्यामग्राहयत् (cf. Kum. I. 52); अश्रावयत्परिषदां कथां. But when the double causal is used the subject ceases to be the subject of the root in the primitive sense and therefore takes the Instrumental; गमयति देवदत्तः यज्ञदत्तं, गमयति देवदत्तेन यज्ञदत्तं विष्णुमित्रः

Obs.—दर्श is sometimes found used with the Dative; प्रत्याभिज्ञानरत्नं च रामायादर्शयत्कृती Rag. XII. 54.

(a) The causals of नी, and बह् when it has for its subject a

* गौणे कर्मणि दुह्यादेः नीहृक्ष्वहास् * * * लादयो मताः Sid. Kau. on Pân. VII. 1. 69.

† गतिबुद्धित्ववसानार्थं शब्दकर्मकर्मकाणामाणि कर्ता स जौ । Pân. 1. 4 52. जल्पतिप्रभृतीनामपसंख्यानम् । इतिश्च Vārtikas.

noun other than one denoting a driver, govern the Instrumental of the primitive subject;* नाययति वाहयति वा भारं भृत्येन he makes his servant carry a load; but वाहयति रथं वाहान् सूतः the charioteer makes the horses draw the chariot.

(1) † The same holds good in the case of the causal of अद् and खाद्; आदयति खादयति वा अन्नं बटुना he makes the boy eat his food.

(2) † भक्ष् when it has not the sense of हिंसा 'pain or injury to a sentient thing' does the same; भक्षयत्यन्नं बटुना; but भक्षयति बलीवर्दान् सस्यम् (when the loss of corn causes pain to the mind).

(b) स्मृ and व्रा which denote a kind of knowledge are construed with the Instrumental, though the former when meaning 'to remember with pain' is sometimes found used with the Accusative also; स्मारयति व्रापयाति वा देवदत्तेन; अयि चंद्रयस्तदोषा अतिक्रान्तपार्थिवयुणान् स्मारयन्ति प्रकृतीः । Vide also Sis. VI. 56.

(c) § The causal of the denominative शब्दाय also is construed with the Instrumental; शब्दाययति देवदत्तेन he causes Devadatta to make a sound.

Note:—¶ By intransitive roots are meant such roots as are not capable of governing an object other than one denoting space, time, &c. and not such as, though transitive, may be used without their object being actually expressed; मासं आसयति देवदत्तं; but देवदत्तेन पाचयति and not देवदत्तं though the object of पच् is not actually expressed.

§ 809. § The primitive subject of the verbs हृ and कृ, of

* नीबहोर्न । नियन्तृकर्तृकस्य बह्वेकनिषेधः । Vārtikas.

† आदिखाद्योर्न । Vārtika. ‡ भक्षेरहिंसार्थस्य न । Vārt. § शब्दायतेर्न Vārt

¶ येषां देशकालादिभिन्नं कर्म न संभवति तेत्राकर्मकाः । न त्वविवक्षित-कर्मणोपि Sid. Kan.

§ हृक्रोरन्यतरस्याम् Pān. I. 4. 43. अभिवादिदृशोरात्मनेपदं वेति वाच्यम् । Vārt.

अभिवाद्, and दृष्ट when used in the Atm. is either put in the Accusative or the Instrumental; हारयति कारयति वा भृत्यं भृत्येन वा कटस्य he causes the servant to take or weave a mat; अभिवादयते दर्शयते देवं भक्तं भक्तेन वा he makes the devotee bow down to, or see, God.

§ 810 *When the causal forms are used in the passive, the principal object (*i. e.* the primitive subject) is put in the Nominative case; but in the case of roots implying 'knowledge or eating' and roots having a literary work for their object the principal object is put in the Nominative case and the secondary object in the Accusative or *vice versa*; देवदत्तः कटं करोति Devadatta prepares a mat—देवदत्तं देवदत्तेन वा कटं कारयति; देवदत्तः कटं कारयते he makes Devadatta prepare a mat, देवदत्तः ग्रामं गच्छति Dev. goes to a village; देवदत्तं ग्रामं गमयति causes Dev. to go to a village; देवदत्तः ग्रामं गम्यते; Devadatta is made to go, &c.; माणवकं धर्मं बोधयति he makes Mānavaka know his duty; बोध्यते माणवकं धर्मः, माणवको धर्मं इति वा Mānavaka is made to know, &c.; बहुभोजनं भोजयति he makes the child eat food; बहुभोजनं भोज्यते or बहुभोजनो भोज्यते the boy is made, &c.

§ 811. As regards the causal of roots governing two Accusatives the general rules given at § 808 hold good; कौशिकः दशरथं रामं अयाचत; (देवाः) कौशिकेन दशरथं राममयाचयन्, गोपोऽजां ग्रामं हरति, (स्वामी) गोपेन अजां ग्रामं हारयति, &c.

THE INSTRUMENTAL CASE

§ 812. † The Instrumental case primarily expresses either the agent (when the construction is passive) or the instrument or means by which an action is done; तव महिमानं अजानता मया असत्कृतोसि thou wast disrespected by me, not knowing thy greatness;

* बुद्धिभक्षार्थयोः शब्दकर्मणां च निजेच्छया । प्रयोज्यकर्मण्यन्वेषां
प्यन्तानां लादयो मताः ॥ Sid. Kau. on Pân. VII. 1 69

† कर्तृकरणयोस्तृतीया । Pân. II 3. 18.

रामेण बाणेन हतो वाली Vālī was killed by Rāma with an arrow (here रामेण is the agent; बाणेन the instrument).

(a) * The Instrumental is also used in the following senses. प्रकृत्या दर्शनीयः lovely *by nature*, प्रायेण याज्ञिकः he is *almost* a ritualist; योत्रेण गार्ग्यः Gārgya *by family name*; सुखेन याति goes with *ease*; so समेनैति, विपमेणैति, &c द्विद्रोणेन धान्यं क्रीणाति he buys two *dronas* of corn at a time; साहस्रेण पशून् क्रीणाति he buys one *thousand* beasts at a time, &c.

(1) In the case of numerals and words expressive of measure the Acc. may also be used; द्विद्रोणं क्रीणाति धान्यं, शतेन शतेन शतं शतं वत्सान् पाययति पयः; &c

(b) Obs.—† The root दिव् ‘to play,’ however, governs the Accusative or the Instrumental of the instrument used; अक्षैः अक्षान् वा दीव्यति he plays at dice.

(c) † The root ज्ञा with सम् also governs the Accusative or the Instrumental; पित्रा पितरं वा संजानीते he recognises or lives in peace with his father; but विष्णु संजानीष्व remember Vishnu.

§ 813 † When the accomplishment of an object is to be expressed, the Instrumental of words expressing the length of time or space is used; अह्ना क्रोशेन वाऽनुवाक्रोधीत. the section (of the Veda) was studied by him in a day, or a Kosa (*i. e.* by going over it); but मासमधीतो नायातः as the accomplishment does not take place.

§ 814. § Words expressing some defect in a limb of the body govern the Instrumental of the defective limb; अक्ष्णा काणः blind of one eye; so पादेन खञ्जः &c

* प्रकृत्यादिभ्य उपसंख्यानम् । Vārt.

† दिवः कर्म च । संज्ञोन्यतरस्यां कर्मणि । Pân. I 4. 43, II. 3. 22.

‡ अपवर्गे तृतीया । Pân. II. 3. 6. अपवर्गः फलप्राप्तिः । तस्यां चोत्थायां कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे तृतीया स्यात् ।

§ येनाङ्गविकारः । Pân. II. 3. 20.

§ 815. * A characteristic attribute indicative of the existence of a particular state or condition is put in the Instrumental; जटाभिः तापसः he is an ascetic (which is apparent) from his matted hair (जटाज्ञाप्यतापसत्वाविशिष्ट इत्यर्थ Sid. Kau.).

§ 816. † The Instrumental is also used to express the cause or motive or the object of purpose of an action as distinguished from the mere instrument of it; पुण्येन दृष्टो हरिः Hari was seen by (virtue of) merit; तेनापराधेन दण्ड्योसि thou art to be punished for that fault; अध्ययनेन वसति dwells for the purpose of studying; also when the object to be accomplished is simply implied; अलं श्रमेण away with your efforts ; e they will not succeed; श्रमेण सार्धं नास्ति इत्यर्थः (Sid Kau).

§ 817 The Instrumental is used with words expressing the idea of—

(a) excelling; पूर्वान् महाभाग तयातिशये Oh fortunate one, you excel your ancestors in that (devotion); धाम्नातिशाययति धाम सहस्रधाम्नः (Mu 3. 17) he surpasses. by his lustre, the lustre of the sun; दरीकृता खलु एणैरुद्यानलता वनलताभिः । S'ak. I.

(b) resemblance, likeness, equality; स्वरेण पितरमनुहरति resembles his father in voice; देहबन्धने स्वरेण च रामभद्रमनुहरति (Uтта. 4.); अस्य मुखं मातुः मुखेन संवदति his face resembles that of his mother; विष्णुना सदृशो वीर्ये equal to Vishnu in valour.

(c) swearing; भरतेनात्मना चाहं शपे I swear by Bharata and myself; शापितासि मम जीवितेन I conjure thee by my life.

(d) rejoicing, being pleased; भक्त्या श्रौ मय्यनुकम्पया च प्रीतास्मि I am pleased with thee by thy devotion to your preceptor and compassion upon me; कायुरुपः स्वल्पकेनापि तुष्यति a low person is satisfied with little.

* इत्थंभूतलक्षणे । Pân. II. 3. 21.

† हेतौ । Pân. II. 3. फलमपि इह हेतुः । द्रव्यादिताधारणं निर्व्यापार-साधारणं च हेतुत्वम् । करणत्वं तु क्रियामात्रविषयं व्यापारानियतं च । Sid. Kau.

(e) motion (the conveyance or the part of the body on which a thing is carried being put in the Instrumental case): रथेन संचरते ' he moves about in a chariot.'

(f) price (real or metaphorical) at which a thing is bought; इतेन क्रीतः bought for a hundred (rupees, etc.), स्वप्राणव्ययेनापि रक्षणीया सुहृदस्य ' the life of a friend ought to be saved even at the cost of one's life.'

§ 818. The following words also govern the Instrumental case.—

(a) Words expressing the idea of use or need, such as किं, कार्यं, अर्थः, प्रयोजनं and the like, and the root कृ with किं used in the same sense; धनेन किं यः &c what is the use of his wealth who &c ; तृणेन कार्यं भवतीश्वराणाम्—' even the rich sometimes stand in need of grass,' similarly कार्यः पुत्रेण जातेन यो न विद्वान्न धार्मिकः, न स्वामिपादानां मया किमपि प्रयोजनम्, &c.

(b) The particles अलं and कृतं meaning 'enough,' अलं रुदितेन 'enough of your weeping (do not weep):' कृतं अत्यादरेण 'away with overpressing'; अलं is also used with a gerund अलं अन्यथा संभाव्य 'away with misunderstanding.'

(c) Particles expressing ' accompaniment ' such as साकं, सार्धं, समं, सह, &c.; आस्व साकं मया सौधे (Bh. VIII. 70.); वनं मया सार्धमसि प्रपन्नः Rag. XIV. 63; आहो निवस्यति समं हरिणां गनाभिः । Śak I. 27. &c.

(d) Words meaning ' having or destitute of,' समयुक्तोप्यर्थः (परिभवपदं याति कृपणः) ' though possessed of wealth,' &c ; अर्थेन हीनः 'destitute of wealth.'

N. B. For the optional use of the Instrumental see the Abl., the Gen. and the Loc. cases.

THE DATIVE CASE.

§ 819. * The primary sense of the Dative case is Sampra-

---

* चतुर्थी संप्रदाने Pân II. 3 13. कर्मणा यमभिप्रैति स संप्रदानश्च Pân. I. 4. 32. क्रियया यमभिप्रैति सोपि संप्रदानश्च Vârt.

dâna (संप्रदानं). The indirect object of the root दा is called Sampradâna; also the person or thing with reference to whom or which an action is done; विप्राय गां ददाति 'he gives a cow to a Brâhmana;' युद्धाय संनह्यते 'prepares for battle;' न शूद्राय मतिं दद्यात् 'The Sudra should not be instructed in the Veda, &c'

*But in the case of the root यज् the proper object is put in the Instrumental case and the indirect object in the Accusative; पशुना रुद्रं यजते 'he sacrifices a bull to Rudra.'

Note:—Though the root दा ought to govern the Dat of the indirect object, it is sometimes found used with the Gen. or the Loc. राज्यं शिबीनां वृद्धं वै ददामि तव खेचर 'Oh sky-wanderer, I will give you the prosperous kingdom of the Sibis;' यस्त्वं रामे पृथिवीं दातुमिच्छसि 'thou who art thinking of bestowing the earth upon Râma,' &c.

§ 820 † The roots रुच् and others having the same sense govern the Dative of the person or thing pleased or satisfied; हरये रोचते भक्तिः 'Han likes devotion;' अपां हि तृप्ताय न वारिधारा स्वादुः सुगन्धिः स्वदत्ते तुषारा 'a stream of sweet water, cool and perfumed, is not liked by one who has already drunk enough of water.'

§ 821. ‡ The roots श्लाघ् 'to praise,' ह्नु 'to hide,' स्था 'to stand,' and शप् 'to swear,' govern the Dative of the person to whom some object or feeling is to be conveyed; गोपी स्मरात् कुष्णाय श्लाघते-ह्नुते—तिष्ठते-शपते वा 'a cowherdess being incited by love flatters Kṛṣṇa or apparently conceals her feeling from him or waits for him or swears before him;' (Vide Bhatti. VII. 73. 74.); but राजानं श्लाघते मन्त्री 'a minister praises his king.'

§ 822. § The creditor (or the person to whom something is

* यजे. कर्मणः करणसंज्ञा संप्रदानस्य च कर्मसंज्ञा । Vârt.

† रुच्यर्थानां प्रियमाणः Pân. I. 4. 33

‡ श्लाघह्नुङ्स्थाशपां ज्ञीप्स्यमानः । Pân. I. 4. 34

§ धारेरुत्तमर्णः । स्पृहेरीप्सितः । Pân. I. 4. 35, 36.

due) in the case of the root धृ 'to owe;' and the person or the thing desired in the case of स्पृह्, are put in the Dative case: वृक्ष-सेचने द्वे धारयति मे 'you owe me two sprinklings of trees' (Sa'k.); भक्ताय धारयति मोक्षं हरिः; (Sid. Kau.) तस्यै स्पृहयमाणोसौ 'he longing for her' (Bhatti VIII. 15.); पुष्पेभ्यः स्पृहयति 'he longs for flowers;' but पुष्पाणि स्पृहयति where no longing is implied.

§ 823. * The roots क्रुध्, द्रुह्, ईर्ष्य्, and असूय्, and others having the same sense govern the Dative of the person against whom the feeling of anger, hatred, &c. is directed; हरये क्रुध्यति द्रुह्यति-ईर्ष्यति-असूयति वा (Sid. Kau.) 'he is angry with Hari, or bears hatred towards him, or is jealous of him or finds fault with him;' सीतायै नाक्रुध्यन्नाप्यसूयत (Bhatt. VIII 75.) 'he did neither get angry with Sîtâ nor find fault with her;' but भार्या-मीर्ष्यति 'he keeps a jealous watch over his wife' (that others may not see her मैनामन्योऽद्राक्षीदिति Sid. Kau.)

(a) † But क्रुध् and द्रुह् preceded by a preposition govern the Accusative case; किं मां संक्रुध्यसि 'why do you get angry with me?' नित्यमस्मच्छरीरमाभिद्रोक्षुं यतते (Mud. I.) 'he always endeavours to do harm to my body.'

Obs:—द्रुह् with अभि is also found used with the Dat.; मया पुनरेभ्य एवाभिद्रुग्धमज्ञेन (Uttā. VII).

§ 824. † The roots राध् and ईक्ष् both meaning 'to determine the good or bad fortune of' govern the Dative of the person with reference to whom the inquiry is made; कृष्णाय राध्यति ईक्षते वा । पृष्टो गर्गः शुभाशुभं पर्यालोचयतीत्यर्थः । Sid. Kau.

* क्रुधद्रुहेर्ष्या स्यार्थानां यं प्राति क्रोपः । Pân. I 4 37. क्रोधोऽमर्पः द्रोहोऽपकारः ईर्ष्याऽक्षमा असूया गुणेषु दोषाविष्करणं । द्रुहादयोपि क्रोप-प्रभवा एव गृह्यन्ते । अतो विशेषणं सामान्येन । Sid. Kau.

† क्रुधद्रुहोरुपसृष्टयोः कर्म । Pân I 4. 38.

‡ राधीक्ष्योर्यस्य विप्रज्ञः । Pân I. 4. 39.

§ 825. “ श्रु with प्रति and आ meaning ‘to promise,’ governs the Dative of the person to whom a promise is made after solicitation विप्राय गां प्रतिवृणोति आवृणोति वा । विप्रेण मह्यं देहीति प्रवर्तितः प्रतिजानीते इत्यर्थः । Sid. Kau.

§ 826 † The root क्री with परि ‘to hire, as a servant,’ &c., optionally governs the Dative (and optionally the Inst) of the price at which he is hired शतेन शताय वा परिक्रीतः । Sid. Kau.

§ 827. ‡ (a) A noun expressive of the purpose for which anything is done, or the result to which anything leads or the effect for which anything exists, is put in the Dative case; मुक्तये हरिं भजति ‘worships Hari for final beatitude;’ भक्तिर्ज्ञानाय कल्पते सम्पद्यते जायते वा ‘devotion leads to knowledge;’ सुत्राय कल्पते जायते सम्पद्यते यवाग्नः (Mb.) ‘water gruel tends to (produce) urine,’ कुण्डलाय हिरण्यं (Mah. Bhâs.) ‘gold for Kundala (a kind of ornament);’ दूपाय दारु ‘ wood for a sacrificial post,’ &c.

N. B. The roots भू or अस् are often omitted after a Dative used in this sense कार्यं यशसे (भवति), poetry is for fame.’

(d) § An evil foreboded by a portentous phenomenon is also put in the Dative case; वाताय कपिला विद्युत् ‘the tawny lightning forebodes a storm.’

(e) § The word हित is used with the Dative; ब्राह्मणाय हितं ‘good for a Brahmana ’

* प्रत्याङ्भ्यां श्रुवः पूर्वस्य कर्ता । Pân. 4. 40.

† परिक्रयणे संप्रदानमन्यतरस्याम् । Pân. 4. 44. नियतकालभृत्यास्वीकरणं परिक्रयणं । Sid. Kau.

‡ तादर्थ्ये चतुर्थी वाच्या । क्लृपि संपद्यमाने च । Vârtika.

§ उत्पात्तेन ज्ञापिते च । Vârt. वाताय कपिलाविद्युदातपायातिलोहिनी । पीता वर्षाय विज्ञेया दुर्भिक्षाय सिता भवेत् । Mah. Bhâs.

§ हितयोगे च । Vârt.

§ 828. "The object governed by an infinitive mood not actually used but implied, is put in the Dative; फलैभ्यो याति *i. e.* (फलानि आहर्तुं) 'goes for (in order to bring) fruits; नृसिंहाय नमस्कर्मः (*i. e.* नृसिंहमुल्लसितुं) 'We bow down to Nrisimha (to propitiate him)'

(*a*) The Dative of an abstract noun formed from a root may be used to express the sense of the infinitive of the same root; यागाय याति 'goes to perform a sacrifice; त्यागाय संभृतार्थानां (Rag. 1. 7.) 'who had amassed wealth in order to give it away,' &c.

§ 829. † The particles नमः, स्वस्ति, स्वाहा and स्वधा (exclamations used in offering oblations to gods and manes respectively), अलं meaning 'equal to, a match for' and वषट् (an exclamation accompanying an oblation to a deity) govern the Dative case; तस्मै नमः शंभवे 'bow to that Śambhu; प्रजाभ्यः स्वस्ति 'may it be well with the subjects; स्वस्त्यस्तु ते (Rag. V. 17.) 'Farewell to thee; अग्नये स्वाहा 'this offering to Agni,' similarly पितृभ्यः स्वधा; दैत्येभ्यो हरिः अलं 'Hari is a match for the demons;' so अलं मल्लो मल्लाय (Mah. Bhâs.) 'one wrestler is a match for another; (see Rag. II 39. Bhatti. VIII. 98.); इंद्राय वषट् 'this oblation to Indra.'

(*a*) But when कृ is used with नमः, it becomes the principal verb ‡ and therefore governs the Accusative case; नमस्करोति देवान् 'bows down to gods' (when the sense of an infinitive is suppressed, of course the Dative will be used; see § 828).

(*b*) Words having the sense of अलं, such as प्रभुः, समर्थः, शक्तः, &c. and also the verb प्रभू, are used with the Dative (Sîd. Kau.) दैत्येभ्यो हरिः प्रभुः समर्थः शक्तो वा; प्रभुः—समर्थः-शक्तः मल्लो मल्लाय; प्रभवति मल्लो मल्लाय; विधिरपि न येभ्यः प्रभवति (Bhar. II. 94.); प्रभु and the other words may also be used with the Genitive (Sîd. Kau.)

* क्रियार्थोपपदस्य च कर्माणि स्थानिनः । तुमर्थाच्च भाववचनात् । Pân. II. 3. 14, 15.

† नमः स्वस्तिस्वाहास्वधालंवषड्योगाच्च । Pân II 3. 16

‡ उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्बलीयसी । Vârt.

प्रभवति निजस्य कन्यकाजनस्य महाराजः (Mâl. Mâd. IV) the great king has power over his daughter.

(c) Verbs meaning 'to salute' such as प्रणम, प्रणपत्, &c. may govern the Dative or the Accusative; न प्रणमन्ति देवताभ्यः (Kâd.) they do not bow down to deities; तां भक्तिप्रवणेन चेतसा प्रणनाम saluted her with a mind bowed down with devotion; प्रणिपत्य सुरास्तस्मै शमयित्रे सुरद्विषां (Rag. X. 15.) the gods bowed respectfully to him, the annihilator of the enemies of the immortals: वागीशं (वाग्भिरर्थाभिः) प्रणिपत्य (Kum. II. 3.) having bowed to the lord of speech &c.

§ 830. With verbs of telling such as कथ्, ख्या, शंस्, चक्ष्, निविद् cau. &c. and of sending such as हि with प्र, लृज् with वि, &c. the Dative of the indirect object is used; राममिष्वसनदर्श-
नोत्सुकं मैथिलाय कथयाम्बभूव सः । (Rag. XI. 37.) He told the king of Mithilâ that Râma was eager to see the bow; आख्याहि मे को भवानुग्ररूपः (Bhag. XI. 31.) Tell me, who thou art in this fierce form, &c., उपस्थितां होमवेलां सुरवे निवेद्यामि (S'ak. IV.) I will tell my preceptor that it is time to offer the morning oblations, हरिरस्मै सुरांगनां प्रजिघाय (Rag. VIII. 79.) Indra sent a heavenly damsel against him (i. e. to disturb his contemplations); रक्षस्तस्मै महोपलं प्रजिघाय (Rag. XV. 21.)

§ 831. "The indirect object of the root मन् cl. 4. 'to think' if not an animal, may be put in the Accusative or the Dative case when contempt is to be shown; न त्वां तृणं मन्ये तृणाय वा I do not consider thee a straw; but न त्वां तृणं मन्ये (मन् cl. 8) when mere comparison is meant, the Accusative is used; त्वां तृणं मन्ये (Mb.)

* मन्यकर्मण्यनादरे विभाषाऽप्राणिषु । Pân. II. 3 17. On अप्राणिषु Kâtâyâna remarks 'अप्राणिषु इत्यपनीय नौकाकाञ्चशुकगृगालवर्ज्येष्विति वाच्यम्' i. e. "Instead of 'If not an animal' it should be said, 'If not one of a ship, or food or a crow or a parrot or a jackal,'" न त्वां मन्ये नावं अस्त्रं वा, न त्वां ह्यने श्वानं वा मन्ये; in the former case though neither नौ nor अस्त्र is an animal, the Accusative ought to be used, in the latter though श्वन् is an animal the Dative may be optionally used.

§ 832 * The object of roots implying motion (i. e. the place to which the motion is directed), if it be not a road, is put in the Accusative or the Dative, when actual motion is meant; ग्रामं ग्रामाय वा गच्छति ' goes to a village; ' but मनसा हरिं व्रजति, पन्थानं गच्छति.

THE ABLATIVE CASE.

§ 833. The principal sense of the Ablative case is अपादान or 'motion away from †; ' hence the noun from which the motion, real or conceived, takes place is put in the Ablative case; ग्रामादायाति ' comes from a village; ' धावतोन्वात्पतति ' falls down from a running horse'; सदाचारात् भ्रंशते.

(a) ‡ Words having the sense of जुगुप्सा, विराम or 'cessation,' 'pause,' and प्रमाद 'swerving from,' also govern the Ablative case; पापात् जुगुप्सते 'he hates sin; ' न नवः प्रभुराफलोदयास्थिरकर्मा विरराम कर्मणः (Rag. VIII. 22) the new monarch, steady in action, did not desist from efforts until they bore their fruit'; धर्मात्प्रमाद्यति 'swerves from duty'; स्वाधिकारात्प्रमत्तः (Meg. I.) 'careless, failing in the discharge of the duties (of his office)'; so धर्मान्मुह्यति; प्रसमीक्ष्य निर्वर्तेत सर्वमांसस्य भक्षणात् (Manu Smr. V. 49.), &c.

मद् with प्र in the sense of 'to be careless about' is used with the Loc. also; अतोर्थान्नि प्रमाद्यन्ति प्रमदासु विपश्चितः । (Manu Smr. II. 213) on this account wise men are not careless about their wives.

§ 834. § In the case of words expressing fear or protection from fear, that from which or whom the fear proceeds is put in the Ablative case; चोराद्विभेति is afraid of a thief; भीतो रणे श्वेतवाहात् I was afraid of the white-horsed one i. e. Arjuna; स्वल्पमप्यस्य धर्मस्य त्रायते महतो भयात् (Bhag. II. 40) even a little

* गत्यर्थकर्मणि द्वितीयाचतुर्थ्यौ चेष्टायामनध्वनि । Pân II. 3. 12.

† अपादाने पञ्चमी । Pân II. 3. 28. ध्रुवमपाये अपादानम् Pân I. 4. 24.

‡ जुगुप्साविरामप्रमादार्थानामुपसंख्यानम् । Vârt.

§ भीत्रार्थानां भयहेतुः Pân. I 4. 25.

of this (kind of) piety saves one from great fear; कपेरत्रासिपुर्नादात् (Bhaṭṭ IX. 11.) were afraid of the roar of the monkey.

(a) * That from which one is kept off is also put in the Ablative; पापान्निवारयति wards off from sin; यवेष्वो गां वारयति keeps off the cow from barley.

§ 835. † In the case of जि with परा the thing unbearable is put in the Ablative case; अध्ययनात्पराजयते finds study unbearable or difficult; तां पराजयमानां स प्रीतेः (Bhaṭṭi. VIII. 71.) who got disgusted with the love (of Râvana); but शत्रून् पराजयते ।

§ 836. ‡ When concealment is to be had recourse to, that whose sight one desires to avoid is put in the Ablative case; मातुर्निहीयते कृष्णः 'Kṛishṇa conceals himself from his mother; but चोरास्त्र दिदृक्षते.

§ 837 (a) § The teacher from whom something is learnt regularly is put in the Ablative case; उपाध्यायादधीते learns from the preceptor; but नटस्य गार्थां वृणोति.

(b) Similarly the prime or original cause in the case of जन् to be born, and the source in the case of भू are put in the Ablative; ब्रह्मणः प्रजाः प्रजायन्ते the creation proceeds from Brahman; गोमयादृश्विको जायते the scorpion is born from cowdung; हिमवतो गङ्गा प्रभवति The Ganges rises from the Himalayas; कामात्क्रोधो-भिजायते from desire anger is produced.

Note:—Verbs meaning 'to be born' or 'to be begotten upon' are often used with the Loc.; तस्यां शतानन्द आङ्गिरसोऽजायत from her was born Śatananda Âṅgīrasa; मेनकायास्तपन्नां begotten upon Menakâ; See Manu Smṛ. 154. I. 9.

* वारणार्थानामीप्सितः । Pân. I. 4. 27.

† पराजेरसोदः । Pân. I. 4. 26.

‡ अन्तर्धो येनादर्शनमिच्छति । Pân. I. 4. 28.

§ आख्यातोपयोगे । Pân. I. 4. 29. जनिकर्तुः प्रकृतिः । भुवः प्रभवः । Pân. I. 4. 30. 31.

§ 838. *When the sense of an indeclinable participle is suppressed in a sentence the object governed by that ptc. or the place at or on which the action takes place is put in the Ablative case; प्रासादात् प्रेक्षते sees from a palace (प्रासादमारुह्य प्रेक्षते Sid. Kau.); similarly आसनात् प्रेक्षते = आसने उपाविश्य प्रेक्षते; श्वशुराजिह्वेति = श्वशुरं वीक्ष्य जिह्वेति, Sid. Kau.

§ 839. (a) † The place or time from which the distance of another place or point of time is to be expressed is put in the Ablative case; the distance in space being put in the Nominative or the Locative and that in time in the Locative; वनात् ग्रामो योजनं योजने वा (Sid. Kau.) the village is a *yojana* from the forest, गवीधुमतः सांकाश्यं चत्वारि योजनानि चतुर्षु योजनेषु वा (Mb); कार्तिक्या आयहायणी मासे (Sid. Kau.) the full moonday of Mārgaśīrṣa is a month (at the interval of a month) from that of Kārtika समुद्रात्परी कोशौ.

(b) The Ablative is also used in questions and answers; कस्मात् त्वं । नद्यः whence art thou ? from the river; कुतो भवान् । पाटलिपुत्रात् where do you come from ? Pāṭaliputra.

§ 840. ‡ The words अन्य, इतर and others having a similar sense, the particles आरात् 'near or distant,' कृते 'without,' words expressive of direction used with reference to time or space (except when they refer to the limbs of the body) and those derived from the root अञ्च् at the end of compounds, and in declinables ending in ओ and आहि are constructed with the Ablative; अन्यो भिन्न इतरो वा कृष्णात् different from Krishna; इतरो रावणादेष राघवानुचरो यदि Bhatṭi. VII. 106. If he be one other than Rāvaṇa and a follower of Rāma; आरादूनात् near or away from the forest; कृते क्रौर्यात्समायातः (Bhatṭi VII. 105) come without (setting aside) his cruelty; ग्रामात्पूर्वा उत्तरो वा to the

* त्यज्जोपे कर्मण्यधिकरणे च । Vārt.

† यतश्चाध्वकालनिर्माणं तत्र पञ्चमी । तद्युक्ताध्वनः प्रथमासप्तभ्यौ । कालात्सप्तमी च वक्तव्या । प्रश्नाख्यानयोश्च । Vārtikas.

‡ अन्यारादितरत्वेदिक्शब्दाञ्चूत्तरपदादाहियुक्ते । Pān. II. 3. 29.

east or the north of the village; चैत्रात्पूर्वः फाल्गुनः the month of Fâlguna is prior to that of Chaitra; but पूर्व कायस्य the (forepart) of the body; प्राक् प्रत्यग् वा ग्रामात् to the east or to the west of the village; प्राक्प्रभातात् (Bhaṭṭi. VII. 106) before the day dawned; दक्षिणा दक्षिणाहि वा ग्रामस्य to the south or in the southern direction of the village; उत्तरा समुद्रात् (Bhaṭṭi) in the north of the sea.

Obs.—कृते is sometimes used with the Accusative, कृतेपि त्वां न भविष्यन्ति सर्वे (Bhag. XI. 32) even without thee all will die.

(a) Words like प्रभृति, आरभ्य, वहिः, अनन्तरं, ऊर्ध्व, परं &c. are used with the Ablative; the first word may also be used with adverbs of time; तस्मादिनात्प्रभृति from that day; ततः-तदा-प्रभृति since then; अद्यप्रभृत्यवनताङ्गि तवास्मि दास. (Kum. V. 86), ततः, तस्मा; दिनादारभ्य, मालत्याः प्रथमावलोकदिवसादारभ्य; ग्रामाद्दहिः outside the village; पुरगारुत्मतगोपुराद्दहिः (निरगात्) went out of the emerald gate of the town; ऊर्ध्व संवत्सरात् (M S. IX. 77) after a year-अत ऊर्ध्व hence forward; वर्त्मनः परं (Rag. I. 17) beyond the path; भाग्यायत्तमतः परं; पुराणपत्रापगमादनन्तरं (Rag. III. 70.) after the dropping of old leaves; see Bhag. XII 12.

§ 841. * The ablative is used with—

(a) The prepositions अप and परि meaning 'away from, without' and आ meaning 'as far as' or 'including, comprehending'; यत्संप्रत्यप लोकेभ्यो लंकायां वसतिर्भयात् (Râm.) now that he dwelt in Lankâ, in terror, away from the worlds; अप हरेः संसारः *Samsâra* exists outside Hari; अप त्रिगर्तेभ्यो वृष्टो देवः it rained everywhere, except in the country of Trigarta. Similarly परि हरेः संसारः परि त्रिगर्तेभ्यो वृष्टो देवः (Vop.) &c. आमुक्ते संसार, आसकलाद् ब्रह्म Brahman pervades every thing; आ परितोषात् विदुषां; until the learned are satisfied.

* अपपरी वर्जने । आह्मर्यादावचने । Pân. I. 4. 88-89. पञ्चम्यपाङ्-परिभिः Pân. II. 3. 10 प्रतिः प्रतिनिधिप्रतिदानयोः । Pân I 4. 92. प्रति-निधिप्रतिदाने च यस्मात् । Pân. II 3. 11.

(b) प्रति meaning 'the representative of, in exchange for or giving in return for;' प्रद्युम्नः कृष्णात्प्रति (Sid. Kau.) Pradyumna is the representative of Krishna, तिलेभ्यः प्रतिपच्छति माषान् gives māsas in return for sesamum.

§ 842. * When a word expressive of 'a debt,' is merely intended to be stated as a cause, it is put in the Ablative case; शताद्वद्धं द्रव्यं a thing mortgaged for a hundred rupees, ऋणाद्वद्धं इव tied down as it were by the debt he owes.

§ 843. (a) The Ablative often denotes the cause of an action or condition and may be translated by 'on account of, by reason of,' &c; भौनान्मुखः गण्यते one is considered a fool by reason of his silence (if he keeps silence); गोमानुषाणां वधात् (H.) on account of my killing cows and men.

(b) The Ablative is used to make a causative assertion or to advance an argument; पर्वतो वह्निमान् धूमात्। The mountain is fiery (has fire on it), because there is smoke; स्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्ग इति चेन्नान्यस्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्गात् (Ved. Sn II 1. 1) A disputant says—if you say that our argument is liable to the fault of giving no scope to your smritis then we reply: this your argument will not hold; for in that case other smritis will have no scope given to them.

(c) The Ablative is used with comparatives or words having a comparative sense; भक्तिमार्गात् ज्ञानमार्गः श्रेयान् the way of knowledge is more efficient than that of devotion; अणोरप्यणीयान् smaller than an atom; अश्वमेधसहस्रेभ्यः सत्यमेवातिरिच्यते truth alone is superior to a thousand horse-sacrifices; चैत्रथादनुने not inferior to Chaitraratha.

§ 844 † The indeclinables पृथक्, विना and नाना govern the Ablative, the Accusative and the Instrumental cases; पृथक् रामात्-रामे-रामेण वा different from or without Rāma; so नाना रामं.

* अकर्तृपूणे पञ्चमी । Pân. II. 4. 25.

† पृथग्विनानानाभिस्तृतीयान्यतरस्याद् । Pân. II. 3. 32.

&c. नाना नारीं निष्फला लोकयात्रा (Vop.) worldly life is vain without a woman (wife).

§ 845 ‘ The words स्तोक ‘ a little ’ अल्प ‘ a little, ’ कृच्छ्र ‘ difficulty, ’ and कतिपय ‘ some ’ when used in an adverbial sense with verbs, are used in the Ablative or the Instrumental; स्तोकेन स्तोकाद्वा कृत ‘ let off with little; similarly अल्पेन अल्पान्मुक्तः, कृच्छ्रेण कृच्छ्राद्वा कृत ‘ done with difficulty; कतिपयेन कतिपयाद्वा प्राप्तः, but स्तोकेन विषेण हतः killed with a little poison; when used adverbially they take the Accusative also; स्तोकं गच्छति goes a little.

(n) दूर and अन्तिक and others having the same sense, are used in the Ablative, the Accusative and the Instrumental cases; ग्रामस्य दूरात् दूरं दूरेण वा away from the village; so अन्तिकात् अन्तिकं अन्तिकेन वा near the village.

THE GENITIVE CASE.

§ 846 † The Genitive, as already remarked, is not a Kâraka case. It, therefore, expresses simply the relation of one noun to another in a sentence, such as that of a servant and his master (a relation which is other than that expressed by a Kâraka case); राज्ञः पुरुषः, पुत्रस्य माता, द्रव्यस्य गुण &c ; and even in those cases where the genitive is used in the sense of other cases it expresses simple relation or सम्बन्ध only, as in सतां गतम्; सर्पिषो जानीते; मातुः स्मरति; एष उदकस्य उपकुरुते; भजे शंभोश्चरणयोः; फलानां तृप्तः, &c.

§ 847. ‡ When the word हेतु (cause, object) is used in a sentence, that which is the object and the word हेतु are put in the

---

* करणे च स्तोकाल्पकृच्छ्रकतिपयस्यासत्त्ववचनस्य । दूरान्तिकार्थेभ्यो द्वितीया च । Pân. II. 3. 33. 35.

† षष्ठी शेषे Pân. II. 3. 50 कारकप्रातिपदिकार्थं (the sense of the Nominative)—व्यतिरिक्तः स्वस्वामिभावादिसम्बन्धः शेषः तत्र षष्ठी स्यात् । कर्मादीनामपि सम्बन्धविवक्षाया षष्ठ्येव । Sid. Kau.

‡ षष्ठी हेतुप्रयोगे । Pân II. 3. 27.

Genitive case; अन्नस्य हेतोर्वसति dwells for the sake of (with the object of getting) food; रोदिपि कस्य हेतोः Mark P. 23. 12. हेतोर्बोधस्य मैथिल्याः प्रास्तावीद्रामसंकथां (Bhaṭṭi. VIII. 103.) he began to give her an account of Râma in order to show her that he (Hanumat) was Râma's messenger.

(a) * When a pronoun is used with the word हेतु, the Instrumental and the Genitive may both be used; कस्य हेतोः, केन हेतुना, with what object? Why? The Ablative may also be used; तेन हेतुना, तस्माद्धेतोः, तस्य हेतोः; when a word having the same sense as हेतु, such as निमित्त, कारण, &c, is used with a pronoun it may be used in any case in agreement with the pronoun; कस्य निमित्तस्य, कस्य प्रयोजनस्य; केन निमित्तेन, कस्मै निमित्ताय &c.; but they are generally used in the Accusative used like an adverb; किं-निमित्तं-कारणं-प्रयोजनं-अर्थ, &c. when a pronoun is not used, any case except the Nominative and the Accusative may be used; ज्ञानेन निमित्तेन (हरिः सेव्यः), ज्ञानाय निमित्ताय with the object of acquiring knowledge.

§ 848. † Words ending in the termination तस् and showing direction and others having the same sense, such as उपरि, उपरिष्ठात्, अधः, अधस्तात्, पुरः, पुरस्तात्, पश्चात्, अग्रे, &c. are used with the Genitive; ग्रामस्य दक्षिणतः उत्तरत. &c. to the south or to the north of the village, &c; अर्कस्योपरि (S'ak. II 8.) on the Arka plant; तरूणामधः (S'ak. I.) under the trees; तस्य स्थित्वा कथमपि पुरः (Meg.) standing before him with great difficulty, &c.

(a) ‡ Words ending in एन such as दक्षिणेन, उत्तरेण, &c. are used with the Genitive or the Accusative; दक्षिणेन ग्रामं ग्रामस्य वा to the south of the village; उत्तरेण नवन्ती (Mâl. Mâd IX. 24.) to the north of the river; दण्डकान्दक्षिणेनाहं (Bhaṭṭi. VIII. 108.); धनपतिगृहादुत्तरेण (Meg. 80) to the north of Kubera's palace.

§ 849. + The words दूर and अन्तिक and their synonyms

* सर्वनाम्नस्त्वतीया च । निमित्तपर्यायप्रयोगे सर्वासां प्रायदर्शनम् । Vârt.

† षष्ठ्यन्तसर्थाप्रत्ययेन Pân. II. 3. 30.

‡ एनपा द्वितीया । Pân. II. 3. 31. एनपेति योगविभागात्षष्ठ्यपि । Sid. Kau.

+ दूरान्तिकार्थैः षष्ठ्यन्तरस्याम् । Pân. II. 3. 34.

govern either the Genitive or the Ablative; ग्रामात् ग्रामस्य वा वनं दूरं—निकटं—समीपं वा the forest is distant form or near the village. रामादुद्रस्य यो दूरं पापाद्दुःखस्य सेवितिकं he who is away from Râma or S'iva is near sin. प्रत्यासन्नो माधवीमण्डपस्य close to the bower of the Mâdhavi creeper; तस्य सकाशं, &c.

§ 850. * The root ज्ञा meaning 'to have an incorrect knowledge of' governs the Genitive; तैलं सर्पिषो जानीते supposes oil to be ghee; but सर्पिर्जानीते.

(a) Verbs implying 'to think of, to remember,' such as स्मृ, इ with अवि, 'to be master of,' such as ईग्, सू with प्र, &c. and to have compassion on such as द्यू &c., govern the genitive of their object; कश्चिद्भर्तुः स्मरसि (Meg. 90) dost thou remember the lord? स्मरन् राघवबाणानां विव्यथे राक्षसेश्वरः Râm. VI. 60. 3. अध्येति त्वं लक्ष्मणः (Bhaṭṭi VIII. 119.) Lakshmaṇa remembers thee; प्रभवति निजस्य कन्यकाजनस्य महाराजः (Mâl. Mâd. 4.) the great king has mastery over his daughter; यदि तं प्रेक्षमाणा आत्मनः प्रभविव्यामि (Uttar.) if after I see him I shall have control overmyself; गात्राणां अनीशोऽस्मि संवृत्तः (S'ak. II.) I have lost all power over my limbs; कथंचिदीशा मनसां बभूवुः (Kum. III. 34.) with great difficulty they could control their minds; शौवस्तिकत्वं विभवा न येषां ब्रजन्ति तेषां दयसे न कस्मात् (Bhaṭṭi. II. 33.) why dost thou feel no compassion for those whose wealth does not see the morrow? रामस्य दयमानः (Ibid. VIII 119) taking pity on Râmâ.

(b) कृ meaning 'to impart additional properties' governs the Genitive; एधोदकस्य उपस्कुरुते 'fuel imparts heat to water.' मा कस्यचिदुपस्कृथाः Bhaṭṭi. VIII. 119.

§ 851. † Verbs meaning 'to be afflicted with a disease'

* ज्ञोऽविदर्शस्य करणे । अधिगर्थदयेशां कर्मणि । कृञः प्रतियत्ने । Pân. II. 3. 51-53.

† रुजार्थानो भाववचनानामज्वरेः । Pân. II. 3. 54. अज्वरिसंताप्योरिति वाच्यम् ; Vârt.

govern the Genitive of their object when used impersonally or when they have for their subject names of diseases; चौरस्य ज्वरस्य रुजा the thief is afflicted with the pain of fever; पुरुषस्य रुजयत्यतिसारः dysentery inflicts pain on the man; except when ज्वर and संताप are used as subjects; (vide Bhaṭṭi. VIII. 120;) तं रुजयति ज्वरः or संतापः fever or affliction pains him.

§ 852. * नाथ् meaning 'to wish' governs the Genitive when the idea of a benediction is implied; धृत्या नाथस्व wish to have patience; धनस्य नाथते desires to have wealth. So सर्पिषः नाथनम्.

§ 853. † The roots जस्, हृ with नि or प्र or with both, नृ, कृथ् and पिष् govern the Genitive when meaning to injure, to punish, &c; चौरस्योज्जासयति राजा a king punishes a thief; निजौ-जसौज्जासयितुं जगद्गुहां (Sis. I. 37.) to kill the enemies of the world (the demons) by his own power; मन्योरुज्जासयात्मनः kill (drive away) your anger; राक्षसानां निहनिष्यति or प्रहणिष्यति or निप्रह-णिष्यति or प्रणिहनिष्यति रामः Râma will kill the R'akshasas; वृषलस्य—उक्ताटयति—काथयति does injury to a Vṛishala; साहसिकस्य पिनाष्टि गजः &c; in other senses they govern the Accusative; धानाः पिनाष्टि he grinds fried rice.

§ 854. † The roots व्यवहृ (i. e. हृ with वि and अव), एण् and दिव् when they all mean to transact business, or to stake in gambling, govern the Genitive of their object; शतस्य व्यवहरति invests a hundred rupees in business; प्राणानामपणिष्टासौ he staked his life; अदेवीत् वुंधुभोगानां lost his brothers and pleasures in gambling, &c; but when दिव् is preceded by a preposition, the Accusative may also be used; शतस्य शतं वा प्रतिदीव्यति (Sid. Kau.)

§ 855. ¶ Words having the senses of कृत्वः + e denoting fre-

* आशिषि नाथः Pân. II. 3. 55.

† जासिनिप्रहणनाटक्राथपिषां हिंसायाम् । Pân II. 3. 56.

‡ व्यवहृपणोः समर्थयोः । दिवस्तदर्थस्य । विभावोपसर्गे । Pân II. 3. 57-59.

¶ कृत्वोर्थप्रयोगे कालेऽधिकरणे । Pân. II. 3. 64.

quency of time, such as द्विः, त्रिः, पञ्चद्वत्. &c. govern the Genitive of the time in the sense of the Locative; पञ्चद्वत्तोहो भोजनम् taking food five times a day; द्विरहो सुदक्तेः, &c.

§ 856. * The Genitive is used subjectively and objectively with Kridantas or Primary Nominal Bases derived by means of the Kṛit affixes (i. e. is used in the sense of the subject or the object of the action denoted by the Kridantas); कृष्णस्य कृतिः an act of Krishna i. e. of which Krishna is the agent; जगतः कर्ता the Creator of the world, which is the object of the action denoted by the noun कर्तुः; similarly सतां पालकः the protector of the good; पयसः पानं the drinking of milk; तस्य कवेः क्रिया a work of that poet; साधारणी सृष्टिरियं न धातु. (Rāmacharita XII. 117.). This is not a common creation of Brahman.

(a) | In the case of verbs governing two Accusatives the secondary object of the Kridanta may be put in the Genitive or in the Accusative; नेताश्वस्य सुघ्नं सुघ्नस्य वा (Sid. Kau.) the taker of the horse to Srughna.

(b) † When the agent and the object of the bases derived by means of Kṛit affixes are used in a sentence, the object is put in the Genitive case and not the agent, आश्वर्यो गवां दोहोऽगोपेन the milking of cows by one who is not a cowherd is a wonder.

Exceptions.—This rule does not apply to Kṛit nouns ending in the affixes अकृ and अ when *feminine*; विभ्रिस्ता भेदिका वा रुद्रस्य जगतः (Sid. Kau.) the desire of Rudra to split the universe or the splitting of the universe by Rudra According to some when the Kṛit affixes are of *feminine* gender, and according to others

* कर्तृकर्मणोः कृति । Pân. II. 3. 65.

† गुणकर्मणि वेद्यते । Vârt.

‡ उभयप्राप्तौ कर्मणि । Pân. II. 3. 66. स्त्रीप्रत्यययोरकाकारयोनार्यं नियमः । शेषे विभाषा । Vârt. स्त्रीप्रत्यय इत्येके । केचिद्विशेषेण विभाषामिच्छन्ति । Sid. Kau.

when they are of any gender, and the agent and the object are both used, the agent is put in the Instrumental or Genitive case; विचित्रा जगतः कृतिः हरेर्हरिणा वा wonderful is the creation of the world by Hari; शब्दानामनुशासनमाचार्येणाचार्यस्य वा (Sid. Kau.); शोभना खलु पाणिनेः (पाणिनिना वा) सूत्रस्य कृतिः । (Mb.).

§ 857. * When past passive participles are used in the sense of the present tense the Genitive is used; राज्ञां मतो ब्रुद्धः पूजितो वा respected, known or honoured by kings; यो धर्मः स सतां मतः; रामस्य संमतं Bhatti. VIII. 124.

(a) Past participles showing the place of an action, as well as those used as abstract nouns are used with the Genitive सुकुन्दस्यासितामिदमिदं यातं रमापतेः । भुक्तमेतदनंतस्येत्युर्गोप्यो दिदृक्षवः ॥ मयूरस्य नृतं, कोकिलस्य व्याहृतं, नटस्य भुक्तं, छात्रस्य हसितं, &c. (Mb.) See. Bhatti. VIII. 125.

§ 858. † The Genitive is not used with present participles except that of द्विष, verbal derivatives ending in उ and उक् except that derived from कम्, verbal indeclinables, past participles, passive and active, nouns formed with the affix खल् (see p. 456) and with such as mean 'in the habit of, or having the properties of or doing any thing well'; कर्म कुर्वन् or कुर्वाणः; but मुरं मुरस्य वा द्विषन् हरिः Hari, the enemy of Mura; हरिं दिदृक्षुः desirous of seeing Hari; हरिं अलङ्कारिणुः, दैत्यान् घातुको हरिः Hari is the killer of demons; लक्ष्म्याः कामुकः, जगत्पूजा, सुखं कर्तुं &c. विष्णुना हता दैत्याः, दैत्यान् हतवान्; ईषत्करः प्रपन्नो हरिणा worldly life goes easy with Hari; आत्मानं अलङ्कारिणुः in habit of decorating oneself; अन्नं भिक्षुः a habitual beggar; कर्ता कटं one who prepares a mat; † also in the case of nouns derived by means of the terminations

* कस्य च वर्तमाने । अधिकरणवाचिनश्च । Pân II. 67-68.

† न लोकाव्ययनिष्ठास्त्वर्थतुनाम् । Pân. II. 3. 69. कमेरनिषेधः Vârt.

‡ अकेनोर्भविव्यदाधमण्ययोः । Pân. II. 3. 70.

अक showing futurity and इन् showing necessary payment; हरिं दर्शको याति he goes desiring to see Hari; शतं दायी one who has to pay a hundred (rupees).

§ 859. * In the case of Potential passive participles the agent of the action is put in the Genitive or in the Instrumental case; मया मम वा सेव्यो हरिः Hari ought to be served by me; राक्षसेन्द्रस्य संरक्ष्यं मया लव्यमिदं वनं (Bhatti. VIII. 129.) this forest which the lord of the demons ought to preserve must be destroyed by me; गन्तव्या ते वसतिरलका &c. (Meg.) Thou should go to Alakā.

§ 860. † In the case of words denoting equality or likeness, such as तुल्य, सदृश, &c., the person or thing with whom or which any object is compared is put in the Genitive case, except in the case of तुला and उपमा; तुल्यः सदृशः समो वा कृष्णस्य कृष्णेन वा equal to or like Kṛishṇa; कोन्योस्ति सदृशो मम who else is equal to me? but कृष्णस्य तुला उपमा वा नास्ति (Sid. Kan.)

Obs.—The words तुला and उपमा, however, are found used by good authors with the Instrumental against Pāṇini's rule; तुलां यदारोहति दन्तवाससा (Kum. V. 34.) which rises to the high position of being compared with your lip; स्फुटोपमं भूतिसितेन शंसुना (Sis. I. 4.) clearly deserving to be compared with S'ambhu white with ashes; see Rag. VIII. 15.

§ 861. ‡ The words आयुष्यं, मद्रं, भद्रं, कुशलं, सुखं, अर्थः and हितं and words having the same sense, when used in a sentence containing a benediction, govern the Dative or the Genitive case; आयुष्यं चिरंजीवितं कृष्णाय कृष्णस्य वा भूयात् (Sid. Kau.); may Kṛishṇa live long; similarly मद्रं, भद्रं, कुशलं, निरामयं, सुखं, शं, अर्थः. प्रयोजनं. हितं, पथ्यं वा भूयात् (Sid. Kau.).

* कृत्यानां कर्तरि वा । Pān. II. 3. 71.

† तुल्यार्थैरुलोपमाभ्यां तृतीयान्यतरस्यात् । Pān. II. 3. 72.

‡ चतुर्थी चाशिष्यायुष्यमद्रभद्रकुशलसुखार्थहितैः । Pān. II. 3. 73.

§ 862. The Genitive is used with indeclinables like मध्ये, पारे, कृते, &c.; गङ्गाया मध्ये परे वा in the middle or on the other side of the Ganges; अमीषां प्राणानां कृते for the sake of this life.

§ 863. With superlatives, and words having the sense of the superlative, the Genitive is used; नृणां ब्राह्मणः श्रेष्ठः; अग्रणीर्मन्त्र-कृतामृषीणाम् (Rag. V. 4.) the chief of sages, the authors to the *Mantras*.

Note.—Words having the sense of comparatives are used with the Ablative and sometimes with the Instrumental; अयमस्माद् बल्लेन हीनः or अधिकः this person is superior or inferior to him in strength; similarly देवदत्तो यज्ञदत्तात्पटुः मूर्खो वा; को तु स्वन्ततरो मया who will have a happier end than I? The word अधिक is used with the Genitive, the Locative or the Instrumental; सुतैर्हि तासामधिकोपि सोऽभवत् he was more (i. e. dearer) to them than their sons; तेषामप्यधिका मासाः पञ्च च द्वादश क्षपाः they passed five months and twelve nights more than (those years); कुडवेऽधिकः प्रस्थः *A Prastha* is larger than a *Kudavá*.

THE LOCATIVE CASE.

§ 864. * The place where an action takes place with reference to the subject or object is called *Adhikaraṇa* (अधिकरण) and is put in the Locative case; † स्वपिति गिरिगर्भे (Bham. 1. 60); बासो नन्दनकानने (*Ibid* 64); स्थाल्यां ओदनं पचति cooks food in a cooking utensil; कर्णे कथयति tells (something) into the ear; मोक्षे इच्छा अस्ति, &c. The Locative also denotes the time when an action takes place; तस्मिन् विप्रकृताः काले दिवौकसः (Kum. II. 1.) the gods being harassed at that time; दिनान्ते निलयाय गन्तुं (Rag. II. 15.)

(a) † Verbal derivatives in *इन्* and having the sense of the p. p. participle govern the Locative of their object; अधीती

* आधारोधिकरणम् । † सप्तम्यधिकरणे च । Pan. I. 4. 45; II. 3. 36.

‡ क्तस्येन्विषयस्य कर्मण्युपसंख्यानम् । साध्वसाधुप्रयोगे च । Vartikas.

व्याकरणे one by whom grammar is studied; गृहीती षट्स्वङ्गेषु by whom the six *Angas* were mastered, &c.

The words साधु and असाधु govern the Locative of that with reference to which they are used; साधुः कृष्णो मातरि well behaved towards his mother; असाधुर्मातुले ill-behaved towards his maternal uncle.

(b) * The object or purpose for which any thing is done is put in the Locative case when the thing desired is intimately connected with that on which the action takes place; चर्मणि द्विप्रितं हन्ति दन्तयोर्हन्ति कुञ्जरम् । केशेषु चमरीं हन्ति सीन्नि पुष्कलको हतः ॥ (Mb). (Man) kills the tiger for his skin, the elephant for his tusks, the *Chamary* deer for her hair and the musk-deer for his musk. If there is no intimate union the Dative is used.

Obs.—Sometimes the Instrumental is used to denote the object for which any thing is done; वेतनेन (for wages) धान्यं लुनाति. Sometimes the Loc. is used to denote the object in general; यथा सृष्टोसि धात्रा कर्मसु तत्कुरु since you are created by the creator to do duty, fulfil it.

§ 865. † The Locative or the Genitive is used with the words स्वामी a master, ईश्वर, अधिपति a lord, दायाद a heir, साक्षिन्, प्रतिभू a bail, and प्रसूत born for; गवां गोषु वा स्वामी the master of kine; पृथिव्याः or पृथिव्यां ईश्वरः the lord of the earth; ग्रामाणां or ग्रामेषु अधिपतिः the lord of villages, similarly पित्रंशस्य पित्रंशे वा दायादः, व्यवहारे व्यवहारस्य वा साक्षी, दर्शने दर्शनस्य वा प्रतिभूः (surety for appearance in a court); गोषु गवां वा प्रसूतः गोपः a cowherd is born for cows.

§ 866. ‡ The words आयुक्त and कुशल meaning 'appointed

* निमित्तात्कर्मयोगे । Vārt. निमित्तमिह फलम् । योगः संयोगः समवायात्मकः । Sid. Kau. समवायः नित्यसंबन्धः (constant, inseparable union). Tark. Kau.

† स्वामीश्वराधिपतिदायादसाक्षिप्रतिभूप्रसूतैश्च । Pan. II. 3. 39.

‡ आयुक्तकुशलाभ्यां चासेवायाम् । Pan. II. 3. 40.

or devoted to' are construed with the Locative or the Genitive आयुक्तः कुशलो वा हरिपूजने हरिपूजनस्य वा appointed to worship Hari; कुशलोन्वेषणस्याहमायुक्तो दूतकर्मणि । (Bhatti. VIII. 115.) In other senses they are construed with the Locative; आयुक्तो गौः शकटे a bull harnessed to the yoke of a carriage; कर्मणि कुशलः expert in the performance of an act.

§ 867. *When an object or an individual is to be distinguished from a whole class, the Locative or the Genitive is used; नृणां नृषु वा ब्राह्मणः श्रेष्ठः (see Manu S. I. 96.), गोषु गवां वा कृष्णा बहुक्षीरा; गच्छतां गच्छन्तु वा धावन् शीघ्रः, छात्राणां छात्रेषु वा मैत्रः पटुः ! (Sid. Kan.)

§ 868. † The words साधु and निपुण, not preceded by the prepositions अनु, परि and प्रति, are used with the Loc. when the sense of adoration is to be conveyed; मातरि साधुनिपुणो वा reverentially disposed towards his mother; but निपुणः राज्ञः भृत्यः a clever servant of the king. When preceded by the prepositions अनु, परि and प्रति these are used with the Accusative; साधुनिपुणो वामातरं प्रति पर्यनु वा.

§ 869. ‡ With the words प्रसित and उत्सुक, the Locative or the Instrumental is used; प्रसित उत्सुको वा हरिणा हरौ वा intent upon Hari; पत्या प्रस्थितेन पत्यौ प्रस्थिते वा योषिदुत्सुका, a woman gets anxious (or restless) when her husband goes out; तेजस्विभिरुत्सुकानाम् Kir. XVI. 7

§ 870. § When the names of *Nakshatras* are used as showing a particular time the Locative or the Instrumental is used; मूले-नावाहयेद्देवीं श्रवणेन विसर्जयेत् । मूले श्रवणे इति वा । (Sid. Kan.)

* यतश्च निर्धारणम् । Pân. II. 3. 41. जातियुणक्रियासंज्ञाभिः समुदाया-देकदेशस्य पृथक्करणं निर्धारणम् । Sid. Kan.

† साधुनिपुणाभ्यामर्चायां सप्तम्यप्रतेः । Pân. II. 3. 43. अप्रत्यादिभिरिति वक्तव्यम् । Vart.

‡ प्रसितोत्सुकाभ्यां तृतीया च । Pan. II. 3. 44. विषयविवक्षया सप्तमी । करणत्वविवक्षया तृतीया । Bharata on Bhatti. VIII. 117.

§ नक्षत्रे च लुपि । Pân. II. 3. 45.

§ 871. * Words expressive of the interval of time or space are used with the Ablative or the Locative; अद्य भुक्त्वाद्यं द्वहे द्व्यहाद्वा भोक्ता having dined to-day he will dine again after two days: इहस्थोऽयं क्रोशात् क्रोशे वा लक्ष्यं विध्येत् standing here he will hit a mark two miles distant.

§ 872. † The prepositions उप in the sense of 'exceeding' and अधि in that of 'the master of' govern the Locative; उपपराधे हरेर्युगाः the merits of Hari exceed a parārdha; अधि भुवि रामः or अधि रामे भूः Rāma is the lord of the earth; in other senses these prepositions are used with the Accusative, for which see § 805.

§ 873. The words दूर and अन्तिक and others having the same sense are used in the Locative also; ग्रामस्य दूरे—दूरं—दूरेण—दूरात् वा; तस्याः समीपे—समीपेन—समीपात् गत्वा.

§ 874. Verbs having the sense of 'love, regard for, attachment to' such as त्रिह्, अनुरञ्ज्, अभिलष्, रश्, &c. and their derivatives generally govern the Locative; पिता पुत्रे स्निह्यति a father loves his son; अति मे सोदरस्नेहोऽपि एतेषु (S'ak. I) I have a sisterly affection for them also; न खलु तापसकन्यकायां ममाभिलाषः I do not, indeed, love the ascetic's daughter, अशुद्धप्रकृतौ राज्ञि जनताः मानुरज्यन्ते people do not love a king whose ministers are corrupt; भ्रातुर्भृतस्य भार्यायां योनुरज्येत कामतः (Manu. S. III. 179). रहसि रमते (Mal. Mad. III. 2.) takes pleasure in solitude; रतः श्रेयसि (Bhatt. I.) devoted to his welfare.

Note:—अनुरञ्ज् and अभिलष् are sometimes used with the Accusative also; समस्थमनुरज्यन्ति (Rāma.); मानुषानभिलषन्ती (Bhatt. IV. 22.)

§ 875. Verbs of acting, behaving towards, &c. such as वृत्त, व्यवहृ, &c. and of throwing, such as अस्, हृच्, क्षिप्, &c. govern the Locative; गुरुषु विनयेन वृत्तिः कार्या one should act modestly towards respectable persons, कुरु प्रियसखीवृत्तिं सपत्नीजने (S'ak.

* सप्तमीपञ्चम्यौ कारकमध्ये । Pan. II. 3. 5.

† यस्मादधिकं यस्य चेश्वरवचनं तत्र सप्तमी । Pan. II 3. 9.

IV.); ते तस्मिन्शरात् सुख्युः चिक्षिर्वा; न खलु न खलु बाणः संनिपात्यो-
यमस्मिन् वृद्धिनि वृगशरीरे । (S'ak. I.); तस्मिन्नास्थदिषीकान्त्रम्
(Rag. VII. 23.).

§ 876. The root राध् with अप 'to offend' is generally construed with the Locative and sometimes with the Genitive; कस्मिन्नपि पूजार्हे अपराद्धा शकुन्तला S'akuntalâ has offended some one deserving respect; न तु ग्रीष्मस्यैवं सुभगमपराद्धं युवातिषु (S'ak. III. 9.), किंपुनर-
सुरावलेपेन भवतीनामपराद्धं । Vik. I.

THE GENITIVE AND THE LOCATIVE ABSOLUTES.

§ 877. "When the participle agrees with a subject different from the subject of the verb, the phrase is said to be in the absolute construction." Bain.

In English, the Nominative is used as an Absolute case; in Sanskrit the Genitive and the Locative are so used. The English Nominative Absolute ought, therefore, to be translated by the Sanskrit Locative Absolute. When the Absolute Construction is to be used, the subject of the participle must be put in the Genitive or the Locative case and the participle made to agree with it in gender, number and case.

N. B. When the subject or object of the principal sentence is the same as that of the participial phrase, the absolute construction should not be used; as अयोध्यां निवृत्तो रामो राज्यमकरोत् and not अयोध्यां निवृत्ते रामे स &c.; आगतेभ्यो विप्रेभ्यो दक्षिणामयच्छत् and not आगतेषु विप्रेषु तेभ्यः &c.

§ 878. * When the action done or suffered by a person or thing indicates another action i. e. when the time of the happening of the one action which is known indicates that of the second action, the Locative Absolute be used; गोषु दुह्यमानास्तु गतः he went away while the cows were being milked; अवसन्नायां

---

* यस्य च भावेन भावलक्षणम् । Pan. II. 3. 37. यस्य क्रियया क्रियान्तर् लक्ष्यते ततः सप्तमी स्यात् । Sid. Kau.

रात्रौ the night being ended; कुतो धर्मक्रियाविघ्नः सतां रक्षितरि त्वयि whence can there be obstacles to our religious rites when thou art the protector of the good.

§ 879. The locative or Genitive Absolute may be used to express the sense of the English particles 'when, while, since, although,' &c. (and may thus supply the place of a pluperfect tense); एवं तयोः परस्परं वदतोः; while they two were thus talking; दृष्टे सूर्ये पुनरपि भवान्वाहयेदध्वशेषम् (Meg. 40); Thou wilt accomplish the rest of thy journey when the sun rises again.

§ 880. * When 'contempt or disregard' is to be shown, the Genitive or the Locative Absolute is used; रुदति रुदतो वा पुत्रे पुत्रस्य वा प्रात्राजीत् he turned out a recluse disregarding his weeping son i. e. in spite of the weeping of his son. In this sense the Genitive Absolute is used more often. The Locative or the Genitive absolute may thus have the sense of 'in spite of,' 'notwithstanding,' &c. in English.

(a) The Locative Absolute be made to express the idea of 'as soon as,' 'no sooner than,' 'the moment that' &c. by compounding it with the word एव or मात्र; तस्मिन्...संहितमात्र एव (Rag. XVI. 78.) no sooner was the arrow fixed, &c. अनवसितवचन एव मयि scarcely had I finished my speech when.

Section III.

PRONOUNS.

§ 881. The chief peculiarities in the Syntax of pronouns have been already noticed in chapter IV.

§ 882. The pronouns of the first and second person viz. अस्मत् and युष्मत् have no gender. The other pronouns follow the

---

* षष्ठी चानादरे । Pan. II. 3. 38.

gender of the nouns they refer to. For the uses of the shorter forms of अस्मत् and युष्मत् see chapter IV.

§ 883. भवत् is used in the second person like 'you' in English as a courteous form of address though it is to be regarded as a pronoun of the third person and ought to be treated as such, भवान् अत्र प्रष्टव्यः you ought to be asked here; भवान् अपि तत्र गच्छतु you may also go there.

(a) When respect is to be shown, अत्र and तत्र are prefixed to भवत् according as the person with reference to whom it is used is near, or at a distance or absent; अत्रभवान् काश्यपः the venerable Kâshyapa (who is near); इदमासनं अलङ्करोत्वत्रभवान् may you occupy (*lit.* ornament) this seat; तत्रभवती इरावती lady Iravati (who is not present). Sometimes तद् is used with भवत् to show respect; as यन्मां विधेयविषये स भवान् नियुङ्क्ते । Mal. Mad. I.

§ 884. The pronoun तद् has often the sense of 'well known, renowned,' &c. तौ पार्वतीपरमेश्वरौ those (well-known) Pârvatî and Paramêśwara; तान्येव वनस्थलानि those well-known forest sites.

(a) When repeated, this pronoun has the sense of 'various, several;' तेषु तेषु रम्यतरेषु स्थानेषु in those various highly delightful spots; कृतैरपि तैस्तैः प्रयत्नैः notwithstanding several efforts—कामैस्तैः, स्तैर्हृतज्ञानाः &c (Bhag. VII. 20).

§ 885. The pronouns एक and अपर or अन्य are used in the plural in the sense of 'some—others;' विधवायाः पुनरुद्वाहः सशास्त्र इत्येके शास्त्रप्रतिषिद्ध इत्यन्ये कलौ निषिद्ध इत्यपरे some think that widow-remarriage is sanctioned by the S'astras, some say that it is prohibited by them, while others hold that it is not allowed in the Kali age. केचित् may take the place of एके.

§ 886. The pronouns अस्मत्, युष्मत्, यत् and किम् are often used in combination with other pronouns; सोहं—रघुणामन्वयं वक्ष्ये that I will describe the race of the Raghu; सोहं सर्वाधमो लोके

that I am the most degraded of all the people; स त्वं प्रशस्ते महिते मदीये—अग्न्यगारे—वसन् that thou dwelling in my fire-sanctuary; &c.; ते वयं दमयन्त्यर्थे चरामः पृथिवीमिमांस् we, of this description, roam over the earth for (in search of) Damayantī; sometimes अस्मत् and युष्मत् may be understood; सा क्षिप्रमातिष्ठ रथं गजं वा i. e. सा त्वं that thou quickly sit in a chariot or mount an elephant. मीयं पुत्रस्तव मद्वह्वां वारणानां विजेता this is that son of thine, the subduer of elephants shedding ichor; तथा विनाकृतः पुत्रैर्योहमिच्छामि जीवितुम् I, who wish to live still, even though deprived of my sons in that manner, &c. &c.

COMPARATIVE AND SUPERLATIVE DEGREES.

§ 887 Adjectives in the Comparative degree are used with the Ablative; वर्धनाद्वक्षणं श्रेयः protection (of one's subjects) is better than aggrandizement. अर्जुनाद्युधिष्ठिरो ज्यायान् Udhisthira was older than Arjuna.

(८) Sometimes the comparative is used with the Instrumental; प्राणैः प्रियतरः dearer than life. See also § 863 Note.

§ 888. The superlative may either be construed with the Genitive or Locative; अयमेतेषां एतेषु वा गरिष्ठः गुरुतमो वा.

§ 889. The sense of the comparative and the superlative may also be expressed by the particular case used; अस्य हृदयं पाषाणात्कटिनं his heart is harder than stone; छात्राणां छात्रेषु वा चैत्रः पटुः Chaitra is the cleverest of all students.

§ 890. The words वर and प्रवर when used in the sense of the superlative govern the Genitive or the Locative; पुत्रं स्पर्शवतां वरः 'a son is the best of things possessed of touch;' चतुष्पदां गोः प्रवरा लोहानां काञ्चनं वरं 'the cow is the best of quadrupeds and gold of metals'; the neu. sing of वर is used (with a word expressive of negation) in the sense of 'better and not, or but not;' अकरणा-
न्मन्दकरणं वरं doing any thing slowly is better than not doing

it at all; अजातघृतदूर्खाणां वरमादौ न चान्तिमः of (the three kinds of) sons—not born, born and dead, and foolish, the first two are better, but not the last. याच्या मोघा वरमाधिरुणे नाधमे लब्ध-
क्रामाः Meg. I. 6. वरं प्राणैः वियोगः न तु मानहानिः better death than disgrace.

Section IV.

PARTICIPLES.

§ 891. All declinable participles in Sanskrit partake of the nature of adjectives : *a.* they agree with the nouns they qualify in gender, number, and case. The participles often discharge the functions of verbs. They are largely employed to take the place of the Past and Future tenses and more especially of passive verbs. When so employed they follow the same rules of syntax as are laid down for the roots from which they are derived.

PRESENT PARTICIPLES.

§ 892. The present participle is to be used when contemporaneity of action is to be indicated. It is often idiomatically used to express the sense of 'while' or 'whilst' in English; अरण्ये चरन् while wandering in the forest; विवाहकौतुकं निव्रत एव while he yet wore the marriage string

Vide 670 (*b*).

§ 893. * The present participle is used to denote the manner in which an action is done or the cause or object of an action; अयाना भुञ्जन्ते यवनाः the Yavanas dine by lying down; हरिं पश्यन् मुच्यते a man is absolved by (reason of his) seeing Hari; similarly तिष्ठन् सूत्रयति, गच्छन् भक्षयति (Mb.).

§ 894. The roots आत् and स्थ् are generally used with present participles to show the continuity of the action denoted by them; पशूनां वधं कुर्वन् आस्ते used to kill (always kept on killing) animals ; तं प्रतिपालयन् तस्थौ remained waiting for him.

---

* लक्षणहेत्वोः क्रियायाः Pan. III. 2. 126 हेतुः फलं कारणं च। Sid. Kau.

THE PERFECT PARTICIPLES.

§ 895. The use of the perfect participles is very limited; it is used in the sense of 'who or what has done &c.'; तं तस्थिवांसं नगरोपकण्ठे (Rag. V. 61.) him who had halted in the vicinity of the city; श्रेयांसि सर्वाण्यधिजग्मुषस्ते (Rag. V. 34.) of thee who hast obtained all good things, स श्रुत्वास्तद्वचनं (Bhaṭṭi. I. 20) when he heard his words; &c.

THE PAST PASSIVE PARTICIPLES.

§ 896. The past passive participle is very frequently used to supply the place of a verb; sometimes in conjunction with the auxiliary verbs अस् and भू. The past passive participle agrees adjectively with the object in gender, number and case, the agent being put in the Instrumental, while the past active participle is treated exactly like the verb in the past tense; तेन कार्यं कृतं by him the work was done; तेन बन्धनानि छिन्नानि by him the bonds were cut; आदिष्टास्मि देव्या धारिण्या I am commanded by queen Dhârîṇî; स कार्यं कृतवान् he did the work; रामः दैत्यान् हतवान् Râma killed the Râkshasas; कृतवत्यासि नावधीरणां thou didst never despise me, &c.

§ 897. In the case of past passive participles of intransitive roots the agent is put in the Nominative case; तदा प्ररुदितो राजा रक्षसां then the king of demons wept; सत्यं मृतोयं पापः &c.

§ 898. The past passive participles are often used impersonally, the agent being put in the Instrumental case; प्रद्युतितं or प्रद्योतितं सूर्येण it is shone by the sun; जितं पुत्रप्रेम्णा victorious (all powerful) is the affection for sons; पण्डितायितं तत्रभवता he showed his learning; प्रमुदितं or प्रमोदितं साधुना, &c.

§ 899. The past passive participles of the roots मृ, बुध् and वृज् and their synonyms are used in the sense of the Present tense and are construed with the Genitive. (See § 857.)

For further particulars vide §§ 705—707.

§ 900. Many past passive participles are used actively in

which case they may govern the Accusative case, like a Perfect tense active; आरूढमद्रीन् (Rag. VI. 77.) which had ascended the mountains; similarly गगनमध्यमारूढः सविता; आपादमुत्तीर्णः crossed i. e. got over the calamity; यमुनाकच्छमवतीर्णः descended to the bank of the Yamunâ, &c.

§ 901. The past passive participle is used as a *neuter* substantive; गतं departure; दत्तं a gift, खातं an excavation, सुक्तं, सुतं, &c.

§ 902 The past passive participle active and passive, may be used with the auxiliaries अस् and भू in any tense, the meaning of the participle changing accordingly; गतोस्मि or गतवानस्मि I have or am gone; so गतवानभवं or गतवानासं or गतोभवं I had or was gone; so कृतवानस्मि, गतो वनं श्वो भवितेति रामः that Râma is to go to the forest to-morrow; संप्राप्तः कीर्तिमतुलां भविष्यसि thou wilt obtain great glory, &c.

THE FUTURE PARTICIPLES.

§ 903 The future participle denotes that a person or thing is doing, or is about to do the action or to undergo the condition, expressed by the root; करिष्यन् going or about to do; करिष्य-माण about to do or what is about to be done.

§ 904. Besides showing simple futurity participle expresses intention or purpose; अनुयास्यन् मुनितनयाम् wishing to follow the daughter of the sage; दास्यन् wishing to give, वन्यान् विनेष्यन्निव दुष्टसत्त्वान् wishing, as it were, to tame the wild beasts.

POTENTIAL PASSIVE PARTICIPLES.

§ 905. The Potential passive participle is used in the sense of 'what should or ought to be done;' besides this, this participle yields the sense of 'fitness, obligation, necessity, capacity,' &c., the agent being put in the Instrumental case; विमर्शमकरो-च्चित्ते किं कर्तव्यं मयाधुना (Devi Bhâg. IV. 7. 1.) he considered in his mind what he ought to do; धर्मः अनुसरणीयः religious duty ought

to be followed; त्वया भारो वहनीयः thou art able to bear this burden; हन्तव्योऽयं शठः this rogue deserves to be killed; गन्तव्या ते वसतिरलका नाम यक्षेश्वराणां thou wilt have to go to Alakā, the habitation of the lords of Yakshas, &c.

Obs — Sometimes the agent is put in the Genitive case; मम सेव्यो हरिः Hari is to be served by me; द्विजातीनां भक्ष्यं अन्नं boiled rice to be eaten by Brāhmanas.

§ 906 Occasionally this participle is used impersonally in the *neuter* gender and singular number; तत्र भवता तपोवनं गन्तव्यं his honour should go to the penance grove; मया चाण्डालैः सह स्थातव्यं I should have to dwell in the company of *Chândalas* &c.

§ 907. The *neuter* forms भवितव्यं and भाव्यं are used impersonally in the sense of 'being,' or 'what must be or in all probability is,' the noun denoting the agent being put in the Instrumental case: अत्र केनापि कारणेन भवितव्यं there must be some cause; अस्य शब्दादुत्तरेण पराक्रमेण भवितव्यं or भाव्यम् in all probability his strength must be corresponding to his sound; आर्यया प्रवाहणमारूढया भवितव्यम् the lady must (in all likelihood) be seated in the carriage, &c.

§ 908. This participle is sometimes used as a noun; प्रष्टव्यं पृच्छतस्तस्य to him who asked what was to be asked; भवितव्यं भवत्वैव let that, which is to happen, happen.

INDECLINABLE PAST PARTICIPLES OR GERUNDS.

§ 909. The past indeclinable participle in Sanskrit denotes the prior of two actions done by the same agent and corresponds to the perfect participle in English; इति उक्त्वा विरराम having said this he stopped; तान् पृष्ठमारोप्य जलाशयं नीत्वा भक्षयति having seated them on his back, he carried them to the lake and ate them up.

As the past indeclinable participles or gerunds serve the purpose of carrying on the action of the verb and act as

connecting links between sentences, they account for the sparing use made in Sanskrit composition of relative pronouns, conjunctions and connecting particles. When several gerunds are used in a sentence they should be translated by verbal tenses and copulative conjunctions; प्रवृत्ते प्रदोषसमये चन्द्रापिडः चरणाभ्यामेव राजकुलं गत्वा पितुः समीपे सुहृते स्थित्वा इष्ट्वा च विलासवतीं आगत्य स्वभवनं शयनतलमधिशिष्ये when the evening time approached, Chandrâpîda went to the royal palace on foot, remained in the presence of his father for an hour, saw Vilâsavatî, &c.

§ 910. A few gerunds are used prepositionally in Sanskrit; विहाय, मुक्त्वा except, आदाय with, उद्दिश्य, अधिकृत्य, अनुरुध्य with reference to, &c.

THE INFINITIVE MOOD.

§ 911. The infinitive in Sanskrit generally expresses the purpose or that for which an action is done and thus corresponds to the infinitive of purpose or gerund in English. The infinitive in Sanskrit thus involves the sense of the Dative and may, if desired, be replaced by the Dative of the verbal noun derived from the root; पानीयं पातुं यमुनाकच्छं अवततार descended to the bank of the Yamunâ to drink water; here पातुं may be replaced by पानाय (पानीयस्य पानाय); शब्दादीन्विषयान् भोक्तुं (Rag. X. 25.) where भोक्तुं = भोगाय.

“The infinitive (formed with तुम् *tum*) in Sanskrit” remarks Prof. Monier Williams, “cannot be employed with the same latitude as in other languages. Its use is very limited corresponding to that of the Latin supines, as its termination *tum* indicates.”

(a) “Let the student, therefore, distinguish between the infinitive of Sanskrit and that of Latin and Greek. In these latter languages we have the infinitive made the subject of a proposition; or, in other words, standing in the place of a Nominative and an Accusative case often admissible before it. We have it also assuming different forms, to express present, past, or future

time, and completeness or incompleteness in the progress of the action. The Sanskrit infinitive, on the other hand, can never be made the subject of a verb, admits of no Accusative before it, and can only express indeterminate time and incomplete action. Wherever it occurs, it must be considered as the object, and never the subject of some verb expressed or understood. As the object of the verb, it may be regarded as equivalent to a verbal substantive, in which the force of two cases, an Accusative and Dative, is inherent and which differs from other substantives in its power of governing a case. Its use as a substantive, with the force of the *Accusative* case, corresponds to our use of the Latin infinitive; thus तत् सर्वं श्रोतुं इच्छामि 'I desire to hear all that,' 'id audire capio,' where श्रोतुम् and *audire* are both equivalent to Accusative. Similarly, रोदितुं प्रवृत्ता 'she began to weep,' and महीं जेतुं आरभे, he began to conquer the earth, where महींजयं आरभे, he began the conquest of the earth, would be equally correct."

(b) "Bopp considers the termination of the infinitive to be the Accusative of the suffix *tu* (§ 458. *Obs.*), and it is certain that in the veda other cases of nouns formed with this suffix in the sense of infinitives occur; e. g. a Dative in *tave* or *tavai*, as from *han* comes *hantave* 'to kill;' fr. *anu-i* *anetave*, 'to follow;' fr. *man*, *mantavai*, 'to think;' there is also a form in *tos* generally in the sense of an Ablative; e. g. fr. *i*, comes *etos* 'from going;' fr. *han*, *hantos*, as in *pura hantos*, 'before killing;' and a form in *tri* corresponding to the indeclinable participle in *trā* of the classical language; e. g. fr. *han*, *hatvi* 'killing;' fr. *bhū* *bhūtvī* 'being,' &c &c." Sanskrit Grammar.

§ 912. The infinitive cannot be used as the subject or object of a verb, abstract nouns supplying its place in this case. Where, therefore, the infinitive occurs in English as the subject or the object in a sentence, the abstract noun derived from the

root must be used in Sanskrit; स्वधर्माचारणं हितावहं to do one's duty is beneficial and not स्वधर्ममाचरितुं.

§ 913. * The infinitive is used with verbs and verbal nouns meaning 'to wish or desire' provided the agent of it is the same as that of the verb; को हर्तुमिच्छति हरेः दंष्ट्राम् (Mud. I.) who wishes to snatch away the jaws of the lion; माधुर्यं मधुबिन्दुना रचयितुं क्षाराम्बुधेरीहते; Bhartr. II. 6. But तमेतत्कर्तुमहमिच्छामि I wish him to do this, is wrong.

§ 914. † The infinitive is also used with:—

(a) verbs meaning to be able, to make bold, to know, to be wearied, to strive, to begin, to set about, to bear, to be pleased and to be; न शक्नोति शिरोधरां धारयितुं (Kād.) is not able to support his neck; जानासि कोपं निग्रहीतुं you know how to restrain anger; अङ्गदेन समं योद्धुमघटिष्ट (Bhatti. XV. 77) he strove to fight with Angada; गन्तुं व्यवस्येद्भवाद् (Meg. 22) thou wilt try to go; वक्तुं प्रक्रमेथाः (Meg. 103.) begin to speak; अस्ति-भवति-विद्यते वा भोक्तुमन्नं (Sid. Kau) there is food to eat, &c.

(b) † words like अलं and others meaning sufficient or able, proficient or skilled in, &c.; पर्याप्तोसि प्रजाः पातुं (Rag. X. 25) thou art able to protect the creation; कः समर्थो दैवमन्यथा कर्तुं who is able to change destiny; प्रासादास्त्वां तुलयितुमलं (Meg. 66) the palaces are able to stand comparison with thee; भोक्तुं प्रवीणः कुशलः पटुर्वा (Sid. Kau.) skilled in eating.

(c) § words having the sense of 'it is time to do anything'; कालः समयो वेला अनेहा वा भोक्तुम् (Sid. Kau.) it is time to take food.

§ 915 The infinitive in Sanskrit has no passive form. In

* समानकर्तृकेषु तुमुन् Pân. III. 3. 158.

† शकृपज्ञाग्लाघटरभलभक्रमसहाहस्त्यर्थेषु तुमुन् । Pân. III. 4. 65. Wide Apte's Guide § 176 and note thereon.

‡ पर्याप्तिवचनेष्वसमर्थे । Pân. III. 4. 66.

§ कालसमयवेलासु तुमुन् । Pân. III. 3. 167.

turning, therefore, an active construction involving an infinitive into a passive one, the verb should be changed into the passive, the infinitive and the words governed by it remaining unaffected—स ग्रामं गन्तुं इच्छति, तेन ग्रामं गन्तुं इष्यते—except where the object of the infinitive and the verb is the same, स भारं बोद्धुमिच्छति, तेन भारो बोद्धुमिष्यते.

§ 916. The root अर्ह् 'to deserve' when used (in the second person) in combination with the infinitive expresses 'a request, a respectful entreaty,' and is generally, equivalent to the English 'I pray, be pleased, &c.:' अग्निं शमयितुमर्हसि (Meg. 55) please put out the fire; न चेद्रहस्यं प्रतिवक्तुमर्हसि (Kum. V. 40) if you have nothing to conceal from me, please answer me: द्वित्राण्यहान्यर्हसि सोढुमर्हन् (Rag. V. 25) pray wait for two or three days, O respectable one! &c. Sometimes it is equivalent to a gentle command: इमां प्रसादयितुमर्हसि (Rag. I. 89) you ought to please her; न तं शोचितुमर्हसि you ought not to bewail him. In the third person and under the same circumstances it expresses power or ability and can be translated by 'can;' द्रोणं हि समरं कोऽन्यो योद्धुमर्हति फाल्गुनात् Mah. Bhar. IV. 58. 27. दैवं प्रज्ञाविशेषेण को निवर्तितुमर्हति Ibid I. 1. 246.

§ 917. * The infinitive with the final स् dropped is joined with the nouns काम and मनस् to form an adjectival compound meaning 'wishing or having a mind to do any thing;' एतावदुक्त्वा प्रतियातुकामं शिष्यं महर्षेः &c. (Rag. V. 18) the disciple of the great sage was desirous of returning &c.; अयं जनः प्रष्टुमनास्तपोधने (Kum. V. 40) this person has a mind to ask you a question.

TENSES AND MOODS.

THE PRESENT TENSE.

§ 918. The Present tense shows that an action is taking place at the present time; अयमागच्छति तव पुत्रः here comes (is

* तुङ्काममनसोरपि ।

coming) thy son. *It is the Present progressive, which expresses the continuance of an action which is begun over sometime and is, remarks Prof. Bain, a true or strict Present tense. It is only by means of a special adverb or the context that the sense of the present tense can be limited to that of a present act solely; अधुना स इमां पुरीं अधिवसति now he dwells in this city.

§ 919. Besides the general sense given above the Present tense in Sanskrit has the following senses:—

(a) † It is sometimes used in the sense of 'immediate futurity;' कदा गमिष्यासि when wilt thou go? एष गच्छामि Here I go (i. e. shall go); ऊर्ध्वं त्रिषु घट्टतांदि I shall die an hour after.

(b) It may also be used to denote an action which is recently completed; कदा त्वं नगरादागतोसि—अयमागच्छामि when didst thou come from the city? Here I come (have come just now).

(c) In narrations it is used for the Past tense; गृध्रो ब्रूते कस्त्वं the vulture says, 'who art thou'?

(d) Sometimes it is used to denote a habitual or repeated action; पशुवधेनासौ जीवति.

§ 920. ‡ When a question is asked and an answer is given to it, the Present is used in the sense of the Past tense when the particle ननु is used; कटं अकार्षीः किम्—ननु करोमि भोः where करोमि

---

* "The principal use of the Present Indefinite is to express what is true at all times; 'the sun gives light; twice two is four' * * *." Hence a more suitable name would be the Universal tense. It expresses present time only as representing all time. The permanent arrangements and laws of nature, the peculiarities, habits and propensities of living beings and whatever is constant, regular and uniform, have to be represented by the Present Indefinite. ** It is only by a special adverb or by the context that we can confine this tense to mean a present act solely." Bain, Higher English Grammar.

† Pân. III. 3. 131. See p. 525.

‡ ननौ पृष्टप्रतिवचने । नन्वोर्विभाषा । Pân. III. 2. 120, 121.

is equivalent to अकार्षम् ; when the particles न and नु are used the Present may be optionally used; कटमकार्षीः किम्—न करोमि or नाकार्षम्—नु करोमि or न्वकार्षम्.

§ 921. * With interrogatives the Present is often used in the sense of the Future when thought or desire is implied; किं करोमि *i. e.* (करिष्यामि), क्व गच्छामि *i. e.* (गमिष्यामि) What shall I do ? Whither shall I go ? एतयोः कतरं or एतेषां कतमं भोजयसि (*i. e.* भोजयिष्यसि or भोजयितासि) which of these persons will you feed ? so कं नु पृच्छामि दुःखार्ता, &c.; but कः ग्रामं गमिष्यति ।

(a) It is also used in the sense of the Future in conditional sentences as implying a condition and the fulfilment of the desired object; योन्नं ददाति (दाता दास्यति वा) स स्वर्गे याति (याता यास्यति वा) he, who offers (or will offer) food, goes (or will go) to heaven *i. e.* if one offers &c.

§ 922. With the words यावत्, तावत् and others having a similar sense, the Present is sometimes used in the sense of the Future perfect; यावत्स त्वां न पश्यति तावद्दूरमपसर before he sees you, move away (before he shall have seen you, &c.).

(b) † With the particles पुरा and यावत् the Present has the sense of the Future when certainty is indicated; यावद्यते साधयितुं स्वदुर्घम् । (Rag.V. 25.) I will endeavour to accomplish your object. पुरा सप्तद्वीपां जयति वसुधाम् (S'ak. VII. 33) he will conquer the earth consisting of seven continents. पुरानुशेते तव चञ्चलं मनः । Kir. VIII. 8.

§ 923. ‡ The particle स्म when used with the Present converts it into a Past tense; कस्मिंश्चिदधिष्ठाने मित्रशर्मानाम ब्राह्मणः प्रतिवसति स्म in a certain village there dwelt a Brāhmaṇa Mitraśarmā by name; पौराः शतशोभिधावन्ति स्म the citizens ran in hundreds. The particle

* किंवृत्ते लिप्सायाम् । लिप्स्यमानसिद्धौ च । Pān. III. 3. 6. 7.

† यावत्पुरा निपातयोर्लट् Pān. III. 3. 4. निपातावेतैः निश्चयं द्योतयतः । Sid. Kau.

‡ लट् स्मे । Pān. III. 2. 118.

स्म may not necessarily be joined with it; त्वं स्म वेत्थ महाराज यत्स्माह न विभीषणः, मन्त्रे स्म हितमाचष्टे, &c.

§ 924. * When जातु or अपि is used in a sentence and condemnation or censure is implied, the Present may be used in the sense of the three tenses; अपि जायां त्यजसि जातु गणिकामादत्से where त्यजसि and आदत्से may have also the sense of the Past or the Future tense; जातु तत्रभवान् इषलान् याजयति (you will even make a S'udra perform a sacrifice).

IMPERFECT, PERFECT AND AORIST.

§ 925. In Sanskrit there are three tenses denoting a past action, viz. the Imperfect, the Perfect, and the Aorist. Originally each of these three tenses had a signification of its own and was used in its proper sense in ancient writings. † After Sanskrit ceased to be a spoken language the exact senses of these tenses were lost sight of and writers began to use them promiscuously, so that now any of these may be used to denote past time with certain limitations. The original senses of these as well as their other peculiarities are noticed below.

IMPERFECT.

§ 926. † The Imperfect according to Pāṇini denotes past action not done to-day i. e. done at some time prior to the current day, तानभाषत पौलस्त्यः (Bhatti.) Bibhishana spoke to them.

§ 927. The Imperfect is optionally used for the Perfect when the particles ह and श्चत् are used in a sentence, इति ह अकरोत् or चकारः श्चदकरोत् or चकार.

(a) ¶ It may also be optionally used in asking questions refer-

* गर्हायां लङ्पिजात्वोः । Pān III. 3 142.

† For a further explanation of the difference between these three tenses the student is referred to Dr. Bhāṇḍārkar's preface to the 1st Edition of his 2nd Book of Sanskrit.

‡ अनद्यतने लङ् । Pān. III. 2. 111.

§ दशधतोर्लङ् च । ¶ प्रश्ने चासन्ने काले । Pān III. 2. 116, 117.

ring to a very recent time; अगच्छत् किं (*Qu.*) (*Ans*) अगच्छत्; or जगाम किं? जगाम; but when the question refers to a very remote time the Perfect alone ought to be used; कृष्णः कंसं जघान किं? जघान.

§ 928. When the particle मा in combination with स्म is used with the Imperfect in the sense of the Imperative, the augment अ is dropped; मा स्म भवः, मा स्म करोत्, मा स्म प्ररुदितं युवाम्.

PERFECT.

§ 929. *The Perfect denotes an action done before the current day and not witnessed by the speaker. It has reference to a very remote time and should, therefore, be used in narrating events of the remote past; तां ताटकाख्यां निजघान रामः । Rāma killed her whose name was Tātakā. प्रययाविन्द्रजित्प्रत्यक् (Bhatti. XIV.16.).

(a) In the 1st person the Perfect shows that the speaker was in a distracted state of mind or was unconscious when the event took place, or that he wants utterly to deny something that he has done, बहु जगद् पुरस्तात्तस्य मत्ताकिलाह्व (S'is XI. 39) being frenzied I prattled much, I am told, before him; कलिङ्गेष्ववासीः किं । didst thou dwell in the country of the Kalingas? नाहं कलिङ्गाञ्जगाम I never went to Kalingas. With these exceptions the Perfect should not be used in the 1st person.

AORIST.

§ 930. †The Aorist simply expresses past action indefinitely *i. e.* without reference to any particular time (भूतसामान्ये लुङ्); सोऽप्येष्ट वेदांस्त्रिदशानयत् पितृनपारीत्सममंस्त बन्धून् । व्यजेष्ट षड्वर्गमरंस्त नीतौ सख्यलघातं न्यवधीदरीश्व (Bhatt. I. 2.) 'He studied the Vedas, offered sacrifices to the gods, satisfied his departed ancestors, honoured

* परोक्षे लिङ् Pân. III. 2. 115. उत्तमपुरुषे चित्तविक्षेपादिना पारोक्ष्यम् । (Sid. Kau.); अत्यन्तापह्नवे लिङ् वक्तव्यः । Vârt.

† लुङ् Pân. III. 2. 110.

his relatives, subdued the collection of six (*i. e.* the six passions), took delight in politics and totally annihilated his enemies. The Aorist, however, properly denotes a recent action or one done during the course of the present day. "It is similar to the English present Perfect," remarks Dr. Bhândârkâr*, "which the student will remember defines an action as having happened in a portion of time which is not yet expired; it brings past action in connection with the present time," अशुद्धिदिरय it rained to-day.

§ 931. † The Aorist ought to be used when the idea of the continuousness or nearness of an action is to be implied; यावज्जीवमन्नमदात् (Sid. Kau.) gave food throughout his life; येयं पौर्णमातिक्रान्ता तस्यामग्नीनाधीत सोमेनायष्ट (Sid. Kâu) he consecrated the fire on the last Purnimâ day (the full-moon day) and offered Soma, &c.

§ 932. ‡ With the particle पुरा not joined with स्म, the Aorist, the Imperfect, the Perfect or the Present may be used; वसन्तीह पुरा छात्रा अवात्सुरवसन्तूपुरा। (Sid. Kau.) here formerly dwelt pupils. But when स्म is used with पुरा the present alone can be used; यजति स्म पुरा he formerly sacrificed.

§ 933. The Aorist is used with the prohibitive particle मा (माङ्) or मा स्म, with the temporal augment अ cut off, and has then the sense of the Imperative; इति ते संशयो मा भूत् Ma. Bhâ V. 132. 16. have no doubt &c. मा स्म प्रतीपं गमः do not go against. Barely in ancient works the augment is retained मा निषाद प्रतिष्ठां त्वमगमः शाश्वतीः समाः may you not live, oh Nishâda for many years. When a root is preceded by a preposition, the अ is sometimes not dropped; मा मन्थुवशमन्वगा. do not submit to

---

* Second Book of Sanskrit, P. 154.

† Pân. III. 3. 135. See next Page.

‡ पुरि लुङ् चास्मे। Pân III. 2. 122. पुराशब्दयोगे भूतानद्यतने विभापाया लुङ् चाहृद् न तु स्मयोगे। Sid. Kau.

sorrow or anger (here the अ is not dropped); sometimes it is dropped; as in मावसंस्थाः स्वमात्मानं do not despise your soul (conscience). Some explain these anomalies by considering the particle to be मा and not माङ्.

THE TWO FUTURES.

§ 934. The difference between the Two Futures is the same as that between the Imperfect and the Aorist, the only difference being that the former refers to a future time and the latter to a past one. The First or Periphrastic expresses futurity definitely but not of this day; the Second or Simple Future expresses futurity indefinitely as also that of to-day; it is also employed to denote recent and future continuous time; as अयोध्यां श्वः प्रयातासि कवे भरतपालिताम् (Bhatti XXII,) oh monkey, to-morrow you will go to Ayodhyâ governed by Bharata; आनन्दितारस्त्वां इद्वा प्रष्टारश्चावयोः शिवम् । मातरः सह मैथिल्या लोढा च भरतः परम् (Bhatti. XXII. 14.) they will be delighted on seeing you and will ask you questions about the welfare of us two and Sītâ; and Bharata also will be greatly pleased; एते...उन्मूलितारः कपिकेतनेन (Kir. III. 22) they will be extirpated by the monkey-bannered one (Arjuna); यास्यत्यथ शकुन्तला S'ak. IV.) Śakuntalâ will go (goes) to-day; मरिष्यामि विजेष्ये वा हताश्वेत्तनया मम (Bhatti XVI. 13) if my sons are killed I will die or kill the enemy, &c.

THE FIRST FUTURE OR PERIPHRASTIC FUTURE.

§ 935. *Obs.* * When the continuousness of an action or nearness of time (i. e. the non-intervention of the same period between the two points of time referred to) is to be expressed the First Future must not be used; यावज्जीवमन्नं दास्यति he will give food throughout his life; and not दाता, या इयं अमावास्या आगामिनी

* नानद्यतनवक्तव्याप्रबन्धसामीप्ययोः । भविष्यतिमर्यादावचनेऽवरस्मिन् । कालविभागे चानहोरात्राणाम् । परस्मिन्विभाषा । Pân. III. 3. 135-138.

तस्यां अग्नीनाधास्यते सोमेन च यक्ष्यते he will consecrate the fires and offer a Soma sacrifice on the coming Amâvâsyâ day; and not आधाता and यक्षा; also when limit of time or place is expressed and the word अवर is used in a sentence; यः अयमध्वा गन्तव्यः आपादलिपुत्रात् तस्य यदवरं कौशाभ्या तत्र सक्तून् पास्यामः and not पातास्मः; यः अयं संवत्सरः आगामी तस्य यदवरं आग्रहायण्याः तत्र युक्ता अध्येष्यामहे and not अध्येतास्महे; but when the word रात्रि is used the First Future may be used; योऽयं मासः आगामी तस्य यः अवरः पञ्चदशरात्र तत्र अध्येतास्महे we will study in the earlier fortnight of the coming month. When the period of time meant lies beyond a certain point of time, the First or the Second Future may be used; योऽयं संवत्सरः आगामी तस्य यत्परमाग्रहायण्यास्तत्राध्येष्यामहे or अध्येतास्महे, &c.

THE SECOND OR SIMPLE FUTURE.

§ 936. * When the close proximity of a future action is intended, the Second Future or the Present may be used; कदा गमिष्यसि when will you go? एष गच्छामि or गमिष्यामि I shall just go,

§ 937. † When there is the idea of hope implied in a conditional form, the Aorist, the Present or the Simple Future may be used in both the clauses to denote a future time; देवश्चेदवर्षात् वर्षति वर्षिष्यति वा धान्यमवाप्स्यन् वषामः वप्स्यामः वा । (Sid. Kau). if it were to rain we would sow corn.

§ 938. The Simple Future is sometimes used as a courteous way of command; पश्चात्सरं प्रति गमिष्यसि (Vik. IV.) then you will go (i. e. please then go) to the lake, &c,

§ 939. ‡ The Simple Future is alone used when the idea of hope is conveyed by क्षिप्र and words having the sense of क्षिप्र; वृष्टि-

* वर्तमानसामीप्ये वर्तमानवद्वा । Pân. III. 3. 131.

† आर्शसायां भूतवच्च । Pân. III. 3. 132.

‡ क्षिप्रवचने लृट् । Pân. III. 3. 133.

श्वेक्षिप्रं आशु त्वरितं वा यास्यति शीघ्रं वत्स्यामः if a shower were to come quickly we would at once sow corn.

§ 940. When the word यत् is not used with roots meaning 'to remember,' such as स्मृ, &c. the Second Future is used in the sense of the Imperfect: स्मरसि कृष्ण गोकुले वत्स्यामः Krishna, do you remember that we dwelt in Gokula ?

§ 941. * When disbelief in or intolerance of an action is intended to be expressed, and especially in the form of a question, the Simple Future is used optionally in the sense of the Potential; न संभावयामि or न मर्षये भवान् हरिं निन्देत् or निन्दिष्यति I never believe, or cannot tolerate it, that you would or should speak ill of Hari; कः or कतरः कतमः हरिं निन्देत् or निन्दिष्यति who will speak ill of Hari (I do not believe that any body will, &c.); कं वृषलं भवान् याजयेत् or याजयिष्यति, &c.; when the word किङ्किल † (a particle, showing great anger) and roots having the sense of 'to be' precede, the Simple Future only should be used; न संभवामि or मर्षये भवान् किङ्किल वृषलं याजयिष्यति I do not believe or like that you should make a Śudra perform a sacrifice; so अस्ति भवति विद्यते वा भवान् वृषलं याजयिष्यति.

§ 942. When the idea of wonder is to be expressed and the words यच्च, यत्र and यदि do not occur in a sentence, the Simple Future should be used; आश्चर्यमन्धो नाम कृष्णं द्रक्ष्यति it is a wonder that a blind man sees Hari.

(a) The Simple Future is also used when the particles उत and अपि expressing a doubt are used; उत दण्डः पतिष्यति will the stick fall? अपि धास्यति द्वारं will he close the door ?

(b) This Future is also used when the particle अलं meaning sure or able is used; अलं कृष्णो हस्तिनं हनिष्यति Krishna is sure or able to kill the elephant.

* किंवृत्ते लिङ्लटौ । अनवकलप्यर्थयोरकिंवृत्तेऽपि । Pân. III. 3. 144, 145.

† किङ्किलास्यर्थेऽलं लट् । Pân. III. 3. 146.

THE MOODS.

THE IMPERATIVE MOOD

§ 943. 'The Imperative Mood does not express merely command, but also entreaty, benediction, courteous enquiry, gentle advice, ability, &c.

(a) In the second person this Mood is used to express command, entreaty, gentle advice and benedictions or blessings; गच्छ (त्वं) कुसुमपुरं go to Kusumapura; परित्रायध्वं परित्रायध्वं help ! help ! क्षमस्वापराधं O God ! forgive my faults, &c.; शुश्रूषस्व गुरुन् कुरु प्रियसखीवृत्तिं सपत्नीजने (Śak. IV.) serve your elders and treat your co-wives as if they were your friends; एधि कार्यकरस्त्वं मे गत्वा प्रवद राघवं be thou my messenger, go to Râghava, and say to him; अनन्यभाजं पतिमामुहीति सा तथ्यमेवाभिहता हरेण she was addressed the truth by Hara when he said 'do thou obtain a husband not devoted to any other lady.'

(b) In the third person it is often used to express a blessing and sometimes gentle command; विधत्तां सिद्धिं नो...प्रकीर्णः पुष्पाणां हरिचरणयोरञ्जलिरयम् may this handful of flowers scattered on the feet of Hari give us success; पर्जन्यः कालवर्षा भवतु may rain pour down in time; पश्चात्तिष्ठन्तु वीरा शक्रनरपतय. (Mud. V. II.).

(c) In the first person it expresses a question, necessity, ability, &c; किं करवाणि ते what should I do for you? अधुनाहं गच्छानि I must go now; करवामैतद्वयं देवि प्रियं तव we will (are able to) do this thing, oh queen, which is agreeable to you; नहि प्रेष्यवधं घोरं करवाण्यस्तु ते मतिः (Bhaṭṭi XX. 6.) let your thought be 'I must not commit the horrible murder of an ambassador.'

§ 944. The third person singular of the Imperative in the passive voice is often used and sometimes as a courteous form

* लोह् च । Pân. III. 3. 162. Vide Pân. III. 3. 161. quoted on the next page.

of expression; आनीयतां राजपुत्रः the prince should be brought
श्रूयतां भो पण्डिताः may you hear, ye Pandits; एतदासनमास्यतां
take this seat.

§ 945. When time after a सुहूर्त (nearly equal to an hour) is
expressed, the Imperative is used; सुहूर्ताद्यजतां स्म offer the sacri-
fice after an hour.

§ 946. The Imperative with the particle स्म is used when a
request is courteously expressed; बालमध्यापय स्म please teach
the child.

§ 947. The Imperative has sometimes the force of the pre-
sent when used in combination with the particle ना; ना भवतु no,
it is not so; ना च ते निघ्नतः शत्रुन्मन्युर्भवतु पार्थिव ।

§ 948. इच्छामि भवान्भुञ्जीत or भुंक्ताम् I wish you should dine.
See § 958.

§ 949. * There is a peculiar use of the Imperative which
ought to be noticed. The Imperative second person singular is
repeated when frequency of an act is indicated and the whole
used with the root in any tense; याहि याहि इति याति (Sid. Kau.),
he goes every now and then; so यात यातेति श्रूयं याथ; याहि याहीत्यया-
सीत्; अधीष्वाधीष्वेत्यधीते he studies steadily. The Imperative
second person is also used when several acts are described as
done by the same person; सक्नु पिब, धानाः स्वादेत्यभ्यवहरति (Sid.
Kau.) he takes his food, now eating barley, now eating fried
rice; similarly अन्नं भुंक्ष्व दाधिकमास्वादयस्वेत्यभ्यवहरते (Sid. Kau.).

THE POTENTIAL MOOD.

§ 950. † The Potential Mood expresses the sense of विधि (com-
mand,, directing a subordinate, &c.), निमन्त्रण (pressing invita-

* क्रियासमभिहारे लोट् लोटो हिस्वौ वा च तद्ध्रस्वोः । समुच्चयेऽन्यतरस्याम् ।
यथाविध्यनुप्रयोगः पूर्वस्मिन् । समुच्चये सानान्यवचनस्य । Pân III. 4.
1-5. क्रियासमभिहारे द्वे वाच्ये । Vârt.

† विधिनिमन्त्रणानन्वज्जाधीटसंप्रश्नप्रार्थनेषु लिङ् । Pân. III. 3. 16

tion), आमन्त्रण (giving permission), अधीष्ट (telling one to attend to an honorary office or duty), संप्रश्न (courteously asking a person a question), and प्रार्थना prayer. यजेत one should perform a sacrifice; त्वं ग्रामं गच्छे: go to the village; इह भवान् भुञ्जीत your honour should take food here; इहासीत भवान् you may sit here; पुत्रमध्यापयेद्भवान् you may teach my son (as an honorary duty); किं मो वेदमधीयीय उत तर्कम् what, oh! shall I learn the Veda or logic? भो भोजनं लभेय good Sir, can I get food here? *i. e.* will you kindly give me food? (All these senses are optionally expressed by the Imperative also).

(a) * In the case of the first two senses *viz.* विधि and निमन्त्रण and in that of 'proper time', the potential participle may also be used for the Potential; भवता यष्टव्यम्, &c.

§ 951. † When the words 'after an hour' are used the Potential (also Imperative) or the Potential participle may be used; सुहृताद्भवे यजेत, यजतां, यष्टव्यं वा (Sîd. Kau.).

§ 952. ‡ The Potential is used with the words काल, समय and वेला, when the word यत् is used; कालः समयः वेला वा यद्भुञ्जीत भवान् it is time now that you should dine.

§ 953. § When the idea of fitness is to be expressed the Potential or the Potential participle may be used; and sometimes the noun in तु also; त्वं कन्यां वहे:; त्वं कन्यायाः वोढा or त्वया कन्या वोढव्या you are fit to marry the girl.

(a) The Potential or the Potential participle may be used when the sense of capability is implied; भारं त्वं वहे: or भारस्त्वया वोढव्यः thou canst (art able to) carry the load.

* प्रैषातिसर्गप्राप्तकालेषु कृत्याश्च ॥ Pân. III. 3. 163.

† लिङ् चौर्ध्वमौहूर्तिके । Pân. III. 3. 164.

‡ लिङ् यदि । Pân. III. 3. 168.

§ अर्हे कृत्यतृचश्च । शकि लिङ् च । Pân. III. 3. 169, 172.

§ 954. *With interrogative words such as किं, कतर, कतम, &c. the Potential or the Simple Future may be used when censure is implied (see § 937); क. कतरो वा हरि निन्देत् निन्दिष्यति वा ।

(a) When wonder is implied the simple Future is used in preference to the Potential if the word यदि be not used; आश्चर्ये अन्धो नाम कृष्णं द्रक्ष्यति it is a wonder that a blind man should see Hari, but आश्चर्यं यदि साधयीत it is wonder if he study.

§ 955. † When hope is expressed without the use of the word कश्चित् the potential is generally used; कामो मे भुञ्जीत भवान् it is my desire (I hope) that you will eat; but कश्चिज्जीवति I hope he lives.

§ 956. ‡ When the sense of 'I expect' is implied, the Potential or the 2nd Future may be used provided the word यद् is not used; संभावयामि भुञ्जीत भोक्षते वा भवान् I expect you will eat; but संभावयामि यद्भुञ्जीथास्त्वम् (Sid. Kau).

§ 957. § When in a conditional sentence one thing is expressed as depending upon another as effect upon a cause, the Potential or the Simple Future may be used; कृष्णं नमस्तेस्तुखं यायात् if he will bow to Kṛishṇa he will attain happiness; so कृष्णं नमस्यति चेस्तुखं यास्यति.

§ 958. § When words having the sense of 'to wish,' such as इव, कम्. &c. are used, the Potential or Imperative is used; इच्छामि भवान्भुञ्जीत or भुंक्तुम् I wish you should dine; इच्छामि सोमं

* क्रियते (गर्हायां) लिङ्लोटौ । Pân. III. 3. 144. (चित्राकरणे) शेषे लङ्लोटौ । Pân. III. 3. 151.

† कामप्रवेदने कश्चित् । Pân. III. 3. 153.

‡ विभाषा धातौ संभावनवचनेऽयदि । Pân. III. 3. 155.

§ हेतुहेतुमतोर्लिङ् । Pân. III. 3. 156.

§ इच्छार्थेऽपि लिङ्लोटौ । लिङ् च । Pân. III. 3. 157. 159.

पिबेत्पिबतु वा भवान् (Sid. Kau.) I wish Your Honour will drink Soma.

(a) But when the agents of both the actions are the same, the Potential alone is used in the sense of the Infinitive; सुञ्जीयेतीच्छति (Sid. Kau.) i. e. भोक्तुमिच्छति wishes that he will eat (wishes to eat).

§ 959. Sometimes the Potential is used without a subject when it is used in the sense of 'a precept or advice'; आपदर्थे धनं रक्षेद्धारान् रक्षेद्धनैरपि । आत्मानं मततं रक्षेद्धारैरपि धनैरपि ॥ (a man) should save money for adversity, he should save his wife at the cost of his wealth and himself even at the expense of his wife and wealth; यद्यदोचेत् विप्रेभ्यस्तत्तद्द्यादमत्सरः (one) should serve Brāhmanas with all that they like, without being jealous.

THE BENEDICTIVE MOOD.

§ 960. The Benedictive Mood is used to confer a blessing or to express the speaker's wish; चिरं जीव्यात् भवान् may you live long ! वर्षीयीष्या. स्वजातेषु वध्यास्त्वं रिपुसंहतीः । भूयास्त्वं गुणिनां मान्यस्तेषां स्थेया व्यवस्थितौ ॥ (Bhatti. XIX. 26); कृतार्थः भूयासम् may I be successful !

THE CONDITIONAL.

§ 961. * The Conditional is used in those conditional sentences in which the Potential may be used when the nonperformance of the action is implied or in which the falsity of the antecedent is involved as a matter of fact. It expresses both future and past time. It must be used in both the antecedent and the consequent clauses; सुवृष्टिश्चेद्भविष्यत्तदा. सुभिक्षमभविष्यत् if there would be plentiful rain there would be an abundance of

* लिङ्निमित्ते लङ् क्रियातिपत्तौ । Pān. III. 3 139 हेतुहेतुमद्भावादि लिङ्निमित्तं तत्र भविष्यत्यर्थे लङ् स्यात् क्रियायाः अनिष्पत्तौ गम्यमानायाच्च । Sid. Kau.

corn; यदि सुरभिमवाप्स्यस्तन्मुखोच्छ्वासगन्धं तव रतिरभविष्यत्पुंडरीके किमस्मिन् hadst thou obtained (which thou hast not) the sweet fragrance of her breath, wouldst thou have had any liking for this lotus ?

Obs. § 962. * When a past action is to be indicated the Conditional may be optionally used in the sense of the Potential; कथं नाम तत्रभवान्धर्ममत्यक्ष्यत् or त्यजे; how could you give up your religion ?

(a) Also where the Potential is used in conjunction with the particles उत्, अपि, जातु &c ; अपि तत्र रिपुः सीतां नार्थयिष्यत दुर्मतिः । क्रूरं जात्ववदिष्यच्च जात्वस्तोष्यच्छिर्यं स्वकाम ॥ संकल्पं नाकरिष्यच्च तत्रैर्यं शुद्धमानसा । (सृषा) सत्यामर्षमवाप्स्यस्त्वं राम सीतानिबन्धनम् ॥ (Bhatti. XXI. 3. 4.)

(b) When wonder is to be expressed the Conditional is optionally used where the Potential is used in combination with the particles यच्च, यत्र or यदि when the action does not take place; आश्चर्यं यत्र यत्र स्त्री कृच्छ्रेऽवर्त्यन्मते तव । व्रासादस्यां विनष्टायां किं किमालप्स्यथाः कलम ॥ (Bhatti XXI. 8).

SECTION V.

Indeclinables.

ADVERBS.

§ 963. The *neu.* singulars of the Nominative and other cases of several nouns are used as adverbs; चिरं or चिरेण or चिराय ध्वात्वा having contemplated for a long time; दुःखं or दुःखेन तिष्ठति he is in distress; so सुखं or सुखेन &c.

(a) The word विद्या is used adverbially in combination with

several words such as बहु, नाना, &c.; बहुविधं, नानाविधं in various ways. The word पूर्व is also used adverbially as the latter member of a compound when some action is to be expressed as having happened before; सांत्वपूर्वं having said something by way of consolation; बुद्धिपूर्वम् thoughtfully, (i. e. thought preceding a certain action); अबुद्धिपूर्वं भगवन्धेनुरेषा हता मया O venerable Sir, I killed this cow unwittingly; शपथपूर्वं अकथयत् &c.

PREPOSITIONS.

§ 964. The use of Prepositions has already been explained at § 365-371. The Prepositions governing cases are already noticed under the various cases.

CONJUNCTIONS.

§ 965. The use of Conjunctions has not many syntactical Peculiarities and needs no special notice here. They are used in their proper senses in sentences.

§ 966. The most important of these conjunctions and the one very frequently used is च. It can never stand first in a sentence; nor can it be used like 'and' in English. It is used with such of the words or assertions it connects or is placed after the last of the words or assertions it joins together; रामश्च लक्ष्मणश्च or रामः लक्ष्मणश्च; कामश्च जृम्भितयुगो नवयौवनं च love with its excellences expanded, and fresh youth; कुलेन कान्त्या वयसा नवेन युगेनैव तैस्तैर्विनयप्रधानैः ।

(a) Sometimes this particle has a disjunctive force; शान्तमिदमाश्रमपदं स्फुरति च बाहुः—the hermitage is tranquil yet my arm throbs.

(b) Rarely this particle is used in the sense of 'if'; जीवितुं चेच्छसि दृढ हेतुं मे गदतः शृणु oh fool, if you wish to live, &c.

(c) Sometimes it is used as an expletive; भीमः पार्थस्तथैव च.

(d) Sometimes it is used to connect a subordinate fact with a main one भिक्षामट गां चानय wander for alms and bring a cow: कुट्टिनी च शासिता गोपी च नि सारिता कंदर्पकेतुश्च पुरस्कृतः the procuress was chastised, the cowherdess was expelled and Kândarpaketu was honoured.

(e) When the particle is repeated it has sometimes the sense of 'on the one hand,' 'on the other hand,' 'and yet,' क्व च हरिणकानां जीवितं चातिलोलं क्व च निशितनिपाता वज्रसाराः शरास्ते where, on the one hand, is the extremely frail life of fawns, and where, on the other, are thy arrows hard like adamant and falling sharply; न सुलभा सकलेन्दुमुखी च सा किमपि चेदमनङ्गविचेष्टितम् on the one hand the full moon-faced lady is not easy to obtain and yet there is this unaccountable sport of love.

(f) Sometimes the repetition of च shows the simultaneous or undelayed occurrence of two events; ते च प्राप्नुदन्वन्तं बुबुधे चादिपूजयः they reached the ocean and at the same time the primeval Being also awoke.

§ 967. तथा 'likewise' often supplies the place of च; रामस्तथा लक्ष्मणश्च Râma and Lakshmana; अनागतविधाता च प्रत्युत्पन्नमतिस्तथा both Anâgatavichâta and Pratyutpannamati, तथा हि means 'for instance, to be more plain;' तथा च 'likewise;' both are often used introducing quotations.

§ 968. तु but, हि for, because, and वा are also excluded from the first place in a sentence. आत्मा पुत्रः सखा भार्या कृच्छं तु दुहिता किल the son is one's own self, the wife one's friend, but the daughter a source of anxiety; अप्याज्ञया शासितुरात्मना वा प्राप्तोसि संभावयितुं वनान्मास्र । कालो ह्ययं संक्रमितुं द्वितीयं सर्वोपकारक्षममाश्रमं ते ।

(V. 10.); अस्त्राणि वा शरीरं वा वरय choose either the missiles or your person.

§ 969 यदि and चेत् 'if' are usually used with the Potential or the Conditional; as यदि सोऽत्र सन्निहितो भवेत् तर्हि मम साहाय्यं कुर्यात् if he were here he would assist me; यदि देवदत्तोऽत्राभविष्यन् न मेतदकरिष्यत् had Devadatta been here, he would have undoubtedly done this; but they are also construed with the Present Indicative; यदि जीवति भद्राणि पश्यति if he lives he will see prosperity; यदि मया देवपादानां प्रयोजनमस्ति if Your Majesty has any thing to do with me, &c; श्रापितासि मम जीवितेन यदि वाचा न कथयामि I conjure you by my life if you will not tell it in words. चेत् is never used at the beginning of a sentence; तं चेत्तद्वत्क्रिणो धुरि नाकरिष्यत् (S'ak. VII. 4) if the thousand-rayed one (sun) did not place him at the yoke of his car, अयि रोपसुरीकरोषि (have recourse to) नो चेत् &c Bha. V. I. 44.

The Particles अथ and इति.

§ 970. *अथ is used in the following senses.—(1) as a sign of auspiciousness †; अथातो ब्रह्मजिज्ञासा now begins the inquiry about Brahma; cf. the Bhâṣya on this sūtra (2) marks the beginning or commencement of a work; अथेदमारभ्यते प्रथमं तन्त्रम् now is begun the 1st Tantra; so अथ योगादुशासनम्, &c; (3) 'then' after that,' &c; अथ प्रजानामधिप. &c. (Rag. II. 1.) After that i. e. passing of the night) the lord of the earth, &c. (4) asks a question अथ भगवान् लोकालुग्रहाय कुशली काश्यपः is the venerable Kasyapa all right that he may oblige the world? अथ शक्नोषि भोक्तुं are you able to eat? (5) 'and, including'; भीमः अथ अर्जुनः Bhîma and also Arjuna; (6) 'if,' अथ मरणमवश्यमेव जन्तो. if death is sure to befall a creature, &c.

मङ्गलानन्तरारम्भप्रश्नकार्त्स्न्येष्वथो अथ । Amara

† Properly speaking this is not the sense of अथ. The mere utterance or hearing of this word if considered as auspicious as the word is supposed to have emanated from the throat of Brahmā

§ 971. As अथ marks the beginning, so इति marks the close of a composition. This particle is used in the following senses; (1) to quote the exact words spoken by some one, thus taking the place of the quotation marks and being used generally after the words quoted; * देव काचिच्चंडालकन्यका शुक्रमादाय देवं विज्ञापयति...देवपादसूलमागताहमिच्छामि देवदर्शनसुखमनुभवितुमिति । O lord a certain *Chandala* girl requests Your Majesty (saying).....“ I who have come to your majesty's feet wish to enjoy the happiness of the sight of Your Majesty;’ ब्राह्मणाः ऊचुः कृतकृत्याः स्म इति the Brâhmanas said “ we have accomplished our objects;” (2) cause (rendered in English because, since &c.); वैदेशिको-स्मीति पृच्छामि I ask you because I am a foreigner; पुराणमित्येव न साधु सर्वं every thing is not good simply because it is old; (3) purpose or motive; मा भूदाश्रमपीडिति परिमेयपुरःसरः they two took a limited number of servants with them that there should be no disturbance, &c.; (4) so, thus; as follows; रामाभिधानो हरिरित्युवाच. (5) in the capacity of, as regards; पितेति स पूज्यः गुरुरिति निन्द्यः as a father he ought to be respected, as a teacher ought to be censured; (6) to state an opinion; इति आश्मरथ्यः this is the opinion of Aśmarathya. It is often used by commentators in the sense of ‘ according to the rule’; इति शक्यार्थे लिङ् &c. &c.

INTERJECTIONS.

§ 972 The following stanza from the Bhaṭṭi Kāvya illustrates the uses of some of these interjections:—

आः कटं वत ही चित्रं हूं मातर्देवतानि धिक् ।

हा पितः कासि हे छद्म बह्वेवं विललाप सः ॥

---

* In Sanskrit there is no indirect construction, so that in translating indirect constructions the actual words of the speaker followed by इति must be used.

PROSODY. *

§ 1. † Poetical composition in Sanskrit may be in the form of 'गद्य' prose, or 'पद्य' verse or metrical composition.

§ 2. Prosody treats of the laws of versification or metrical composition. Sanskrit verse is regulated by quantity, not by accent.

§ 3. A पद्य or stanza consists of four lines each called a pāda or quarter. A pāda is regulated either by the number of syllables (अक्षर) or by the number of syllabic instants (मात्रा).

(a) A syllable is as much of a word as can be uttered distinctly by one effort of the voice i. e. a single vowel with or without one or more consonants.

(b) A mâtâ (मात्रा) is the measure of time required to pronounce a short vowel.

§ 4. A syllable is लघु 'light,' or गुरु 'heavy' according as its vowel is short or long.

(a) The vowels अ, इ, उ, ऋ and ए are short; and the vowels आ, ई, ऊ, ॠ, ए, ऐ, ओ, and औ are long. ‡ When a short vowel is followed by an Anuswara or Visarga or by a conjunct consonant, it is converted into what is called 'a prosodially long vowel;' as गन्ध, अच्छ, &c.

§ 5. The last syllable of a pāda is either heavy or light according as the exigence of the metre requires it, whatever be

---

* The earliest writer on Prosody is Pingalâchârya His word is known as "The Pingalachhandas-śâstra." It is written in Sûtras and is divided into eight books. The Agni Purâṇa also deals with the subject very fully. The present chapter, however, is chiefly based on the Vṛittaratnâkar and Chandomanjarî.

† काव्यं गद्यं च पद्यं च तद्विधैव व्यवस्थितम् । Dandin Kāv. Pr. I.

‡ सानुस्वारश्च दीर्घश्च विसर्गो च गुरुर्भवेत् ।

its natural length;* as in वक्षःस्थली रक्षतु सा जगन्ति, &c. (Vik. 1.); तस्यः खुरन्यासपवित्रपातुम् (Rag. II 2.)

§ 6. In the case of metres regulated by syllables each line is divided into groups of three syllables each, called Ganas or syllabic feet, named as म, न, भ, य, ज, र, ल, and त. The names and the Schemes of these are given in the following stanza.

मञ्जियुरुन्निःपुञ्च नकारो मादियुः पुनरादिलयुर्यः ।

जो गुरुमध्यगतो रलमध्वः सोऽन्तगुरुः कथितोन्तलघुरतः ॥

† e. म has all its syllables long; न has all its syllables short; भ has its first syllable long, य has its first syllable short; ज has its middle syllable long; र has its middle syllable short; ल has its last syllable long and त has its last syllable short. †

The symbol — stands for a short or light syllable; the symbol—denotes a long vowel or a heavy syllable. Symbolically represented these Ganas will stand as under:—

म— — —	ज — — —
न — — —	र — — —
भ — — —	ल — — —
य — — —	त — — —

Similarly the letter ल is used to denote a short syllable and ग a long one at the close of a line.

§ 7. In the case of metres regulated by syllabic instants each line is divided into groups of four mâtrâs called the Mâtrâ Ganas; one मात्रा or instant is allotted to a short vowel and two to a long one. The Mâtrâ ganas are five in number. These may be symbolically represented thus:—

म — —, स — —, ज — —, भ — —, न — —

* Vide Vṛttaratnākara I. 9.

वर्णः संयोगपूर्वश्च तथा पादान्तगोऽपि वा ॥ Chhandomanjarī.

† The following verse is easier to remember than one given above; आदिमध्यावसानेषु यरता यान्ति लाघवम् । भजसा गौरवं यान्ति मनौ तु गुरुलाघवम् ॥

§ 8. A *padya* or stanza may be either a वृत्त or a जाति.

(a) A Vritta is a stanza the metre of which is regulated by the number and position of syllables in each pāda or quarter.

(b) A Jāti is a stanza the metre of which is regulated by the number of syllabic instants in each Pāda or quarter.

§ 9. * A Vritta again is of three kinds; (1) समवृत्त or that in which all the quarters are similar; (2) अर्धमनवृत्त or that in which the alternate quarters are similar; and (3) विषम or that in which the quarters are all dissimilar.

§ 10. There are 26 classes of Samavrittas or regular metres generally accepted. This classification rests on the number of syllables in each quarter which may vary from one to twenty-six. Each of these classes comprises a variety of metres all differing from one another according to the combination of the various ganas.

§ 11. Yati (यति) is the Sanskrit name for the cæsura or pause which may be made in reciting a quarter or verse.

§ 12. Only the metres in common use with their schemes in Gāṇas will be given here; all unimportant metres, as well as Vedic and Prākṛita metres will be ignored.

SECTION I.

SAMAVRITTAS.

Metres with 8 Syllables to a Pāda.

(1) अनुष्टुप् or श्लोक.

§ 13. This is the commonest of all Sanskrit metres; it forms the chief metre of the great epics and many of the Purāṇas.

---

* सममर्गसमं वृत्तं विषमं च तथा परम् ॥ अङ्गयो यस्य चत्वारस्तुल्यलक्षणलक्षिताः । तच्छन्दःशास्त्रतत्त्वज्ञाः समं वृत्तं प्रवक्षते ॥ प्रथमाङ्गिसमो यस्य तृतीयश्चरणो भवेत् । द्वितीयस्तुर्यवृत्तं तद्वर्धसममुच्यते ॥ यत्र पादचतुष्केऽपि लक्ष्मिभिर्ना परस्परम् । तदाहुर्विषमं वृत्तं छन्दःशास्त्रविशारदाः ॥

There are many Varieties of this metre; but that in common use has eight syllables in a Pâda the fifth being short (though occasional variation from these rules occur in the Mahâbhârata and the Râmâyana) :--

Ex.—Vide 1st Canto of Rag.

(2) गजगति (4. 4.)

Def. नभलगा गजगति ।

Sch. of G. न, भ, ल, ग. ॐ ॐ ॐ | — ॐ ॐ | ॐ —

Ex. रविस्तुतापरिसरे विहरतो दृशि हरेः ।

ब्रजबध्गजगतिर्हृदमलं व्यतनुत ॥

(3) प्रमाणिका (4. 4.)

Def. प्रमाणिका जरौ लगौ ।

Sch. of G. ज, र, ल, ग. ॐ — ॐ | — ॐ — | ॐ —

Ex. पुनातु भक्तिरच्युता सदाच्युतांघ्रिपद्मयोः ।

श्रुतिस्थितिप्रमाणिका भवांबुराशितारिका ॥

(4) माणवक (4. 4.)

Def. भात्तलगा माणवकम् ।

Sch. of G. भ, त, ल, ग. — ॐ ॐ | — — ॐ | ॐ —

Ex. चंचलचूडं चपलैर्वत्सकुलैः केलिपरम् ।

ध्याय सखे स्मेरमुखं नन्दमुतं माणवकम् ॥

(5) विद्युन्माला (4. 4.)

Def. मो मो गो गो विद्युन्माला ।

Sch. of G. म, म, ग, ग. — — — | — — — | — —

Ex. वासोबल्ली विद्युन्माला बर्हश्रेणी शाक्रश्रवापः ।

यस्मिन्नास्तां तापोच्छिष्यै गोमध्यस्थः कृष्णांभोदः ॥

(6) समानिका (4. 4.)

Def. ग्लौ रजौ समानिका तु ।

Sch. of G. र, ज, ग, ल. — — — | — — — | — — —

Ex. यस्य कृष्णपादपद्ममस्ति हृत्तडागसद्म ।

धीः समानिका परेण नोचितात्र मत्सरेण ॥

Metres with 9 Syllables in a quarter.

(बृहती)

(1) भुजगशिशुभृता (7. 2.)

Def. भुजगशिशुभृता नौ मः ॥

Sch. of G. न, न, म. — — — | — — — | — — — |

Ex. हृदतटनिकटक्षौणी भुजगशिशुभृता याऽसीत् ।

मुररिपुदलिते नागे व्रजजनसुखदा साऽभूत् ॥

(2) भुजंगसंगता (3. 6.)

Def. सजरैर्भुजंगसंगता ।

Sch. of G. स, ज, र. — — — | — — — | — — —

Ex. तरला तरंगिरिगितैर्यमुना भुजंगसंगता ।

कथमेति वत्सचारकश्चपलः सदैव तां हरिः ।

(3) मणिमध्यं (5. 4.)

Def. स्यान्मणिमध्यं चेद्भ्रमसाः ॥

Sch. of G. भ, म, स. — — — | — — — | — — —

Ex. कालियभोगाभोगगतस्तन्मणिमध्यस्त्रीतरुचा ।

चित्रपदाभो नंदसुतश्चार् ननर्त स्मेरमुखः ॥

Metres with 10 Syllables in a quarter.

(पंक्तिः)

(1) त्वरितगतिः (5. 5.)

Def. त्वरितगतिश्च नजनगैः

Sch. of G. न, ज, न, ग.

— — — | — — — | — — — | —

Ex. त्वरितगतिर्ब्रजयुवतिस्तरणिसुता विपिनगता ।
मुररिपुष्पा रतिगुह्या परिरमिता प्रमदमिता ।

(2) मत्ता (4. 6.)

Def ज्ञेया मत्ता मभसगसृष्टा ।

Sch. of G. म, भ, स, ग.

Ex. पीत्वा मत्ता मधु मधुपाली कालिदीये तटवनकुंजे ।
उद्दीव्यतीर्ब्रजजनरामाः कामासक्ता मधुजिति चक्रे ॥

(3) रुक्मवती (5. 5.)

(Also called चंपकमाला]

Def रुक्मवती सा यत्र भमग्नाः ।

Sch. of G. भ, म, स, ग.

— — — | — — — | — — — | —

Ex. कायमनोवाक्यैः परिशुद्धैर्यस्य सदा कंसद्विषि भक्तिः ।
राज्यपदे हर्म्याल्लिङ्गद्वारा रुक्मवती विघ्नः खलु तस्य ॥

Metres with 11 Syllables in a quarter.

(त्रिष्टुभ)

(1) इन्द्रवज्रा (5. 6.)

Def. स्वादिन्द्रवज्रा यदि तौ जगौ गः ।

Sch. of G. त, त, ज, ग, ग.

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. गोष्ठे गिरिं सव्यकरेण धृत्वा सृष्टेन्द्रवज्राहतिमुक्तवृष्टौ ।

यो गोकुलं गोपकुलं च सुस्थं चक्रे स नो रक्षतु चक्रपाणिः ॥

(2) उपेन्द्रवज्रा (5. 6.)

Def. उपेन्द्रवज्रा जतजास्ततो गौ ।

Sch. of G. ज, त, ज, ग, ग.

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. उपेन्द्रवज्रादिमणिच्छटाभिर्विभूषणानां छुरितं वपुस्ते ।

स्मरानि गोपीभिरुपास्यमानं छुरदुसूले मणिमण्डपस्थम् ॥

(3) उपजाति.

Def. अनन्तरोदीरितलक्ष्मभाजौ पादौ यदीयावुपजानयस्ताः ।

इत्थं किलान्यास्वपि मिथितानु वदन्ति जातिष्विदमेव नाम ॥

Sch. of G.—A mixture of इन्द्रवज्रा and उपेन्द्रवज्रा gives rise to the metre called उपजाति. It is said to have fourteen different varieties. For examples see Rag. II. &c. Kum. III Kir. XVII. Bhattach. II. &c.

When other two metres are mixed in one stanza, the mixture is still called Upajâti, as in the following verse from the Śisupâlavadhā which is a combination of वंशस्थविल and इन्द्रवंशा-

इत्थं रथाश्वेभनिपादिना प्रगे गजो नृपाणामथ तोरणाद्वहिः ।

प्रस्थानकालक्षमवेशकल्पनाकृतक्षणेपमुदैक्षताच्युतम् ॥

(4) दोधकम् (6. 5)

Def. दोधकनिच्छति भञ्जितपादौ ।

Sch. of G. भ, भ, भ, ग, ग. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. देव सदोध कदम्बतलस्य श्रीधर तावक नामपदं ते ।

कण्ठले सुविनिर्गमकाले स्वल्पमणिक्षणमेधयति योगम् ॥

(5) भ्रमरविलसितम् (5. 6.)

Def. भ्रमौ नलौ ग. स्याद्भ्रमरविलसितम् ।

Sch. of G. भ, भ, न, ल, ग. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. मुग्धे मानं परिहर न चिरात्तात्पर्यं ते सफलयतु हरिः ।

पुष्पा वल्ली भ्रमरविलसिताभावे शोभां कलयतु किमु ताम् ॥

(6) रथोद्धता (3. 8 or 4. 7)

Def. रान्नराविह रथोद्धता लगौ ।

Sch. of G. र, न, र, ल, ग. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. राधिका दधिविलोडनस्थिता कृष्णवेषुनिनदैरथोद्धता ।

यामुनं तटनिकुञ्जमञ्जसा सा जगाम सलिलाहतिच्छलात् ॥

(7) शालिनी (4. 7.)

Def. शालिन्युक्ता म्त्तौ तगौ गोव्धिलोकैः ।

Sch. of G. म, त, त, ग, ग. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. अंधो हन्ति ज्ञानवृद्धिं विधत्ते धर्मं दत्ते काममर्थं च सूते ।

सुक्तिं दत्ते सर्वदोषास्यमाना पुंसां श्रद्धाशालिनी विष्णुभक्तिः ॥

(8) स्वागता (3. 8)

Def. स्वागता रनभगैर्युक्ता च ।

Sch. of G. र, न, भ, ग, ग. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. यस्य चेतसि सदा मुरवैरी बल्लवं जनाविलासविलोलः ।

तस्य नृनममरालयभाजः स्वागतादरकरः सुरराजः ॥

Metres with 12 Syllables in a quarter.

जगती

(1) वंशस्थविल also called वंशस्थ and वंशस्तनित (5. 7.)

Def. वदन्ति वंशस्थविलं जतौ जरौ ।

Sch. of G. ज, त, ज, र. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. विलासवंशस्थविलं मुखानिलैः प्रपूर्य यः पञ्चमरागमुद्गिरन् ।

व्रजाङ्गनानामपि गानशालिनां जहार मानं स हरिः पुनातु नः ॥

(2) इन्द्रवंशा

Def. तच्चेन्द्रवंशा प्रथमाक्षरे गुरौ । i. e. the same as the Vamśastha-
vila except that its first syllable is long.

Sch. of G. त, न, ज, र. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. दैत्येन्द्रवंशाभिस्सर्दीर्घदीधितिः पीताम्बरोऽसौ जगतां तमोऽपहः ।

यस्मिन्ममज्जुः शलभा इव स्वयं ते कंसचाणूरमुखा मखाद्विषः ॥

(3) चन्द्रवर्त्म (4. 8.)

Def. चन्द्रवर्त्म निगदन्ति रनभसैः ।

Sch. of G. र, न, भ, स. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. चन्द्रवर्त्म पिहितं घनतिमिरैः राजवर्त्म रहितं जनगमनैः ।

इष्टवर्त्म तदलंकुरु सरसे कुञ्जवर्त्मनि हरिस्तव कुतुकी ॥

(4) जलधरमाला (4. 8)

Def. मो भस्मौ चेज्जलधरमालाऽध्यन्त्यैः ।

Sch. of G. म, भ, स, म. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. या भक्तानां कलिदुरितोत्तप्तानां तापच्छेदे जलधरमाला नव्या ।

भव्याकारा दिनकरपुत्रीकूले केलीलोला हरितनुरव्यासा वः ॥

(5) जलोद्धतगतिः (6. 6.)

Def. जसौ जसयुतौ जलोद्धतगतिः ।

Sch. of G. ज, स, ज, स. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. यदीयहलतो विलोक्य विपदं कलिन्दतनया जलोद्धतगतिः ।

विलासविपिनं विवेश सहसा करोतु कुशलं हरिः स जगताम् ॥

(6) तामरसम् (5. 7.)

Def. इह वद तामरसं ननजा यः ।

Sch. of G. न, न, ज, य. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. स्फुटमुषमामकरन्दमनोज्ञं व्रजलब्धनानयनालिनिपीतम् ।

तवमुखतामरसं मुरशत्रो हृदयतडागाविकाशि ममास्तु ॥

(7) तोटकम् (4. 4.)

Def. वद तोटकमब्धिसकारयुतम् ।

Sch. of G. स, स, स, स. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. यमुनातटमच्युतकेलिकलालसदङ्घ्रिसरोरुहसङ्घ्रिविम् ।

मुदितोऽट कलेरपनेतुमघं यदि चेच्छसि जन्म निजं सफलम् ॥

(8) द्रुतविलम्बितम् (4. 8. or 4. 4. 4.)

Def. द्रुतविलम्बितमाह नभौ भरौ ।

Sch. of G. न, भ, भ, र. ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ

Ex. तरणिजापुलिने नववल्लवीपरिषदा सह कैलिकुतूहलात् ।

द्रुतविलम्बितचासविहारिणं हरिमहं हृदयेन सदा वहे ॥

(9) मन्दाकिनी or प्रभा (7. 5.)

Def. ननररघटिता तु मन्दाकिनी ।

Sch. of G. न, न, र, र. ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ

Ex. वल्लिदमनविधौ बभौ संगता पदजलहृदि यस्य मन्दाकिनी ।

सुरनिहितसिताम्बुजस्रङ्गनिभा हरतु जगदधं स पीताम्बरः ॥

(10) प्रमिताक्षरा (5. 7.)

Def. प्रमिताक्षरा सजससैः कथिता ।

Sch. of G. स, ज, स, स. ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ

Ex. अमृतस्य शीकरमिवोद्गिरती रदमौक्तिकांशुलहरीच्छुरिता ।

प्रमिताक्षरा सुररिपोर्भणिगतिर्व्रजसुभ्रवामधिजहार मनः ॥

(11) भुजंगप्रयातम् (6. 6.)

Def. भुजङ्गप्रयातं चतुर्भिर्यकारैः ।

Sch. of G. य, य, य, य. ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ

Ex. सदारत्नजज्ञातिभृत्यो विहाय स्वमेतं हृदं जीवनं लिप्समानः ।

मया ह्लेशितः कालियेत्यं कुरु त्वं भुजंगप्रयातं द्रुतं सागराय ॥

(12) मणिमाला (6. 6.)

Def. त्वौ त्वौ मणिमाला छिन्नागुहवक्रैः ।

Sch. of G. त, य, त, य. ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ

Ex. प्रहामरमौलौ रत्नोपलक्लप्ते ज्ञातप्रतिविम्बा शोणा मणिमाला ।

शोविन्दपदाब्जे राजी नखराणामास्तां मम चित्ते ध्वान्तं शमयन्ती ॥

(13) मालती (also called यमुना 5. 7)

Def. भवति नजावथ मालती जरी ।

Sch. of G. न, ज, ज, र. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. इह कथयाच्युत केलिकानने मधुरससौरभसारलोलुपः ।

कुसुमकृतस्मितचारुविभ्रमामलिरपि चुम्बति मालतीं मुहुः ॥

(14) वैश्वदेवी (5. 7.)

Def. बाणावैश्विज्ञा वैश्वदेवी ममौ यौ ।

Sch. of G. म. म. य, य. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. अर्चामन्येषां त्वं विहायामराणामद्वैतेनैकं विष्णुमभ्यर्च्य भक्त्या ।

तत्राशेषात्मन्यर्चिते भाविनी ते भ्रातः सम्पन्नाराधना वैश्वदेवी ॥

(15) स्रग्विणी (6. 6)

Def. कीर्तितैषा चतु रोफिका स्रग्विणी ।

Sch. of G. र, र, र, र. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. इन्द्रनीलोपलेनैव या निर्मिता शातकुम्भद्रवालंकृता शोभते ।

नव्यमेघच्छविः पीतवासा हरेर्कीर्तिरास्तां जयायोरसि स्रग्विणी ॥

~~~~~

Metres with 13 Syllables in a quarter.

(अतिजगती)

(1) कलहंसः also called सिंहनाद and कुटजा (7. 6)

Def. सजसाः सगौ च कथितः कलहंसः ।

Sch. of G. स, ज, स, स, ग.

Ex. यमुनाविहारकुतुके कलहंसो व्रजकामिनीकमलिनीकृतकेलिः ।

जनचित्तहारिकलकण्ठनिनादः प्रमदं तनोतु तव नन्दतनूजः ॥

(2) क्षमा (also called चंद्रिका and उत्पलिनी 7. 6.)

Def. तुरंगरसयतिर्नो ततौ गः क्षमा ।

Sch. of G. न, न, त, त, ग.

Ex. इह दुरधिगमैः किचिदेवागमैः सततमसुतरं वर्णयन्त्यन्तरम् ।
अमुमतिविपिनं वेददिग्ब्यापिनं पुरुषमिव परं पद्मयोनिः परम् ॥

(3) प्रहर्षिणी (3. 10)

Def. व्याशाभिर्मनजरगा प्रहर्षिणीयम् ।

Sch. of G. म, न, ज, र, ग.

Ex. ते रेखाब्जकुलिशातपत्राचिह्नं सम्राजश्वरणयुगं प्रसादलभ्यम् ।
प्रस्थानप्रणतिभिरङ्गुलीषु चक्रुर्मौलिसूच्युतमकरन्दरेणुगौरम् ॥

(4) मञ्जुभाषिणी (5. 7)

(also called प्रबोधिता and सुनन्दिनी)

Def. सजसा जगौ च यदि मञ्जुभाषिणी ।

Sch. of G. स, ज, स, ज, ग.

Ex. अनृतोर्मिशीतलकरेण लालयंस्तनुकातिरोचितविलोचनो हरे ।
नियतं कलानिधिरसीति वल्लवी मुदमच्युते व्यधित मञ्जुभाषिणी ॥

(5.) मत्तमयूरी (4. 9)

Def. वेदैरन्ध्रैर्न्तो यसगा मत्तमयूरः ।

Sch. of G. म, त, य, स, ग.

Ex. हा तातेति कन्दितमाकर्ण्य विषण्णस्तस्यान्विष्यन्वेतसगूढं प्रभवं सः ।
शल्यप्रोतं वीक्ष्य सकुम्भं मुनिपुत्रं तापौदन्तःशल्य इवासीत्क्षितिपोऽपि ॥

(6) रुचिरा (4. 9)

(also called प्रभावती)

Def. जभौ सजौ गिति रुचिरा चतुर्थहैः ।

Sch. of G. ज, भ, स, ज, ग.

Ex. अभून्नुपो विबुधसखाः परन्तपः श्रुतान्वितो दशरथ इत्युदाहृतः ।
गुणैर्वरं भुवनहितच्छलेन यं सनातनः पितरमुपागमत्स्वयम् ॥

Metres with 14 Syllables in a quarter.

(शक्वरी)

(1) अपराजिता (7. 7.)

Def. ननरसलघुगैः स्वरैरपराजिता ।

Sch. of G. न, न, र, स, ल, ग.

Ex. यदनवधिभुजप्रतापकृतास्पदा यदुनिचयचमूः परैरपराजिता ।
व्यजयत समरे समस्तरिपुत्रजं स जयति जगतां गतिर्गुरुडम्बजः ॥

(2) असंवाधा (5. 9.)

Def. स्तौन्सौ गावक्षग्रहविरतिरसंवाधा ।

Sch. of G. म, त, न, स, ग, ग

Ex. वीर्यामौ येन ज्वलति रणवशात्क्षिप्ते दैत्येन्द्रे जाता धरणिरियमसंवाधा ।
धर्मस्थित्यर्थं प्रकटिततनुसम्बन्धः साधूनां बाधां प्रशमयतु स कंसारिः ॥

(3) प्रहरणकलिका (7. 7.)

Def. ननमनलगिति प्रहरणकलिका ।

Sch. of G. न, न, भ, न, ल, ग.

Ex. व्यथयति कुसुमप्रहरणकलिका प्रमदवनभवा तव धनुषि तता ।
विरहविपदि मे शरणमिह ततो मधुमथनगुणस्मरणमविरतम् ॥

(4) मध्यक्षामा (4. 10.)

(also called हंसद्वेनी or कुटिला.)

Def. मध्यक्षामा युगदशविरमा भौ न्यौ गौ ।

Sch. of G. म, भ, न, य, ग, ग.

Ex. नीतोच्छ्रायं सुहुरशिशिररसमेस्त्वैरानीलाभैर्विरचितपरभागा रत्नैः ।
ज्योत्स्नाशंकाभिह वितरति हंसद्वयेनी मध्येऽप्यहः स्फटिकरजतभित्तिच्छाया ॥

(5) वसंततिलका (8. 6.)

Def. ज्ञेयं (उक्ता) वसन्ततिलकं (का) तभजा जगौ गः ।

Sch. of G. त, भ, ज, ज ग, ग.

Ex. फुल्लं वसन्ततिलकं तिलकं वनाल्या लीलापरं पिककुलं कलमत्र रौति ।
वात्येष पुष्पसुरभिर्मलयाद्रिवातो यातो हरिः स मथुरां विधिना हता स्मः ॥

(6) वासंती (4. 6. 4.)

Def. मात्तो नो मो गौ यदि गदिता वासन्तीयम् ।

Sch. of G. म, त, न, म, ग, ग.

Ex. भ्राम्यद्भृङ्गीनिर्भरमधुरालापोद्गीतैः श्रीखण्डाद्विरद्भुतपवनैर्मन्दान्दोला ।
लीलालोला पङ्कविल्सद्वस्तोल्लसैः कंसारातौ नृत्यति सदृशी वासन्तीयम् ॥

Metres with fifteen syllables in a quarter.

अतिशकरी (पंचदशाक्षरा वृत्तिः)

(1) तूणकम् (4. 4. 4. 3. or 7. 8.)

Def. तूणकं समानिकापदद्वयं विनान्तिकम् ।

Sch. of G. र, ज, र, ज, र.

Ex. सा सुवर्णकेतकं विकाशि भृङ्गपूरितं पञ्चबाणबाणजालपूर्णहेतितूणकम् ।
राधिका वितर्क्य माधवाय मासि माधवे मोहमेति निर्भरं त्वया विना कलानिधे ॥

(2) मालिनी (8. 7)

Def. ननमयययुतेयं मालिनी भोगिलोकैः ।

Sch. of G. न, न, म; य, य.

Ex. मृगमदकृतवर्चा पीतकौशेयवासा रुचिरशिशिखिखण्डा, बद्धधम्मिल्लप्राशा ।
अनृजुनिहितभंसे वंशमुत्काणयन्ती धृतमधुरिपुलीला मालिनी पातु राधा ॥

(3) लीलाखेलः ।

Def. एकन्यूनौ विद्युन्मालापादौ चेल्लीलाखेलः ।

Sch. of G. म, म, म, म, म.

Ex. पायादौ गोविन्दः कालिन्दीकूलक्षोणीचक्रे
 रासोल्लासक्रीडद्वोपीभिः सार्धं लीलाखेलः ।
 मन्दाकिन्यास्तीरोपान्ते स्वैरक्रीडाभिलोलो
 यद्वदेवानामीशः स्ववेद्याभिः खेलन्तीभिः ॥

(4) शशिकला (7. 8)

Def. गुरुनिधनमनुलघुरिह शशिकला ।

Sch. of G. न, न, न, न, स.

Ex. मलयजतिलकसमुदितशशिकला व्रजयुवतिलसदलिकगगनगता ।
 सरसिजनयनहृदयसलिलनिधिं व्यतनुत विततरभसपरितरलम् ॥

The same is called स्रक् when the cæsura is at 6th and 15th syllables, and गुणिगुणनिकर when it is at the 8th and 15th syllables, as in

अयि सहचरि रुचिरतरगुणमयी म्रदिमवसतिरनपगतपरिमला ।
 स्वागिव निवस विलसदनुपमरसा सुमुखि मुदितदनुजदलनहृदये ॥
 नरकरिपुरवतु निखिलसुरगतिरमितमाहिमभरसहजनिवसतिः ।
 अनवीधिमणिगुणीनकरपीरचितः सरिदधिपतिरिव धृततनुविभवः ॥

Metres with sixteen syllables in a quarter.

अष्टिः (षोडशाक्षरा वृत्तिः)

(1) चित्रम् (8. 8. or 4. 4. 4. 4.)

Def. चित्रसंज्ञमीरितं समानिकापदद्वयं तु ।

Two Pâdas of Samânikâ make one Pâda of Chitra.

Sch. of G. र, ज, र, ज, र, ग.

Ex. विदुमारुणाधरौष्ठशोभिषेणुवाद्यहृष्टवल्लवीजनाङ्गसङ्गजातमुग्धकण्टकाङ्ग ।

त्वां सदैव वासुदेव पुण्यलन्ययाददेव वन्यपुष्पचित्रकेश संस्मरामि गोपवेश ॥

(2) पंचचामरम् (8. 8 or 4. 4. 4. 4)

Def प्रमाणिकापदद्वयं वदन्ति पंचचामरम् ।

Sch. of G. ज, र, ज, र, ज, ग.

Ex. सुद्रुमूलनण्डे विचित्ररत्ननिर्मिते लसद्वितानभूपिते सलीलविभ्रमालसम् ।

सुराङ्गनाभवक्त्रवीकरप्रपञ्चचामरस्फुरत्समीरवीजितं सदाच्युतं भजामि तम् ॥

(3) वाणिनी.

Def. नजभजरैर्यदा भवति वाणिनी गद्युक्तैः ।

Sch. of G. न, ज, भ, ज, र, ग.

Ex. स्फुरतु ममाननेऽद्य ननु वाणि नीतिरम्यं

तव चरणप्रसादपरिपाकतः कवित्वम् ।

भवजल्लाशिपारकरणक्षमं मुकुन्दं

सततमहं स्तवैः स्वचरितैः स्तवामि नित्यम् ॥

Metres with 17 Syllables in a quarter.

(अत्यष्टि)

(1) नर्दटकम् (8. 9)

Def. यदि भवतो नजौ भनजला युरु नर्दटकम् ।

Sch. of G. न, ज, भ, ज, ज, ल, ग.

Ex. ब्रजवनितावसन्तलतिकाविलसन्मधुपं

मधुमथनं प्रणम्रजनवाञ्छितकल्पतक्ष्म ।

विभुमभिनौति कोपि सुकृती मुदितेन हृदा

रुचिरपदावलीघटितनर्दकेन कविः ॥

(2) पृथ्वी (8. 9.)

Def. जसौ जसयला बसुग्रहयातिश्च पृथ्वी गुरुः ।

Sch. of G. ज, स, ज, स, य, ल, ग.

Ex. दुरन्तदनुजेश्वरप्रकरदुःस्थपृथ्वीभरं

जहार निजलीलया व्रजकुलेऽवतीर्थांशु यः ।

स एष जगतां गतिर्दुरितभारमस्मादृशां

हरिष्यति हरिः स्तुतिस्मरणचाडुभिस्तोपितः ॥

(2) मन्दाक्रान्ता (4. 6. 7.)

Def. मन्दाक्रान्ताम्बुधिरसनगैर्मो भनौ तौ गयुग्मम् ।

Sch. of G. म, भ, न, त, त, ग, ग.

Ex. प्रेमालापैः प्रियवितरणैः प्रीणितालङ्कनाद्यै-

र्मन्दाक्रान्ता तदनु नियतं वश्यतामेति बाला ।

एवं शिक्षावचनसुधया राधिकायाः सखीनां

प्रीतः पायात्स्मितसुवदनो देवकीनन्दनो नः ॥

(4) वंशपत्रपतितम् (10. 7.)

Def. दिङ्मुनि वंशपत्रपतितं भरनभनलगैः ।

Sch. of G. भ, र, न, भ, न, ल, ग.

Ex. सम्प्रति लब्धजन्म शनकैः कथमपि लघुनि

क्षीणपयस्युपेयुपि भिदां जलधरपटले ।

खण्डितविग्रहं बलभिदो धनुरिह विविधाः

पूरयितुं भवन्ति विभवः शिखरमणिरुचः ॥

(5) शिखरिणी (6. 11.)

Def. रसैरुद्वैदिच्छन्ता यमनसभला गः शिखरिणी ।

Sch. of G. य, म, न, स, भ, ल, ग.

Ex. करादस्य भ्रष्टे ननु शिखरिणी दृश्यति शिशो-

र्विलीनाः स्मः सत्यं नियतमवधेयं तदाखिलैः ।

इति त्रस्यद्वोपानुचितनिभृतालापजनितं
स्मितं बिभ्रदेवो जगदवनु गोवर्धनधरः ॥

(6) हरिणी (6. 4. 7)

Def. नसमरसला गः षड्दैर्हयैर्हरिणी मता ।

Sch. of G. न, स, म, र, स, ल, ग.

XX. व्यधित स विधिर्नेत्रं नीत्वा ध्रुवं हरिणीगणाद्-
व्रजमृगदशां संदोहस्योल्लसन्नयनश्रियम् ।
यदयमनिशं दूर्वाश्यामे मुरारिकलेवरे
व्याकिरदधिकं बद्धाकांक्षे विलोविलोचनम् ॥

Metres with 18 syllables in a quarter

(धृतिः)

(1) चित्रलेखा (4. 7. 7.)

Def. मन्दाक्रान्ता नपरलघुयुता कीर्तिता चित्रलेखा ॥

Sch. of G. म, भ, न, य, य, य.

Ex. शङ्केऽमुष्मिन् जगति मृगदशां साररूपं यदासी-

दाकृष्येदं व्रजयुवतिसभा वेधसा सा व्यधायि ।

नैताद्वक्त्रेत्कथमुदधिसुतामन्तरणाच्युतस्य

प्रीतिं तस्यां नयनयुगमभूच्चित्रलेखाद्भुतायाम् ॥

(2) नन्दनम् (11. 7.)

Def. नजभजरैस्तु रेफसहितैः शिवैर्हयैर्नन्दनम् ।

Sch. of G. न, ज, भ, ज, र, र.

XX. तरणिमुतातरङ्गपवनैः सलीलमान्दोलितं

मधुरिपुपादपङ्कजरजःसुपूतपृथ्वीतलम् ।

मुरहरचित्रचेष्टितकलाकलापसंस्मारकं

क्षितितलनन्दनं व्रज सखे सुखाय व्रन्दावनम् ॥

(3) नाराचम् (8. 5. 5)

Def. इह ननरचतुष्कमृष्टं तु नाराचमाचक्षते

Sch. of G. न, न, र, र, र, र.

Ex. दिनकरतनयातटीकानने चारु संचारिणी

श्रवणनिकटकृष्टमेणेक्षणा कृष्ण राधा त्वयि ।

ननु विकिरति नेत्रनाराचमेषातिहृच्छेदनं

तदिह मदनविभ्रमोद्भ्रान्तचित्तां विधत्स्व द्रुतम् ॥

Metres with 19 Syllables in a quarter.

अतिधृति.

(1) मेघविस्फूर्जिता (6. 6. 7).

Def. रसत्वंधैर्यमोन्सौ ररयुरुयुतो मेघविस्फूर्जिता स्यात् ।

Sch. of G. य, म, न, स, र, र, ग.

Ex. कदम्बमोदाढ्या विपिनपवनाः केकिनः कान्तकेकाः

विनिद्राः कन्दल्यो दिशि दिशि मुदा दुर्दरा दृप्तनादाः ।

निशानृत्यद्विद्युद्विलसितलसन्मेघविस्फूर्जिता चेत्

प्रियः स्वाधीनोऽसौ दनुजदलनो राज्यमस्मात्किमन्यत् ॥

(2) शार्दूलविक्रीडितम् (12. 7).

Def. सूर्याधैर्यादि मः सजौ सततगाः शार्दूलविक्रीडितम् ।

Sch. of G. म, स, ज, स, त, त, ग.

Ex. गोविन्दं प्रणमोत्तमाङ्ग रसने तं घोषयाहर्निशं

पाणी पूजयतं मनः स्मर पदे तस्यालयं गच्छतम् ।

एवं चेत्कुरुताखिलं मम हितं शीर्षादयस्तद्भुवं

न प्रेक्षे भवतां कृते भवमहाशार्दूलविक्रीडितम् ॥

(3) सुमधुरा (7. 6. 6).

Def. औ औ मो नो युरुश्चेद् हयक्तुरसैरुक्ता सुमधुरा ।

Sch. of G. म, र, भ, न, म, न, ग.

Ex. वेदार्थान्प्राकृतस्त्वं वदसि न च ते जिह्वा निपतिता
मध्याह्ने वीक्षसेऽर्के न तव सहसा दृष्टिर्विचलिता ।
दीप्तान्नौ पाणिमन्तः क्षिपसे स च ते दग्धो भवति नो
चारित्र्याच्चारुदत्तं चलयसि न ते देहं हरति भूः ॥

Metres with 20 Syllables in a quarter.

(कृतिः)

(1) गीतिका (5. 7. 8).

Def. सज्जजा भरौ सलगा यदा कथिता तदा खलु गीतिका ।

Sch. of G. स, ज, ज, भ, र, भ, ल, ग,

Ex. करतालचंचलकङ्कणस्वनमिश्रणेन मनोरमा
रमणीयवेषुनिनादरङ्गिमसङ्गमेन सुखावहा ।
बहुलानुरागनिवासराससमुद्भवा तव रागिणं
विदधौ हरिं खलु बलवीजनचारुचामरगीतिका ॥

(2) सुवदना (7. 7. 6).

Def. ज्ञेया सप्ताध्वषड्भिर्मरभनययुता भ्रूलौ गः सुवदना

Sch. of G. म, र, भ, न, य, भ, ल, ग.

Ex. प्रत्याहृत्येन्द्रियाणि त्वदितरविषयान्नासाग्रनयना
त्वां ध्यायन्ती निकुञ्जे परकरपुरुषं हर्षोत्थपुलका ।
आनन्दाश्रप्सुताक्षी वसति सुवदना योगैकरसिका
कामार्ति त्यक्तुकामा ननु नरकारिणो राधा मम सखी ॥

Metres with 21 Syllables in a quarter.

(प्रकृतिः)

(1) सरसी (also called पञ्चकावली, धृतश्रीः)

Def. नजमजजा जरौ यदि तदा गदिता सरसी कवीश्वरैः ।

Sch. of G. न, ज, भ, ज, ज, ज, र,

Ex. चिकुरकलापशैवलकृतप्रमदासु लसद्रसोर्मिषु
स्फुटवदनाम्बुजासु विलसद्भुजबालमृणालवल्लिषु ।
कुचयुगचक्रवाकमिथुनानुगतासु कलाकुतूहली
व्यरचयदच्युतो व्रजमृगीनयनासरसीषु विभ्रमम् ॥

(2) स्रग्धरा (7. 7. 7.)

Def. अर्भैर्यानां त्रयेण त्रिभुनियतियुता स्रग्धरा कीर्तितेयम् ।

Sch. of G. म, र, भ, न, य, य, य.

Ex. व्याकोपेन्दीवराभा कनककणलसत्पीतवासाः सुहासा
बहैस्त्वन्द्रकान्तैर्वलयितचिकुराचारकर्णावर्तसा ।
अंसव्यासक्तवंशीध्वनिसुखितजगद्वल्लीभिर्लसन्ती
मूर्तिर्गोपस्य विष्णोरेवतु जगति नः स्रग्धरा हरिहारा ॥

Metres with 22 syllables in a quarter.

(आकृती)

(1) मदिरा.

Def. सप्तभकारयुतैकशुरुर्गदितेयमुदारतरा मदिरा ।

Sch. of G. भ, भ, भ, भ, भ, भ, भ, ग.

Ex. माधवमासिपिकस्वरकेसरपुष्पलसन्मदिरामुदितै-
र्भृङ्गकुलैरुपगीतवने वनमालिनमालि कलानिलयम् ।
कुञ्जगृहोदरपल्लवकल्पिततरुमनल्पमनोजरसं
तं भज माधविकामृदुनर्तनयामुनवातकृतोपगमा ॥

(2) हंसी (8. 14).

Def. मौ गौ नाश्रव्वारो गो गो वसुधुवनयतिरिति भवति हंसी ।

Sch. of G. म, म, त, न, न, स, न, ग.

Ex. सार्धं कान्तेनैकान्तेऽसौ विकचकमलमधु सुरभि पिबन्ती
कामक्रीडाकृतस्फीतप्रमदसरसतरसलधु रसन्ती ।

कालिन्दीये पद्मारण्ये पवनपतनपरितरलपरागे
कंसाराते पदय स्वेच्छं सरभसगतिरिह विलसति हंसी ॥

Metres with 23 syllables in a quarter.

(विकृतिः).

(1) अद्रितनया (also called अश्वललित).

Def. नजभजभा जभौ, लघुयुरु बुधैस्तु गदितेयमद्रितनया ।

Sch. of G. न, ज, भ, ज, भ, ज, भ, ल, ग.

Ex. खरतरशौर्यपावकशिखापतङ्गनिभमग्नदत्तदनुजो
जलधिसुताविलसवसतिः सतां गतिरशेषमान्यमहिमा ॥
भुवनहितावतारचतुरश्वराचरधरोऽवतीर्ण इह हि
क्षितिबलयेऽस्ति कंस शमनस्तवेति तमवोचदद्रितनया ॥

Metres with 24, 25, 26 syllables in a *pāda* are omitted as they are very rare.

दण्डक.

Metres with 27 syllables or more in each *pāda* are designated by the general name *Dandaka*. Many varieties of this are mentioned (as the number of syllables in each *pāda* may sometimes reach 999), such as चण्डवृद्धिप्रयात, प्रचितक, मत्तमातंगली-लाकर, सिंहविक्रान्त, कुक्षुमस्तबक, अनंगशेखर, संग्राम &c; Māl. Mād. V. 23 is an instance of the species last named, having 54 letters to a *pāda*.

SECTION II.

अर्धसमवृत्तानि.

or

Metres with their alternate quarters similar.

(1) उपचित्रम्.

Def. विषमे यदि सौ सलगा दले भौ युजि भादुरुकादुपचित्रम् ।

Sch. of G. स, स, स, ल, ग (odd quarter).

भ, भ, भ, ग, ग (even quarter).

Ex. मुरवैरिवपुस्तनुतां मुदं हेमनिभांशुकचंदनलिप्तम् ।
गगनं चपलामिलितं यथा शारदनीरधरूपवित्रम् ॥

(2) अपरवक्त्रम्.

(sometimes called वैतालीयम्.)

Def. अयुजि ननरला युरुः समे तदपरवक्त्रमिदं नजौ जरौ ।

Sch. of G. न, न, र, ल, ग (odd quarter)

न, ज, ज, र (even quarter).

Ex. स्फुटसुममधुवेणुगीतिभिस्तमपरवक्त्रमवेत्य माधवम् ।
मृगयुवतिगणैः समं स्थिता व्रजवनिता धृतचित्तविभ्रमा ॥

(3) पुष्पिताग्रा.

(also called औपच्छंदसिक)

Def. अयुजि नयुगरेफतो यकारो युजि च नजौ जरगाश्च पुष्पिताग्रा ।

Sch. of G. न, न, र, य (odd quarter)

न, ज, ज, र, ग (even quarter).

Ex. अथ मदनवधूपल्लवान्तं व्यसनकृशा परिपालयांवभूव ।
शशिन इव दिवातनस्य लेखा किरणपरिक्षयधूसरा प्रदोपम् ॥

(4) मालभारिणी.

Def. विषमे ससजे नगे नगे नाविषभस्त्र्येण तु मालभारिणीयम् ।

Sch. of G. स, स, ज, ग, ग (odd quarter).

स, भ, र, य, (even quarter).

Ex. मुहुरङ्गुलिसंज्ञताधरोष्ठं प्रतिषेधाक्षराविक्रवाभिरामम् ।
मुखमंसविवर्ति पक्षमलाक्ष्याः कथमन्युन्नमितं न चुम्बितं तु ॥

(5) वियोगिनी.

(also called वैतालीय or सुंदरी).

Def. विषमे सप्तजा गुरुः समे सभरा लोऽथ गुरुवियोगिनी ।

Sch. of G. स, स, ज, ग (odd quarter).

स, भ, र, ल, ग (even quarter).

Ex. सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदां पदम् ।

वृणुते हि विमृश्यकारिणं गुणलुब्धाः स्वयमेव संपदः ॥

(6) वेगवती.

Def. सद्युगात्सगुरु विषमे चेद् भाविह वेगवती युजि भाद्रौ ॥

Sch. of G. स, स, स, ग (odd quarter).

भ, भ, भ, ग, ग. (even quarter).

Ex. स्मरवेगवती व्रजरामा केशववंशरवैरतिमुग्धा ।

रभसान्नगुरून् गणयंती केलिनिकुंजगृहाय जगाम ॥

(7) हरिणप्लुता.

Def. सद्युगात्सलघू विषमे गुरुर्युजि नभौ भरकौ हरिणप्लुता ।

Sch. of G. स, स, स, ल, ग (odd quarter).

न, भ, भ. र (even quarter).

Ex. स्फुटफेनचया हरिणप्लुता वलिमनोज्ञतटा तरणेः सुता ।

कलहंसकुलारवनालिनी विहरतो हरति स्म हरेर्मनः ॥

SECTION III.

विषमवृत्तानि. (Unequal Metres).

The most common metre of this class is called उद्गता.

Def. प्रथमे सजौ यदि सलौ च नसजगुक्काप्यनंतरम् ।

यद्यथ भनजलगाः स्युरथो सजसा जगौ च भवतीयमुद्गता ॥

Sch. of G. स, ज, स, ल (first quarter)
 न, स, ज, ग (second „)
 भ, न, ज, ल, ग (third „)
 स, ज, स, ज, ग (fourth „)

Ex. अथ वासवस्य वचनेन रुचिरवदनल्लोचनम् ।

क्लांतिरहितमभिराधयितुं विधिवत्तपांसि विदधे धनंजयः ॥ Kir. XII. 1

Another variety of उद्गता is mentioned wherein the third quarter has भ, न, भ, ग instead of म, न, ज, ल, ग.

Other kinds of metres in which every quarter of the stanza differs in the number of syllables, are included under the general name ' Gâthâ ' The same name is applicable to stanzas consisting of any number of quarters other than four.

जातिः

or

Metres regulated by the number of syllabic instants.

§ 14. The most common variety of metres regulated by syllabic instants is आर्या. It is of nine kinds:—

पथ्या विपुला चपला मुखचपला जघनचपला च ।

गीत्युपगीत्युद्गीतय आर्यागीतिश्च नवधार्या ॥

of these the last four are generally used & deserve notice here.

आर्या.

Def. यस्याः पादे प्रथमे द्वादश मात्रास्तथा तृतीयेऽपि ।

अष्टादश द्वितीये चतुर्थके पञ्चदश सार्या ॥

The first and third quarters have each 12 mâtâs or syllabic instants, the second 18 and the fourth 15.

Ex. येनामन्दमरुदे दलदरविन्दे दिनान्यनायिषत ।

कुटजे खलु तेनेहा तेनेहा मधुकरेण कथम् ॥

गीतिः.

Def. आर्याप्रथमार्धसमं यस्याः परार्धमीरिता गीतिः ।

i. e. the third and fourth quarters of this are respectively similar to the first and second quarters of an Aryá.

Ex. पाटीर तव पटीयान्कः परिपाटीमिमासुरीकर्तुम् ।
यत्तिपतामपि नृणां पिष्टेऽपि तनोषि परिमलैः पुष्टिम् ॥

उपगीतिः.

Def. आर्यापरार्धतुल्ये दलद्वये प्राहुर्मगीतिम् ।

i. e. the first and third quarters of this metre are like those of an Aryá while the second and fourth quarters contain 15 mât-râs each.

Ex. नवगोपमुन्दगीणां लासोऽङ्गसे मुरारातिम् ।
अस्मारयदुःखगीतिः स्वर्गकुरङ्गीदृशां गीतिः ॥

उद्गातः.

Def. आर्याशकलद्वितये विपरीते पुनरिहोद्गीतिः ।

i. e. the first and third quarters of this metre contain 12 syllabic instants respectively; the second and fourth containing 15 and 18 syllabic instants respectively.

Ex. नारायणस्य सततमुद्गीतिः संस्पृतिर्भक्त्या ।
अर्चयामासकिर्दुस्तरसंसारसागरे तरणिः ॥

आर्यागीतिः.

Def. आर्या प्राग्दलमन्तेऽनिकगुह्यताद्वयपरार्धमार्यागीतिः ।

i. e. the first and third quarters of this metre, as also the second and the fourth quarters must contain 12 and 20 syllabic instants respectively.

Ex. चारुसमीरणविर्षिणे हरिणकलङ्ककिरणावली सविलासा ।
आबद्धराममोहा वेलामूले विभावरी परिहीना ॥

(१) वैतालीयम् .

Def. पङ्क्तिपदेऽष्टौ मते कलास्ताश्च मधे स्युर्निरन्तराः ।

न समात्र पराश्रिता कला वैतालीयेन्ते रलो गुरुः ॥

The first and third quarters of this metre should contain fourteen syllabic instants, and the second and fourth sixteen each; of these the last eight mâttras should consist of a रगण (- ~ -) followed by a short and a long syllable (~ -); the syllabic instants in the even quarters should not be at all composed of short syllables or long syllables; and the even syllabic instant in each quarter (i. e. the 2nd, 4th and 8th) should not be formed conjointly with the next (i. e. 3rd, 5th and 9th).

Ex. कुशलं खलु तुभ्यमेव तत् वचनं कृष्णयदभ्यधामहम् ।

उपदेशपराः परेष्वपि स्वविनाशामिमुखेषु साधवः ॥

(२) औपच्छन्दसिकम् .

Def. पर्यन्तेयौ तथैव शेषमौपच्छन्दसिकं सुधीभिस्तुम् ।

This is the same as Vaitālīya except that at the end of each quarter there must be a र Gana, followed by a य Gana instead of ल and ग i. e. it is the same as Vaitālīya with a long syllable added at the end of each quarter.

Ex. आतन्वानं सुरारिकान्तास्वौपच्छन्दसिकं हृदो विनोदम् ।

कंसं यो निर्जघान देवो वन्दे तं जगतां स्थितिं दधानम् ॥

Appendix II.

DHĀTUKOSHA.

Abbreviations.

Pre. Present लृट्. Im. Imperative लोट्. Imp. Imperfect लङ्. Pot. Potential विधिलिङ् Perf. Perfect लिट्. P. f. Periphrastic or 1st future लुट्. Fut. simple or 2nd Future लृट्. Con. Conditional लृङ्. Aor. Aorist लुङ्. Ben. Benedictive आशीर्लिङ्. Cau. Causal णिच्. D. or Des. Desiderative सन्. Fr. Frequentative यङन्त or यङ् लुगन्त. P. Parasmaipada; A. Ātmanepada; U. Ubhaya-pada; Pass. Passive; p. p. past Passive participle Inf. Infinitive. Ger. Gerund. The figures 1, 2, &c. after the roots refer to the conjugations to which the roots belong. Pre. p. Present Participle (शत्रन्त when the root is Parasm; शानजन्त when Ātm.) Pot. p. Potential participle.

अंश् 10 U. विभाजने to distribute; अंशयति-ते (also अंशापयति-ते) pre. अंशयांचकार-चक्रे-आस-बभूव per. अंशयिता P. fut. आंशयिष्यत् con. आंशिशत्-त Aor. अंश्यात्, अंशयिषीष्ट Ben.

अंस् 10 U. like the above with the only difference of श् for स्.

अंह् 1. A. गतौ to go; अंहते Pre. आनंहे Perf. अंहिता. P. fut. आंहिष्ट Aor. अंहिषीष्ट Ben.; Can -अंहयति-ते Pre. आजिहत्-त Aor.

अंश् 10 U. भासने to shine; अंहयति-ते Pre. अंहयांचकार-चक्रे, &c, perf. अंहयिता p. fut. आजिहत्-त् Aor. अंह्यात्, अंहयिषीष्ट ben. अंहितुं inf. अंहित. p. p.

अक् 1. P. कुटिलायां गतौ to move tortuously; अकति pre. आक perf. अकिता p. f. अकिष्यति fut. आकीत् aor.; Cau.-अकयति-ते. अकित p. p.

अक्ष् 1 & 5. P. to reach, to pervade, to accumulate; अक्षति-अक्ष्णोति 3 sing. अक्षसि-अक्ष्णोषि 2 sing. अक्षामि-अक्ष्णोमि. 1 sing, pre. आक्षत्-आक्ष्णोत्, आक्षः-आक्ष्णोः; आक्षस्-आक्ष्णवम् Imperf. अक्षतु-अक्ष्णोतु, अक्ष-अक्ष्णुहि, अक्षाणि-अक्ष्णवानि Impera. अक्षेत्-अक्ष्णुयात् अक्षेः-अक्ष्णुयाः; अक्षेयस्-अक्ष्णुयाम् pot. आनक्ष perf. अक्षिता-अष्टा

p. f. अक्षिष्यति-अक्षयति fut. अक्ष्यात् ben. आक्षिष्यत्-आक्षयत् con. आक्षीत् aor. आक्षिष्टाश्-आष्टाश् 3rd dual, आक्षिष्टुः-आष्टुः 3rd pl. अचिक्षिपति-अचिक्षति Des. Pass.—अक्षयते pre. आक्षि aor. Cau.—अक्षयति-ते pre. आचिक्षत्—त aor. अष्ट p.p. अक्षित्वा-अष्टा ger. अभितुश्, अधुस् inf. आनक्षस् Perf. Part.

अग 1 P. कुटिलायां गतौ to move tortuously; अगति pre. आग perf. अगिता p. fut आगीत् aor.

अघ 10 U. पापकरणे to go wrong, to sin; अघयति-ते pre. अघयांचकार-चक्रे &c. परि अघयिता p. f. आजिघत्-त aor. अघ्यात्-अघयिषीष्ट ben.

अङ्क् 1 A. लभणे to mark; अङ्कते pre. अनाङ्क perf अङ्किता p. f. अङ्कियते fut. आङ्कियत् con. अङ्किषीष्ट ben. आङ्किष्ट aor. अङ्किषते des. pass.—अङ्कयते.

अङ्क् 10 U पदे लभणे च to count, to mark or stain, to stigmatise; अङ्कयति-ते pre. अङ्कयांचभूव-आस-अङ्कयांचकार-चक्रे perf. अङ्कयिता P. f. अङ्कयिष्यति-ते fut. आङ्कयिष्यत्-त con. आङ्कयत्-त aor. अङ्क्यात्-अङ्कयिषीष्ट ben. अङ्कियति-ते des. Pass.—अङ्कयते (also अङ्कय्यते).

अङ्क् 1 P. to go; अंगति pre. आनङ्क perf. अंगिता p. f. आङ्गीत् aor. अङ्गिषति des. अंगितुं inf.

अङ्क् 10 U. same as अङ्क्.

अंघ 1 A. गत्याक्षेपे to go, to blame; अंघते pre आनंघे perf. अंघिता p. f. आंघिष्ट aor. अंघिषीष्ट ben. अंघिषति des.

अच् 1 U. गतौ अविस्पष्टकथने च to go, to speak indistinctly; अचति-ते pre. आच or आचे perf. अचिता p. f. आचीत्—आचिष्ट aor. अचिचिपति-ते des. अक्त pp. अचित्वा, अक्त्वा ger.

अज् I. P. गतिक्षेपणयोः to go, to run, to censure; अजति pre विवाय, विवियव, आजिव, विवियम, आजिम 1st d. and pl. विवयिथ-विवेथ, आजिथ 2nd sing. perf. वेता or अजिता p. f. वेष्यति, अजिष्यति fut. अवेष्यत्-अजिष्यत् con. अवैषीत्-आजीत् aor. वीयात् ben. विवीषति-अजिजिषति des. वीत or अजित p.p. वीत्वा or अजित्वा, संवीय

ger. Cau.—वाययति—ते pre. अवीयत्—त aor. Pass.—वीयते pre. विद्ये perf. वायिता, वेता, अजिता p. f वायिष्यते—वेष्यते—अजिष्यते fut. वायिपीठ, वेपीठ—अजिपीठ ben. अवायिष्यत—अवेष्यत—आजिष्यत con. अवायि 3rd sing अवायिषाताम्—अवेपाताम्—आजिपाताम् 3rd dual; अवायिष्वस्—द्वस्—अवेद्वस्—आजिद्वस् 2. pl. aor.

अञ्च 1 P. गतिपूजनयोः to go, to worship; अञ्चति pre. आनञ्च perf. अञ्चिता p. f. अञ्चिष्यति fut अच्यात् may he go. अञ्चयात् may he worship. ben आञ्चीत् aor. आञ्चिष्यत् con. Cau—अञ्चयति—ते pre. अञ्चिपति des. अञ्चित, अक्त. with सम्. समक्त p. p. अञ्चित्वा or अक्त्वा (when it means to go) ger

अञ्च 1 U. गतौ याचने च to go, to beg; अञ्चति—ते pre. आनञ्च—ञ्चे perf. अञ्चिष्यति—ते fut. आञ्चीत्, आचिष्ट aor pass—अञ्च्यते अक्त p. p. अञ्चित्वा ger. अञ्चितुम् inf

अञ्च 10 U. विशेषणे to individualise; अञ्चयति—ते pre. अञ्चयांचकार—चक्रे &c perf अञ्चयिता p. f. आञ्चकत्—त aor अञ्चयात्, अञ्चयिपीठ ben.

अञ्ज 7 P. व्यक्तिब्रक्षणकान्तिगतिषु to make clear, to anoint, to decorate, to go; अनक्ति pre आनक्-गम्प अनक्तु, (अङ्ग्धि 2nd sing.) Impera. अञ्ज्यात् pot. आनञ्ज perf. अञ्जिता—अङ्क्ता p. f. अञ्जिष्यति, अङ्क्ष्यति fut. आञ्जिष्यत्—आङ्क्ष्यत् con. आञ्जीत् aor. अञ्ज्यात् ben. अञ्जिजिषति des. Pass.—अञ्ज्यते pre. आञ्जि aor. Cau. अञ्जयति—अञ्जयते pre. आञ्जित्—त aor. अक्त p p अञ्जिनव्य,* अङ्क्तव्य, व्यङ्ग्य, pot. p. अञ्जित्वा, अङ्क्त्वा, अक्त्वा ger. with वि-व्यज्य ger. अञ्जितुम्, अङ्क्तुम् inf.

अट् 1 P. गतौ to roam, to wander; अटति pre. आट perf, अटिता p. f. अटिष्यति fut. आटीत् aor. अट्यात् ben अटिटिषति des. Cau.—आटयति—ते pre. आटिटत् Aor अटाव्यते Freq.

अट्ट 1 A. अतिक्रमणहिसयोः to transgress, to kill; अट्टते pre. आनट्टे perf. अट्टिता p. f अट्टिष्यते fut आट्टिट् aor. अटिटिषते—अट्टिटिषते des Cau.—अट्टयति—ते pre. आट्टिटत्—त आट्टिटत्—त aor.

* 'नाञ्चेः पूजायाम्' Pān. VI 4. 30, अञ्च् in the sense of 'to worship' does not drop its nasal before weak terminations.

- अट् 10 U. अनादरे to despise; अटिदृत्-आटिदृत् Aor. अट्ट्यात्.
अट्टयिषीष्ट ben. अट्टयितुम् inf.
- अण् 1, P. शब्दे to sound; अणाति pre. आण perf. आणिता p. f.
आणीत् aor. अणिणिषति des. Cau.-आणयति-ते pre. आणि-
णत्-त Aor.
- अण् 4 A. प्राणते to breathe, to live; अण्यते pre. आणे perf. आणिता
p. f. आणिस्यते fut. आणित् aor. अणिषीष्ट ben. अणिणिषते des.
Pass.-अण्यते Pre. आणि Aor.
- अत् 1 P. सायत्यगमने to go constantly; अतति pre. आत perf.
अतिता p. f. अतिस्यति fut. आतिस्यत् con. अत्यात् ben. आतीत्
aor. अतितिषति des. Pass.-अत्यते pre. आति aor. Cau.-आतय-
ति-ते pre. आतित्-त Aor. अतित p. p.
- अद् 2 P. भक्षणे to eat; अत्ति per. आदः 2nd sing. आदत्, 3rd sing.
Imp आद, जघास perf. अत्ता p. f. अत्स्यति fut. अघसत् aor.
जिघत्सति des. आन्स्यत् con. अद्यात् ben. Cau.-आदयते pre
(also आदयति 'अकर्त्रभिप्राये') आदिदत्-त aor. Pass.-अद्यते
pre अदे-जक्षे perf. जग्ध (and अन्न food) p. p. जग्ध्वा-प्रजग्ध्य
ger. अत्तुम् inf.
- अनु 2 P. प्राणते to breathe, to live; अनिति pre. आनीः-नः 2nd sing.
आनीत्-आनत् 3rd sing. Imp., आन perf. अनिता p. f. आनिस्यत्
con. आनीत् aor. अनिनिषति des. Cau.-आनयति-ते pre आनित्-त
Aor. Pass.-अन्यते pre. आनि aor अनित्वा ger. with प्र-प्राण्य.
- अन् 4 A. to live; अन्यते pre. आने perf. अनिता p. f. This root
is the same as अण्.
- अन्त् 1 P. बन्धने to bind; अन्तति pre. अन्तिस्यति fut. आन्तीत् Aor.
अन्यात् Ben. Cau.-अन्तयति आन्तीत्-त Aor. अन्तितिषति des.
- अन्ध् 10 U. दृष्ट्यपघाते दृष्ट्युपसंहारे to be blind, to close the eyes
अन्धयति-ते pre. आन्धयिष्यत् con. आन्धत्-त Aor. अन्ध्यात्,
अन्धयिषीष्ट ben. अन्दिधयिषति-ते des.
- अध् 1 P. गतौ to go, to wander; अध्रति pre. आनध्र perf. आधीत् Aor.
- अम् 1 P. गतिशब्दसंभक्तिषु to go, to sound, to eat; अमति pre. आम
perf. अमिता p. f. अमिस्यति fut. आमीत् aor. Cau.-आमयति-ते pre.

- आमिमत्-त Aor. अमिमिषति Des. Pass.—आमि. Aor. अमित-
आन्त. p. p.
- अम् 10 U. रोगे to afflict with pain; आमयति-ते Pre. आमिमत्-त
Aor. अम्यात्-अमयिषीष्ट ben.
- अय् 1 A. गतौ to go; अयते, with परा—पलायते pre. अयांचक्रे perf.
अयिता p. f. आयिष्ट aor. अयिषीष्ट ben. अयिष्यते des. Pass.
—अय्यते pre. आयि aor. Cau —आययति-ते pre. आयियत्-त Aor.
अयित्वा, with परा,—पलाय्य, ger.
- अर्क् 10 U. तपने स्तवने च to heat, to praise; अर्कयति—ते pre. अर्क-
यांचकार-चक्रे—आस-बभूव perf. अर्कयिता p. f. आर्चिकत्—त
aor. अर्क्यात्, अर्कयिषीष्ट ben. अर्कित p. p.
- अर्घ् 1 P. मूल्ये to be worth, to cost; अर्घति pre. आनर्घ perf. अर्घिता
p. f. आर्घीत् aor. अर्जिषिषति des. Cau —अर्घयति-ते pre. आर्जि-
षत् त Aor.
- अर्च् 1 P. पूजायां to worship; अर्चति pre. आनर्च perf. अर्चिता p. f.
अर्चिष्यति fut. आर्चीत् aor. अर्च्यात् Ben. अर्चिषिषति des. Cau.
—अर्चयति—ते pre आर्चिचत्—त aor. Pass.—अर्च्यते pre. आर्चि
aor. अर्चित्वा ger.
- अर्च् 10 U. to worship; अर्चयति—ते pre. अर्चयाम्बभूव—आस—
चकार—चक्रे perf. अर्चयिता p. f. अर्चयिष्यति—ते fut. अर्च्यात्—
अर्चयिषीष्ट ben. आर्चयिष्यत्—त con. आर्चिचत्—त aor अर्चिच-
यिषति—ते des. Pass —अर्च्यते pre. आर्चि (आर्चयिषाताम्-
आर्चिषाताम् 3rd dual) Aor
- अर्ज् 1. P. अर्जने to procure, to take; अर्जति pre. आनर्ज perf. अर्जिता
p. f. अर्जिष्यति fut. आर्जीत् aor. अर्ज्यात् ben. अर्जीषिषति des.
Cau —अर्जयति-ते pre. आर्जिजत्—त aor.
- अर्ज् 10 U. (also cau of the above) प्रतियत्ने संपादने च to procure,
to acquire; अर्जयिष्यति fut. अर्जिजयिषति-ते des. Pass.—
आर्जि (आर्जयिषाताम्—आर्जिषाताम् dual.) Aor.
- अर्थ् 10 A. उपयाच्नायाम् to request, to sue; अर्थयते pre. अर्थयांब-

भूव-आन-चक्रे perf. अर्थयिता p. f. आर्तयत aor. अर्थयिषीष्ट ben.
अतिथयिषते des. Pass.—अर्थयते, अर्थायते pre. आर्थि Aor.

अर्द् 1 P. गतौ याचने च to go, to beg; अर्दति pre. आनर्द perf. अर्दित
p. f. आर्दिष्यत् con. आर्दात् aor. अर्दात् ben. आर्दिषति des. Cau.
—अर्दयति—ते pre. आर्दिद्—त aor. Pass.—अर्दते pre. आर्दि aor.
अर्दित, समर्ण (asked), अभ्यर्ण (near) p p.

अर्द् 10 U हितायाम् to kill, आर्दिद्—त Aor अर्दान्, अर्दयिषीष्ट ben.
अर्दिदयिषति—ते des. Pass —अर्दते pre. आर्दि Aor. अर्दित p. p.

अर्ह 1 P. पूजायां योग्यत्वे च to worship to deserve; अर्हति pre.
आनर्ह perf अहिता p. f आर्हिष्यत् con. आर्हात् aor अर्हात् ben.
अर्जिहति des. Pass.—अर्हते pre आर्हि aor. Cau.—See below
अर्ह 10 U.

अर्ह 10 U to worship, to deserve; अर्हयति—ते pre. अर्हयांभूव-आस-
चकार-चक्रे perf अर्हयिता p. f. अर्जिहत्—त Aor. अर्हात्—अर्हयिषीष्ट
ben. अर्जिहयिषति des. Pass.—अर्हते pre. आर्हि Aor. अर्हयित्वा ger.

अन् 1 U. भूषणपर्याप्तिवारणेषु to adorn, to be competent, to prevent;
अलति—ते per. आल—आले perf अलिता p. f. आलीत्—आलिष्ट aor.
Cau.—आलयति—ते pre. आलिलत्—त aor. अलिलिषति—ते des.
(according to some this root is Atm.)

अव् 1 P. रक्षणगतिकान्तिप्रीतितृप्त्यवगमप्रवेशश्रवणस्वाम्यर्थयाचनक्रियेच्छा-
दीस्ववात्प्रालिङ्गनहिंसादानभागवृद्धिषु to defend, to protect, to do
good, to please, to know (and a variety of other
meanings.); अवति Pre. आव perf. अविता p. f. आवीत् aor.
अव्यात् ben. Cau —आवयति—ते pre आविवद्—त Aor. अवित p. p.
Pass.—अव्यते pre. आवि aor.

अञ् 5. A. व्याप्तौ संघातै च to pervade, to accumulate; अञ्जते pre.
आनञ्जे perf. अशिता-अष्टा p f. अशिष्यते—अक्ष्यते fut. आशिष्यत्,
आक्ष्यत् con. आशिष्ट—आष्ट aor. अक्षीष्ट, अशिषीष्ट ben. Cau.—आश-
यति—ते pre. आशिषद्—त Aor. अशिषिषते des. Pass.—अक्ष्यते
pre. आशि aor. अष्ट p. p. अष्टा, अशित्वा, Ger. अशितुम् अष्टुम्, inf.

अञ् 9 P. भोजने to eat (with प्र, to drink); अश्नाति pre. अश्नान्
2nd sing. Impera. आश perf. अशिता p. f. आशीत् aor. अश्यात्
ben. अशिशिषति des. Cau.—आशयति pre. आशिशत् Aor. Pass.
—आशयते pre. आशि Aor. अशित p. p.

अस् 2 P भुवि to be; अस्ति pre. एधि 2nd pers. sing. Impera. बभूव*
perf. भविता p. f. भविष्यति fut. &c.

अस् 4 P. क्षेपणे to throw; अस्यति pre. आस perf असिता p. f. आसि-
ष्यत् con. आस्यत् aor. अस्यात् ben. असिसिषति des Cau —आस-
यति-ते pre. आसिसत्—त aor. Pass —अस्यते pre. आसि aor. अस्त
p. p. असित्वा, अस्त्वा ger. असितुम् inf.

आ—

आञ्छ 1 P. आयामे to lengthen; आञ्छति pre. आञ्छ (according to
some आनाञ्छ) perf आञ्छिता p f आञ्छिष्यति fut. आञ्छिष्यत्
con आञ्छीत् Aor. आञ्छिषति des Cau —आञ्छयति—ते
pre. आञ्छित्—त Aor.

आन्दोल् 10 U. आन्दोलने to sing, to rock; आन्दूलत्—त Aor.
आन्दूलयिषति—ते des.

आप् 5 P व्याप्तौ to prevade, to obtain; आप्नोति, आप्नोषि, आप्नोमि 1st,
2nd & 3rd sing (आप्नुवः 1st dual आप्नुवन्ति 3rd. plu.) pre.
आप्नोत् 3rd Sing (आप्नवस् 1st sing. आप्नुव 1st dual, आप्नुवन्
3rd plu.) Imp —आप्नोतु 3rd sing. आप्नवानि 1st sing. आप्नुहि
2nd sing आप्नुवन्तु 3rd. plu. Impera. आप् perf. आप्ता p f.
आप्स्यति fut आप्स्यत् con. आपत् aor Cau.—आप्स्यति—ते pre.
आपिषत्—त aor आप्ता p. p. आप्त्वा ger. आप्तुम् inf.

आप् 1, 10 U. लम्भने to get; आपिषत्—त Aor. (10 conj.)

आस 2 A. to sit; आस्ते pre. आसांचक्रे—बभूव—आस perf. आसित
p. f. आसिष्यते fut. आसिष्यत् con. आसिष्ट aor. आसिषीष्ट ben.
Pass.—आस्यते pre Cau —आसयति.

---

* अस्तेर्भूः । भू is substituted for अस् in the non-conjugational
tenses.

इ—

इ 1 P. गतौ to go; अयति pre. आयन् Imperf. इयाय perf. एता p. f. एष्यति fut. ऐष्यत् con. ऐषीत् Aor. इयात् ben. Cau.—आययति—ते pre आयियत्—त Aor. इयीषति des. Pass.—ईयते pre. आयि Aor.

इ 2 P. गतौ to go; एति pre इयाय perf एता p. fut. एष्यति fut. ऐष्यत् con. अगात् Aor. Pass.—ईयते pre. अगायि—Aor. Cau.—गमयति—ते pre अजीगमन्—त aor (with प्रति, प्रत्याययति—ते) जिगमिषति des. (with प्राणि—प्रतीपिषति)

इ 2 A with अधि, अध्ययने to study; अधीते pre अधिजगे perf अध्वेता p. fut. अध्वेष्यते fut. अध्यगीष्यत—अध्यैष्यत con. अध्यगीष्ट—अध्यैष्ट aor., अध्वेषीष्ट ben. Pass.—अधीयते pre. अध्यगायि—अध्यायि (3rd dual, अध्यगायिषाताम्—अध्यगीषाताम्—अध्यायिषाताम्—अध्यैषाताम्) aor. अध्यायिता—अध्वेता p fut. अध्यायिष्यते—अध्वेष्यते fut. अध्यगायिष्यत—अध्यगीष्यत—अध्यायिषत—अध्यैष्यत con. अध्यायिषीष्ट, अध्वेषीष्ट ben. Cau.—अध्यापयति pre. अध्यापियत्—अध्यजीगपत् aor. अधीत p.p.

इष्व् 1 P. गतौ to go, to move, एष्वति pre. इष्वेष् perf. एष्विता p. fut. ऐष्वत् Aor.

इङ् 1 P. to go, to agitate; इङ्गति pre. इङ्गाञ्चकार—बभूव—आस perf. इङ्गिता p. fut. ऐङ्गीत् aor. इङ्गित p.p. [Also A. see Bhag. VI. 16]

इट् 1 P. गतौ to go; एटति pre. इयेट perf. एटिता p. fut ऐटीत् aor.

इन्द्र् 1 P. परमैश्वर्ये to have great power; इन्द्रति pre. ऐन्द्रत् Imperf. इन्द्राञ्चकार—बभूव—आस perf. इन्द्रिता p. fut. इन्द्रिष्यति fut. ऐन्द्रिष्यत् con. ऐन्दीत् aor. इन्द्र्यात् ben. इन्द्रित p.p.

इन्ध् 7 A. दीप्तौ to shine, to kindle; इन्धे pre. इन्धाञ्चक्रे—आस—बभूव (इधे in the Veda) perf. इन्धिता p. fut इन्धिष्यते fut. ऐन्धिष्यत con. ऐन्धिष्ट Aor. इन्धिषते des. इन्धिषीष्ट ben. Pass.—इध्यते pre. Cau.—इन्धयति—ते pre. इद् p.p.

इष् 6 P. इच्छायास् to wish; इच्छति pre. इयेष् perf. एष्टा or एषिता

- p. fut. एषियति fut. ऐषियत् con. ऐषीत् Aor. एषिषिषति des. इष्यात् ben. Pass.—इष्यते pre. ऐषि aor. Cau.—एषयति—ते pre. ऐषिषत्—त aor. इष्या or एषित्वा ger. इष्ट p. p.
- इष् 4 P. गतौ to go; इष्यति pre. एषिता p. fut. इषित p. p. एषित्वा ger. Other forms like those of the above.
- इष् 9 P. *आभीक्ष्ये to repeat; इष्णाति pre. इष्ये &c. like those of इष् 6.

ई—

- ई 1 P. गतौ to go; 2 P. to go, to pervade &c.; अयति—एति pre. अयां—चकार—बभूव—आस perf. एता p. fut. एष्यति fut. ऐष्यत् con. ऐषीत् aor.
- ई 4 A. to go; ईयते pre. अयांचक्रे perf. एष्यते fut. ऐष्ट Aor. इयीषते des. Cau—आययति—ते pre.
- ईक्ष् 1 A. दर्शने to look at, to see, ईक्षते pre. ईक्षां—चक्रे—बभूव—आस perf. ईक्षिता p. fut. ईक्षिष्यते fut. ऐक्षिष्यत् con. ईक्षिषीष्ट ben. ऐक्षिष्ट aor. Cau—ईक्षयति—ते pre. ऐक्षिषत्—त aor. ईचिषिषते des. Pass—ईक्ष्यते pre. ऐक्षि aor. ईक्षित p. p. ईक्षित्वा ger. ईक्षितुम् inf.
- ईज् 1 A. गतिकृत्सनयोः to go, to censure; ईजते pre. ईजांचक्रे perf. ऐजिष्ट aor. ईजित p. p.
- ईड् 2 A. स्तुतौ to praise; ईद्वे pre. ईडांचक्रे—बभूव—आस perf. ईडिता p. fut. ईडिष्यते fut. ऐडिष्यत् con. ऐडिष्ट aor. ईडिषीष्ट ben. Pass—ईड्यते pre. Cau—ईडयति—ते pre. ऐडिडत्—त aor. ईडित्वा ger. ईडितुम् inf. ईडित p. p.
- ईर् 1 P. गतौ to go, to shake; ईरति pre. ईरित p. p.
- ईर् 2 A. गतौ to go &c.; ईर्ते pre. ईरांचक्रे perf. ईरिता p. fut. ईरिष्यते fut. ऐरिष्यत् con. ऐरिष्ट aor. ईरिषीष्ट ben. Cau—ईरयति—ते pre. ऐरिरत्—त aor. ईरित p. p.

---

* According to some, the forms of the p. fut. and the gerund in त्वा of this root are एषिता and एषित्वा only.

ईर 10 U. श्रेपे to move, to throw; ईरयति—ते pre. ईरयांचकार or चक्रे perf. ऐगित्—त aor. ईरयिता p. fut. ईरयिष्यति—ते fut. ऐरयिष्यत्—त con. ईर्यात्—ईरयिषीष्ट Ben. ईरित p. p.

ईर्ष्य 1 P. ईर्ष्यायास to envy; ईर्ष्यति pre. ईर्ष्यांचकार—आस—बभूव perf. ईर्ष्यिता p. fut. ईर्ष्यिष्यति fut. ऐर्ष्यिष्यत् con ऐर्ष्यान् aor. ईर्ष्ययिषति or ईर्ष्ययिषति des. Cau—ईर्ष्ययति—ते pre. ऐर्ष्ययत्—त aor.

ईश 2 A ऐश्वर्ये to command, to rule to possess; ईष्टे pre ईशांचक्रे—आस—बभूव, perf. ईशिता p. fut. ईशिष्यते fut. ऐशिष्यत् con. ईशिषीष्ट ben. ऐशित् aor. Pass.—ईश्यते pre ऐशि aor. Cau—ईशयति—ते pre. ऐशिषत्—त Aor. ईशित p. p.

ईष 1 A गतिर्हिंसादर्शनेषु to go, to kill, to see; ईषते pre. इषांचक्रे perf. ईषिता p. fut. ईषिष्यते fut. ऐषिष्यत् con. ऐषित् aor. ईषिषीष्ट ben. ईषित p. p.

ईह् 1 A चेष्टायाम् to aim at; ईहते pre. ईह्वांचक्रे—आस—बभूव perf. ईहिता p. fut. ईहिष्यते fut. ऐहियत् con ऐहिषत् aor. ईजिहिषते des. ईहिषीष्ट ben. Cau—ईहयति—ते pre. ऐजिहत्—त aor

उ—

उक्ष् 1. P. सेचने to sprinkle, to wet; उक्षति pre उक्षांचकारे—बभूव—आस perf. उक्षिता p. fut. उक्षिष्यति fut. औक्षिष्यत् con. औक्षीत् aor. उक्ष्यात् ben. उचिक्षिषति des. उक्षित p. p.

उख् 1 P. to go, to move; ओखति pre. औखत् imperf. उवोख perf. ओखिता p. fut. ओखिष्यति fut. औखिष्यत् con. औखीत् aor. ओचिखिषति des. उख्यात् ben. Pass—उख्यते pre, Cau.—ओखयति—ते pre. ओखित or उखित p. p. (also written as उंख—उंखति pre. &c.)

उच् 4 P. समवाये to collect together; उच्यति pre. उवोच perf. ओचिता p. fut. ओचिष्यति fut. औचिष्यत् con. उच्यात् ben. औचत् aor. उचित or उग्र p. p.

उच्छ् 1 P. विवासे to finish, to abandon; उच्छति pre. उच्छामास &c. perf. उच्छिष्यति fut. औच्छित् aor. उच्छिषति des. Cau—उच्छयति-ते pre. औच्छित्-त aor. उच्छित p. p.

उज्झ् 6 P. उत्सर्गे to abandon, to avoid; उज्झति pre. उज्झांचकार-आस-बभूव perf. उज्झिता p. fut. उज्झिष्यति fut. औज्झिष्यत् con. औज्झीत् aor. Cau—उज्झयति-ते pre. औज्झित्-त aor. उज्झिषति des. उज्झित p. p.

उञ्छ् 1, 6 P. to glean; उञ्छति pre. उञ्छाञ्चकार perf. उञ्छिष्यति fut. औञ्छीत् Aor. उञ्छिषति des. Cau—उञ्छयति pre. औञ्छित्-त des. उञ्छित p. p.

उट् 1 P. उपघाते to strike, to destroy; ओटति pre. उवोट perf. ओटिता p. fut. ओटिष्यति fut. औटीत् Aor. उटित p. p.

उन्द् 7 P. क्लेदने to wet, to moisten; उन्त्ति pre. उन्दांचकार &c. perf. उन्दिता p. fut. उन्दिष्यति fut. औन्दिष्यत् con. औन्दीत् aor. उन्दिषति des. उत्त or उन्न p. p.

उभ् or उम्भ् 6 P. पूरणे to fill with, to cover over; उभति or उम्भति pre. उवोभ or उम्भाञ्चकार perf. ओभिष्यति or उभिष्यति fut. औभीत् or औम्भीत् aor. उभित or उम्भित p. p.

उर्द् 1 A. माने क्रीडायां च to measure, to play; ऊर्दते pre. ऊर्दाञ्चक्रे-बभूव-आस perf. ऊर्दिता p. fut. ऊर्दिष्यते fut. और्दिष्यत् con. और्दिष्ट aor. ऊर्दिषति des. Cau.—ऊर्दयति-ते pre और्दिद्-त aor.

उर्व् 1 P. हिंसायाम् to kill; ऊर्वति pre. ऊर्वांचकार perf. ऊर्विता p. fut. और्विष्यत् con. और्वीत् aor

उष् 1 P. दाहे to burn, to punish; ओषति pre उवोष, ओषांचकार-आस-बभूव perf. ओषिता p. fut. ओषिष्यति fut. औषिष्यत् con. उष्यात् ben. औषीत् aor. ओषित-उषित p. p.

उह् 1 P. अर्दने to hurt, to kill, to destroy; ओहति pre. उवोह perf. ओहिष्यति fut. औहत्, औहीत् Aor. उहित or ओहित p. p.

ऊ—

ऊन्—10 U. परिहाणे to lessen; ऊनयति-ते pre. ऊनयिष्यति fut. औननत्
-त Aor. ऊननयिषति-ते des.

ऊय् 1 A. तन्तुसन्ताने to weave, to sew, ऊयते pre. ऊयांचक्रे-बभूव-
आस perf. ऊयिता p. fut. ऊयिष्यते fut औयिष्यत con. औयिष्य
aor. ऊयिषीष्ट ben. Cau—ऊययति-ते pre ऊत p. p.

ऊर्ज् 1, 10 U. बलप्राणनयोः to strengthen to live, ऊर्जति, ऊर्जयति-ते
pre. और्जित, और्जिजन—त aor.

ऊर्ण् 2 U. आच्छादने to cover, to hide; ऊर्णोति, ऊर्णोति or ऊर्णुते
pre ऊर्णनाव-नव or ऊर्णुनवे perf. ऊर्णविता or ऊर्णुवित् p. fut.
ऊर्णविष्यति-ते or ऊर्णुविष्यति ते fut. और्णवीत्, और्णावीत्, और्णु-
वीत्, और्णविष्ट or और्णुविष्ट aor ऊर्णयात्, ऊर्णविषीष्ट or
ऊर्णुविषीष्ट ben. Cau—ऊर्णविष्यते-ते pre. और्णुनवत्-त aor. Pass.
—ऊर्णयते pre. ऊर्णुनवे perf. और्णावि aor. ऊर्णविता, ऊर्णविता or
ऊर्णुविता p. fut. ऊर्णविषीष्ट, ऊर्णविषीष्ट or ऊर्णुविषीष्ट ben.
और्णविष्यत, और्णविष्यत or और्णुविष्यत con.

ऊर्द् 1 A. to sport, to play; ऊर्दते pre. (same as उर्द्,)

ऊष् 1 P. रुजायास् to be diseased or disordered; ऊषति pre. ऊषां-
चकार &c. perf. औषीत् aor. ऊषित p. p.

ऊह् 1 A. (sometimes P.) वितर्के to conjecture, to reason, to infer;
ऊहते pre. औहत imperf. ऊहांचक्रे &c. perf. ऊहिता p fut. ऊहि-
ष्यते fut. औहिष्यत con. औहिष्ट aor. ऊहिषीष्ट ben. Pass—ऊह्यते
pre. औहि aor. Cau—ऊहयति-ते pre. औजिहत्-त aor. ऊहित
p. p. ऊहिवा ger:

ऊ—

ऊ 1 P. गतिप्राणयोः to go, to get; ऊच्छति pre. } आर् perf.
आर्षीत् aor. } अर्ता p. fut
ऊ 3 P. to go; इयति pre. आरत् aor. (with सच्, समारत) }

अरिष्यति fut आरिष्यत् con. अर्यात् ben. Pass.—अर्यते pre. आरि aor. आरे perf. आरिता-आर्ता p. fut. आरिष्यते-अरिष्यते fut. आरिषीष्ट-अरिषीष्ट ben. Can.—अर्यति-ते pre. आर्यन्-त aor. अरिरिषति des. कृत (also कृण debt) p p. कृत्वा Ger.

कृच् 6 P. स्तुतौ to praise, to shine; कृचति pre आनर्च perf. आर्चति aor. कृचित p p.

कृच्छ् 6 P. गतीन्द्रियप्रलयमूर्तिभावेणु to become hard, to fail in faculties, to go; कृच्छति pre. आच्छत् Imperf. आनच्छ perf. कृच्छता p. fut कृच्छिष्यति fut आच्छति Aor. Can.—कृच्छयति-ते Pre. आर्विच्छत्-त् aor कृचिच्छपति des. कृच्छित p p.

कृज् 1 A. गतिस्थानार्जनोपाजनेषु to go, to acquire; अजते pre. आनृजे perf. अजिता p. fut. अजिष्यते fut. आजिष्यत् con अजिष्ट aor. अजिजिषते des अजिषीष्ट ben. Pass.—कृज्यते pre. आजि aor. Can.—अर्जयति-ते pre. आजिजत्-त् aor. कृजित p.p.

कृण् 8 U. to go; कृणोति-कृणुते. अणोति-अणुते pre. आनर्ण, आनृणे perf. अणिता p. fut. आर्णति, आर्णिष्ट-आर्त Aor. अर्णिणिषति-ते des.

कृत्* जुयप्सायां कृपायां च to censure, to be compassionate; कृतीयते pre. कृतीयांचक्रे &c. or आनर्त perf कृतीयिता or अर्तिता p. fut. कृतीयिष्यते, अर्तिष्यति fut. कृतीयिषीष्ट-कृत्यात् ben. आर्तादिष्ट or आर्तित aor.

कृध् 4 p. वृद्धौ to prosper, to please; कृध्यति pre. आनर्ध perf अर्धिता, p. fut. आर्द्धति aor. अर्दिधिपति, ईर्त्तति des. कृद्ध p. p. अर्धित्वा or कृद्धा ger.

कृध् 5 P. to increase, to prosper; कृध्नोति pre. आर्धति aor. (For the remaining forms see the root कृध् 4 P.)

कृप्, कृम्प् 6 P. to kill; कृफति, कृफति pre. आनर्फ, कृम्फाञ्चकार &c. perf.

कृष् 6 P. approach, to injure; कृषति pre. आनर्ष perf. आर्षिता p. fut. अर्षिष्यति fut. आर्षीत् aor. कृष्ट p.p.

*This is not in the Dhātupāṭha but it is given in the Sūtra “कृतेरीयङ्”

कृ—

कृ 9 P. to go; to move; कृणाति pre. अराञ्चाकार &c. p. ri.
अग्निता or अगीता p. fut. अरिष्यति or अरीष्यति fut. आरीत् aor.
ईयात् ben. ईर्ष p. p.

ए—

एज् 1 A. दीप्तौ to shine. P. कम्पने to shake; एजने—ति pre. ऐजत-त्
imperf. एजांचक्रे-चकार perf. एजिता p. fut. एजिष्यते-ति fut.
ऐजिष्यत-त् con. ऐजिट्, -ऐजीत् aor. एजित p. p.

एट् 1 A. बाधायां to annoy, to resist; एठते pre. एठित pp.

एध्* 1 A. वृद्धौ to grow, to prosper; एधते pre. एधांचक्रे-बभूव-आस
perf. एधिता p. fut. एधिष्यते fut. ऐधिष्यत con. ऐधिष्ट aor.
एदिधिषते des. एधिषीष्ट Ben. Pass.—एध्यते pre. ऐधि aor. Cau.—
एध्यति-ते. ऐदिधत्-त् Aor. एधित p. p.

एष 1 A. to go; एषने pre. एषित p. p.

ओ—

ओस्वा 1 P. शोषणालमर्थयोः to be dry, to adorn, to be sufficient;
ओस्वति pre. ओस्वांचकार-बभूव-आस perf. ओस्विता p. fut.
ओस्विष्यति fut. औस्विष्यत् con. औस्वीत् aor. औचिस्विषति des.
Cau.—ओस्वयति-ते pre. औचिस्वत्-त् aor.

ओलंङ् 10 U. उत्क्षेपणे to throw up; ओलण्डयति-ते pre. ओलण्डित p. p.

क—

कक् 1 A. लौल्ये to wish to be proud; ककते pre. चकके perf.
ककिता p. fut. ककिष्यते fut. अककिष्यत con. अककिष्ट aor.

कस् 1 P. हसने to laugh; कखति pre. चकाख perf. कखिता p. fut.
कखिष्यति fut. अकखिष्यत् con. अकखीत्-अकाखीत् aor.

* with उप=उपैधते.

† With प्र=प्रोस्वति.

- कच् 1 A. to go; कंकते pre. चकंके perf कंकिता p. fut. अकंकित्
aor. कंकित p.p.
- कच् 1 P. रवे to sound; कचति pre. चकाच perf कचिता p. fut.
कचिष्यति fut अकचिष्यत् con. अक-का-चीत् aor.
- कच् 1 A. बन्धने to bind; कचते pre. चकचे perf. कचिता p. fut.
कचिष्यते fut. अकचिष्यत् con. अकचिष्यत् aor.
- कच् or कण्ड् 1 P. to go; कटति or कंटति pre. चकाट् or चकंट् perf.
कटिता or कंटिता p. fut कटिष्यति or कंटिष्यति fut अकटिष्यत्
or अकंटिष्यत् con. अकटीत् or अकंटीत् aor.
- कट् 1 P. क्लृच्छजीवने to live in difficulty; कटति pre. कटिष्यति fut.
अकटीत्-अकंटीत् Aor.
- कण्ड् 1 P. 10 U. आध्याने to remember with regret; कंटति-कंटयति-
ते pre. चकंट, कंटयांचकार-चक्रे &c. perf कंटिता or कंटयिता
p fut. कंटिष्यति, कंटयिष्यति-ते fut अकंटिष्यत् or अकंटयिष्यत्-त
con. अकंटीत्, अचकंटत्-त aor.
- कण्ड् 1 A. शोके to be anxious (with उत्); कंटते pre. चकंटे perf.
कंटिता p. fut. अकंटिष्ट aor.
- कण्ड् 1 U. मदे to be proud; कंडति-ते pre. चकंड or चकंडे perf.
कंडिता p. fut. कंडिष्यति-ते fut. अकंडिष्यत्-त con. अकंडीत्-
अकंडिष्ट aor.
- कण्ड् 10 U. भेदने (भेदनं वितुषीकरणं) रक्षणे च to separate the chaff,
to protect; कंडयति-ते pre कंडयांचकार-चक्रे, &c perf. कंड-
यिता p. fut. कंडयिष्यति-ते fut. अचकण्डत्-त aor.
- कण् 1 P. आर्तस्वरे to cry in distress; कणति pre. चकाण perf.
कणिता p. fut. कणिष्यति fut. अकणिष्यत् con. अकणीत्, अका-
णीत् Aor.
- कण् 10 U. निमीलने to wink; काणयति-ते pre. अचीकणत्-त, अचका-
णत्-त Aor.
- कण्डू 1 U. गात्रविघर्षणे to rub, to scratch; कंडूयति-ते pre. अकण्डू-
यीत्, अकण्डूयिष्ट Aor. कण्डूय्यात्, कण्डूयिषीष्ट ben.

कथ् 1 A. श्लाघायाम् to praise, to boast; कथ्यते pre. चकथ्ये perf. कथिना p. fut. कथिष्यते fut. अकथिष्यत् con. कथिषीष्ट ben. अकथिष्ट aor. चिकथिषते des. कथित p p.

कथ् 10 U वाक्यप्रबन्धे to tell; कथयति-ते Pre. कथयांचकार, &c. Perf. कथयिता p. fut. कथयिष्यति-ते fut. अकथयिष्यत्-त con. अचकथत्-त aor. चिकथयिषति-ते des कथ्यात् or कथयिषीष्ट ben. Pass.—कथ्यते pre.

कद् 1 A. वैक्लव्ये to grieve; कदते pre. चकदे perf. कदिता p. fut. अकदिष्ट aor. कदिषीष्ट ben.

कन् 1 P. दीतिकान्तिगतिषु to shine &c.; कनति pre. चकान perf. कनिना p fut. अकनीत् aor.

कनय (denom) कनयति pre

कम् 1 A कान्तौ to desire; कामयते pre चकमे or कामयांचक्रे &c. perf कामयिता or कामिता p fut. कामयिष्यते or कमिष्यते fut. अकामयिष्यत् or अकमिष्यत् con. कामयिषीष्ट or कमिषीष्ट ben. अचीकमत or अचकमत aor. Pass. काम्यते or कम्यते pre. अकामि aor Cau —कामयति-ते pre. कान्त p. p. कामित्वा-कान्ता, कामयित्वा ger

कम्प 1 A चलन to shake, to tremble; कंपते pre. चकंपे perf. कंपिता p. fut. कंपिष्यते fut. अकंपिष्यत् con. कंपिषीष्ट ben. अकंपिष्ट aor. Pass.—कंप्यते pre. Cau.—कंपयति-ते pre. अचकम्पत्-त Aor. चिकम्पिषते des

कम्ब 1 P. to go, कम्बति pre. चकम्ब perf. कम्बिता p fut. अकम्बीत् aor.

कर्ण् 10 U. भेदने to pierce; कर्णयति-ते pre. कर्णयांचकार-चक्रे perf. कर्णयिता p. fut. कर्णयिष्यति-ते fut. अकर्णयिष्यत्-त con. अचकर्णत्-त aor.

कर्द्व 10 U. शैथिल्ये to slacken; कर्तयति-ते pre. अचकर्तत्-त Aor.

कल् 1 A. शब्दसंख्यानयोः to sound, to count; कलते pre चकले perf. कलिता p fut. कलिष्यते fut. अकलिष्यत् con. कलिषीष्ट ben. अकलिष्ट aor. कलित p.p.

कल 10 U. गतौ संख्याने च to go, to count; कलयति-ते pre. कलयां-
चकार-चक्रे perf. कलयिता p fut कलयिष्यति-ते fut अकलयिष्यत्-
त con. अचकलत्-त aor. चिकलयिषति-ते des. कलित p p

कल् 10 U. श्रेपे to throw; कालयति-ते pre कालयांचकार &c. perf.
कलयिष्यति-ते fut अचीकलत्-त Aor चिकालयिषति-ते des. Pass.
-काल्यते pre अकालि Aor. कालित p p.

कव् 1 A. स्तुतौ वर्णने च to praise; कवते pre चकवे perf. कविता p.
fut. कविष्यते fut. अकविष्यत् con. अकविष्ट aor Cau-कावयति-
ते pre.

कश् 1. P. श्ने to sound; कशति pre. अकशीत् अकाशीत् Aor.

कश् 2 A. गतिशासनयोः to go, to punish; कष्टे pre. चकशे perf.
कशिता p. fut. अकशिष्ट aor. ३५ ३०—

कष् 1 P. घर्षणे to test, to scratch, कषति pre. चकाप perf कषिता p.
fut कषिष्यति fut. अकषिष्यत् con. अकषीत्-अकाषीत् aor. चिक-
षिषति des. कषित (कष्ट painful p p.).

कस् 1 P. to go; कसति pre. चकास perf. कसिता p. fut. कसिष्यति fut.
अकसिष्यत् con. अकासीत्, -अकसीत् aor. चिकसिषति des. Cau.
-कासयति-ते pre. अचीकसत्-त aor.

कस् 2 A. गतिनाशनयोः to go, to destroy; कस्ते pre अकसिष्ट Aor.
(Also written कंस्.)

कांश् 1 P. कांक्षायां to desire, to wish; कांक्षति pre. चकांक्ष perf.
कांक्षिता p. fut. कांक्षिष्यति fut. अकांक्षिष्यत् con. अकांक्षीत् aor.
कांक्ष्यात् ben. चिकांक्षिषति des. कांक्षित p. p.

काश् 1, 4 A. दीप्तौ to shine; काशते or काश्यते pre. चकाशे perf.
काशिता p fut. काशिष्यते fut. अकाशिष्यत् con. काशिषीष्ट ben.
चिकाशिषते des. अकाशिष्ट aor. Cau. काशयति-ते pre. Pass.—
काश्यते pre. काशित p p. काशित्वा, प्रकाश्य ger.

कास् 1 A. शब्दकुत्सायाम् to cough; कासते pre.-कासांचक्रे &c. perf.
कासिता p. fut. कासिष्यते fut. अकासिष्यत् con. अकासिष्ट aor.
चिकासिषते des. कासिषीष्ट ben Cau.-कासयति-ते अचकासत्-त aor.

किन् 1 P. संशये रोगापनये च to suspect, to cure; चिकित्साति pre-
-चिकित्सांचकार &c. perf. चिकित्सीता p. fut. चिकित्सीष्यति fut.
अचिकित्सीष्यत् con. अचिकित्सीत् aor. Pass.-चिकित्स्यते pre. Oau.
-चिकित्सयाति-ते pre. चिकित्सीषति des. (Also A. चिकित्सते pre.
अचिकित्सीष्ट aor.)

किन् 1 P इच्छायां to desire, to live; केताति pre. चिकेत perf. अकेतीत्
aor.

किन् 10 P. निवासे to dwell; केतयति pre. केतायिष्यति fut. अचीकितत्
aor.

किल् 1 P. श्वेतक्रीडनयोः to become white, to sport; किलति pre.
चिकेल perf. केलिता p fut. केलिष्यति fut. अकेलिष्यत् con. अके-
लीत् aor.

कील् 1 P. बन्धने to bind; कीलति pre. चिकील perf. कीलिता p. fut.
अकीलीत् aor. चिकीलिषति des.

कु 1 A. शब्दे to sound; कवते pre. चुकवे perf. कोता p fut. कोष्यते
fut. अकोष्यत् con. अकोष्ट aor.

कु 2 P. to sound; कौति pre. चुकाव (चुकविथ, चुकोथ 2nd sing)
perf. कोता p. fut. कोष्यति fut. अकोष्यत् con. अकोषीत् aor.
चोकूयते Freq.

कु 6 A शब्दे (आर्तस्वरे) to sound, to moan; कुवते pre. चुकुवे perf.
कुता p. fut. अकुत aor. कोकूयते freq. कुकुवति

कुच् 1 P. शब्दे तारे संपर्चनकौटिल्यप्रतिष्ठम्भनविलेखनेषु च to sound
loudly, to come in contact, to be crooked &c.; कोचति pre.
चुकोच perf. कोचिता p. fut. कोचिष्यति fut. अकोचिष्यत् con.
अकोचीत् aor.

कुच् 6 P. संकोचने (कुटादि) to contract; कुचति pre. चुकोच (चुकु-
चिथ 2nd sing.) perf. अकुचीत् aor. चिकुचिषति des.

कुट् 6 P. to curve, to bend; कुटति pre. चुकोट (चुकुटिथ 2nd sing.)
perf. कुटिता p. fut. कुटिष्यति fut. अकुटिष्यत् con. अकुटीत् aor.
Oau.-कोटयति-ते pre. कुटित p. p.

- कुण् 6. P. शब्दोपकरणयोः to sound, to support; कुणाति pre. चुकोण perf. कोणिता p. fut अकोणीत् aor. कुणित p. p.
- कुण्ठ 1. p. प्रतिघाते to be blunted; कुण्ठति pre. अकुण्ठीत् aor.
- कुण्ठ 10. U. वेष्टने to cover; कुण्ठयति-ते pre. अचुकुण्ठत्-त Aor.
- कुत्स् 10. A. अवक्षेपणे to abuse; कुत्सयते pre कुत्सयांचक्रं &c. perf. कुत्सायिष्यते fut. अचुकुत्सत aor. कुत्सायिषीष्ट ben.
- कुन्थ 1. P. हिंसाक्लेशनयोः to kill &c; कुंथति pre चुकुंथ perf. कुंथिता p. fut. कुंथिष्यति fut. अकुंथिष्यत् con. अकुंथीत् aor. चुकुंथिषति des. Can.-कुंथयति-ते pre. Pass -कुन्थयते pre. कुन्थित्वा ger कुन्थित p. p.
- कुप् 4 P. क्रोधे to be angry, कुप्यति pre. चुकोप perf. कोपिता p fut कोपिष्यति fut. अकोपिष्यत् con. अकुपत् aor चुकोपिषति, चुकुपिषति des. कुप्यात् ben कुपित p p. कोपितुम् Inf.
- कुप् 10 U भाषायां वृत्तौ च to speak, to shine; कोपयति-ते pre. अचुकुपत्-त Aor.
- कुर्द 1 A. क्रीडायां to play; कूर्दते perf चुकूर्दे perf. अकूर्दिष्ट Aor.
- कुंश् 10 U. 1 P दीप्तौ to shine; कुंशयति-ते, कुंशति pre. कुंशयांचकार-चक्रे; चुकुंश् perf कुंशयिता, कुंशिता p. fut. अचुकुंशत त, अकुंशीत् aor.
- कुष् 9 P. निष्कर्षे to tear, to expel; कुष्णाति pre. चुकोष* perf. कोपिता p. fut कोपिष्यति fut. अकोषीत् aor. चिकोषिषति, चिकुषिषति des. Pass. कुष्यते pre. अकोषि Aor. Can.-कोषयति-ते pre. अचूकुषत्-त Aor.
- कुस् 4 P. संश्लेषणे to embrace; कुस्यति pre चुकोस perf. कोसिता p. fut. कोसिष्यति fut. अकोसिष्यत् con. कुस्यात् Ben. अकुसत् aor. चिकुसिषति, चुकोसिषति des. कुसित्वा, कोसित्वा ger.
- कुंस 10. U. 1 P. भाषायां to speak; कुंसयति-ते, कुंसति pre. अचुकुंसत्-त, अकुंसीत् Aor.

* With निर् this root is Wet; निश्चुकोषिथ, निश्चुकुष्ट 2sing. perf. निरकोषीत्, निरकुक्षत् Aor. des. निश्चुकुक्षति also; inf. निष्कोष्टं also.

- कुह 10 A. विस्मापने to astonish; कुह्यते pre. कुह्यांचक्रे, &c. perf.
अचुकुहत aor. चुकुहयिषते des.
- कु 6 A. शब्दे to sound, to cry in distress: कुवते pre. चुकुवे perf.
कुविता p. fut कुविष्यते fut. अकुविष्यत con. अकुविष्ट aor.
- कु 9 U. शब्दे to sound; कुनाति-नीते pre. कविष्यति-ते fut. अकावीत्-
अकविष्ट Aor.
- कूज 1 P. अव्यक्ते शब्दे to make an inarticulate sound, to coo;
कूजति pre. चुकूज perf. कूजिता p. fut कूजिष्यति fut. अकूजिष्यत्
con अकूजीत् aor. कूज्यात् Ben. Pass.—कूज्यते pre. अकूजि aor.
Cau.—कूजयति-ते pre. कूजित्वा ger. कूजित p p.
- कूड् 6. P. दाह्ये to be firm; कूडति pre. चुकूड perf. कूडिता p. fut.
अकूडीत् aor.
- कूण 10 U. आभाषणे to speak, to converse: कूणयति-ते pre. कूणित p-p.
- कूण 10 A. संकोचने to close; कूणयते pre. अचुकणत Aor कूणित p. p.
- कूर्द् 1 U. क्रीडायाम् to jump, to frolic; कूर्दति-ते pre. कूर्दित p-p.
- कूल 1 P. आवरणे to cover; कूलति pre. चुकूल perf. कूलिता p. fut.
कूलिष्यति fut. अकूलिष्यत् con. अकूलीत् aor.
- कु 5. U. हिंसायाम् to hurt, to kill; कुणोति-कुणुते pre.
- कु 8 U. करणे to do; करोति-कुरुते pre. चकार-चक्रे perf. कर्ता p.
fut. करिष्यति-ते fut. अकरिष्यत् -त con. अकार्षीत्-अकृत aor.
क्रियात्-कृषीष्ट Ben. Pass.—क्रियते pre. अकारि (3rd dual अका-
रिषाताम्, अकृषाताम्) aor. Cau -कारिता-कर्ता p. fut. कारिष्यते-
करिष्यते fut. कारिषीष्ट-कृषीष्ट, अकारिष्यत-अकरिष्यत con. Cau.—
कारयति-ते pre. अचीकरत्-त aor. चिकीर्षति-ते des. कृत p.p. कृत्वा
अनुकृत्य ger. कर्तुम् inf.
- कृत् 6 P. छेदने to cut, to divide; कृन्तति pre. चकर्ते perf. कर्तिता
fut कर्तिष्यति fut. अकर्तिष्यत् con. अकर्तात् aor. कृत्यात् Ben.
चिकर्तिषति-चिकृत्सति des. Cau.—कर्तयति-ते pre. अचकर्तत्-त &c.
अचीकृत-त aor. Pass -कृत्यते pre. अकर्ति Aor. कृत p. p. कर्तित्वा
-अनुकृत्य ger. कर्तितुम् Inf.
- कृत् 7. P. वेष्टने to surround; कृणति pre; for perf. and other
forms see the above root.

- कृ 4. P. तनूकरणे to become lean or thin; कृष्यति pre. चकर्ष perf. कर्षिष्यति fut. अकर्षिष्यत् con. अकृशत् aor.
- कृ 1 P. विलेखने to draw, to pull. to plough; कर्षति pre. चकर्ष perf. कर्षा or कृषा p. fut. कर्षयति or कृषयति fut. अकर्षयत्-अकृषयत् con. अकर्षात् or अकृषात् or अकृषत् aor चिकृषति des. Cau.—कर्षयति-ते pre. अचीकृषत्-त or अचकर्षत्-त aor. कृष्ट p.p. कृष्टा Ger. Pass.—कृष्यते pre अकर्षि Aor.
- कृ 6 P. A. विलेखने to make furrows, to plough; कृषति-ते pre. चकर्ष-चकृषे perf. कर्षा or कृषा p. fut. कर्षयति-ने or कृषयति-ने fut. अकर्षयत्-त, अकृषयत्-त con. अकर्षात्-अकृषात्-अकृषत्, अकृष्ट-अकृष्टत aor. कृष्यात्-कृषीष्ट ben. चिकृषति-ते des. कृष्ट p.p.
- कृ 6 P. विक्षेपे to pour out, to scatter; किरति pre चकार perf. करिता or करीता p. fut. करिष्यति-करीष्यति fut. अकरिष्यत्-अकरीष्यत् con अकारीत् aor. कीर्यात् ben. चिकरिषति des. Pass.—कीर्यते pre. Cau.—कारयति-ते pre कीर्ण p.p.
- कृ 9 U. हिसायास् to injure, to kill; कृणानि or कृणीते pre. चकार-चक्रे perf. अकारीत्, अकरि-री-त अकीर्ण aor. चिकरिषति-ते, चिकरीषति-ते, चिकीर्षति-ते des.
- कृ 10 U. संशब्दने to name, to glorify; कीर्तयति-ते pre कीर्तयाश्चकार-चक्रे perf कीर्तयिता p. fut. कीर्तयिष्यति-त fut. अकीर्तयिष्यत्-त con कीर्त्यात्-कीर्तयिषीष्ट Ben. अचीकृतत्-त aor. Pass—कीर्त्यते pre कीर्तित p.p.
- कृ 1 A. सामर्थ्ये to be able or fit for; कल्पते pre. चकल्पे perf. कल्पिता, कल्पता p. fut. कल्पिष्यते, कल्प्यते-ति fut. अकल्पत्, अकल्पिष्ट अकल्पत aor. कल्पिषीष्ट, कल्पीष्ट ben. चिकल्पिषते, चिकृप्सति- des. कल्पित्वा, कृप्त्वा ger. कल्पितुम्, कल्पन्तु inf.
- केप् 1 A. कम्पने to shake; कपते pre चिकेपे perf. अकेपिष्ट aor.
- केल् 1 P. चलने to shake; केलति pre. अकेलीत् aor. केलित p.p.
- कौ 1 P. शब्दे to sound; कायति pre चकौ perf. काता p. fut. कास्यति fut. अकास्यत् con. अकासीत् aor. कायात् Ben. चिकासति des. Pass.—कायते.

ऋथ् 1 P. 10 U. हिंसायाम् to kill; ऋथति, ऋथयति-ते pre अऋथीत्.
अऋथीत्, अचिऋथत्-त aor

क्नु 9 U. to sound; कनुनाति-कनुनीति pre. अकनावीत्, अकनविष्ट aor.
क्नुय् 1. A. शब्दे उन्दे च to make a creaking sound; कनुयते pre.
चुक्नुये perf. कनुयिता p fut. कनुयिष्यते fut अकनुयिष्ट aor.
Cau —क्रोषयति-ते pre. अचुक्नुपत्-त aor चुक्नुयिषते des

क्रन्द् 1 P. रोदने, आह्वाने to cry, to weep, to call; क्रन्दति pre. चक्रन्द
perf. क्रन्दिता p. fut. क्रन्दिष्यति fut. अक्रन्दिष्यत् con. कन्द्यात्
ben. अक्रन्दीत् aor. चिक्रन्दिषति des. Cau —क्रन्दयति-ते pre.
अचक्रन्दत्-त Aor. Pass.—क्रन्दते, क्रन्दित p p (Also Atm.
क्रन्दते pre. अक्रन्दिष्ट aor.)

क्रन्द 10 U. (क्रन्द) सानत्ये to cry continually; generally with
आ; क्रन्दयति-ते pre क्रन्दयामास-वभूव &c perf. क्रन्दयिता p. fut.
क्रन्दयिष्यति-ते fut. अक्रन्दयिष्यत्-त con. अचक्रन्दत्-त aor.
क्रन्दित p p

क्रम् 1 U. & 4 P. पादविक्षेपे to walk, to step; क्रामति, क्राम्यति, क्रमते
pre. चक्राम-चक्रमे perf. क्रमिता-क्रन्ता p fut. क्रमिष्यति-क्रस्यते
fut. अक्रमिष्यत्, अक्रस्यत् con. क्रम्यात्-क्रंसीष्ट ben. अक्रमीत्-
अक्रंस्त aor. चिक्रमिषति, चिक्रंसते des. Cau —क्रमयति-ते, अचि-
क्रमत्-त aor Pass क्रम्यते pre. क्रान्त p p. क्रमित्वा क्रान्त्वा, क्रन्त्वा-
आक्रम्य ger.

क्री 9 U. द्रव्यविनिमये to buy, to purchase; क्रीणाति or क्रीणीते pre.
चिक्रीय, चिक्रिये perf. क्रेता p. fut क्रेष्यति-ते fut क्रीयात्, क्रेषीष्ट
ben. अक्रेषीत्. अक्रेष्ट aor. चिक्रीषति-ते des. Pass.—क्रीयते.
अक्रायि aor. क्रीत p p Caus.—क्रोषयति-ते, अचिक्रपत् Aor.

क्रीड् 1 P. क्रीडायाम् to amuse oneself, to play; क्रीडति pre. चिक्रीड
perf. क्रीडिता p. fut. क्रीडिष्यति fut अक्रीडिष्यत् con. क्रीड्यात्
ben. अक्रीडीत् aor. चिक्रीडिषति des Pass.—क्रीड्यते, अक्रीडि
aor Cau.—क्रीडयति-ते, अचिक्रीडत् aor. क्रीडित p.p. क्रीडित्वा
ger. क्रीडितुम् inf.

क्रुध् 4 P. क्रोधे to be angry; क्रुध्यति pre. चुक्रोध perf. क्रोद्धा p. fut.
क्रोत्स्यति fut. अक्रोत्स्यत् con. क्रुध्यात् ben. अक्रुधत् aor. क्रुद्ध p.p.

Pass.—क्रुध्यते pre अक्रोधि aor. Can.—क्रोधयति-ते, अचुक्रुधत्-त
Aor. चुक्रत्सति des.

कुश I. P. आह्वाने रोदने च to call, to cry, to lament; क्रोशति pre.
चुक्रोश perf. क्रोष्टा p. fut. क्रोक्ष्यति fut अक्रोक्ष्यत् con. क्रुश्यात्
ben. अकुशत् aor. Pass.—क्रुध्यते, अक्रोशि aor Can. क्रोशयति-
ते, अचुक्रुशत्-त aor चुक्रुवति des. कुष्ट p p. कुट्टा ger. क्रोदुम् inf.

क्रेव् 1. A. सेवने to serve; क्रेवते pre. चिक्रेवे perf क्रेविता p. fut. अक्रे-
विष्ट aor.

कृन्द 1. P. रोदने to lament, to call; कृन्दति pre. चकृन्द perf. कृन्दिता
P. fut. अकृन्दीत् aor.

कृद् 4 A. वैकल्ये to be confused: कृद्यते pre चकृदे perf. कृदिता p.
fut अकृदिष्ट aor.

कृप् 10 U. अव्यक्तशब्दे to whisper; कृपयति-ते pre कृपयाश्चकार—
चक्रे &c. perf कृपयिता p. fut. आचिकृपत्—aor.

कृम 1 & 4 P. ग्लानौ to be fatigued or tired; क्लामति & क्लाम्यति pre.
चक्लाम perf. क्लमिता p. fut क्लमिष्यति fut. क्लम्यात् ben.
अक्लमत aor. चिक्लमिषति des. क्लान्न p p. क्लमित्वा, क्लान्त्वा ger.

क्लिद् 4 P आर्द्रिभावे to become wet, क्लियति pre. चिक्लेद perf क्लेदिता,
क्लिप्ता p fut क्लेदिष्यति, क्लेत्स्यति fut अक्लेदिष्यत्-अक्लेत्स्यत् con-
क्लियात् ben. अक्लिदत् aor क्लिन्न p p. Pass—क्लियते, अक्लेदि aor.

क्लिन्द् (क्लिदि) 1. U परिदेवने to lament; क्लिन्दति-ते pre. चिक्लिन्द्-न्दे
perf. क्लिन्दिता p. fut. क्लिन्दिष्यति-ते fut. अक्लिन्दिष्यत्-त con.
अक्लिन्दीत्-अक्लिन्दिष्ट aor. Pass.—क्लिन्यते.

क्लिश् 4 A. उपतापे (rarely P.) to be afflicted, to suffer; क्लिश्यते
pre चिक्लिशे perf क्लेशिता p. fut. क्लेशिष्यते fut. अक्लेशिष्यत् con.
क्लेशिषीष्ट ben. अक्लेशिष्ट aor. चिक्लिशिषते, चिक्लेशिषते, des. Pass
क्लिश्यते pre, अक्लेशि aor. क्लिष्ट or क्लिशित p.p.

क्लिश् 9 P. विबाधने to torment, to distress; क्लिश्नाति pre चिक्लेश
perf. क्लेशिता, क्लेशा p. fut. क्लेशिष्यति, क्लेश्यति fut. अक्लेशिष्यन्,
अक्लेश्यत् con. क्लिश्यात् Ben. अक्लेशीत्, अक्लिश्यत् aor. चिक्लिशिषति

चिह्नीशिशति, चिह्निक्रियति des. ह्रिषित or ह्रिष्ट p.p. ह्रिषित्वा
क्रिप्ता Ger.

ह्रीव् 1 A अधाट्ये to be timid; ह्रीवते pre. चिह्नीवे perf. ह्रीविता p.
fut. अह्रिविष्ट aor.

ह्रेश् 1. A. अव्यक्तायां वाचि to speak inarticulately; ह्रेशते pre. चिह्रेशे
perf. ह्रेशिता p fut ह्रेशिष्यते fut. चिह्रेशिषते des.

कण् 1 P अव्यक्तशब्दे to hum, to tinkle; कणति pre चक्राण perf.
कणिता p. fut. कणिष्यति fut अकणिष्यत् con कण्यात् ben. अक-
णीत्—अकणीत् aor. कणित p p. Cau. कणयति—ते, अचिकणत्—त
aor. चिकणिषति des.

कथ् 1 P. निष्पाके to boil, to digest; कथति pre. चक्राण perf.
कथिता p. fut. कथिष्यति fut. अकथिष्यत् con कथ्यात् Ben.
अकथीत् aor. चिकथिषति des.

क्षज् 1 A. वधे to kill; क्षजते pre. क्षजिष्यते fut अक्षजिष्ट Aor.

क्षञ् 1 A. गतौ दाने च to move, to give; क्षञते pre. चक्षंजे perf.
क्षंजिता p. fut. अक्षंजिष्ट aor. (Also 10 U. 1. P.) क्षंजयति—ते
क्षंजति pre. क्षंजयिता, क्षंजिता p. fut. अचक्षंजत्—त, अक्षंजीत्
aor.

क्षण् 8 U. हिंसायां to hurt, to break, to kill; क्षणोति, क्षणुते pre.
क्षण, क्षणुस्व 2nd sing. Impera. चक्षाण. चक्षणे perf. क्षणिता p.
fut. क्षणिष्यति—ते fut. अक्षणिष्यत्—त con. अक्षणीत्, अक्षणिष्ट,
अक्षत aor. Cau.—क्षाणयति—ते pre. चिक्षाणिषति—ते des. क्षणित्वा,
क्षत्वा ger.

क्षप् 10 U. क्षेपे प्रेरणे च to send, to direct; क्षपयति—ते pre क्षपयाश्च-
कार—चक्रे &c. perf. क्षपयिता p fut. क्षपयिष्यति—ते fut. अक्षपयि-
ष्यत्—त con.—अचक्षपत्—त aor चिक्षपयिषति—ते des.

क्षम् 1 A. सहने to allow, to suffer. क्षमते pre. चक्षमे perf. क्षमिता,
क्षमन्ता p. fut. क्षमिष्यते, क्षंस्यसे fut, अक्षमिष्यत्—त con. क्षमिषीष्ट,
क्षंसीष्ट ben. अक्षमिष्ट, अक्षंस्त aor. चिक्षमिषते, चिक्षंसते des. Cau-
क्षमयति—ते, अचिक्षमत्—त aor. क्षान्त, क्षमित p p. क्षमित्वा ; क्षान्त्वा
ger. Pass.—क्षम्यते, अक्षमि aor.

क्ष् 4 P. सहने to endure; क्षाम्यति pre चक्षाम perf. क्षमिता or क्षन्ता
p. fut. क्षमिष्यति, क्षंस्यति fut. अक्षमिष्यत्, अक्षंस्यत् con. क्षम्यात्
ben. अक्षमत् aor. चिक्षमिषति, चिक्षंसति des.

क्षर् 1 P. संचलने to flow, to distil; क्षरति pre. चक्षार perf. क्षरिता p.
fut. क्षरिष्यति fut. अक्षरिष्यत् con. अक्षरीत् aor. चिक्षरिषति des.
क्षरित p p.

क्षल् 10 U. शौचकर्मणि to wash, to cleanse, &c.; क्षालयति-ते pre.
क्षालयाञ्चकार-चक्रे perf. क्षालयिता p. fut. क्षालयिष्यति-ते fut.
अक्षालयिष्यत्-त con. क्षाल्यात् क्षालयिषीष्ट Ben अचिक्षलत्-त aor.
चिक्षालयिषति-ते des क्षालित p. p. Sometimes 1 P. also. क्षालि-
ष्यति fut. अक्षालीत् Aor. चिक्षलिषति des.

क्षि	1 P. क्षये to decay; क्षयति pre	} चिक्षाय perf. क्षेता p. fut. क्षेस्यति fut. अक्षेप्यत् con. क्षीयात् ben. अक्षेपीत् aor. चिक्षीषति des. Cau - क्षाययति-ते, अचिक्षयत्-त Aor क्षित, क्षीण p. p क्षित्वा ger. Pass.-क्षीयते.
क्षि	5. P. हिंसाया to destroy; क्षिणोति pre.	
क्षि	6 P निवासगत्यो. to dwell; क्षियति pre.	

क्षिण् 8 U. हिंसायां to kill; क्षिणोति or क्षेणोति, क्षिणुते or क्षेणुते pre.
चिक्षेण or चिक्षिणे perf. क्षेणिता p fut. क्षेणिष्यति-ते fut. अक्षे-
णिष्यत्-त con. अक्षेणीत् or अक्षेणिष्ट-अक्षित aor. चिक्षिणिषति-ते,
चिक्षेणिषति-ते des. क्षिणित्वा, क्षेणित्वा, क्षित्वा ger.

क्षिप् 4 P. प्रेरणे to throw, to cast; क्षिप्यति pre. चिक्षेप perf. क्षेप्ता p.
fut. क्षेप्स्यति fut. अक्षेप्स्यत् con. अक्षेप्सीत् aor. क्षिप्यात् ben.
Pass-क्षिप्यते-अक्षेपि aor. Cau-क्षेपयति-ते, अचिक्षिपत्-त aor.
चिक्षिप्सति des क्षिप्त p p.

क्षिप् 6 U. to throw; क्षिपति-ते pre चिक्षेप, चिक्षिपे perf. क्षेप्ता p. fut.
क्षेप्स्यति-ते fut. अक्षेप्सीत्, अक्षिप्त aor. चिक्षिप्सति-ते des.

क्षिव् 1, 4. P. निरसने to spit; क्षेवति, क्षीव्यति pre. चिक्षेव perf. क्षेवि-
ष्यति fut. अक्षेवीत् Aor. चिक्षेविषति, चुक्ष्यति des

क्षी 4 A. हिंसायां to kill; क्षीयते pre. चिक्षिये perf. अक्षेष्ट Aor. Cau -
क्षाययति ते, अचिक्षयत्-त Aor.

- क्षी 9 P to kill; क्षीणाति pre चिक्षाय perf. क्षेता. p fut. क्षेप्यति fut. अक्षेप्यत् con. क्षीयात् ben. अक्षैषीत् aor.
- क्षिज् 1. P अव्यक्ते शब्दे to sound inarticulately; क्षीजति pre. चिक्षीज perf क्षीजिता p fut क्षीजिष्यति fut. अक्षीजिष्यत् con क्षीज्यात् ben. अक्षीजीत् aor. चिक्षीजिषति des. Cau. क्षीजयति-ते, अचि-क्षिजत्-त aor.
- क्षीव् 1. A. मदे to be intoxicated; क्षीवते pre. चिक्षीवे perf क्षीविता p. fut. क्षीविष्यते fut. अक्षीविष्ट aor. cau -क्षीवयति-ते pre. अचि-क्षीवत्-त aor. चिक्षीविषते des.
- क्षीर् 1 P. निरसने to spit; क्षीवति pre. चिक्षीव perf. क्षीविता p. fut. अक्षीवीत् aor.
- क्षु 2 P. शब्दे to cough; क्षौति pre. चुक्षाव perf. क्षविता p fut. क्षविष्यति fut. अक्षविष्यत् con. अक्षावीत् aor. क्षूयात् ben. चुक्ष्णति des. Pass -क्षूयते, अक्षावि aor. Cau -क्षानयति-ते, अचुक्षवत्-त Aor. अवितुम् inf.
- क्षु 7 U. संपेणे to strike against, to pound; क्षुणत्ति, क्षुंते. pre. चुक्षोद, चुक्षुदे perf. क्षोत्ता p fut. क्षोत्स्यति-ते fut क्षूयात् क्षुत्सीष्ट ben. अक्षुदत्, अक्षौत्सीत्, अक्षुत aor. चुक्षुस्तति-ते des. क्षुण्ण p.p.
- क्षु 4 P. वुभुक्षायां to be hungry; क्षुध्यति pre. चुक्षोध perf. क्षोद्धा p. fut. क्षोत्स्यति fut. अक्षोत्स्यत् con. क्षुध्यात् Ben. अक्षुधत् aor. Cau.—क्षोधयति-ते. अचुक्षुधत्-त aor. क्षुधित p p. क्षोधित्वा, क्षुधित्वा ger. Pass -क्षुध्यते pre. अक्षोधि aor.
- क्षुम् 1 A संचलने to be agitated, to disturb; क्षोभते pre. चुक्षुभे perf. क्षोभिता p. fut. क्षोभिष्यते fut. अक्षोभिष्यत् con. क्षोभिषीष्ट Ben. अक्षुभत्, अक्षोभिष्ट aor. चुक्षुभिषते, चुक्षोभिषते des. Cau.—क्षोभयति-ते, अचुक्षुभत्-त Aor. Pass.-क्षुभ्यते, अक्षोभि aor. क्षुभित, क्षोभित p.p.
- क्षुम् 4. & 9 p. to tremble; क्षुभ्यति & क्षुम्नाति pre. चुक्षोभ perf. क्षोभिता p fut क्षोभिष्यति fut अक्षोभिष्यत् con. क्षुभ्यात् Ben. अक्षुभत् (4) अक्षोभीत् (6) aor. क्षुब्ध, क्षुभित p.p.
- क्षुर 6 P. विलेखने to scratch or draw lines; क्षुरति pre. चुक्षोर perf. क्षोरिता p. fut. अक्षोरीत् aor.

क्षै 1. P. क्षये to waste; क्षायति pre. चक्षौ perf. क्षाता p. fut. क्षास्यति fut. अक्षास्यत् con. अक्षासीत् aor. Cau.—क्षपयति—ते. अचिक्षपत्—त Aor. चिक्षासति des. क्षाम p. p.

क्षु 2 P. तेजने to sharpen; क्षणौति pre. चुक्ष्णाव perf. क्षणविता p. fut. क्षणविष्यति fut. अक्ष्णाविष्यत् con. अक्ष्णावीत् aor. चुक्ष्णुषति des. क्षुण्णत् p. p.

क्ष्मा 1 A. विधुने to shake; क्ष्मायते pre. चक्ष्माये perf. क्ष्मायिता p. fut. क्ष्मायिष्यत् fut. अक्ष्मायिष्ट aor. Cau.—क्ष्मापयति—ते, अचक्ष्मपत्—त aor. चिक्ष्मायिष्यते des. क्ष्मायित p. p.

क्ष्वि 1 U. 4 P. स्नेहमोचनयोः to be wet, to release; क्ष्वेडति—ते, क्ष्विष्यति pre. चिक्ष्वेड, चिक्ष्वेडे perf. क्ष्वेडिता p. fut. क्ष्वेडिष्यति—ते fut. अक्ष्वेडिष्यत्—त con. अक्ष्विढत्, अक्ष्वेडिष्ट; अक्ष्विडत् aor. क्ष्वेडित or क्षिट्ट p. p.

क्ष्वि 1 U. 4 P. स्नेहनमोचनयोः to be unctuous, to release; क्ष्वेदति—ते, क्ष्विष्यति pre. चिक्ष्वेद, चिक्ष्वेदे perf. क्ष्वेदिता p. fut. क्ष्वेदिष्यति—ते fut. अक्ष्वेदिष्यत्—त con. 4 P. अक्ष्विदत् 1 अक्ष्विदत्, अक्ष्वेदिष्ट aor. चिक्ष्विदिषति—ते, चिक्ष्वेदिषति—ते, des. क्ष्विण्ण or क्ष्वेदित p. p.

क्ष्वेल 1 P. चलने to tremble; क्ष्वेलति pre. चिक्ष्वेल perf. क्ष्वेलिता p. fut. अक्ष्वेलीत् aor. Cau.—क्ष्वेलयति—ते, अचिक्ष्वेलत्—त aor. चिक्ष्वेलिषति des.

ख.

खक्ख 1 P. हसने to laugh; खक्खति pre चक्खक्ख perf. खक्खिता p. fut. खक्खिष्यति fut. अक्खक्खीत् aor. खक्ख्यात् Ben.

खच्च् 9 P. भूतप्रादुर्भावे to be born or produced again; खच्चति pre. चखाच्च perf. खचिता p. fut. खचिष्यति fut. अक्खचीत् or अखाचीत् aor. चिक्षचिषति des.

खज्ज 1 P. (घटादि) मन्थे to churn, to agitate; खजति pre. खजित p. p.

खञ्ज 1 P. गतिवैकल्ये to limp, to walk lame; खञ्जति pre चखञ्ज perf. खंजिता p. fut. खंजिष्यति fut. अखंजिष्यत् con. अखञ्जीत् Aor. खंज्यात् Ben. खंजित p. p.

खट् 1 P. काङ्क्षायाञ् to desire, to wish, to search; खटति pre. चखाट् perf. खटिता p. fut खटिष्यति fut. अखटिष्यत् con. अखटीत्, अखाटीत् Aor

खट् 10 U. संवरणे to cover; खटयति—ते pre खटयाञ्चकार—चक्रे perf. अचखटत्—त aor.

खण्ड् 1 A. भेदने to break, to disturb; खण्डते pre खण्डित p p.

खण्ड् 10 U. also. खण्डयति—ते pre अचखण्डत्—त Aor. चिखण्डयिषति—ते des.

खट् 1 P. स्थैर्यहिंसाभक्षणेषु to be steady, to kill, to eat, खटति pre. चखाट् perf खटिता p fut खटिष्यति fut. अखटिष्यत् con. अखटीत् अखाटीत् aor. खट्यात् ben. Pass—खद्यते pre. अखादि aor. Can.—खादयति—ते pre. अचीखटत्—त Aor. चिखटिषति des. खटित p p.

खन् 1 U अवदारणे to dig; खनति—ते pre. चखान or चखने perf. खनिता p. fut खनिष्यति—ते fut. अखनिष्यत्—त con. अखनीत्, अखानीत्, अखनिष्ट aor. खन्यात्, खायात्, खनिषीष्ट Ben. Pass.—खन्यते—खायते: चखानि aor Can—खानयति—ते, अचीखनत् त aor. चिखनिषति—ते des खात p p खात्वा or खनित्वा ger. (with उद् उत्खाय, उत्खन्य.)

खच् 1 P. गतौ to go, खवति pre चखाच perf अखवीत्, अखावीत् aor.

खर्ज् 1 P. पूजाद्यथनयो to worship, to pain, to be uneasy; खर्जति pre. चखर्ज् perf खर्जिता p fut. खर्जिष्यति fut. अखर्जिष्यत् con. अखर्जीत् Aor खर्जित p.p.

खर्द् 1 P. दन्दशूके to bite; खर्दति pre चखर्द् perf. खर्दिता p fut खर्दित p. p.

खर्व् 1 P. खर्वे to be proud, to go, to move; खर्वति pre. चखर्व् perf अखर्वीत् aor. खर्वित p.p

खल् 1 P. चलने, संचये च to move, to gather, खलति pre. चखाल perf. खलिता p. fut खलिष्यति fut. अखालीत् aor. खलित p.p.

खव् 9 P. भूतप्रादुर्भावे to come forth, to purify; खन्नाति pre. Another reading for खच्.

खव 1 P. हिंसायाम् to kill; खपति pre.

खाइ 1 P. भक्षणे to eat, to devour, खादति pre. चखाद् perf. खादिता p. fut. खादिष्यति fut. अखादिष्यन् con. अखादीत् aor खाद्यात् Ben. खादित p p.

खिइ 6 P. परिघाते परितापे च to strike, to afflict; खिन्दति pre. चिखेद् perf खेत्ता p. fut. खेत्स्यति fut. अखेत्स्यत् con. अखेत्सीत् aor. चिखित्साति des. खिन्न p.p

खिइ 4 & 7 A. दैन्ये to be depressed, to suffer pain or misery; खिद्यते & खिन्ते pre. चिखिद् perf खेत्ता p. fut. खेत्स्यते fut. अखित्त् aor. खिन्न p.p.

खिल् 6 P. उञ्छे to glean; खिलति pre.

खुज् 1 P. स्तेयकरणे to steal; खोजति pre. खुज् p p.

खुर 6 P. छेदने to cut, खुरति pre. अखोरीत् aor.

खूर्द 1 A. क्रीडायाम् to sport; खूर्दते pre.

खेल 1 P. चलने to shake, to move to and fro; खेलति pre. चिखेल perf. खेलिता p. fut. खेलिष्यति fut. अखेलिष्यत् con अखेलीत् aor. Cau.—खेलयति pre. अचिखेलत् aor. चिखेलिषति des.

खेला—विलासे to sport; खेलायति pre. खेलायाश्चकार &c. perf. खेलायिता p. f. अखेलायीत् aor.

खेव् 1 A. सेवने to serve; खेवते pre. चिखेवे perf. खेविष्यति fut. अखेविष्ट Aor. Cau.—खेवयति—ते.

खै 1 P. खेदने to strike &c; खायति pre. खास्याति fut. अखासीत् Aor.

खोर् 1 P गतिप्रतिघाते to limp; खोरति pre. अखोरीत् Aor.

ख्या 2 P. प्रकथने to relate, to tell; ख्याति pre. अख्यान्, अख्युः 3rd pl. Imperf. ख्यात p p. This is conjugated in the Conju. tenses only, According to the Nyásakāra this is not used with the prep. सम्.

ग.

गव् 1 P. शब्दे मदे च to roar, to be drunk; गजाति pre. जगाज perf. गजिता p. fut. अगजीत्, अगार्जात् Aor.

- गञ्ज् 1 P. to sound in a particular way; गञ्जति pre. जगञ्ज perf. गञ्जिता p. fut. अगञ्जीत् aor.
- गड् 1 P. सेचने to distil, to draw; गडति pre. जगाड perf. गडिता P. fut. अगडीत् Aor.
- गण् 10 U. संख्याने to count, enumerate: गणयति—ते pre. गणयाश्चकार—चक्रे &c. perf. गणयिता p. fut. गणयिष्यति—ते fut. अगणयिष्यत्—त con. अजीगणत्—त, अजगणत्—त aor. गण्यात्, गणयिषीष्ट Ben. जिगणयिषति—ते des. गणित p p. गणयित्वा, विगणय्य ger. Pass.—गण्यते (गणाप्यते according to some) pre.
- गद् 1 P. व्यक्तायां वाचि to speak; गदति pre. जगाद् perf गदिता p. fut. गदिष्यति fut. अगदिष्यत् con. अगदीत्, अगादीत् aor. गद्यात् ben. जिगदिषति des. Cau.—गादयति—ते pre. अजीगदत्—त aor. Pass.—गद्यते pre. अगादि aor. गदित्वा ger. गदितुम् inf गदित p.p.
- गन् 10 A. अर्दने to injure, to ask, to go; गन्धयते pre. अजगन्धत Aor.
- गम् 1. P. गतौ to go; गच्छति pre. जगाम perf. गन्ता p fut गमिष्यति fut. अगमिष्यत् con. अगमत् aor. गम्यात् Ben. जिगमिषति des. Pass.—गम्यते, अगामि aor. Cau.—गमयति—ते, अजीगमत्—त aor. गत p p. गत्वा ger. गन्तुम् inf.
- गर्ज् 1 P शब्दे to thunder, to roar; गर्जति pre जगर्ज perf. गर्जिता p. fut. गर्जिष्यति fut अगर्जिष्यत् con. अगर्जीत् aor. गर्ज्यात् Ben. जिगर्जिषति des.
- गर्ज् 10 U. to roar; गर्जयति—ते pre. अजगर्जत्—त Aor.
- गर्द् 1 P. शब्दे to sound, to roar, गर्दति pre. जगर्द perf. गर्दिष्यति fut. अगर्दीत् Aor.
- गर्द् 10 U. to sound; गर्दयति—ते pre. गर्दयाञ्चकार—चक्रे &c. perf.
- गर्ध् 10 U. अभिकांक्षायां to wish; गर्धयति—ते pre. गर्धयाश्चकार—चक्रे &c. perf. अजगर्धत्—त Aor.
- गर्व् 1 P. to go; गर्वति pre जगर्व perf. गर्विता p. fut. गर्विष्यति p. fut.
- गर्व् 1 P. दर्पे to be proud; गर्वति pre. जगर्व perf. गर्विता p. fut. अगर्वात् Aor. जिगर्विषति des.

गर्व 10 A. माने to be proud; गर्वयते pre. अजगर्वत Aor. जिगर्वयिषते des.

गर्ह 1 A. कुत्सायां to blame; गर्हते pre. जगर्हे perf. गर्हिता p. fut. गर्हिष्यते fut. अगर्हिष्यत con. अगर्हिष्ट aor. गर्हिषीष्ट Ben. Cau.—गर्हयति-ते pre अजगर्हत्-त Aor. जिगर्हिषते des.

गर्ह 10 U 1. P. विनिन्दने to censure, to reproach; गर्हयति-ते, गर्हति pre गर्हयाञ्चकार—चक्रे &c. जगर्ह perf. गर्हयिता, गर्हिता p. fut. गर्हयिष्यति-ते; गर्हिष्यति fut. अजगर्हन्-न, अगर्हीत् aor. जिगर्हयिषति-ते; जिगर्हिषति des.

गल 1 P भक्षणं स्रावे च to eat, to drop, to fall down; गलति pre. जगल perf. गलिता p. fut. गलिष्यति fut. अगलिष्यन् con. अगलीत् aor. जिगलिषति des. Pass.—गलयते pre. अगालि aor.

गल् 10 A. स्रवणे to pour out, to filter; गालयते pre. गालयाञ्चक्रे perf. अजीगलत Aor गलित p.p.

गल्भ 1 A. धाष्टर्ये to be bold (generally with प्र); गल्भते pre. जगल्भे perf. अगल्भिष्ट Aor. जिगल्भिषते des.

गवष् 10 U. मार्गणे to hunt for, to seek; गवेषयति—ते pre. गवेषयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. गवेषयिता p. fut. गवेषयिष्यति—ते fut. अजगवेषत्—त aor. गवेषित p.p. गवेषयित्वा ger.

गह् 10 U. गहने to be thick, to enter deeply into; गहयति—ते pre. गहयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. अजगहत्—त Aor.

गा 1 A. to go; गाते pre. जगे perf. गाता p. fut. गास्यते fut. अगास्यत con. अगास्त aor. गासीष्ट Ben. जिगातते des. Cau.—गापयति-ते pre. अजीगपत्—त aor. Pass.—गायते pre. अगायि aor.

गा 3 P to praise; जिगाति pre. (Vedic.)

गाध् 1 A. प्रतिष्ठालिप्सयोर्ग्रन्थे च to stand, to seek, to compose; गाधते pre जगाधे perf. गाधिता p. fut गाधिष्यते fut. अगाधिष्ट aor. गाधिषीष्ट Ben. Pass.—गाध्यते pre. अगाधि aor. जिगाधिषते des.,

गाह् 1 A. विलोडने to dive into, to bathe; गाहते pre. जगाहे perf. गाहिता or गाढा p. fut. गाहिष्यते, घाध्यते fut. अगाहिष्यत,

अघाक्ष्यत Con. अगाहिष्ट, अगाढ aor. गाहिषीष्ट, घाक्षीष्ट Ben. Cau.—गाहयति—ते pre. अजीगहत्—त aor. गाढ, गाहित p.p. गाहित्वा, or गाढ्वा ger. गाहितुम्, गाढुम् inf.

गु 1 A. अव्यक्ते शब्दे गतौ च to sound indistinctly, to go; गवते pre. जुगुवे perf. गोता p. fut. गोष्यते fut. अगोष्यत con. अगोष्ट aor. गोषीष्ट ben. जुगुपते des. Cau.—गावयति—ते. अजगवत्—त Aor.

गु 6 P. पुरीषोत्सर्गे to void by stool; गुवाति pre. जुगाव perf. गुता p. fut. गुष्यति fut. अगुष्यत् con. अगुषीत् aor. गून p.p.

गुञ्, गुञ्ज् 1. P. कृजने to hum, to buzz; गोजति, गुञ्जति pre. जुगोज. जुगुञ्ज perf. अगुजीत्, अगुञ्जीत् Aor.

गुड् 6 P. रक्षणे to protect; गुढति pre. जुगोढ (जुगुडिथ 2nd pers. sing.) perf. अगुडीत् Aor.

गुण् 10 U. आमन्त्रणे to invite; to advise, to multiply; गुणयति—ते pre. गुणयाञ्चकार—चक्रे perf. गुणयिता p. fut. गुणयिष्यति fut. अगुणयिष्यत् con. अजुगुणत्—त aor. जुगुणयिषति—ते des.

गुण्ट् 10 U. वेष्टने to cover, to enclose; गुण्टयति—ते pre. अजुगुण्टत्—त Aor. जुगुण्टयिषति—ते des. Also 1 P. गुण्टति pre. जुगुण्ट perf. गुण्टित p.p. (Generally with अव)

गुद् 1 A. क्रीडायास् to play, to sport; गोदते pre. जुगुदे perf. अगोदिष्ट Aor. गुदित p.p.

गुध् 1 A. to sport; गोधते pre. जुगुधे perf. गोधिता p. fut. (the same as गुद्).

गुध् 4 P. परिवेष्टने to cover; गुध्यति pre. जुगोध perf. अगोधीत् Aor.

गुध् 9 P. रोषे to be angry; गुह्नाति pre. (See the above root.)

गुप् 1 P. रक्षणे to defend, to protect, to conceal; गोपायति per. जुगोप. गोपायाञ्चकार, &c. perf. गोपायिता, गोपिता, गोप्ता p. fut. गोपायिष्यति—गोपिष्यति—गोप्स्यति, fut. अगोपायीत्, अगौप्सीत् aor. जुगोपायिषति, जुगुपिषति, जुगोपिषति, जुगुप्सति des. Cau.—गोपाययति—ते, गोपयति—ते pre. अजुगोपायत्—त, अजुगुपत्—त, Aor. Pass.—गोपाय्यते, गुप्यते pre. गोपायित, गुप्त p.p. गोपायिस्वा or गोपित्वा, गुप्त्वा, ger.

यप् 1 A. निन्दायाम् to censure; जुगृप्सते pre. जुगृप्साञ्चक्रे perf. जुगृप्सिता p. fut. जुगृप्सिष्यते fut. अजुगृप्सिष्ट aor. जुगृप्सिषीष्ट Ben. Pass.—जुगृप्स्यते pre.

यप् 4 P. व्याकुलत्वे to be confused or disturbed; गुप्यति pre. जुगोप perf. गोपिता p. fut. अगुपत् aor. Cau.—गोपयति—ते pre. अजुगुपत्—त aor. जुगुपिषति, जुगोपिषति des. गुपित p. p.

यप् 10 U. भाषायां भासने च to speak, to shine; गोपयति—ते pre. गोपयाञ्चकार—चक्रे perf. गोपयिता p. fut. अजुगुपत्—त aor. जुगोपिषति—ते des. गोपित p. p.

यप्, युष्म 6 P. ग्रन्थे to string together; युफति, युष्मति pre. जुगोफ, जुयुष्म perf. गोफिता, युष्मिता p. fut. अगोफीत्, अयुष्मीत् aor. युफित, युष्मित p. p. युफित्वा ger.

युर (कुटादि) 6 A. उद्यमने to make an effort; युरते pre. जुयुरे perf. युरिता p. fut. युरिष्यते fut. अयुरिष्यत् con. युरिषीष्ट Ben. अयुरिष्ट aor. Pass.—युर्यते pre. अगोरि aor. Cau.—गोरयति—ते pre. अजुयुरत्—त aor. जुयुरिषते des. युर्य p. p. युरितुम् inf.

युर्द् 1 A. क्रीडायां to play; युर्दते pre. युर्दिष्यते fut. अयुर्दिष्ट aor.

युर्द् 10 U. निकेतने to dwell; युर्दयति—ते per. युर्दयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. युर्दयिष्यति—ते fut. अजुयुर्दत्—त aor.

युह् 1 U. संवरणे to cover, to keep secret; युहति—ते pre. जुगूह or जुयुहे perf. गूहिता or गोढा p. fut. गूहिष्यति—ते, घोक्षयति—ते fut. अगूहित् or अगूहिष्ट (V) अगुभत्—त or अगूढ (VII) aor. युह्यात् गूहिषीष्ट or युक्षीष्ट ben. जुयुक्षति—ते des. Pass.—युह्यते pre. अगूहि aor. Cau.—गूहयति—ते, अजुयुहत्—त aor. गूढ p. p.

यूर 4 A. हिंसागम्योः to kill, to go; यूर्यते pre. जुयूरे perf. यूरिता p. fut. अयूरिष्ट aor. जुयूरिषते des. यूर्य p. p.

यूर 10 A. उद्यमने to make an effort; यूरयते pre. अजुयुरत् aor.

युर्द् 10 U. स्तुतौ to praise; युर्दयति—ते pre. अजुयुर्दत्—त Aor.

यृ 1 P. सेचने to sprinkle, to wet; यरति pre. जगार perf. गर्ता p. f. गरिष्यति fut. अगार्षीत् Aor.

- गृञ् 1 P. शब्दे to sound, to roar; गर्जति pre. जगर्ज perf. अगर्जीत्, Aor. Cau.-गर्जयति-ते pre. अजीगृजत्-त, अजगर्जत्-त Aor. Also गृञ्ज, गृञ्जति pre. जगृञ्ज perf. अगृञ्जीत् Aor.
- गृध् 4 P. अभिकांक्षायास् to covet, to desire; गृधयति pre. जगर्ध perf. गर्धिता p. fut अगृधत् aor. Cau.-गर्धयति-ते, अजीगृधत्-त, अज-गर्धत्-त Aor. जिगर्धिषति des. गृध् p p गर्धित्वा, गृध्वा.
- गृह् 1 A. ग्रहणे to take, to seize; ग्रहते pre. जगृहे perf. ग्रहिता, ग्रहा p. fut. ग्रहिष्यते, ग्रह्यते fut. अग्रहिष्यत्-अग्रह्यत् con. ग्रहिषीष्ट, वृक्षीष्ट Ben. अग्रहिष्ट. अग्रुक्षत् aor. जिग्रहिषते, जिग्रुक्षते des. Cau.-ग्रहयति-ते, अजीग्रहत्-त, अजग्रहत्-त aor.
- गृह् 10 A ग्रहणे to seize; गृह्यते pre. गृह्याञ्चक्रे perf. अजगृहत aor. जिगृहयिषते des.
- गृ 6 P. निगरणे to swallow, to devour, to emit; गिरति or गिलति pre. जगार or जगाल perf. गरिता, गरीता or गलिता, गलीता p. fut गरिष्यति, गरीष्यति or गलिष्यति, गलीष्यति, fut. अगारीत् or अगालीत् aor गीर्यात् Ben जिगारिषति or जिगालिषति des. Cau.-गारयति-गालयति. Pass.-गीर्यते pre. अगारि or अगालि aor. गीर्ण p. p.
- गृ 9 P. शब्दे to call out, to speak; गृणाति pre. जगार perf. गरिता, गरीता p. fut. गरिष्यति, गरीष्यति fut. अगारीत् aor. Cau.-गारयति-ते pre. अजीगरत्-त aor. जिगरिषति, जिगरीषति, जिगीर्षति des. गीर्ण p. p.
- गेव् 1 A. सेवने to serve; सेवते pre. जिगेवे perf. अगेविष्ट Aor.
- गेष् 1 A. अन्विच्छायास् to seek; गेषते pre. जिगेपे perf. गेषिष्यते fut. अगेषिट् Aor. गेष्ण p. p.
- गै 1 P. शब्दे to sing, to speak in singing manner; गायति pre. जगौ perf. गाता p. fut. गास्यति fut. अगास्यत् con. अगासीत् aor. गेयात् ben. जिगासति des. Pass.-गीयते pre. अगायि aor. Cau.-गापयति-ते pre. अजीगपत्-त aor. गीत p. p. गीत्वा (with a preposition प्रगाय.) ger.
- गोष् 1 A. संघाते to assemble; गोष्ठते pre. जुगोष्ठे perf. अगोष्ठिट् Aor.

ग्रन्थ 1 A. कौटिल्ये to be crooked; ग्रन्थते pre. जग्रन्थे perf. ग्रन्थिता p. fut. ग्रन्थिष्यते fut. अग्रन्थिष्ट aor. जिग्रन्थिषते des Pass.-ग्रन्थ्यते pre. अग्रन्थि aor. ग्रन्थित p. p.

ग्रन्थ 9 P सन्द्भे to put together, to fasten; ग्रथ्नाति pre ग्रथान् 2nd sing Impera. जग्रन्थ perf ग्रन्थिता p. fut. ग्रन्थिष्यति fut. अग्रन्थीत् aor. ग्रथ्यात् ben. Pass.-ग्रथ्यते pre अग्रन्थि aor. Cau.-ग्रन्थयति-ते pre अजग्रन्थत्-त aor. जिग्रन्थिषति des ग्रथित p. p. ग्रथित्वा, ग्रन्थित्वा ger.

ग्रन्थ 10 U बन्धने, सन्द्भे च to string together, to compose; ग्रन्थयति-ते pre. ग्रन्थयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. ग्रन्थयिता p. fut. अजग्रन्थत्-त aor. ग्रन्थ्यात्, ग्रन्थयिषीष्ट ben जिग्रन्थयिषति-ते des. Also 1. P. ग्रन्थाति pre. अग्रन्थीत् Aor.

ग्रस् 1 A अदने to swallow; ग्रसते pre जग्रसे perf. ग्रसिता p. fut. ग्रसिष्यते fut. अग्रसिष्ट aor. ग्रसिषीष्ट ben Cau.-ग्रामयति only pre. अजिग्रसत् Aor. जिग्रसिषते des. ग्रस्त p p ग्रमित्वा or ग्रस्त्वा ger.

ग्रस् 10 U. ग्रहणे to take; ग्रसयति-ते pre. अजिग्रसत्-त Aor.

ग्रह् 9 U. उपादाने to take hold of, to seize; ग्रह्णाति, ग्रह्णीति pre. ग्रहाण 2nd sing. Impera. जग्राह, जग्रहे perf. ग्रहीता p. fut. ग्रहीष्यति-ते fut. अग्रहीत्, अग्रहीष्ट aor. ग्रह्यात्, ग्रहीषीष्ट ben. जिघृक्षति-ते des. Pass.-ग्रह्यते pre. अग्राहि aor. Cau.-ग्राहयति-ते pre. अजिग्रहत्-त aor. ग्रहीत p. p. ग्रहीतुम् inf.

ग्राम् 10 U. आमन्त्रणे to invite; ग्रामयति-ते Pre. अजग्रामत्-त Aor.

गुच् 1 P. स्तेयकरणे गतौ च to rob, to go; ग्रोचति pre. जुग्रोच perf. ग्रोचिता p. fut. अग्रोचत्, अग्रोचीत् aor. गुच्यात् ben. जुगुचिषति जुग्रोचिषति des. Cau. ग्रोचयति-ते pre. अजुगुचत्-त Aor.

ग्लस् 1 A. अदने to take; ग्लसते pre. जग्लसे perf. ग्लसिष्यते fut. अग्लसिष्ट Aor. ग्लस्त p.p.

ग्लह् 1 A. उपादाने to take; ग्लहते pre. जग्लहे perf. अग्लहिष्ट Aor.

ग्लुच् 1. P. स्तेयकरणे गतौ च to steal, to go; ग्लोचति pre. जुग्लोच perf. ग्लोचिता p. fut. ग्लुक्त p. p. This root is the same as गुच्.

ग्लुञ्च् 1 P. to go; ग्लुञ्चति pre. जुग्लुञ्च perf. ग्लुञ्चिता p. fut. अग्लुञ्चत्, अग्लुञ्चीत् aor.

ग्लेप् 1 A. दैन्ये कम्पने च to be poor, to tremble; ग्लेपते pre. जिग्लेपे perf. ग्लेपिष्यते fut. अग्लेपिष्ट Aor.

ग्लै 1 P. हर्षक्षये (हर्षक्षयो धातुक्षयः) to be weary; ग्लायति pre. जग्लौ perf. ग्लायता p. fut. ग्लास्यति fut. अग्लास्यत् con. ग्लेयात्. ग्लायत् Ben. अग्लासीत् aor. जिग्लासति des. Pass.-ग्लायते pre, अग्लायि aor. Oau.—ग्लपयति-ते. ग्लापयति-ते pre. ग्लान p. p. ग्लात्वा, संग्लाय ger. ग्लानुं inf.

घ—

घच् 1 P. हसने to laugh, to mortify; घघति pre. जघाच perf. अघघीत्-अघाघीत् Aor.

घट् 1 A. चेष्टायाश्च to be busy with, to happen; घटते pre. जघटे perf. घटिता p. fut. घटिष्यते fut. घटिषीष्ट ben. अघटिष्ट aor. Pass.—घट्यते pre. घाटिता, घटिता p. fut घटिष्यते, घाटिष्यते fut. अघाटिष्यत्, अघटिष्यत् con. अघाटि, अघाटि aor. Oau.—घटयति-ते pre, अजीघटत्-त aor. जिघटिषते des.

घट् 10 U. भाषायां संघाते च to speak, to collect together; घाटयति-ते pre. घाटयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. अजीघटत्-त Aor. जिघाट-यिषति-ते des.

घट् 1 A. चलने to shake, to touch; घट्टते pre. जघट्टे perf. घट्टिता p. fut. घट्टिष्यते fut. घट्टिषीष्ट ben. अघट्टिष्ट aor जिघट्टिषते des. घट्टित P. P.

घट् 10 U चलने to stir, to disturb; घट्टयति-ते pre. अजघट्टत्-त Aor. जिघट्टयिषति-ते des.

घण्ट् 10 U भाषायां to speak; घण्टयति-ते pre. अजघण्टत्-त Aor. Also 1 P. घण्टति pre. अघण्टीत् Aor.

घस्* 1 P. to eat; घसति pre. अघसत् Imperf. जघास aor घस्ता p. fut. घत्स्यति fut. अघत्स्यत् con. अघसत् aor. जिघत्सति des घस्त p p.

घिण् 1 A. ग्रहणे to take; घिण्णते pre. जिघिण्णे perf. अघिणिण्ट Aor.

*This is a defective root and is very often used for the root अद्. It is conjugated in the Perf. as an optional substitute for अद.

- बु 1 A. शब्दे to sound; ब्रवते pre जुबुवे perf. अघोष्ट Aor. जुबुषते des. ब्रुत p.p.
- बुद् 1 A. परिवर्तने to return, to exchange; बोदते pre. जुबुदे perf. अबुदत्, अघोदिष्ट aor. बुदित p. p.
- बुद् 6 P. प्रतिघाते (कुटादि) to strike against; बुदति pre जुबोट (जुबुदिथ 2nd sing.) perf. अबुदीत् Aor.
- बुड् 6 P. to strike; बुडति pre (the same as above).
- बुण् 6 P. भ्रमणे to roll, to turn round; बुणाति pre. जुबोण perf. बोणिता p. fut. अबोणीत् Aor. बुणित p p.
- बुण् 1 A. भ्रमणे to roll, to whirl; बोणते pre. जुबुणे perf. अघोणिष्ट aor
- बुण्ण 1 A. ग्रहणे to take, to receive; बुण्णते pre जुबुण्णे perf. बुण्णिता p. fut. अबुणिष्ट aor बुण्णित p p
- बुर 6 P. भीमार्थशब्दयो. to be frightful, to sound; बुरति pre. जुबोर perf. बोरिता p. fut. बोरिष्यति fut. अबोरिष्यत्, con. अबोरीत् aor.
- बुष 1 P. अविशब्दने (शब्दे इत्यन्ये) to sound, to declare; बोषति pre जुबोष perf. बोषिता p. fut. बोषिष्यति fut बुष्यात् ben. अबुषत्, अघोषीत् aor. Cau.—बोषयति-ते pre. अज्जूषत् aor. जुबोषिषति, जुबुषिषति des. बुषित, बोषित or बुष्ट p p.
- बुष 1 A. कान्तिकरणे to be bright; बोषते pre. जुबुषे perf. अघोषिष्ट Aor. जुबो-बु-षिषते des
- बुष 10 U. विशब्दने to proclaim aloud; आ + बुष = क्रन्दसातन्ये to cry continuously; बोषयति-ते pre. बोषयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. बोषयिता p fut. बोषयिष्यति-ते fut. अज्जूषत् त aor. बुषित-बुष्ट p.p.
- बृ 4 A. हिंसाबयोहान्योः to kill, to become old; ब्रते pre. अब्ररिष्ट Aor.
- बृण् 6 U. भ्रमणे to move to and fro, to whirl; बृणति, बृणते pre. जुबृण, जुबृणे perf. बृणिता p fut. बृणिष्यति-ते fut. अबृणिष्यत्-त्

SANSKRIT GRAMMAR.

con. अघृणीत् aor. जुघृणिषति-ते des. Pass.—घृण्यते pre. अघृणि
aor. Cau.—घृण्यति-ते pre. अजुघृण्यत्-त aor. घृणित p p.

घृ 1 P. संचने & 10 U. प्रस्रवणे छादने च to sprinkle, to cover;
घरति & घारयति-ते pre. जघार, घारयाञ्चकार &c. perf. घर्ता,
घारयिता p. fut. अघारीत्, अजीघरत्-त aor. घृत, घारित p.p.

घृण् 8 U. दीप्तौ to shine, to burn; घृणोति, घृणीति & घृणुते, घृणुते
pre. जघर्ण, जघृण perf. घर्णिता p. fut. घर्णिष्यति-ते fut. अघर्णीत्,
अघर्णिष्ट, अघृत, aor. जिघर्णिषति-ते des. घृत p p. घृणित्वा, घृत्वा ger.

घृष् 1 P. संघर्षे स्पर्धायां च to rub, to crush, to rival; घर्षति pre.
जघर्ष perf. घर्षिता p. fut. घर्षिष्यति fut. अघर्षिष्यत् con. अघर्षीत्
aor. घृष्यात् ben. जिघर्षिषति des. Pass.—घृष्यते pre. अघर्षि aor.
Cau.—घर्षयति-ते pre. अजीघृषत्-त, अजघर्षत्-त aor. घृष्ट p.p. घर्षित्वा
& घृष्टा ger.

घ्रा 1 P. गन्धोपादाने to smell; जिघ्रति pre. जघ्रौ perf. घ्राता p. fut.
घ्रास्यति fut. अघ्रास्यत् con. अघ्रात्, अघ्रासीत् aor. घ्रायात्, घ्रेयात्
ben. जिघ्रासति des. Pass.—घ्रायते pre. अघ्रायि aor. Cau.—घ्राप-
यति-ते pre. अजिघ्रपत्-त, अजिघ्रिपत्-त aor. घ्रात्, घ्राण p p.

ङ—

ङु 1 A शब्दे to sound; ङवते pre. मुङुवे perf. ङोता p. fut. अङोष्ट
aor. ङोपीष्ट ben. मुङुषते des.

च—

चक् 1 A. तृप्तौ प्रतिघाते च to be satisfied, to resist; चकते pre. चेके
चकिता p. fut. चकिष्यते fut. अचकिष्ट Aor. Cau.—चाकयति-ते
pre. अचीचकत्-त aor. चिचकिषते des. चकित p p.

चैक् 1 P. तृप्तौ to be satisfied; चकति pre. चचाक perf. चकिता p.
fut. अचकीत्, अचाकीत् aor. Cau.—चकयति-ते pre. चिचकिषति
des. Pass.—चक्यते pre. अचकि, अचाकि Aor.

चकास् 2 U. दीप्तौ to shine, to be prosperous; चकास्ति-स्ते pre.
चकासाञ्चकार-चक्रे &c. perf. चकासिता p. fut. चकासिष्यति fut.
अचकासिष्यत् con. अचकासीत्, अचकासिष्ट aor. Cau.—चकास-

यति-ते pre. अचीचकासत्-त, अचचकासत्-त aor. चकासित p p
चकासित्वा ger. चकासितुम् inf.

चक्ष् * 2 A. व्यक्तायां वाचि to speak, to tell, to say; चष्टे pre. चचक्षे;
चख्यौ, चख्ये, चक्षौ, चक्षे perf. ख्याता, कशाता p. fut. अख्यत्-त,
अकशासीत्, अकशास्त aor. ख्यायात्, ख्येयात्, ख्यासीष्ट, कशायात्,
कशेयात्, कशासीष्ट ben. Cau—ख्यापयति-ते, कशापयति-ते pre.
अचिख्यपत्-त, अचिक्शपत्-त aor. चिख्यासति-ते des.

चञ्च् 1 P. to go; to jump; चञ्चति pre. चचञ्च perf. चञ्चिता p. fut.
अचञ्चीत् aor. चञ्चित p p.

चट् 1 P वर्षावरणयोः to break, to cover; चटति pre. चचाट perf. चटिता
p. fut. अचटीत् aor. Cau.—चाटयति-ते, pre. चिचटिषति des.

चट् 10 U. भेदने to kill, to injure. to break; चाटयति-ते pre. चाटया-
ञ्चकार-चक्रे, &c perf. चटयिता p fut. चटयिष्यति-ते fut. अच-
टयिष्यत्-त con. अचीचटत्-त aor. चटित p.p.

चण् 1 P. दाने गतौ च to give; चणति pre. चचाण perf. चणिता p.
fut. अचणीत्, अचाणीत् aor. Cau—चणयति-ते, चिचणिषति des.

चण्ड् 1 A. to be angry; चण्डते pre. चचण्डे perf. चण्डिता p. fut
अचण्डिष्ट aor. Also P. चण्डति pre. अचण्डीत् aor.

चण्ड् 10 U. चण्डयति-ते pre. अचचण्डत्-त Aor. चिचण्डयिषति-ते des.

चद् 1 U. याचने to ask; चदति-ते pre. चचाद-चेदे perf. चदिष्यति-ते
fut. अचदीत्, अचदिष्ट Aor.

चन् 1 P. हिंसायां to kill; चनति pre. चचान perf. चनिष्यति fut.
अचनीत्, अचानीत् Aor, Cau—चनयति-ते, चिचनिषति des.

चञ् 10 U. श्रद्धापहनयोः to believe, to strike; चानयति-ते pre.
अचीचनत्-त Aor.

चन्द् 1 P. आह्लादे दीप्तौ च to be glad, to shine; चन्दति pre. चचन्द
perf. चन्दिता p. fut. अचन्दीत् aor. चिचन्दिषति des.

*This root is defective in the Non-conjugational tenses.
When it means 'to leave' it does not substitute कशा; समचक्षिष्ट
aor.

चप 1 P. सान्त्वने to console; चपति pre. चचाप perf. चपिता p. fut.
अचपीत्-अचापीत् aor. Cau.—चापयति-ते pre. चिचपिषति des.

चप् 10 U. परिकल्पने to grind; चपयति-ते pre. चापयाञ्चकार-चक्रे perf.
चपयिता p. fut. अचीचपत्-त aor.

चम्प 10 U. to go, to move; चम्पयति-ते pre चम्पयाञ्चकार-चक्रे
perf. चम्पयिता p. fut. अचचम्पत्-aor.

चम् 1 P. अदने to eat (with आ to drink); चमति pre. चचाम perf.
चमिता p. fut. चमिष्यति fut. अचमीत् aor. Cau —चामयति pre.
अचीचमत् aor. चिचमिषति des. चान्त p p चान्त्वा or चमित्वा ger.

चय 1 A. to go; चयते pre. चये perf. चयिता p. fut. चयिष्यते fut.
अचयिट् aor

चर 1 P. गतौ to walk (with आ to perform); चरति pre. चचार
perf. चरिता p. fut. चरिष्यति fut. अचरिष्यत् con.—चर्यात् Ben.
अचारीत् aor. चिचरिषति des. Pass —चर्यते pre. अचारि aor.
चरित p p.

चर् 10 U. संशये to doubt; (with वि, असंशये to remove a doubt);
चारयति-ते pre. अचीचरत् त aor.

चर्च 1 P. परिभाषणहिंसातर्जनेषु to abuse, to discuss; चर्चति pre. चचर्च
perf. चर्चिता p. fut. चर्चिष्यति fut. अचर्चिष्यत् con. अचर्चात्
aor चर्चित p-p.

चर्च 10 U. अध्ययने to read over, to study, चर्चयति-ते pre. चर्च-
याञ्चकार-चक्रे &c. perf. चर्चयिता p. fut. अचचर्चत्-त aor.

चर्व 1 P. अदने & 10 U. मक्षणे to eat, to chew; चर्वति & चर्वयति-ते
pre. चचर्व & चर्वयाञ्चकार-चक्रे perf. चर्विता & चर्वयिता p. fut.
अचर्वीत्, अचचर्वत्-त Aor.

चल् 1 P. कम्पने to stir, to shake; चलति pre. चचाल perf. चलिता p.
fut. अचालीत् aor. Cau.—चलयति-ते (चालयति-ते) pre. अची-
चलत्-त aor. चलित p p.

चल् 6. P. विलसने to sport, to frolic; चलति pre. (see above for
the other forms).

चल् 10 U भृतौ to foster; चालयति-ते pre. चालयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. अचीचलत् Aor.

चष् I U, भक्षणे to eat; चषति-ते pre. चचाप, चेषे perf. अचषीत्, अचाषीत्, अचषिष्ट Aor.

चह् 1 P. & 10 U. परिकल्कने to be wicked; चहति & चहयति-ते pre. अचहीत्-अचचहत्-त, अचीचहत्-त (यटादि) Aor.

चाय् 1 U. पूजानिषामनयोः to worship, to observe; चायति-ते pre. चचाय-चचाये perf. चायिता p. fut. चाधिष्यति-ते fut. अचायीत्, अचायिष्ट aor. Cau-चाययति-ते pre. अचचायत्-त aor. चिचायिषति-ते des.

चि 5 U. चयने to heap up, to collect; चिनोति, चिनुते pre. चिकाय, चिचाय, चिकये, चिच्ये perf. चेता p. fut. चेष्यति-ते fut. अचेष्यत्-त con. अचैषीत्, अचेष्ट aor. चीयात्, चेषीष्ट ben. चिक्रीषति-ते des. Pass.-चीयते pre. अचायि aor. चित p. p. चित्वा ger.

चि 10 U. to gather, चययति-ते, चपयति-ते pre. चययाञ्चकार-चक्रे, चपयाञ्चकार-चक्रे perf. अचीचपत्-त, अचीचयत्-त aor.

चिद् 1 P & 10 U. परप्रेष्ये to send out; चेटति, चेटयति-ते pre. चिचेट, चेटयाञ्चकार-चक्रे &c perf. चेटिता, चेटयिता p. fut. अचेटीत्, अचीचिटत्-त aor.

चित् 1 P. संज्ञाने to notice, to understand; चेतति pre. चिचेत perf. चेतिता p. fut. चेतिष्यति fut. अचेतिष्यत् con. अचेतीत् aor. चित्यात् ben. चिचितिषति, चिचेतिषति des. Cau.-चेतयति-ते pre. अचीचितत्-त aor. Pass.-चित्यते pre अचेति aor. चित्त p. p. चितित्वा & चेतित्वा ger.

चित् 10 A. संचेतने to perceive, to be anxious; चेतयते pre. अचीचित्त Aor. चिचेतयिषते des.

चित्र् 10 U. चित्रकरणे अद्भुतदर्शने च to paint &c.; चित्रयति-ते pre. अचिचित्रत्-त Aor. चिचित्रयिषति-ते des.

चित् 1. P. think, चिंतति pre. चिचित् perf. चिंतिता p. fut. अचिंतीत् aor. चिन्तित p. p.

चिद् 10 U. स्मृत्यां to think, to consider; चितयति-ते pre. चितयाञ्च-

कार-चक्रे, &c. perf. चिंतयिता p. fut. अचिंचितत्-त aor. चिंत्यात्
& चिंतयिषाट् ben. Pass-चिन्त्यते pre. अचिन्ति aor. चिंतित p. p.
चिंतयित्वा ger.

चिल् 6 P. वसने to put on clothes, to dress. चिलति pre. चिचेल
perf. चेलिता p. fut. अचेलीत् aor.

चिल् 1 P. शैथिल्ये to become loose; चिल्लति pre. चिचिल्ल perf.
चिल्लिता p. fut. अचिल्लीत् aor. चिल्लित p. p.

चीक् 10 U. 1 P. आमर्षणे to suffer; चीकयति-ते, चीकानि pre. चीक-
याञ्चकार-चक्रे, चिचीक perf. अचीचिकत्-त, अचीकीत् aor.

चीभ 1 A. कथ्यने to boast; चीभते pre. चिचीभे perf. चीभिता p. fut.
अचीभिष्ट aor.

चीव् 1 U. आदानसंवरणयोः to take, to cover; चीवति-ते pre. चिचीव-
वे perf. चीविता p. fut. अचीवीत् & अचीविष्ट aor.

चीव् 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; चीवयति-ते pre.

चुच्य् 1 P. अभिषवे to bathe; चुचयति pre. चुचुच्य perf. चुच्यिष्यति
fut. अचुच्यीत् Aor.

चुट 6 P. छेदने (कुटादि) to cut; चुटति pre. चुचोट perf. चुटिता p.
fut. अचुटीत् aor.

चुड् 6 P. संवरणे (कुटादि) to conceal; चुडति pre. चुचोड perf.
चुडिता p. fut. अचुडीत् aor.

चुण्ट् 10 U. 1 P. छेदने to cut; चुण्टयति-ते, चुण्टति pre. अचुण्टत्-त,
अचुण्टीत् Aor.

चुद् 10 U. संचोदने to direct, to throw; चोदयति-ते pre. चोदयाञ्च-
कार-चक्रे &c. perf. चोदयिता p. fut. चोदयिष्यति-ते fut. अचोद-
यिष्यत्-त con. अचूचुदत्-त aor. चुचोदयिषति-ते des चोदित p. p.

चुप 1 P. मन्दायां गतौ to move slowly; चोपति pre. चुचोप perf.
चोपिता P. fut. अचोपीत् aor. चुचु-चो-पिषति des.

चुम्ब 1 P. वक्त्रसंयोगे to kiss; चुम्बति pre. चुचुम्ब perf. चुम्बिता p.
fut. अचुम्बीत् aor. चुचुम्बिषति des. चुम्बित p. p.

कुम्भ् 10 U. हिंसायास् to kill; कुम्भयति-ते pre. कुम्भयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. कुम्भयिता p. fut. अकुम्भत् aor. कुम्भित p. p.

चुर 10 U. स्तेये to steal or rob, to take; चोरयति-ते pre. चोरयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. चोरयिता p. fut. चोरयिष्यति-ते fut. अचूचुरत्-त aor. चोर्यात्, चोरयिषीष्ट ben. चुचोरयिषति-ते des. Pass.—चोर्यते. अचोरि aor. चोरित p. p. चोरयित्वा ger.

चुल् 10 U. ससुच्छ्राये to raise; चोलयति-ते pre. अचूचुलत्-त Aor.

चूर् 4 A. दाहे to burn; चूर्यते pre. चुचूरे perf. अचूर्ष्टि Aor. चूर्ण p. p.

चूर्ण् 10 U. प्रेरणे, संकोचने to reduce to powder, to contract; चूर्णयति-ते pre. चूर्णयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. चूर्णयिता p. fut. चूर्णयिष्यति-ते fut. अचूर्णयिष्यत्-त con. अचुचूर्णत्-त aor. चूर्णित p. p.

चूष 1 P. पाने to drink, to suck; चूषति pre. चुचूष perf. चूषिता p. fut. अचूषीत् aor. चुचूषिषति des. चूषित p. p.

चृत् 6 P. हिंसाग्रन्थनयोः to hurt, to kill, to connect; चृन्ताति pre. चर्चत् perf. चर्तिता p. fut. अचर्चीत् aor. चिचर्तिषति, चिचृत्सति des.

चृप् 10 U. संदीपने to kindle; चर्पयति-ते pre. चर्पयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. चर्पयिता p. fut. अचीचृपत्-त, अचचर्पत्-त aor. Also 1 P. चर्पति pre. अचर्पीत् aor.

चेल् 1 P. चलने to move, to go; चेलति pre. चिचेल perf. चेलिता p. fut. अचेलीत् aor.

चेष्ट् 1 A. चेष्टायां to stir, to make efforts; चेष्टते pre. चिचेष्ट perf. चेष्टिता p. fut. चेष्टिष्यते fut. अचेष्टिष्ट aor. चेष्टिषीष्ट Ben. चिचेष्टिषते des. Can.—चेष्टयति pre. अचिचेष्टत्, अचचेष्टत् Aor. Pass—चेष्टयते pre. चेष्टित p. p.

च्यु 1 A गतौ to go, to drop down; च्यवते pre. चुच्युवे perf. च्योता p. fut. च्योष्यते fut. अच्योष्ट aor. च्योषीष्ट ben. Can.—च्यावयति-ते चुच्युषते des. च्युत p. p.

च्युत् 1 P. आसेचने to flow, to drop down; च्योतति pre. चुच्योत perf. च्योतिता p. fut. च्योतिष्यति fut. अच्युतत्, अच्योतीत् aor. च्युन्यात् ben. Can.—च्योतयति-ते pre. अचुच्युतत्-त aor. चिच्युतिषति, चिच्योतिषति des. च्युतित, च्योतित p. p.

छ—

छद् 1 U. आच्छादने to cover; छदाति-ते pre. चच्छाद्, चच्छदे perf.
छदिता p. fut. अच्छदीत्, अच्छादीत्, अच्छदिष्ट aor. चिच्छ-
दिषति-ते des. छन्न p. p. Pass. छयते, per. अच्छादि aor. Can.—
छादयति-ते.

छद् 10 U. to conceal; छादयति-ते pre. छादयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf.
छादयिता p. fut. अचिच्छदत्-त Aor. चिच्छादयिषति-ते des. छन्न,
छादित p. p.

छम् 1 P. अदने to eat; छमाति pre. चच्छाम perf. छमिता p. fut.
अच्छमीत्, अच्छामीत् aor. छान्त p. p. छमिन्वा, छान्त्वा ger.

छर्द् 10 U. वमने to vomit; छर्दयति-ते pre. छर्दयाञ्चकार-चक्रे perf.
छर्दयिता p. fut. अचिच्छर्दत्-त aor. चिच्छर्दयिषति-ते des. छर्दित p. p.

छिद् 7 U. द्वैधीकरणे to cut, to mow; छिनत्ति & छिन्ते pre. चिच्छेद्,
चिच्छिदे perf. छेत्ता p. fut. छेत्स्यति-ते fut. अछेत्स्यत्-त con.
छियात्, छेत्सीष्ट Ben. अछिदत्, अछेत्सीत् & अछिच्छत् aor.
चिच्छिच्छति-ते des. छिन्न p. p.

छिद् 10 U. भेदने to bore; छिद्वयति-ते pre. अचिछिद्वत्-त Aor. चिछिद्व-
यिषति-ते des.

छुद् 6 P. भेदने (कुटादि) to put; छुटाति pre. चुच्छोट perf. छुदिता
p. fut. अच्छुदीत् aor.

छुप् 6 P. स्पर्शे to touch; छुपति pre. चुच्छोष perf. छोप्ता p. fut.
छोप्स्यति fut. अछोप्स्यत् con. अछौप्सीत् aor.

छुर 6 P. भेदने (कुटादि) to intermix, to cut; छुरति pre. चुच्छोर
perf. छुरिष्यति fut. अछुरीत् Aor. चुच्छुरिषति des.

छृद् 1 P. & 10 U. संदीपने to kindle; छर्दति, छर्दयति-ते pre. चच्छर्द्,
छर्दयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. छर्दिता, छर्दयिता p. fut. छर्दिष्यति,
छर्दयिष्यति-ते fut. अछर्दिष्यत्, अछर्दयिष्यत्-त con. अछर्दीत्,
अचिछृदत्-त्, अचच्छर्दत्-त aor.

छृद् 7 U. दीप्तिद्वययोः to shine, to play, to vomit; छृपति, छृन्ते pre
चच्छर्द्-चच्छृदे perf. छर्दिता p. fut. छर्दिष्यति-ते, छत्स्यति-ते fut.

अच्छर्दत्, अच्छर्दात् & अच्छर्षिष्ट aor. छृयात्, छर्दिषीष्ट & छृत्सीष्ट
ben. चिच्छर्दिषति-ते, चिच्छृत्सति-ते des.

छेद् 10 U. द्वैधीकरणे to divide, to cut; छेदयति-ते pre. छेदयिष्यति fut.
अचिच्छेदत्-त Aor.

छो 4 P. छेदने to cut; छद्यति pre. चच्छौ perf. छाता p. fut. छास्यति
fut. अच्छास्यत् con अच्छात्, अच्छासीत् aor. चिच्छासति des. छात,
छित p. P. छात्वा, छित्वा ger. Pass.-छायते pre. अच्छायि aor.

ज—

जक्ष् 2 P. भक्ष्यहसनयोः to eat, to consume, to laugh; जक्षति pre.
अजक्षत्, अजक्षीत्, imperf जजक्ष perf. जक्षिता p. fut. जक्षिष्यति
fut. अजक्षिष्यत् con. अजक्षीत् aor. जक्ष्यात् ben. Cau.—जक्षयति
pre. अजजक्षत् aor. जिजक्षति des. जक्षित p. p.

जज्ज-जज्ज् 1 P. युद्धे to fight; जजति, जज्जति pre जजाज, जजज्ज perf.
जजिता, जजिता p. fut. अजजीत्, अजाजीत्, अजजीत् aor.

जद् 1 P. संघाते to clot, to become twisted; जटति pre. जजाट perf.
जदिता p. fut. अजटीत्, अजाटीत् aor.

जङ् The same as above.

जन् 4 A. प्रादुर्भावे to be born; जायते pre. जज्ञे perf जनिता p. fut.
जनिष्यते fut. अजनिष्यत् con. अजनि-अजनिष्ट aor. जनिषीष्ट ben.
जिजनिषति des. Pass.—जन्यते or जायते pre. अजानि Aor. Cau.—
जनयति pre. अजीजनत् aor. जिजनिषते des. संज्ञाय, संजन्य, जानित्वा
ger. जात p. p.

जप् 1 P. व्यक्तायां वाचि मानसे च to mutter; जपति pre जजाप perf.
जपिता p. fut. जपिष्यति fut अजपिष्यत् con. अजपीत्, अजापीत्
aor. जप्यात् ben. जिजपति des. Pass.—जप्यते pre. अजापि aor.
Cau.—जापयति-ते pre. अजीजपत्-त aor. जपित p p

जम् 1 A. गात्रविताने to yawn; जम्भते pre. जजम्भे perf. जाम्भिता p.
fut. अजम्भिष्ट aor. जाम्भिषीष्ट ben. जिजम्भिषते des Cau.—जम्भ-
यति pre. अजजम्भत् aor. Pass.—जम्भते, अजम्भि aor.

जम् 1 P. अदने to eat; जमति pre. जजाम perf जमिता p. fut. अज-
मीत् aor. जान्त p. p.

- जम् 1 P. 10 U. नाशने to destroy; जम्भति, जम्भयति-ते pre. जजम्भ, जम्भयाञ्चकार &c. perf. अजम्भीत्, अजजम्भत् Aor.
- जल् 1 P. घातने to be sharp; जलति pre. अजालीत् Aor.
- जल् 10 U. अपवारणे to cover; जालयति-ते pre. अजीजलत् Aor.
- जल् 1 P. व्यक्तायां वाचि to murmur, to prattle; जल्पति pre. जजल्प perf. जल्पिता p. fut. जल्पयति fut. अजल्पयत् con. अजल्पीत् aor. जिजल्पति des. Pass.—जल्प्यते pre. अजल्पि aor. जल्पित p. p.
- जप् 1 P. हिंसायां to hurt, to kill; जपति pre. जजाप perf. जपिता p. fut. अजपीत्, अजापीत् aor.
- जस् 4 P. मोक्षणे to set free; जस्यति pre. जजास perf. जसिता p. fut. अजसत् aor. जस्त p. p.
- जस् 10 U. 1 P. हिंसायां ताडने च to hurt; जासयति-ते, जसति pre. जासयाञ्चकार-चक्रे &c. जजास perf. जासयिता, जसिता p. fut. अजीजसत्-त, अजसीत्, अजासीत् aor. जिजासयति-ते, जिजासिषति des.
- जंस् 10 U. 1 P. रक्षणे मोक्षणे च to protect; to release; जंसयति-ते, जंसति pre. अजजंसत्-त, अजसीत् Aor.
- जागृ 2 P. निद्राक्षये to awake; जागर्ति pre. जजागार-गर & जागराञ्चकार perf. जागरिता p. fut. जागरिष्यति fut. अजागरिष्यत् con. अजागरीत् aor. जागर्यात् ben. जिजागरिषति des. Pass.—जागर्यते pre. अजागारि aor. Cau.—जागरयति-ते pre. जागरित p. p.
- *जि 1 P. जये अभिभवे च to conquer; जयति pre. जिगाय perf. जेता p. fut. जेष्यति fut. अजेयत् con. अजैषीत् aor. जीयात् ben. जिगीषति des. Cau.—जापयति-ते pre. अजीजयत्-त aor. अजीयते, जेजयति, जेजेति freq. जित p. p. जित्वा ger. जेतुश्च inf.
- जिन्व् 1 P. प्रीणने to please; जिन्वति pre. जिजिन्व perf. अजिन्वीत् Aor.
- जिन्व् 1 P. 10 U. भाषायां to speak; जिन्वति, जिन्वयति pre. जिजिन्व, जिन्वयाञ्चकार &c. perf. जिन्विता, जिन्वयिता p. fut. अजिन्वीत्, अजिजिन्वत्-त aor.

* It is Atmanepadi when preceded by the prepositions वि & परा.

जिह् 1 P. भक्षणे to eat; जेमति pre. जिजेम perf. अजेमीत् Aor. जिन्त
p. p.

जिरि 5 P. to kill, जिरिणोति pre. (Vedic).

जिष् 1 P. सेचने सेवने च to sprinkle, to serve; जेषति pre. जिजेप
perf. जेषिता p. fut. जेषिष्यति fut. अजेपीत् aor. जेषिष्वा, जिद्वा
ger.

जीव् 1 P. प्राणधारणे to live; जीवति pre. जिजीव perf. जीविता p. fut.
जीविष्यति fut. अजीविष्यत् con. अजीवीत् aor Pass.-जीव्यते pre.
अजीवि aor. Cau-जीवयति-ते pre. जीवित्वा ger. जीवितुम् inf.
जीवित p.p.

जुद् 6 P. (कुटादि) बन्धने to tie up or bind; जुटति pre. जुजोट perf.
अजुटीत् Aor.

जुङ् 6 P. गतौ to go; जुङति pre. अजोङीत् Aor.

जुत् 1 A. भासने to shine; जोतते pre. जोतिष्यते fut. अजोतिष्ट Aor.

जुष् 6 A. प्रीतिसेवनयोः to like, to enjoy; जुषते pre. जुजुषे perf. जोषिता
p. fut. अजोषिष्ट aor. Pass.-जुष्यते pre. अजोषि aor. Cau.-जोष-
यति-ते pre. अजुजुषत्-त aor. जुजोषिषते, जुजुषिषते des. जुष्ट p.p.

जुष् 1 P. & 10 U. परितर्कणे परितर्पणे च to think, to examine, to be
satisfied; जोषति & जोषयति-ते pre. जुजोष & जोषयाश्चकार-चक्रे
perf. जोषिता, जोषयिता p. fut. अजोषीत् & अजुजुषत्-त aor.
जुजुषिषति, जुजोषिषति, जुजोषयिषति-ते des. जुष्ट p. p.

जूर 4 A. हिंसावयोहान्योः to kill, to grow old; जूर्यते pre. जुजूरे
perf. अजूरिष्ट aor.

जूष् 1 P. हिंसायां to kill; जूषति pre अजूषीत् Aor.

जृम् 1 A. गात्रवित्ताने, to yawn; जृम्भते pre जजृम्भे perf जृम्भिता p.
fut. जृम्भिष्यते fut. अजृम्भिष्ट aor. जिजृम्भिषते des. जृम्भित p. p.

जृ 4 P. वयोहानौ to grow old; जीर्यति pre जजार perf जरिता or जरी-
ता p fut. जरिष्यति, जरीष्यति, fut अजरिष्यत्, अजरीष्यत् con.
अजारीत्, अजरत् aor. जीर्यात्, ban. जिजारिषति, जिजरीषति, जिजीर्षति
des. Cau.—जरयति-ते pre. Pass.—जीर्यते pre. जीर्ण p. p.

- जृ 1 & 9 P. to wear out; जरति. जृणाति, pre जजार perf जरिता-
जरीता p. fut. अजारीत् aor. Cau -जारयति-ते pre.
- जृ 10 U to grow old; जारयति-ते pre जारयाञ्चकार-चक्रे &c.
perf. जारयिता p fut अजीजरत्-त aor जिजारयिषति-ते des.
- जेष् 1 A. to go; जेपते pre जिजेषे perf. जेपिता p fut अजेषिट् aor.
- जेह् 1 A प्रयत्ने गतौ च to try, to go, जेहते pre जिजेहे perf. जेहिता
p. fut. अजेहिष्ट aor.
- जै 1 P. क्षये to decay; जायति pre जजौ perf जाता p fut अजासीत्
aor जायात् ben जिजासति des.
- ज्ञप् 10 U ज्ञाने ज्ञापने च to know, to cause to know, to see, to
please; ज्ञापयति-ते pre ज्ञपयाश्चकार-चक्रे, &c. perf ज्ञपयिता p.
fut. ज्ञपयिष्यति-ते fut अज्ञपयिष्यत्-त con. अजिज्ञपत्-त aor.
ज्ञीप्सति-ते des. Pass.-ज्ञप्यते pre. अज्ञापि, अज्ञापि aor. ज्ञप्त,
ज्ञपित p. p.
- ज्ञा 9 U अवबोधने to know; जानाति, जानीते pre जज्ञौ, जज्ञे perf.
ज्ञाता p fut ज्ञास्यति-ते fut. अज्ञास्यत्-त con अज्ञासीत्, अज्ञास्त
aor. ज्ञायात्, ज्ञेयात्, ज्ञासीष्ट ben. जिज्ञासति ते des Cau -ज्ञाप-
यति-ते & ज्ञपयति-ते (in the sense of 'to gratify, to slay or to
cause to see,) pre अजिज्ञपत् त aor. Pass -ज्ञाप्यते pre. अज्ञायि
aor. ज्ञातुम् inf. ज्ञात्वा ger. ज्ञात p p
- ज्ञा 10 U. नियोगे to direct; ज्ञापयति-ते pre ज्ञापयाश्चकार-चक्रे perf.
ज्ञापयिता p fut. ज्ञापयिष्यति-ते fut. Pass-ज्ञाप्यते ज्ञापित p.p
- ज्या 9 P. वयोहानौ to become old; जिनाति pre. जिज्यौ perf. ज्याता
p. fut. ज्यास्यति fut अज्यास्यत् con अज्यासीत् aor. जीयात् ben.
जिज्यासति des. Pass -जीयते, अज्यायि aor. Cau.-ज्यापयति-ते
pre. जीन p.p. जीत्वा ger.
- ज्यु 1 A. to go; ज्यवते pre जुज्युवे perf. ज्योता p fut अज्योष्ट aor.
- जि 1 P जये अभिभवे च to conquer, to defeat जयति pre जिज्राय
perf. जेता p. fut. अज्रैषीत् aor.
- जि 10 U. वयोहानौ to become old; जाययति-ते pre. जाययाश्चकार-
चक्रे &c. perf. जाययिता p. fut. अजिज्रयत्-त aor.

ज्वर् 1 P. रोगे to be hot with fever or passion; ज्वरति pre. जज्वार perf. ज्वरिता p. fut. ज्वरिष्यति fut. अज्वारीत् aor. Cau-ज्वरयति-ते, अजिज्वरत्-त aor. जिज्वरिषति des. जूर्ण p. p.

ज्वल् 1 P. दीप्तौ to burn, to glow; ज्वलति pre. जज्वाल perf. ज्वलिता p. fut. ज्वलिष्यति fut. अज्वालीत् aor. Cau.-ज्वलयति-ते, ज्वालयति-ते (with प्र-प्रज्वलयति-ते) pre. जिज्वालिषति des. ज्वलित p. p.

झ—

झद् 1 P. संघाते to be collected or matted together; झटाति pre. अझटीत्, अझाटीत् Aor.

झम् 1 P. अद्ने to eat; झमति pre. झमिता p. fut. अझमीत् Aor.

झष 1 P. हिसायाम् to kill; झषति pre. जझाष perf. झषिता p. fut. अझषीत्, अझाषीत् aor.

झष 1 U. आदानसंवरणयोः to take, to put on, to conceal; झषति-ते pre. जझाष, जझषे perf. झषिता p. fut. अझषीत्, अझाषीत्, अझषिट् aor.

झृ 4. 9. P. वयोहानौ to become old; झीर्यति, झृणाति pre. जझार perf. झरिता, झरीता p. fut. अझारीत् Aor.

टङ्क् 1 P. 10 U. to bind, to tie; टङ्कति, टङ्कयति-ते pre. टटङ्क्. टङ्क्याञ्चकार-चक्रे &c. perf. टङ्किता, टङ्कयिता p. fut. अटङ्कीत् अटटङ्क्त्-त aor. टङ्कित p. p.

टल् 1. P. वैक्लव्ये to be confused; टलति pre. टटाल perf. टलिता fut. अटालीत् aor.

टिक् 1 A. to go, to move; टेकते pre. टिटिके perf. टेकिता p. fut. अटेकिट् aor. Cau.-टेकयति-ते pre. अटिटेकत्-त aor.

टिप् 10 U. क्षेपे to throw, to send; टेपयति-ते pre. टेपयाञ्चकार-चक्रे perf. टेपयिता p. fut. अटिटेपत्-त aor.

टीक् 1 A. to go, to move; टीकते pre. टिटीके perf. टीकिता p. fut.
अटीकिष्ट aor. टिटीकिषते des.

टौक् 1. A. to go, टौकते pre. अटौकिष्ट Aor.

ड—

डप् 10 A. संघाते to gather, to heap; डापयते pre. डापयाञ्चक्रे perf.
डापयिता p. fut. अडीडपते aor.

डम् 10 A. क्षेपे to throw, to send; डम्बयति-ते pre. डम्बयाञ्चकार-
चक्रे, perf. डम्बायिता p. fut. डम्बायिष्यति-ते fut. अडडम्बत्-त Aor.

डिप् 4 P. क्षेपे to throw; डिप्यति pre. डिडेप perf. डेपिता p. fut. अडि-
पत् aor.

डिप् 10 A. संघाते to gather; डेपयते pre. डेपयाञ्चक्रे perf. डेपयिता p.
fut. अडीडिपत् aor.

डी 1 A. विहायसा गतौ to fly, to go; डयते pre. डिड्ये perf. डयिता
p. fut. डयिष्यते fut. अडयिष्ट aor. डयिषीष्ट Ben. Cau.—डाययति-
ते, अडीडयत्-त Aor. डिडयिषते des. डयित, डान (with उत्) p. p.

डी 4 A. to fly, to go; डीयते pre. डिड्ये perf. डीन p. p. For other
forms see 1 A.

डुल् 10 U. to throw up; डोलयति-ते pre. डोलयाञ्चकार-चक्रे perf.
डोलयिता p. fut. अड्डुलत्-त aor.

ढ—

ढौक् 1 A. गतौ to go, to approach; ढौकते pre. डुढौके perf. ढौकिता
p. fut. ढौकिष्यते fut. अढौकिष्ट aor. ढौकिषीष्ट Ben. Cau.—ढौकयति
-ते pre. अडुढौकत्-त aor. डुढौकिषते des. Pass.—ढौक्यते. ढौकित
p. p.

त—

तक् 1 P. हसने सहने च to laugh, to bear; तकति pre. तताक perf.
तकिता p. fut. अतकीत्, अताकीत् aor. तकित p. p.

तक्ष् 1 P. त्वचने (त्वचनं संवरणं त्वचोमृदणं च) to conceal, to pare;
तक्षति pre. ततक्ष perf. तक्षिता p. fut. अतक्षीत् Aor.

तक्ष् 1 P. तक्षकरणे to pare, to cut; तक्षति, तक्षणीति pre. (belongs to 5th conj. optionally in the Conj. Tenses) ततक्ष perf. तक्षिता p. fut. तक्षिष्यति, तक्षयति fut. अतक्षीत् aor. तक्षयति ben. तष्ट p. p. तक्षिता, तष्टा ger.

तङ् 1 P. गतौ रखलने कम्पने च to go, to stumble, to shake; तङ्गति pre. ततङ्ग perf. तङ्गिता p. fut. अतङ्गीत् aor. तङ्गित p. p.

तञ्च् 1 P. to go; तञ्चति pre. ततञ्च perf. तञ्चिता p. fut. अतञ्चीत् aor. तक्त p. p. तञ्चित्वा, तक्त्वा ger.

तञ्च् 7 P. संकोचने to contract, to shrink; तनक्ति pre. ततञ्च perf. तंक्ता, तञ्चिता p. fut. तङ्क्ष्यति, तञ्चिष्यति fut; अतञ्चीत्, अताङ्क्षीत् Aor. Cau.—तञ्चयति-ते, तितञ्चिषति, तितङ्क्षति des.

तञ्च् same as तञ्च्.

तट् 1 P. उच्छ्राये to grow; तटति pre. तताट perf. तटिता p. fut. अतटीत्, अताटीत् aor.

तड् 10 U. आघाते भाषायां च to beat; ताडयति-ते pre. ताडयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. ताडयिता p. fut. ताडयिष्यति-ते fut. अतीतडत्-त् aor. Pass.—ताडयते pre. ताडित p. p.

तण्ड् 1 A. ताडने to beat; तण्डते pre. ततण्डे perf. तण्डिता p. fut. अतण्डिट aor.

तण् 8 U. विस्तारे to spread, to go; तनोति, तणुते pre. ततान, तेने perf. तनिता p. fut. तनिष्यति-ते fut. अतनीत्, अतानीत् & अतानिष्ट, अतत aor. तन्यात् & तनिषीष्ट ben. तितानसति-ते, तितंसति-ते, तितनिषति-ते des. Pass.—तन्यते & तायते pre. अतानि aor. Cau.—तानयति-ते pre. अतीतनत्-त् aor. तत p. p. तनित्वा, तत्वा ger.

तन् 1 P. 10. U. अद्भोपकरणयोः to believe, to subserve; तनति, तानयति-ते pre. अतनीत्, अतानीत्, अतीतनत्-त् Aor.

तन् 10 A. कुटुम्बधारणे to support, to govern; तन्त्रयते pre. तन्त्रयाञ्चक्रे perf. अततन्त्रत् Aor. तितन्त्रयिषते des. Pass.—तन्त्रयते.

तप् 1 P. सन्तापे to shine, to heat; तपति pre. तताप, perf. तप्ता

p. fut अताप्सीत् aor. तप्स्यात् ben. तितप्सति des. Pass.—तप्यते
pre. अतप्त aor. Cau.—तापयति-ते pre. अतीतपद्-त aor. तप्त p. p.

तप् 4 A ऐश्वर्ये to rule, to be powerful; तप्यते pre. तेपे perf. तप्ता
p. fut. तप्यते fut. अतप्स्यत con. अतप्त aor. तप्सीष्ट ben. तप्त p. p.

तप् 10 U. to heat; तापयति-ते pre. तापयाञ्चकार-चक्रे &c. perf.
तापयिता p. fut. अतीतपद्-त aor.

तप् 4 P. कांक्षायां खेदे च to be anxious, to be fatigued; ताम्बाति
pre. तताम perf. तमिता p. fut. तमिष्यति fut. अतमिष्यत् con.
अतमत् aor. तान्त p. p. तमित्वा & तन्त्वा ger.

तप् 1 A. to go तयते pre. तेथे perf. तयिता p. fut. अतयिष्ट aor.

तर्क् 10 U. वितर्के to guess, to suppose तर्कयति-ते fut. तर्कयाञ्चकार-
चक्रे, &c. perf. तर्कयिता p. fut. तर्कयिष्यति-ते fut. अतर्कयिष्यत्-त
con. अतर्कत्-त aor. तर्कित p. p. तर्कित्वा ger.

तर्ज् 1 P. भर्त्सने to threaten, to menace; तर्जति pre. ततर्ज perf.
तर्जिता p. fut. तर्जिष्यति fut. अतर्जिष्यत् con. अतर्जात् aor. तित-
र्जिषति des. तर्जित p. p.

तर्ज् 10 A. भर्त्सने to blame; तर्जयते pre. तर्जयाञ्चक्रे perf. तर्जयिता
p. fut. अतर्जित aor. तर्जित p. p.

तर्द् 1 P. हिंसायां to kill, to hurt; तर्दति pre. ततर्द् perf. तर्दिता
p. fut. अतर्दीत् aor.

तल् 10 U. प्रतिष्ठायां to establish; तालयति-ते.

तस् 4 P. उपक्षये to be decreased; तस्यति pre. अतसत् Aor.

तंस् 1 P & 10 U. अलङ्करणे to decorate, to assume; तंसति & तंसय-
ति-ते pre. ततंस, तंसयाञ्चकार-चक्रे perf. तंसिता, तंसयिता p. fut.
अतंसीत् & अतंसत्-त aor.

ताय् 1 A. संतानपालनयोः to spread, to protect; तायते pre. तताये
perf. तायिता p. fut. आतयिष्ट, अतायि aor. Cau.—ताययति-ते
pre. अततायत-त aor. नितायिष्यते des.

तिक् 1 A. to go; तेकते pre. तेकिता p. fut. अतेकिष्ट aor.

तिक् 5 P. आस्कन्दने वधे च to attack; तिक्नोति pre. तितेक perf., तेकिता p. fut. अतेकीत् aor.

तिग् 5 P. to attack; तिग्नोति pre. तितेग perf. तेगिता p. fut. अतेगीत् aor.

तिव् 5 P. हिंसायां to hurt; तिघ्नोति pre. तितेघ perf. तेघिता p. fut. अतेघीत् aor.

तिज् 1 A क्षमायां च to endure, to suffer with courage; तितिक्षते pre. तितिक्षाञ्चक्रे perf. तितिक्षिता p. fut. नितिक्षिष्यते fut. अतितिक्षिष्ट aor. तितिक्षिषीष्ट ben. तितिक्षिषने des. Cau.-तितिक्षयति-ते When it means to sharpen (निशाने) तेजते pre. तेजिष्यते fut. अतेजिष्ट aor.

तिज् 10 U. निशाने to whet; तेजयति-ते pre. तेजयाञ्चकार-चक्रे perf. तेजयिता p. fut. अतीतिजन्-त aor.

तिप् 1 A. क्षरणे to drop down, to sprinkle, तेपते pre. तितिपे perf. तेप्ता p. fut. तेप्स्यते fut. अतेप्स्यत con. तिप्सीष्ट ben. अतित्त aor.

तिष् 4 P. आर्द्राभावे to be wet; तिम्यति pre. तितेम perf. तेमिता p. fut. अतेमीत् aor. तितिमिषति, तितेमिषति des. तिमित p. p.

तिल् 1 P. गतौ to go; तेलति pre. तितेल perf. तेलिता p. fut. अतेलीत् aor.

तिल् 6 P. & 10 U. to be oily or unctuous; तिलति, तेलयति-ते pre. तितेल, तेलयाञ्चकार-चक्रे &c perf. तेलिता, तेलयिता p. fut. अतेलीत्, अतीतिलन्-त aor.

तिह् 1 P. to go; तिहति pre. अतिह्नीत् Aor.

तीक् I A. to go; तीकते pre. तितीके perf. तीकिता p. fut. अतीकिष्ट aor.

तीम् 4 P. क्लेदने to be wet; तीम्यति pre. अतीमीत् Aor.

तीव् 1 P. स्थौल्ये to be fat, तीवति pre. तितीव perf. तीविता p. fut. अतीवीत् Aor.

- तु 2 P. गतिवृद्धिहिंसासु to go, to grow, to kill; तोति, तवीति pre.
तुताव perf. तोता p. fut. तोष्याति fut. अतोष्यत् con. अतोषीत् aor.
- तुञ् 1 P. हिंसायाम् to kill, to hurt; तोजति pre. तुतोज perf. तोजिता
p. fut. अतोजीत् aor.
- तुञ्ज 1 P. प्रापणे हिंसायां बले च to reach, to kill, to be powerful;
तुजति pre. तुतुञ्ज perf. तुजिता p. fut. अतुञ्जीत् aor.
- तुञ्च. तुञ्ज 10 U. हिंसाबलादाननिकेतनेषु to kill, to be strong, to live;
तोजयति-ते, तुजयति-ते pre. तोजयाञ्चकार-चक्रे. &c. तुञ्जयाञ्च-
कार-चक्रे, &c perf. तोजयिता, तुञ्जयिता p. fut. अतुतुञ्जत्-त,
अतुतुञ्जत् aor.
- तुट् 6 P. कलहकर्मणि (कुटादि) to quarrel, to cut; तुटाति pre. तुतोड
perf. तुटिता p. fut. अतुटीत् aor.
- तुड् 1, 6 (कुटादि) P. तोडने to tear, to kill; तोडति, तुडति pre.
तोडिता, तुडिता fut. अतोडीत्, अतुडीत् Aor.
- तुड् 1 P. अनादरे to mortify; तुडुति pre. अतुड्डीत् Aor.
- तुष् 6 P. कौटिल्ये to curve; तुणति pre. तुतोण perf. तोणिता p. fut.
अतोणीत् aor.
- तुथ् 10 U. आवरणे to cover; तुथयति-ते pre. अतुतुथत्-त Aor.
- तुट् 6 U. व्यथने to strike, to wound; तुडति-ते pre. तुतोड, तुतुडे
perf. तोत्ता p. fut. तोत्स्याति-ते fut. अतोत्स्यत्-त con. अतोत्सीत्
& अतुत्त aor. तुयात्-तोत्सीष्ट ben. तुतुत्सति-ते des. Pass.-तुयते
pre. अतोदि aor. Oan.-तोदयति-ते pre. अतुतुदत्-त aor. तुत्त p. p.
तुत्त्वा ger.
- तुन्द् 1 P. to search; तुन्दन्ति pre. तुतुन्द perf. तुन्दिता p. fut. अतुन्दीत्
aor.
- तुप 1 & 6 P. हिंसायां to kill; तोपति, तुपाति pre. तुतोपं perf. तोपिता
p. fut. अतोपीत् aor.
- तुफ 1, 6 P. हिंसायां to kill; see the above root; तोफते &c.
- तुम् 1 A. हिंसायां to kill; तोमते pre. अतुमत्, अतोभिष्ट Aor.
- तुम् 4 & 9 P. to hurt, to kill; तुभ्यति, तुम्नाति pre. तुतोम perf.
तोमिता p. fut. अतुमत् (4) अतोभीत् (9) aor.

तुम्भ्, तुम्भ्, 1, 6. (See तुप्, तुप् above); तुम्भति, तुम्भति pre.

तुम्भ् 1 P. अर्दने to hurt, to give pain; तुम्भति pre. अतुम्भीत् Aor.
Also 10 U. अदर्शने च.

तुर् 3 P. त्वरणे to make haste; तुतोति pre. तुतोर perf. तोरिता p.
fut. अतोरीत् aor. (Vedic)

तुर्व् 1 P. हिंसायाम् to kill, to hurt; तुर्वति pre. तुर्व् perf. तुर्विता p.
fut. अतुर्वीत् aor.

तुल् 10 U. उन्माने to weigh, to examine; तोलयति-ते pre. तोलयाञ्च-
कार-चक्रे perf. तोलयिता p. fut. तोलयिष्यति-ते fut. तोल्यात्,
तोलयिषीष्ट Ben. अतुलन्-त् aor. Pass.—तोल्यते pre. अतोलीत्
Aor. तोलित p. p.

तुष् 4 P. तुष्टौ to be pleased or satisfied; तुष्यति pre. तुतोष perf.
तोष्टा p. fut. तोष्यति fut. अतोष्यत् con. तुष्यात् ben. अतुषत् aor.
Cau.—तोषयति-ते pre. अतुषत्-त् aor. तुतुक्षति des. Pass.—
तुष्यते pre. अतोषि aor. तुष्ट p. p. तुष्टा ger. तोष्टुम् inf.

तुस् 1 P. to sound; तोसति pre. तुतोस perf. तोसिता p. fut
अतोसीत् aor.

तुह् 1 P. अर्दने वधे च to torment, to kill; तोहति pre. अतुहन,
अतोहीत् Aor. तुतु-तो-हिषति des.

तूण् 10 A. पूरणे to fill up; तूणयते pre. अतुतूणत् Aor.

तूर् 4 A. गतिस्वरणहिंसयोः to go hastily, to kill; तूर्यते pre. तुतूर्
perf. तूरिता p. fut. अतूरिष्ट aor. तुतूरिषते des.

तूल् 1 P. निष्कर्षे to determine the quantity or weight of; तुलति
pre. तुलिष्यति fut. अतूलीत् aor.

तृक्ष् 1 P. to go; तृक्षति pre. ततृक्ष perf. तृक्षिता p. fut. अतृक्षीत् aor.
तृक्ष्यात् ben.

तृण् 8 U. अदने to eat; तर्णोति, तर्णते, तृणोति-तृणते pre. ततर्ण, ततृणे
perf. तर्णिता p. fut. तर्णिष्यति ते fut. अतर्णीत् अतर्णिष्ट, अतृत
aor. तितर्णिषति-ते des. तृत p. p. तृणित्वा, तृत्वा ger.

वृद् 7 U. हिंसानादरयोः to destroy, to disregard; वृणक्ति, वृन्ते pre. ततर्द, ततृदे perf. तर्दिता p. fut. तर्दिस्यति-ते, तत्स्यति-ते fut. अतर्दिस्यत्-त con. अतृदत्, अतर्दीत्, अतर्दिष्ट aor. तृयात्, तर्दिषीष्ट, तृन्सीष्ट ben. तितर्दिषति, तितृन्सति des. तृण्ण p. p. तर्दित्वा, वृत्त्वा ger.

वृप् 4 P. तृप्नौ to become satisfied; तृप्यति pre. ततर्प perf. तर्पिता, तर्प्ता, तृप्ता p. fut. तर्पिस्यति, तत्स्यति, तृप्स्यति fut. अतर्पिस्यत्, अतत्स्यत् con. अतृपन्, अतर्पीत्, अत्राप्लीत्, अतात्प्लीत् aor. तृप्यात् ben. तितर्पिषति, तितृप्सति des. Cau.-तर्पयति-ते, अततर्पत्-त, अतीतृपत्-त aor. तृप्त p. p. तर्पितुम्, तर्प्सुम् तृप्तुम् inf.

वृप् 5 P. प्रीणने to be pleased, to please; तृप्नोति pre. ततर्प perf. तर्पिता p. fut. अतर्पीत् aor. तृप्यात् ben. तितर्पिषति, तितृप्सति des. तर्पित p. p. तर्पित्वा ger.

वृप् 6 P. to be pleased, to please; तृपति pre. (for other forms see above).

वृष् 1 P. & 10 U. वृष्टौ संदीपने च to be satisfied, to light, to kindle; तर्पति, तर्पयति-ते pre. ततर्प, तर्पयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. तर्पिता, तर्पयिता p. fut. अतर्पीत्, अततर्पत्-त अतीतृपत्-त aor. वृषित, तर्पित p. p.

वृष्, वृष् 6 P. प्रीणने, to please; वृफति, वृष्कति pre. अतर्फीत्-अवृष्फीत् aor.

वृष् 9 P. प्रीणने to please; तृप्सति pre. तृप्सिष्यति fut. अवृप्सीत् aor.

वृष् 4 P. पिपासायाम् to be thirsty; तृष्यति pre ततर्ष perf तर्षिता p fut तर्षिस्यति fut अतर्षिस्यत् con. अतृषत् aor तृष्यात् ben. Cau.—तर्षयति-ते pre अतीतृषत्-त अततर्षत्-त aor. तितर्षिषति des. वृष्ट p. p. तृषित्वा, तर्षित्वा ger.

वृह् 6 P. हिंसायां to kill, to hurt; वृहति pre ततर्ह perf तर्हिता; तर्दा, p fut तर्हिस्यति, तत्स्यति fut. अतर्हीत्, अतृक्षत् aor तितर्हिषति, तितृक्षति des. Cau. (see the next root). वृढ p. p. तर्हित्वा वृद्धा ger.

वृह् 7 P. to injure, to kill; वृषेढि pre. ततर्ह perf. तर्हिता p. fut. तर्हिस्यति fut, अतर्हिस्यत् con. अतर्हीत् aor. वृह्यात् ben. तितृक्षति des.

Cau.—तर्हयति-ते pre. अततर्हत्-त असीतृहत्-त aor. Pass.—तृह्यते pre. अतर्हि aor. तृहित p. p. तर्हिन्वा ger. तर्हितुम् inf.

तृह् 6 P. to kill; तृहति pre. तृहं perf. तृहिता, तृहा p. fut. तृहिष्यति
तृह्यति fut. अतृह्ति, अतार्ह्क्षीत् aor. तृह्यात् ben. तितृक्षति, तितृह-
हिषति des. तृहितुम्, तृण्टुम् inf.

तृ 1 P. प्लवनतरणयोः to cross over, to swim; तरति pre. ततार
perf. तारिता, तरीता p. fut. तरिष्यति, तरीष्यति fut. अतारीत् aor.
तीर्यात् ben. तितरीषति, तितरिषति, तितरीषति des. तीर्ण p. p. तीर्त्वा
ger. Pass.—तीर्यते pre तेरे perf. तारिता, तरिता & तरीता p. fut.
अतारि aor. तारिषीष्ट, तरिषीष्ट, & तीर्षीष्ट ben Cau.—तारयति-ते
pre. अतीतरत्-त Aor.

तेज् 1 P. निशाने पालने च to whet, to protect तेजति pre. तितेज
perf. तेजिता p. fut. अतेजीत् aor.

तेप 1 A. क्षरणे कम्पे च्युतौ च to drop down. to shake; तेपते pre.
नितेपे perf. तेपिता p. fut. अतेपिष्ट Aor.

तेव् 1 A. देवने to play; तेवते pre. अतेविष्ट Aor.

त्यज् 1 P. हानौ to abandon; त्यजति pre. तत्याज perf. त्यक्ता p. fut.
त्यक्ष्यति fut अत्यक्ष्यत् con. अत्याक्षीत् aor. त्यज्यात् ben. Cau.—
त्याजयति-ते pre अतित्यजत्-त aor. तित्यक्षति des. Pass.—त्यज्यते
pre. अत्याजि aor. त्यक्त p. p. त्यक्त्वा ger. त्यक्तुम् inf.

त्रङ् 1 A. to go; त्रङ्गते pre. तत्रङ्गे perf. त्रङ्गिता p. fut. अत्रङ्गिष्ट aor.

त्रख्, त्रख् 1 P. to go; त्रखति, त्रङ्गति pre. तत्राख, तत्रङ्ग perf.
त्राखिता-त्रङ्गिता p. fut. अत्राखीत्, अत्राखीत् & अत्रङ्गीत् aor.

त्रङ् 1 P. to move; त्रङ्गति pre. तत्रङ्ग pref. त्रङ्गिता p. fut. अत्रङ्गीत्
aor.

त्रप् 1 A. लज्जायां to be ashamed; त्रपते pre. त्रेपे perf. त्रपिता, त्रहा
p. fut. त्रपिष्यते, त्रप्स्यते fut अत्रपिष्यत्, अत्रप्स्यत् con. अत्रपिष्ट.
अत्रप्त aor. त्रपिषीष्ट, त्रप्सीष्ट ben. Cau.—त्रपयति-ते pre. अतित्र-
पत्-त aor. तित्रपिषते des. त्रप्त p. p. त्रपित्वा, त्रप्त्वा ger. त्रपितुम्,
त्रप्तुम् inf.

वृत् 1 & 4 P. डह्नेगे to tremble, to fear; वृत्सति, वृत्स्यति pre. तत्रास
perf. वृत्सिता p. fut. वृत्सिष्यति fut. अवृत्सिष्यत् con. अवृत्सीत्,
अवृत्सीत् aor वृत्स्यात् ben. Pass.—वृत्स्यते pre. अवृत्सीत् aor.
Cau.—वृत्सयति-ते pre. अतिवृत्सत्-त aor. ति वृत्सिषति des. वृत्स
p. p वृत्सित्वा ger. वृत्सितुम् inf.

वृत् 10 U. ग्रहणे धारणे वारणे च to take, to hold, to oppose;
वृत्सयति-ते pre. वृत्सयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. वृत्सयिता p. fut.
अतिवृत्सत् त aor.

वृत् 1 P. 10 U. भाषायां to speak; वृत्सति, वृत्सयति-ते pre. अवृत्सीत्,
अतवृत्सत्-त Aor.

वृत् 1 P. to go; वृत्तिति pre. ति वृत्ति perf. वृत्तिता p. fut. अवृत्तित्
aor.

वृत् 6 P. छेदने (कुटादि) to tear, to break; वृत्त्यति pre. तुव्रोट perf.
वृत्तिता p. fut. वृत्तिष्यति fut. अवृत्टीत् aor. वृत्त्यात् ben. Cau.—
वृत्तयति-ते pre. अतुव्रोटत्-त aor. तुव्रोटिषति des. Pass.—वृत्त्यते
pre. अवृत्टीत् aor. वृत्ति प. p. वृत्तित्वा ger.

वृत् 10 A. छेदने to tear; वृत्तयते pre. वृत्तयाञ्चक्रे perf. वृत्तयिता p.
fut. अतुव्रोटत् aor. वृत्तयिषीष्ट ben.

वृत् 1 P. हिंसायां to kill; वृत्पति, वृत्पति pre. अवृत्पीत्, अवृत्पीत्
Aor.

वृत् वृम् Same as above.

वृ 1 A. पालने to protect; वृयते pre. तत्रे perf. वृता p. fut. वृस्यते
fut. अवृस्यत् con. अवृस्त aor. वृसीष्ट ben. Cau.—वृयति-ते
pre. अतिवृत्त्-त aor. ति वृसते des. Pass.—वृयते pre. अवृयि aor.
वृत् (वृण) p. p. वृत्तुम् inf.

वृ 1 A. to go; वृक्ते pre. तुव्रौके perf. वृक्किता p. fut. वृक्किष्यते
fut. अवृक्किष्ट aor.

वृ 1 P. तद्वकरणे to pare; वृक्षति pre. तद्वक्ष perf. वृक्षिता, वृष्टा p.
fut वृक्षिष्यति, वृक्षयति fut. अवृक्षीत्-अवृक्षीत् aor. वृक्ष्यात्
ben. ति वृक्षिषति, ति वृक्षति des. वृष्ट प. p. वृक्षित्वा, वृष्टा ger.

त्वङ्ग 1 P. गतौ कम्पने च to go, to shake; त्वङ्गति pre. तन्वङ्ग perf.
त्वङ्गिता p. fut. अन्वङ्गीत् aor.

त्वच् 6 P. संवरणे to cover; त्वचति pre. तत्वाच perf. त्वचिता p. fut.
अन्वचीत्, अन्वाचीत् aor.

त्वञ्च् 1 P. to go, to move; त्वञ्चति pre. तत्त्वञ्च perf. त्वञ्चिता p. fut.
अन्वञ्चीत् aor. त्वच्यात् ben. तित्वाञ्चिपति des. Pass.—त्वच्यते.

त्वर 1 A. संभ्रमे to hurry, to move with speed; त्वरते pre. तत्वर
perf. त्वरिता p. fut. अत्वरिष्ट aor. त्वरिषीष्ट ben. तित्त्वरिषते des.
त्वरित or तूर्ण p. p. Can.—त्वरयति-ते pre. अतत्वरत्-त aor.

त्विष् 1 U. दीप्तौ to shine, to glitter; त्वेषति-ते pre. तित्वेष, तित्विपे
perf. त्वेषा p. fut. त्वेष्यति-ते fut. अत्वेक्ष्यत्-त con. अत्विक्षत्-त
aor. तित्विक्षति-ते des.

त्सर 1 P. छद्मगतौ to proceed with fraud; त्सरति pre. तत्सार perf.
त्सरिता p. fut. अत्सारीत् aor.

थ—

थुड् 6 P. संवरणे (कुटादि) to cover, to hide; थुडति pre. तुथोड
perf. थुडिता p. fut. अथुडीत् aor.

थुर्व 1 P. हिंसायां to injure, to hurt; थुर्वति pre. तुथुर्व perf. थुर्विता
p. fut. अथुर्वीत् aor.

द—

दंश 1 P. दंशने to bite, to sting; to speak; (भाषायां च) दंशति pre.
ददंश perf. दंष्टा p. fut. दंश्यति fut. अदांक्षीत् (अदांष्टा dual)
aor. दश्यात् ben. दिदक्षति des. Pass.—दश्यते, अदंशि aor. दष्ट
p. p. दष्टुम् inf. दष्टा ger.

दंश् 10 A. दंशने to bite; दंशयते pre. अददंशत Aor. दिदंशयिषते des
Pass.—दंश्यते pre. दंशित p. p.

दंश् 10 U. भाषायां to speak; दंशयति-ते pre. अददंशत्-त Aor.

दक्ष 1 A. दृष्टौ शीघ्रार्थे (गतिहिंसनयोश्च) to grow, to go in speed
to go, to hurt; दक्षते pre. ददक्षे perf. दक्षिष्यते fut. अदक्षिष्ट Aor.

- दध् 5 P. घातने पालने च to kill, to protect; दध्नोति pre. ददाध् perf. दधिता p fut अदधात्, अदाधीत्, aor. (Vedic).
- दण्ड् 10 U. दण्डनिपातने दमने च to fine, to punish; दण्डयति-ते, दण्डयाञ्चकार-चक्रे. &c. perf दण्डयिता p. fut. दण्डयिष्यति-ते fut. अददण्डत्-त aor. दण्डयिषीष्ट des. दण्डित p.p.
- दद् 1 A. दाने to give, ददते pre दददे perf. ददिता p fut. ददिष्यते fut. अददिष्ट aor. ददिषीष्ट ben. दिददिषते des. Cau —दादयति-ते, pre. अदीददत्-त aor.
- दध् 1 A. धारणे to hold, to present; दधते pre. देधे perf दधिता p. fut. अदधिष्ट aor दधिषीष्ट ben. दिदधिषते des. Cau.—दाधयति-ते pre. Pass —दध्यते pre.
- दम् 5 P. दम्भने to hurt, to deceive; दम्भोति pre ददम्भ perf. दम्भिता p. fut. दम्भिष्यति fut अदम्भीत् aor धिप्सति, धीप्सति, दिदम्भिषाते des. Pass.—दभ्यते pre. अदम्भि aor. दब्ध p p दम्भित्वा-दब्ध्वा ger.
- दम् 10 U प्रेरणे to send: दम्भयति-ते pre. दम्भयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. अददम्भत्-त Aor. दम्भ्यात् दम्भयिषीष्ट ben Pass —दम्भ्यते.
- दम 4 P. उपशमने to be tamed: दाम्यति pre ददाम perf. दमिता p. fut. दमिष्यति fut. अदमिष्यत् con. अदमत् aor. Cau.—दमयते only अदीदमत् aor. Pass.—दम्यते; अदामि, अदामि aor. दमित, दान्त p.p. दमित्वा, दान्त्वा ger.
- दय 1 A. दानगतिरक्षणहिंसादानेषु to give, to be pity, to protect, to injure, to take; दयते pre. दयाञ्चक्रे. &c. perf. दयिता p. fut, दयिष्यते fut. अदयिष्ट aor. दयिषीष्ट ben. दिदयिषते des. दयित p.p.
- दरिद्रा 2 P. दुर्गतौ to be poor or needy; दरिद्राति pre. दरिद्राञ्चकार. ददरिद्रौ perf दरिद्रिता p fut. अदरिद्रीत्, अदरिद्रासीत् aor. दरिद्र्यात् ben. दिदरिद्रासति, दिदरिद्रिषति des. दरिद्रित p.p.
- दल 1 P. विशरणे to burst open, to expand; दलति pre. ददाल perf. दलिता p. fut. अदालीत् aor. दलित p.p. Cau.—to cut, to tear दलयति, दालयति pre. दिदलिषति des.
- दल 10 U. विदारणे to tear; दालयति pre. अदीदलत्-त Aor.

- दस् 4 P. उपक्षये to perish; दस्यति pre. ददास perf. दसिता p. fut. अदसत् aor.
- दंस् 1 P. 10 A. दर्शनदंशनयोः to see, to bite; दंसति, दंसयते pre. ददंस, दंसयाञ्चक्रे &c. perf. अदंसीत्, अददंसत् Aor.
- दंस् 1 P. 10 U. भाषायां to speak; दंसति, दंसयति-ते pre.
- दह् 1 P. अस्मीकरणे to burn, to pain; दहनि pre. ददाह perf. दग्धा p. fut. धक्षयति fut. अधाक्षीत् (अदाग्धाम dual) aor. दह्यात् ben. दिधक्षति des. Cau.-दाहयति-ते pre. अदीदहत्-त् aor. Pass.-दह्यते pre. अदाहि aor. दग्ध p.p. दग्ध्वा ger. दग्धुम् inf.
- दा 1 P. दाने to give; यच्छति pre. ददौ perf. दाता p. fut. दास्यति fut. अदास्यत् con. अदात् aor. देयात् ben. दिस्सति des. Pass.-दीयते pre. अदायि aor. Cau.-दापयति-ते pre. अदीदपत्-त् aor. दत्त p. p. दत्त्वा ger. दातुम् inf.
- दा 2 P. लवने to cut; दाति pre. (for perf. and fut. see above, अदासीत् aor. दयात् ben. दिदासति des. Pass.—दायते. दात p. p.
- दा 3 U. दाने to give, to pnt. ददाति, दत्ते pre. ददौ, ददे perf. दाता p. fut. दास्यति-ते fut. अदास्यत्-त् con. अदात्, अदित aor. देयात्, दासीष्ट ben. दिस्सति-ते des. दत्त p. p. दत्त्वा ger. दातुम् inf. Pass.—दीयते pre. अदायि aor.
- दान् 1 U. खण्डने आर्जवे च to cut, to make straight; दीदांसति-ते pre. दीदांसाञ्चकार-चक्रे &c. perf. अदीदांसीत्, अदीदांसिष्ट Aor. दीदांसिषति-ते des.
- दान् 10 U. छेदने to cut. दानयति-ते pre. अदीदनत्-त् Aor.
- दाय् 1 A. दाने to give; दायते pre. ददाये perf. दायिष्यते fut. अदायिष्ट aor.
- दाश् 1 U. दाने to give; दाशति-ते pre. ददाश, ददाशे, perf. अदाशीत्, अदाशिष्ट. aor.
- दाश् 5 P. हिंसायां to kill, to injure; दाश्नोति pre. (Vedic).
- दास् 1 U. दाने to give; दासति-ते pre. अदासीत्, अदासिष्ट aor.
- दिव् 4 P. क्रीडाविजिगीषाव्यवहारव्युत्तिस्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु to play, to sell, to shine, to wish; to conquer, to trifle with, to
- H. S. G. 40.

rejoice, to be sleepy, &c; दिव्यति pre. दिदेव perf. देविता p. fut. अदेवीत् aor. दीव्यात् ben. द्युषति, दिदेविवति des. Pass.—दीव्यते pre. Cau.—देवयति-ते pre. अदीदिवत्-त aor. द्यूत or द्यून p. p.

दिव् 1 P. & 10 U. मर्दने to rub; देवति, देवयति-ते pre. दिदेव, देव-याञ्चकार-चक्र &c. perf. अदेवीत्, अदीदिवत्-त aor.

दिव् 10 A. परिक्रुजने to cause, to lament; देवयते pre. अदीदिवत् Aor.

दिश् 6 U. अतिसर्जने to grant, to allow; दिशति-ते pre. दिदेश. दिदिशे perf. देष्टा p. fut. देक्ष्यति-ते fut. अदेक्षत्-त con. अदिक्षत्-त aor. दिश्यात्, दिक्षीष्ट ben. दिदिक्षति-ते des. Pass.—दिश्यते pre. अदेशि aor. Cau.—देशयति-ते pre. अदीदिशत्-त aor. दिष्ट p. p. देष्टुम् inf. दिष्टा ger.

दिह् 2 U. उपचये to augment, to anoint; देग्धि, दिग्धे pre. दिदेह, दिदिहे perf. देग्धा p. fut. धेक्ष्यति-ते fut. अधेक्षत्-त, con. अधिक्षत्, अधिक्षत, अदिग्ध aor. दिह्यात्, धिक्षीष्ट ben. दिधिक्षति-ते des. Pass.—दिह्यते pre. अदेहि aor. Cau.—देहयति-ते pre. अदीदिहत्-त aor. दिग्ध p. p. दिग्ध्वा ger. देग्धुम् inf.

दी 4 A. क्षये to perish; दीयते pre. दिदीये perf. दाता p. fut. दास्यते fut. अदास्यत् con. अदास्त aor. दासीष्ट ben. दिदीपते des. दीन p. p.

दीक्ष् 1 A. मौण्डचेज्योपनयननियमव्रतादेशेषु to invest with a sacred thread, to dedicate oneself to, to sacrifice, &c; दीक्षते pre. दिदीक्षे perf. दीक्षिता p. fut. अदीक्षीष्ट aor. Pass.—दीक्ष्यते pre. अदीक्षि aor. Cau.—दीक्षयति-ते pre. अदिदीक्षत्-त aor. दिदीक्षते des. दीक्षित p. p. दीक्षित्वा ger.

दीधी 2 A. दीप्तिदेवनयोः to shine; to appear; दीधीते pre. दीध्याञ्चक्रे perf. दीधिता p. fut. दीधिष्यते fut. अदीधिष्ट Aor (Vedic.)

दीप् 4 A. दीप्तौ to shine, to burn; दीप्यते pre. दिदीपे perf. दीपिता p. fut. अदीपिष्ट, अदीपि aor. दीपिषीष्ट ben. दिदीपिषते des. Cau.—दीपयति-ते pre. अदीदिपत्-त & अदिदीपत्-त aor. Pass.—दीप्यते pre. अदीपि aor. दीप्त p. p.

दु 1 P. to go; दवति pre. (for other forms see the following root.) दून p. p.

- दु 5 P. उपतापे to burn, to distress, to give pain; दुनोति pre. दुदाव perf. दोता p. fut. दोष्यति fut. अदोष्यत् con. अदोषीन् aor. दूयात् ben. दुदूषति des. Pass.—दूयते pre. अदावि aor. दत्त p. p.
- दुःख 10 U. दुःखक्रियाम् to give pain; दुःखयति pre. अदुदुःखत्-त Aor दुर्व 1 P. हिंसायाम् to kill; दुर्वति pre. दुदुर्व perf. दुर्विष्यति fut. अदुर्वीत् aor.
- दुल 10 U. उत्क्षेपे to shake to and fro; दोलयाति-ते pre. दोलयाश्चकार-चक्रे perf. दोलयिता p. fut. अदुदुलत्-त aor. दुदोलयिषति-ते des.
- दुष 4 P. वैकृत्ये to be wrong, to be impure; दुष्यति pre. दुदोष perf. दोष्टा p. fut. अदोष्यत् con. दोष्यति fut. अनुपन् aor. दुष्यात् ben. Cau.—दूषयति-ते, also दोषयति-ते (to make depraved) pre. अदुदुषत्-त aor. दुदुक्षति des. Pass.—दुष्यते pre. अदोषि aor. दुष्ट p. p.
- दुह 1 P. अर्दने to hurt, to give pain; दोहति pre. दुदोह perf. दोहिष्यति fut. अदुहत्, अदोहीत् aor. दुहित p. p.
- दुह 2 U. प्रपूरणे to milk, to make profit; दोग्धि, दुग्धे pre. दुदोह, दुदुहे perf. दोग्धा p. fut. धोष्यति-ते fut. अधुक्षत्, अधुक्षत & अदुग्ध aor. दुह्यात्, धुक्षिष्ट ben. दुधुक्षति-ते des. Pass.—दुह्यते (also दूग्धे see Pān. III. 1. 89) pre. अदोहि (also अदुग्ध, अधुक्षत) aor. Cau.—दोहयति-ते pre. अदुदुहत्-त aor. दुग्ध p. p. दुग्ध्वा ger. दोग्धुम् inf.
- दू 4 A. परितापे to suffer pain, to be sorry; दूयते pre. दुदुवे perf. द्विता p. fut. द्विष्यते fut. अद्विष्यत् con. अद्विष्ट aor. द्विषीष्ट ben. दुदूषते des. Cau.—दावयति-ते pre. अदुदवत्-त aor. Pass.—दूयते pre. अदावि aor. दून p. p.
- दृ 6 A. आदरे to worship, to regard (with आ); द्रियते pre. दद्रे perf. दर्ता p. fut. अदृत् aor. दृषीष्ट ben. दिदरिषते des. Pass.—द्रियते pre. अदारि aor. Cau.—दारयति-ते pre. अदीदरत्-त aor. हत p. p. हत्वा ger. दर्तुम् inf.
- दृप् 4 P. हर्षमोहनयोः to be glad, to be proud; दृप्यति pre. ददप्य perf. दर्पिता, दर्प्ता, द्रप्ता p. fut. दर्पिष्यति, दप्स्यति, द्रप्स्यति fut.

अदार्पिष्यत्, अदप्स्यत्, अद्रप्स्यत् con. अदृपत्, अदर्पीत्, अदाप्सीत्
अद्राप्सीत्, aor. दृप्यात् ben. दिदार्पिषति or दिदृप्सति des. Cau.—
दर्पयति-ते pre. अदीदृपत्-त, अददर्पत्-त aor. इत्त p.p. दर्पित्वा, दृप्त्वा
ger. दर्पितुं, दप्ते, द्रप्नुश्च inf.

दृप् 1 P. & 10 U. संदीपने to excite, to kindle; दर्पति, दर्पयति-ते pre.
दर्पिता, दर्पयिता p. fut. अदर्पीत्, अदीदृपत्-त, अददर्पत्-त aor.
दृप्यात्, दर्पयति, दर्पयिषीष्ट ben. दिदार्पिषति, दिदर्पयिषति-ते des.
Pass.-दृप्यते, दर्प्यते pre. अदर्पि aor. दृपित, दर्पित p. p.

दृभ् 6 P. ग्रन्थे to string, to put together; इभति pre. दर्भिष्यति fut.
अदर्भीत् aor. Cau.—दर्भयति-ते pre अदीदृभत्-त, अददर्भत्-त aor.
दिदर्भिषति des. दृब्ध p. p. दर्भित्वा ger.

दृभ् 1 P 10 U. भये संदर्भे च to fear, to string together; दर्भति
दर्भयति-ते pre.

दृश् 1 P. प्रेक्षणे to see, to visit, to know; पश्यति pre ददर्श perf.
द्रष्टा p. fut. द्रश्यति fut. अद्रक्ष्यत् con. अदर्शीत्, अद्राक्षीत् aor.
दृश्यात् ben. दिदृक्षते des. Cau.—दर्शयति-ते pre. अदीदृशत्-त
अददर्शत्-त aor. दरीदृश्यते, दर्दृशीति, दर्दृष्टि freq Pass.-दृश्यते
pre. अदर्शि aor. इष्ट p.p. दृष्टा ger. द्रष्टुम् inf.

दृह्, दृंह् 1 P. दृद्धौ to be fixed or firm, to grow; दृहति or दृंहति
pre. दृहर्ह or दृंहर्ह perf. दृहिता or दृंहिता p. fut. अदृहीत् or
अदृंहित् aor. दृढ (strong) or दृहित, दृंहित p. p.

दृ 1 P. भये to fear; दरति pre. ददार perf. दरि-री-ता p. fut. अदा-
रीत् aor.

दृ 9 P. विदारणे to tear, to divide; दृणाति pre. ददार perf.
दरिता, दरीता p. fut. दरिष्यति, दरीष्यति fut. अदरिष्यत्, अदरी-
ष्यत् con. अदारीत् aor. दीर्यात् ben. दिदरिषति, दिदरीषति.
दिदीर्षति des. Cau—दारयति-ते, (दरयति-ते in the sense of
'to fear'). Pass.-दीर्यते pre. अदारि aor. दीर्ण p. p. दीर्त्वा,
विदीर्य ger. दरितुम्, दरीतुम् inf.

दे 1 A. पालने to protect, to cherish, दयते pre दिग्ये perf. दाता
p. fut अदित aor. दासीष्ट ben. दित्सते des. Pass—दीयते pre-
Cau.—दापयति-ते pre. अदीदपत्-त aor. दात p. p.

- देव् 1 A. देवने to sport, to lament; देवते pre. दिदेव perf. देविता p. fut. देविष्यते fut. अदेविष्यत् con. अदेविष्ट aor. दिदेविषते des. Pass.—देव्यते pre.
- दे 1 P. शोधने to purify, to be purified; दायति pre. ददौ perf. दाता p. fut. दास्यति fut. अदास्यत् con. अदासीत् aor. दायान् ben. दिदासति des. Pass.—दायते pre. Cau.—दापयति-ने pre. अदीदपत्-त aor. दात p. p.
- दो 4 P. अवखण्डने to cut, to divide, to move; द्यति pre. ददौ perf. दाता p. fut. अदात् or देयात् ben. दिस्सति des. Cau.—दापयति-ते pre. दित p. p. दित्वा, अवदाय ger.
- दु 2 P. अभिगमने to advance towards, to attack; द्योति pre. द्याव perf. द्योता p. fut. द्योष्यति fut. अद्योष्यत् con. अद्योषीत् aor. दुद्युषति des. Pass.—द्यूयते pre. अद्यावि aor. Cau.—द्यावयति-ते pre. अदुद्यवत्-त aor. द्युत्त p. p.
- द्युत् 1 A. दीप्तौ to shine; द्योतते pre. दियुते perf. द्योतिता p. fut. द्योतिष्यते fut. अद्योतिष्यत् con. अद्योतिष्ट, अद्युत्त aor. द्योतिषीष्ट ben. दियुतिषते दियोतिषते des. Cau.—द्योतयति-ते pre. अदुद्युत्-त aor. देद्युत्यते, देद्योति freq. द्युतित-द्योतित p. p.
- द्यै 1 P. न्यक्करणे to despise; द्यायति pre. द्याता p. fut. अद्यासीत् aor. द्यायात्, द्यायात् Ben.
- द्रम् 1 P. गतौ to run; द्रमति pre. दद्राम perf. अद्रमीत् aor.
- द्रा 2 P. कुत्सायां गतौ स्वप्ने च to run, to sleep (generally with नि); द्राति pre. दद्रौ perf. द्राता p. fut. द्रास्यति fut. अद्रास्यत् con. अद्रासीत् aor. द्रायात्, द्रेयात् ben. दिद्रासति des. द्राण p. p.
- द्राच् 1 A. सामर्थ्ये, आयामे to be able, to lengthen; द्राघते pre. दद्राघे perf. अद्राघिष्ट aor. द्राघिषीष्ट ben.
- द्रांश्च 1 P. घोरवाशिते to make a discordant sound; द्रांक्षति pre. दद्रांश्च perf. अद्रांक्षीत् aor.
- द्रु 1 P. गतौ to run, to rush, to melt; द्रवति pre. दृद्राव perf. द्रोता p. fut. द्रोष्यति fut. अद्रोष्यत् con. अद्रुवत् aor. दृद्रुषति des.

Pass.—द्रुयते pre. अद्रावि aor. Cau.—द्रावयति pre. अदिद्रवत् or अदुद्रवत् aor. द्रोद्रुयते, द्रोद्रवीति, द्रोद्रोति freq. द्रुत p. p.

द्रुण् 6 P. गतिहिंसाकौटिल्येषु to kill; to go &c.; द्रुणाति pre. दुरोण perf. द्रोणिष्यति fut. अद्रोणीत् aor.

द्रुह् 4 p. जिघांसायाम् to bear malice or hatred; द्रुह्याति pre. दुरोह (दुरोहिथ, दुरोह, दुरोग्ध 2nd sing.) perf. द्रोहिता, द्रोग्धा, द्रोढा p. fut. द्रोहिष्यति, द्रोक्ष्यति fut. अद्रोहिष्यत्, अद्रोक्ष्यत् con. अदुहत् aor. दुरोहिषति, दुरुहिषति, दुरुक्षति des. Cau.—द्रोहयति-ते pre. अदुहत् aor. दुरोह्यत् aor. द्रुग्ध or द्रुह p. p. द्रोहितुं-द्रोग्धुं, द्रोढुं inf. द्रुहित्वा, द्रोहित्वा, द्रुग्ध्वा, द्रुढा ger.

द्रु 9 U. हिंसायाम् to kill, to hurt; द्रूणाति, द्रूणीते pre. दुराव, दुरुवे perf. द्रविष्यति-ते fut. अद्रावीत्, अद्रविष्ट aor.

द्रेक् 1 A. शब्दोत्साहयोः to sound, to show energy; द्रेकते pre. दिद्रेके perf. द्रेकिष्यते fut. अद्रेकिष्ट aor.

द्रै 1 P. स्वप्ने to sleep (generally with नि); द्रायति pre. दद्रौ perf. अद्रासीत् aor. द्रायात्, द्रेयात् ben.

द्विष् 2 U. अप्रीतौ to hate; द्वेष्टि or द्विष्टे pre. अद्वेष्ट् (अद्विषन्-ष्टु 3rd pl.) Imp. दिद्वेष, दिद्विषे perf. द्वेष्टा p. fut. द्वेक्ष्यति-ते fut. अद्वेक्ष्यत्-त con. अद्विषत्-त aor. द्विष्यात्, द्विषीष्ट ben. दिद्विक्षति-ते des. Cau.—द्वेषयति-ते pre. अदिद्विषत्-त aor. देद्विष्यते, देद्वेष्टि, देद्विषति freq. Pass.—द्विष्यते pre. अद्वेषि aor. द्विष्ट p. p. द्वेष्टुम् inf.

दृ 1 P. संवरणे अङ्गीकृतौ च to cover, to accept; द्वाति pre. दद्धार perf. अद्धार्षीत् aor.

ध—

धक्क् 10 U नाशने to destroy; धक्याति-ते pre. धक्याञ्चकार—चक्रे, perf. अदधक्कत्-त aor.

धण् 1 P. शब्दे to sound. धणाति pre. अधणीत्, अधाणीत् aor.

धन् 1 P. to sound; धनति pre.

धन् (Vedic) 3 P. धान्ये to produce fruit; दधन्ति, दधन्तः, दधनन्ति pre. दधान Perf. धनिष्यति fut.

घन्व् 1 P. गतौ to go; घन्वति pre. दधन्व perf. अधन्वीत् aor.

घा 3 U. धारणपोषणयोर्दाने च to put, to grant, to produce, to bear; दधाति, धत्ते pre. दधौ & दधे perf, धाता p. fut. धास्यति-ते fut. अधास्यत्-त con. अधात्, अधित aor. धेयात्, धासीष्ट ben. धित्सति-ते des. Pass.—धीयते pre. अधायि aor. Cau.—धापयति-ते pre. अदीधपत्-त aor. देधीयते, दाधाति, दाधेति freq. हित p. p. हित्वा, संधाय ger.

धाव् 1 U. गतिशुद्ध्यो to rub, to wash, to cleanse; धावति-ते pre. दधाव & दधावे perf धाविता p. fut. धाविष्यति-ते fut. अधाविष्यत्-त con. अधावीत् & अधाविष्ट aor. धान्यात्, धाविषीष्ट ben. दिधाविषति ते des. Cau.—धावयति-ते pre अदीधवत्-त aor. धावीत-धौत P. P. धावित्वा, धौत्वा, प्रधान्य ger.

धि 6 P. धारणे to have, to hold; धियति pre. दिधाय perf. अधेपीत् aor. दिधिषति des.

धिक्ष् 6 A. संदीपनक्लेशनजीवनेषु to kirdle, to be fatigued, to live; धिक्षते pre. दिधिक्षे perf. धिक्षिष्यते fut. अधिक्षिष्ट aor.

धिन्व् 1 P. प्रीणने to delight, to please; धिनोति pre. दिधिन्व perf. धिन्विता p. fut. अधिन्वीत् aor. धिन्व्यात् ben. धिन्वित p. p.

धिष् 3 P. to sound; दिधेष्टि pre. (used in the Vedas).

धी 4 A. आधारे to hold; धीयते pre. दिध्ये perf. धेप्यते fut. अधेष्ट aor. Cau.—धाययति-ते pre. अदीधयत्-त aor. दिधीपते des. धीन p. p.

धु 5 U. कम्पने to shake to excite; धुनोति & धुनुते pre. दुधाव, दुधुवे perf. धोता p. fut. धोष्यति-ते fut. अधोष्यत्-त con. धूयात्, धूषीष्ट ben. अधौषीत् & अधोष्ट aor. दुधूषति-ते des. धुत p. p.

धुक्ष् 1 A. संदीपनक्लेशनजीवनेषु to be kindled, to be weary, to live; धुक्षते pre. दुधुक्षे perf. धुक्षिता p. fut. अधुक्षिष्ट aor. दुधुक्षिषते des. धुक्षित p. p.

धू 1 U. कम्पने & 6 P. विधूनने to shake; धवति-ते, धुवति pre. दुधाव, दुधुवे (दुधुविथ 2nd singular of 6 which is कुटादि) perf.

धविता, धुविता p. fut. धविष्यति-ते, धुविष्यति fut. अधविष्यत्-त; अधुविष्यत् con. अधावीत्, अधविष्ट, अधुवीत्, aor. ध्यात्, धविषीष्ट ben. धृत p. p. धवितुं (1) धुवितुम् (6) inf.

- ध्र 5 & 9 U. कम्पने to shake; ध्रनोति, ध्रनुते, ध्रनाति, ध्रनीते pre. दुधाव, दुधुवे perf. धोता, धविता p. fut. धोष्यति-ते, धविष्यति-ते fut. अधोष्यत्-त अधविष्यत्-त con. अधावीत्, अधविष्ट; अधोष्ट aor. ध्यात्; धविषीष्ट, धोषीष्ट ben. दुधुपति-ते des. Cau—ध्रनयति; अदुधुनत् aor. Pass.—ध्रयते pre. अधावि aor. धृत (5) ध्रन (9) p.p.
- ध्र 10. U to shake; ध्रनयति-ते pre. ध्रनयाञ्चकार-चक्रे perf. ध्रनयिष्यति-ते fut. अदुधुनत् aor. ध्रन्यात्, ध्रनयिषीष्ट ben. Cau.—ध्रनयति pre. दुध्रनयिषति-ते des.

ध्रप् 1 P. संतापे to heat, to be heated; ध्रपायति pre. दुध्रप, ध्रपायाञ्चकार perf. ध्रपिता & ध्रपायिता p. fut. ध्रपिष्यति, ध्रपायिष्यति fut. अध्रपिष्यत्, अध्रपायिष्यत् con. अध्रपीत्, & अध्रपायीत् aor. ध्रप्यात् & ध्रपाय्यात् ben. Cau—ध्रपयति-ते, ध्रपाययति-ते pre. अदुध्रपत्-त अदुध्रपायत्-त aor. दुध्रपिषति; दुध्रपायिषति des. Pass—ध्रप्यते, ध्रपाय्यते pre. अध्रपि, अध्रपायि aor. ध्रपित, ध्रपायित p. p.

ध्रप् 10 U. भाषायां-दीप्तौ-च to speak, to shine, ध्रपयति-ते pre. ध्रपयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. ध्रपयिता p. fut. अदुध्रपत्-त aor.

ध्रृ 4 A. हिंसागम्योः to kill, to go; ध्रृयते pre. दुध्रृरे perf. अध्रृरिष्ट aor ध्रृत् p. p.

धृ 1 U. धारणे to hold; धरति-ते pre. दधार, दध्रे (दधर्थ, दधिषे 2 sing.) perf. धर्ता p. fut. धरिष्यति-ते fut अधरिष्यत्-त con. अधर्षीत्-अधृत aor. ध्रियात् & धृषीष्ट ben. दिधीर्षति-ते des. Cau.—धारयति-ते pre. अदीधरत्-त aor. ध्रियते Pass. धृत p.p.

धृ 1 A. अवध्वंसने to destroy; धरते pre. See the above root.

धृ 6 A. अवस्थाने to be, to exist; ध्रियते pre. दिधारिषते des. For other forms see Atm. forms of धृ 1 U. above.

धृ 10 U. धारणे to hold, to bear, to support, धारयति-ते pre. धारयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. धारयिता p. fut. अदीधरत्-त aor. धार्यात्, धारयिषीष्ट ben. दिधारयिषति-ते des. Pass.—धार्यते. अधारि aor.

धृञ्, धृञ्ज् 1 P. गतौ to go, to move; धर्जति, धृञ्जति pre. दधर्ज-
दधृञ् perf. अधर्जीत्-अधृञ्जीत् aor.

धृष् 1 P. to come together, to hurt; धर्षति pre. दधर्ष perf.
धर्षित p.p.

धृष्ट 5 P. प्रागल्भ्ये to be bold, to be confident to be proud or
brave; धृष्णाति pre. दधर्ष perf. धर्षिता p. fut. धर्षिष्यति fut.
अधर्षिष्यत् con. अधर्षीत् aor. Cau.—धर्षयति-ते pre. अदीधृषत्-त,
अदधर्षत्-त aor. दिधर्षिषति des. धर्षित, धृष्ट (immodest) p. p.

धृष्ट 1 P. & 10 U. प्रहसने to offend, to insult, to conquer; धर्षति
& धर्षयति-ते pre. दधर्ष, धर्षयाञ्चकार-चक्रे perf. अधर्षीत्, अदी-
धृषत्-त, अदधर्षत्-त aor. धृष्यात्, धर्ष्यात्, धर्षयिषीष्ट ben. दिध-
र्षिषति, दिधर्षयिषति-ते des.

धृ 9 P. to become old धृणाति pre. धरि-री-ष्यति fut. अधारीत् aor.

धे 1 P. पाने to suck, to draw away; धयति pre. दधौ perf. धाता p.
fut. अधात्, अधासीत्, अदधत् aor. धेयात् ben. धित्सति des.
Pass.—धीयते pre. अधायि aor. Cau.—धापयते (Parasm. also, if
it does not convey a reflective sense; वत्सान्धापयति पयः)
pre. अदीधपत् aor. धीत् p.p.

धोर 1 P. गतिचातुर्ये to tread skilfully, to be skilful; धोरति pre.
दुधोर perf. अधोरीत् aor.

ध्मा 1 P. श्वाग्निसंयोगयोः to exhale, to blow, to throw away;
धमति pre. दध्मौ perf. ध्माता p. fut. ध्मास्यति fut. अध्मास्यत्
con. अध्मासीत् aor. ध्मायात् or ध्मेयात् ben. दिध्मासति des.
Pass.—ध्मायते pre. अध्मायि aor. Cau.—ध्मापयति-ते pre. अदि-
ध्मपत्-त aor. ध्मात् p.p.

ध्यै 1 P. चिन्तायाम् to think of, to ponder over; ध्यायति pre.
दध्यौ perf. ध्याता p. fut. ध्यास्यति fut. अध्यास्यत् con. अध्यासीत्
aor. ध्येयात् or ध्यायात् ben. दिध्यासति des. Pass.—ध्यायते pre.
अध्यायि aor. Cau.—ध्यापयति-ते pre. अदिध्यपत्-त aor. दाध्यायते,
दाध्याति, दाध्येति freq. ध्यात् p.p. ध्यात्वा ger. ध्यातुम् inf.

धृञ् (also धृञ्ज्) 1 P. गतौ to go; धर्जति or धृञ्जति pre. दध्वाञ्,
दधृञ् perf. अधर्जीत्, अध्वाजीत्, अध्वाञ्जीत् aor.

- धण् 1 P. शब्दे to sound, to beat a drum; धणति pre. दध्राण perf. धणिष्यति fut; अधणीत्, अध्राणीत् aor.
- धस् 9 P. उड्डे to glean; धत्ताति pre. दधास perf. धसिष्यति fut. अधसीत्, अध्रासीत् aor. धस्त p.p.
- धस् 10 U. 1 P. to glean धासयति-ते, धसति pre धासयाश्चकार-चक्रे, दधास perf. धासयिता, धसिता p fut. अदिधसत्-त, अधसीत्, अध्रासीत् aor.
- धाक्ष् 1 P. to wish, to sound; धाक्षति pre.
- धाघ् 1 A. सामर्थ्ये to be able; धाघते pre. दधाघे perf. अध्राघिष्ट aor.
- धाड् 1 A. विशरणे to cut, to tear; धाडते pre. अध्राडिष्ट Aor.
- धिञ् 1 P. to go; धेजति pre. धेजिष्यति fut. अधेजीत् Aor.
- धु 1 P. स्थैर्ये to be firm; ध्रुवति pre. दुध्राव perf ध्रोता p. fut. अध्रौषीत्, aor. दुध्रुषति des.
- धु 6 P. (कुटादि) गतिस्थैर्ययोः to go, to be steady; ध्रुवति pre. दुध्राव (दुध्रुविथ, दुध्रुथ 2nd. sing.) perf. ध्रुष्यति fut. अध्रुवीत् Aor.
- ध्रुव् (another reading for the above); ध्रुवति pre. दुध्राव (दुध्रुविथ. sing.) perf. ध्रुविष्यति fut. अध्रुवीत् Aor.
- ध्रौ 1 P. हस्तौ to be pleased or satisfied, ध्रायति pre. दध्रौ perf. अध्रासीत् aor. ध्रा-ध्रे-यात् ben.
- ध्वंस् 1 A. अवसंसने गतौ च to fall down, to perish; ध्वंसते pre. दध्वंसे perf. ध्वंसिता p. fut. ध्वंसिष्यते fut. अध्वंसिष्यत् con. अध्वसत् or अध्वंसिष्ट aor. ध्वंसिषीष्ट ben. दिध्वंसिषते des. Pass.—ध्वस्यते pre. अध्वंसि aor. Can.—ध्वंसयति-ते pre. ध्वस्त p.p. ध्वंसित्वा, ध्वस्त्वा ger.
- ध्वञ् 1 P. to go. ध्वजति, ध्वञ्जति pre.
- ध्वन् 1 P. शब्दे to sound, to echo, to thunder; ध्वनति pre. दध्वान perf. ध्वनिता p. fut. ध्वनिष्यति fut. अध्वनिष्यत् con. अध्वनीत् or अध्वानीत् aor. Can.—to sound as a bell, ध्वनयति-ते; to utter indistinctly, ध्वानयति-ते; pre. दिध्वनिषति des. ध्वनित्, ध्वान्त (darkness) p.p.

- ध्वन् 10 U. अव्यक्ते शब्दे to sound indistinctly; ध्वनयति-ते pre. अद्व-
ध्वनत्-त aor. दिध्वनयिषति-ते des. Pass.—ध्वन्यते pre. अध्वनि aor.
ध्व 1 P. मूर्च्छने to kill, to praise, to describe; ध्वरति pre. दध्वार
perf. अध्वार्षीत् aor.

न—

- नक् 10 U. नाशने to perish; नक्यति-ते pre. अननक्त-त aor.
नक्ष् 1 P. to go, to move; नक्षति pre. ननक्ष perf. अनक्षीत् aor.
नख् 1 P. to go; नखति pre. अनखीत्-अनाखीत् aor.
नट् 1 P. नाट्ये to dance, to act; नटति pre. ननाट perf. नटिता p.
fut. नटिष्यति fut. अनटिष्यत् con. अनटीत् or अनाटीत् aor. Cau—
नाटयति-ते (प्रनाट०) pre. अनीनटत्-त aor. निनटिषति des. Pass.—
नट्यते pre. अनाटि, अनटि aor. नटित p.p.
नद् 10 U. भाषायाश्च to speak, to shine; नाटयति-ते pre.
नद्ध् 1 P. अव्यक्ते शब्दे to sound, to thunder; नद्धति pre. ननाद perf.
नदिता p. fut. अनादीत् or अनदीत् aor. Cau.—नादयति-ते pre.
अनीनदत्-त aor. निनदिषति des. नदित p.p.
नद् 10 U. to speak, to shine; नादयति-ते pre.
नन्द् 1 P. समृद्धौ to be pleased; to thrive; नन्दति pre. ननन्द perf.
नन्दिता p. fut. अनन्दीत् aor. नन्द्यात् ben. निनन्दिषति des. नन्दित
p.p. Cau.—नन्दयति-ते pre. Pass.—नन्द्यते pre.
नभ् 1 A. हिंसायामभावेऽपि to kill, to hurt; नभते pre. नेभे perf.
— अनभत्, अनभिष्ट aor.
नभ् 1 P. प्रहृत्वे शब्दे च to salute, to bend, to sound; नभति pre.
ननाम perf. नन्ता p. fut. नंस्यति fut. अनंस्यत् con. अनंसीत् aor.
नभ्यात् ben. निनंसति des. Cau.—नमयति or नामयति pre. अनी-
नमत्-त aor. Pass.—नम्यते pre. अनामि aor. नत p.p. नत्वा ger.
नन्तुश्च inf.
नय् 1 A. to go, to protect; नयते pre. नेये perf. अनयिष्ट aor.
नर्द् 1 P. शब्दे to bellow, to roar, to sound; (प्र) नर्दति pre. ननर्द्
perf. नर्दिता p. fut. नर्दिष्यति fut. अनर्दिष्यत् con. अनर्दीत् aor.
निनर्दिषति des. नर्दित p.p.

नल् 1 p. गन्धे बन्धने च to smell, to bind; नलति pre. ननाल perf. नलिष्यति fut. अनालीत् aor.

नल् 10 U. भाषायाम् to speak; नालयति-ते pre. नालयिष्यति-ते fut. अनीनलत्-त aor.

नश् 4 P. अदृशने to be lost, to perish; नश्यति pre. ननाश perf. नशिता or नष्टा p. fut. नशिष्यति, नश्यति fut. अनशिष्यत्-अनक्ष्यत् con. अनशत् aor. नश्यात् ben. निनक्षति or निनशिषति des. Cau.—नाशयति-ते pre. अनीनशत्-त aor. नष्ट p p. नष्टा, नष्टा or नशिष्या ger. नशितुम्, नष्टुम् inf.

नद्ध 4 U. बंधने to tie, to bind; नह्यति-ते pre. ननाह, नेहे perf. नद्धा p. fut. नत्स्यति-ते fut. अनत्स्यत्-त con. अनात्सीत्, अनद्ध aor. नह्यात्, नत्सीष्ट ben. निनत्सति-ने des. Pass.—नह्यते pre. अनाहि aor. Cau.—नाहयति-ते pre. अनीनहत्-त aor. नानह्यते, नानहीति, नानाद्धि freq. नद्ध p p. नद्धा ger नद्धुम् inf.

नाथ् 1 P. याचत्रोपतापैश्वर्याशीःपु to ask, to be master, to harass; नाथति pre. ननाथ perf. नाथिता p. fut. अनाथीत् aor. 1 A. to bless; नाथते pre. ननाथे perf. नाथिता p. fut. अनाथिष्ट aor नाथित p p.

नाथ् 1 A. the same as नाथ् A.

निज् 3 U. शौचपोषणयोः to wash, to be purified, to nourish; नेनेक्ति, नेनेक्ते pre. निनेज, निनिजे perf. नेक्ता p. fut. नेक्ष्यति-ते fut. अनेक्ष्यत्-त con. अनिजत्, अनैक्षीत्, अनिक्त aor. निज्यात्, निक्षीष्ट ben. निनिक्षति-ते des. Pass.—निज्यते pre. अनेजि aor. Cau.—नेजयति-ते pre. अनेनिजत्-त aor. निक्त p.p. निक्त्वा ger.

निज् 2 A. शुद्धौ to wash, to purify; निङ्के (प्राणिङ्के) pre. निनिञ्जे perf. निजिष्यते fut अनिजिष्ट Aor. निजिषीष्ट ben. निनिजिषते des. Cau.—निजयति-ते pre. Pass.—निज्यते pre. अनिजि Aor. निजित p.p.

निन्द् 1 P. कुत्सायाम् to blame, to find fault with, to condemn; निन्दति pre. निनिन्द perf. निन्दिता p. fut. अनिन्दीत् aor. निन्द्यात् ben. निनिन्दिषति des. Cau.—निन्दयति-ते pre. अनिनिन्दत्-त aor. Pass.—निन्दते pre. निन्दित p p.

- निद् 1 U. कुत्सासन्निकर्षयोः to blame, to reach; नेदाति-ते pre. निनेद, निनिदे perf. अनेदीत्, अनेदिष्ट aor.
- निन्व् 1 P. सेचने सेवने च to sprinkle, to eat; निन्वति pre. निनिन्व् perf. अनिन्वीत् Aor.
- निल्ल 6 P. (गहने) to become thick; निल्लति pre. निनेल perf. नेल्लिष्यति fut. अनेलीत् aor.
- निश् 1 P. समाधौ to think, to meditate; नेजाति pre. नेक्षिष्यति fut. अनेशीत् aor.
- निष् 1 P. सेचने to sprinkle; नेषति pre. निनेष perf. अनेषीत् Aor.
- निष्क् 10 A. परिमाणे to weigh, to measure; निष्कयते pre. निष्कया-श्चक्रे perf. निष्कयिष्यते fut. अनिनिष्कत Aor.
- निस् 2 A. चुम्बने to kiss; निस्ते pre. निनिस्ते perf. निंसिष्यते fut. अनिसिष्ट aor.
- नी 1 U. प्रापणे to lead, to carry off, to marry, to settle; नयति-ते pre. निनाय-निन्ये perf. नेता p. fut. नेष्यति-ते fut अनेष्यत्-त con. अनेषीत्, अनेष्ट aor. नीयात्, नेषीष्ट ben. निनीषति-ते des. Pass.—नीयते pre. अनायि aor. Cau —नाययति-ते pre. अनीनयत्-त aor. नेनीयते, नेनयीति, नेनेति freq. नीत p.p. नीत्वा ger. नेतुम् inf.
- नील् 1 P. वर्णे to colour; नीलति pre. अनीलीत् Aor.
- नीव् 1 P. स्थौल्ये to become fat, to grow; नीवति pre. निनीव perf. अनीवीत् Aor.
- नु 2 P. स्तुतौ to praise, to commend; नौति pre हुनाव perf. नविता p. fut. नविष्यति fut. अनाविष्यत् con. अनावीत् aor. हुनूपति des. Can.—नावयति-ते pre. अन्नवत्-त Aor. हुनावयिषति-ते des. हुत p.p.
- हुद् 6 U. प्रेरणे to push, to incite, to remove, to throw; हुदति-ते pre. हुनोद, हुनुदे perf. नोत्ता p. fut. नोत्स्यति-ते fut. अनोत्स्यत्-त con. अत्सीत्, अनुत्त aor हुद्यात्, हुत्सीष्ट ben. हुनुत्सति-ते des. Can.—नोदयति-ते pre. अन्नहुदत्-त aor Pass.—हुयते pre. अनोदि aor. हुत्त or हुन्न p.p.
- नु 6 P. स्तुतौ (कुटादिः) to praise; नुवति pre हुनाव (हुनुविथ 2nd

sing.) perf लुचिन्ना p. fut. लुचिष्यति fut. अनुवीत् Aor. लुचयति
des. Cau.—नावयति ते pre. अनुनवत्-त्त Aor. नूत p p. लुचिष्यत् inf.

नृत 4 P. गात्रविक्षेपे to dance, to represent on the stage; नृत्यति
pre. ननर्त्त perf. नर्त्तिता p. fut. अनर्त्तात् aor. नृत्यात् ben. निन-
र्त्तिषति—निनृत्सति des. Pass.—नृत्यते pre. अनर्त्ति aor. Cau.—
नर्त्तयते only pre. अनीनृतत्, अननर्त्तत् aor. नृत्त p.p.

नृ 1 & 9 P. नये to carry, to lead; नरति, नृणाति pre. नरिता-
नरीता p. fut. नरिष्यति. नरीष्याति fut अनारीत् Aor. Cau.—
नरयति-ते (नये), नागयति-ते (अन्यत्र).

नेष 1 A. to go, to reach; नेयते pre. निनेषे perf. अनेषिष्ट Aor.

प—

पश्च 1 P. & 10 U. पग्ग्रहे to take, to accept; पक्षति, पक्षयति-ते pre.
पक्षिष्यति, पक्षयिष्यति-ते fut. अपक्षीत्, अपपक्षत्-त्त Aor. पिपक्षि-
षति, पिपक्षयिषति-ते des. Cau.—पक्षयति-ते pre

पच 1 U. to cook, to digest; पचति-ते pre पपाच, पेच्ये perf. पक्ता
p. fut. पक्ष्यति-ते fut. अपक्ष्यत्-त्त con अपाक्षीत्, अपक्त aor. पच्यात्,
पक्षीष्ट ben. पिपक्षति-ते des. Pass.—पच्यते pre. अपाचि aor. Cau.—
पाचयति-ते pre. अपीपचत्-त्त aor. पक्क p.p.

पञ्च 1 A. व्यक्तीकरणे to make clear; पञ्चते pre. पपञ्चे perf. पाञ्चिष्यते
fut. अपञ्चिष्ट Aor.

पञ्च 10 U. 1 P. विस्तारवचने to spread; पञ्चयति-ते, पञ्चति pre. अप-
पञ्चत्-त्त, अपञ्चीत् Aor.

पट 1 P. to go, to move, पटति pre. पपाट perf पटिता p. fut. पटिष्यति
fut. अपटिष्यत् con. अपटीत् or अपाटीत् aor. Cau.—पाटयति-ते
pre. अपीपटत्-त्त aor. पिपटिषति des.

पट् 10 U. ग्रन्थे to clothe, to envelop; पटयति-ते per. पटयाश्चकार-चक्रे
&c. perf. पटयिता p. fut. अपपटत्-त्त aor. पिपटयिषति-ते des.

पट् 10 U. भाषायां वेष्टणे च to speak, to cover; पाटयति-ते pre. पाट-
यिष्यति-ते fut. अपीपटत्-त्त aor.

पठ् 1 P. व्यक्तायां वाचि लिखिताक्षराचने च to read, to study, to describe; पठति pre. पपाठ perf. पठिता p. fut. पठिष्यति fut. अपठिष्यत् con. अपठीत् or अपाठीत् aor. विपठिषति des. Pass.—पठ्यते pre. अपाठि aor. Cau.—पाठयति-ते pre. अपीपठत्-त aor. पठित p.p. पठित्वा ger. पठितुम् inf.

पण्ड् 1 A. गतौ to go; पण्डते pre. पण्डे perf. अपण्डिष्ट aor. पण्डित p.p.

पण्ड् 10 U. नाशने to destroy; 1 P. संहतौ च to heap together, to collect; पण्डयति-ते, पण्डति pre.

पण् 1 A. व्यवहारे to bargain, to bet or stake at play; पणते pre. पेणे perf. पणिता p. fut. अपणिष्ट aor. पणिषीष्ट ben. विपणिषते des. Cau.—पाणयति-ते pre. अपीपणत्-त aor. पणित p.p.

पण् 1 A. (Parasm. with आय्) स्तुतौ to praise; पणायति-पणते pre. पणायान्चकार &c. पेणे perf. पणायिता-पणिता. p. fut. पणायिष्यति-पणिष्यते fut. अपणायीत्-अपणिष्ट aor. पणाय्यात्, पणिषीष्ट ben. Cau.—पणाययति-ते, पाणयति-ते pre. अपपणायत्-त, अपीपणत्-त aor. विपणायिषति, विपणिषते des. पणायित p.p.

पत् 1 P. to fly, to alight, to fall, पतति pre. पपात perf. पतिता p. fut. पतिष्यति, fut. अपतिष्यत् con. अपप्तत् aor. पत्यात् ben. पित्सति, विपतिषति des. Pass.—पत्यते pre. अपाति aor. Cau.—पातयति-ते pre. अपीपतत्-त aor. पतीपत्यते, पतीपतीति, पतीपति freq. पतित p.p. पतित्वा ger. पतितुम् inf.

पत् 4 A. ऐश्वर्ये to be master of, to rule; पत्यते pre. पेते perf. अपतिष्ट aor.

पथ् 1 P. to go; पथति pre. पपाथ perf. अपथीत् aor.

पथ् 10 U. प्रक्षेपे to throw, to send; पाथयति-ते pre. अपीपथत्-त aor.

पद् 4 A. गतौ to go; to attain; पद्यते pre. पेदे perf. पत्ता p. fut. पत्स्यते fut. अपत्स्यत् con. अपादि aor. पत्सीष्ट ben. पित्सते des. Pass.—पद्यते pre. अपादि aor. Cau.—पादयति-ते pre. अपीपदत् aor. पन्न p.p. पत्त्वा ger. पत्तुम् inf.

- पद् 10 A. गतौ to go; पद्यते pre. पद्याञ्चक्रे perf. पद्यिष्यते fut.
अपपद्यत aor. पिपद्यिषते des. Pass.—पद्यते pre. अपादि aor.
- पद् 1 A. to praise; पनते, पनायति pre. पेने, पनायाञ्चकार, &c. perf.
पनिता, पनायिना p. fut. पनियते, पनायिष्यति fut. अपनिष्ट, अप-
नयीत् aor. पनियीष्ट, पनाय्यात् ben. पनित, पनायित p.p.
- पन्थ 10 U. & 1 P. to go; पन्थयति-ते, पन्थाति pre. अपपन्थत्-त अप-
न्थीत् aor.
- पय् 1 A. to go, to move; पयते pre. पेये perf. अपयिष्ट aor.
- पर्ण 10 U. हरितभावे to make green; पर्णयति-ते pre. पर्ण्याञ्चकार-
चक्रे perf. पर्णयिता p. fut; अपपर्णत्-त aor.
- पर्द 1 A. to break wind; पर्दते pre. पर्दे perf. अपर्दिष्ट aor.
- पर्प 1 P. to go; पर्पति pre. पर्प perf. अपर्पात् aor.
- पर्व 1 P. to go; पर्वति pre. पर्व perf.
- पर्व 1 P. पूरणे to fill; पर्वति per. पर्व perf. अपर्वात् aor.
- पल् 1 P. to go, to move पलति pre. पपाल perf. अपालीत् aor.
- पश् 10 U. बन्धने to bind; पाशयति-ते pre. अपीपशत्-त aor. पाश्यात्-
पाशयिषीष्ट ben. पिपाशयिषति-ते des.
- पश 10 U. to go; पशयति-ते pre.
- पंस 10 U. & 1 P. नाशने to perish; पंसयति-ते, पंसति pre. पंसयिता,
पंसिता fut. अपपंसत्-त, अपंसीत् aor.
- पा 1 P. पाने to drink, to absorb; पिबति pre. पपौ perf. पाता p.
fut. पाम्यति fut. अपास्यत् con. अपात् aor. पेयात् ben. पिपासति
des. Pass.—पीयते pre. अपायि aor. Cau.—पाययति-ते pre.
अपीप्यत्-त aor. पेपीयते, पापाति, पापेति freq. पीत p.p. पीत्वा ger.
पातुस् inf.
- पा 2 P. रक्षणे to protect, to rule. पाति pre. पपौ perf. पास्याति fut.
अपास्यत् con. अपासीत् aor. पायात् ben. पिपासति des. Pass.—
पायते pre. Cau.—पालयति-ते pre. अपीपलत्-त aor. पीत p.p.
- पार 10 U. कर्मसमाप्तौ to finish, to get through or over; पारयति-ते
pre. पारयाञ्चकार-चक्रे perf. पारयिता p. fut. पारयिष्यति-ते fut.

अपारयिष्यत्-त con. अपपारत्-त aor. Pass.—पार्यते pre.
पारित p. p.

पाल 10 U. रक्षणे to protect; पालयति-ते pre. पालयाञ्चकार-चक्रे &c.
perf. पालयिता p. fut. अपीपलत्-त aor. Pass.—पाल्यते pre.
पालित p. p. पालयित्वा ger.

पि 6 P. to go, to shake; पियति pre. अपैषीत् aor.

पिञ्ज 2 A वर्णे संपर्चने to colour, to touch; &c. पिंक्ते pre. अपिञ्जिष्ट aor.

पिञ्ज 10 U. & 1 P. भाषायां दीप्तौ च to shine, to live, to give, to
kill; पिञ्जयति-ते. पिञ्जति pre. पिञ्जयाञ्चकार-चक्रे, &c. पिपिञ्ज perf.
अपिपिञ्जत्-त, अपिञ्जीत् aor.

पिद् 1 P. शब्दसंघातयोः to sound, to collect, to heap together; पेटति
pre. पिपेट perf. अपेटीत् aor.

पिद् 1 P. हिंसासंक्लेशनयोः to kill, to injure; पेटति pre.

पिण्ड 1 A., 10 U. & 1 P. संघाते to heap; to roll into a lump; पिंडते,
पिंडयति-ते, पिण्डति pre. पिपिण्डे. पिण्डयाञ्चकार-चक्रे, पिपिण्ड perf.
अपिपिण्डिष्ट, अपिपिण्डत्-त, अपिण्डीत् aor. पिण्डित p. p.

पिन् 10 U. to throw, to incite; पेलयति-ते pre. पेलयाञ्चकार-चक्रे, &c.
perf. पेलयिता p. fut.

पिन्व 1 P. सेचने सेवने च to sprinkle, to serve; पिन्वाति pre. पिपिन्व
perf. पिन्विता p. fut. पिन्वियति fut. अपिन्वियत् con. अपिन्वीत्
aor. पिन्व्यात् ben. Pass.—पिन्व्यते pre.

पिश 6 P. अवयवे दीपनायां च to form, to kindle, to light; पिशति
pre. पिपेश perf. पेशिता p. fut. अपेशीत् aor. Cau.—पेशयति-ते
pre. अपीपिशत्-त aor. पिपिशिषति, पिपेशिषति des. पिशित p. p.
पिशित्वा ger.

पिष् 7 P. संचूर्णने to grind, to hurt; पिनाष्टि pre. पिपेष perf. पेट्टा p.
fut. पेश्याति fut. अपेश्यत् con. अपिषत् aor. पिष्यात् ben. Pass.—
पिष्यते pre. अपेषि aor. Cau.—पेषयति-ते pre. अपीपिषत्-त Aor.
पिपिषति des. पिष्ट p. p. पिष्ट्वा ger. पेटुम् inf.

पिस् 1 P. to go; पेसाति pre. पिपेस perf. पेसिता P. fut. अपेसीत् Aor.

पिस् 10 U. to go; पेसयति-ते pre. पेसयाश्चकार-चक्रे &c. perf.

पी 4 A. पाने to drink; पीयते pre. पिप्ये perf. पेय्यते fut. अपेष्ट Aor.
Oau.-पाययति-ते pre. अपीपयत्-त, Aor. पिपीषते des.

पीड् 10 U. to press, to hurt, to oppose; पीडयति-ते pre. पीडयाश्चकार-चक्रे perf. पीडयिता p. fut. पीडयिष्यति-ते fut. अपीडयिष्यत्-त con. अपीपिडत्-त, अपिपीडत्-त, aor. पिपीडयिषति-ते des.
पीडित p. p.

पीव् 1 P. स्थौल्ये to become fat or strong; पीवति pre. पीविष्यति fut.
अपीवीत् Aor.

पुंस् 10 U. अभिवर्धने to increase, to crush; पुंसयति-ते pre. अपुपुंसत्-त aor.

पुट् 6 U. संश्लेषणे (कुटादि) to embrace; पुटति pre. पुपोट (पुपुटिश्च 2nd sing.) perf. पुटिष्यति fut. अपुटीत् aor.

पुट् 10 U. संसर्गे to bind together; पुटयति-ते pre. पुटयिता p. fut.
अपुपुटत्-त Aor.

पुट् 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine, to reduce to powder; पोटयति-ते pre. पोटयाञ्चकार-चक्रे &c perf. पोटयिष्यति-ते fut. अपुपुटत्-त aor.

पुड् 1 P. मर्दने to grind; पोडति pre. पुपोड perf. पोडिष्यति fut. अपोडीत् Aor.

पुड् 6 P. उत्सर्गे (कुटादि) to leave, to discover; पुडति pre. पुडिष्यति fut. अपुडीत् Aor. पुपुडिषति des.

पुण् 6 P. शुभकर्मणि to be pious; पुणति pre. पोणिष्यति fut. अपोणीत् Aor. पुपु-पो-णिषति des.

पुथ् 4 P. हिंसायाम् to kill, to injure; पुथयति pre. पुपोथ perf. अपोथीत् Aor.

पुथ् 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; पोथयति-ते pre. अपुपुथत्-त Aor.

पुन्थ् 1 P. हिंसासंक्लेशनयोः to kill, to torment; पुन्थति pre. पुन्थिष्यति fut. अपुन्थीत् Aor.

- ६ P. अग्रगमने to go ahead; पुरति pre. पुपोर perf. पोरिष्यति fut.
 अपोरीत् Aor.
- १ P. पूरणे to fill; पूर्वति pre. उपूर्व perf. पूर्विष्यति fut. अपूर्वीत्
 Aor. Pass.—पूर्यते pre. अपूर्वि aor.
- १० U. निकेतने to dwell; पूर्वयति-ते pre. पूर्वयिना p. fut. अपुर्व-
 त्-त Aor.
- १ & ६ P. महत्त्वे & १० U. (संघाते च) to grow, to become tall;
 पोलति, पुलति, पोलयति-ते pre. अपोलीत्, अपुपलत्-त Aor.
- ४ P. पुष्टौ to nourish, to develop, to bear, to show; पुष्यति pre.
 पुपोष perf. पोष्टा p. fut पोष्यति fut. अपोष्यत् con. अपुषत् aor.
 पुष्यात् ben. पुपुक्षति des. पुष्ट p. p.
- १ & ९ P. to nourish. &c; पोषति, पुष्णाति pre. पुपोष perf.
 पोषिता. p. fut. पोषिष्यति fut. अपोषीत् aor. Pass.—पुष्यते pre.
 अपोषि aor. Cau.—पोषयति-ते pre. अपूपुषत्-त aor. पुषित (पोषित
 also) p. p पुषित्वा; पोषित्वा ger.
- १० U. धारणे to maintain, to promote; पोषयति-ते pre. पोषयाञ्च-
 कार-चक्रे &c. perf पोषयिता p. fut. अपूपुषत्-त Aor. पुपोषयिषति-ते
 des.
४. P. विकसने to open, to blow; पुष्पयति pre पुपुष्प perf पुष्पिता p.
 fut. पुष्पिष्यति fut. अपुष्पिष्यत् con. अपुष्पीत् aor. Cau.—पुष्पयति-ते
 pre पुष्पित p. p.
- १० U. आदरानादरयोः to regard, to mortify, to tie; पुस्तयति-ते
 pre. अपुपुस्तत्-त aor.
- १ A. पवने to purify, to winnow, to invent; पवते pre. पुपुवे perf.
 पविता p. fut. अपविष्ट aor. पविषीष्ट ben. विपविषते des. Cau.—पाव-
 यति-ते pre. अपीपवत्-त Aor. पोपूयते, पोषवीति, पोपोति freq पुत p. p.
- ९ U. to purify &c; पुनाति, पुनीते pre. पुपाव, पुपुवे perf. पविता
 p. fut. पविष्यति-ते fut. अपविष्यत्-त con. अपावीत्, अपविष्ट aor.
 पूयात्, पविषीष्ट ben. पुपूषति-ते des. पूत p. p.
- १० U पूजायाम् to adore, to receive with honour, to present
 with; पूजयति-ते pre. पूजयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. पूजयिता p.

- fut. पूजयिष्यति-ते fut. अपूजयिष्यत्-त con. अपूजयत्-त aor.
 उपूजयिषति-ने des. पूजित p. p. पूजयित्वा ger. पूजयितुम् inf.
- पूज् 10 U. to heap together; पूजयति-ते pre. पूजयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf.
 पूय् 1 A. विशरणे दुर्गन्धे च to split, to putrify; पूयते pre. उपूये
 perf. पूयिता p. fut. अपूयिष्ट aor. Cau.—पूययति-ते pre. अपूपयत्-त
 aor. उपूयिषते des. पूत p. p.
- पूर 4 A. आप्यायने to fill, to satisfy; पूर्यते pre. उपूरे perf. पूरिता.
 p. fut. अपूरिष्ट, अपूरि aor. Cau.—पूरयति-ते pre. अपूपुरत्-त aor.
 उपूरिषते des. पूत p. p.
- पूर 10 U. & 1 P. to fill, to blow, to cover; पूरयति-ते, पूरति pre.
 पूरयाञ्चकार-चक्रे, उपूर perf. पूरयिता, पूरिता p. fut. पूरयिष्यति-ते,
 पूरिष्यति fut. अपूरयिष्यत्-त, अपूरिष्यत् con. अपूपुरत्-त, अपूरीत् aor.
 पूरित p. p. Pass—पूर्यते Pre.
- पूर्ण् 10 U. संचाते to heap, to gather; पूर्णयति-ते, pre. अउपूर्णत्-त Aor.
 पूल् 1 P. & 10. U. to gather; to collect; पूलति, पूलयति-ते pre.
 पूलिता, पूलयिता p. fut. अपूलीत्, अपूपुलत्-न Aor.
- पूष् 1 P. वृद्धौ to grow; पूषति pre. उपूष perf. पूषिष्यति fut. अपूषीत् Aor.
- पृ 3 P. पालनपूरणयोः to protect, to fill, to bring out; पिपति pre.
 अपिपः imperf. पपार perf. परिष्यति fut. अपार्षीत् Aor. प्रियात्
 ben. Cau.—पारयति-ते pre. अपीपरत्-त aor. उपूर्षति des.
- पृ 6 A. व्यायामे व्यापारे च to be busy, to be active, (mostly used
 with व्या), प्रियते pre. पप्रे perf. पर्ता p. fut. परिष्यते fut. अपरिष्यत
 con. पृषीष्ट ben. अपृत aor. Pass.—प्रियते pre. Cau.—पारयति-ते
 pre. अपीपरत्-त aor. उपूर्षते des. पृत p. p. पृत्तुम् inf.
- पृच् 2 A. संपर्चने to come in contact with; पृक्ते pre. पृच्चे perf.
 पृचिता p. fut. अपर्चिष्ट aor. पिपर्चिषते des. पृक्त p. p.
- पृच् 7 P. to unite, to join; पृणक्ति pre. पपर्च perf. पर्चिष्यति fut.
 अपर्चीत् aor. पिपर्चिषति des. पृक्त p. p. पर्चित्वा ger. पर्चितुम् inf.
- पृच् 1 P. & 10 U. to hinder, to join; पर्चति, पर्चयति-ते pre. अपर्चीत्,
 अपर्चत्-त, अपीपृचत्-त aor. पिपर्चिषति, पिपर्चयिषति-ते des.

- पृञ्ज् 2 A. to come in contact with; पृङ्क्ते pre. पृङ्क्ते perf.
- पृङ् 6 P. सुखने to please, to delight. पृङ्गति pre. पृङ्गिष्यति fut.
अपङ्गति aor.
- पृण् 6 P. प्रीणने to please, to satisfy; पृणति pre. अपर्णात् aor.
- पृथ् 10 U. प्रक्षेपे to throw, to send; पृथयति-ते pre. पृथयिष्यति-ते
fut अपपृथत्-त, अपीपृथत्-त Aor.
- पृष् 1 P. सेचनहिंसासंक्लेशनेषु to sprinkle, to kill, to give pain to;
पर्षति pre. पर्षत् perf अपर्षात् aor. Oau.-पर्षयति-ते pre. अपपर्षत्-त
अपीपृषत्-त Aor. पिपर्षिषति des. पर्षित, पृष्ट p-p.
- पू 3 P. बालनपूरणयोः to fill, to blow; to refresh; पिपति pre. पपार
perf. परिता, परीता p. fut. परिष्यति, परीष्यति, fut. अपारीत् aor.
पर्यात् ben. पुपृषति or पिपरिषति, पिपरीषति des. Pass.—पूर्यते pre.
Oau.—पारयति-ते pre. अपीपरत्-त aor. पूर्ण, पूरित p. p. पूर्वा ger.
- पू 9 P. to fill. पूणाति pre. पपार perf. &c.; see the above root.
पूणत् pre. p.
- पू 10 U. & 1 P. पारयति-ते, परति pre. पारयिष्यति-त, परिष्यति,
परीष्यति fut. अपीपरत्-त, अपारीत् aor.
- पेल् 1 P. & 10 U. to go, to shake; पेलति, पेलयति-ते pre.
- पेव् 1 A. सेवने to serve; पेवते pre. अपेविष्ट aor.
- पेष् 1 A. सेवने निश्चये प्रयत्ने च to serve, to resolve; पेवते pre. अपेविष्ट
aor.
- पेस् 1 P. to go; पेसति pre.
- पै 1 P. to dry, to wither; पायति pre. अपासीत् aor.
- पैण् 1 P. गतिप्रेरणश्लेषणेषु to go, to tell, to embrace; पैणति pre.
- प्याय् 1 A. वृद्धौ to grow, to swell, to increase; प्यायते pre. पिप्ये
perf. प्यायिता p. fut. प्यायिष्यते fut. अप्यायिष्यत् con. अप्यायि;
अप्यायिष्ट aor. पिप्यायिषते des. प्यान, पीन p-p.
- प्यै 1 A वृद्धौ to grow, &c.; प्यायते pre. प्ये perf. प्याता p. fut.
प्यास्यते fut. अप्यास्यत् con. अप्यास्त aor. पीन p-p.
- प्रच्छ् 6 P. ज्ञीप्सायाश्च to ask, to seek for; प्रच्छति pre. प्रच्छत् perf.

प्रष्टा p. fut प्रक्ष्यति fut. अप्रक्ष्यत् con. अप्राक्षीत् (अप्राष्टास् dual)
aor. पृच्छ्यात् ben. पिपृच्छिषति-ते des. Pass.—पृच्छयते pre.
Cau.—प्रच्छयति-ते pre. पृष्ट p.p. पृष्टा ger. प्रष्टुम् inf.

प्रथ् 1 A. प्रथ्याने to become famous, to increase, to rise; प्रथते
pre. पप्रथे perf. प्रथिता p. fut. प्रथिष्यते fut. अप्रथिष्यत् con.
अप्रथिष्ट aor. Cau.—प्रथयति-ते pre. अपप्रथत्-त् aor. पिप्रथिषते
des. प्रथित p.p

प्रथ् 10 U. to become famous; प्रथयति-ते pre. प्रथयाञ्चकार-चक्रे
&c. perf. प्रथयिता p. fut. अपप्रथत्-त् aor. पिप्रथयिषति-ते des.

प्रा 1 P. पूरणे to fill; प्राति pre. पप्रौ perf. प्राता p. fut. अप्रासीत्
aor. प्रायात्, प्रेयात् ben. Pass.—प्रायते.

प्री 4 A. प्रीतौ to feel affection for, to be satisfied; प्रीयते pre
पिप्रिये perf. प्रेता p. fut. अप्रेष्ट aor. प्रेषीष्ट ben. पिप्रीषते des. प्रीत
p.p. प्रीत्वा ger. प्रेतुम् inf.

प्री 9 U. तर्पणे & to please, to take delight in; प्रीणाति, प्रीणीते pre.
पिप्राय, पिप्रिये perf. प्रेता p. fut. प्रेष्यति-ते fut. अप्रैषीत्, अप्रेष्ट
aor. प्रीयात्, प्रेषीष्ट ben. पिप्रीषति-ते des. प्रीत p.p.

प्री 10 U. & 1 U. तर्पणे to please; प्रीणयति-ते, प्रयति-ते pre. प्रीणयि-
ष्यति-ते, प्रेष्यति-ते fut. अपिप्रीणत्-त्, अप्रैषीत्, अप्रेष्ट aor.

पृ 1 A. गतौ to go, to jump. प्रवते pre, पुपुवे perf. प्रौता p. fut
अप्रौष्ट aor. Pass.—पूयते pre. Cau.—प्रावयति-ते pre.

पृद् 1 P. मर्दने to rub; प्रोटति pre. पुप्रोट perf. अप्रोटीत् aor.

पृष 1 P. दाहे to burn; प्रोषति pre. पुप्रोष perf. प्रोषिष्यति fut.
अप्रोषीत् aor. पुप्रुषिषति, पुप्रोषिषति des. पृष्ट p.p. पृष्टा, प्रोषित्वा,
पुषित्वा ger.

पृष 9 P. स्नेहनस्वेदनपूरणेषु to become wet, to sprinkle, to fill;
पृष्णाति pre. पुषित p.p. प्रोषित्वा ger.

प्रेङ्गोल् 10 U. आन्दोलने to swing, to shake; प्रेङ्गोलयति-ते pre. अपि-
प्रेङ्गोलत्-त् aor. Pass.—प्रेङ्गोल्यते pre.

प्रेष् 1 A. to go; प्रेषते pre. अप्रैषिष्ट Aor.

प्रोथ् 1 U. पर्याप्तौ to be full, to be equal to, प्रोथति-ते pre. अप्रोथीत् .
अप्रोथिष्ट aor.

पृश् 1 U. अदने to eat; पृक्षति-ते pre. अपृक्षीत् , अपृक्षिष्ट aor.

प्लिह् 1 P. to go; प्लेहति-ते pre. अप्लेहिष्ट aor.

प्ली 9 P. to go; प्लीनाति pre. प्लेयति fut. अप्लैपीत् Aor.

प्लु 1 A. गतौ to float, to fly, to jump; प्लवते pre पुप्लुवे perf. प्लोता
p. fut. प्लोष्यते fut. अप्लोष्यत con. अप्लोट aor. Cau.—प्लावयति-ते
pre. अपुप्लवत्-त, अपिप्लवत्-त Aor. प्लुन p.p.

प्लुष् 1 & 4 P दाहे to burn; प्लोषति, प्लुष्यति pre. पुप्लोष perf.
प्लोषिता p. fut. प्लोषिष्यति fut. अप्लोषिष्यत् con. अप्लोषीत् (1)
अप्लुषत् (4) aor. प्लुष्ट (1) प्लुषित (4) p. p. प्लुष्टा (1)
प्लुषित्वा, प्लोषित्वा (1, 4) ger.

प्लुष 9 P. स्नेहनसेवनपूरणेषु to sprinkle. to fill, to be wet; प्लुष्णाति
pre. अप्लोषीत् Aor. Other forms like (4 above).

प्ता 2 P. भक्षणे to devour, to eat; प्ताति pre पप्सौ perf. प्ताता p.
fut. प्यास्यति fut. अप्तास्यत् con. अप्तासीत् aor. प्तायात्,
प्तेयात् ben. पिप्तासति des. Pass.—प्तायते pre. Cau.—प्तापयति
pre. अपिप्सत् aor. प्तात p.p.

फ—

फक्क् 1 P. नीचैर्गतौ to behave ill; to go softly; फक्कति pre. पफक्क
perf. अफक्कीत् Aor. फक्कित p.p.

फण् 1 P. गतिदीप्त्योः to go, to produce easily; फणाति pre. पफाण
perf. फणिता p. fut. अफणीत्, अफाणीत् aor. फण्यात् ben. पिफ-
णिषति des. Cau.—फणयति-ते pre. अपीफणत्-त aor. फणित p.p.

फल् 1 P. विशरणे to burst, to open, to split; फलति pre. पफाल
perf. फलिता p. fut. फलिष्यति fut. अफलिष्यत् con. अफालीत्
aor. पिफलिषति des. फुल्ल (प्रकुल्ल) p.p.

फल् 1 P. निष्पत्तौ to go, to bear fruit, to result, to be successful;
फलति pre. &c. फलित p.p. Other forms like those of the
above.

फुल्ल 1 P. विकसने to open, to blow (as a flower); फुल्लति pre.
 पुफुल्ल perf. फुल्लिता p. fut. फुल्लिष्यति fut. अफुल्लिष्यत् con.
 अफुल्लीत् aor. पुफुल्लिषति des. फुल्लित p.p.

फेल् 1 P. to go; फेलति pre. फेलिष्यति fut. अफेलीत् aor.

ब—

बंह् 1 A. वृद्धौ to grow, to increase; बंहते pre. बंहिष्यते fut. अबंहिष्यत् aor. बंहित p.p.

बद् 1 P. to grow; बढति pre.

बण् 1 P. शब्दे to sound; बणति pre. बबाण perf. अब-बा-णीत् aor.

बद्ध् 1 P. to be steady; बद्धति pre. बबाद् perf. अब-बा-दीत् aor.

बध् 1 A. चित्तविकारे to loathe, to be disgusted with; बीभत्सते pre. बीभत्सांबभूव-आस-चक्रे perf. बीभत्सिता p. fut. बीभत्सिष्यते fut. अबीभत्सिष्यत् con. बीभत्सिषीष्ट ben. अबीभत्सिष्ट aor. बीभत्सिषते des. Pass.—बीभत्स्यते pre. अबीभत्सि aor. बीभत्सित p.p.

बध् 10 U. संयमने to bind, to restrain; बाधयति, बाधयते pre. अबी-बधत्त Aor. बाध्यात्, बाधयिषीष्ट ben. विबाधयिषति-ते des.

बन्ध् 9 P. बन्धने to bind, to attract, to form; बध्नाति pre. बबन्ध perf. बबन्धा p. fut. भन्त्यति fut. अभन्त्यत् con. अभान्त्सीन् aor. बध्यात् ben. विभन्त्सति des. Pass.—बध्यते pre. Cau.—बन्ध्यति-ते pre. अबबन्धत्त aor. बद्ध p p. बद्ध्वा ger.

बन्ध् 10 U. to bind; बन्ध्यति-ते pre. बन्धयाश्चकार-चक्रे &c. perf. अबबन्धत्त Aor. विबन्धयिषति-ते des. Pass—बन्ध्यते pre.

बर्ह् 1 P. to go; बर्हति pre. बबर्ह perf. बर्हिता p fut.

बर्ह् 1 A. परिमाणहिंसाप्रदानेषु to speak, to give. to hurt; बर्हते pre. बबर्ह perf. अबर्हिष्यत् Aor.

बर्ह् 10 U. हिंसायां भाषायां दीप्तौ च kill; to speak, &c.; बर्हयति-ते pre. अबबर्हत्त Aor.

बल् 1 P. प्राणने धान्यावरोधने च to live; to hoard grain; बलति pre. बबाल perf. बलिता p. fut. अबालीत् aor.

- बल् 10 U. प्राणने to breathe; बलयति-ते pre.
- बस् 4 P. स्तम्भे to stop; बस्यति pre. बवास perf. बसिता p. fut. अवसत् aor.
- बाड् 1 A. आग्नान्ये to bathe, to dive; बाडते pre. बबाडे perf. अबाडिष्ट Aor.
- बाध् 1 A. लोडने to oppress, to torment; बाधते pre. बबाधे perf. बाधिता p. fut. बाधिष्यते fut. अबाधिष्यत् con. अबाधिष्ट aor. Cau.—बाधयति-ते pre. अवबाधत्-त् aor. Pass.—बाध्यते pre. अबाधि aor. बाधित p. p. बाधित्वा ger. बाधितुम् inf.
- बिद् 1 P. आक्रोशे to swear, to curse, to shout; बेडति pre. बिबेड perf. बेडिता p. fut. अबेडीत् aor.
- बिन्द् 1 P. अवयवे to split, to divide; बिन्दति pre. बिबिन्द perf. बिन्दिता p. fut.
- बिल् 6 P. भेदने to break; बिलति pre. बिबेल perf. बेलिता p. fut. अबेलीत् aor. 10 U. बेलयति-ते pre. &c.
- बिस् 4 P. क्षेपे प्रेरणे च to throw, to instigate, to go; बिस्यति pre. बिबेस perf. बेसिष्यति fut. अबिसत् Aor.
- बुक् 1 P. & 10 U. भाषणे to bark, to speak; बुकति, बुकयति-ते pre. अबुकीत्, अबुबुक्त्-त् aor.
- बुध् 1 U. बोधने to know, to mark, to esteem; बोधति-ते pre. बुबोध, बुबुधे perf. बोधिता p. fut. बोधिष्यति-ते fut. अबोधिष्यत्-त् con. अबुधत्, अबोधीत्, अबोधिष्ट aor. Cau.—बोधयति-ते pre. अबुबुधत्-त् aor. बुबुधिषति-ते, बुबोधिषति-ते des. Pass.—बुध्यते pre. अबोधि aor. बुधित p. p. बुधित्वा, बोधित्वा ger.
- बुध् 4 A. to know, to understand; बुध्यते pre. बुबुधे perf. बोद्धा p. fut. भोत्स्यते fut. अभोत्स्यत् con. अबुद्ध, अबोधि aor. भुत्सीष्ट ben. बुभुत्सते des. Pass.—बुध्यते pre. Cau.—बोधयति-ते pre. बुद्ध p. p. बुद्ध्वा ger. बोद्धुम् inf.
- बुल् 10 U. to sink, to plunge; बोलयति-ते pre. बोलयाश्चकार-चक्र perf. बोलयिता p. fut.
- बुस् 4 P. to discharge, to emit; बुस्यति pre. बुबोस perf.

- बुस्त 10 U. to honour, to treat honourably; बुस्तयति-ते pre.
बुस्तयाञ्चकार-चक्रे perf. बुस्तयिता p. fut.
- बृह 1 P. वृद्धौ to grow, to increase; बर्हति pre. बवर्ह perf. बर्हिता.
p. fut. बर्हिष्यति fut. अबर्हिष्यत् con. अबर्हीत् aor.
- बृह 6 P. उद्यमने to work; बृहति pre. बवर्ह (बवर्हिथ, बवर्ह 2nd
sing.) perf. बर्हिष्यति, भर्ह्यति fut. अबर्हीत्, अभृक्षत् aor. Cau.—
बर्हयति-ते pre. अबवर्हत्-त्, अबीबृहत्-त् aor. बिबर्हिषति, बिभृक्षति
des. वृढ p. p. बर्हित्वा, वृढ्वा ger
- बृंह 1 P वृद्धौ शब्दे च to grow, to roar; बृंहति pre बवृंह perf. बृंहि-
ष्यति fut अबृंहीत् aor
- बेह 1 A. प्रयत्ने to strive; बेहते pre. अबोहिष्ट aor.
- ब्रू 2 U. व्यक्तायां वाचि to speak; ब्रवीति, ब्रूते-आह pre. उवाच,
ऊचे perf. वक्ता p. fut वक्ष्यति-ते fut. अवक्ष्यत्-त् con. अबोचत्-त्.
aor. उच्चात्, वक्षीष्ट ben Pass—उच्यते pre. Cau.—वाचयति-ते
pre. अबीवचत्-त् aor. उक्त p p उक्त्वा ger. वक्तुम् inf.
- ब्रूस् 10 U हिंसायाम् to kill, to hurt; ब्रूसयति-ते pre. ब्रूसयाञ्चकार-
चक्रे perf. ब्रूसयिता p. fut. अब्रूसत्-त् aor.

भ—

- भक्ष 1 U. see भक्ष्.
- भक्ष 10 U. अदने to use, to eat, to bite; भक्षयति-ते pre. भक्षयाञ्च-
कार-चक्रे-आस-बभूव perf. भक्षयिता p. fut. भक्षयिष्यति-ते fut.
अबभक्षत्-त् aor. भक्ष्यात्, भक्षयिषीष्ट ben बिभक्षयिषति-ते des.
Pass.—भक्ष्यते pre. भक्षित p. p. भक्षयित्वा ger. भक्षयितुम् inf.
- भज 1 U. सेवायाम् to serve, to take possession of, to choose, to
honour; भजति-ते pre. बभाज, भजे perf. भक्ता p. fut. भक्षयति-ते
fut. अभक्ष्यत्-त् con. अभक्षीत्, अभक्त aor. भज्यात्, भक्षीष्ट ben.
बिभक्षति-ते ben. Pass.—भज्यते pre. अभाजि aor. Cau.—भाज-
यति-ते pre. अबीभजत्-त् aor. भक्त p. p. भक्त्वा ges. भक्तुम् inf.

भज् 10 U. विभ्राणने to cook, to give; भाजयति-ते pre. भाजयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. भाजयिता p. fut. अभीभजत्-त aor. विभाजयिषति-ते des.

भञ्ज् 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to illumine; भञ्जयति-ते pre. अबभञ्जत्-त aor.

भञ्ज् 7 P आमर्दने to spilt, to disappoint; भनक्ति pre. वभञ्ज perf. भङ्क्ते p. fut. भङ्क्ष्यति fut. अभङ्क्ष्यत् con अभङ्क्षीत् aor. भङ्क्ष्यात् ben. विभङ्क्षति des. Pass.—भज्यते pre अभञ्जि, अभञ्जि aor. Oau.—भञ्जयति-ते pre. अबभञ्जत्-त aor. भञ्ज p p. भङ्क्त्वा, भङ्क्त्वा ger. भङ्क्ते inf.

भट् 1 P. भृतौ to receive wages, to nourish; भटाति pre. वभाट perf. भटिता p. fut. अभटीत्, अभटीत् aor.

भण्ड् 1 A परिभाषणे to upbraid, to jest; भण्डते pre. वभण्डे perf. भण्डिता p. fut. अभण्डित aor.

भण्ड् 10 U. कल्याणे सुखे प्रतारणे च to make fortunate, to cheat; भण्डयति-ते pre. भण्डयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. भण्डयिता p. fut. अबभण्डत्-त aor. Also 1 P. भण्डाति pre. अभण्डीत् aor.

भण् 1 P. शब्दे to speak, to call; भणाति pre. वभाण perf. भणिता p. fut. भणिष्यति fut. अभणीत्, अभणीत् aor. विभणिषति des. Pass.—भण्यते pre. अभणि aor. भणित p p. भणित्वा ger.

भर्त्स् 10 A. (rarely P.) to menace, to threaten, to abuse, to deride; भर्त्सयते pre. भर्त्स्याच्चक्रे perf. भर्त्सयिता p. fut. अबभर्त्सत aor. विभर्त्सयिषते des.

भल् 1 A. परिभाषणहिंसादानेषु to speak, to kill, to give; भलते pre. अभलित aor.

भल् 10 A. आमण्डने to see; भालयते pre. भालयाञ्चक्रे &c. perf. भालयिता p. fut. अभीभलत aor.

भल्ल् 1 A. परिभाषणहिंसादानेषु to describe, to wound, to give; भल्लते pre. वभल्ले perf. भल्लिता p. fut. अभल्लित aor. भल्लित p p

- भष् 1 P. to bark, to rail against; भषति pre. बभाष perf. भषिता
p. fut. अभषीत् aor. बिभषिषति des.
- भत् 3 P. भर्त्सनदीप्त्योः to censure, to blame, to shine; बभस्ति pre.
बभास perf. (used in the Vedas only).
- भा 2 P. दीप्तौ to shine, to appear, to be; भाति pre. अभात्-भुः
3rd pl. Imperf. बभौ perf. भाता p. fut. अभासीत् aor. Pass.—
भायते pre. अभायि aor. Oau —भापयति ते pre. अबीभपत्-त aor.
- भाज् 10 U. पृथक्करणे to divide; भाजयति-ते pre. भाजयाञ्चकार-चक्रे
perf. भाजयिता p. fut. अबभाजत्-त aor. बिभाजयिषति-ते des.
भाजित p. p.
- भास् 1 A. क्रोधे to be angry; भामते pre. बभामे perf. भामिष्यते fut.
अभामिष्ट aor.
- भाष् 1 A. to speak, to call; भाषते pre. बभाषे perf. भाषिता p. fut.
अभाषिष्ट aor. 10 U. also अबभाषत्-त aor.
- भिक्ष् 1 A. भिक्षायां लाभेऽलाभे च to beg, to obtain; भिक्षते pre. बिभिक्षे
perf. भिक्षिता p. fut. भिक्षिष्यते fut. अभिक्षिष्ट aor. Oau-भिक्ष-
यति-ते pre. अबिभिक्षत्-त Aor.
- भिद् 7 U. विदारणे to separate, to break down; भिनत्ति, भिन्ते pre.
बिभेद, बिभिदे perf. भेत्ता p. fut. भेत्स्यति-ते fut. अभेत्स्यत्-त con.
अभिदत्, अभेत्सीत् (अभेत्ताम् dual), अभित्त aor. Oau.—अबीभिदत्-त
Aor बिभित्सति des. बेभियते, बेभिदीति, बेभेत्ति freq. Pass.—अभेदि
Aor. भिन्न (also भित्त). p.p.
- भिन्द् 1 P. to divide, to cut; भिन्दति pre. बिभिन्द perf. अभिन्दीत्
Aor. Pass.—भिन्दते pre.
- भी 3 P. भये to fear, to be anxious about; बिभेति pre. बिभाय or
बिभयाञ्चकार &c. perf. भेत्ता p. fut. भेष्याति fut. अभेष्यत् con.
अभेषीत् aor. भीयात् ben. बिभीषति des. Pass.—भीयते pre. अभायि
aor. Oau.—भाययति, भापयते, भीषयते Pre. अबीभयत्, अबीभिषत्,
अबीभिषत् Aor. बेभियते, बेभयीति; बेभेति freq. भीत p.p.

भुज् 6 P. कौटिल्ये to bend, to curve; भुजति pre. बुभोज perf. भोक्ता p. fut. अभोक्षीत् aor. भुज् p. p.

भुज् 7 U. पालनाभ्यवहारयोः to protect; अनवने (A.) to eat, to consume, to enjoy, (P.) to rule, to govern; भुनक्ति, भुङ्क्ते pre. बुभोज, बुभुजे perf. भोक्ता p. fut. भोक्ष्यति-ते fut. अभोक्ष्यत्-त con. अभोक्षीत्, अभुक्त aor. भुज्यात्, भुक्षीष्ट ben. बुभुक्षति des. Pass.—भुज्यते pre. अभोजि aor. Can.—भोजयति-ते pre. अबुभुजत्-त aor. बोभुज्यते, बोभुजीति, बोभोक्ति freq. भुक्त p. p.

भू (सत्तायाम्) 1 P. (rarely Atm.) to be, to live, to be born; भवति-ते pre. बभूव, बभूवे perf. भविता p. fut. भविष्यति-ते fut. अभविष्यत्-त con. अभूत्, अभविष्ट aor. भूयात्, भविषीष्ट ben. बुभूषति ते des. Pass.—भूयते pre. भाविता, भविता p. fut. भविष्ये-भाविष्ये fut. अभावि aor. भाविषीष्ट, भविषीष्ट ben. Can.—भावयति-ते pre. अभीभवत्-त aor. बोभूयते, बोभोति, बोभवीति freq. भूत p. p.

भू 10 A. प्राप्तौ to attain, to obtain; भावयते pre. भावयाञ्चक्रे perf. भावयिता p. fut. अभीभवत् aor. भावयिषीष्ट ben. Pass.—भावयते.

भू 10 U. (अवकलकने) to be purified, to consider, to mix; भावयति-ते pre. भावयाञ्चकार-चक्रे perf. भावयिता p. fut. अभीभवत्-त aor. भाव्यात्, भावयिषीष्ट ben.

भूष् 1 P. (अलङ्कारे) to adorn; भूषति pre. बुभूष perf. भूषिता p. fut. अभूषीत् Aor. बुभूषिषति des.

भूष् 10 U. to adorn; भूषयति-ते pre. भूषयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. भूषयिता p. fut. अबुभूषत्-त Aor. भूष्यात्, भूषयिषीष्ट ben. बुभूषयिषति-ते des. Pass.—भूष्यते, अभूषि Aor. भूषित p. p.

भृ 1 U. भरणे to nourish, to fill; भरति-ते pre. बभार-बभ्रे perf. भर्ता p. fut. भरिष्यति-ते fut. अभर्षीत्, अभृत aor. भ्रियात्, भृषीष्ट ben. बुभृषति-ते, बिभरिषति-ते des. ब्रभीयते, बर्भति, बर्भरीति &c. freq. Pass.—भ्रियते. भृत p. p.

- भृ 3 U. धारणयोषणयोः to hold, to support; विभर्ति, विभृते pre. वभार, वभ्रे, विभराञ्चकार-चक्रे &c perf. भर्ता p fut. भरिष्यति-ते fut. अभर्षीत्, अभृत aor. विभारिषति, वुभूर्षति des. Pass.-भ्रियते pre. अभारि aor. Cau -भारयति-ते pre. अभीभरत्-त aor.
- भृज् 1 A. भर्जने to parch, to fry, भर्जते pre. वभर्जे perf भर्जिता p. fut. अभर्जिष्ट aor. भर्जिषीष्ट ben. Cau.-भर्जयति-ते; अवभर्जत्-त aor. विभर्जिषते des. Pass -भृज्यते pre. अभर्जि aor. भृक् p. p भर्जित्वा ger.
- भृश 4 P. अधःपतने to fall down; भृश्यति pre. वभर्श perf भर्शिता p. fut. अभृशत् Aor. भृष्ट p. p. भर्शित्वा, भृष्टा.
- भृ 9 P. to fry, to reproach, to support; भृणाति pre. वभार perf. भरिता, भरीता p. fut. अभारीत् Aor. भूर्ण p. p
- भेष 1 U. भये गतौ च to be afraid, to go; भेषति-ते pre भेषिष्यति-ते fut. अभेषीत्, अभेषिष्ट Aor. भेष्यात्, भेषिषीष्ट ben.
- भ्रंश् 1 A अवस्रंसने & 4 P अध पतने to fall, to decline, to escape; भ्रंशते, भ्रश्यति pre. वभ्रंशे, वभ्रंश perf. भ्रंशिता p. fut. भ्रंशिष्यति-ते fut. अभ्रंशत्, अभ्रंशिष्ट; अभ्रंशत् aor. भ्रंशयति-ते Cau -अवभ्रंशत्-त aor. विभ्रंशिषति-ते des. भाभ्रश्यते, वाभ्रशीति, वाभ्रंष्टि freq भ्रष्ट p. p. भ्रंशित्वा, भ्रष्टा ger
- भ्रंस् 1 A. & 4 P. to fall down; भ्रंसते, भ्रंस्यति pre. (same as भ्रंश् with the change of स् for श्)
- भ्रक्ष् 1 U. अदने to eat; भ्रक्षति-ते pre. वभ्रक्ष-क्षे perf. भ्रक्षिता p. fut. अभ्रक्षीत्, अभ्रक्षिष्ट aor. भ्रक्ष्यात्, भ्रक्षिषीष्ट ben.
- भ्रण् 1 P. शब्दे to sound; भ्रणति pre. वभ्राण perf. भ्रणिता p. fut. अभ्रणीत्, अभ्राणीत् aor.
- भ्रश्च 1 चलने & 4 अनवस्थाने P. to roam about, to totter; भ्रमति, भ्रम्यति, भ्राम्यति pre. वभ्राम, (वभ्रमिथ, भ्रेमिथ 2nd sing.) perf. भ्रमित्वा p. fut. भ्रमिष्यति fut. (1 P.) अभ्रमीत् (4 P) अभ्रमत् aor. Cau.-भ्रमयति pre. अब्रमत् Aor. विभ्रमिषति des. वभ्रम्यते, वभ्रमीति, वभ्रन्ति freq. Pass.-भ्रम्यते pre. अभ्रमि aor. भ्रान्त p. p. भ्रमित्वा, भ्रान्त्वा ger.

अश् 1 A. अवसंसने to fall; अशते pre. वभशे pref. अशिष्यते fut. अश्रशत्
अश्रशिष्ट aor.

अश् 6 U. पाके to fry, to parch; भृज्जति-ते pre. वभ्रज्ज, वभर्ज, वभ्रज्जे,
वभर्जे perf. अष्टा, भर्ता p. fut. अक्षयति-ते, भक्षयति-ते fut. अश्राक्षीत्,
अभाक्षीत्, अश्रष्ट, अभर्ष्ट aor. भृज्यात्, अक्षीष्ट, भर्क्षीष्ट ben. बिभ्रक्षति-
ते, बिभर्क्षति-ते, बिभ्रज्जिषति-ते बिभर्जिषति-ते des. Pass.—भृज्यते
pre. अभर्जि, अभ्रज्जि aor. Cau.—भ्रज्यति-ते, भर्जयति-ते pre.
अवभ्रज्यत्-त, अवभर्जत्-त aor. भृष्ट p. प. भृष्टुं, भर्तुम् inf.

भ्राज् 1 A. दीप्तौ to shine, to beam; भ्राजते pre. वभ्राजे, भ्रेजे perf.
भ्राजिता p. fut. भ्राजिष्यते fut. अभ्राजिष्ट aor. भ्राजिषीष्ट ben.
Cau.—भ्राजयति-ते pre. अब्र्राजत्-त, अवभ्राजत्-त aor. बिभ्राजिषते
des. Pass.—भ्राज्यते pre. अभ्राजि aor. भ्राजित p.p.

भ्राश् (भ्लाश्) 1 & 4 A. दीप्तौ to shine; भ्राशते, भ्राश्यते, pre. वभ्राशे-भ्रेजे
perf. भ्राशिता p. fut. अभ्रशिष्ट aor. भ्राशिषीष्ट ben. Cau.—भ्राशयति-ते
pre. अब्र्राशत्-त aor. बिभ्रशिषते des. भ्राशित p.p. भ्राशितुम् inf.

भ्रास्—same as above.

भ्री 9 P. भये भरण इत्येके to tear, to protect; त्रिणाति, श्रीणाति, pre.
बिभ्राय perf. भ्रेष्यति fut. अश्रैषीत् Aor.

भृड् 6 P. आच्छादने सञ्चये to cover, to collect; भृडति pre. बुभ्रोड
बुभ्रुडिथ (as this is कुटादि,), perf. भृडिता p. fut. अभृडीत् Aor

भृण् 10 A. आशाविशङ्कनयोः to wish, to put confidence in; भ्रूणयते
pre. भ्रूणयाञ्चक्रे perf. भ्रूणयिता p. fut. अब्रूणत् Aor. भ्रूणयिषीष्ट.
ben. बुभ्रूणयिषते des.

भ्रेज् 1 A. दीप्तौ to shine, to glitter; भ्रेजते pre. बिभ्रेजे perf.
भ्रेजिष्यते fut. अभ्रेजिष्ट Aor.

भ्रेष् 1 U. भये गतौ च to go, to be afraid; भ्रेषति-ते pre. बिभ्रेष, बिभ्रेषे
perf. अभ्रेषिष्ट Aor.

भ्लक्ष् 1 U. to eat; भ्लक्षति-ते pre. वभ्लक्ष-वभ्लक्षे perf. अभ्लक्षीत्,
अभ्लक्षिष्ट Aor.

म्लाश् (see	,, आश्).	} changing r to ल.
म्लास् (see	,, आस्).	
म्लेष (see	,, षेष्).	

म—

- मंह् 1 A. वृद्धौ to grow; P. माषायां दीप्तौ च to speak, to shine;
 मंहते-ति pre ममहे-ह perf. मंहिता p. fut. अमंहिष्ट अमंहिष्ट Aor.
 मंहिषीष्ट, मंह्यात् ben. Pass.—मंह्यते मिमंहिषते-ति des. मंहित p. p.
- मंह् 10 U. to speak, to shine; मंहयिष्यति-ते fut. अममंहत्-त Aor.
- मक्क् 1 A. to go, to move; मक्कते pre. ममक्के perf. अमक्किष्ट aor.
- मक्ष 1 P. संघाति to accumulate, to be angry; मक्षति pre. ममक्ष
 perf. अमक्षीत् aor.
- मख् 1 P. गतौ to go, to creep; मखति pre. ममाख perf. माखिता p.
 fut. अमखीत्, अमाखीत् aor.
- मङ्क् 1 A. मण्डने to adorn; मङ्कते pre. ममङ्के perf. मङ्किता p. fut.
 अमङ्किष्ट aor.
- मङ्क् 1 P. गतौ to go; मङ्कति pre. ममङ्क् perf. मङ्किता p. fut. अमङ्कित्.
 aor. Pass.—मङ्क्यते pre. अमङ्कि.
- मङ्क् 1 P. to go, to move; (same as above).
- मङ्क् 1 P. मण्डने to adorn, to decorate; मङ्कति pre. ममङ्क् perf.
 मङ्किता p. fut. अमङ्कीत् aor. Pass.—मङ्क्यते
- मंघ् 1 A. गत्याक्षेपे आरम्भे कैतवे च to move quickly, to start; to
 begin, to cheat; मंघते pre. ममंघे perf. मंघिता p. fut अमंघिष्ट
 aor. मंघिषीष्ट ben.
- मंघ् 1 A. दम्भे कथने कल्कने च to cheat, to be wicked, to boast, to
 pound; मंघते pre. मेघे perf. मंघिता p. fut अमंघिष्ट aor.
- मञ्क् 1 A. धारणोच्छ्रायपूजनेषु to hold, to grow high, to go, to adore,
 to shine; मञ्कत pre. ममञ्चे perf. मञ्किता p. fut. अमञ्किष्ट aor.
- मञ्क् 10 U. शब्दे to sound; मञ्जयति-ते pre. मञ्जयाश्चकार-चक्रे, &c.
 perf. मञ्जयिता p. fut. अमिमञ्जत्-त aor.

- मट् 1 P. मर्दननिवासनयोः to grind, to dwell, to go; मटति pre
ममाट perf. मटिता p. fut. अमटीत् aor.
- मण्ट् 1 A. शोके to remember with regret, to long for; मण्टते perf.
ममण्टे perf. मण्डिता p. fut. अमण्डित् aor.
- मण् 1 P. शब्दे to sound, to murmur; मणति pre. मनाण perf. मणित
p. fut. अमणीत् aor.
- मण्ड् 1 P. भूषायाम् to decorate oneself; मण्डति pre ममण्ड perf.
मण्डिता p. fut मण्डिष्यति fut अमण्डीत् aor. मण्ड्यात् ben. Cau.
-मण्डयति-ते pre. अममण्डत्-त aor. मिमण्डिषति des.
- मण्ड् 1 A. विभाजने to distribute; मण्डते pre. ममण्डे perf. मण्डिता
p. fut मण्डिष्यते fut. अमण्डित् aor. मण्डिषीष्ट ben. मिमण्डिषते
des. Pass.—मण्ड्यते pre. अमण्डि Aor.
- मण्ड् 10 U. to adorn; मण्डयति-ते pre. मण्डयाश्चक्र-चक्रे &c. perf.
मण्डयिता p fut. अममण्डत्-त aor. मण्ड्यात्, मण्डयिषीष्ट ben.
मिमण्डयिषति-ते des.
- मथ् 1 P. विलोडने to stir, to churn; मथिष्यति fut. अमथीत् Aor.
Cau.—माथयति-ते pre. अमीमथत्-त aor. मिमथिषते des.
- मद् 4 P. हर्षग्लेषनयोः to be glad, to be in a pitiable condition;
माद्यति pre. ममाद् perf. मदिता p. fut. मदिष्यति fut अमदीत्-
अमादीत् aor. Cau—मदयति-ते (मादयति-ते to madden, to ine-
briate) pre. अमीमिदत्-त aor. मिमदिषति des. मामद्यते, मामदीति,
मामत्ति freq. Pass. मद्यते pre. अमादि, अमदि aor. मत्त p.p.
- मद् 10 A. तृप्तिर्वागे to please; मादयते pre. मादयाश्चक्रे perf. मादयिता
p. fut. मादयिष्यते fut. अमीमदत् aor. मादयिषीष्ट ben मिमादयिषते
des. Pass.—माद्यते pre. अमादि aor. मादित p.p
- मन् 4 A. ज्ञाने to know, to think; मन्यते pre. मेने perf. मन्ता p.
fut. मंस्यते fut. अमंस्यत् con. अमंस्त aor. मंसीष्ट ben. मिमंसते des.
Oau.—मानयति-ते pre. अमीमनत्-त aor. मम्मन्यते, मम्मनीति, मम्म-
न्ति, & freq. मत p p. मत्वा ger. मन्तुश् inf.
- मन् 8 A. अवबोधने to consider, to esteem; मनुते pre. मेने perf.
मनिता p. fut. मनिष्यते fut. अमनिष्ट, अमत (अमनिष्टाः, अमथाः,
H. S. G. 42.

2nd sing. अमनिषि 1. sing.) aor, मिमनिषते des. मनिषु inf. Cau. &c.,—see the above root.

मन् 10 A. स्तम्भे to be proud; मानयते pre. मानयाश्चक्रे perf. मानयिता p. fut. अमीमनत aor. मानयिषीष्ट ben. मिमानयिषते des. Pass.—मान्यते pre. मानित p.p.

मन्त्र् 10 A. युष्मपरिभाषणे to consult, to advise, to speak; मन्त्रयते (sometimes, मन्त्रयति also) pre. मन्त्रयाश्चक्रे perf. मन्त्रयिता p. fut. मन्त्रयिष्यते fut. अममन्त्रत aor. मिमन्त्रयिषते des. मन्त्रित p.p. मन्त्रयित्वा ger.

मन्थ् 1 & 9 (बिलोडने) P. to churn, to agitate; मन्थति, मथ्नाति pre. (मथान Impera. 2nd sing. 9 conj) ममन्थ perf. मन्थिता p. fut. मन्थिष्यति fut. अमन्थीत् aor. मथ्यात् ben. मिमन्थिषति des. Pass.—मथ्यते pre. अमन्थि aor. Cau.—मन्थयति-ते pre. अममन्थत्-त aor. मामन्थयते. मामन्थीति, मामन्ति freq. मथित p. p. मन्थित्वा ger मन्थत् (1) मथन्त् (9) pre. p.

मन्थ् 1 P. हिंसामंहेक्षणयो to kill, to torment; मन्थति pre. ममन्थ perf. मन्थिता p. fut. मन्थिष्यति fut. अमन्थीत् aor. Pass.—मन्थयते pre. अमन्थि aor. मन्थित p.p. मन्थित्वा ger.

मन्द् 1 A. स्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु to praise or be praised, to be glad, to languish, to sleep, to shine, to loiter; मन्दते pre. ममन्दे perf. मन्दिता p. fut. मन्दिष्यते fut. अमन्दिष्ट aor. मन्दिषीष्ट ben. Pass.—मन्दते pre.

मन्त्र् 1 P. गतौ to go, to move; मन्त्रति pre. ममन्त्र perf. मन्त्रिता p. fut. अमन्त्रीत् aor.

मय् 1 A. to go, to move; मयते pre. ममये perf. मयिता p. fut. अमयिष्ट aor. मयिषीष्ट ben.

मर्च् 10 U. शब्दे ग्रहणे च to take, to sound, to go, to injure; मर्चयति-ते pre. मर्चयाश्चकार-चक्रे &c. perf. मर्चयिता p. fut. अममर्चत्-त aor. मर्च्यात्, मर्चयिषीष्ट ben.

मर्ब 1 P. to go, to move; मर्बति pre. ममर्ब perf. मर्बिता p. fut. अमर्बीत् aor.

- सर्व् 1 P. पूरणे to fill; सर्वति pre समर्व् perf सर्विता p. fut. असर्वीत् aor. Cau —to sound; सर्वयति-ते pre.
- मल् 1 A. & 10 U. धारणे to hold, to possess; मलते, मलयति-ते pre. मले, मलयाश्चकार-चक्रे &c. perf. मलिता, मलायिता p. fut. अमलिट्, अमीमलत्-त aor.
- मल्ल् 1 A. to hold, to possess; मल्लते pre. same as above.
- मव् 1 P. बन्धने हिंसायां च to fasten, to bind, to kill, मवति pre. ममाव perf. मविता p. fut. अमवीत्, अमावीत् aor.
- मश्व् 1 P. शब्दे कोपे च to buzz, to be angry; मशति pre. ममाश perf. मशिता p. fut. अमशीत्, अमाशीत् aor.
- मष् 1 P. हिंसायां शब्दे च to hurt, to destroy; मषति pre. ममाष perf. मषिता p. fut. अम-मा-षीत् aor.
- मस् 4 P. परिमाणे to weigh, to change from; मस्यति pre. ममास perf. मसिता p. fut. अमसत् aor. मस्त p p. मसितुम् inf.
- मस्कृ 1 A. to go, to move; मस्कृते pre. ममस्क्रे perf. मस्कृता p. fut. मस्कृष्यते fut. अमस्कृष्ट aor.
- मस्ज् 6 P. छुद्धौ to bathe, to sink, to purify; मज्जति pre. ममज्ज (ममज्जिथ, ममज्ज्थ 2nd sing.) perf. मज्जा p. fut. मज्जक्ष्यति fut. अमांक्षीत् (3rd dual अमाङ्क्षात्) aor. मज्ज्यात् ben. मिमंक्षति des. Cau.-मज्जयति pre. अममज्जत् t aor. Pass.-मज्जते, मज्ज p p.
- मह् 1 P. & 10 U. पूजायास्, to honour, to delight, to increase; महति, महयति-ते pre. ममाह, महयाश्चकार-चक्रे &c. perf. महिता महयिता p. fut. अमहीत्, अममहत्-त aor. मिमहयिषति, मिमहयिषति-ते des. Cau (conj. 1)-माहयति-ते, अमीमहत्-त aor. Pass -मह्यते pre. महित p p. महितुम्, महयितुम् inf.
- मह् 10 A. पूजायास् to honour; महीयते pre. महीयाश्चक्रे &c. perf. महीयिष्यते fut. अमहीयिष्ट Aor.
- मा 2 P. माने to measure, to limit, to compare with, to form, to show, &c; माति pre. ममौ perf. माता p. fut. मास्यति fut. अमास्यत् con. अमासीत् aor. मेयात् ben. मित्सति des. मेदिष्यते.

मामाति, मामेति freq. Pass.—मीयते pre. अभायि aor. Cau.—
मापयति-ते pre. अमीमपत्-त aor. मित p.p. मित्वा ger.

मा 3 & 4 A. to measure, &c; मिमीते, मायते pre. ममे perf. माता
p. fut. मास्यते fut. अमास्त aor. मासीष्ट ben. मित्सते des; for
other forms see the above मा.

मांश् 1 P. कांक्षायास् to wish, to desire; मांश्नति pre. अमांक्षीत् aor.

मान् 1 A. जिज्ञासायास् to seek knowledge; मीमांसते pre. मीमांसां-
बभूव-आस-चक्रे perf. मीमांसता p. fut. अमीमांसिष्ट aor. मीमां-
सिषीष्ट ben. मीमांसिपते des. Cau.—अमीमांसत्-त aor. Pass.—
मीमांस्यते pre. अमीमांसि aor. मीमांसित p. p.

मान् 10 A. स्तम्भे to stop, to be proud; मानयते pre. मानयिष्यते fut.
अमीमनत, Aor मानयिषीष्ट ben.

मान् 10 & 1 P. पूजायास् to honour, to worship; मानयति, मानति
pre. अमीमनत्, अमानीत् Aor. मिमानयिषति, मिमानिषति des.

मार्ग 1 P. अन्वेषणे to seek, to chase; मार्गति pre. ममार्ग perf.
मार्गिता p. fut. अमार्गीत् aor. मिमार्गिषति des. Pass.—मार्ग्यते
pre. अमार्गी aor.

मार्ग 10. U. to seek for, to go, to decorate; मार्गयति-ते pre. मार्ग-
याञ्चकार-चक्रे, &c. perf. मार्गयिता p. fut. मार्गयिष्यति-ते fut. अम-
मार्गत्-त aor. मार्ग्यात्, मार्गयिषीष्ट des. मार्गित p. p. मार्गयितुश्च inf.

मार्ज 10 U. शब्दे शुद्धौ च to sound, to purify, to wipe; मार्जयति-ते
pre. मार्जयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. मार्जयिता p. fut. अममार्जत् त
aor. मार्ज्यात्, मार्जयिषीष्ट ben. मिमार्जयिषति-ते des.

मि 5 U. प्रक्षेपणे to throw, to scatter, to measure; मिनोति, मिनुते
pre. ममी, मिन्ये perf. माता p. fut. मास्यति-ते fut. अमासीत्,
अमान्त aor. मीयात्, मासीष्ट ben. मित्सति-ते des. Pass.—मीयते
pre. Can.—मापयति-ते pre. अमीमपत्-त aor. मित p. p.

मिथ् 1 U. मेधाहितयोः to unite, to understand, to hurt, to seize;
मेथति-ते pre. मिमेथ, मिमिथे perf. मेथिता p. fut. अमेथीत्, अमे-
थिष्ट aor. मिथ्यात्, मेथिषीष्ट ben.

मिद् 1 A. स्नेहने to be unctuous, to melt, to love; स्नेत्रे pre. मिमिद्
perf. मेदिता p. fut. अमिदत्, अमोदिष्ट aor. मेदिषीष्ट ben. मिमि-
दिषते. मिमेदिषते des. Cau.—मेदयति-ते pre. अमीमिदत्-त aor. मिद्व,
मेदित p. p. मिदित्वा, मेदित्वा ger.

मिद् 4 P. to melt, &c., मेद्यति pre. मिमेद् perf. मेदिता p. fut. अमिदत्
aor. मिमि-मे-दिषति des.

मिद् 1 U. (see मिथ्) मेदति-ते pre. &c.

मिन्द् 1 P. & 10 U. (see मिद् 1 A.); मिन्दति, मिन्दयति-ते pre
मिन्दिता, मिन्दयिता p. fut. अमिन्दीत्, अमिमिन्दत्-त aor. मिन्द्यात्,
मिन्दयिषीष्ट ben.

मिन्व् 1 P. स्नेहने सेचने च to honour. to sprinkle; मिन्वति pre.
मिमिन्व perf. मिन्विष्यति fut. अमिन्वीत् aor. Pass.—मिन्वते

मिल् 6 U. संगमे to join, to be united; मिलति-ते pre. मिमेल, मिमिले
perf. मेलिता p. fut. भेलिष्यति-ते fut. अमेलिष्यत्-त con. अमेलीत्
or अमेलिष्ट aor. मिमेलिषति-ते. मिमेलिषति-ते des. Pass.—मिन्यते
pre. अमेलि aor. Cau.—मेलयति-ते pre. अमीमिलत्-त aor. मिलित
p. p. मिलित्वा, मेलित्वा ger.

मिश् 1 P. शब्दे रोपकृते च to make a sound or noise, to be angry;
मेशति pre. मिमेश perf. मेशिता p. fut. अमेशीत् aor.

मिश्र् 10 U. संपर्के to mix, to mingle; मिश्रयति-ते pre. मिश्रयाश्चकार-
चक्रे &c. perf. मिश्रयिता p. fut. अमिमिश्रत्-त aor. मिश्रयात्, मिश्र-
यिषीष्ट ben. मिमिश्रयिषति-ते des. मिश्रित p.p. मिश्रयित्वा ger.

मिष् 6 P. to open the eyes, to look at; मिषति pre. मिमेष perf.
मेषिता p. fut. अमेषीत् aor. मिमिषिषति, मिमेषिषति des. मिषित्वा,
मेषित्वा ger.

मिष् 1 P. सेचने to wet, to sprinkle; मेषति pre. &c. see the above
root. मिषित्वा, मेषित्वा, मिष्ट्वा ger.

मिह् 1 P. सेचने to make water, to wet; मेहति pre. मिमेह perf. मेढा
p. fut. मेक्ष्यति fut. अमिक्षत् aor. मिमिक्षति des. Cau.—मेहयति-ते
pre. अमीमिहत्-त aor. मीढ p.p. मीढ्वा ger. मेहुस् inf.

मी 4 A. हिंसायां (हिंसात्र प्राणवियोगः) to die, perish; मीयते pre.

मिम्ये perf. मेप्यते fut. अमेष्ट aor. मिमिषते des. Cau.—माययति-ते pre. अमीमयत्-त aor.

मी 9 U. हिंसायास् to kill, to lessen, to change, to be lost मीनाति, मीनति pre. ममौ, मिम्ये perf. माता p. fut. अमासीत् अमास्त aor. मीयात्, मासीष्ट ben. मित्सति-ते des. Pass.—मीयते pre. Cau.—मापयति-ते pre. अमीमपत्-त aor. मीत p.p. मीत्वा ger.

मी 1 P. & 10 U. गतौ to go. to understand; मयति, माययति-ते pre. मिमाय, माययाश्चकार-चक्रे, &c. perf. मेता, माययिता p. fut. अमै-षीत्, अमीमयत्-त aor.

मील् 1 P. निमेषणे to close (as the eyes); to twinkle, to be closed or shut (as the eyes of flowers), to meet, to cause to shut; मीलति pre मिमिल perf. मीलिता p. fut. अमीलीत् aor. Cau.—मीलयति-ते pre. अमीमिलत्-त, अमिमिलत्-त aor. मिमिलिषति des.

मीव 1 P. स्थौल्ये to grow fat; to move मीवति pre. मिमिव perf. मीविता p. fut. अमीमिवत् aor.

मुच् 1 A. कल्कने to deceive, to cheat; मुञ्चते pre मुञ्च्ये perf. अमुञ्चिष्ट aor.

मुच् 6 U. मोक्षणे to loose, to set free, to leave, to abandon; मुञ्चति-ते pre. मुमोच, मुमुचे perf. मोक्ता p. fut. मोक्षयति-ते fut. अमुचत्, अमुक्त aor. मुच्यात्, मुक्षीष्ट ben. मुमुक्षति (मुमुक्षते, मोक्षते intran.) des. Cau.—मोचयति-ते pre. अमुमुचत्-त aor. मुक्त p.p. मुक्त्वा ger.

मुज् or मुञ्ज 1 P. & 10 U. शब्दे to cleanse, to purify, to sound; मोजति, मुञ्जति, मोजयति-ते, मुञ्जयति-ते pre. मुमोज, मुमुञ्ज, मोजया-श्चकार-चक्रे, मुञ्जयाश्चकार-चक्रे perf.

मुट् 1 P. to मर्दने to crush, to grind, to kill; मोटति pre. मुमोट perf. मोदिता p. fut. अमोटीत् aor.

मुट् 6 P आक्षेपमर्दनबन्धनेषु to blame, to crush, to bind; मुटति pre. See the above root.

सुद 10 U. संचूणेने to pound, to break; मोदयति-ते pre. असुदन्-न aor.

सुण्ट 1 P मर्दने to crush, to grind; सुण्टति pre. सुसुण्ट perf. सुण्डिता p. fut. असुण्टीत् aor.

सुण्ट 1 A. पालने पलायने वा to protect, to run away; सुण्टते pre. सुसुण्टे perf. सुण्डिता p. fut. असुण्टीत् aor. सुण्टीषीष्ट ben. Pass. सुण्ट्यते pre.

सुण्ड 1 P. खण्डने to shave, to grind; सुण्डति prr. सुसुण्ड perf. सुण्डिता p. fut. असुण्डीत् aor. सुसुण्डिषति des. Cau.-सुण्डयति-ते pre. असुण्डत्-त aor.

सुण्ड 1 A. मर्जने मज्जने वा to sink; सुण्डते pre. सुसुण्डे perf. सुण्डिता p. fut. असुण्डिष्ट aor.

सुण् 6 P. प्रतिज्ञाने to promise; सुणति pre. सुमोण perf. मोणिता p. fut. अमोणीत् aor.

सुद् 1 A. हर्षे to rejoice, to be glad; मोदते pre. सुसुदे perf. मोदिता p. fut. मोदिष्यते fut. अमोदिष्ट aor. मोदिषीष्ट ben. सुसुदिषते, सुमोदिषते des. सुदित, मोदित p p.

सुद् 10 U. संसर्गे to mix, to blend, to purify; मोदयति-ते pre. मोदया-अकार-चक्रे perf. मोदयिता p. fut. असुद्दत्-त aor.

सुर् 6 P. संवेष्टने to cover; सुरति pre. सुमोर perf. अमोरीत् aor.

सुर्च्छ 1 P. मोहसमुच्छ्राययोः to faint, to become senseless, to grow, to prevail, to be match for; सुर्च्छति pre. सुसुर्च्छ perf. सुर्च्छिता p. fut. असुर्च्छीत् aor. सुर्च्छीत् ben. Cau.-सुर्च्छयति-ते pre. असुर्च्छत्-त aor. सुसुर्च्छिषति des. सुर्च्छित, सुर्त्त p p.

सुर्व 1 P. बन्धने to bind, to tie; सुर्वति pre. सुसुर्व perf. सुर्विता p. fut. असुर्वीत् aor.

सुल् See मूल.

सुष् 9 P. स्तेये to steal, to carry off; सुष्णाति pre. सुषाण 2nd sing. Impera. सुमोष perf. मोषिता p. fut. मोषिष्यति fut. अमोषीत्

aor. सुध्यात् ben. सुसुषिषति des. सुषित p.p. सुषित्वा, सम्सुष्य ger.
मोषितुम् inf.

सुस्र 4 P. खण्डने to cleave, to divide; सुस्रति pre. सुमोस्र perf.

सुस्त 10 U. संघाते to heap up, to gather; सुस्तयति-ते pre. सुस्तयाश्च-
कार-चक्रे perf. सुस्तयिता p. fut. असुस्तत्-त aor. सुस्त्यात्, सुस्तयि-
षीष्ट ben.

सुहृ 4 P. वैचित्ये to faint, to swoon, to fall, to err, to be foolish.
सुह्रति pre. सुमोह perf. मोहिता, मोग्धा or मोढा p. fut. मोहिष्यति
or मोक्षयति fut. अमोहिष्यत्-अमोक्ष्यत् con. असुहत् aor. सुह्यात् ben.
सुसुहिषति, सुमोहिषति or सुसुक्षति des. Pass.-सुह्यते pre. अमोहि aor.
Cau.—मोहयति ते pre. असुहत् त aor सुग्ध or मूढ p.p. मोहित्वा,
सुग्ध्वा, मूढ्वा, सम्सुह्य ger. मोहितुम्, मोग्धुम्, मोढुम् inf.

सु 1 A. बन्धने to fasten, to tie; मवते pre. सुसुवे perf. मविष्यते fut.
अमविष्ट aor.

सूल 1 P. प्रतिष्ठायास् to be firm, to stand fast; सूलति pre. सुसूल,
perf; सूलिता p. fut. असूलित् aor. सुसूलिषते des. Cau.—सूलयति-ते
pre. असुसूलत्-त aor.

सूल 10 U. रोपणे to plant, to sprout; सूलयति-ते pre. सूलयाश्चकार-
चक्रे perf. सूलयिता p. fut. असुसूलत्-त aor. सुसूलायषति-ते
des. सुलितं p. p.

सूष 1 P. स्तेये to rob, to plunder; सूषति pre. सुसूष perf. असूषित्
aor. सुसुषिषति des. Cau.—सूषयति-ते pre. असुसूषत्-त aor.
सूषित p.p

सु 6 A. * प्राणत्यागे to die, to perish; त्रियते pre. ममार perf. मर्ता
p. fut. मरिष्यति fut. असुत् aor. सुषीष्ट ben सुसूर्षति des. Pass —
त्रियते pre. Cau—मारयति-ते pre. अमीमरत्-त aor. सुत् p. p. मर्तुम्
inf. सुत्वा ger. and the Desiderative.

* It is Parasmaipadi in the Perfect, the two Futures, the
Conditional and the Desiderative.

सृक्ष् 1 P. सङ्गते to strike, to collect; सृक्षति pre. समर्क्ष perf.
असृक्षीत् aor.

सृग् 4 P. अन्वेषणे to seek, to hunt, to examine, to beg, सृग्यति pre.
समर्ग perf. सर्गिता p fut. सर्गिष्यति fut. असर्गीत् aor. सृगित p p.

सृग् 10 A. अन्वेषणे to seek, &c; सृग्यते pre. सृगयाश्चक्रे perf.
सृगयिता p. fut. सृगयिष्यते fut. असृगत aor. सृगयिषीष्ट ben.
मिसृगयिषते des. Pass.—सृग्यते pre. असृगि aor.

सृज् 1 P. शौचालङ्कारयो. to wipe etc; सार्जति pre समार्ज perf. (See
the root below).

सृज् 2 P. सृद्धौ to wipe off, to rule, to carry (as a horse), to
adorn; सार्जति pre समार्ज perf सार्जिता or सार्जा p. fut. सार्जिष्यति
or सार्क्ष्यति fut. असार्जिष्यत्-असार्क्ष्यत् con. असार्जीत् or असार्क्षीत्
aor. सृज्यात् ben. मिसृक्षति, मिसार्जिषति des Pass.—सृज्यते pre.
असर्जि aor Cau.—सार्जयति-ते pre असमार्जत्-त अमीसृजत्-त, aor.
सृष्ट, सार्जित p p.

सृज् 10 U शौचालङ्कारयोः to wipe off &c.; सार्जयति-ते pre. सार्जयाश्च
कार-चक्रे, perf. सार्जयिता p. fut. सार्जयिष्यति-ते fut. असमार्जत्-त,
अमीसृजत्-त aor. Pass —सार्ज्यते pre. असार्जि aor.

सृङ् 6 & 9 P. सुखने to be gracious, to pardon, to be delighted;
सृङति and सृङ्नाति pre. समर्ङ perf. मर्ङिता p. fut. अमर्ङीत् aor.

सृण् 6 P. हिंसायाम् to kill, to destroy; सृणाति pre. समर्ण perf. अम-
र्णीत् aor.

सृद् 9 P. क्षोदे to press, to crush, to kill, to rub off; सृद्नाति pre.
समर्द perf. मर्दिता p. fut. मर्दिष्यति fut. अमर्दिष्यत् con. अमर्दीत्
aor. Pass —सृद्यते pre. अमर्दि aor. Cau.—मर्दयति-ते pre. अमी-
सृदत्-त or अममर्दत्-त aor. मिमर्दिषति des. सृदित p. p.

सृध् 1 U. उन्दने (हिंसायां च) to be moist, to hurt, to kill, (in the
Vedas) to disregard; मर्धति-ते pre. समर्ध or मसृधे perf. अमर्धीत्
अमर्धिष्ट aor. मर्धित्वा, सृध्त्वा ger.

- सृज् 6 P. आमर्शने to touch, to shake, to consider; सृजति pre. ममर्श perf. मर्श or ब्रष्टा p. fut. मर्श्यति or ब्रक्ष्यति fut. अमर्शति, अमर्शति, असृक्षत् aor. मिसृक्षति des. Pass.—सृज्यते pre. अमर्शति aor. Cau.—मर्शयति-ते pre. अमीसृजत्-त or अममर्शत्-त aor. सृष्ट p p. सृष्टा ger.
- सृष्ट 1 P. सेचने to sprinkle, to bear; मर्षति pre. ममर्ष perf. मर्षिता p. fut. अमर्षति aor. Cau.—मर्षयति-ते pre. अममर्षत्-त, अमीसृष्टत्-त aor.
- सृष्ट 1 U. सहने to bear, to sprinkle; मर्षति-ते pre. (See the following root for the other forms).
- सृष्ट 4 U. तितिक्षायाम् to suffer, to allow, to pardon; सृष्यति-ते pre. ममर्ष or मसृषे perf. मर्षिता p fut. मर्षिष्यति-ते fut. अमर्षति or अमर्षिष्ट aor. मिमर्षिषति des. Pass.—सृष्यते pre. Cau.—मर्षयति-ते pre. सृषित्वा मर्षित्वा. ger.
- सृष्ट 10 U. to suffer &c.; मर्षयति-ते pre. मर्षयाश्चकार-चक्रे, perf. मर्षयिता p. fut. अमीसृष्टत्-त, अममर्षत्-त aor.
- सृ 9 P. हिंसायाम् to hurt, to kill; मृणाति pre. ममार perf. मरिता or मरीता p. fut. मरिष्यति or मरीष्यति fut. अमारीत् aor. मिमरिषति, मिमरीषति, मृमूर्षति des.
- मे 1 A. प्रणिदाने to exchange, to barter; मयते pre. ममे perf. माता p. fut. मास्यते fut. अमास्त aor. मासीष्ट ben. मित्सते des. Cau.—मापयति-ते pre. अमीमपत्-त aor. Pass.—मीयते pre. अमायि aor.
- मेद्-मेड् 1 P. to be mad; मेदति, मेडति pre.
- मेथ 1 U. मेघार्हिसनयोः to know, to hurt; मेथति-ते pre. मिमेथ-थे. perf. मेथिता p. fut. अमेथिष्ट aor.
- मेद्-मेध् 1 U. (सङ्गमे) to meet (See the above root)
- मेय I A. गतौ to go, to move; मेयते pre. मिमेये perf. अमेपिष्ट aor.
- मेव 1 A. सेवने to worship, to attend upon; मेवते pre.
- मोक्ष् 1 P. & 10 U. to release, to loose, to shed; मोक्षति, मोक्षयति-ते pre. मुमोक्ष, मोक्षयाश्चकार-चक्रे perf.

म्रा 1 P. अभ्यासे to repeat in the mind, to learn, to remember to praise (in the Vedas); मनति pre. मन्मौ perf. म्नाता p. fut. म्नास्यति fut. अम्नासीत् aor. म्नायात् or म्नेयात् ben. मिम्नासति des. Cau.—म्नापयति-ते pre. अमिन्नपत्-त aor. Pass.—म्नायते pre. अम्नायि aor. म्नात p.p.

म्रक्ष 1 P. संघाते to collect, to strike; म्रक्षति pre. मम्रक्ष perf म्रक्षिता p. fut. अम्राक्षीत् aor.

म्रक् 10 U संयोजने स्नेहने म्लेच्छने च to heap, to mix, to anoint. to speak indistinctly; म्रक्षयति-ते pre. म्रक्षयाश्चकार-चक्रे perf. म्रक्षयिता p. fut. अमम्रक्षत्-त aor. म्रक्ष्यात्, म्रक्षयिषोष्ट ben.

म्रद् 1 A. मर्दने to pound; म्रदते pre. मम्रदे perf म्रदिष्यते fut. अम्रदिष्ट aor. मिम्रदिषते des.

मुच् 1 P. to go; मुचति pre. मुम्रोच perf. अमुचत्, अम्रोचीत् aor. मुमुचिषति, मुम्रोचिषति des. मुचित्वा. मुचित्वा ger.

मुञ्च् 1 P. to go; मुञ्चति pre. मुमुञ्च perf. मुञ्चिष्यति fut. अमुञ्चीत् aor. मुमुञ्चिषति des. मुक्त p.p. मुञ्चित्वा, मुक्त्वा ger.

म्रेद् (म्रेड्) 1 P. to be mad; म्रेट(ड)ति pre.

म्लक्ष् 10 U. to cut, to divide; म्लक्षयति-ते pre. म्लक्षयाश्चकार-चक्रे perf. म्लक्षयिता p. fut. अमम्लक्षत्-त aor.

म्लुच् 1 P. to go; म्लोचति pre. मुम्लोच perf. म्लोचिता p. fut. म्लोचिष्यति fut. अम्लुचत् or अम्लोचीत् aor.

म्लुञ्च् 1. P. to go, म्लुञ्चति pre. मुम्लुञ्च perf

म्लेच्छ् 1 P. & 10 U. अव्यक्ते शब्दे (अस्पृष्टे अपशब्दे च) to speak indistinctly or barbarously; म्लेच्छति, म्लेच्छति-ते pre मिम्लेच्छ, म्लेच्छयाश्चकार-चक्रे perf. अम्लेच्छीत्, अमिम्लेच्छत्-त aor. मिम्लेच्छिषति, मिम्लेच्छयिषति-ते des. म्लिष्ट, म्लेच्छित p. p.

म्लेद् or म्लेड 1 P. उन्मादे to be mad; म्लेटति or म्लेडति pre. अम्लेदीत्, अम्लेडीत् aor.

म्लेव् 1 A. सेवने to worship, to serve; म्लेवते pre. मिम्लेवे perf. म्लेविष्यते fut. अम्लेविष्ट aor.

म्लौ 1 P. हर्षक्षये to fade, to grow weary, to be sad; म्लायति pre.
मम्लौ perf म्लाता p. fut. म्लास्यति fut. अम्लासीत् aor. म्लायात्
or म्लेयात् ben. Cau.—म्लापयति-ते pre. अमिम्लपत्-त aor.
मिम्लासति des. Pass —म्लायते per. अम्लायि aor. म्लान p. p.

यक्ष् 1 P. to stir, to move; यक्षति pre. ययक्ष perf. यक्षिता p. fut.
अयक्षीत् aor.

यक्ष् 10 A. पूजायाम् to honour, to adore; यक्षयते pre. यक्षयाश्चक्रे
perf. यक्षयिता p. fut. अययक्षत् aor. यक्षित p. p.

यज् 1 U. देवपूजासंगतिकरणयजनदानेषु to sacrifice, to make an
— oblation to, to give, to associate with; यजति-ते pre. इवाज,
ईजे perf यष्टा p. fut. यक्षयति-ते fut. अयक्षयत्-त con अयाक्षीत्
(अयाष्टाम् du.), अयष्ट aor. इज्यात्, यक्षीष्ट ben. यियक्षति-ते des.
Pass—इज्यते pre. अयाजि aor. Cau.—याजयति-ते pre. अयी-
यजत्-त aor. इष्ट p. p. इष्ट्वा, समिज्य ger. यष्टुम् inf.

यत् 1 A. प्रयत्ने to attempt, to strive after, to labour, &c; यत्ते
pre. येते perf. यतिता p. fut. यतिष्यते fut. अयतिष्ट aor. यतिषीष्ट
ben. यियतिषते des. Pass.—यत्यते pre. अयाति aor. Cau.—यातयति-
ते pre. अयीयतत्-त aor. यत p. p. यतिस्त्वा, आयत्य ger.

यत् 10 U. निकारोपस्कारयोः to injure, to encourage; यातयति-ते
pre. यातयिष्यति-ते int. अयीयतत्-त aor. यियाययिषति-ते des.

यन्त्र् 10 U. संकोचे to restrain, &c; यन्त्रयति-ते pre. यन्त्रयाश्चकार-
चक्रे, &c. perf. यन्त्रयिता p. fut. यन्त्रयिष्यति-ते fut. अययन्त्रत्-त
aor. यियन्त्रयिषति-ते des. Pass.—यन्त्रयते pre. यन्त्रित p. p.
यन्त्रयित्वा ger.

यभ् 1 P. मैथुने to cohabit; यमति pre. ययाम perf. यब्धा fut.
यप्स्यति fut. अयप्स्यत् con. अयाप्सीत् aor. Cau.—यामयति-ते pre.
अयीयभत्-त aor. यियप्सते des.

यश् 1 P. उपरमे to check, to offer, to lift up, to go, to show; यच्छ-
ति pre ययाम perf. यन्ता p. fut. यंस्यति fut. अयंस्यत् con.

अयंसीत् aor. यम्यात् ben. यियंसति des. Cau -यामयति-ते, नियम-
यति-ते pre. अयीयमत्-त aor. Pass -यम्यते pre. यत p. p. यत्वा ger.

यम् 10 U. परिवेषणे to surround; यमयति-ते pre. अयीयमत्-त aor.

यस् 4 P. प्रयत्ने to strive, to endeavour; यसति. * यस्यति pre. ययास
perf. यसिता p. fut. यसिष्यति fut. अयसत् aor. Cau.—यासयति-ते
pre (with आ A. only) यस्त p. p. यमित्वा, यम्वा ger. यस्मि-
तुम् inf.

या 2 P. प्रापणे (प्रापणं गतिः) to do, to invade, to pass away; याति
pre. ययौ perf. याता p. fut. यास्यति fut. अयासीत् aor. यायात्
ben. यियासति des. Pass.—यायते pre. Cau.—यापयति-ते pre.
अयीयपत्-त aor. यात p. p. यात्वा, प्रयाय ger. यातुम् inf

याच् 1 P. A. याच्यायाम् to beg, to demand in marriage; याचति-ते
pre. ययाच-ययाचे perf. याचिता p. fut. याचिष्यति-ते fut.
अयाचीत्, अयाचिष्ट aor. याच्यात्, याचिषीष्ट ben. Cau.—याचयति-ते
pre. अययाचत्-त aor. याचित p. p. याचित्वा ger. याचितुम् inf

यु 2 P मिश्रणेऽमिश्रणे च to join, to separate; यौति pre. युयाव
perf. यविता p. fut. यविष्यति fut. अयवीत् aor. यूयात् ben युयुषति
or यियविषति des Pass —यूयते pre. अयावि aor. Cau.—यावयति-ते
pre. अपीयवत्-त aor. युत p. p.

यु 9 U. बन्धने to join, to mix; युनाति or युनीवे pre. युयाव or युयुवे
perf. योता p. fut. योष्यति-ते fut. अयौषीत् or अयोष्ट aor. यूयात्,
योषीष्ट ben. युयुषति-ते des. युत p. p.

यु 10 A. जुगुप्सायास् to censure; यावयते pre. यावयाश्चक्रे perf याव-
यिता p. fut. अयीयवत् aor. यियावयिषते des.

युज् 1 P. संयमने to unite, &c; योजति pre. युयोज perf. योक्ता p. fut
अयौक्षीत् aor. युयुक्षति des.

युज् 4 A. समाधौ to concentrate the mind; युज्यते pre युयुजे perf.
योक्ता p. fut योक्ष्यते fut. अयोक्ष्यत् con. अयुक्त aor. युक्षीष्ट ben.
युयुक्षते des. Cau -योजयति-ते pre. अययुजत्-त aor.

* यस् not preceded by a preposition except सम् optionally
belongs to the 1st conj.; संयस्यति, संयसति.

युज् 7 U. योगे to unite, to put to, to appoint, to give, to prepare, &c; युनक्ति or युङ्क्ते pre युयोज or युयुजे perf योक्ता p. fut. योक्ष्यति-ते fut. अयुजत्, अयौक्षीत् or अयुक्त aor युज्यात्, युक्षीष्ट ben. Pass.—युज्यते pre. Cau.—योजयति-ते pre. अययुजत्-त aor. अययुक्षति-ते des. युक्त p. p.

युज् 10 U. संयमने to join, &c; योजयति-ते pre योजयाश्चकार-चक्रे, perf. योजयिता p. fut. योजयिष्यति-ते fut. अययुजत्-त aor. ययोजिषति-ते des.

युज् 10 A. to censure; योजयते pre.

युत् 1 A. भासने to shine; योतते pre. अयुते perf. योतिष्यते fut. अयोतिष्ट aor.

युध् 4 A. संप्रहारे to fight, to conquer in fight; युध्यते pre. अयुधे perf. योद्धा p. fut. योत्स्यते fut. अयोत्स्यत् con. अयुद्ध aor. युत्सीष्ट ben. Pass.—युध्यते pre. अयोधि aor. Cau.—योधयति-ते pre. अययुधत्-त aor. अयुत्सते des. युद्ध p. p.

युप् 4 P. विमोहने to blot out, to trouble, to make smooth; युप्यति pre. युपोष perf. योपिता p. fut. अयुपत् aor.

युष् 1 P. हिंसायास् to injure, to kill; युषति pre. अयुष् perf. अयुषीत् aor.

येष् 1 A. प्रयत्ने to try, to attempt; येषते pre. विधेषे perf. अयेषिष्ट aor.

यौट् (ङ्) 1 P. to join, together; यौट(ङ्)ति pre. अयौट(ङ्) perf. अयौटी(ङी)त् aor.

र—

रंह् 1 P. गतौ to move, to flow; रंहति pre. ररंह perf. रंहिता p. fut. अरंहीत् aor. Cau.—रंहयति-ते pre. अररंहत्-त aor. रिरंहिषति des.

रक् 10 U. आस्वादने प्राप्तौ च, to taste, to get; राकयति-ते pre. राकयिता p. fut. राकयाश्चकार-चक्रे perf. अरीरकत्-त aor. Also रग्, रघ्.

- रक्ष् 1 P. पालने to protect, to avoid; रक्षति pre. ररक्ष perf. रक्षिता p. fut. रक्षिष्यति fut. अरक्षीत् aor. रक्ष्यात् ben. Pass.—रक्ष्यते pre. Cau.—रक्षयति-ते pre. अररक्षत्-त aor. रिरक्षिषति des. रक्षित p. p.
- रख् 1 P. to go, to move; रखाति pre. रराख perf. अरखात्, अराखात् aor.
- रग् 1 P. शङ्कायाम् to doubt; रगति pre. रराग perf.
- रङ् 1 P. to go, to move; रङ्गति pre. ररङ्ग perf. अरङ्गीत् aor.
- रङ्क् 1 U. to go quick; रङ्गति-ते pre. ररंघ, ररङ्घे perf. रंघिता p. fut. अरंघीत्, अरंघिष्ट aor.
- रंघ् 10 U. to shine, to speak; रंघयति-ते pre. रंघयाश्चकार-चक्रे perf. अररंघत्-त, अरंघीत् aor.
- रच् 10 U. प्रतियत्ने to arrange, to make, to write, to adorn, to direct; रचयति-ते pre. रचयाश्चकार-चक्रे perf. रचयिता p. fut. रचयिष्यति-ते fut. अररचत्-त aor. रिरचयिषति-ते des. रचित p. p. रचयित्वा ger.
- रञ्ज् 1 & 4 U. रान्गे to be coloured, to paint, to be pleased, to be devoted to, to be in love with; रजति-ते, रज्यति-ते pre. ररञ्ज or ररञ्जे perf. रङ्गा p. fut. रङ्क्ष्यति-ते fut. अरङ्क्ष्यत्-त con. अराङ्क्षीत् or अरङ्क् aor. रज्यात् or रङ्क्षीष्ट ben. रिरञ्जति-ते des. Cau.—to dye, &c; रञ्जयति-ते pre. अररञ्जत्-त aor.—to hunt deer, रजयति-ते pre. अरीरजत्-त aor. Pass.—रज्यते pre. रक्त p. p. रजत्, रजमान (1) रज्यत्, रज्यमान (4) pre. p. रङ्क्त्वा, रक्त्वा ger.
- रट् 1 P. परिभाषणे to shout, to call out, to shout with joy; रटति pre. रराट perf. रटिता p. fut. अरटीत्, अराटीत् aor. रटित p. p.
- रट् 1 P. to speak; रटति pre. रराट perf.
- रण् 1 P. शब्दे to sound, to go, to rejoice (in the Vedas); रणनि pre. रराण perf. रणिता p. fut. अरणीत्, अराणीत् aor. Cau.—राणयति-ते pre. अरीरणत्-त, अरराणत्-त aor. रिरणिषति des.
- रद् 1 P. बिलेखने to split; to gnaw, to dig; रदति pre. रराद् perf. रदिता p. fut. रदिष्यति fut. अरदीत् or अरादीत् aor. रिरदिषति des.

रध् 4 P. हिंसासंराधोः (संराद्धिर्निष्पत्तिः) to hurt, to destroy, to subdue, to finish, to accomplish, (to be completed, in the Vedas); रधयति pre. ररन्ध perf. रधिता or रद्धा p. fut. रधिष्यति or रत्स्यति fut. अरधिष्यत्-अरत्स्यत् con. अरधत् aor. Pass.—रध्यते pre. अरन्धि aor. Cau.—रन्धयति-ते pre. अररन्धत्-त aor. रिरधिषति, रिरत्सति des. रद्ध p.p.

रप् I P. व्यक्तायां वाचि to speak distinctly, to praise (in the Vedas); रपति pre. रराप perf. अरपीत्, अरापीत्, aor. रिरपिषति des.

रफ् 1 P. हिंसायां गतौ च to go, to hurt; रफति pre. रराफ perf.

रभ् 1 A. राभस्ये to begin, to embrace, to long for, to act rashly; रभते pre. रेभे perf. रब्धा p. fut. रप्स्यते fut. अरप्स्यत् con. अरब्ध aor. रप्सीष्ट ben. रिप्सते des. Cau —रम्भयति-ते pre. अररम्भत्-त aor. Pass —रभ्यते pre. अरम्भि aor. रब्ध p. p.

रस्* 1 A. to play, to rejoice at, to take rest; रमते pre. रेमे perf. रन्ता p. fut. रंस्यते fut. अरंस्यत् con. अरंस्त, with वि, व्यरंसीत् aor. रंसीष्ट ben. रिरंसते des. Pass.—रम्यते pre. Cau —रमयति-ते pre. अरारमत्-त aor. रत् p. p. रत्वा, आरम्य, आरत्य ger.

रम्भ् 1 P. शब्दे to sound; रम्भते pre. ररम्भे perf रम्भिष्यते fut. अरम्भिष्ट aor. Pass.—रम्भ्यते

रय् 1 A. to go, to move; रयते pre. रेये perf. रयिता p. fut. अरयिष्ट aor. रयित p. p.

रस् 1 P. शब्दे to roar, to make a noise, to sing, to praise (in the Vedas); रसति pre. ररास perf. रसिता p. fut. अरसीत्, अरासीत् aor. रिरसिषति des.

* It is Parasm. when it is preceded by वि, आ, परि and उप.

- रस् 10 U. आस्वादनस्नेहनयोः to taste, to feel; रसयति-ते pre. रस-
याञ्चकार-चक्रे perf. अररसत्-त aor
- रह् 1 P. त्यजे to quit, to desert; रहति pre. रराह perf. रहिता p.
fut. रहिष्यति fut. अरहीत् aor. रिरहिषति des.
- रह् 10 U. स्यागे to leave, to abandon; रहयति-ते pre. रहयाञ्चकार-
चक्रे perf. रहयिता p. fut. रहयिष्यति-ते fut. अररहत्-त aor. रहित
p.p. रहयित्वा ger.
- रा 2 P. दाने to give, to bestow; राति pre. ररौ perf. राता p. fut
अरासीत् aor. Cau.-रापयति-ते pre. अरीरपत्-त aor. रिरा-
सति des.
- राख् 1 P. शोषणालमर्थयोः to be dry, to adorn, to be able, to
suffice; राखति pre. रराख perf. अराखीत् aor.
- राघ 1 A. सामर्थ्ये to be able; राघते pre. रराघे perf. राघिष्यते fut.
अराघिष्ट aor.
- राज् 1 U. दीप्तौ to shine, to glitter, to appear, to direct, to
be at the h-ad; राजति-ते pre. रराज, रराजे, रेजे perf. राजिता
p. fut. राजिष्यति-ते fut. अराजीत्, अराजिष्ट aor. राज्यात्,
राजिषीष्ट ben. रिराजिषति-ते des. राजित p. p. राजित्वा, विराज्य
ger.
- राध 4 P. वृद्धौ to grow, to prosper; राध्यति pre. रराध perf. राद्धा
p. fut. रात्स्यति fut. अरात्स्यन् con. राध्यात् ben. अगात्सीत्
(अराद्धाम् dual) aor. Cau.-अरीरघत्-त aor. रिरात्सति des.
- राध 5 P. संसिद्धौ हिंसायां च to accomplish, to kill, to propitiate;
राधोति pre. रराध (2nd sing. with अप, अपरेधिथ) perf. रिरात्सति,
(रित्सति wishes to kill) des. राध्नुवद् pre. p.
- रास् 1 A. शब्दे to cry, to yell, to sound; रासते pre. ररासे perf.
अगासिष्ट aor. रिरासिषते des.
- रि 6 P. to go, to move; रियति pre. रिराय perf. रेप्यति fut.
अरैषीत् aor.
- रि 5 P. to hurt; रिणोति pre. (Vedic). रिरिषति des.
- रि 9 U. to drive out to expel, to go to hurt, to emit, to
separate, (in the Vedas); रिणाति, रिणीते pre.

- रिख् 1 P. गतौ to go; रेखति pre. रिरिख् perf. रेखिष्यति fut. अरेखीत् aor.
रिङ् or रिङ् 1 P. गतौ to crawl, to creep, to go slowly; रिङ्गति or
रिङ्गति pre. रिरिङ्ग or रिरिङ्ग perf. अरिङ्गीत्, अरिङ्गीत् aor.
- रिच् 7 U विरेचने to empty, to clear, to deprive of, to give up;
रिणक्ति or रिङ्के pre. रिरिच् or रिरिच् perf. रेक्ता p. fut. रेक्ष्यति-ते
fut. अरेक्ष्यत्-त con. अरिचत्, अरैक्षीत्, अरिक्त aor. रिच्यात् or
रिक्षीष्ट ben. Pass.—रिच्यते pre. अरिचि aor. Cau.—रेचयति-ते
pre. अरीरिचत्-त aor. रिरिक्षति-ते des. रिक्त p p. रिक्त्वा ger.
- रिच् 1 & 10 P. वियोजनसम्पर्चनयोः to divide, to leave, to come
together; रेचति, रेचयति, pre. रिरिच्, रेचयाञ्चकार perf. अरैक्षीत्,
अरीरिचत्-त aor. रिरिक्षति, रिरिचयिषति-ते des. रेचित p. p.
- रिफ् 6 P. कथनयुद्धनिन्दाहिंसादानेषु to boast, to speak, to fight,
to utter a rough grating sound, to give; रिफति pre. रिरिफ्
perf. रेफिता p. fut. अरेफीत् aor. रिरिफिषति, रिरिफिषति des.
रिफित p.p. (also written as रिह्).
- रिभ् 1 A. to crackle, to murmur, to chatter; रेभते pre. रिरिभे perf.
- रिम्फ् 6 P. to hurt, to kill; रिम्फति pre. रिरिम्फ perf. रिम्फिता p.
fut. अरिम्फीत् aor.
- रिश् 6 P. हिंसायाम् to tear, to injure; रिशति pre. रिरिश perf. रेष्टा
p. fut. रेक्ष्यति fut. अरेक्ष्यत् con. अरिक्षत् aor. रिरिक्षति des.
- रिष् 1 & 4 P. हिंसायाम् to kill, to fail, to perish, to be injured;
रेषति, रिष्यति pre. रिरिष् perf. रेषिता or रेष्टा p. fut. रेषिष्यति
fut. अरेषीत् (1st cl.), आरिषत् (4th cl.) aor. रिरिषिषति,
रिरिषिषति des. रिष्ट p.p.
- री 4 A. स्रवणे to trickle, to ooze, to flow; रीयते pre. रिये perf.
रेष्यते fut. अरेष्ट aor.
- री 9 P. गतिरेषणयोः to go, to injure, to howl; रिणाति pre. रिराय
perf. रेष्यति fut. अरैषीत् aor. रिरिषति des.
- रीव् 1 U. to take, to cover; रीवति-ते pre.
- रु 1 A. गतिरेषणयोः to go, to hurt, to break to pieces (in the

Vedas); रवते pre. ररुवे perf. रविता p. fut. अरविष्ट aor. Cau.—
रावयति-ते pre. अरीरवत्-त pre. ररूपते des.

रु 2 P. शब्दे to cry, to yell, to hum as bees, to sound in general; रौति or रवीति pre. रराव perf. रविता p. fut. रविष्यति fut.
अरावीत् aor. रूयात् ben. ररूपति des. Pass.—रूयते pre. Cau.—
रावयति-ते pre. रुत p.p.

रुच् 1 A. दीप्तावभिप्रीतौ च to shine, to look beautiful, to be pleased
with (a person); रोचते pre. ररुचे perf. रोचिता p. fut. रोचि-
ष्यते fut. अरुचत्, अरोचिष्ट aor. ररुचिषते, ररोचिषते des. Cau.
—रोचयते pre. अरुरुचत aor. रुचित p.p.

रुज् 6 P. भङ्गे to break to pieces, to afflict, to pain; रुजति pre.
ररोज perf. रोक्ता p. fut. रोक्ष्यति fut. अरौक्षीत् (अरौक्ताम्
dual). aor. Cau.—रोजयति-ते pre. अरुरुजत्-त aor. रुक्षति des.
रुण्ण p.p. रुक्त्वा ger.

रुज् 10 U. हिंसायाम् to hurt, to kill; रोजयति-ते pre. रोजयाञ्चकार-
चक्रे perf. रोजयिता p. fut. अरुरुजत्-त aor.

रुट् 1 A. प्रतिघाते to strike down; रोटते pre. रुटे! perf. अरुटत्,
अरोटिष्ट aor. रोटिषीष्ट ben.

रुट् 10 U. to obstruct, to resist, to shine, to speak; रोटयति-ते
pre. रोटयाञ्चकार-चक्रे perf. अरुरुटत्-त aor.

रुट् 1 P. उपघाते to strike; रोठति pre. ररोठ perf. रोठिष्यति fut. अरो-
ठीत् aor.

रुट् 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; रोटयति-ते fut. रोठ-
याञ्चकार-चक्रे perf. अरुरुटत्-त aor.

रुट् 1 A. to resist, to oppose, to torment, to suffer pain; रोठते
pre. रुटे perf.

रुण्ट् 1 P. स्तेये to rob, steal; रुण्टति pre. ररुण्ट perf. 'अरुण्टीत् Aor.
Pass.—रुण्ट्यते pre. अरुण्टि aor.

रुण्ट् 1 P. to go, to steal, to tame, to oppose; रुण्टति pre. ररुण्ट
perf. This is the same as the above root; also written as रुण्ड्.

रुद् 2 P. अश्रुविमोचने to cry, to weep, to roar; रोदिति pre. अरोदत्,

- अरोदीत् Imperf. ररोद perf. रोदिता p. fut. अरुदत् or अरोदीत् aor. रुद्यात् ben. रुरुदिषति des. Pass.—रुद्यते pre. अरोदि aor. Oau.—रोदयति-ते pre. अरुरुदत्-त aor. रुदित p p.
- रुध् 4 A. (with अनु) कामे to desire, to obey; रुध्यते pre. रुरुधे perf. रीत्यते fut. अरुद्ध aor. रुरुस्सते des.
- रुध् 7 U. आवरणे to besiege, to oppose, to hold up, to oppress; रुणद्धि or रुन्दे pre. रुरोध or रुधे perf. रीद्धा p. fut. रीत्यति-ते fut. अरुधत्, अरौत्सीत्, अरुद्ध (अरौद्धाम्, अरुत्साताम् dual) aor. रुद्ध्यात्, रुत्सीष्ट ben. रुरुत्सति-ते des. Pass.—रुध्यते pre. अरोधि aor. Oau.—रोधयति-ते pre. अरुरुधत्-त aor रुद्ध p.p. रीद्धम् inf.
- रुप् 4 P. विमोहने to confound, to suffer, to violate, to pain (in the Vedas), to disturb; रुप्यति pre. रुरोप perf. अरुपत् aor. Oau.—रोपयति-ते pre. अरुरुपत् aor. रुरुपिषति, रुरापिषति des.
- रुश् 6 P. हिंसायाम् to hurt, to destroy; रुशति pre. रुरोश perf. अरुक्षत् aor रुरुक्षति des.
- रुश् 10 U. 1 P. भाषायां दीप्तौ च to speak to shine; रुंशयति-ते, रुंशति pre रुंशयिष्यति, रुंशिष्यति fut. अरुरुंशत्-त, अरुंशीत् aor.
- रुष् 1 P. हिंसायाम् to kill, to hurt, to be annoyed; रोषति pre. रुरोष perf रोषिता or रोष्टा p. fut रोषिष्यति fut. अरोषति aor. रुरुषिषति, रुरोषिषति des. रुषित्वा, रोषित्वा, रुष्ट्वा ger. रोषितुम्, रोष्टुम् inf.
- रुष् 4 P. to kill, to hurt, to vex; रुष्यति pre. अरुषत् aor (For the other forms see the above root).
- रुष् 10 U. रोषे to be angry; रोषयति-ते pre. अरुरुषत्-त aor.
- रुह् 1 P. बीजजन्मनि प्रादुर्भावे च to grow, to increase, to rise, to reach; रोहति pre. रुरोह perf. रोढा p. fut. रोक्ष्यति fut. रुह्यात् ben. अरुक्षत् aor. रुरुक्षति des. रुढ p p. रुद्धा, आरुह्य ger. रोढुम् inf.
- रुक्ष् 10 U. पारुष्ये to be rough, to be unkind, to make dry, (in the Vedas); रुक्षयति-ते pre. रुक्षयाश्चकार चक्रे perf. रुक्षयिता p. fut. अरुरुक्षत्-त aor.
- रूप् 10 U. रूपक्रियायाम् to find out, to form, to consider, to fix, to appoint; रूपयति-ते pre. रूपयाश्चकार-चक्रे perf. रूपयिता p. fut. अरुरुपत्-त aor रुरुपयिषति-ते des.

- रूष् 1 P. भूषायाम् to adorn, to decorate, to anoint; रूषति pre.
रूष्ण perf. रूषिता p. fut. अरूषीत् aor. रूषित p.p.
- रेक् 1 A. शङ्कायां to doubt, to suspect; रेकते pre. रिरेके perf. रेकिष्यते
fut. अरेकिष्ट aor.
- रेज् 1 A. to shine, to shake; रेजते pre.
- रेट् 1 U. परिभाषणे to speak, to ask; रेटति pre. रिरेट perf. अरेटीत्
aor.
- रेप् 1 A. to go; रेपते pre. रेपिष्यते fut. अरेपिष्ट aor.
- रेभ् 1 A. शब्दे to sound, to low; रेभते pre.
- रेष 1 A. अव्यक्ते शब्दे to utter an indistinct sound, to neigh; रेषते
pre रिरेषे perf. रेषिता p. fut. अरेषिष्ट aor. रेषित p.p. (Also
written as रेव्).
- रै 1 P. to sound, to bark at; रायति pre. ररौ perf. अरासीत् aor.
- रोड् 1 P. अनादरे उन्मादे च to despise; रोडति pre. रुरोड perf. अरोडीत्
aor.
- रौद (रौड् also) 1 P. to despise; रौदति, रौडति pre.

ल—

- लक् 10 U. आस्वादने प्राप्तौ च to taste, to obtain; लाकयति-ते pre.
लाकयाश्चकार-चक्रे perf. लाकयिता p. fut. अलीलकत्-त aor.
- लक्ष् 1 A. आलोचने to perceive, to observe; लक्षते pre. ललक्षे perf.
लक्षिता p. fut. अलक्षिष्ट aor. लक्षयिषीष्ट ben.
- लभ् 10 U. दर्शनाङ्गनयो. to notice, to define, to regard; लक्षयति-ते
pre. लक्षयाश्चकार-चक्रे &c. perf. लक्षयिता p. fut. अललक्षत्-त aor
लक्षित p.p. लिलक्षयिषति-ते des.
- लव् or लङ् 1 P. to go; लवति or लङ्गति pre.
- लग् 1 P. सङ्गे to attach oneself to, to touch, to meet, to follow
closely; लगति pre. ललाग perf. लगिता p. fut. अलगीत् aor. लिल-
गिषति des. लग्न p.p.
- लग् 10 U. आस्वादने प्राप्तौ च to taste, to obtain; लागयति-ते pre.
लागयाश्चकार-चक्रे perf. लागयिता p. fut. अलीलगत्-त aor.

लङ् 1 P. to go, to go lame; लङ्गति pre.

लंघ् 1 P. शोषणे to dry, (भाषायां दीप्तौ सीमातिक्रमे च) to speak, to shine, to transgress; A. गत्यर्थे भोजननिवृत्तौ च to go, to fast; लंघति-ते pre. ललंघ-ललङ्घे perf. लंघिता p. fut. अलंघीत् or अलंघिष्ट aor. लंघित p p.

लघ् 10 U. to speak, to shine; लंघयति-ते pre. लंघयिष्यति-ते fut. अलंघन्-त aor. लङ्घ्यात्, लंघयिषीष्ट ben. लिलंघयिषति-ते des.

लच्छ् 1 P. लक्षणे to mark; लच्छति pre. ललच्छ perf.

लज् 1 P. भर्जने to fry; लजति per. ललाज perf. लाजिता p. fut. अल-जीत्, अलाजीत् aor. (Also written as लउज्).

लज् 6 A. व्रीडने to be ashamed; लजते pre लेजे perf. लाजिता p. fut. अलाजिष्ट aor. लिलजिषते des. लग्न p.p.

लज् 10 U. प्रकाशने to appear; लजयति-ते; अपवारणे to conceal, लाज-यति-ते pre. लजयाश्चकार-चक्रे, लाजयाश्चकार-चक्रे &c. perf. लज-यिता, लाजयिता p. fut. अललजत्-त, अलीलजत् त aor.

लञ्ज् 1 P. हिंसाबलादाननिकेतनेषु भाषायां दीप्तौ च to kill, to be powerful, to take, to dwell, to speak, to shine; लञ्जति pre. ललञ्ज perf. अलञ्जीत् aor.

लञ्ज् 10 U. (see the above root) to give also, लञ्जयति-ते pre. लञ्जयाश्चकार-चक्रे perf. लञ्जयिता p. fut.

लट् 1 P. बाल्ये to be or act like a child, to prattle, to cry; लटति pre. ललाट perf. अलटीत् aor.

लट् 1 P. विलासे to play, to sport; लटति pre. अलडीत्, अलाडीत् aor.

लट् 10 U. उपसेवायां to fondle, to caress; लाडयति-ते pre. लाडयाश्चकार-चक्रे perf. अलीलडत्-त aor.

लप् 1 P. व्यक्तायां वाचि to talk in general, to wail, to whisper, to lament; लपति pre. ललाप perf. लपिता p. fut. अलपीत्, अलापीत् aor. Oau.—लापयति-ते pre. अलीलपत्-त aor. लिला-पिषति des.

लभ् 1 A. प्राप्तौ to get, to take, to have, to be able, &c.; लभते pre.

लेभे perf. लब्धा p. fut. लप्स्यते fut. अलब्ध aor. लिप्सते des. Cau.—
लम्भयति-ते pre. अललम्भत्-त aor. लब्ध p. p.

लम्ब् 1 A. झब्दे अवस्रंसने च to sound, to hang down, to sink, &c.;
लम्बते pre. ललम्बे perf. लम्बिता p. fut. अलम्बित aor. Pass.—
लम्ब्यते pre. अलम्बि aor. Cau.—लम्बयति-ते pre. अललम्बत्-त aor.
लिलम्बिषते des. लम्बित p. p.

ल्य् 1 A. to go, to move; ल्यते pre. लेये perf. ल्यिता p. fut. अल्यिष्ट
aor.

लर्व् 1 P. to go, to move; लर्वति pre. ललर्व् perf. अलर्वीत् aor.

लल् 1 P. विलासे to play, to move about; ललति pre. ललाल perf.
ललिष्यति fut. अललीत् aor. लिलयिषति des. Cau.—ललयति pre.
अलीललत् aor. ललित p. p.

लल् 10 A. ईप्सायां to desire, to fondle; लालयते pre. लालयाश्चक्रे
perf. लालयिता p. fut. अलीललत् aor. लिलालयिषते des.

लश् 10 U. शिल्पयोगे to use any art; लाशयति-ते pre. लाशयाश्चकार-
चक्रे perf. अलीलशत्-त aor. V. 1. for लस्.

लष् 1 & 4 U. कान्तौ to wish, to long for; लषति-ते, लष्यति-ते pre.
ललाष or लेषे perf लषिता p. fut. अलपीत्, अलापीत्, अलपिष्ट aor.
लिलपिषति des. लषित p. p.

लस् 1 P. श्लेषणक्रीडनयोः to appear, to embrace, to play, to
shine; लसति pre. ललास perf. लसिता p. fut. अलसीत्-अलासीत्
aor. Cau.—लासयति-ते pre. अलीलसत्-त aor. लिलसिषति des.
लसित p. p.

लस् 10 U. शिल्पयोगे See लश् above.

लज्ज् 1 A. व्रीडने to be ashamed, to blush; लज्जते pre. ललज्जे perf.
लज्जिता p. fut. अलज्जिष्ट aor. Pass —लज्ज्यते pre. अलज्जि aor.
Cau.—लज्जयति-ते pre. अललज्जत्-त aor. लिलज्जिषते des.
लज्ज p. p.

ला 2 P. आदाने दाने च to take, to obtain; लाति pre. ललौ perf.
लाता p. fut. अलासीत् aor. Cau.—लापयति-ते, लालयति-ते (to
cause to melt) pre. अलीलपत्-त, अलीलयत्-त aor. लिलासति des.

- लाख् 1 P. शोषणालमर्थयोः to be dry, to adorn, to suffice; लाखति
pre. अलाखीत् aor. Can.—लाखयति-ते.
- लाघ 1 A. सामर्थ्ये to be equal to or able; लाघते pre. अलाघिष्ट aor.
लाघ् or लांज् 1 P. भर्जने भर्त्सने च to fry, to blame; लाजति or
लांजति pre. अलाजीत्, अलांजीत् Aor.
- लाञ्छ् 1 P. लक्षणे to mark; लाञ्छति pre. अलाञ्छीत् aor.
- लिख् 6 P. अक्षरविन्यासे to write, to rub, to touch, to peck as a
bird; लिखति pre. लिलेख perf. लेखिता p. fut. अलेखीत् aor.
लिलिखिषति or लिलेखिषति des. Can.—लेखयति-ते pre. अली-
लिखत्-त aor.
- लिङ् 1 P. to go, to move; लिङ्गति pre.
- लिङ् 1 P. to go, to move; लिङ्गति pre. लिलिङ्ग perf. लिङ्गिता p. fut.
अलिङ्गीत् aor. लिङ्गित p. p.
- लिङ् 10 U. चित्रीकरणे to paint, to inflect (a noun); लिङ्ग्याति-ते
pre. लिङ्ग्याञ्चकार-चक्रे &c. perf. लिङ्गिता p. fut. अलिङ्गित-त
aor.
- लिप् 6 U. उपदेहे (उपदेहो वृद्धिः) to anoint, to cover, to stain;
लिपति-ते pre. लिलेप, लिलिपे perf. लेप्ता p. fut. लेप्स्याति-ते fut.
अलिपत्-त, अलिप्त aor. Can.—लेपयति ते pre. अलीलिपत्-त aor.
लिलिप्सति-ते des. लिप्त p. p.
- लिश् 4 A. अल्पीभावे to be small or reduced; लिश्यते fut. लिलिशे
perf. लेक्ष्यते fut. अलिक्षत aor. Can.—लेशयति-ते pre. अलीलिशत्-त
aor. लिलिक्षते des. लिष्ट p. p.
- लिश् 6 P. to go; लिशति pre. लिलेश perf. अलिक्षत् aor. लिलिक्षति des.
- लिह् 2 U. आस्वादने to lick, to taste; लेढे, लीढे pre. लिलेह, लिलिहे
perf. लेढा p. fut. लेक्ष्यति-ते fut. अलिक्षत्-त, अलीढ aor. लिह्यात्,
लिक्षिष्ट ben. लिलिक्षति-ते des. लीढ p. p.
- ली 1 P. & 10 U. द्रवीकरणे to melt, to dissolve, लयति, लाययति-ते
pre. लिलाय. लाययाञ्चकार-चक्रे &c. perf. अलैषीत्, अलीलयत्-त
aor. लिलीषति, लिलाययिषति ते des.
- ली 4 A. श्लेषणे to stick, to lie on; लीयते pre. लिल्ये perf. लेता, लाता

p. fut. लेष्यते, लास्यते fut. अलेष्ट, अलास्त aor. लेषीष्ट लासीष्ट
ben. Cau.—लाययति-ते pre. लिलीषते des. लीन p.p. लीत्वा, विलाय,
विलीय ger.

ली १ P. श्लेषणे to adhere, to melt; लिनाति pre. लिलाय, ललौ perf.
लेता लाता p. fut. लेष्यति, लास्यति fut. अलेषीत्, अलासीत् aor.
लिलीषति des.

लुञ्च् १ P. अपनयने to pluck, to pull, to tear off; लुञ्चति pre. लुलुञ्च
perf. लुञ्चिता p. fut. अलुञ्चीत् aor. लुलुञ्चिषति des. लुञ्चित p.p.

लुञ्च् १ P. & १० U. हिंसाबलादाननिकेतनेषु भाषायां दीप्तौ च to kill, to
be strong &c. लुञ्जति, लुञ्जयति-ते pre. अलुञ्जीत्, अलुलुञ्जत्-त्त aor.

लुट् १ A. प्रतिघाते to oppose; लोटते pre. लुलुटे perf. लोटिता p. fut.
अलुटत्, अलोटीष्ट aor. लुलुटिषते des.

लुट् १ P. विलोडने to roll, to wallow on the ground; लोटति pre.
लुलोड perf. लोटिता p. fut. अलोटीत् aor. लुलुटिषति or लुलोटिषति
des. Cau.—लोडयति-ते pre अलुलुटत्-त्त, अलुलोडत्-त्त aor.
लुटित, लोटित p. p.

लुट् ४ P. to roll, &c.; लुट्यात् pre. लुलोड perf. लोटिता p. fut;
अलुटत् aor. (See the above root for the other forms.)

लुट् ६ P. (कुटादिः) संश्लेषणे see लुट् below.

लुट् १० U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; लोटयति-ते pre.
लोडयाश्चकार-चक्र &c. perf. लोटयिता p. fu^t.

लुट् १ P. उपघाते to strike, to knock down; लोटति pre. लुलोड
perf. लोटिता p. fut. अलोटीत् aor. Cau.—अलुलुटत्-त्त, अलुलो-
टत्-त्त aor.

लुट् १ A. प्रतिघाते to oppose, to roll; लोटते pre. लुलुटे perf.
लोडिता p. fut. अलुटत्, अलोटीष्ट aor.

लुट् ६ P. संश्लेषणे (कुटादिः) to wallow; लुटति pre. लुलोड perf.
लुटिष्यति fut. अलुटीत् aor. लुलुटिषति des.

लुट् १ P. विलोडने to stir, to churn; लोडति pre. लुलोड perf. लोडिता
p. fut. अलोडीत् aor. Cau.—लोडयति-ते pre. लुलुडिषति des.

लुङ् 6 P. (कुटादिः) to cover, to adhere; लुङति pre. (See लुङ above for the other forms.)

लुण्ट् 1 P. स्तेये to rob, to be lazy; लुण्टति pre. लुण्ट perf. लुण्टिष्यति fut. अलुण्टीत् aor.

लुण्ट् 10 U. see लुण्ट below.

लुण्ट् 1 P. आलस्ये प्रतिघाते च to be idle, to agitate; लुण्टति pre. लुण्टिष्यति fut. अलुण्टीत् aor. Can. लुण्टयति-ते pre. अलुण्टयत् त aor. लुण्टिषति des.

लुण्ट् 10 U. स्तेये to rob, to plunder; लुण्टयति-ते pre. लुण्टयिष्यति-ते fut. अलुण्टयत्-त aor.

लुण्ट् 10 U. to plunder; लुण्टयति-ते pre. लुण्टयाश्चकार-चक्रे perf. (Same as लुण्ट्)

लुन्थ् 1 P. हिंसाक्लेशनयोः to strike, to kill; लुन्थति pre. लुन्थ perf. लुन्थिष्यति fut. अलुन्थीत् aor.

लुप् 4 P. विमोहने to confound, to be destroyed; लुप्यति pre. लुलोप perf. लोपिता p. fut. अलुपत् aor. Can.—लोपयति-ते pre अलुपयत्-त, अलुलोपयत्-त aor. लुलोपिषति, लुलोपिषति, des. लुप्त्वा, लुपित्वा ger. लुप्त p. p.

लुप् 6 U. छेदने to break, to take away, to seize, to suppress; लुम्पति-ते pre. लुलोप, लुलुपे perf. लोप्ता p. fut. अलुपत्, अलुप्त aor. लुप्यात्, लुप्सीष्ट ben. लुलुप्सति-ते des. Pass.—लुप्यते pre. अलोपि aor. Can.—(See the above root); लुप्त p. p.

लुभ् 1 & 4 P. गार्ध्वे to covet, to be perplexed; लोभति, लुभ्यति pre. लुलोभ perf. लोभिता, लोब्धा p. fut. अलोभीत् (1) अलुभत् (4) aor. Can.—लोभयति-ते pre. अलुलुभयत्-त aor. लुलोभिषति, लुलोभिषति des. लुब्ध p. p.

लुभ् 6 P. विमोहने to be bewildered, to confound; लुभाति pre. अलोभीत् aor. लुभित p. p.

लुम्ब् 1 P. अर्दने to torment; लुम्बति pre. अलुम्बीत् Aor.

लृ 9 U. छेदने to divide, to cut off; लृनाति, लृनीते pre. लृलाव, लृलुवे

- perf. लविता p. fut अलावीत्, अलविष्ट aor. ल्यात्, लविषीष्ट ban.
 लृषति-ते des. Cau.—लावयति-ते pre. लृन् p. p.
- लृष 1 P. भूषायां; लृषति pre. लृष्य perf. अलृषीत् aor.
- लृष 10 U. हिसायां to injure, to rob; लृषयति-ते pre. लृषयाश्चकार-
 चक्रे perf अलृष्यत् aor.
- लेम् 4 P. स्खलने to stumble, लेह्यति pre. अलेखीत् aor.
- लेप् 1 A. to go, to worship; लेपते pre. अलेपिष्ट aor.
- लैण् 1 P. to go, to send, to embrace; लैणति pre. अलैणीन् aor.
- लोक 1 A. दर्शने to see, to perceive; लोकते pre. लुलोके perf. लोकिता
 p. fut अलोकिष्ट aor. लुलोकिषते des. Cau.—लोकयति-ते pre
 अलुलोकन्त aor. लोकिन्त p. p.
- लोक 10 U. भाषायां दीप्तौ च to behold, to shine, to know, to seek;
 लोकयति-ते pre लोकयाश्चकार-चक्रे perf. लोकयिता p. fut. अलु-
 लोकन्त aor. लुलोकयिषति-ते des.
- लोच् 1 A. दर्शने to see, लोचते pre. लुलोचे perf लोचिता p. fut.
 अलोचिष्ट aor. लोचित p. p
- लाच् 10 U. to speak, to shine; लोचयति-ते pre. लोचयाश्चकार चक्रे-
 आस-बभूव perf लोचयिता p. fut अलुलोचत् aor (See लोक
 10 above).
- लोद् 1 P. धौत्ये पूर्वभावे स्वप्ने च to deceive, to precede: लोटति pre.
 लुलोट perf. अलोटीन् aor.
- लोष्ट 1 A. संघाते to heap up; लोष्टते pre. लुलोष्टे perf. अलोष्टिष्ट aor.

व—

- वक्ष 1 P. रोषे संघाते च to be angry, to grow; वक्षति pre. ववक्ष perf.
 वक्षिष्यति fut. अवक्षीत् aor.
- वग्-वह् 1 P. to go, to move; वसति, वहति pre. ववास, ववह् perf.
- वङ्क् 1 A. कौटिल्ये गतौ च to be crooked, to go; वङ्क्ते pre. अवङ्किष्ट
 aor.
- वङ्क् 1 P. to go; वङ्गति pre.; same as वङ्क्

- पच् २ P. परिभाषणे to speak, to relate; वक्ति pre. उवाच perf. वक्ता
p. fut. वक्ष्यति fut. अबोचत् aor. उच्यत् ben. विवक्षति des.
Oau —वाचयति-ते pre. अभीवचत्-त aor.
- वच् 1 P. & 10 U. to speak, to read; वचति, वाचयति-ते pre. उवाच,
वाचयाश्चकार-चक्रे, &c. perf. वक्ता, वाचयिता p. fut. अवाक्षीत्,
अभीवचत्-त aor. उक्त, वाचित p. p.
- वज् 1 P. to go, to roam about; वजति pre. ववाज perf. वजिता p.
fut. अवजीत्, अवाजीत् aor.
- वज् 10 U. to trim, to go; वाजयति-ते pre. वाजयामास &c. perf.
अभीवजत्-त aor.
- वञ्च् 1 P. to go, to arrive at; वञ्चति pre. ववञ्च perf. वञ्चिता p. fut.
अवञ्चीत् aor. विवञ्चिषति des. वञ्चित p. p. Pass.—वच्यते pre.
अवञ्चि aor.
- वञ्च् 10 A. प्रलम्भने to cheat; वञ्चयते pre. वञ्चयामास &c. perf. अव-
वञ्चत् aor. विवञ्चयिषते des.
- वट् 1 P. वेष्टने to surround, to cover; वटति pre. ववाट perf. अवटीत्,
अवाटीत् aor.
- वट् 10 U. ग्रन्थे, विभाजने to string, to divide, to surround; वट-
यति-ते pre. वटयाश्चकार-चक्रे perf. अभीवटत्-त aor. विवटयिषति-ते
des.
- वट् 10 P. स्थौल्ये to be strong or fat; वटति pre. ववाट perf. अवटीत्,
अवाटीत् aor.
- वण् 1 P. शब्दे to sound; वणति pre. अवणीत्, अवाणीत् aor. विवाणि-
षति des.
- वण् 1 P. & 10 U. विभाजने to divide वण्टति, वण्टयति-ते pre. वाण्टि-
ष्यति, वण्टयिष्यति fut. अवण्टीत्, अववण्टत्-त aor.
- वद् 1 P. व्यक्तायां वाचि to say, to tell, to lay down; वदति pre.
उवाद perf. वदिता p. fut. अवादीत् aor. विवादयति des. Pass.—
उद्यते pre. अवादि aor. उदित p. p.
- वद् 1 & 10 U. संदेशवचने to inform; वदति ते, वदयति ते pre. ववादं,
ववदे, वादयाश्चकार &c. perf. अवादीत्, अवादयि, अभीवदत्-त aor.

- वन 1 P. शब्दे सम्भक्तौ च to sound, to honour, to aid, वनति pre.
ववान perf. वनिष्यति fut अवनीत्, अवानीत् aor. Can.—वानयति-ते
pre. विवनिषति des.
- वच् 8 A. (P. according to चन्द्र) to beg, to seek for; वचुते pre.
वेने perf. अवनिष्ट, अवत aor. विवनिषते des.
- वन् 1 P. & 10 U to favour, to injure, to sound; वनति, वानयति-ते
pre.
- वन्द् 1 A. अभिवादनस्तुत्योः to salute, to adore, to praise; वन्दते
pre. वबन्दे perf. वन्दिता p. fut. अवन्दिष्ट aor. विवन्दिषते des.
Pass.—वन्धते pre. वन्दित p. p.
- वप 1 U. बीजसन्ताने छेदने च to sow, to scatter, to weave, to cut,
to shave; वपति-ते pre. उवाप, ऊपे perf. वप्ता p. fut. अवाप्सीत्,
अवप्त aor. उप्यात्, वप्सीष्ट ben. Can.—वापयति-ते pre. अवीवपत्-त्
aor. विवप्सति-ते des. Pass.—उप्यते pre. अवापि aor.
- वध् 1 P. to go; वधति pre. अवध्रीत् aor.
- वम 1 P. उद्गिरणे to vomit, to pour out; वमति pre. ववाम perf.
वमिता p. fut. अवमीत् aor. Can.—वमयति-ते, वामयति-ते (with
a prep. वमयति-ते only) pre. अवीवमत्-त् aor. वमित, (वान्त
according to some) p. p.
- वय 1 A. to go; वयते pre. वयिष्यते fut. अवयिष्ट aor.
- वर 10 U. ईप्सायां to ask for, to get; वरयति-ते pre. वयाश्चकार-चक्रे
perf. वरयिता p. fut. अववरत्-त् aor.
- वर्च् 1 A. दीप्तौ to shine, to be bright; वर्चते pre. ववर्चे perf. अवर्चिष्ट
aor.
- वर्ण 10 U. वर्णक्रियाविस्तरयणवचनेषु प्रेरणे च to colour, to explain,
to extol, to send, to grieve; वर्णयति-ते pre. वर्णयश्चकार-चक्रे-
आप्त-बध्न्व perf. वर्णयिता p. fut. अववर्णत्-त् aor. विवर्णयिषति ते
des. वर्णित p. p.
- वर्ध् 10 U. छेदनपूरणयोः to cut, to fill; वर्धयति-ते pre. अववर्धत्-त् aor.
विवर्धयिषति-त् des.
- वर्ध् 1 A. स्नेहने o love; वर्धते pre. अवर्षिष्ट aor.

- वल् 1 A. संवरणे, सञ्चरणे च to cover, to move about, वलते per.
वलिष्यते fut. अवलिष्ट aor. विवलिषति-ते des.
- वल्क् 10 U. परिभाषणे to speak; वल्कयाते-ते pre. वल्कयाश्चकार-चक्रे
perf. अववल्कत्-त aor.
- वल्ग् 1 U. to go, to dance, to be pleased, to eat; वल्गति-ते pre.
ववल्ग, ववल्गे perf. वल्गिता p. fut. अवल्गीत्, अवल्गिष्ट aor.
वल्गित p. p.
- वल्भ् 1 A. भोजने to eat; वल्भते pre. अवल्भिष्ट aor.
- वल्ह् 1 A. संवरणे to cover or be covered, वल्हते pre. ववल्हे perf.
- वल्हे 1 A. परिभाषणहिंसाप्रदानेषु to speak, to be prominent, to kill,
to give; वल्हते pre. ववल्हे perf. अवल्हिष्ट aor.
- वल्श् 2 P. कान्तौ to wish, to shine; वाष्टि pre. उवाश्च perf. वशिता p.
fut. अवशीत्, अवाशीत् aor. उश्यात् ben. विवाशिषति des. Pass.—
उश्यते pre. अवाशि aor. उशित p. p.
- वल् 1 P. हिंसायां to injure, to kill; वल्ति pre. ववाष् perf. अववशीत्,
अवापीत् aor.
- वल्स् 1 P. निवासे to dwell, to be, to spend (time); वल्ति pre. उवास
perf. वल्ता p. fut. अवात्सीत् aor. उश्यात् ben. विवल्सति des.
Pass.—उश्यते pre. अवास्ति aor. Can.—वासयति-ते pre. अवीवसत्-
त aor. उषित p. p. उषित्वा, प्रोष्य ger.
- वल्स् 2 A. आच्छादने to wear, to put on; वल्ते pre. ववसे perf. वसिता
p. fut. अवसिष्ट aor. Can.—वासयति-ते pre. अवीवसत्-त aor.
विवसिषते des. वसित p. p.
- वल्स् 4 P. स्तम्भे to be straight, to be firm, to fix, वल्सति pre. वल्सि-
ष्यति fut. अवसत् aor. वल्त p. p. वल्त्वा, वल्त्वा ger. वल्सितुम् inf.
- वल्स् 10 U. स्नेहच्छेदापहरणेषु to love, to cut, to take away; वासयति-
ते pre. वासयिष्यति-ते fut. अवीवसत्-त aor. वास्यात्, वासयिषीष्ट
ben.
- वल्स् 10 U. निवासे to dwell; वासयति-ते pre. वासयिता p. fut. अववसत् त
aor.
- वल्क् 1 A. to go; वल्कते pre. वल्क्यते fut. अवल्किष्ट aor.
- वल्स् 10 A. अर्द्धे to hurt, to kill, to ask, to go; वल्स्यते pre.
वल्सयाश्चक्रे perf. अववल्सत aor. (Also written as वल्स्).

वह् 1 U. प्रापणे to bear along, to carry, to flow, to marry (with उद्) &c. वहति-ते pre. उवाह, ऊहे perf. वोढा p. fut. वक्ष्यति-ने fut. अवाक्षीत्, अबोढ aor उह्यात्, वक्षीष्ट ben. विविक्षति-ते des. Cau.—वाहयति-ते pre. अवीवहत्-त aor. ऊढ p.p.

वा 2 P. गतिगन्धनयोः to blow, to go, to strike, to kill; वाति pre. ववौ perf. वाता p. fut. अवासीत् aor. वायात् ben. Cau.—to cause to blow, वाययति-ते; to shake, वाजयति-ते pre. विवासति des. वात p.p. (with निर्-निर्वाण when वात 'wind' is not the subject; as निर्वाणो मुनिरग्निर्वा).

वांक्ष् 1 P. कांक्षायां to wish, to desire, वांक्षति pre. वांक्षिष्यति fut. अवांक्षीत् aor.

वाञ्छ् 1 P. वाञ्छायाद् to wish, to desire, to seek for; वाञ्छति pre. ववाञ्छ perf. वाञ्छिता p. fut. अवाञ्छीत् aor. विवाञ्छिषति des. Pass.—वाञ्छयते pre अवाञ्छि aor.

वाङ् 1 A. to bathe, to dive; वाङते pre ववाङे perf.

वात् 10 U. सुखसेवनयोः to be happy, to serve; वातयति-ते pre. वातयिष्यति-ते fut. अववातत्-त aor. विवातयिषति-ते des.

वाश् 4 A. शब्दे to roar, to hum; वाश्यते pre. ववाशे pre. वाशिता p. fut. अवाशिष्ट aor. वाशित p.p.

वास् 10 U. उपसेवायां to scent, to make fragrant; वासयति-ते pre. वासयाश्चकार-चक्रे &c. perf. वासयिता p. fut. अववासत्-त aor. विवासयिषति-ते des.

वाह् 1 A. प्रयत्ने to try, to make an effort; वाहते pre. ववाहे perf. अवाहिष्ट aor.

विच् 7 U. पृथग्भावे to separate &c.; विनक्ति, विङ्के pre विवेच, विविचे perf. वेक्ता p. fut. अविचत्, अवैक्षीत्, अविक्त aor. विच्यात्, विक्षीष्ट ben. विविक्षति-ते des. विक्त p.p.

विच्छ् 6 P. to go; विच्छायाति pre. विविच्छ, विच्छाश्चकार &c. perf. विच्छिता, विच्छायिता p. fut. अविच्छीत् अविच्छायीत् aor. Cau.—विच्छयति-ते, विच्छाययति-ते pre. अविविच्छत्-त, अविविच्छायत्-त aor. विविच्छिषति, विविच्छायिषति des. Pass.—विच्छयते, विच्छायते pre.

विच्छ 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; विच्छयति-ते pre.
विच्छयाश्चकार-चक्रं p. rf. अविच्छित्त-त aor.

विच्छ 3 U. पृथग्भावे to separate to distinguish; वेवेक्ति, वेवेक्ते pre.
विवेज, विविजे perf. वेक्ष्यति-ते fut. अविजत्, अवैक्षीत्, अविक्त aor.
विविक्षति-ते des.

विज् 6 A. भयचलनयोः to fear, to tremble; विजते pre. विविजे perf.
विजिता p. fut. अविजिष्ट aor. Cau.—वेजयति pre. अवीविजत् aor.
विविजिषति des.

विज् 7 P. to shake, to fear: विनाक्ति pre. विवेज perf. विजिता p. fut.
अविजीत् aor. विविजिषति des.

विद् 1 P. आक्रोशे शब्द च to curse, to sound, to rail at; वेटाति pre.
विवेट perf. अवेटीत् aor

विद् same as विद्.

विडम्ब 10 U विडम्बने to mock, to deceive; विडम्बयति-ते pre. अवि-
विडम्बत्-त aor.

विथ् 1 A. याचने to beg; वेथते pre. वेथिष्यते fut. अवेथिष्ट aor.

विद् 2 P. ज्ञाने to know, to regard; वेत्ति, वेद pre. विवेद, विदाश्चकार
perf. वेदिस्यति fut. अवेदीत् aor विद्यात् ben विदित p.p. Cau.—
वेदयति-ते pre. अवीविदत्-त aor. विविदिषति-ते des.

विद् 4 A. सत्तायां to happen, to be; विद्यते pre. विविदे perf. वेत्ता p.
fut. वेत्स्यते fut. अविक्त aor. वित्सीष्ट ben. विवित्सते des. वित्त p.p.

विद् 6 U. लाभे to get, to find, to feel; विन्दति-ते pre. विवेद, विविदे
perf. वेदिता, वेत्ता p. fut. अविदत्, अविक्त, अवेदिष्ट aor. विद्यात्,
वेदिषीष्ट, वित्सीष्ट ben. विवित्सति-ते, विवि-वे-दिषति-ते des. विन्न
(वित्त) p.p.

विद् 7 A. विचारणे to discuss, to consider; विन्ते pre. विविदे perf.
वित्त or विन्न p. p. For other forms see विद् 4 A.

विद् 10 A. चेतनाख्यानानिवासेषु to feel, to tell, to dwell; वेदयते pre.
वेदयाश्चक्रे perf. वेदयिता p. fut. अवीविदत् aor. विवेदयिषते pes.
Pass.—वेद्यते pre. अवेदि aor.

विध् 6 P. विधाने to pierce; विधति pre. वेधिष्यति fut. अवेधीत् aor.
Cau.—वेधयति-ते pre. अवीविधत्-त aor.

विक्ष् 6 P. प्रवेशने to enter, to fall to the share of; विक्षति pre. विवेक्ष
perf. वेष्टा p. fut. अविक्षत्-त aor. विविक्षति des. विष्ट p. p.

विष् 1 P. सेचने to sprinkle, to pour out; वेपति pre. विवेष perf.
वेक्ष्यति fut. अविक्षत् aor. विष्ट p.p.

विष् 3 U. न्याप्तौ to pervade, to surround; वेवेष्टि वेवेष्टे pre. विवेष,
विविषे perf. वेष्टा p. fut. अविक्षत्, अविक्षत aor विविक्षति-ते des.

विष् 9 P. विप्रयोगे to separate; विष्णाति pre. विवेष perf. अविक्षत् aor.

विष्क् 10 A. हिंसायां to kill; U. दर्शने to see; विष्कयते, विष्कयति-ते pre.
अविष्कृत, अविष्कृत्-त aor.

वी 2 P. गतिव्याप्तिप्रजननकान्त्यसनखादनेषु to go, to pervade, to
conceive, to be born, to shine, to obtain, to throw, to be
beautiful, to desire, to eat; वेति pre. विषाय perf. वेता p. fut.
अवैषीत् aor. वीयात् ben. विवीषति des. Cau.—वाययति-ते, (वाय-
यति-ते) pre. वीत p.p.

वीज् 10 U. व्यजेने to fan; वीजयति-ते pre. अवीविजत्-त aor.

वीर् 10 A. विक्रान्तौ to display valour; वीरयते pre. वीरिष्यते fut.
अविवीरत aor.

वृ 1 U. आवरणे to cover, to surround; वराति-ते pre. (See the
following root).

वृ 5 U. वरणे to choose, &c.; वृणोति, वृणुते pre. ववार, वत्रे perf.
वरिता, वरीता p. fut. अवारीत्, अवरिष्ट, अवरीष्ट, अवृत् aor. व्रियात्,
वरिषीष्ट, वृषीष्ट ben. Cau.—वारयति-ते pre. अवीवरत्-त aor. विवरि-
षति-ते, विवरीषति-ते, वुवूर्षति-ते des.

वृ 9 A. to choose &c.; वृणीते pre. वत्रे perf. (Same as the
above A.).

वृक् 1 A. आदाने to take, to accept; वर्कते pre. वृक्के perf. वर्किष्यते
fut. अवर्किष्ट aor. विवर्किषते des.

वृक्ष् 1 A. आवरणे to cover; वृक्षते pre. वृक्षे perf. अदृक्षिष्ट aor.

वृच् 7 P. वर्चने to choose; वृणक्ति pre. ववर्च perf. वर्चिष्यति fut.
अवर्चात् aor. वृक्त p.p.

वृज् 2 A. वर्जने to avoid, to shun; वृक्ते pre. वदृजे perf. वर्जिष्यते fut. अवर्जिष्ट aor. विवर्जिषते des.

वृज् 7 P. वर्जने to avoid, to choose, to turn away, to move, to hurt; वृणाक्ति pre. ववर्ज perf. वर्जिता p. fut. अवर्जीत् aor. विवर्जिषति des.

वृज् 1 P. & 10 U. to shun, to abandon, to exclude &c.; वर्जति, वर्जयति-ते pre. ववर्ज, वर्जयाश्चकार-चक्रे &c. perf. वर्जिता, वर्जयिता p. fut. अवर्जीत्, अवीवृजत्-त, अववर्जत्-त aor.

वृज् 2 A. वर्जने to avoid; वृङ्क्ते pre वृज्जिष्यते fut. अवृज्जिष्ट aor.

वृष् 6 P. प्रीणने to give pleasure; वृणति pre ववर्ण perf. अवर्णीत् aor.

वृत्* 1 A. वर्तने to exist, to happen, to live on, to occupy &c.; वर्तते pre. ववृते perf. वर्तिता p. fut वर्तिष्यते, वत्स्यति fut. अवृत्तत्, अवर्तिष्ट aor. वर्तिषीष्ट ben. विवर्तिषते, विवृत्सति des. Cau.—वर्तयति-ते pre. अवीवृत्तत्-त, अववर्तत्-त aor. वृत्त p. p.

वृत् 4 A. वरणे to choose, to divide; वृत्यते pre. (See the above root.)

वृत् 1 P. & 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; वर्तति, वर्तयति-ते pre. ववर्त, वर्तयाश्चकार-चक्रे &c. perf. अवर्तीत्, अवीवृत्तत्-त, अववर्तत्-त aor.

वृध्* 1 A. वृद्धौ to grow; वर्धते pre. ववृधे perf. वर्धिता p. fut. वर्धिष्यते, वत्स्यति fut. अवृधत्, अवर्धिष्ट aor. वर्धिषीष्ट ben. वृद्ध p.p. विवर्धिषते, विवृत्सति des.

वृध् 1 P. & 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; वर्धति, वर्धयति-ते pre. (See वृत् above).

वृश् 4 P. वरणे to choose; वृश्यति pre. ववर्श perf. वर्शिष्यति fut. अवृशत् aor.

वृष् 1 P. चेचनहिंसाक्लेशनेषु to rain, to pour forth, to torment; वर्षति pre ववर्ष perf. वर्षिता p. fut. अवर्षात् aor. विवर्षिषति des. वृष्ट p. p.

*It is also Parasmaipadi in the 2nd future, conditional, aorist, and desiderative.

- वृष् 10 A. शक्तिबन्धने to have virile power; वर्षयते pre. वर्षयिष्यते fut. अवीवृषत, अववर्षत aor.
- वृह् 6 P. उद्यमने to exist, to work; (see वृह्).
- वृ 9 U. वरणे to choose; वृणाति, वृणीति pre. ववार, ववरे perf. वरिता, वरीता p. fut. अवारीत्, अवरिष्ट, अवरीष्ट, अवूर्ष्ट aor. वूर्यात्, वरिषीष्ट, वूर्षीष्ट ben. वुवूर्षति-ते, विवरिषति-ते, विवरीपति-ते des.
- वे 1 U. तन्तुसन्ताने to weave, to cover; वयति-ते pre. उवाय, ऊये. ऊवे, ववौ, ववे perf. वाता p. fut. अवासीत्, अवास्त aor. ऊयात्, वासीष्ट ben. विवासति-ते des. Cau.—वाययति-ते pre. Pass.—ऊयते pre. अवायि aor. उत p.p. उन्वा, प्रवाय ger.
- वेण् 1 U. गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादित्रयहृणेषु to go, to know, to contemplate &c; वेणति-ते pre विवेण, विवेणे perf. वेणिष्यति-ते fut. अवेणीत्, अवेणिष्ट aor.
- वेथ् 1 A. याचने to beg, to solicit; वेथते pre. अवेथिष्ट aor.
- वेच् Same as वेण् which see.
- वेप् 1 A. कम्पने to tremble, to quake; वेपते pre. विवेपे perf. वेपिता p. fut. अवेपिष्ट aor. Cau.—वेपयति-ते pre. अविवेपत्-त aor. विवेपिषते des.
- वेल् 1 P. चलने to shake, to be wanton; वेलति pre. विवेल perf. वेलिता p. fut. अवेलीत् aor.
- वेल् 10 U. कालोपदेशे to count the time; वेलयति-ते pre. वेलयाञ्चकार-चक्रे perf. वेलयिता p. fut. अविवेलत्-त aor.
- वेल्ल् 1 P. चलने to go, to shake; वेल्लति pre. विवेल्ल perf. अवेल्लीत् aor.
- वेवी 2 A. गतिव्याप्त्यादिषु to go, to obtain, to be pregnant, to pervade, to eat, to wish, to shine; वेवीते pre. अवेविष्ट aor. (Vedic).
- वेष्ट् 1 A. वेष्टने to surround, to wind round, to dress; वेष्टते pre. विवेष्टे perf. वेष्टिता p. fut. अवेष्टिष्ट aor. Cau.—वेष्टयति-ते pre. विवेष्टिषते des.
- वेह् 1 A. to endeavour; वेहते pre. विवेहे perf. अवेहिष्ट aor.
- वै 1 P. शोषणे to dry, to be weary; वायति pre. ववौ perf. वास्यति fut. अवासीत् aor.

व्यच् 6 P. व्याजीकरणे to cheat, to surround, to pervade; विचिति
pre. विव्याच perf. व्यचिता p. fut. अव्यचीत्, अव्याचीत् aor.
विच्यात् ben. Pass.—विच्यते pre. विव्यचिषति des. Cau.—व्याचयति-
ते pre. विचित p p.

व्यध् 1 A. भयचलनयो. to fear, to be vexed or afflicted, to tremble;
व्यथते pre. विव्यथे perf. व्यथिता p. fut. अव्यथिष्ट aor. Cau.—व्यथ-
यति-ते pre. विव्यथिषते des. व्यथित p p.

व्यध् 4 P. ताडने to hurt, to pierce, विध्यति pre विव्याध perf.
व्यद्धा p. fut. अव्यासीत् aor. विध्यात् ben. विव्यत्सति des. Pass.—
विध्यते pre Cau.—व्याधयति-ते pre. अविव्यधत्-त aor. विद्ध p.p.

व्यय् 1 U. to go; व्ययति-ते pre. वव्याय, वव्ये perf. व्ययिष्यति-ते fut.
अव्ययीत्, अव्ययिष्ट aor.

व्यय् 10 U. वित्तसमुत्सर्गे to expend, to bestow; व्यययति-ते pre.
व्यययाश्चकार-चक्रे, &c perf. व्यययिष्यति-ते fut. अवव्ययत्-त aor.
विव्यययिषति-ते des.

व्युष् 4 P. दाहे विभागे च to burn, to separate; व्युष्यति pre वुव्योष
perf. व्योषिष्यति fut. अव्योषीत्, (अव्युषत् to separate) aor.

व्ये 1 U. संवरणे to cover, to sew; व्ययति-ते pre. विव्याय, विव्ये perf.
व्याता p. fut. अव्यासीत्, अव्यास्त aor वीयात्, व्यासीष्ट ben. विव्या
सति-ते des. Pass.—वीयते pre. Cau.—व्याययति-ते pre. अविव्ययत्-
त aor. वीत p. p.

व्रज् 1 P. to proceed, to pass away (as time), व्रजाति pre. वव्राज
perf. व्रजिता p. fut. अव्राजीत् aor. विव्राजिषति des व्रजित p.p.

व्रज् 10 U. मार्गसंस्कारगत्योः to sweep the way, to go; व्राजयति ते
pre. अविव्रजत्-त aor.

व्रड् 6 P. संवरणे (कुटादि) to cover, to be gathered, to sink; व्रडति
pre. व्रडिष्यति fut. अव्रडीत् aor.

व्रण् 1 P. शब्दे to sound; व्रणयति pre. वव्राण perf. अव्रणीत्, अव्राणीत्
aor.

व्रण् 10 U. गात्रविचूर्णने to wound; व्रणयति-ते pre. व्रणयाश्चकार-चक्रे
perf. अवव्रणत्-त aor.

व्रश् 6 P. छेदने to cut, to tear, to wound; वृश्चति pre. वव्रश्च perf.
व्रश्चिता, व्रष्टा p. fut. अव्राशीत्, अव्रश्चीत् aor. वृश्च्यात् ben. विव्रश्चि-
षति, विव्रक्षति des. Pass.—वृश्चयते pre. वृश्ण p p. व्रश्चितुश्, व्रष्टुश् inf.

- ब्री 4 A. वरणे to select; ब्रीयते pr. विव्रिये perf. ब्रेष्यते fut. अब्रेष्ट
aor. ब्रीण p.p.
- ब्री 9 P. to choose; ब्रीणाति, ब्रीणाति pre. ब्रेष्यति fut. अब्रैषीत् aor.
- ब्रीड् 4 P. चोदने लज्जायां च to throw, to be ashamed; ब्रीड्याति pre.
विव्रीडि perf. अब्रीड् aor.
- व्ली 9 P. वरणे to select, to go; व्लिनाति pre. व्लेष्यति fut. अव्लैषीत्
aor. Cau — व्लेषयति-ते pre.

श—

- शंस् 1 P. स्तुतौ दुर्गतौ च to relate, to suggest, to praise, to hurt;
शंसति pre. शशंस perf. शंसिता p. fut. अशंसीत् aor. शस्यात्
ben. शिशंसिषति des. Pass.—शस्यते pre. अशंसि aor. शंसित्वा,
शस्त्वा ger. शस्त p.p.; with आ A. इच्छायां to hope, to bless;
आशंसते pre. आशंसिष्यते fut. आशंसिष्ट aor. आशंसिषीष्ट ben.
आशिशंसिषते des.
- शक् 4 U. मर्षणे to endure, to be able; शक्यति-ते pre. शशाक, शेके
perf. शकिता, शक्ता p. fut. शकिष्यति-ते, शक्ष्यति-ते fut. अशकत्,
अशकिष्ट, अशक्त aor. शिशकिषति-ते des.
- शक् 5 P. शक्तौ to be able, to endure, to be powerful; शक्नोति pre.
शशाक perf. शक्ता p. fut. अशकत् aor शक्यात् ben. शिक्षति des.
Pass.—शक्यते pre. Cau.—शाकयति-ते pre. अशीशकत्-त aor.
शक्त p.p.
- शङ्क् 1 A. शङ्कायां to doubt, to be afraid; शङ्कते pre. शशङ्के perf.
शङ्किता p. fut. अशङ्किष्ट aor. शिशङ्किषते des. शङ्कित p.p.
- शच् 1 A. व्यक्तायां वाचि to speak, to tell; शचते pre. शेचे perf.
अशचिष्ट aor.
- शट् 1 P. कैतवे to deceive, to hurt, to kill, to suffer; to pain;
शठति pre. शशाठ perf. शठिता p. fut. अशठीत्, अशाठीत् aor.
- शट् 10 U. सम्यगवभाषणे to speak well or ill, to deceive; शठयति-
ते pre. शठयाश्चकार &c. perf. शठयिता p. fut. अशशठत्-त aor.
शठित p.p.
- शट् 10 U. असंस्कारगत्योः to leave unfinished. to go; शाठयति-ते
pre. शाठयिष्यति-ते fut. अशीशठत्-त Aor. शाठित p.p.

- शठ 10 A. श्लाघायां to flatter; शाठयते pre. शाठयिष्यते fut.
अशीशठत aor. शठित p.p.
- शण् 1 P. दाने गतौ च to give, to go; शणति pre. शशाण perf.
शशिष्यति fut. अशणीत्, अशणीत् aor.
- शद् 1 P. (but Atm. in conjugational tenses;) शातने to perish, to
decay: शीयते pre. शशाद् perf शत्ता p. fut. अशदत् aor. शद्यात्
ben. शिशत्सति des. Can.-शातयति-ते, (also शदयति-ते) pre.
शक्ष p.p.
- शप् 1 & 4 U. आक्रोशे to curse, to wear, to blame, शपति-ते, शप्यति-
ते pre. शशाप, शेषे perf. शप्ता p. fut. अशाप्सीत्-अशप्त aor.
शप्यात्, शप्सीष्ट ben. Pass.—शप्यते pre. Can.—शापयति-ते pre.
अशीशपत्-त aor. शिशप्सति-ते des. शप्त p p.
- शब् 10 U. to sound, to call out, to speak; शब्दयति-ते pre. शब्द-
याश्चकार-चक्रे perf. शब्दयिता p. fut. अशशब्दत्-त aor. शब्दित p.p.
- शम् 4 P. उपशमे to grow calm, to put an end to, to stop; शाम्यति
pre. शशाम perf. शमिता p. fut. अशमत् aor. शम्यात् ben.
Pass.—शम्यते pre. Can.—शमयति-ते, शामयति-ते pre. शान्त p. p.
- शम् 10 A. आलोचने to look at, to show; शामयते pre. शामयाश्चक्रे
&c. perf. शामयिता p. fut. अशीशमत aor. शिशामयिष्यते des.
- शम्ब 10 U. सम्बन्धने to accumulate, to collect together; शम्बयति-ते
pre. शम्बयाश्चकार-चक्रे &c. perf. अशशम्बत्-त Aor.
- शर् 1 P. to go, to injure, to kill; शर्बति pre. शशर्ब perf.
अशर्बीत् Aor.
- शर् 1 P. हिंसायाम् to kill; शर्बति pre.
- शल 1 A. चलनसंवरणयोः to shake, to agitate; शलते pre. शले perf.
शलिता p. fut. अशलिष्ट Aor.
- शल 1 P. to go, to run; शलति pre. शशाल perf.
- शलम् 1 A. कथने to praise, to boast; शल्मते pre. शशलभे perf.
- शव् 1 P. to go, to approach, to utter; शवति pre. शशाव perf.
अशवीत्, अशावीत् Aor.
- शश् 1 P. पुतगतौ to leap, to jump; शशति pre. शशाश perf. शशित
p. fut. अशशीत्, अशाशीत् aor.

शष् 1 P. हिंसायां to hurt, to kill; शषति pre. शशाष perf. अशषीत्, अशषीत् Aor.

शस् 1 P. हिंसायां to cut up, to destroy; शसति pre. शशास perf. शसिता p. fut. अशसीत्, अशसीत् aor. शस्त p p.

शाब् 1 P. -व्याप्तौ to pervade; शास्वति pre. अशास्वीत् Aor.

शाव् 1 U. तेजने to sharpen, to whet; शीशांसति-ते pre. शीशांसिष्य-ति-ते fut. अशीशांसीत्, अशीशांसिष्ट Aor.

शाल 1 A. श्लाघायां दीप्तौ च to tell, to praise, to shine, शालते pre. शशाले perf. शालिष्यते fut. अशालिष्ट Aor. शिशालिषते des.

शास् 2 P. अनुशिष्टौ to teach, to inform, to govern, to correct, to advise; शास्ति pre. शशास perf. शासिता p. fut. अशिषत् aor. शिष्यात् ben. शिशासिषति des. Pass.--शिष्यते pre. शिष्ट p p. शासित्वा, शिष्ट्वा ger.

शास् with आ 2 A. इच्छायां to expect, to bless; आशास्ते pre. आशशासे perf. आशासिष्ट Aor.

शि 5 U. निशाने, to whet, to sharpen, to excite; शिनोति, शिनुते pre. शिशाय, शिश्ये perf. शेष्यति-ते fut. अशैषीत्, अशेष्ट Aor. शिशिषति-ते des.

शिक्ष 1 A. विद्योपादाने to learn; शिक्षते pre. शिशिक्षे perf. शिक्षिता p. fut. अशिक्षिष्ट aor. शिशिक्षिषते des. शिक्षित p. p.

शिङ् 1 P. to go; शिङ्गति pre. शिशिङ्ग perf. शिङ्गिष्यति fut. अशिङ्गीत् aor.

शिंघ् 1 P. आघ्राणे to smell; शिंघति pre. शिशिंघ perf. शिंघिता p fut. अशिंघीत् Aor.

शिञ् 2 A. अव्यक्ते शब्दे to tinkle, to jingle; शिञ्जे pre. अशिञ्जिष्ट Aor.

शिद् 1 P. अनादरे to disregard; शोदति pre. शिशोष्ट perf. अशोटीत् Aor.

शिष् 1 P. हिंसायां to hurt, to kill; शेषति pre. शिशेष perf. शेष्यति fut. अशिक्षत् Aor. (According to some this is Set; शेषिता, शेषिष्यति, अशेषीत् &c.)

शिष् 1 P. & 10 U. to leave a residue (with वि, to excel; अतिशये.);

शेषति, शेषयति-ते pre. शिशेष, शेषयाश्चकार-चक्रे &c. perf.
अशिक्षत्, अशिशिषत्-त Aor.

शिष् 7 P. विशेषणे to leave, to distinguish from others; शिनाष्टि
pre. शिशेष perf. शेष्या p. fut. अशिषत् aor. शिष्यात् ben.
शिशिक्षति des. Cau—शेषयति-ते pre. शिष्ट P. p.

शी 2 A. स्वप्ने to lie down, to sleep; शोते pre. शिश्ये perf. शयिता p.
fut. अशयिष्ट aor शयिषीष्ट ben. शिशयिषते des. Pass.—शय्यते
pre. अशायि aor. Cau.—शाययति-ते pre. शयित P. p

शीक् 1 A. सेचने to sprinkle, to move gently; शीकते pre. शिशीके
perf. अशीकिष्ट Aor.

शीक् 1 P. & 10 U. आमर्षणे to be angry; (10 U. भाषायां दीप्तौ च)
to speak, to shine; शीकति, शीकयति-ते pre. शिशीक, शीकयाश्च-
कार-चक्रे perf.

शीभ् 1 A. कथने to speak, to communicate; शीभते pre. शिशीभे
perf. अशीभिष्ट Aor.

शील् 1 P. समाधौ to contemplate; शीलति pre. शिशील perf. शीलिता
p. fut. अशीलीत् aor.

शील् 10 U. उपधारणे to study, to exercise, to honour, to visit;
शीलयति-ते pre. शीलयाश्चकार-चक्रे perf. शीलयिता p. fut.
अशिशीलत्-त aor. शिशीलयिषति-ते des.

शुक् 1 P. to go, to move; शोकति pre. शुशोक perf. शोकिता p. fut.
अशोकीत् aor.

शुच् 1 P. शोके to bewail, to grieve for, to regret; शोचति pre.
शुशोच perf. शोचिता p. fut. अशोचीत् aor. शुशुचिषति, शुशो-
चिषति des. शुचित, शोचित P. p.

शुच् 4 U. धृतीभावे (क्लेदे) to be wet, to be afflicted; शुच्यति-ते pre.
शुशोच, शुशुचे perf. शोचिता p. fut. अशुचत्, अशोचीत्,
अशोचिष्ट aor. शुचित P. p.

शुच् 1 P. स्नानपीडनसुरासन्धानेषु to bathe, to distil, to churn to
press; शुच्यति pre. शुशुच्य perf. अशुच्यात् Aor.

शुद् 1 P. to resist, to be lame, to be impeded; शोढति pre. शुशोढ
perf. शोढिता p. fut. अशोढीत् aor.

शुद् 10 U. आलस्ये to be idle, to be lazy; शोढयति-ते pre. शोढयाश्च-
कार-चक्रे perf. अशुशुढत्-त Aor.

शुण् 1 P. (see शुद् above). अशुण्डीत्. Aor.

शुण् 1 P. & 10 U. शोषणे to dry, to purify; शुण्ठति, शुण्ठयति-ते pre.
शुशुण्ठ, शुण्ठयाश्चकार-चक्रे perf.

शुध् 4 P. शौचे to be pure, to have the doubts removed; शुध्यति
pre. शुशोध perf. शोद्धा p. fut. अशुधत् aor. Pass.—शुध्यते pre.
अशोधि aor. Cau.—शोधयति-ते pre. अशुशुधत्-त aor. शुशुत्सति
des. शुद्ध p. p.

शुन् 6 P. to go, to move; शुनति pre. शुशोन perf. अशोनीत् Aor.

शुन्ध् 1 P. शुद्धौ & 10 U. शौचकर्मणि to purify, to clear, शुन्धति,
शुन्धयति-ते pre. शुशुन्ध, शुन्धयाश्चकार-चक्रे perf. अशुन्धीत्,
अशुशुन्धत्-त Aor. शुन्धित p. p.

शुभ् 1 A. दीप्तौ to shine, to be happy; शोभते pre. शुशुभे perf. शो-
भिता p. fut. अशुभत्, अशोभिष्ट aor. शुशुभिषते, शुशोभिषते des.

शुभ्, शुम्भ् 1 P. भाषणे, भासने हिंसायां च to speak, to shine, to hurt;
शोभति, शुम्भति pre. शुशोभ, शुशुम्भ perf. शोभिष्यति, शुम्भिष्यति
fut. अशोभीत्, अशुम्भीत् Aor. शुभित, शोभित, शुम्भित p. p.

शुभ् 6 P. शोभायां to shine, to be splendid; शुभति pre. शुभित p. p.
शुभत् pre p. (also शुम्भ्)

शुल्क् 10 U. अतिस्पर्शने to gain, to pay, to forsake; शुल्कयति-ते
pre. शुल्कयाश्चकार-चक्रे perf. अशुशुल्कत्-त aor.

शुल्ब (शुल्) 10 U. माने to measure, to produce; शुल्ब(ल्ब)यति-ते pre.

शुष् 4 P. शोषणे to dry up, to be dried, to be afflicted; शुष्यति
pre. शुशोष perf. शोष्टा p. fut. अशुषत् aor. Cau.—शोषयति-ते
pre. अशुशुषत्-त Aor. शुशुक्षति des. शुष्क p. p.

शूर् 4 A. हिंसास्तम्भनयोः to strike, to be firm; शूर्यते pre. शुशूरे perf.
अशूरिष्ट Aor. शूर्ण p. p.

शूर 10 A. विक्रान्तौ to act as the hero, to make great exertions; शूरयते pre. शूरयाञ्चक्रे perf. अशूरत Aor. शुशूरयिषते des.

शूर्प 10 U. माने to measure; शूर्पयति-ते pre. शूर्पयाञ्चकार-चक्रे perf. अशूर्पत्-त Aor.

शूल 1 P. रुजायां संघाते च to be ill, to collect; शूलति pre. शुशूल perf. अशूलीत् Aor.

शूष 1 P. प्रसवे to produce, to bring forth; शूषति pre. शुशूष perf.

शूध् 1 A. शब्दकुत्सायास् (but it is also Parasmaipadi in the 2nd future, aorist & conditional) to break wind downwards; शर्धते pre. शशर्धे perf. शर्धिता p. fut. शर्धिष्यते, शर्त्स्यति fut. अशूधत्, अशर्धिष्ट aor. शिशर्धिषते, शिशूत्सति des. शूध् p. p.

शृध् 1 U. उन्दने to be wet or moist; शर्धति-ते pre. शर्धिष्यति-ते fut. अशर्धात्, अशर्धिष्ट Aor.

शृध् 1 P. 10 U. प्रसहने to mock at, to ridicule; शर्धति, शर्धयति-ते pre. अशर्धात्, अशशर्धत्-त, अशीशृधत्-त Aor.

शृ 9 P. हिंसायां to tear to pieces, to hurt, to kill; शृणाति pre. शशार perf. शरिता, शरीता p. fut. अशारीत् aor. शिशरिषति, शिशरीषति, शिशरीषति des. Pass.—शीर्यते pre. शीर्ण p. p.

शेल् 1 P. to go, to tremble; शेलति pre. शिशेल perf. शेलिता p. fut. अशेलीत् Aor.

शेव् 1 A. सेवने to serve; शेवते pre. (See सेव्).

शौ 1 P. पाके to cook; शायति pre. शास्यति fut. अशासीत् Aor.

शो 4 P. तनूकरणे to sharpen, to make thin; श्यति pre. शशौ perf. शाता p. fut. अशात्, अशासीत् aor. शिशासति des. Pass.—शायते pre. Cau.—शाययति-ते pre. शात, शित p. p.

शोण् 1 P. वर्णगत्योः to become red, to go; शोणाति pre. शुशोण perf. अशोणीत् Aor.

शौट् (शौड्) 1 P. गर्वे to be proud or haughty; शौट(ड)ति pre. शौटिष्यति fut. अशौटीत् aor.

श्रुत् 1 P. क्षरणे to ooze, to trickle; श्रोताति pre. चुश्रोत perf. श्रोतित p. fut. अश्रोतीत्, अश्रुतत् aor. श्रुत्ति, श्रोत्ति p. p.

- श्रयुत् 1 P. to ooze, to scatter श्रयोतति pre. (See the above root).
- श्मील 1 P. निमेषणे to wink, to contract the eyelids; श्मीलति pre.
शिश्मील perf. अश्मीलीत् Aor.
- श्ये 1 A. to go, to dry up, to congratulate; श्यायते pre. शिश्ये
perf. श्याता p. fut. अश्यास्त aor. श्यान, शीन, जीत p. p
- शङ्क् 1 A. to go, to creep; शङ्कते pre शशङ्के perf. अशङ्कित Aor
- शङ्क् 1 P. to go, to move; शङ्कति pre. शशङ्क perf.
- शण् 1 P. & 10 U. दाने (generally with वि) to give, to bestow;
शणति, श्राणयति-ते pre. शश्राण, श्राणयाञ्चकार-चक्रे perf. अश्रणीत्
अश्राणीत्, अशिश्रणत्-त, अशश्राणत्-त Aor.
- शथ् 1 P. हिंसायां to injure, to kill: शथति pre. शश्राथ perf.
अश्रथीत्, अश्राथीत् Aor.
- शथ् 1 P. & 10 U. मोक्षणे हिंसायां इत्येके to liberate, to release, to
kill: शथति, श्राथयति-ते pre. शश्राथ. श्राथयाञ्चकार-चक्रे perf.
अश्रथीत्, अश्राथीत्, अशिश्रथत्-त Aor
- शथ् 10 U. दौर्बल्ये to be weak; श्रथयति-ते pre. श्रथयाञ्चकार-चक्रे
perf. श्रथयिता p. fut. अशश्रथत्-त aor.
- शन्थ् 1 A. शैथिल्यै to be loose, शन्थते pre. शशन्थे perf. अशन्थित aor.
- शन्थ् 9 P. विमोचनप्रतिहर्षयोः to loosen, to delight, to arrange;
शथनाति pre शशन्थ, श्रेथ perf. श्रन्थिता p. fut. अश्रन्थीत्
aor. शिश्रन्थिषति des.
- शन्थ् 1 P. & 10 U. ग्रन्थसन्दर्भे to compose a work; शन्थति, शन्थय-
ति-ते pre.
- शस् 4 P. तपसि खेदे च to take pains, to mortify, to be fatigued;
श्राम्यति pre शश्राम perf. श्रमिता p. fut. अश्रमत् aor. श्रान्त p. p.
श्रमित्वा, श्रान्त्वा ger
- शम्भ् 1 A. प्रमादे to be careless, to err; शम्भते pre. शश्रम्भे perf.
श्रम्भिता p. fut. अश्रम्भित aor. शब्ध p. p.
- श्रा 2 P. पाके to cook, to dress; श्राति pre. शश्रौ perf. श्राता p.
fut. अश्रासीत् aor. Cau.—श्रापयति-ते pre. श्रात, श्राण p. p.

अ 1 U. सेवायां to cling to, to depend upon; अयति-ते pre. शिवाय, शिवाये perf. अयिता p. fut. अशिवायत्-त aor. शीयात्, अयिषीष्ट ben. शिश्रीषति-ते, शिवायिषति-ते des. Pass.—श्रीयते pre. अश्रावि aor. Cau.—आययति-ते pre. अशिवायत्-त aor. अयित p. p.

अ 1 P. दाहे to burn; अयति pre. शिवाय perf. अयिता p. fut. अश्री-षीत् Aor.

अ 9 U. पाके to cook, to dress, to boil; अयति, अयति pre. शिवाय, शिवाये perf. अयिता p. fut. अश्रीषीत्, अश्रीष्ट aor. शिश्री-षति ते des. अयित p. p.

अ 1 P. श्रावणे to hear, to obey; अयति pre. अश्राव perf. अयिता p. fut. अश्रीषीत् aor. श्रूयात् ben. अश्रूयते des. Pass.—श्रूयते pre. अश्रावि-aor. Cau.—आवयति-ते pre. अश्रावत्-त, अशिवायत्-त aor. अयित p. p.

अ 1 P. पाके to cook; आयति pre. श्राव perf. अयिता p. fut. अश्रीषीत् aor. आयत्, अयत्, ben.

अ 1 P. संघाते to collect, to be collected; आयति pre. अश्राव perf.

अ 1 A. to go, to move; अयति pre. अयति perf. अयिषीष्ट Aor.

अ 1 A. to go, to move; अयति pre. अयति perf.

अ 1 P. हिंसायां to hurt, to be loose; अयति pre. अयति perf. अयिषीष्ट Aor.

अ 1 P. व्याप्तौ to pervade; अयति pre. अयति perf. अयिषीष्ट Aor.

अ 1 A. कथने to praise, to flatter, to boast of; अयति pre. अयति perf. अयिता p. fut. अयिषीष्ट aor. शिश्रावयते des. अयित p. p.

अ 1 P. दाहे to burn; अयति pre. अयति perf. अयिता p. fut. अयिषीष्ट Aor. अयित p. p. अयित्वा, अयित्वा ger.

अ 1 P. आलिङ्गने to embrace, to cling to, to join; अयति pre. अयति perf. अयिता p. fut. अयिषीष्ट (to embrace), अयिषीष्ट (in any other sense) Aor. अयिषीष्टति des. अयित p. p.

अ 10 U. अयति to embrace; अयति-ते pre. अशिवायत्-त aor.

श्लोक् 1 A. संघाते to compose in verse, to acquire; श्लोकते pre.
शुश्लोके perf. अश्लोकिष्ट Aor. शुश्लोकिषते des

श्लोण् 1 P. संघाते to heap together; श्लोणति pre. शुश्लोण perf. अश्लो-
णीत् Aor.

श्वङ्क् 1 A. to go, to move; श्वङ्कते pre. शश्वङ्के perf.

श्वच् 1 A. to go, to be opened; श्वचते, श्वञ्चते pre. शश्वचे, शश्वञ्चे
perf. अश्वचिष्ट, अश्वञ्चिष्ट Aor.

श्वट् 10 U. असंस्कारगत्यो. to leave unfinished, to go; श्वाटयति-ते pre.
श्वाटयाश्चकार-क्रे &c. perf. श्वाटयिष्यति-ते fut. अशिश्वटत्-त Aor.
(Also श्वण्ट्)

श्वट् 10 U. सम्यगवभाषणे to speak well or ill; श्वटयति-ते pre.
श्वटयाश्चकार-चक्रे &c. perf. अशश्वटत्-त Aor.

श्वभ्र् 1 U. to go, to make a hole; श्वभ्रयति-ते pre. श्वभ्रयाश्चकार-चक्रे
perf.

श्वल् 1 P. आशुगमने to run; श्वलति pre. शश्वाल perf. श्वलिता p. fut.
अश्वालीत् aor.

श्वल्क् 10 U. परिभाषणे to tell, श्वल्कयति-ते pre. श्वल्कयाश्चकार-चक्रे, &c.
pref. अशश्वल्कत्-त Aor.

श्वल् 1 P. आशुगमने to run; श्वलति pre. शश्वल् perf. अश्वल्लीत् Aor.

श्वस् 2 P. प्राणने to breathe, to sigh, to hiss; श्वसिनि pre. शश्वस
perf. श्वसिता p. fut. अश्वसीत् aor. शिश्वसिषति des. श्वसित (but
आश्वस्त) p. p.

श्वि 1 P. गतिवृद्धयोः to go, to swell, to increase; श्वयति pre. शुश्राव
or शिश्राय perf. श्वयिता p. fut. अश्वत्, अश्वयीत्, अशिश्वियत् aor.
शूयात् ben. शिश्वयिषति des. Pass.—शूयते pre. अश्वायि aor.
Cau.—श्वाययति ते pre. अशिश्वयत्-त, अशूश्रावत्-त aor. शून p. p.
श्वयित्वा, उच्छ्रय ger.

श्वित् 1 A. वर्णे to become white; श्वेतते pre. शिश्वेते perf. श्वेतिता p.
fut. अश्वितत्, अश्वेतिष्ट Aor.

श्विन्द् 1 A. श्वेत्ये to become white; श्विन्दते pre. शिश्विन्दे perf. अश्वि-
न्दिष्ट Aor.

ष—

ष्टिब् 1 & 4 P. निरसने to spit, to sputter; ष्टीवति, ष्टीव्यति pre. तिष्ठेव,
तिष्ठेव perf. ष्टेविता p. fut. अष्टेवीत् aor. ष्टीव्यात् ben तिष्ठेविषति,
तुष्ट्युपति, तुष्ट्युपति des. Can.—ष्टेव्यति-ते pre. ष्ट्यूत p. p.
ष्वक् 1 A. to go, to move; ष्वकते pre. ष्वक्के perf. ष्वक्किता p. fut.
अष्वक्किष्ट aor.

स—

सग 1 P. संवरणे to cover; सगति pre. सगिष्यति fut. असगीत् Aor.
सय् 5 P. हिंसायां to kill; सघ्नोति pre. असघीत्, असाघीत् Aor.
सङ्केत् 10 U. आमन्त्रणे to invite; सङ्केतयति-ते pre. अससङ्केतत्-त Aor.
संग्राम् 10 A. युद्धे to fight; संग्रामयते pre. संग्रामयिष्यते fut.
अससंग्रामत् Aor.
सच् 1 A. सेचने सेवने च to sprinkle, to serve; सचते pre. सचिष्यते
असचिष्ट Aor.
सच् 1 U. समवाये to be collected; सचति-ते pre. असचीत्, असाचीत्,
असचिष्ट aor.
सज्ज् 1 P. सङ्गे to embrace, to cling to, to fasten; सज्जति pre.
ससज्ज perf. सङ्कता p. fut. असांक्षीत् aor. सज्यात् ben. Pass.—
सज्यते pre. असज्जि aor. सक्त p. p.
सट् 1 P. अवयवे to be a limb or part of; सटति pre. असटत्, असा-
टीत् Aor.
सट् 10 U. हिंसायां to kill, to be strong, to dwell, to give; सटयति-
ते pre. सट्याश्चकार-चक्रे perf. सटयिता p. fut. अससटत्-त aor.
सट् 10 U. to finish, to adorn, to go, to leave unfinished; साठयति
-ते pre. साठयाश्चकार-चक्रे perf साठयिता p. fut. असीसठत्-त aor.

सञ् 10 A. सन्तानक्रियायां to extend; सञ्चयते pre. सञ्चयिष्यते fut. अस-
सञ्चत aor.

सद् 6 P. विशरणगत्यवसादनेषु to break, to go, to sink down, to
decay, to be languid; सीदति pre. ससाद perf. सत्ता p. fut.
असदत् aor. सद्यात् ben. सिषत्सति des. Pass.—सद्यते pre. Can.—
सादयति ते pre. असीषदत्-त aor. सञ्च p. p.

सद् 10 U. to go; सादयति-ते pre. असीषदत्-त Aor. सिपादयिषति-ते
des.

सञ् 1 P. सम्भक्तौ to divide & 8 U. दाने to give, to worship; सनति,
सनोति, सनुते pre ससान, सेने perf. सनिता p. fut. असा-
नीत्, असनीत्, असनिष्ट, असात (8) aor. सिसनिषति, सिपासति,
सिषनिषति-ते, सिषासति-ते des. Pass.—सन्यते, सायते pre. सनित
(1) सात (8) p. p.

सप् 1 P. समवाये to connect; सपति pre. ससाप perf. सपिता p. fut.
असपीत्, असापीत् aor.

सभाज् 10 U. प्रीतिदर्शनयोः to serve, to honour, to gratify; सभाज-
यति-ते pre. अससभाजत्-त Aor.

सम् 1 P. वैकल्ये to be confused; समति pre. ससाम perf. असामीत्
Aor.

सम् 4 P. परिणामे to be transformed; सम्यति pre. ससाम perf.
असमत् Aor.

सम्ब 1 P. सम्बन्धने to be connected, सम्बति pre. ससम्ब perf. सम्बिता
p. fut. असम्बीत् aor.

सम्ब 10 U. to collect; सम्बयति-ते pre. सम्बयाश्चकार-चक्रे perf.
अससम्बत्-त Aor.

सय् 1 A. to go, to move; सयते pre. ससये perf.

सर्ज् 1 P. सर्जने to gain, to earn by labour; सर्जति pre. ससर्ज perf.
सर्जिता p. fut. असर्जीत् aor.

सर्व् 1 P. to go, to move; सर्वति pre. सर्विष्यति fut. असर्वीत् Aor.

- सर्व् 1 P. गतौ हिंसायां च to go, to hurt, to kill; सर्वति pre. ससर्व् perf.
 सल् to go, to move; सलति pre. ससाल perf. असालीत् Aor.
- सस् 2 P. स्वप्ने to sleep; सस्ति pre. ससास perf. (Vedic).
- सस्ज् 1 U. गतौ to go, to become ready; सज्जाति-ते pre. ससज्जे perf.
 सज्जिता p. fut. असज्जीत्, असज्जिष्ट aor. सिसाज्जिषति-ते des.
- सह् 1 A मर्षणे to suffer, to allow, to forbear; सहते pre. सहे
 perf. सहिता, सोढा p. fut. सहिष्यते fut. असाहिष्ट aor. सहिषीष्ट
 ben. सिसहिषते des. Can.—साहयति-ते pre. असीषहत्-त aor.
 सिसाहयिषति-ते des. सोढ p. p.
- सह् 4 P. तुष्टौ to be pleased, to endure; सह्यति pre. ससाह perf.
 सहिता, सोढा p. fut. असहीत् Aor. सिसहयिषति des. सहित p. p.
- सह् 1 P. 10 U. मर्षणे to forbear; सहति, साहयति-ते pre. असहीत्
 असीषहत्-त Aor. सहित, साहित p. p.
- साध् 5 P. संसिद्धौ to finish, to accomplish; साध्नोति pre. ससाध perf.
 साद्धा p. fut. सात्स्यति fut. असात्सीत् aor. Can. साधयति-ते pre.
 सिपात्सति des.
- सान्व् 10 U. सामप्रयोगे to appease, to comfort, to soothe; सान्व-
 यति-ते pre. सान्वयाश्चकार-चक्रे &c perf. सान्वायिता p. fut.,
 अससान्वत्-त aor. सिसान्वायिषति-ते des. सान्वित p. p.
- साम् 10 U. सान्वप्रयोगे to conciliate; सामयति-ते pre. अससामत्-त
 Aor. सिसामयिषति-ते des.
- सार् 10 U. दौर्बल्ये to be weak; सारयति-ते pre. अससारत्-त Aor.
- सि 5 & 9 U. बन्धने to bind, to tie; सिनोति, सिनुते, सिनाति, सिनीते
 pre. सिषाय, सिष्ये perf. सेता p. fut. असैषीत्, असैष्ट aor. सायात्;
 सैषीष्ट ben. सिषीसति-ते des. Pass—सीयते pre. सित, सिन p. p.
- सिच् 6 U. क्षरणे to sprinkle, to water, to pour in, to impregnate;
 सिञ्चति-ते pre. सिषेच, सिषिचे perf. सेक्ता p. fut. सेक्षयति-ते fut.

असिचत्-त, अमिक्त aor. सिच्यात्, सिद्धीष्ट ben. मिमिश्रानि-ते
des. Pass.—सिच्यते pre. असेचि aor. Cau.—सेचयति-ते pre.
सिक्त p. p.

सिद् 1 P. अनादरे to disregard, to despise; सेटति pre. सिषेष्ट perf.
असेटीत् Aor

सिध् 1 P. to go, to drive off; सेधति pre सिषेध perf. मेधिता p. fut.
• असेधीत् aor मिध्यात् ben Cau.—मेधयति-ते pre. असीषिधत्-त
aor. सिसिधिषति, सिसेधिपति des सिद्ध p. p. मिधित्वा, मेधित्वा-
सिद्ध्वा ger.

सिध् 1 P. शास्त्रे माङ्गल्ये च to ordain, to command, to turn out
auspiciously; सिषेध (सिषेधिथ, सिषेद्ध 2nd sing.) perf. सेधिता.
सेद्धा p. fut. असेधीत्, असैत्सीत् (असधिष्टाम्. असैद्धाम् dual)
aor. सिधिषति, सिसित्सति, सिसाधिषति des.

सिध् 4 P. संराद्धौ to reach, to attain one's end, to succeed, to ac-
complish; सिध्यति pre सिषेध perf मेद्धा p fut. असिधत् aor.
सिषित्सति des. Cau.—साधयति-ते (सेधयति-ते to cause one to
ascertain).

सिन्व् 1 P. सेचने to wet; सिन्वति pre. सिषिन्व perf. सिन्विता p. fut.
असिन्वीत् aor.

सिक् 4 P. तन्तुसन्ताने to sew, to write, to join; सीव्यति pre. सिषेव
perf. सेविता p. fut. असेवीत् aor. सीव्यात् ben. Pass.—सीव्यते
pre. स्यत् p. p सेवित्वा; स्यत्वा ger.

सीक् 1 A. सेचने to sprinkle, to go, to move; सीकते pre. सिषीके
perf. सीकिता p. fut. असीकिष्ट aor.

सु 1 P. प्रसवैश्वर्ययोः to permit, to prosper; सवति pre. सुषाव perf.
सोता p. fut. असावीत्, असौषीत् aor. सुसूपाति-ते des.

सु 2 P. प्रसवैश्वर्ययोः to allow, to possess power or supremacy;
सौति pre. सुषाव perf. सोता p. fut. असौषीत् aor.

सु 5 U. स्नपनपीडनस्नानसुरास्रन्धानेषु to sprinkle, to pour out, to
bathe, to press out juice, to distil; सुनोति, सुहुते pre. सुषाव,
सुषुवे perf. सोता p. fut. असावीत्, असोष्ट aor. सूयात्, सोषीष्ट ben.

सुस्रपति-ते des. Pass.—सूयते pre. असावि aor. Cau.—सावयति-ते pre. असूषवत्-त aor.

सुख् 10 U. सुखक्रियायां to make happy; सुखयति-ते pre.

सुद् 10 U. अनादरे to despise; सुद्वयति-ते pre.

सुम् 1 & 6 P. भाषाहंसयोः to speak, to hurt; सोभाति, सुमति pre. असोभीत् Aor. Also सुम् 1 & 6 P.

सू 2 & 4 A. प्राणिगर्भविमोचने to bring forth, to produce; सूते, सूयते pre. सुपुवे perf. सोता, सविता p. fut. असोष्ट, असाविष्ट aor. सोषीष्ट, सविषीष्ट ben. सुनूपते des. Pass.—सूयते pre. असावि aor. Cau.—सावयति-ते pre. असूषवत्-त aor. सूत (2), सून (4) p. p.

सू 6 P. प्रेरणे to excite, to impel; सुवति pre. सविष्यति fut. असावीत् Aor.

सूच् 10 U. पेशुन्ये to point out, to betray; to indicate by gesture, to trace out; सूचयति-ते pre. सूचयाञ्चकार-चक्रे perf. सूचयिता p. fut. असूचयत्-त aor. सूचयिषति-ते des. सूचित p. p.

सूत्र् 10 U. वेष्टने to string, to write in the form of a concise rule, to plan, to unbind; सूत्रयति-ते pre सूत्रयामास perf. सूत्रयिता p. fut. असूत्रयत्-त aor.

सूद् 1 A. क्षरणे to strike, to pour out, to deposit, to destroy; सूदते pre. सुषूदे perf. सूदिता p. fut. असूदिष्ट aor. सुसूदिषते des. Cau.—सूदयति-ते pre. असूषुदत्-त aor.

सूद् 10 U. क्षरणे to incite, to strike, to cook, to dress, to pour out, to promise; सूदयति-ते pre. सूदयाञ्चकार-चक्रे perf. सूदयिता p. fut. असूषुदत्-त aor. सूदित p. p.

सूर्क्ष् 1 P. आदरे to respect, to disregard; सूर्क्षति pre. सुषूर्क्ष perf. सूर्क्षिता p. fut. असूर्क्षीत् Aor.

सृ 3 (Vedic) & 1 P. to go, to run; ससर्ति, सरति (घावति he runs) pre. ससार perf. सर्ता p. fut. असरत् (3 P.), असार्शीत् (1 P.) aor. स्रियात् ben. सिसीर्षति des. Cau.—सारयति-ते pre.

सृज् 4 A. विसर्गे to let loose, to send forth; सृज्यते pre. स्रक्ष्यते fut. असृष्ट Aor. सिस्रक्षते des

- सृज् 6 P. विसर्गे to create, to let loose, to shed; सृजति pre. ससृज् perf. स्रष्टा p. fut. स्रक्ष्यति fut. अस्त्राक्षीत् aor. सृज्यात् ben. सिसृक्षति des. सृष्ट p p. स्रष्टुम् inf.
- सृप् 1 P. गतौ to creep, to go; सर्पति pre. ससर्पत् perf. सर्मा, स्रप्ता p. fut. असृपत् aor. सृप्यात् ben. सिसृप्सति des. Cau.—सर्पयति-ते pre. अससर्पत्-त, असीसृपत्-त aor. सृप्त p.p.
- सृभ्, सृम्भ् 1 P. हिंसायां to kill, to injure; सर्भति. सृम्भति pre. ससर्भ, ससृम्भ perf. असर्भात्, असृम्भात् Aor.
- सेक् 1 A. to go, to move; सेकते pre. सिपेके perf. सेकिता p. fut. असेकिष्ट aor.
- सेल् 1 P. to go, to move, सेलति pre. सिपेल perf. सेलिता p. fut. असेलीत् aor.
- सेव् 1 A. सेवने to serve, to pursue, to enjoy; सेवते pre सिषेवे perf. सेविष्यते fut. असेविष्ट aor. सिसेविषते des. Cau.—सेवयति-ते pre. अस्तिषेवत्-त aor. सेवित p.p.
- सै 1 P. क्षये to waste away, to decline; सायति pre. सास्यति fut. असासीत् Aor.
- सो 4 P अन्तर्कर्मणि to destroy, to bring to an end; स्यति pre. ससौ perf. साता p. fut. असात्, असासीत् aor. सेयात् ben. सिषासति des. Pass.—सीयते pre. Cau.—साययति-ते pre. सित p. p.
- स्कन्द् 1 P गतिशोषणयोः to go, to jump, to be dried, to perish; स्कन्दति pre. चस्कन्द perf. स्कन्ता p. fut. अस्कन्दत्, अस्कान्सीत् aor. स्कद्यात् ben. चिस्कन्सति des. Pass.—स्कद्यते pre. Cau.—स्कन्दयति-ते pre. अचस्कन्दत्-त aor. स्कन्न p.p.
- स्कन्ध् 10 U. to collect; स्कन्धयति-ते pre. स्कन्धयाश्चकार-चक्रे perf.
- स्कम्भ् 1 A. प्रतिबन्धने to stop; स्कम्भते pre. चस्कम्भे perf. अस्कम्भिष्ट aor.
- स्कम्भ् 5. 9 P रोधनस्तम्भनयो. to create, to hinder, to restrain; स्कम्भोति, स्कम्भति pre. चस्कम्भ perf. स्कम्भिता p. fut. अस्कम्भत्, अस्कम्भीत् aor. स्कम्भ्यात् ben. स्कम्भ p.p.
- स्कु 5 & 9. U. आप्रवणे to go by leaps, to approach, to cover, to lift; स्कुनोति, स्कुनुते, स्कुनाति, स्कुनीते pre. चुस्काव, चुस्कुवे perf. स्कोता p. fut. अस्कोषीत्, अस्कोष्ट aor. चुस्कृषति des.

स्कुन्द् 1 A. आप्रवणे to jump, to lift up; स्कुन्दते pre. चुस्कुन्दे
perf. अस्कुन्दिष्ट Aor.

स्कुम्भ् 5 & 9 P. रोधने धारणे च to stop, to hold; स्कुम्भोति, स्कुम्भाति
pre अस्कुम्भीत् aor.

स्वङ् 1 A विद्रावणे to rout, to cut, to destroy; स्वङ्ते pre. चस्वङ्ते
perf स्वङ्दिष्यते fut. अस्वङ्दिष्ट aor.

स्वल् 1 P. सञ्चलने to move; to totter, to err; स्वलति pre. चस्वलति
perf. स्वालिता p. fut अस्वालीत् aor. चिस्वालति des. स्वालित p. p.

स्तक् 1 P. प्रतिघाते to resist, to strike against; स्तकति pre. तस्ताक
perf. स्तकिता p fut अस्ताकीत् aor.

स्तग् 1 P. संवरणे to cover, स्तगति pre. स्तगिष्यति fut अस्तगीत् Aor.

स्तन् 1 P शब्दे to sound, to thunder, to sigh; स्तनति pre. तस्तान
perf स्तनिता p. fut. अस्तनीत्, अस्तानीत् aor तिस्तनिषति des.
Cau.—स्तनयाति-ते pre

स्तन् 10 U देवशब्दे to thunder; स्तनयाति-ते pre. स्तनयाऊचकार-चक्रे
perf. अतस्तनत्-त aor.

स्तम् 1 P. अवैकुण्ठ्ये not to be confused or weak; स्तमति pre.
तस्ताम perf. अस्तमीन् Aor.

स्तम्भ् 1. A. प्रतिबन्धने to make immovable, to support, to stop;
स्तम्भते pre. तस्तम्भे perf. स्तम्भिता p. fut. अस्तम्भिष्ट aor. तिस्त-
म्भिषते des.

स्तम्भ् 5 & 9 P. रोधने धारणे च to stop, to fix firmly, to support;
स्तम्भोति, स्तम्भाति pre. तस्तम्भ perf. स्तम्भिता p. fut. अस्तम्भत्,
अस्तम्भीत् aor. स्तम्भ्यात् ben. तिस्तम्भिषति des. Pass.—स्तम्भ्यते
pre. Cau.—स्तम्भयाति-ते pre. स्तब्ध p p स्तम्भित्वा, स्तब्ध्वा ger.

स्तिप् 1 A. क्षरणे to drip, to drop; स्तेपते pre. तिष्टिषे perf अस्तेपिष्ट
aor. तिस्तिपिषते, तिस्तपिषते des.

स्तिम् or स्तीम् 4 P. आर्द्राभावे to become wet, to become fixed;
स्तिम्यति, स्तीम्यति pre. तिष्टेम, तिष्टीम perf. स्तेमिष्यति, स्तीमिष्यति
fut. अस्तेमीत्, अस्तीमीत् Aor.

स्तु 2 U. स्तुतौ to praise, to extol, to worship by hymns: स्तौति-
स्तवीति, स्तुते-स्तुवीते pre. तुष्टाव, तुष्टुवे perf. स्तोता p fut. स्तोष्यति
-ते fut. अस्तावीत्, अस्तोष्ट aor स्तूयात्, स्तोषीष्ट ben. तुष्टुपति-ते
des. Pass -स्तूयते pre अस्तावि aor Cau -स्तावयति-ते pre.
अतुष्टवत्-त aor. स्तुत p.p

स्तुभ् 1 A. स्तम्भे to stop, to suppress; स्तोभते pre तुष्टभे perf. अस्तो-
भिष्ट Aor स्तुभित्वा, स्तुब्ध्वा ger.

स्तुम्भ् 5 & 9 P. रोधने धारणे च to stop, to expel, to stupify; स्तुम्भोनि
स्तुम्भाति pre. तुष्टुम्भ perf अस्तुम्भीत् Aor.

स्तूप् 4 P. & 10 U. समुच्छ्राये to heap up, to erect; स्तूप्यति, स्तूपयति-
ते pre. तुष्टूप, स्तूपयाश्चकार-चक्रे &c. perf. अस्तूपीत्, अतुष्टुपत्-त aor

स्तृ 5 U. आच्छादने to cover; स्तृणोति, स्तृणुते pre तस्तार, तस्तरे perf.
स्तर्ता p.fut. अस्तर्षीत्, अस्तरिष्ट, अस्तृत aor स्तर्षात् स्तृषीष्ट, स्तरि-
षीष्ट ben तिस्तीर्षति-ते des. Pass.—स्तर्षते pre Cau.—स्तारयति-ते
pre.

स्तृभ् 1 P. to go, to move; स्तृक्षति pre तस्तृक्ष perf. अस्तृक्षीत् aor.

स्तृह् 6 P. हिंसायाम् to strike, to kill; स्तृहति pre. तस्तर्ह perf स्तर्हिता
स्तर्हा p fut अस्तर्हीत्, अस्तृहत् aor तिस्तृहिषति, तिस्तृक्षति des.
Cau.—स्तर्हयति-ते pre. अतस्तर्हत्-त, अतिस्तृहत्-त Aor

स्तृ 9 U. आस्तरणे to spread, to cover; स्तृणाति, स्तृणीते pre. तस्तार
तस्तरे perf स्तरिता, स्तरीता p. fut. अस्तरीत्, अस्तरिष्ट, अस्तरीष्ट,
अस्तीष्ट aor. स्तीर्यात्, स्तरिषीष्ट, स्तीर्षीष्ट ben Pass —स्तीर्यते pre.
तिस्तरिषति-ते des.

स्तेन् 10 U. चौर्यं to steal; स्तेनयति-ते pre स्तेनयाश्चकार-चक्रे perf. असि-
स्तेनत्-त aor.

स्तेप् 1 A. क्षरणे to ooze; स्तेपते pre. तिष्टेपे perf. स्तेपिता p fut अस्ते-
पिष्ट aor.

स्तै 1 P. बेष्टने to cover, to put on, to adorn; स्तायति pre. तस्तौ
perf. अस्तासीत् aor.

स्तथै 1 P. शब्दसंघातयोः to sound, to collect into a heap, to spread

about; स्थायन्ति pre. तस्यौ perf. स्थाता p. fut. अस्थासीत् aor. स्थायात्, स्थेयात् ben. तिस्थासति des. Cau.—स्थापयति-ते pre.

स्थग् 1 P. संवरणे to cover; स्थगति pre. तस्थाग perf. स्थगिता p. fut. अस्थगीत् aor. तिस्थगिषति des. Cau.—स्थगयति-ते pre. अतिष्ठगत्-त Aor.

स्थल् 1 P. स्थाने to stand firm, स्थलति pre. तस्थाल perf. स्थलिष्यति fut. अस्थालीत् aor.

स्था 1 P. गतिनिवृत्तौ to stand, to wait, to be, to be at hand &c. तिष्ठति pre. तस्थौ perf. स्थाता p. fut. अस्थात् aor. स्थेयात् ben. तिष्ठासति des. Pass.—स्थीयते pre. अस्थायि aor. Cau.—स्थापयति-ते pre. अतिष्ठिपत्-त aor. स्थित p.p. स्थित्वा ger.

स्थुङ् 1 P. संवरणे to cover; स्थुङति pre. तुस्थोड perf. स्थुङिष्यति fut. अस्थुङीत् aor.

स्थूल् (Denom.) P. to become big or stout; स्थूलयति pre. अतुस्थूलत् aor.

स्तस् 4 P. निरसने to object; स्तस्यति pre. सत्तास perf. अस्तसीत्, अस्तासीत् Aor.

स्ना 2 P. शौचे to bathe, to perform an ablution; स्नाति pre. सन्नौ perf. स्नाता p. fut. अस्नासीत् aor. स्नायात्, स्नेयात् ben. सिन्नासति des. Pass.—स्नायते pre. अस्नायि aor. स्नात, (but निष्णात proficient in) p.p. Cau.—स्नापयति, स्नापयति pre.

स्निह् 4 P. स्नेहे to have affection for, to be kind to; स्निह्यति pre. सिष्णेह perf. स्नेहिता, स्नेग्धा, स्नेदा p. fut. अस्निहत् aor. सिस्निक्षति, सिस्निहिषति, सिस्नेहिषति des. सिग्ध, स्नीढ p. p. स्निहित्वा, स्नेहित्वा, स्निग्ध्वा or स्नीद्वा ger.

स्निह् 10 U. स्नेहे to love; स्नेहयति-ते pre. असिष्णिहत्-त Aor. स्नेहित p.p.

स्तु 2 P. to flow, to distil; स्तौति pre. सुष्णाव perf. स्विता p. fut. अस्तावीत् aor. स्तूयात् ben. Pass —स्तूयते pre. Cau —स्तावयति-ते pre. असुष्णवत्-त aor. स्तुत p. p.

स्तुह् 4 P. उद्भिरणे to vomit; स्तुह्यति pre. सुष्णोह perf. स्तोहिता, स्तोग्धा, स्तोदा p. fut. स्तोहिष्यति, स्तोक्ष्यति fut. अस्तुहत् aor. स्तुग्ध, स्तूढ p. p.

स्ने 1 P. वेष्टने (शोभायामित्येके शौच इत्यन्ये) to dress, to envelop;
 ज्ञायति pre. सन्नौ perf. अस्नासीत् Aor.

स्पन्द 1 A. किञ्चिच्चलने to throb, to go; स्पन्दते pre. पस्पन्दे perf.
 स्पन्दिता p fut. अस्पन्दिष्ट aor. पिस्पन्दिषति des. Cau.—स्पन्दयति
 pre. अपस्पन्दत् aor. स्पन्दित p. p.

स्पर्ध् 1 A. संघर्षे to contend with, to challenge; स्पर्धते pre. पस्पर्धे
 perf. स्पर्धिता p. fut. अस्पर्धिष्ट aor. पिस्पर्धिषते des

स्पर्श 10 A. to touch, to take, to embrace; स्पर्शयते pre. स्पर्शयाश्चक्रे
 &c. perf. स्पर्शयिता p. fut. अपस्पर्शति aor.

स्पृ 1 U. बाधनस्पर्शनयोः to obstruct, to touch, to spy; स्पृशति—ते
 pre. पस्पाश, पस्पशे perf. अस्पृशीत्, अस्पाशीत्, अस्पाशिष्ट Aor.

स्पृ 10 A. ग्रहणसंश्लेषणयोः to take, to embrace; स्पाशयते pre.
 अपिस्पृशत Aor.

स्पृ 5 U. to gratify, to protect; स्पृणोति pre. पस्पार perf. (Vedic)

स्पृक्ष् 6 P. संस्पर्शने to touch, to come in contact with; स्पृशति pre.
 पस्पृक्षि perf. स्पृष्टा, स्पृष्टा p. fut. अस्प्राक्षीत्, अस्पाभिात्, अस्पृक्षत्
 aor. स्पृक्ष्यात् ben. पिस्पृक्षति des. Cau.—स्पृक्षयति—ते pre. स्पृष्ट
 p.p. स्पृष्टुम्, स्पृष्टुम् inf.

स्पृह् 10 U. ईप्सायाम् to desire, to envy; स्पृहयति—ते pre. स्पृहयाश्चकार-
 चक्रे &c. perf. स्पृहयिता p. fut. अपिस्पृहत्—त aor. Pass.—स्पृह्यते
 pre. पिस्पृहयिषति—ते des. स्पृहित p p.

स्पृ 9 P. to hurt, to kill; स्पृणाति pre पस्पार per.

स्फर् 6 P. (कुटादिः) सञ्चलने to tremble, to throb; स्फरति pre.
 पस्फार perf. अस्फारीत् Aor.

स्फाय् 1 A. वृद्धौ to increase, to grow fat; स्फायते pre. पस्फाये perf.
 स्फायिता p. fut. अस्फायिष्ट—aor Cau.—स्फावयति—ते pre. अपि-
 स्फवत्—त aor. पिस्फायिषते des. स्फात p.p.

स्फिद् 10 U. स्नेहने to love; स्फेदयति—ते pre. स्फेदयाश्चकार—चक्रे &c.
 perf. अपिस्फिटत्—त Aor.

स्फिड् 10 U. हिंसायाम् to kill; स्फिडयति—ते pre. अपिस्फिडत्—त Aor.

स्फुद् 1 A. विकसने to blow, to burst open; P. विझरणे to split open,

to break; स्फोटति -ते pre. पुस्फुटे, पुस्फोट perf. अस्फुटत्, अस्फोटीत्, अस्फोटिष्ठ Aor. पुस्फुटिषति, पुस्फुटिषते, पुस्फोटिषते des. Oau.—स्फोटयति-ते pre. अपुस्फुटत्-त Aor. स्फुटित, स्फोटित p. p.

स्फुट् 6 P. (कुटादि) विकसने to split open, to blossom; स्फुटति pre. पुस्फोट, (पुस्फुटिथ 2 sing;) perf. स्फुटिता p fut. अस्फुटीत् aor. पुस्फुटिषति des स्फुटित p. p.

स्फुट् 10 U भेदने to break open; स्फोटयति-ते pre स्फोटयाश्चकार-चक्रे &c. perf अपुस्फुटत्-त Aor स्फोटयिषति-ते des.

स्फुड् 6 P. संवरणे (कुटादि:) to cover; स्फुडति pre. पुस्फोड (पुस्फुडिथ 2nd sing) perf. अस्फुडीत् Aor.

स्फुण्ट् 1 P. परिहासे to joke, to jest; स्फुण्टति pre. पुस्फुण्ट perf. स्फुण्टिष्यति fut. अस्फुण्टीत् Aor.

स्फुण्ट् 10 U. to joke, to laughat; स्फुण्टयति-ते pre. अपुस्फुण्टत्-त Aor.

स्फुण्ड् 1 P. & 10 U. same as स्फुण्ट्.

स्फुर् 6 P. स्फुरणे (कुटादि:) to tremble, to throb, to flash, to shine; स्फुरति pre. पुस्फोर perf. स्फुरिता p. fut. अस्फुरीत् aor. स्फुरित p. p. Oau.—स्फोरयति, स्फारयति pre.

स्फूर्च्छ् 1 P विसृत्तौ to spread; स्फूर्च्छति pre पुस्फूर्च्छ perf. अस्फूर्च्छीत् Aor. स्फूर्च्छित, स्फूर्ण p p.

स्फुल् 1 P. सञ्चलने (कुटादि:) to tremble, to collect, to kill स्फुलति pre. पुस्फोल (पुस्फुलिथ 2nd sing.) perf. अस्फुलीत् Aor.

स्फूर्ज् 1 P. वज्रनिर्घोषे to thunder, to glitter; स्फूर्जति pre. पुस्फूर्ज perf. स्फूर्जिता p. fut अस्फूर्जीत् aor. पुस्फूर्जिषति des. Oau.—स्फूर्जयति -ते pre. अपुस्फूर्जत्-त aor. स्फूर्जित, स्फूर्ण p. p.

स्मि 1 A. ईषद्धसने to smile, to bloom; स्मयते pre. सिष्मिये perf. स्मेता p. fut. अस्मेष्ट aor. सिस्मयिषते des. Oau.—स्माययति-ते, स्मापयते pre.

स्मिद् 10 U. अनादरे to despise, to love, to go; स्मेडयति-ते pre. स्मेडयाश्चकार-चक्रे perf. स्मेडयिता p. fut. असिस्मिटत्-त aor.

स्मील् 1 P. निमेषणे to wink, to blink; स्मीलति. pre. सिस्मील perf. .

स्मृ 1 P. चिन्तायां to remember; आध्याने to think upon, to long for; स्मरति pre. सस्मार perf. स्मर्ता p. fut. अस्मार्षीत् aor. सुस्मर्षीति des. Cau.—स्मारयति-ते, स्मरयति-ते (आध्याने) pre. Pass.—स्मर्यते pre. अस्मारि, अस्मरि Aor. स्मृत p. p.

स्मृ 5 P. to live, to please, स्मृणोति pre. सस्मार perf. Cau.—स्मारयति-ते (Vedic).

स्यन्द् 1 A. प्रस्रवणे to ooze, to run, to trickle. to flow out; स्यन्दते pre. सभ्यन्दे perf. स्यन्दिता, स्यन्ता p. fut. स्यन्दिष्यते, स्यन्त्स्यति-ते fut. अस्यन्दत्, अस्यन्दिष्ट, अस्यन्त aor. स्यन्दिषीष्ट, स्यन्त्सीष्ट ben. सिस्यन्दिषते, सिस्यन्त्सति-ते des. स्यन्न p. p. स्यन्दित्वा, स्यन्त्वा ger. Cau.—स्यन्दयति-ते pre.

स्यम् 1 P. शब्दे to sound, to go, to consider; स्यमति pre. संस्याम् perf. स्यमित्वा, p. fut. अस्यमीत् aor. सिस्यमिषति des. स्यान्त p. p. स्यमित्वा, स्यान्त्वा ger.

स्यम् 10 A. वितर्के to reflect, स्यामयते pre. स्यामयाश्चक्रे &c. perf. स्यामयिता p. fut. असिस्यमत aor.

स्रंस् 1 अवस्रंसने to fall down, to sink, to hang down, to go, to be pleased; स्रंसते pre. सस्रंसे perf. स्रंसिता p. fut. अस्रंसिष्ट अस्रसत् aor. स्रंसिषीष्ट ben. सिस्रंसिषते des. Pass—स्रस्यते pre. अस्रंसि aor. स्रस्त p. p. स्रसित्वा ger.

स्रंह् 1 A. to confide, to trust; स्रंहते pre. सस्रहे perf. स्रंहिता p. fut. अस्रंहिष्ट aor

स्रङ्क् 1 A. गतौ to go; स्रङ्क्ते pre. सस्रङ्के perf. अस्रङ्किष्ट Aor.

स्रम्भ् 1 A. विश्वासे to entrust, to confide; स्रम्भते pre. सस्रम्भे perf. स्रम्भिता p. fut. अस्रम्भत्, अस्रम्भिष्ट aor. Cau—स्रम्भयति-ते pre. असस्रम्भत्-त Aor. सिस्रम्भिषते des. स्रब्ध p. p. स्रम्भित्वा, स्रब्ध्वा ger.

स्रिब् 4 P. गतिशोषणयोः to go, to become dry; स्रीव्यति pre. सिस्रेव perf. स्रेविष्यति fut. अस्रेवीत् Aor. Cau—स्रेवयति-ते pre. असिस्रि-वत्-त Aor. सिस्रेविषति, सुरुष्यति des. Pass—स्रीव्यते pre. असेवि aor. स्रुत p. p.

- स्र 1 P. to flow, to go, to trickle away; स्रवति pre. सुस्राव perf. स्रोता p. fut. अस्रुवत्-त aor. मूयात् ben. Cau.-स्रावयति pre. अस्रवत्, असिस्रवत् aor. सुस्रूषति des. स्रुत p. p.
- स्रेक् 1 A. to go; स्रेकते pre. स्रेकिष्यते fut. अस्रेकिष्ट Aor.
- स्रै 1 P. to boil, to sweat; स्रायति pre. सस्राौ perf. See श्रै.
- स्वञ्ज् 1 A. परिष्वाङ्गे to embrace; स्वञ्जते pre. सस्वञ्जे, सस्वजे perf. स्वङ्का p. fut. स्वङ्क्ष्यते fut. अस्वङ्क aor. स्वङ्क्षीष्ट ben. सिस्वङ्क्षते des. Pass.—स्वञ्ज्यते pre. अस्वञ्जि aor. Cau.-स्वञ्जयति-ते pre. असस्वञ्जत्-त aor. स्वक्त p. p. स्वङ्त्वा, स्वक्त्वा ger.
- स्वद् 1 A. आस्वादने to be pleasant to the taste, to please, to eat; स्वदते pre. सस्वदे perf. स्वादिता p. fut. अस्वादिष्ट aor. Cau.-स्वादयति-ते pre. असिस्वदत्-त aor. सिस्वदिषते des. स्वादित p. p.
- स्वद् 10 U to sweeten; स्वादयति-ते pre. स्वादयाश्चकार-चक्रे perf. स्वादयिता p. fut. असिस्वदत्-त aor.
- स्वन 1 P. शब्दे to sound, to make a noise, to sing; स्वनति pre. सस्वान perf. स्वनिता p. fut. अस्वनीत्, अस्वानीत् aor. Cau.-स्वानयति-ते pre. असिस्वनत्-त aor. सिस्वनिषते des. स्वनित (स्वान्त the mind) p. p.
- स्वन् 1 P. अवतंसने to decorate, to adorn. (See the above root) Cau.-स्वनयति-ते pre. Pass.-स्वन्यते pre. अस्वानि, अस्वानी aor.
- स्वप् 2 P. शयने to sleep, to repose स्वपिति pre. अस्वपत्, अस्वपीत् imperf. सुष्वाप perf. स्वप्ता p. fut. अस्वाप्सीत् aor. सुप्यात् ben. सुषुप्सति des. Cau.-स्वापयति-ते pre. असिस्वपत्-त aor. Pass.-सुप्यते pre. सुप्त p. p.
- स्वर 10 U. आक्षेपे to find fault with, to blame; स्वरयति-ते pre. स्वरयाञ्चकार-चक्रे perf. स्वरयिता p. fut. असस्वरत् Aor. स्वर्यात् स्वरयिषीष्ट ben. सिस्वरयिषति-ते des.
- स्वर्द् 1 A. आस्वादने to taste; स्वर्दते pre. सस्वर्दे perf. स्वर्दिता p. fut. अस्वर्दिष्ट aor. सिस्वर्दिषते des.
- स्वल् 1 P. to go, to move; स्वळति pre. सस्वाल perf.

स्वरक् 1 A. to go; स्वस्क्ते pre. संस्वस्क्ते perf.

स्वाद 1 A. आस्वादने (see स्वद्) to taste, to be pleasant; स्वादते pre.-सस्वादे perf. स्वादिष्यते fut. अस्वादिष्ट aor. सिस्वादिपते des.

स्वाद 10 U. आस्वादने to taste; स्वादयति-ते pre. अस्विदत्-त Aor. सिस्वादयिषति-ते des. स्वादित p. p.

स्विद् 1 A. (स्नेहनमोचनयोः, स्नेहनमोचनयोरित्येके) to be anointed, to be greasy; स्वेदते pre. सिस्विदे perf. स्वेदिष्यते fut. अस्विदत्, अस्वेदि aor. Oau.—स्वेदयति-ते pre. सिस्विदिपते, सिस्वेदिषते des. स्विन्न, स्विदित, स्वेदित p. p.

स्विद् 4 P. गात्रप्रक्षरणे to sweat, to perspire; स्विद्याति pre. सिष्वेद perf. स्वेत्ता p. fut. अस्विदत् aor. स्विन्न p. p.

स्वुर्च्छ 1 P. to spread, to forget; स्वूर्च्छति pre.

स्वृ 1 P. शब्दोपतापयोः to sound, to praise, to go, to be pained; स्वरति pre. सस्वार perf. स्वरिता, स्वर्ता p. fut. अस्वारीत्, अस्वार्णीत् aor. स्वार्यात् ben. सिस्वरिषति, सुस्वूर्षति des. Oau.—स्वारयति-ते pre. अस्विस्वरत्-त aor. स्वरत् p. p.

स्वृ 9. P. to hurt, to kill; स्वरणाति pre. सस्वार perf.

स्वेक् 1 A. to go; स्वेक्ते pre. सिष्वेके perf.

ह—

हद् 1 P. दीप्तौ to shine, to be bright; हटति pre. जहाट perf. हटिता p. fut. अहटीत्, अहाटीत् aor. हटित p. p.

हद् 1 P. श्रुतिशठत्वयोः to leap, to jump, to bind to a post, to oppress; हटति pre. जहाट perf. अहटीत्, अहाटीत् aor.

हद् 1 A. छुरीषोत्सर्गे to void excrement, to discharge faeces; हदते pre. जहदे perf. हत्ता p. fut. अहत aor. जिहस्सते des. हन्न p. p.

हन् 2 P. to kill, to beat, to hurt, to conquer &c.; हन्ति pre. अहन् (अघ्नन् pl.) imperf. जघान perf. हन्ता p. fut. अवधीत्, आहत (हन् with आ A.), अवधिष्ट aor. वध्यात् ben. जिघासति des. Pass.—हन्त्यते pre. अघानि, अवधि aor. Oau.—घातयति-ते, pre. अजीघनत्-त aor. जेघ्रीयते, जंघन्यते, जङ्घनीति, जंघन्ति freq. हत p. p. हत्वा ger.

- हम् 1 P. गतौ to go; इम्मति pre. जहम्म perf. हम्मिष्यति fut. अहम्मीत् Aor.
- हय् 1 P. to go, to worship, to sound, to be weary; हयति pre. जहाय perf. हयिता p. fut. अहयीत् aor. हयित p. p.
- हर्य् 1 P. गतिकान्त्यो. to go, to worship, to take; हर्यति pre. जहर्य perf. अहर्यात् Aor. जिहर्यिषति des
- हल् 1 P विलेखने गतौ च to plough, to go; हलति pre. जहाल perf. अहालीत् Aor. जिहलिषति des
- हस् 1 P. हसने to smile, to laugh at, to excel, to bloom &c.; हसति pre. जहास perf. हसिता p fut. अहसीत् aor Pass.—हस्यते pre. Cau.—हासयति-ते pre. अजीहसत्-त aor जिहसिषति des. हसित p. p.
- हा 3 A. to go, to attain, to get; जिहीते pre. जहे perf. हाता p. fut. हास्यते fut. हासीष्ट ben. अहास्त aor जिहासते des. Pass.—हायते pre. अहायि aor. हान p. p.
- हा 3 P. त्यागे to abandon, to resign, to let fall, to omit; जहाति pre. जहौ perf. हाता p. fut. अहासीत् aor. हेयात् ben जिहासति des. Pass —हीयते pre. अहायि aor. Cau.—हापयति-ते pre. अजीहपत्-त aor हीन p. p हित्वा ger.
- हि 5 P. गतौ to go, to send, to shoot, to promote; हिनोति pre. जिघाय perf. हेता p. fut. अहैषीत् aor. हीयात् ben, जिहीषति des. Cau.—हाययति-ते pre. अजीहयत्-त aor. Pass.—हीयते pre. अहायि aor. हित p. p.
- हिंस 1 P. हिंसायां to kill, to injure, to torment, to hit; हिंसति pre. जिहिंस perf. हिंसिता p fut अहिंसीत् aor. Pass.—हिंस्यते pre. अहिंसि aor. जिहिंसिषति des हिंसित p p.
- हिंस 7 P. to kill &c.; हिनस्ति pre. अहिनत्-इ imperf. हिन्धि 2nd sing. Impera. (See the above root for the other forms).
- हिंस 10 U. to kill, &c.; हिंसयति-ते pre. हिंसयाञ्चकार-चक्रे-आस-बभूव perf. हिंसयिता p. fut. अजिहिंसत्-त aor. जिहिसयिषति-ते des.

हिक् 1 U. अव्यक्ते शब्दे to make an indistinct sound, to hiccough
हिकाति-ते pre जिहिक, जिहिके perf. हिक्रिता p. fut. अहिकीत्.
अहिकिष्ट Aor. हिक्रित p p.

हिक् 10 A. हिंसायां to hurt, to kill; हिक्रयते pre. हिक्रयाश्चक्रे &c.
perf अजिहिक्रत Aor

हिद् 1 P. आक्रोशे to curse, to swear; हेदति pre. जिहेद perf. अहेदीत् Aor.

हिद् 9 P. भूतप्रादुर्भावे to reappear; हिद्मणाति pre. जिहेद perf. अहेदीत् Aor.

हिण्ड् 1 A. गत्यनादरयोः to go, to wander, to disregard; हिण्डते pre.
जिहिण्डे perf. हिण्डिता p. fut. अहिण्डित aor. हिण्डित p p.

हिन् 1 P. प्रीणने to please; हिन्वति pre. जिहिन्व perf. अहिन्वीत् Aor

हिल् 6 P भावकरणे to sport amorously, to indicate amorous
desire; हिलति pre. जिहेल perf. अहेलीत् Aor.

हु 3 P. दानादनयो. to offer, to perform a sacrifice, to eat; जुहोति
pre. जुहाधि 2nd sing. impera. जुहाव, जुहावाश्चकार perf. होता p.
fut. अहोषीत् aor. हूयात् ben. जुहूषति des. Cau.—हावयति-ते pre
अजुहवत्-त aor हुत p. p.

हुद् 1 P to go, होदति pre जुहोद perf. होडिष्यति fut. अहोडीत् Aor.

हुद् 6 P संघाते to collect; हुडति pre. जुहोद perf. Cau.—होडयति-ते
pre. अजुहुडत्-त aor.

हुण्ड् 1 A. संघाते वरणे. (हरणे इत्यंके) to collect, to choose, to take
away; हुण्डते pre. जुहुण्डे perf. अहुण्डिष्ट aor.

हुर्च् 1 P. कौटिल्ये to be crooked, to deceive; हूर्च्छति pre. जुहूर्च्छ
perf. हुर्च्छिता p. fut अहूर्च्छीत् aor. हूर्च्छित p p.

हुल् 1 P. to go, to cover, to kill, होलति pre. जुहोल perf. होलिष्यति
fut. अहोलीत् Aor.

हुङ् 1 P. to go; हुडति pre. जुहूड perf. अहूडीत् Aor.

ह 1 U. हरणे to take, to lead, to draw to a distance, to deprive of, to win, to obtain, &c.; हरति-ते pre. जहार, जहे perf. हर्ता p. fut. हरिष्यति-ते fut. अहर्षीत्, अहत aor. हियात्, हृषीष्ट ben जिहृषति-ते des. Cau.—हारयति-ते pre. अजीहरत्-त aor. Pass.—हियते pre. अहारि aor. हत p. p.

हृणी A. रोषणे लज्जायां च to be angry, to be ashamed; हृणीयते pre. हृणीयाश्चक्रे perf. हृणीयिष्यते fut. अहृणीयिष्ट aor.

हृष 1 P. अलीके to tell a lie; हर्षति pre. जहर्ष perf. अहर्षीत् Aor. जिहर्षिषति des. Cau.—हर्षयति-ते pre. अजहर्षत्-त, अजीहृषत्-त aor. हष्ट p. p.

हृष 4 P. तुष्टौ to be delighted, to stand erect (as hair); हृष्यति pre. जहर्ष perf. हर्षिता p. fut. अहृषत् aor. हषित, हष्ट p. p.

हेट-ठ 1 A. विवाद्यायां to be wicked, to strike, to be born, to purify; हेट्-ठ्-ते pre. अहेटिष्ट, अहेठिष्ट, aor.

हेड् 1 P. वेष्टने to surround, to attire; हेडति pre. जिहेड perf. हेडिष्यति fut. अहेडीत् Aor. जिहेडिषति des.

हेड् 1 A. अनादरे to disregard; हेडते pre. जिहेडे perf. अहेडिष्ट Aor.

हेल् 1 A. to disregard; हेलते pre. (same as हेड्).

हेष 1 A. अव्यक्ते शब्दे to neigh, to roar; हेषते pre. जिहेषे perf. हेषिता p. fut. अहेषिट aor. हेषित p. p.

होड् 1 P. चलने to go, to come; होडति pre. जुहोड perf. होडिष्यति fut. अहोडीत् Aor.

होड् 1 A. अनादरे to disregard; होडते pre. जुहोडे perf. होडिष्यते fut. अहोडिट Aor. Cau.—होडयति-ते pre. अजुहोडत्-त Aor.

होड् 1 P. to disregard, to go; होडति pre.

ह्रु 2 A. अपनयने to take away, to conceal; ह्रुते pre. जुह्रुवे perf. ह्रुता p. fut. ह्रुषीष्ट ben. अह्रुष्ट aor. जुह्रुषते des. ह्रुत p. p.

ह्रल 1 P. to go, to shake; ह्रलति pre. जह्राल perf. अह्रालीत् Aor.

हृग् 1 P. संवरणे to hide, to cover; हृगति pre. जह्नाग perf. हृगिष्यति fut. अहृगीत् Aor.

हृप् 10 U. व्यक्तायां वाचि to speak, to sound; ह्रापयति-ते pre. ह्राप-याञ्चकार-क्रे &c. perf. ह्रापयिता p. fut. अजिहृपत्-त aor.

हृस् 1 P. शब्दे लाघवे च to sound, to disappear, to lessen; हृसति pre. जह्नास perf. हृसिता p. fut. अहृसीत्, अहृसीत् aor. जिहृसि-पति des. हृसित p.p.

ह्राद् 1 A. अन्यक्ते शब्दे to sound, to roar; ह्रादते pre. जह्रादे perf. ह्रादिता p. fut. अह्रादिष्ट aor.

ही 3 P. लज्जायां to blush, to be ashamed; जिहेनि pre. जिह्याञ्चकार &c., जिहाय perf. हेता p. fut. अहैपीत् aor. हीयात् ben. जिहैषति des. Pass.—हीयते pre. अह्नायि aor. Cau.—हैपयति-ते pre. अजिहिपत्-त aor. हीत, हीण p.p.

हीच्छ् 1 P. लज्जायां to blush, to feel shame; हीच्छति pre. जिहीच्छ perf. अहीच्छीत् Aor.

हुद् or हूद् 1 P. to go, to contract; होढति or हृढति pre.

हेप् 1 A. to go; हेपते pre. जिहेपे perf. हेपिता p. fut.

हेष् 1 A. अन्यक्ते शब्दे to neigh, to go; हेपते pre. जिहेपे perf. (See हेप्)

हौद् 1 P. to go; हौढति pre.

हृग् 1 P. संवरणे to cover; ह्रागति pre. जह्नाग perf. हृगिता p. fut. अहृगीत् hor.

हृप् 10 U. व्यक्तायां वाचि to speak, to sound, ह्रापयति-ते pre. ह्राप-याञ्चकार-क्रे &c. perf. ह्रापयिष्यति-ते fut. अजिहृपत्-त Aor.

हृस् P. शब्दे to sound; हृसति pre. जह्नास perf. अहृसीत्, अहृसीत् aor.

- हृद् 1 A. सुखे, अव्यक्ते शब्दे च to be glad, to sound; हृद्दिते pre. जहृद्दि-
perf हृदिता p fut. अहृदिष्ट aor. Cau.—हृदयति-ते pre जिहृ-
दिषते des. हृन् p.p.
- हृल् 1 P. वैहृव्ये to be afflicted, to go, to shake; हृलति pre. जहृल
perf. हृलिता p fut. अहृलीत् aor. Cau.—हृलयति-ते, हृलयति-ते,
(with a prep हृलयति-ते only) pre. अजिहृलत्—aor जिहृ-
लिषति des. हृलित p p
- हृत् 1 P. कौटिल्ये to be crooked, to deceive, to be afflicted; हृरति
pre. जहृर perf. हृर्ता p. fut हृरिष्यति fut. अहृर्षात् aor. हृर्षात्
ben. जुहृर्षति des. Cau.—हृरयति-ते pre. हृत् p.p.
- ह्वे 1 U. स्पर्धायां शब्दे च to vie with, to call by name, to invoke,
to call upon, to ask, ह्वयति-ते pre. जुह्व, जुह्वे perf ह्वाता p.
fut. अह्वत्-त, अह्वास्त aor. ह्व्यात्, ह्वासीष्ट ben. जुह्वयति-ते des.
Pass.—ह्वते pre. अह्वायि aor. Cau.—ह्वाययति-ते pre अजुह्वत्-त
aor. ह्वत् p.p ह्वा ger. ह्वातुम् inf

FINIS.